

GRAI ȘI SUFLET

REVISTA „INSTITUTULUI DE FILOLOGIE ȘI FOLKLOR”

PUBLICATĂ

de

OVID DENSUSIANU

IV

BIBLIOTECA
UNIVERSITĂȚII
- I AȘI -

BUCUREȘTI

Atelierul SOUCEC & Co., S. A.

1929-1930

Introdus în circulație
de anul 1933

Universitatea Centrală Iași

17 MAI. 1934

BCU IASI / CENTRAL

BIBLIOTECA
UNIVERSITĂȚII
-1931-

GRAI ȘI SUFLET

REVISTA „INSTITUTULUI DE FILOLOGIE ȘI FOLKLOR”

PUBLICATĂ

OVID DENSUSIANU

VOL. IV — Fasc. 1

BUCUREȘTI
Asociație SOCEC & Co., S. A.
1929

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
AL. ROSETTI, Cercetări asupra graiului Românilor din Albania	1
T. PAPAHAGI, Dispariții și suprapuneri lexicale, II	84
P. S. COVULESCO, Sur les mots de type Lachmann-Quentlo	97
Alexandrina IARLĂNESCU, Texte populare din județul Prahova	103
OV. DENESULIANU, Cuvinte latine cu semnificație păstorească, II	137

INSEMNAȚII ȘI RECENZICĂRI

OV. DENESULIANU	Criticul <i>Țepeșului</i> Originea <i>Basarabilor</i> Rom. <i>baci</i> Rom. <i>bobloț, bobletic</i> Rom. <i>koș</i> Rom. <i>șai</i> și proveniența lui iranică	140 147 149 162 153 153
G. IOAN	Remarques sur l'étymologie et la signification de quelques mots turcs	154
AL. ROSETTI	Note complémentaire asupra tratamentului lui <i>a + consonană</i> în limba română Asupra palatalizării labialelor	158 161
T. PAPAHAGI	In jurul formelor aromânești <i>flamin, Nima, moră</i>	165

DĂRI DE SAMĂ

A. Meillet, <i>Esquisse d'une histoire de la langue latine</i> (O. D.)	171
K. Jaksch u. J. Jud, <i>Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz</i> ; (AL. Rosetti)	175
L. Niederle, <i>Manuel de l'antiquité slave</i> (T. Papahagi)	181
L. Spitzer, <i>Stilstudien</i> (O. D.)	184

Indicații bibliografice

A. Dier — *Instructions d'enquête linguistique* — H. Olsen — *Hi-*

Fiecare volum al revistei apare în două, trei fascicole și prețul lui, prin abonament, e de 400 lei; în străinătate 50 fr. francezi.

Volumele apărute până acum (I, II, III) costă, fiecare, 350 lei.

Manuscrisele, publicațiile și revistele în schimb se trimit D-ului

OV. DENESULIANU; București, Str. Colței 24.

Abonamentele se adresează administrației revistei: București, Str. Timpului 19 bis.

CERCETĂRI ASUPRA GRAIULUI ROMÎNILOR DIN ALBANIA

I

INTRODUCERE¹

Locuințele Romînilor. Bibliografia cronologică a informațiilor privitoare la Romîni din Albania. Colonizarea în România.

Romîni sud-dunăreni stabiliți la Fragar, sat nou în județul Durostor² întemeiat în 1925, vin din Albania, și amune din localitățile următoare: Korça, Pljasa (la nord de Korça), Bikhista (est de Korça) și din regiunile albanese

¹ ABBREVIATUR. de = G. Weigand, *Die Aromunen*, I-II, Leipzig, 1894-1895.

R = Por. Papahagi, *Basme aromune și glose*, București, 1906.

Baldacci = Ant. Baldacci, *Itinerari albanesi (1882-1902)*, Roma, 1917.

Burileanu = C. N. Burileanu, *Dela Români din Albania*, București, 1904.

Capidan = Th. Capidan, *Români noiști*, Cluj, 1926 (extras din *Dacoromania*, IV).

DR = *Dacoromania*, Cluj, 1921 urm.

LP = Por. Papahagi, *Din literatura populară a Aromunilor*, I, București, 1900 (în Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, vol. II).

Neașteasa = I. Neașteasa, *Dela Români din Turcia europeană*, București, 1895.

Patsch = C. Patsch, *Das Sandjak Berat in Albanien*, Viena, 1904 (*Schriften der Balkankommission*, Anthropologische Abt., III).

W. Jb. = *Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache*, publicat de G. Weigand, Leipzig, 1894 urm.

² Satul e situat la sud-est de Sibitra și la Nord de Caracour.

Muzakje și Ćeamerija. La rîndul lor, cei din Korċa sînt veniți mai demult din Frașeri, iar cei din Pljasa, din Kurtesi (lingă Frașeri, *Burileanu*, 30, 103)¹. După informațiile culese la fața locului de Burileanu, Rouții din Ćeamerija și din Muzakje ar veni de asemenea din Frașeri (*Burileanu*, 250). I. Papabagi înregistrează părerea după care Rouții din afară de Muzakje (Berat, Durazzo, Kavaja, Elbassan) ar fi venit din ținutul Muskopoljei, din Grabovo, Šipiska, etc., între 1790-1820², iar Patsch ne spune că Rominii din Muzakje vin și ei dela Muskopolje (*Patsch*, 141). Aceste constatări concordă cu părerea mai veche exprimată de Caragiani că „patria Fărșeroților, după credințele generale ale tuturor Rominilor, a fost și este și astăzi Albania, de unde se rîspîndiră apoi în multe locuri, afară de cei rămași încă acolo”³. La rîndul său, Waigand arătase că patria Fărșeroților trebuie căutată în Albania și că resturile acestei populații s’au menținut în Frașeri pînă în zilele noastre (*Ar.*, I, 297 și II, 184 urm.). J. Bourcart a constatat prezența unui element rominiese important în câmpia Koloniei, venit din Gramosta⁴. Părerea lui Capidan, care susține că Fărșeroții vin din Pind, pînă în prezent e o ipotesă (*Capidan*, 42).

Informațiunile generale privitoare la Fărșeroți (locuința, ocupațiuni, etc.) au fost reamintite și înfățișate de Capidan. Fărșeroții sînt cîrăvănași și păstori. Burileanu a observat că cei mai mulți sînt fixați la șes. O parte dintr’înșii se urcă la munte, în timpul verii, „cu tendința, însă, de a se stabili printre cei deja fixați în câmpie” (*Burileanu*, 252). Prin

¹ Cf. Nocișanu, 336-339. J. Bourcart, *Les conflans albanais administrés par la France (1810-1929)*, Paris, 1928, 203: *Piazza Kolibe*, „village koutrovlaque fondé par Balanacel. Réfugiés de Frasheri protégés par des boys de Piana”.

² Iliu Papabagi, *Din Muzakċa, Almanah macedo-romin*, director-șefilor Dr. T. Șunda, București, 1902, 164-166.

³ I. Caragiani, *Statii istorice asupra Rominilor din Peninsula Balcanică*, I.

⁴ Bourcart, op. cit., 194.

aceasta, păstoritul dispare. Această observație nu confirmă teoria lui Capidan, după care Fărșeroții ar fi fost la origine agricultori, deveniți în urmă păstori (*Capidan*, 20 urm.). În adevăr, faptele probează contrarul: Rominii agricultori din Muzakje, foști păstori, au părăsit păstoritul dintr-o serie de cauze bine determinate¹. Ei practicau, până în zilele noastre, nomadismul păstoresc și tranșumanța: deosebirea între aceste două feluri de păstorit rezidă în faptul că păstorii nomazi schimbă locul de iernate, pe când păstorii tranșumanți oscilează între două puncte bine determinate, unul unde petrec vara și celălalt unde ierneză cu turmele. Punctele între care se fac aceste mișcări sînt indicate de Capidan, care dă și o hartă pe care sînt însemnate drumurile de migrațiune; dar indicațiunile sînt necomplete în ceea ce privește Albania². De obicei, Rominii care locuiesc în nord de riul Škumb vărează în regiunea satului Beala (nord de lacul Oehrida), iar cei dela sud de riul Škumb vărează în împrejurimile satului Lănga; păstorii dela sudul râului Semeni vărează în munții Tomor (*Burilkana*, 219). Rominii din fostul vilaiet Janina petreceau vara în munții Zagori și ai Koluniei și iernea în șesul Medžidje, Proveza³. Fărșeroții de lângă Muskopolje și de pe riul Devol ierneză în părțile Valonei și în Muzakje⁴; cei care locuiesc în munții dintre lacurile Prespa și Oehrida ierneză în ținutul orașului Durazzo (*Nenițescu*, 188), sau în Muzakje⁵. Fărșeroții se întîlneau și în afară de granițele Albaniei: ei ierneză în sudul Epirului, în Kampos (vest de

¹ Weigand, *Ar.*, II, 184 urm., N. B., *Agricultura la Aromini*, Lumina, II, 1904, 161-164 și G. Znea, *Păstoritul și agricultura la Rominii din Pind*, Lumina, IV, 1900, 66-68. Acest pe care l-am interogat nu lucrea pămîntul și nu știa ce e agricultura plouă în vechia în România; v. răspunsurile la chestionar, n-1 342.

² Capidan a cules informații directe dela Fărșeroții din Valona. O hartă, cu indicarea drumurilor de tranșumanță în Peninsula Balcanică, se găsește la J. Crăjić, *La Péninsule Balkanique*, Paris [1919], 170.

³ P. Cvetca, Lumina, II, 201-203.

⁴ Panquerille, *Voyage de la Grèce*, II, Paris, 1824, 391.

⁵ Weigand, *W. Jb.*, XVI, 203.

Arta); acei din Akarnania, pe care i-a cercetat Weigand în 1880-1890, sînt veniți din Albania de mijloc. Romîni din Frașeri care iernau în Thessalia, au rămas în parte acolo, după ce Grecia anexă Thessalia, și anume în împrejurimile orașului Armiro (Halmyrus; *Burleanu*, 39); alții se stabiliră la Katerina (golful Salonic), unde iernează și cei din Selja de sus¹. Aceștia din urmă, precum și Fărșeroții din Verrin, iernează și în Thessalia (*Nenițescu*, 188); păstorii din jurul satului Siraka (sud-est de Janina) petrec iarna în regiunea Elassona (*Baldacci*, 204). După informațiile ce le-am cules dela cîteva ciobani, Fărșeroții din Pijasa iernau la Armiro (I) sau la Katerina (F); păstorii din munții de lângă Korin mergeau la iernatec în împrejurimile orașelor Larissa și Elassona (Thessalia). Alții nu ieșeau din Albania și iernau în ținuturile Çemmerija sau Muzakje (D, E); turmele din Pijasa rămîneau uneori în Albania și coborau toamna la Delvino (sudul Albaniei; D). Tot astfel și cărăvănanii: unul din ei (B) îmi spunea că a parcurs cu caravana toată Albania și o bună parte din Peninsula Balcanică: din Pijasa, mergea să încerce marfa pînă la Salonic.

Întă, vom, înșirate în ordine cronologică, lucrările unde se dau informații utile privitoare la Ramnii din Albania²:

Hahn G. von, *Albanaische Studien*, Jena, 1854, 133, n. 52: enumerarea localităților și a regiunilor din Albania locuite de Romîni.

Heuzey L., *Le mont Olympe et l'Acarnanie*, Paris, 1860, 207-280: însemnări privitoare la păstorii Romîni veniți din Albania. Numele lor; numărisorul; locuințele, felul de viață, organizația, obiceiurile la nuntă.

Picot E., *Les Roumains de la Macédoine*, Paris, 1875 (extr. din *Revue d'Anthropologie*): extrase din descrierile informatorilor streini și bună bibliografie.

¹ Papathanasi, *Leuion*, I, 253-254.

² Lucrările sînt de interes (de ex. D. Bolintineanu, *Cărtoraș la Romîni din Macedonia și munții Atoș sau Santa-Agata*, București, 1885) au intră în această enumerare.

Popillian N., *Românii din Peninsula Balcanică; cercetări*, București, 1885, 19, 47-48, 55-56. Din prefață: „Modestele cercetări ce presint astăzi lectorului, sînt produsul unei petreceri de mai mulți ani în mijlocul fraților noștri din Peninsula Balcanică”.

Caragiani L., *Studii istorice asupra Românilor din Peninsula Balcanică* [neterminat; București, 1891], 1 urm.: note privitoare la numele Saliștilor, care sînt Fărșeroții; 4 urm.: Fărșeroții; căștădirea lor; nomadismul; 51 urm. și 129: migrațiunile Fărșeroților.

Weigand G., *Von Berat über Muskopolje nach Gjordacha*, *Globus*, 61, 1892, n-1 61: note de drum: informații asupra Muskopoljei.

Id., *Die Aromunen*, I-II, Leipzig, 1894-1895. Prețioase note de călătorie în Albania mijlocie: Oshrida, Langa, Elbassan, Berat, Muzakje, Muskopolje, Korça (1889). I, 186 urm.: amănunte asupra organizației celnicatului; 274 urm.: note asupra diferitelor grupuri și a numelui lor; 288 urm.: statistică; II, 184 urm.: note asupra Fărșeroților; ocupații, mișcări păstorești, organizația în sate, caracter, costum.

Id., *Die Aromunen in Nordalbanien*, *W. Jb.*, XVI, 193-212; note de drum; a vizitat Durazzo, Tirana, Elbassan și Kavaja.

Baldacci A., *Itinerari albanesi (1892-1902)*, Roma, 1917. Călătorii întreprinse între 1892 și 1902. Autorul este unul dintre cei mai buni cunoscători ai stărilor de lucruri din Albania; hărți prețioase și note asupra Românilor din diferite regiuni, culese la fața locului; 17 urm.: situația politică a elementului românesc; Fărșeroții; locuințele lor.

Nenișescu I., *Dela Români din Turcia europeană*, București, 1895, 27-30, 175 urm., 485 urm., 539 și 607. Informațiile au fost culese la fața locului de autor, într-o călătorie întreprinsă în vara anului 1892; alte informații i-au fost date de institutori. Numele Fărșeroților; trăsăturile lor caracteristice; portul; ocupația; nomadismul; organizația celnicatului; localitățile din Albania locuite de Fărșeroți; 24: indicații cu privire la Fărșeroții care locuiesc vara în munții din împrejurimile Stran-

niței (vilaetul Salonic); 100 urm.: în Tirново, Megarovo și Nișopolje (nord de lacul Prespa) și în munții dela apatele acestor comune trăsesse Fărșeroși păstori.

Nuși Tulin, *Fărșeroșii, Peninsula Balcanică*, 27 nov. 1894, p. 3: Fărșeroșii sînt deosebiți de ceilalți Aromîni; păstori nouazi. În masă mai compactă trăsesse în Albania, în așa numita Muzakje; ierneață în Thessalia. În timpul iernei trăsesse în mijlocul Grecilor, dar isolați, în colibe afară din sat.

Zuca G. Z., *Romîni nestabili din Epir, Lumina*, IV, 1906, 172-175 (v. și *Nenișescu*, 417-418): în Epir vin Romîni din Berat, Frașeri și din alte centre; și-au făcut clădiri de piatră care nu sînt mai vechi de 150-200 de ani; cu toate că miei 5% nu sînt păstori, ei sînt nestabili.

Burileanu C. N., *Dela Romîni din Albania*, București, 1906; *I Romeni di Albania*, I, Bologna, 1912. Conține cele mai bogate informații, culese la fața locului, privitoare la Romîni din Albania. Autorul a întreprins trei călătorii de studiu: ediția romînească e consacrată călătoriei a doua, din 1906; a treia călătorie (1907) e descrisă în ediția italiană (p. 317 urm.), care, pentru rest, e o traducere a ediției romînești. Burileanu a parcurs toată Albania; n'a mai găsit așezări romînești la nord de Skutari (231)¹.

Haberlandt A., *Kulturwissenschaftliche Beiträge zur Volkskunde von Montenegro, Albanien und Serbien*, Viena, 1917 (*Ergänzungsband XII zu Jahrgang XXIII der Zo. f. österreichische Volkskunde*). Resultatul cercetărilor făcute de autor în vara anului 1916, în timpul ocupației austriace; 134 urm.: indicații asupra regiunilor locuite de Romîni; note asupra vieții păstorești, locuințele, ocupația, portul.

Papafagi T., *La Romîni din Albania*, București, 1920. Călătorie făcută în vara anului 1919. 19 urm.: note asupra

¹ Cf. A. Baldauci, *L'elemento latino nell'equilibrio balcanico*, Roma, 1905. Autorul a întovărit pe C. Burileanu în Albania centrală (1904); locuințele și numărul Romînilor (9-10). N-am putut consulta, de aceluși autor, *Berat e il Tomar*, Roma, 1914.

Rominilor din Albania; 33 urm. și 46 urm.: informații privitoare la cărăvănărit și la nomadismul păstoresc.

Bourcart J., *Les confins albanais administrés par la France (1916-1920); contribution à la géographie et à la géologie de l'Albanie moyenne*, Paris, 1922 (extr. din *Revue de géographie*, X, 1922). Autorul a făcut parte din armata de ocupație franceză. 275 urm.: note asupra Românilor din Albania; 280 urm.: prețioasă listă a localităților administrate de Franța (notație fonetică; indicații privitoare la naționalitatea locuitorilor).

Capidan Th., *Românii noștri*, Cluj, 1926 (extras din *Dacoromania*, IV). Resumă informațiile anterioare: locuințele Fărșeroșilor, ocupația, locurile unde merg cu oile.

Informațiuni speciale asupra unor localități sau regiuni numite se pot găsi în articolele sau lucrările următoare (înșirate în ordinea alfabetică a numelor de localități):

AKARNANIA. Weigand, *Ar.*, I, 183 urm. și II, 174 urm.; cf. Weigand, *W. Jb.*, XXI-XXV, 177-178.

BEALA. Giolache C. St., institutor, *Comuna Beala de jos, Lumina*, VI, april 1908, 25-28. Comuna are 120 de case, din care 100 românești; locuitorii sînt mai ales agricultori.

CEAMERUA. *Burileanu*, 87 urm.

FERICA (FJERI). Papa Spiridon, *Comuna Ferica (Fjeri) și satele românești din împrejurul ei, Lumina*, I, 1903, 213-214. Românii din Fjeri sînt Moscopoleni și Graboveni; puțini Fărșeroși; cf. *Baldacci*, 66.

JANINA. Civica P., *Fărșeroșii sau Fărșeroșii din vilaetul Janina, Lumina*, II, 1904, 201-203. Vorbește de Fărșeroșii din Epir; miei la stat. În vilaetul Janina sînt stabiliți la Medăidje și *Podorghiani*. Acei nestabiliți în sate sînt împărțiți în șleuri, în cap cu un celtic. Se ocupă cu creșterea vitelor și cărăvănăritul. Schimbă pășunile în fiecare primăvară și toamnă. *Baldacci*, 201 urm.: păstorii nomazi din regiunea Janina, Siraku, Kalarites și Vlahi (sud-est și nord de Janina).

MEDĂIDJE și KOLONIA. *Burileanu*, 93 urm.

MUZAKJE. Weigand, *Ar.*, I, 82 urm., II, 184 urm.; *Bu-*

vileanu, 90-91 și 173 urm.: Papahagi Ilie (revisor școlar în Albania), *Din Muzakchio, Almanah macedo-romin*, director-fondator Dr. T. Sandu, București, 1902, 164-166: numărul Românilor din Muzakjo; ocupația: cultura pământului și creșterea vitelor; cei din orașe sînt comercații; enumerarea centrelor românești; Patsch C., *Das Sandschak Berat in Albanien*, Vienn, 1904 (*Schriften d. Balkankommission, Antiquarische Abt.*, III), 140 urm.: descrierea orașului Fjeri, centrul Fărșeroților din Muzakjo; mai ales negustori; în părțile sudice României sînt eliragii; numai constrînși de împrejurări au devenit agricultori¹; cei mai mulți sînt păstori nomazi.

Fig. 1. Tîjari din Fierzi (jud. Durostor).

PLJASA. *Bucileanu*, 29 urm.

PREMETI. Pișota C., *Arominții din Premeti și din horile de-avârliga, Prâștia*, I, 1901, 37-38; Cîvica P., *Românii din cazarea Premeti, Lumina*, II, 1904, 114-115: numărul familiilor românești din jurul orașelor Premeti și Berat; ocupația: agricultura, creșterea vitelor, albinăritul.

SELIA DE SUS. Papaianuși V., *Selie de sus, Lumina*, I, 1903, 215-218: localitatea e locuită exclusiv de Fărșeroți;

¹ Col. 142: „und geben sich, aber nur notgedrungen, mit dem Ackerbau an“.

mici bordsie acoperite cu stuf; ocupațiile de căpetenie: păstoritul, chiragilicul și cărbunăritul.

SKUTARI (SKODRA). Danison P., *Românii din vilaietul Scodra (Scutari)*, *Lumina*, I, 1903, 263-266: numărul Românilor e mic; Fărășeroși instalați în această regiune se ocupă cu creșterea vitelor.

THESSALIA, Ponqueville F., *Voyage de la Grèce*², II, Paris, 1826, 396; Diamandi Meșovitu V., *Despre Românii din Thesalia*, *Lumina*, I, 1903, 45-47: autorul a stat două luni la Trikala în vara anului 1900; enumeră comunele românești; Zeca G., *Românii din Tesalia și Epir*, *ibid.*, I, 257-261: în Aspropotamos,

Fig. 2. Tipuri din Fărășari (jud. Durator).

mai bine de 60 de comune sînt românești; enumerarea lor. Tomasi. *Baldacci*, 106.

ZAGORI, Civica P., *Comunele românești din ținutul Zagor*, *ibid.*, I, 166-168: enumerarea comunelor românești; ocupația: agricultura, creșterea vitelor, lemnăria, micul comerț.

În resumat, ocupațiile de căpetenie ale Românilor din Albania sînt păstoritul și cărbunăritul. Cei veniți în România au părăsit locuințele lor din cauza grelelor condițiuni de viață din anii din urmă¹. Satul Fărășari a fost întinsiat în

¹ V. D. Kolozani, *La question de Kërçez*, Paris, t. d., și hartă anexată.

1925: el numără astăzi 122 de familii de coloniști, toți din Albania, în majoritate din Korça și din Pijasa ¹. Coloniștii din celelalte sate sînt veniți din Macedonia sîrbescă, din Bulgaria și, în majoritate, din Macedonia grecească (mai ales din județele Salonic, Vodena și Florina); se știe că în urma convenției încheiate la Lausanne, s'a efectuat un important schimb de populație între Grecia și Turcia: refugiații Greci din Asia mică au fost repartisați în Macedonia (500.000 la sate și 300.000 la orașe), în anii 1923-1924 ². Pînă în prezent (septembrie 1928), au fost instalate în județul Durostor 1495 de familii de Români sud-dunăreni, fie în satele și comunele existente, fie

Fig. 3. Tip de casă din Frașari (jud. Durostor).

în sate nouă, isolate de vetrele comunelor vechi (Frașari și Gramostea-Carnorman), fie în centre de colonizare pe lângă satele locuite de Bulgari și de Turci ³. Improprietăriți de

¹ Acupra întocmirii actului, v. V. Mișt, *Om s'a întenciat Frașari*, în *Trăbucii Românilor de pretă hotărâre*, anul IV, n-1 1-2, București, 1927, 4 ppin.

² V. *Société des Nations, L'établissement des réfugiés en Grèce*, Geneva, 1928 și hărțile anexate.

³ După statistica oficială care mi-a fost comunicată de conducătorul agriculturii al județului Durostor.

Stat, ei nu devenit agricultori pricepuți și buni gospodari; satele de coloniști sînt astăzi înfloritoare.

Trecem acum la indicațiile privitoare la graiul Fărșeroșilor.

Graiul Rominilor din Albania: observațiile predecesorilor (bibliografie și note).

Informațiile privitoare la graiul Rominilor din Albania sînt de trei categorii: operele scrise la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, textele orale (cîntece populare, povestiri, etc.) culese ocașional sau de cercetători care au fost la fața locului în acest scop, și observațiile asupra limbii vorbite. Operele scrise la sfîrșitul veacului al XVIII-lea de către învățații din Muskopolje sînt vocabularul lui Cavalotti (1770) și al lui Daniil (1802), abecedarul lui Ucuta (1797) și gramatica lui Boiagi (1813)¹; așa numitul *Codex Dimonie*, scris între 1800 și 1825 și găsit de Weigand la Ochrida, în 1889, reproduce graiul vorbit la Lănga (în Albania), la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și la începutul veacului al XIX-lea². Se știe că textul e tradus de un anume Ghișcu, născut, probabil, la Beala de Jos, și de un anonim.

Textele orale sînt puține la număr și, afară de rare excepții, nu au fost culese de dialectologi, încît notația lor nu prezintă suficiente garanții de exactitate pentru un studiu lingvistic. Singure textele culese de Weigand și de Per. Papahagi pot fi de folos.

Textele orale publicate de Weigand reproduc graiul din Lănga (*Ar.*, II, n-le 5, 60), Muskopolje (n-le 2, 11, 40, 54, 62, 85, 121), Ochrida (n-le 21, 24, 28, 30, 32, 33, 37, 42, 45, 63, 65, 69, 86-88, 90, 92), Pljasa (n-le 15, 25, 26, 64,

¹ V. Per. Papahagi, *Scrisuri aromine în sec. al XVIII-lea*, București, 1909, și M. Boiagi, *Gramatică romină sau macedo-romină*, ed. Per. Papahagi, București, 1915.

² V. Weigand, *W. Jb.*, XII, p. 17; XVI, 199-200 și 210. *Codex Dimonie* (traducere din grecește a dialectelor preeliei) a fost publicat de P. Dachselt și de Weigand în *W. Jb.*, I, 1-78; IV, 136-227; V, 192-227; VI, 84-173.

84, 91, 122, p. 272)¹, Šipiska (n-l 10) și Tirana (W. *Jb.*, XVI, 203-204); alte texte sînt culese de la Romîni din Akarnania (n-le 97-102). Cit privește celelalte texte publicate de Weigand (n-le 103-113), ele au fost culese la Ochrida și la Selja (îngă Varria) de institutori, nu de Weigand, care le-a aplicat, numai, sistemul său de notație fonetică².

Numărul restrîns al textelor orale publicate de Weigand se explică prin faptul că Fărșeroții nu se lăseau ușor interrogați: Weigand observă într'un loc că nu i-a fost eu puțină să noteze graiul femeilor din Muzakje (*Ar.*, II, 185).

Textele orale publicate de Per. Papahagi i-au fost sau comunicate de către alții, sau au fost înregistrate direct; ele provin din localitățile următoare:

1. din Albania, fără localizare precisă: *LP*, 186 (versuri copilărești), 193 (versuri), 734, n-l 2 (cîntec de Lazar).

2. Beala: *LP*, 885, n-l 26, 890, n-l 11, 949, n-l 43 (poesie populară).

3. Berat: *LP*, 372, n-l 70, 378 (ghicitoare comunicată de Ilie Papahagi); *B*, n-l 88 (poveste; comunicată).

4. Elbasan: *B*, n-l 100 (poveste culeasă de la lăncu căvasul).

5. Korça: *B*, n-l 69 (poveste; comunicată); *LP*, 355, n-l 10 (ghicitoare), 403, n-l 103 (id.).

6. Nișopolje: *LP*, 727, n-l 6 (cîntec despre Paparule).

7. Ochrida: *B*, n-l 115 (poveste); *LP*, 33 (formuleță), 50 (satiră), 186 (versuri), 193-198 (id.), 717, n-l 10 (colindă), 772, n-l 10 (decan), 829, n-l 4 (poesie populară), 1025, n-l 40 (id.).

8. Pljasa: *LP*, 387, n-l 114, 407, n-le 174 și 175 (ghicitori).

Las să amuze enumerarea, în ordine cronologică, a textelor orale care nu fost culese și publicate de alți cercetători.

1893. *Dela natrë, poesii populare culese de la Miha Rapu din Beala (Fărșerot), Peninsula Balcanică*, 10 mai 1893, p. 3.

¹ Weigand a atras atenția asupra faptului că graiul lui Halamsel nu reproduce exact graiul fărșerod.

² Cf. Capidan, *Raporturile albane-române*, *DR*, II, 438.

1897. *Gimnastica a Fărșiroșilor, din gura al Hrista al Hiohca*, *Gazeta Mucedoniei*, I, n-1 13, 27 april 1897, p. 3.

1901. *Cîntec fărșirotesc cules de Th. Balanace, Frățilă*, I, 1901, 94. *Fudzarea fumelilor di Pleasa toamna tu arîe, scriedă curat fărșiroteagle de P. Balanace, ibid.*, I, 136-138 și 155-157. *Cîntec fărșirotescu* (fragment), cules de Ioan Hagi Bira, *ibid.*, I, 59. *Cîntice dela Fărșiroșli di Sella adunate de Vasile Popa-Ianuși, elev în et. 7-a, ibid.*, I, 148. *Cîntec dela Fărșiroșli din Mluzicheu* cules de Petro Danisca, institutor, *ibid.*, I, 44.

1903. Fragmente de *poesii populare* culesse de V. Papiianuși într'un articol intitulat *Seliu de uca, Lumina*, I, 1903, 215-218. *Cîntec fărșirotesc* auzit dela D-l Mihalache Kirîță, *Almanah mucedo-romin*, director-fondator Dr. T. Șunda, București, 1903, 17. *Nunta la Fărșăroși*, descripție „seriată cum gresen Fărșăroșli“, cu cîntece, de Foșiu G. Balanacei, student în teologie, *ibid.*, 77-78.

1904. Fotiu G. Balanacei, *Vîntarea a fumelilor di arîe'n Pleasa (aga cum vorbesc Fărșăroșii)*, *Lumina*, II, 1904, 271-273.

1905. Burileanu, în cursul călătoriei sale în Albania, a cules cîteva cîntece populare pe care a căutat să le noteze fonetic: 22 și 270-277 (Korča), 92 și 284 (Ōamerija), 277 urm. (poesii populare enlese de institutorul din Niscea), 281 urm. (Muzakje).

1908. Cîntece fărșirotești din colecția Cosmescu (auzite dela N. Cican), *Lumina*, VI (n-le 6-8), 1908, 42-44.

1917. Haberlandt a cules în 1916 cîteva termeni tehnici (obiecte usuale) dela Romîni din regiunea riului Skumb (181, n-1 77). Notația lui, în unele cazuri, nu inspiră însă încredere (srmenâcu, ruzbuŷ), încît materialul cules nu poate fi folosit fără critică.

Trecem la observațiile privitoare la graiul Romînilor din Albania. Popillian observă că Fărșeroșii „vorbesc un dialect pur, remarcabil prin guturalizarea literei r; astfel, în loc de *frate Fărșiroș se aude frgato Fargșiroș*“ (48); autorul caută să descrie pe r velar spirant. V. Papiianuși ne spune, de

asemenea, că Fărșeroții din Selja de sus pronunță pe „r” cu \bar{r} (= γ ; *Lumino*, I, 254). Weigand, cu prilejul călătoriei sale în Akarnania (1889-1890), a înregistrat următoarele particularități ale graiului râmănesc vorbit acolo, care e aproape identic cu graiul Românilor din Albania mijlocie: r alveolar e pronunțat cu vibrațiuni inteneze (\bar{r}); acest r e numai intervocalic; grupul *ra*, ca în albanesă, a trecut la r : *kare* „carne”; la finală, acest r își pierde vibrațiunile: *pru* „prun”. Weigand a înregistrat, de asemenea, existența vocalei nasale \bar{e} , pe care o notează \bar{e} ; \bar{e} apare în locul lui \bar{a} și \bar{i} accentuați: *kene* „cine”, *kălkənu* „căleți” (*Ar.*, II, 176-177). Existența acestui fonem e datorită, de sigur, contactului cu Albanesii (A. Procopovici, *DR*, IV, 50), și tot astfel trebuie interpretată trecerea lui \bar{l} la \bar{l} și a lui *rl* și *ra* la r^1 . Weigand a înregistrat următoarele particularități ale graiului Românilor din Muzakje: \bar{r} gutural spirant produs prin contactul părții posterioare a limbii cu vălul palatului. Acest \bar{r} e sonor după sonore, surd după surde și la finală; \bar{r} dispăre în grupul \bar{r} + consoană: *degu* „merg”; grupurile *ra* și *rl* sînt reduse la \bar{r} : *fată* „fără”; \bar{l} inițial urmat de *a*, *o*, *u* trece, de cele mai dese ori, la \bar{o} spirantă sonoră de abia perceptibilă, apropiată de gr. γ urmat de *a*; \bar{l} final e pronunțat gutural: *atsăt* „aceal” (*Ar.*, II, 186-187). Mai trebuie relevată observația lui Weigand privitoare la tratamentul \bar{l} al diftongului *eu* urmat în silaba următoare de *a*: acest tratament caracterizează limba vorbită în Albania (*Ar.*, II, 347-348). Observațiile lui Burileanu, venind de la un nepecialist, sînt mai puțin precise. Burileanu a observat că Românii din Çamerija știu grecește și albanesa, pe cînd cei din Muzakje știu numai albanesa; \bar{r} vibrant apare mai rar în graiul celor din Çamerija (91); descrie pe \bar{e} , pe care l-a întîlnit în graiul Fărșeroților de la sud de Berat (151); \bar{r} velar spirant apare în graiul femeilor și al copiilor (268). Balacei constată existența lui \bar{r} : „Easi [Fărșeroții], in contrasto con gli altri gruppi consanguinei della Balcania,

¹ Weigand, *W. Jb.*, XVI, 209; Capidan, *DR*, II, 490.

pronunțau la *r* extremamente forte, più che nella lingua francese⁴ (Baldacci, 19).

Urmează, acum, să expun rezultatul cercetărilor mele din 1927 și 1928 asupra graiului Rominilor din Albania veniți în România în anul 1925 și în anii următori, și stabiliți la Frașari, județul Durostor.

Anecheta mea (1927 și 1928). Observații asupra anchetelor dialectale. Chestionarul. Observații asupra notației fonetice. Note asupra altorva sunete caracteristice. Descrierea sistemului de notație fonetică adoptat. Modul de prezentare al materialului adunat.

Prima anchetă a ținut dela 21 septembrie la 4 octombrie 1927, iar a doua dela 16 la 24 septembrie 1928. Toți cei interogați locuiesc la Frașari (j. Durostor); ei au fost interogați pe loc, transportându-mă dintr'o casă într'alta; numai M. Guritsa, dela care am eales informații privitoare la păstorit, locuiește în altă localitate.

Anecheta a fost făcută cu ajutorul unui chestionar, pregătit dinainte. M'am folosit de chestionarul lui J. Gilliéron completat de Oscar Bloch (anecheta în Vosgii meridionali),¹ care cuprinde peste 2.000 de chestiuni, grupate pe categorii de sensuri. Din aceste chestiuni am ales pe acelea care puteau cadra cu felul de viață al Fărșeroșilor și am adăugat o serie de chestiuni, în special acelea care interesează viața păstorașă. Unele întrebări au fost modificate într'un fel oarecare; am mărit numărul frazelor mici și obișnuite, care cuprind cuvântul vizat². Pe lângă chestiunile prevăzute, am notat,

¹ După exemplarul pe care a binevoit să mi-l pun la dispoziție E. Pop. V. O. Bloch, *Atlas linguistique des Vosges méridionales; Lexique français-patois des Vosges méridionales; Les parlers des Vosges méridionales*, Paris, 1914-1917.

² Iată enumerarea chestiunilor care nu se află în chestionarul Gilliéron-Bloch: 1, 2, 15, 19, 22, 45, 60, 68, 71, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 147, 160, 168, 177, 179, 192, 271, 272, 286, 287, 288, 315, 319, 320, 324, 332, 334, 335, 342, 343, 345, 346, 347, 348.

în cursul anchetei, răspunsurile la întrebările pe care nu le prevăzusem¹. Scopul meu fiind de a efectua un sondaj și nu de a face o anchetă completă, am întrebuit un chestionar care să-mi poată da rezultatele dorite într'un spațiu de timp restrâns.

Se știe că ancheta cu ajutorul chestionarului a provocat anumite critici²; neajunsurile sînt însă neînscrinate, față de marile avantaje pe care le prezintă o astfel de anchetă. Avantajul anchetei făcute cu ajutorul chestionarului de una și aceeași persoană consistă în faptul că răspunsurile sînt comparabile între ele și că lingvistul dispune dintr'odată de răspunsuri din localități variate, repartisate pe o întindere anumită de teren.

Chestionarul meu cuprinde 348 de chestiuni (cuvinte izolate și frase scurte). Am procedat în modul următor pentru culegerea răspunsurilor: am ales un subiect bilingv (A) care a tradus în dialect întrebarea redactată în dacoromîna literară. În urmă, chestinnea așa cum a fost tradusă de A a fost pusă tuturor celorlalte persoane care nu pricepeau dacoromîna³. Am notat imediat răspunsurile, și le public așa cum le-am înregistrat pe loc, fără nici o schimbare, intențiuinea mea fiind de a da, după expresia lui Gilliéron, o fotografie a realității⁴. Deoarece, în unele cazuri, notația sunetelor *r* și *ʒ* nu fusese destul de lămurită, am cântat s'o precisez în cursul anchetei următoare. Am repetat în fața celor interogați cuvîntul cuprinzînd sunetele în chestiune, așa cum îl notasem în anul precedent, în scopul de a corecta notația eventual greșită. Într'adevăr, notația dublă *r* sau *r* și *r* la

¹ Aceste răspunsuri nu sînt generale; pentru ea este totuși să le poată distinge, ele nu poartă număr de ordine curent și comportă numai traducerea în limba franceză a termenului rîmînesc.

² V. deca S. Pop, *Buts et méthodes des enquêtes dialectales*, Paris, 1927.

³ Răspunsurile lui A pot fi de folos pentru studiul influenței dacoromînei asupra aromînei.

⁴ V. J. Gilliéron, *Atlas linguistique de la France. Notice servant à l'intelligence des cartes*, Paris, 1902, 7 și *Généralités des mots qui désignent l'aîeille*, Paris, 1916, 3-4.

aceeași persoană mi se părea inconsecventă; de fapt, mi-am dat seamă la a doua anchetă că cel interogată pronunța efectiv *and* nu *r* (sau nu *r*) slab spirant (sau vibrat), fiind un *r* curat; așa dar, notațiile duble nu sînt datorite unei inconsecvențe.

Alară de răspunsurile la chestionar, am cules, dela persoane izolate, povestiri scurte, cu subiecte alese de ele (n-le 350-353). Am căutat să notez fonetic ceea ce auziama, dar o astfel de notație cere timp și povestitorul nu așteaptă, încît, în unele cazuri, am fost nevoit să-i cer să repete ceea ce spusese cu un moment înainte. Dela o femeie am cules numele sărbătorilor mari (n-l 340), iar dela alta numele părților războiului de țesut (v. fig. 28); în sfîrșit, dela trei ciobani și un cărăvănar am cules material informativ privitor la viața păstoraască și la cărăvănărit. Aci, nu era vorba de cules fraze, ci cuvinte, cu explicația termenilor interesați (n-le 354-357); am notat fonetic și numele localităților pe unde au umblat acești oameni (n-l 358).

Printre dialectologii care au întreprins anchete cu ajutorul chestionarului, mi se preconizează metoda chestiunilor directe (Gilliéron, O. Bloch, Jaberg și Jud), iar alții întrebările indirecte (Ch. Bruneau, abatele Griera): în cazul din urmă, anchetorul caută să sugereze individului interogată chestiunea, spre a nu-i influența răspunsul (de ex. „cum numești pomul care produce cutare fruct“?). Deoarece m'am folosit de chestionarul Gilliéron-Bloch, am întrebîntat primul procedeu. Am evitat chestiunile neprecise („găleată“, „oală“, etc.), cerînd să mi se arate „obiectul“ respectiv, pe care l-am fotografiat. Totuși, după terminarea anchetei, examinînd răspunsurile, am constatat că unele chestiuni, prin natura lor însăși, nu sînt destul de precise: n-le 59, 60, 61, 62, 63, 83, 84¹. Un neajuns al chestionarelor rezidă în diferența seman-

¹ În această categorie ar fi intrat și n-le 144, 146, 147, 148, 149, 164, 165, 166, 167, dacă n'ași fi cerut să vadă obiectele, pe care le-am fotografiat.

tică ce se poate observa, în unele cazuri, între întrebare și răspuns; de cele mai dese ori, diferența interesează verbele: verbul, în întrebare, e la prezent, pe când în răspuns e la trecut, etc. După cum a observat Gilliéron, acest neajuns nu poate fi înlăturat¹. Am închis între paranteze răspunsurile care, într'un fel sau într'altul, nu concordă exact cu întrebarea. Astfel de răspunsuri se găsesc la n-le 2, 3, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 20, 24, 29, 38, 43, 45, 48, 163; în unele cazuri, individual interogant n'a dat nici un răspuns. Într'un singur caz (n-l 323), răspunsul nu corespunde cu întrebarea, din cauza unei confuzii: întrebând numele Duminiței Tomei, mi s'a dat numele Sf. Toma, care se serbează la 6 octombrie².

Am notat sunetele după impresia pe care au făcut-o asupra urechii mele. Această metodă de cercetare, zisă „impresionistă“, își are avantajele și dezavantajele³; printre neajunsuri este și urădătorul: același sunet, figurînd în cuvinte cu sensuri diferite, este notat la momente diferite și, din această cauză, el poate fi notat într'altfel de fiecare dată, deși e vorba de unul și același fonem. Din această cauză, unii dialectologi sînt de părere că o astfel de anchetă nu trebuie făcută de un străin, ci de o persoană deprinsă cu graiul pe care dorește să-l înregistreze. Faptul de a fi străin constituie, în adevăr, o inferioritate și, în același timp, o superioritate: străinul primește mai bine nuanțele diferite ale unui sunet; el nu a avut timpul să-și facă contare idea despre contare sunet, cu alte cuvinte, nu a putut să renunșe în aceeași reprezentare fonetică ideală mai multe nuanțe ale unui și același fonem. Așa dar, notația nuanțelor este mai fină și variată. Dinpotrivă, anchetatorul care e deprins cu sunetele pe care le are de în-

¹ J. Gilliéron, *Atlas linguistique de la France. Compte rendu de M. Thomas*, Paris, 1904, 18, n. 1.

² Christianile n-le 146, 147, 148 și 163 nu erau prevăzute în chestionar; prin urmare, formele dacoromîne lipsesc.

³ V. K. Järgel, *Romania*, L, 1924, 280 urm., și Järgel-Jud, *Transkriptionsverfahren, Aussprache- und Gehörschwankungen*, ZRPk., XLVII, 172 urm.

registreat trece pe lângă variațiunile fonetice, pe care le asimilează cu sunetele obișnuite. Dar, pe de altă parte, streinul e surprins de sunetele pe care nu le-a auzit niciodată și întâmpină dificultăți pentru a le nota, ba chiar le poate nota greșit, pentru că, în astfel de cazuri, el caută să apropie fonemul necunoscut de unul cunoscut: de aci urmează că unele sunete nu sînt notate. Pe lângă acestea, trebuie relevată o observație a lui Ch. Bruneau, care vine să măgoreze valoarea constatărilor de mai sus și pe care am avut prilejul s'o controlez în cursul anchetelor mele: Bruneau susține cu dreptate că neștiința personală a anchetatorului e mult mai mică de cum se crede, și că el nu are timp să reflecteze asupra materialului sonor pe care îl enlețe¹.

Nu am întâmpinat mari dificultăți, în timpul anchetei, pentru obținerea răspunsurilor; în genere, toți cei întrebați au răspuns cu bună voie la întrebările puse. În multe cazuri, am observat însă că cel întrebat, din cauza oboselei sau din simplă neglijență, nu-și dădea silința să reproducă din nou cuvîntul (sau fraza) întrebat, sau că, rugat să-l pronunțe, îl pronunța ca în întrebare. Evident, în astfel de cazuri, anchetatorul e desarmat și trebuie să se mulțumească cu atît.

Problema notației fonetice pe care trebuie s'o rezolve anchetatorul are trei aspecte: 1. relativitatea notațiilor fonetice, 2. variațiunile pronunțărilor individuale, 3. relativitatea audițiunii.

1. Dola încaput, anchetatorul e obligat să se întrebe: ce trebuie notat? Deoarece trebuie să noteze *sunete*, nu *foneme*, este evident că nu e posibil să noteze toate nuanțele vorbirii; este obligat, deci, să procedeze la o alegere și să adopte o soluție medie care să fie sumă de posibilitățile de notație rapide și exactă și de posibilitățile de a fi tipărit și citit. După cum am arătat Jaberg și Jod, nu există, în materie de notație fonetică, un criteriu obiectiv care, stabilit odată pentru

¹ Ch. Bruneau, *Étude phonétique des patois d'Ardeuse*, Paris, 1913, 25, n. 1.

totdeauna, să fie recomandat tuturor dialectologilor¹. De aceea, e bine ca aceia care au procedat la ancheta să dea deslușiri asupra notațiunii lor și asupra defectelor lor de auditiune.

2. O înregistrare „sinceră” a sunetelor auzite și prezentarea acestei înregistrări fără nici o modificare are avantajul că ne face să pătrundem în mecanismul complex al vorbirii individuale. Jaberg și Jud nu insistat cu dreptate asupra acestei laturi importante a problemei². Astfel, am putut constata la mai mulți indivizi trecerea lui *f* (muit) la *yođ*: *ney* (J, n-l 20), față de *se'fi*. Individul nu-și dă seamă de felul cum pronunță. Astfel, la F, diftongul *ya'* (vb. *ya'ste*) evoluează spre *ye'* (v. n-l 158); reproducând cu glas tare pronunțarea pe care o înregistrasem, F m'a corectat, pretinzând că pronunțase *ya'*, ceea ce era inexact. Această evoluție am observat-o la mai mulți indivizi; C: *este* (n-le 50 și 158); I pronunță *ye'ati* și *ye'ati* (n-l 50); la J trecerea lui *ya'* la *ye'* se observă în *ye'api* (n-l 46).

3. Trece acum la lămuririle privitoare la auditiunea mea. Abatele Rousselot a arătat că de relativă este auditiunea sunetelor³; fiecare din noi poate percepe în mod deosebit (cu variațiuni mai mari sau mai mici) un același sunet. Jaberg și Jud au dat exemple care ilustrează teoria; astfel, un anchetor care posedă fonemul [é] foarte închis în graiul său matern vă nota e un [ē] dintr'un alt dialect, pe când un dialectolog care nu posedă acest [é] foarte închis vă nota același [é] închis prin é⁴.

Îmi rămite să dau indicații asupra câtorva notații: notația lui *a* final și a consoanelor muate, precum și asupra lui *t*, *f*, *ç*, a consoanelor explosive și a lui *i* final.

¹ Jaberg-Jud, *op. cit.*, 178 urm.

² *Op. cit.*, 182 urm.

³ V. Rousselot, *Rev. de phonétique*, IV, 21, și Abbé A. Millet, *L'oreille et les sons de langage d'après l'abbé Rousselot*, Paris, 1926, 84 urm.

⁴ Jaberg-Jud, *op. cit.*, 189.

De multe ori, am notat timbrul α , la finală, de ex. n-l 37, F: *ro'ea*, față de timbrul \tilde{a} (*ro'să*) al celorlalte răspunsuri, și cetitorul trebuie prevenit, ca să nu creadă că e vorba de o scăpare din vedere, în locul lui \tilde{a} .

Abatele Rousselot arătaa demult că persoanele care nu posedă consoane miaste le confundă cu consoanele arimate de *god*¹. Acestei confuzii auditive îi corespunde imposibilitatea de a pronunța corect o consoană miastă: C, o femeie inteligentă și dotată cu mult simț lingvistic, de câte ori căntam să pronunț o astfel de articulație mă făcea să observ că articulez o consoană + *y*.

t , t' și χ sînt articulațiuni velare. Am auzit un t caracteristic înaintea unei consoane: *kulla'v'e'tel* (H) și *putt'a'ri* (il., n-l 288); într'un caz, t e foarte apropiat de un t velar ne-vibrat (t'): *g'it'e'l'a* (H, n-l 74). t' velar e un sunet spirant și vibrat, în sensul că uvula și palatul moale intră în vibrațiune²; χ e deosebit de k (h dacoromîn în *kirtic*), pe care l-am înregistrat de asemenea la unii indivizi; în unele cazuri, deosebirea între amîndouă sunetele e foarte mică; χ se aseamănă cu *ch* german din *ich*, *ech*, *acht*, etc.: e o spirantă formată în partea posterioară a gurei.

¹ Abbé Rousselot, *Rev. de phonétique*, II, 274 urm.

² Sunetul nostru se aseamănă cu *chaj*-ul arab descris de Rousselot și de Forchhammer: „le point le plus reculé, à la racine même de la langue, est le siège... [de *r*] constricteif arabe... (fig. 559). Pour en obtenir le tracé sur le palais artilletel, il faut ajouter une rallonge qui dépasse la ligne d'intersection du palais dur et du palais mou” (Rousselot, *Principes de phonétique expérimentale*², 909-910); J. Forchhammer (*Die Grundzüge der Phonetik*, Heidelberg, 1924, 189) consideră de asemenea *chaj*-ul arab drept o variantă de *r* și îl descrie după cum urmează: un sunet care poate fi velar sau uvular, ne-vibrat și apropiat de γ ; aceste descripții sînt contrare de Gairdner (W. H. T. Gairdner, *The phonetics of arabic*, Londra, 1926, 28), pentru care *chaj*-ul nu e o variantă de *r*, el o spîntîie velară asimilăntoare cu *g* spirant din germ. *Wagen*. Cele două variații de *r* pronunțate de Ekspozîți se aseamănă cu *r* gutural și *r* spirant grasolat înregistrați de abatele Millet în graiul din Haut-Berry (Abbé A. Millet, *Recherches expérimentales et historiques sur *r* d'une région de Haut-Berry*, Paris, 1926, 17 și 20).

Nu am întrebuințat apostrofe (apostrofii, după o consoană, notează o explozie consonantică), ci numai trăsătura de unire, în cazuri ca *te-a mika'ri* „de mîncare”, care nu trebuie interpretat ca *te-a mika'ri*. Existența consoanelor explosive, în graiul Românilor din Albania, nu poate fi trasă la indoială; am înregistrat fie o simplă explozie surdă, care urmează imediat după ocluziune, și pe care am notat-o cu ajutorul apostrofei (de ex. n-l 19, I: *oy mât'ritac*, cu *t* explosiv), fie un timbru vocalic determinat, la finală, de ex. *uđea'g'* (n-l 145).

Notaija lui *i* final trebuie explicată; am făcut us de trei notații: *i*, *i* și *i*. Prima notație nu provoacă nici o lămurire: e vorba de timbrul vocalic reprezentat în mod obișnuit cu ajutorul acestei litere; trebuie făcută însă diferența între *i* și *i*, deși delicată. Existența lui *i*, un *i* scurt, poate fi trasă la indoială în exemple ca *herbétel* (D, n-l 1), de pildă; se poate ca în astfel de cazuri notarea lui *i* să fie datorită educației urechii, la o persoană obișnuită cu notația dacoromînei literare. Totuși, această notație poate fi apărată, în cazurile cînd am făcut diferența între două pronunțări, cu și fără *i*, de ex.: *ská'ri* (G, n-l 95) și *skál* (L, id.), *biá'tel* (A, E, G, I, K, L) și *biá'te* (D, H, n-l 229), *pré'va* (A, n-l 245) și *pré'vâ* (B, id.). Diferența între *i* și *i* trebuie înțeleasă în sensul că *i* nu e un *i* (scurt), ci și un *i* nedistinct, pe cale de a dispărea. Existența lui *e* confirmată în același mod, adică în cazurile de notație dublă: *gamma'ri* (D, n-l 6) și *gamma'ri* (C, E, id.), *ind'gîl'* și *ind'atel* (A, n-l 40), *suplă'itel* (A, G, K, L, n-l 120) și *suplă'itel'* (B, C, id.).

Notaija fonetică pe care am întrebuințat-o în timpul anchetei se inspire dela notația stabilită de Gilliéron și Rousselot¹. Am notat întotdeauna accentul de intensitate; diferențele cantitative n'au fost înregistrate, pentru că n'am observat astfel de diferențe. Sunetele intermediare au fost reprezentate prin 2 litere suprapuse. Acest sistem de notație

¹ A fost întrebuințată în *Revue des études gallo-romanes* (1887-1893), în lucrările abatelui Rousselot și în *Atlas linguistique de la France*.

presintă, însă, serinase dificultăți tipografice: din această cauză am fost obligat să adopt un sistem de transcriere fonetică determinat de semnele speciale ce le-am avut la dispoziție. Acest sistem de notație a explicat aici, după cum urmează:

Vocale. Nimic de observat, afară de faptul că am păstrat pe *ă* și pe *i* pentru a nota vocalele care corespund dr. [ă] și [i]; *ē*: fr. vin; *ī*: dr. bărbuși; *ı*: v. explicațiile date aici mai sus; *ō*: fr. peu; *ū*: fr. rus.

Consoane. *č*: dr. cer; *č̄*: gr. č; *g*: dr. ghem; *ḡ*: dr. ger; *γ*: germ. ich, acht; *h*: dr. hirtie; *j̄*: dr. joe; *k*: dr. car; *l*: *l* velar; *š*: dr. și; *z̄*: dr. țară; *θ*: gr. θ.

Semi-vocale. *w*: fr. oui, ouate¹; *y*: fr. yeux.

Semne diacritice. " sub o vocală arată că vocala face parte dintr'un diftong, ca prim element: *oa'*, *oa'*.

- deasupra unei vocale indică nasalizarea: *ē̄*, *ā̄*.

• deasupra vocalelor deschise: *ē̇*.

• deasupra vocalelor închise: *ē̈*.

' după o vocală indică accentul de intensitate (de ex. *koā'*-*rele*, cu *a* accentuat); accentul n'a fost indicat în monosilabe, unde locul lui nu poate da loc la indoială.

' deasupra consoanelor miutate: *ḡ*, *k̄*, *š̄*.

l̄: *l* miutat.

- deasupra lui *r* indică vibrațiunile apicale (*r* vibrat puternic sau mai slab, cu vârful limbii): *r̄*.

- deasupra lui *r* indică vibrațiunile uvulare și articulația velară: *r̄*.

' după consoanele explosive: *noat'*.

o sub consoanele silabice: *nguat*.

Suete intermediare. Vocale. *d*: între *a* și *e*; *g*: între *a* și *ē*; *ā*: între *a* și *i*; *q*: între *ā* și *i*; *ϕ* (*ā* întors): între *ā* și *i*; *z̄*: între *e* și *ā*; *ç*: între *e* și *i*; *ḡ*: între *e* și *ā*; *θ* (*e* în-

¹ Grafia face diferența între diftong și două vocale care nu formează diftong: *deac* (diftong, n-l 159), cu *de'ac* (2 silabe), sau *de'icā* (3 silabe), nu *de'icā* (2 silabe).

tors): între *e* și *y*; *j*: între *i* și *l*; *ö*: între *ä* și *o*; *ö*: între *o* și *i*; *ø*: între *o* și *u*; *ø*: între *ö* și *ä*; *å*: între *u* și *l*.

Consoane. *č*: între *č* și *š*; *č*: (*č* întors): între *k* și *ts*; *č*: între *d* și *š*; *g*: între *g* și *d*; *ł* (*ł* întors): între *γ* și *ř*; *h*: între *h* și *s*; *š*: între *g* și *k*; *š* (*š* întors): între *k* și *γ*; *ř* (*ř* întors): între *k* și *l* muiat; *r*: între *r* și *l*; *ř*: între *l* și *r*; *š*: între *h* și *š*; *š*: între *g* și *s* sau între *g* și *γ*; *ž*: între *s* și *š*; *ž*: între *t* și *d*; *ž* (*ž* întors): între *u* și *l*; *ž*: între *z* și *ž*.

Sunete nedistincte. Caractere mici: *ɣuma'ri*.

Materialul pe care l-am adunat e înfățișat în modul următor: numărul de ordine curent; fraza sau cuvântul întrebare, în daco-româna literară; traducerea în limba franceză (când întrebarea se află în chestionarul Gilliéron-Bloch, am reprodus textul francez al chestionarului). Urmează, apoi, sigla care reprezintă numele fiecărui individ interogată și răspunsul dat, în grafie fonetică. Răspunsurile sînt înșirate în ordinea în care au fost obținute. Cînd mai mulți indivizi au dat aceiași răspuns, atunci n'um mai reprodus cuvîntul sau fraza în dreptul fiecărei sigle, ci am renunțat la un loc siglele respective, după care urmează răspunsul colectiv. Am încheiat între paranteze răspunsurile care nu concordă exact cu întrebările. Lămuririle sînt tipărite în caractere mai mici, pentru a fi deosebite de răspunsuri.

Amănunte asupra persoanelor interogate.
Note asupra graiului lor.

Am interogată 14 persoane, între 22 și 78 de ani, și anume 9 bărbați și 5 femei. Numele fiecăruia e înlocuit printr-o siglă (o literă majusculă a alfabetului latin), dela A la L; geograficește, locul de naștere al celor interogați se reparaționează după cum urmează:

Albania

Korça: A.

Pļana: B, E, G, J.

Scropan: Sedi'a Sp'ru Balana'eti

(numai n-l 349).

Grecia

Iftilyo' (lingă Armiro),

în Thessalia: L.

Albania

Biklišta: C.

Grabovo: Miçali Guritza (numai
n-1 355).

Frasari: K.

Kolonia: D.

Muzakje: F, L.

Dau mai jos amănuntele privitoare la vârsta, locul nașterii, ocupațiile, etc. celor interogați, urmate de notele consacrate particularităților fonetice ale graiului lor; aceste note le public așa cum le-am cules, fără nici o schimbare; interesul lor rezidă tocmai în faptul că au fost fixate în timpul anchetei, fără plan preconșcut.

A. Modest Batamaçit, născut la Korça în 1905; a urmat cincei ani la școala română din Korça. A locuit la Korça, unde era eritor, pînă la venirea în România (septembrie 1925). Cetește și scrie; vorbește bine dacoromîna.

Note. *i* final e intermediar între *i* și *é* (inchie); *ea'*, foarte des, se aude ca *é*; *ç* bine deosebit de *k* dacoromînă.

B. Tudora'ke Dîma, 65-66 de ani; născut la Pljasa; părinții din Žarkon. A umblat în Grecia, în Albania și în Anatolia (Smirna). A fost 2-3 ani cioban, apoi cărăvănaș. A umblat cu caravana la Salonic, Monastir, Florina, Janina, Santa Quaranta, Berat, Prilep, Dibra, Elbassan, Tirana, Durazzo; lău sare și o aducea la Korça; la Salonic încărea manufactură pentru Korça. S'a instalat apoi la Pljasa. Nu știe nici să scrie, nici să cetească. Cunoaște limba albanesă și vorbește puțin grecește, bulgărește și turcește. Știe puțin dacoromîna.

Notă. Are un *r* puțin vibrat: *u'ru'tă* (n-1 4), *ma're* (n-1 31); alte ori, aude un *r* fără vibrațiuni: *por'k*, *pa'rkă* (n-le 8, 9); *ç* și *k*; *e* final nuanțat spre *i*; o slabă explozie după ocluzivă.

C. Anđe'la Aponta'l Balsu, născută la Biklišta; 27 de ani. Tatăl din Trikala și mama din Pljasa. Dela Biklišta a mers la Korça și apoi la Pljasa, unde a stat pînă la venirea în România (1925); măritată; bărbatul din Pljasa. N'a observat deosebiri între graiul său și graiul Fărșeroților din

Pļjasa. Știe să scrie și să citească; a urmat școala grecească, unde a absolvit 4 clase. Știe albanesa și grecește bine; pricepe și vorbește puțin dacoromîna.

Notă. Orice *r* a velar (*r*); *ʒ* slab spirant, apropiat de *dz*: *k: tɔʒinɔ'* (n-l 29, 181), *ʒɔʃtʃʃɛ* (n-l 293); *i* final evoluează spre *e*; n'are nici pe *ɔ'*, nici pe *ɛ*, ci pe *e*: *ɛste* (n-le 50, 158); *t* final explosiv: *t'* (nu *t''*); am înregistrat și explosive cu timbru vocalic determinat: *uʒɔ'ɔ'* (n-l 145).

D. *Zilka Talta Ko'ata Ts'a'tsa*, născut la Kolonia în 1877, Părinții din Frașari. A stat la Pļjasa și apoi 20 de ani în Pind; a avut oi; iarna o pătreca în Muzakje; în urmă a mers la Berat (6 ani). Fost păzitor al școlii primare din Perivole și din Grebena; a stat la București 8 luni în 1914. Venit în România în iulie 1927. Nu știe nici să scrie, nici să citească; știe bine albanesa și grecește; pricepe dacoromîna.

Notă. *r* vibrează foarte slab: *ɛd'ɛrɔ'* (n-l 34), *ɔs* (n-l 38), *amɔ'* (n-l 87); alte ori, aud un *r* fără vibrațiuni. N'are pe *ʒ* spirant, ci pe *ʒ*: *t'* nu se mai aude în *ɔɛʒ* „moutons” (n-l 29). În locul diftongului *ɔa'* pronunță un *ɔ* (deschis) diftongat: *ɔa'* (dar *ɔa* în *amɔ'tɔrɔ'*, n-l 297); *ɔ* e intermediar între *ɛ* și *ɛ*: *ɛ*.

E. *Kira'tsa Ge'ɔ'ɛʒe Ra'tau* (născută *Balama'ci*), 78 de ani; născută la Pļjasa. Venită în România în 1925, dela Korça. Nu știe carte; știe albanesa.

Notă. *r* pretutindeni; *t* foarte apropiat de *t'*, în câț notez *r: b̄arɔ'a'să* „băleasă” (n-l 192), *ɛɛp'e'tă* „pălărie” (n-l 196)²; am auzit, însă, și un *t* pur: *ɔ'ɛɛp'e'tă* „elingă” (n-l 143); *t* aproape vocalizat în *ɔ'ɛɛtɔ'ɛɛp'e'tu* „proșopol” (n-l 198). Nasalizare anormală: *ɛ'ɛ'ɔ'a* „cloșea” (n-l 25); diftongul *ɛe'*, nu *ɛa'*: *ɛe'ɛp'e* (n-l 46).

F. *Zis Nikola Šy'e'ta*, 68 de ani, născut pe drum, Părinții din Muzakje. A fost *kirigea'* 33 de ani; pe urmă a stat cu oile, iarna la Katerina și vara la Pļjasa. Venit în România în 1925. Nu știe carte; știe puțin albanesa și grecește bine; pricepe dacoromîna. Fotografiat (fig. 4).

² Că nu asigură că și alți locuitori din Pļjasa au un astfel de *t* apropiat de *r*.

Note. *ɣ* slab spirant, foarte apropiat de *h*: *taɣina'* (n-l 181) și *tahina'* (n-l 29); *r* slab vibrat: *me'ru* (n-l 71), *u'ru'ta* (n-l 4) și *r*; *l* nuanțat spre *t* în *l-âr* (n-l 51). Diftongul *ya'* evoluează spre *ye'*: *ca'ste* (n-l 50) și *yati* (n-l 158); dînsul pretinde că pronunță *ya'ste*, ceea ce este inexact.

G. Fân'ka Georɣe Békli, 32 de ani, născut la Pljasa unde a stat pînă la venirea în România (1925). Părinții din Pljasa; nu știe carte.

Note. *r*; *ɣ* spirant; diftongul *ye'* (nu *ya'*); *e*, nu *ea'*: *sté'ɣpi* (n-l 19); *e* final: *a'ɣe* (n-l 94). Femelele au tendința să dispară, și, în unele cazuri, dispar: *tá-poc'ra* (n-l 131), *énu's* (n-l 199).

H. Špëru yd'o'sta, circa 60 de ani, născut în Ūenmerija; părinții tot de acolo. A umblat cu oile (fost celnic) și a fost cărăvănat. Vara sta în munții Koloniei. A stat cu oile în Korča timp de 13 ani.

Venit în România în 1925. Nu știe nici să scrie, nici să citească; știe bine albanesa și greaca.

Note. *r* mai ales intervocalic; mai slab se aude înaintea unei consoane și a lui *-t*; alteori, auz un *r* apical: *poré* (n-le 8 și 12), *páza'ri* (n-l 173); *ɣ*. În locul lui *ä*, auz un sunet intermediar între *e* și *ä*; *š*; *ë*: *mëndz* (n-l 5); absența diftongului *ya'*: *é'sti* (n-l 158).

I. Miɣa'li Biléka, 77 de ani, născut la *Iftilya'* (lingă Armiro), în Thessalia; părinții din Žarkau. A locuit la Korča și la Pljasa; iarna în Thessalia (Armiro) și vara la Pljasa.

Fig. 4. Zis Nikola Šyofa.

A fost cioban toată viața. Venit în România în 1925. Nu știe nici să scrie, nici să citească. Fotografiat (fig. 5, 15, 18 și 24).

Note. *r* slab vibrat; notez *r* și *r* în același cuvânt: *soa'ra* (n-l 320) și *soa're* (n-le 301 și 319); *γ* muanțat spre

Fig. 5. Miya'li Bile'ka.

k; *l'* are tendința să treacă la *y*: *urea'le* (n-l 209), cu *l'* imperceptibil. Diftongul *ya'* evoluează spre *ye'*: *ye'ste* (n-l 41) și *ya'ti* (n-l 50). Oclusivele finale sînt explosive și dezvoltă un timbru vocalic determinat: *ma'ti'a* (n-l 42).

J. Na'sta Na'stu, 75 de ani, născut la Pljasa; părinții din Kurtesi. A umblat cu oile: un an a fost fur. Vara sta în munții din împrejurimile Korçei, iarna mergea cu oile în Thessalia (Larissa, Ellassona). Venit în România în 1925. Nu știe nici să scrie, nici să citească. Știe albaună, grecește și puțin bulgărește. La întrebarea „ce ești” răspunde: *rãnd'n fãrșer'it*. Fotografiat (fig. 6).

Note. *r* slab vibrat; notez *r* și *r*: *koa'role* (n-l 1), dar *mã'r'i* (id.), *ma'ta're* (n-l 7); *γ* și *h*; *l'* dispare în *ney* (n-l 20) dar e conservat în *pu'ti* (n-l 25); *l'* slab articulat în *te'rgãl* „cerbii” (n-l 40). Diftongul *ya'* evoluează spre *ye'*: *yã'ju'* (n-l 46); *ye'* (n-l 158) și *ya'ti* (n-l 151).

K. Nan'a Kr'istu, 22 de ani; născut la Frașeri. Tatăl din Frașeri, mama din Muzakje. A stat tot timpul în *Flak'* (Flou, sud de Korçea), cu oile: a urmat la școala albaună

din localitate. Timp de 5-6 ani a fost cioban; mergea la iernatec în Muzakje; mai în urmă, imputinându-se oile, a stat pe loc. Venit în România în iulie 1927. Știe albanesa; nu știe dacoromina.

NOTE. *r* slab vibrat: *urw'tă* (n-1 4) și *r*: *berbék* (n-1 1), *erem* (n-1 14), *k'lad'ri* (n-1 149); are un *b* (deschis): *pin-tek'i'să* (n-1 9).

L. *Zur'ka Pa'ndu Kostak'i*, 40 de ani. Născut la *Amibé's*, în Muzakje, unde a stat 2-3 ani; părinții din Muskopolje. A stat la Muskopolje și la Korça. Venită în România în 1925. Știe albanesa. Nu știe nici să scrie, nici să cetească. Pe frunte, are, tatuantă în albastru, o cruce. Fotografată (fig. 1).

NOTE. *r* pretutindeni.

Am constatat că *r* velar spirant se întâlnește mai ales în graiul femeilor; mulți bărbați l-au pierdut cu desăvârșire; alții îl pronunță foarte rar. În această privință, mi s'a comunicat că învățătorii îndeamnă pe copii să părăsească această pronunțare. Unii Fărșeroți care au fost în America au înlocuit această pronunțare cu una apicală, foarte corectă, pentru că erau luși în batjocură; Grecii îi întâmpinau cu „*tsi f'atol, r'7^a 1*”.

1. Coarnele berbecului sînt mari „les cornes du bétier sont grandee”. A: *ko'rale berbe'kug sînt ma'ri*. B: *ko'rale di berbe'k sâ ma'ri*. C: *ko'rale di berbe'k sâ ma'ri*. D: *kô're di berbe'tsi sâ'ntu*

¹ Comunicat de *Bu'la B'rtu*, născut la Pijun în 1881.

Fig. 1. *Nic'eta M'rtu*.

mări. E, G: *kpa'rele berbe'kuy sãn mãri*. F: *kpa'rele berbe'kuy sãn mãri*. H: *kpa'rele a berbe'kuy sãn mãri*. I: *kpa'rele di berbe'kuy sãn mãri*. J: *kpa'rele berbe'kuy sãn mãri*. K: *kpa'rii a berbe'kuy sãn mãri*. L: *kpa'rele a berbe'kuy sãn mãri*.

2. Oala trebuie mulsã „il faut traire la brebis”. A: *oa'ya lipsã'ste mulsã*. B: *(oa'ya o mulsã'm)*. C, E, J: *(oa'ya o mulsã'm)*. D: *(oa'ya o mulsã'm)*. F: *oa'ya lipsã'sti s hãba mulsã*. G: *(oa'ya lipsã'sti s o mulsã'm)*. H: *(oa'ya lipsã'sti s o mulsã'm)*. I: *(oa'ya lipsã'sti s o mulsã'm)*. K: *(oa'ya lipsã'sti s o mulsã'm)*. L: *(o'ylã s hã mulsã'm)*.

3. Ai vrea sã ne pãzești vacile? De ce nu „voudrais-tu garder les vaches? Pourquoi pas”. (A: *vrey s ne ve'gãti vã'tsãti? ki tse' nu*. B: *oa ni le pa'sãti vã'tsãti, ma nu' te pa'sãti? ki tse' nu*. C: *vã'e' s ne ve'gãti vã'tsãti? ki tse' nu*. D: *oa veyya're vã'tsãti? ki tse' nu*. E: *vã'e' s ne ve'gãti vã'tsãti? ki tse' nu*. F: *voy s le ve'gãti vã'tsãti? ki tse' nu*. G: *voy s le ve'gãti vã'tsãti? ki tse' nu*. H: *vã'e'tsi s hã veyya're vã'tsãti? ki tse' nu*. I: *vrey s ve'gãti vã'tsãti? ki tse' nu*. J: *vã'e' s te pã'sã'm vã'tsãti? ki tse' nu*. K: *vrey s ve'gãti vã'tsãti? ki tse' nu*. L: *ka're va s bupa'm iãu vã'tsãti?*).

4. Ce lupã urãtã „quelle vilaine jument”. A, I: *tsi ya'pã uru'ã*. B, D, F, J, K: *tsi ya'pã uru'ã*. C, E, G: *tsi ya'pã uru'ã*. H: *tsi ya'pã d'ãti uru'ã*. L: *tsi ya'pã takru'ã*.

5. Mãnzul „le poulain”. A: *mã'ndzul*. B, C, J: *mã'ndzu*. D, K: *mã'ndzu*. E, I, L: *mã'ndz*. F: *mã'ndzu; pãd*. G: *mã'ndz; pãd*. H: *mã'ndz*.

H, I: *ãndãmãtãn mãnzul xãtã pãd, pãd, pãd*.

6. Mãgãri, nu se vãd mãlji pe-aici „des ânes, on n'en voit pas beaucoup par ici”. A, K: *gãmã'ri nu s ved mã'lãti pe-aici*. B: *gãmã'ri nu s ved mã'lãti pe-aici*. C, E: *gãmã'ri nu s ved mã'lãti pe-aici*. D: *gãmã'ri nu s ved mã'lãti pe-aici*. F: *gãmã'ri nu s ved mã'lãti pe-aici*. G: *gãmã'ri nu s ved mã'lãti pe-aici*. H: *gãmã'ri nu s ved mã'lãti pe-aici*. I: *gãmã'ri nu s ved mã'lãti pe-aici*. J: *gãmã'ri nu s ved mã'lãti pe-aici*. L: *(u a're gãmã'ri mã'lãti)*.

7. Catir „mulet”. A, F, H, K: *mula'ri*. B, I, J: *mula're*. C: *mula're*. E: *mula'ri*. G, L: *mula'ri*.

8. Porc „porc”. A, B, H, K: *po'rk*. C, E: *po'rk*. D, F, I, J: *po'rk*. G, L: *po'rk*. K: *po'rk*.

9. Scroafă plină (bortoaasă) „truis pleine”. A, B, F, I, J: *po'rkã gredwã*. C, E, G, L: *po'rkã gred'wã*. D: *põ'rkã pintekowã*. H: *põ'rkã pintekõ'wã*. K: *põ'rkã pintek'wã*.

10. Vierul nu-i cureit „le verrat n'est-il pas croisé?”. (B, D, F, H, I, J, K: *po'rk mã'skur*. C, G: *po'rk mã'sku'*. E: *po'tã mã'sku'*. L: *po'rk mã'sk'u*).

11. Un porcui bun de îngreșat „un porcelet bon à engraisser”. A: *un pu'tse'i bun ti-ngrãșe'a're*. B: *un pu'tse'i bun te-ngrãșe'a're*. C: *un pu'tse'i bun te-ngrãșe'a'fe*. D: *(un pu'tse'i bun sã-ngrãșe'a'i)*. E: *un pu'tse'i bun te-ngrãșe'a'fi*. F, H: *un pu'tse'i bun ti-ngrãșe'a'ri*. G: *un pu'tse'i bun te-ngrãșe'a'ri*. I: *un pu'tse'i bun te-ngrãșe'a'ri*. J: *un pu'tse'i bun ti-ngrãșe'a'ry*. K: *(un po'rk bun di-ngrãșe'a'ri)*. L: *(un pu'tse'i s g'wã g'wã'su)*.

12. Carne de porc proaspătă nu e rău de mîncat „de la viande de porc fraîche n'est pas mauvaise à manger”. A: *ka'rã de po'rk taze'i nu e rău te-amika're*. B: *ka're de po'rk taze'i nu e rău de-amika're*. C: *ka're de po'rk taze'ye nu e rău de-amika're*. D: *(ka'rã de po'rk e'ste bu'nã kã e'ste taze'ye)*. E: *(ka'rã de po'rk taze'ye nu e g'wã s u mã'si)*. F: *ka're taze'ye de po'rk nu e uru'i te-amika're*. G: *ka'rã de po'rk taze'ye e'ste bu'nã te-amika'ri*. H: *ka'rã di po'rk taze'ye e'sti bu'nã de-amika'ri*. I: *ka'ra de po'rk taze'ye ya'sti bu'nã te mika're*. J: *ka'rã di po'rk taze'ye nu g'wã'te rău te-amika're*. K: *ka'rã de po'rk taze'ye nu ye'ste rău de mika'ri*. L: *ka'rã di po'rk taze'ye nu e'sti rău ti mika'ri*.

E: s u = sã a.

13. Vreau să leg capra noastră de țăruiș ca să nu poată să fugă în livadă (pășune); acum n'o să mai fugă „je veux attacher notre chèvre au poteau pour qu'elle ne puisse pas courir dans le pré; maintenant elle ne courra plus”. A: *voy s leg ka'pra noã'strã de par ka s nu poã'tã s fu'gã tu livã'dã*; *to'ra nu va s fu'gã*. B: *voy s leg ka'pra noã'strã de par ka s nu poã'tã s fu'gã tu livã'dã*; *to'ra nu va s fu'gã*. C: *voy s u leg ka'pra a noã'strã s nu neã'gã tu livã'di*; *to're nu va s fu'gã*. E: *(voy s leg ka'pra noã'strã de par s nu poã'tã s fu'gã tu livã'di) nu fu'dsi dol kã'y legã'dã*. F: *(voy s leg ka'pra noã'strã de par s nu neã'gã tu livã'di)*. G: *voy sã leg ka'pra a noã'strã di par ka s nu poã'tã s fu'gã tu livã'di*. H: *voy s leg ka'pra noã'strã de par ka s nu poã'tã s fu'gã s neã'gã tu livã'di*. I: *voy s leg ka'pra noã'strã de par ka s nu poã'tã s fu'gã tu livã'di*. J: *voy s o leg ka'pra a noã'strã de par ka s nu fu'gã tu d'ç'ra*. K:

voy s ley ka'pŕa a no'sta di par ka nu po'it s fu'gã tu livãdi. L: (s u legã'm ka'pŕu di paŕ ka s nu fu'gã pit mu'ntsi).

Le s u = m a.

14. Voiam sã înțarcãm iedul (cãprița) nostru, dar e încã prea crud (slab) „nous voulions serrer notre chevreau, mais il est encore trop faible”. A, B: vrea'm s karmã'm yedã a no'stu, dar ye ni'ngã mult slab. C: vrea'm s karmã'm ye'du-a no'stu, ma ye'ste ni'ngã mult slab. D: voy s karm e'du a no'stu, a'tu e'ste slab. E: voy s karm ye'du no'st, ma-y sab. F: voy s karm ye'du no'st, ye mult slab. G: vrem s karmã'm yed a no'stu, ma ye'ste ni'ngã slab. H: vrea'm sã karmã'm yed a no'st, m e'sti mult slab. I: vrea'm s karmã'm yed de-a' no'stu, ma ye'ste slab. J: vrem s karmã'm yed a no'st, ye'sti mult slab. K: vrem s pirtsã'm ye'du-a no'st, datã datã mult slab. L: (s împãrtã'm ye'du di mã'sa).

15. Țapul e sprinten: uile-l cum sare „le bouc est agile; regarde-le gambader”. A, B, I, J: pãrã; mutrea-l kum arsa're. C: pãrã'm; mutrea-l kum arsa're. D: pãrã'm; mutrea' kum arsa're. E: pãrã; mutrea' kum arsa're. F: tsap pãrã'm; mutrea-l kum arsa're. G: pãrã; mutrea' kum arsa're. H: pãrã; mutrea-l kum arsa're. K: pãrã; mutrea' kum arsa're. L: tsap pãrã; mutrã'm kum arsa're.

16. Turmã de oi „troupeau de moutons”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L: kupã'y di oy.

17. Cioban (pãcurar) „berger”. A, B, F, H, I, J, K: pikura'r. C, G, L: pikura'r. D: pikura'ru. E: pikura'ru a o'yu.

18. Cioban dela capre „chevrier”. A: pikura'r di kãpri; kãpra'r. C: pikura'r di kãpri; kãpra'r. D, F, H, J: kãpra'ru. E: kãpra'ru a kãpru. G: kãpra'ru. I, L: kãpra'r. K: pikura'r di kãpi.

19. Oi sterpe „brebis stériles (brachignes)”. A, D, F, K: oy stãrpi. B, I: oy stãrpe. C: oy stãrpe. E, G, L: oy stãrpi. H: oy stãrpi. J: oy stãrpi.

Oi fãtãtoare „brebis portières”. E, L: oy mãrã'tã. F, J, K: oy mãrã'tã. H: oy mãrã'tã. I: oy mãrã'tã.

20. Pãrinții mei aveau o oaitã care u fãtãt trei miei „mes parents avaient une brebis qui a donné trois agneaux”. A: pãrãntã'i a mãrã' aosa' un oai'ã ka're fãtã' trei mã'i. B: pãrãntã'i

a *he'vi* *avea' u'nă o'ayă ka're fe'ă trey he'vi*. C: *pă'rintsăi' ay he'vi* *avea' u'nă o'ayă ka're fe'ă trey he'vi*. D: *pă'rintsăy a hey ave'a' u'nă o'ayă ka're fe'ă trey he'vi*. E: *pă'rintsă'i a he'vi* *avea' nă o'ayă* *lai fe'ă trey he'vi*. F: *pă'rintsă'i a hey* *avea' nă o'ayă fe'ă trey* *hey*. G: *pă'rintsă'i a he'vi* *avea' nă o'ayă fe'ă trey he'vi*. H: *pă-* *rintsă'i a he'vi* *avea' nă o'ayă fe'ă* *și fe'tse* *trey hey*. I: *pă'rintsă'i a* *he'vi* *avea' nă o'ayă fe'ă* *trey he'vi*. J: *pă'rintsă'i a hey* *avea' nă* *o'ayă fe'ă* *trey hey*. K: *pă'rintsă'i a he'vi* *avea' u'nă* *o'ayă* *fi'ă* *trey* *he'vi*. L: (*de'la* *luta* *a hey* *u'nă* *o'ayă* *avea' fe'ă* *hey he'vi*).

21. Ciocul cocoșului „bec (du coq)”. H, I: *kă'rintă're*. C: *kă'rintă'fe*. D: *kă'rintă'na*. E, G: *kă'rintă'ne*. F, J: *kă'rintă're*. H: *kă'rintă'nă*. K: *kă'rintă'ni*. L: *kă'rintă'na*.

Creasta (cocoșului) „la crête (du coq)”. F, K: *kre'ă'stă*. H: *kre'să*. I, J, L: *șy'u'fă*.

22. Cocoșul „petit coq”. B, C, E, F, G, H, I, J, K: *kukut'ă*. D, L: *kukuri'ăya*.

23. Găinile noastre se urcă pe grăli „nos poules vont ju-
cher sur le perchoir”. A, B: *gă'vinile a no'aste se-ali'nă* *pi* *gră'li*. C: *gă'vin'e a no'aste se-ali'nă* *pi* *le'me*. D: *gă'vin'e a no'aste se-ali-* *na'ră* *pi* *le'me*. E: *gă'vin'e a no'aste se-ali'nă* *pi* *le'me*. F: *gă'vin'i* *a* *no'aste se-ali'nă* *pi* *le'mi*. G: *gă'vin'e a no'aste se-ali'nă* *pi* *le'me*. H: *gă'vin'i a no'aste se-ali'nă* *pi* *le'mi*. I: *gă'vin'i a no'aste se-ali'nă* *pi* *le'me*. J: *gă'vin'y a no'aste se-ali'nă* *pi* *le'mi*. K: *gă'vin'i a no'aste se-ali'nă* *pi* *le'mi*. L: *gă'vin'e a no'aste se-ali'nă* *pi* *le'me*.

24. Ciocesc „elles couvent”. A, B, C: *ku'ă'sk*. D: *ku'ă'sk*. E: *klu'ă'st*. F: *ku'ă'sku*. G: *ku'ă'sk tu* *kubă'ye*. H: *ku'ă'st*. I, J: *ku'ă'sku*. K: *ku'ă'sk*. L: (*ku'ă'stă*).

25. Cloșca vede de pu! „la couveuse soigne les poussins”. A: *kl'o'sku* *ve'de* *di* *pu'li*. B: *kl'o'ăya* *ve'de* *di* *pu'li*. C: *kl'o'ăya* *ve'de* *li* *pu'li*. D: *kl'o'ăka* *y-adu'nă* *pu'le*. E: *kl'o'ăka* *y-adu'nă* *pu'li*. F: *kl'o'ăya* *ve'de* *di* *pu'li*. G: *kl'o'ăya* *mutre'ste* *pu'li*. H: *kl'o'ăya* *adu'nă* *pu'le*. I: *kl'o'ăya* *tră'dă* *pu'le*. J: *kl'o'ăya* *ve'de* *li* *pu'li*. K: *kl'o'ăka* *ku'ă'stă* *di* *pu'li*. L: *kl'o'ăka* *mutre'ste* *pu'le*.

D: *mal* *de* *gră'ă* *pu'ye*.

26. Au țsprăvit de ouat „elles ont fini de pondre”. A, B, D, F, I: *bi'tisă'ră* *de-a* *uua're*. C, E, G: *bi'tisă'ră* *de-a* *uua're*. H: *bi'tisă'ră* *de-a* *uua're*. J: *bi'tisă'ră* *de-a* *o'are*. K: *bi'tisă'ră* *di* *uua'ri*. L: *pi'ksă'ră* *di* *uua'ri*.

27. Ai un cîine frumos „tu as un beau chien”. A, E, I: *ay un kî'ni mușă't.* B, G: *ay un kî'ni bun.* D, H, K: *ay un kî'ni mușă't.* F, G, J, L: *ay un kî'ni mușă't.*

28. Chiamă-ți cîinele „appelle ton chien”. A, G: *ok'la'mă-tsi kî'nîi.* B, D, F, G, I, J: *ang'na kî'nîi.* E: *ang'na kî'nîi.* H: *ang'na kî'nîi.* K, L: *ang'na kî'nîi.*

29. Nu face decît să latre de dimineața pînă seara „il ne fait qu'aboyer du matin au soir”. A: *nu fă'tsi dek'it sâ lă'tri di tă'hîna' pî'nă se'ra.* B: *nu fă'tsi altșivă' ma lă'tră di tă'hîna' pî'nă se'ra.* C: *nu fă'tsi altșivă' ma lă'tră di tă'hîna' pî'nă se'ra.* D: *ab'ă'tră di se'ra pî'nă dim'pă'tu.* E: *ab'ă'tră di se'ra pî'nă dim'pă'tu.* F: *nu fă'tsi s ab'ă'tră di tă'hîna' pî'nă se'ra.* H: *nu fă'tsi kî'nîi s ab'ă'tri di dim'pă'tu pî'nă se'ra.* I: *nu fă'tsi kî'nîi s ab'ă'tri di tă'hîna' pî'nă se'ra.* J: *nu fă'tsi dek'it s ab'ă'tră di tă'hîna' pî'nă se'ra.* K: *nu fă'tsi dek'it s ab'ă'tri di tă'hîna' pî'nă se'ra.* L: *(nu e'ști bun kî'nîi tse-ă'tă'tră di dim'pă'tu pî'nă se'ra).*

30. Pisică „chat”. A, B, C, D, E, F, H, I, J, K: *mă'tsă.* G: *mă'tsă.* L: *pă'tsă.*

31. Cotoiul vostru e mai mare ca al nostru „votre matou est plus grand que le nôtre”. A, D, F, I: *ma'yo'ku-a vost e ma ma'ra de-a nă'stu.* B: *ma'yo'ku-a vost e ma ma'ra de-a nă'stu.* C, E, G, L: *ma'yo'ku-a vost e ma ma'ra de-a nă'stu.* H: *ma'yo'ku-a vost e'ști ma ma'ra de-a nă'stu.* J: *ma'yo'ku a nă'st ma ma'ra de-a nă'st.* K: *ma'yo'ku-a vost e'ști ma ma'ra de-a nă'stu.*

32. Gîscă e grasă „l'ois est gras”. A, B, F, H, I: *pă'ta-y gră'să.* C, G: *pă'ta-y gră'să.* D: *pă'ta e'ști gră'să.* E: *pă'tă gră'să.* J: *pă'ta e gră'să.* K: *pă'ta e'ști gră'să.* L: *pă'ta-y gră'să.*

33. Curcă „dinde”. A, G: *mîsk hă'men.* B, C: *mîsk hă'men.* D: *mîsku hă'men.* E, H: *mîskă hă'mînă.* F: *mîsk rē'men.* I: *mîskă hă'mînă.* J: *mîskă hă'mînă.* K: *mîsk hă'mînă.* L: *mîskă.*

34. Gîscacul acela e rău „ce jare est méchant”. B, I: *pă'ta tă'pă'tu gă'ste ră'uă.* C: *pă'ta tă'pă'tu gă'ste ră'uă.* D: *pă'ta tă'pă'tu e'ști ră'uă.* E: *pă'ta tă'pă'tu e'ști ră'uă.* F: *pă'ta tă'pă'tu gă'ste ră'uă.* G: *pă'ta tă'pă'tu e'ști ră'uă.* H: *pă'ta tă'pă'tu e'ști ră'uă.* J: *pă'ta tă'pă'tu e'ști ră'uă.* K: *pă'ta tă'pă'tu e'ști ră'uă.* L: *pă'ta tă'pă'tu e'ști ră'uă.*

35. Boboc de gîscă „oison”. A, B, C, E, F, G, I, K: *pul' di pă'tă.* D: *pug di pă'tă.* H: *pul'ă di pă'tă.* L: *pă'tăku sî'ku.*

36. Râșoi „canard (mâle)”. A: *roșo'k*. B, I: *ruso'k*. C: *roșe'k*. D: *ros*. E: *foșoku*. F: *ros*. G: *ruso'k*. H: *çirino'k*. J: *ros*. K: *roșo'k*. L: *ruso'ku*.

37. Rajă „canne”. A, B, D, H, I, J, K: *ro'ia*. C, L: *ra'sa*. E: *ro'ia*. F: *ro'ia*. G: *ros*.

38. Mistrețul fugе „le sanglier court”. A, I: *po'rtku a'gru fu'dze*. B: *po'rtku a'gru fu'dze*. C: *po'rtku a'gru fu'dzi*. D: *po'rtku a'gur fu'dzi*. E: *po'rtku a'gru fu'dzi*. F, J, K: *po'rtku a'gru fu'dzi*. G: *po'rk a'gru fu'dzi*. H: *po'rtku a'gru fu'dzi*. L: (*po'rk a'gru*).

39. Veveriță „écureuil”. A: *çirçir'i'sa*. B, C, I: *ku'no'pe*. D, E, F, G, H, J: *ku'no'bi*. K, L: *ku'no'bi*.

40. Cerbii stau în munți „les cerfs habitent la montagne”. A: *te'rgi'li' stau în mu'nți*. B, F: *te'rgi'gy stă în mu'nți*. C: *te'rgi'li' stă în munta*. D: *te'rgi'je stă în mu'nți*. E: *te'rgi'gy stă în mu'nți*. G: *te'rgi'gy stă în mu'nți*. H, J: *te'rgi'li' stă în mu'nți*. I: *te'rgi'li' stă în mnt*. K: *çirçer'i' stau în mu'nți*.

Les cerfs habitent la montagne.

41. Iopurele e bun de mâncat „le lièvre est bon à manger”. A: *le'puru e bun te-amika'ri*. B: *le'puru e bun de-amika'ri*. C: *le'puru e bun de-amika'ri*. D: *le'puru ești bun și mika'ri*. E: *le'puru e bun te-amika'ri*. F: *le'puru ești bun te-amika'ri*. G: *le'puru e bun te-amika'ri*. H: *le'puru ești bun și mika'ri*. I: *le'puru ești bun te-amika'ri*. J: *le'puru e bun te-amika'ri*. K: *le'puru ești bun și mika'ri*. L: *le'puru ești mika'ri pe bun*.

42. Vulpea-i viclană „le renard est rusé”. A: *vu'lpes-y siren'li*. B: *vu'lpes te-ar'le de mult*. C: *vu'lpes te-ar'le de mult*. D: *vu'lpes te-ar'le de mult*. E, H: *vu'lpes te-ar'le de mult*. G: *vu'lpes r'le de mult*. I: *vu'lpes ar'le de mult*. J: *vu'lpes r'le de mult*. K: *vu'lpes te-ar'le de mult*.

43. S'a pus musca (strechea) pe ele „la taon s'est attaché aux bestiaux”. A: *le-ak'at'at' mu'ska pe ye'le*. B, C, D: *le-ak'at'at' mu'ska și ye'le*. E, G: *le-ak'at'at' mu'ska pe ye'le*. F: *le-ak'at'at' mu'ska pe ye'le*. H: *le-ak'at'at' mu'ska pe ye'le*. I: *le-ak'at'at' mu'ska pe ye'le*. J: *le-ak'at'at' mu'ska pe ye'le*. K: *le-ak'at'at' mu'ska pe ye'le*. L: (*le-ak'at'at' mu'ska pe ye'le*).

44. Bondar „frelou”. B, C, D, E, H, I, J: *da'udn*. F: *da'udn*. G: *da'ud*. K: *bubu'ç'f*. L: *bubu'ç'f*.

45. Aveți stupi de albine „avez-vous des ruches?”. A: *ave'tsi stu'k'i di ne'ri*. C: *ave'tsi stu'k'i di ne'ri*. D: *ave'tsi stu'k'i di ne're*. E: *ave'tsi stu'k'i di ne're*. F: *ave'tsi stu'k'i di ne're*. H: *ave'tsi stu'k'i di ne're*. I: *ave'tsi stu'k'i di ne're*. J: *ave'tsi stu'k'i di ne'ri*. K: *ave'tsi stu'k'i di ne'ri*. L: *(ave'm stu'k'i di ne're)*.

46. Am fost înțepat de o viespe „j'ai été piqué par une guêpe”. A: *su'p in'te'p'e't de-un ye'spe*. B, C: *su'p in'te'p'e't de-un ye'spi*. D: *mi ts'e'p'e' un ye'spi*. E: *mi ts'e'p'e' un ye'spe*. F: *mi pi'se'p'e' un ye'spi*. G: *mi pi'se'p'e' un ye'spi*. H: *mi pi'se'p'e' un ye'spi*. I: *mi pi'se'p'e' un ye'spe*. J: *su'p in'te'p'e't de-un ye'spi*. K: *su'p in'te'p'e' di u'n'e' ye'spi*. L: *mi in'te'p'e't ye'spili*.

47. Păianjenul a prins o muscă „l'araignée a attrapé une mouche”. A, F: *ma'ra-m'e'nga a'gi'te' n'e' mu'ska*. B: *ma'ra-m'e'nga a'gi'te' n'e' mu'ska*. C: *ma'ra-m'e'nga a'gi'te' n'e' mu'ska*. D, H: *ma'ra-m'e'nga a'gi'te' u'n'e' mu'ska*. E: *ma'ra-m'e'nga a'gi'te' n'e' mu'ska*. G: *ma'ra-m'e'nga a'gi'te' u'n'e' mu'ska*. I: *ma'ra-m'e'nga a'gi'te' u'n'e' mu'ska*. J: *ma'ra-m'e'nga a'gi'te' u'n'e' mu'ska*. K: *ma'ra-m'e'nga a'gi'te' u'n'e' mu'ska*. L: *ma'ra-m'e'nga a'gi'te' n'e' mu'ska*.

C: *a'gi'te' n'e'*; k. snur, apruce de γ.

48. Greurul toarce toată noaptea „le grillon chante toute la nuit”. B, I: *ker'ki-ne'su ki'n'e' tu't'e' no'p'te'a*. C: *ker'ki-ne'su ki'n'e' tu't'e' no'p'te'a*. D: *(de'nd'e'ze'ru)*. E: *de'nd'e'ze'ru ki'n'e' tu't'e' no'p'te'a*. F: *ker'ki-ne'su ki'n'e' tu't'e' no'p'te'a (la stre'f'u'a di ko'se)*. G: *ker'ki-ne'su ki'n'e' tu't'e' no'p'te'a*. J: *ker'ki-ne'su ki'n'e' tu't'e' no'p'te'a*. H: *ker'ka-le'tsu ki'n'e' tu't'e' no'p'te'a*. K: *ker'ka-le'tsu ki'n'e' tu't'e' no'p'te'a*. L: *ki'n'e'su ki'n'e' tu't'e' no'p'te'a*.

K: *ker'ka-le'tsu* elată ziua în câmpuri; aceeași explicație o dau următorii: G: *de'nd'e'ze'ru*; I, J: *de'nd'e'ze'ru*; H: *de'nd'e'ze'ru*. L: *de'nd'e'ze'ru*.

49. Fluturii zboară „les papillons volent”. A: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*. H: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*. C: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*. D: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*. E: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*. F: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*. G: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*. H: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*. I: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*. J: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*. K: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*. L: *fi'tu'ri'zi az'bo'a'ra*.

50. Furnica e harnică „la fourmi est active”. A, B: *fu'ri'ga i'lu'ka-to'a'ri*. C: *fu'ri'ga e'ste lu'ka-to'a'ri*. D: *fu'ri'ga lu'ka-to'a'ri*. E: *fu'ri'ga lu'ka-to'a'ri*. F: *fu'ri'ga e'ste lu'ka-to'a'ri*. H: *fu'ri'ga lu'ka-to'a'ri*. I: *fu'ri'ga lu'ka-to'a'ri*. J: *fu'ri'ga e'ste lu'ka-to'a'ri*. K: *fu'ri'ga e'ste lu'ka-to'a'ri*. L: *fu'ri'ga e'ste lu'ka-to'a'ri*.

51. Furnicarul ăsta e cît o moviliță „cette fourmillière est aussi haute qu'un monticule”. H: *stô'gu de furîdzî l-ave fâptâ kîl u'nâ măqu'ă*. C: *stô'gu de furîdzî l-ave fâptâ kîl u'nâ măqu'ă*. D: *stô'gu de furîdzî l-or fâptâ ka u'nâ dzep'nâ*. E: *stô'gu di furîdzî ar fâptâ kîl u'nâ măqu'ă*. F: *stô'gu di furîdzî l-âr fâptâ an lak kât u'nâ măqu'ă*. G: *stô'gu di furîdzî l-ave fâpt kîl u'nâ măqu'ă*. H: *stô'gu di furîdzî l-ave fâptâ kîl u'nâ măqu'ă*. I: *stô'gu de furîdzî z-l fâptâ kîl u'nâ măqu'ă*. J: *stô'gu di furîdzî l-or fâptâ măqu'ă*. K: *stô'gu de furîdzî l-ave fâptâ kât u'nâ măqu'ă*. L: *stô'gu de furîdzî l-ave fâptâ g'ô'ga ma're*.

F: l din l-âr e de abla persopitbil: poate li veiar (l).

52. Păducha „pou”. A, H, I, K: *bîdu'k'ă*. H: *bîdu'k'ă*. C, E, G, J, L: *bîdu'k'ă*. D: *bîdu'k'ă*. F: *bîdu'k'ă*.

H: mai de grabă *bîdu'k'ă*.

53. Paricula pișcă „la puce meri”. A, B, D, F, I, K: *pu'riku kî'purâ*. C, E, G, L: *pu'riku kî'purâ*. H: *pu'riku kî'purâ*. J: *pu'riku kî'purâ*.

54. Peștele stă în apă „le poisson reste dans l'eau”. A: *pe'ștîle stâ tu a'pâ*. B, C: *pe'ștîle stâ tu a'pâ*. D: *pe'ștîle stâ tu a'pâ*. E: *pe'ștîle stâ ptu a'pâ*. F: *pe'ștîli stâ ptu a'pâ*. G: *pe'ștîle stâ ptu a'pâ*. H: *pe'ștîli stâ ptu a'pâ*. I: *pe'ștîle stâ tu a'pâ*. J: *pe'ștîle stâ tu a'pâ*. K: *pe'ștîle stâ tu a'pâ*. L: *pe'ștîle stâ ptu a'pâ*.

55. Un stejar „un chêne”. A, B, E, F, G, J, K, L: *un kupa'č'ă*. C, D, H, I: *un kupa'č'ă*.

56. O sută de fagi „cent hêtres”. A, B, C, F, G, H, J: *u'not sutâ di fâdzî*. D, E: *u'nâ sutâ de fâdzî*. I: *u'nâ sutâ de fâdzî*. K: *u'nâ sutâ di yanu'râ*. L: *u'nâ sutâ di fâdzîre*.

57. Pe stejari găsești ghindă și po fagi fir „les chênes portent des glands et les hêtres des falnes”. A: *pi kupa'č'i a'fîi g'îndurâ și pi fâdzî*. B: *pi kupa'č'i a'fîi g'îndurâ și pi fâdzî a'fîi gîstâ'nî a'çrâ*. C: *pi kupa'č'i a'fîi g'îndurâ și pi fâdzî u'nâ so'gu di gîstâ'nî a'çrâ*. D: *kupa'č'yu a're g'îndurâ; pi fâdzî a're gîstâ'nî a'çrî*. E: *pi kupa'č'i a're g'îndurâ; pi fâdzî a'fîi gîstâ'nî a'çrî*. F: *kupa'č'yu fâ'ti g'îndurî; fâ'çy fâ'ti gîstâ'nî a'çrâ*. G: *pi kupa'č'i a'fîi g'îndurâ și pi fâdzî gîstâ'nî a'çrâ*. H: *kupa'č'yu a're g'îndurî, fâ'çy a're gîstâ'nî a'çrâ*. I: *pi kupa'č' a're g'îndurî, pi fâdzî*

o're giat'ăni a'şăra. I: pî kap'e'di a'şti g'ăşutaru şî pî fo'dzi giat'ăni a'şri. L: pî kap'e'di a'şti d'ăkare şî pî falg'ăpi giat'ăni a'şra.

A nu cunoaşte cuvîntul care corespunde fr. jir) K n'a dat nici un răspuns.

58. Bradul creşte la munte „le sapin croît à la montagne”.

A, B, I: *bră'dul akr'e'şte tu mu'năte. C: bră'dul akr'e'şte tu mu'năte. D, K: bră'du akr'e'şte tu mu'năte. E: bră'du akr'e'şti tu mu'năte. F: bră'dul akr'e'şti tu mu'năte. G: bră'dul akr'e'şti tu mu'năte. H: bră'du akr'e'şte tu mu'năte. J: bră'dul akr'e'şti tu mu'năte. L: bră'du akr'e'şti tu mu'năte.*

59. Pin „pin”. B, C, E, F, G: *dze'ăda. D: dze'du. H, I: dze'dă.*

J: *dze'dă. K, L: dze'dă.*

60. Pinul are pome „le pin a des pommes”.

B, F: *dze'da o're buşu'tiy. C, G: dze'du o're buşu'tiy. D: dze'du o're kuku'şă. H, I: dze'da o're buşu'tiy. J: dze'du o'ri buşu'tiy. K: dze'da o're buşu'tiy. L: dze'da o'ri mătu'li.*

61. Frasin „frêne”. C, G: *fră'psin. D: fră'psin. E: fră'psin. I:*

fră'psin. F: fră'psin. H: fră'psin. J: fră'psinu. K: fră'psun. L: fră'psun.

62. Platou „platane”. C, E: *plă'tan. F, G: plă'tan. D: plă't.*

H: *plă't. I: plă'tă. J: plă'tă. K: plă'tu. L: plă'tă.*

63. Carpen „charme”. A, B: *ka'rpen. C, E: ka'rpin. D, F, I:*

ka'rpen. G: ka'rpen. H: ka'rpen. I: ka'rpin. K: şka'ra. L: şkos.

64. Plopul au crescut lângă casa noastră „les peupliers ont

poussé près de notre maison”. A: plu'k'li akr'esku'ra n'ngă ka'sa no'ăstă. B: plu'k'iy akr'esku'ra n'ngă ka'sa no'ăstă. C: plu'k'iy akr'esku'ra n'ngă ka'sa no'ăstă. D: plu'k'iy akr'esku'ra n'ngă ka'sa a no'ăstă. E: plu'k'li akr'esku'ra n'ngă ka'sa no'ăstă. F: plu'k'iri akr'esku'ra n'ngă ka'sa no'ăstă. G: plu'k'li akr'esku'ra n'ngă ka'sa no'ăstă. H: plu'k'li akr'esku'ra n'ngă ka'sa a no'ăstă. I: plu'k'li akr'esku'ra lu ka'sa no'ăstă. J: plu'k'li akr'esku'ra n'ngă ka'sa no'ăstă. K: plu'k'li akr'esku'ra n'ngă ka'sa no'ăstă. L: plu'k'li a ktesku'ra n'ngă ka'sa no'ăstă.

65. Salcia creşte la mlaştină „le saule pousse dans les ma-

rais”. A, F, I: să'lta k're'şti tu mu'şătră. B: să'lta k're'şte tu mu'şătră. C: să'lta k're'şte tu mu'şătră. D, J, K: să'lta k're'şti tu mu'şătră. E, G: să'lta k're'şti tu mu'şătră. H: să'lta k're'şti tu mu'şătră. L: să'lta k're'şti tu mu'şătră.

66. Lemn de soc „bois de bureau”. A: *lemn di sočëpa*. B, C, D, E, G, I: *lemn di sočëqë*. F: *lemn di sočëti*. H: *lemn di proçku*. J: *lemn di soçëu*. K: *lemn di štok*. L: *lemn di šlog*.

67. Vezi să nu cazi în mărâcini „lâche de ne pas tomber dans les ronces”. A, B, C, E, F, H, J, I: *veçdai s nu kədzai tu škëçai*. D, K: *nuçqəç s nu kədzai tu škëçai*. G: *veçdai s nu kədzai tu škëçai*. L: *veçdai s nu kədzai tu škëçai*.

68. Trandafirul miroase frumos „la rose sent bon”. A, D: *trandafëlla anurdzeçšai mušəti*. C: *trandafëlla anurdzeçšai mušəti*. E: *trandafëlla anurdzeçšai mušəti*. F: *trandafëlla anurdzeçšai mušəti*. G: *trandafëlla anurdzeçšai mušəti*. H: *trandafëlla anurdzeçšai mušəti*. I: *trandafëlla anurdzeçšai mušəti*. J: *trandafëlla anurdzeçšai mušəti*. K: *trandafëlla anurdzeçšai mušəti*. L: *trandafëlla anurdzeçšai mušəti*.

69. Măceșul a înflorit „l'églantier a fleuri”. A, B, D, F, H, I, J: *kuçabëççu flituriç*. C, E, G: *kuçabëççu flituriç*. K: *kuçabëççu flituriç*. L: *kuçabëççu flituriç*.

70. Ferigă „rongère”. A, D, H, J, K: *fëççika*. B, I: *fëççika*. C: *fëççika*. E, G, L: *fëççika*. F: *fëççika*.

71. Mărul nostru e dulce „notre pomme est douce”. A, B: *mëççu a noçti s duççai*. C, G: *mëççu a noçti s duççai*. D: *mëççu a noçti s duççai*. E: *mëççu a noçti s duççai*. F: *mëççu a noçti s duççai*. H: *mëççu a noçti s duççai*. I: *mëççu a noçti s duççai*. J: *mëççu a noçti s duççai*. K: *mëççu a noçti s duççai*. L: *mëççu a noçti s duççai*.

72. Nuc, nucă „noyer, noix”. A, B, C, E: *nuç, nuçka*. D, K, L: *nuç, nuçka*. F, G, H, I, J: *nuç, nuçka*.

73. Alun „noisetier”. A, B, C, D, F, G, H, I, J, K, L: *aluç*. E: *aluç*.

74. Prunele se coc toamna „les prunes mûrissent en automne”. A, B, D, F, I, K: *puççai s kok toççanna*. C, E: *puççai s kok toççanna*. G: *puççai s kok toççanna*. H: *puççai s kok toççanna*. J: *puççai s kok toççanna*. L: *puççai s kok toççanna*.

„Prunier”. F: *puç çmür*. I, J: *puç çmür*. H, K: *puç çmür*. L: *puç çmür*. „Prunellier”. F, H, I, J: *puç çççu*. K: *puç çççu*. L: *puç çççu*. „Prunier qui produit des prunes hâtives”. F, J, L: *[puç] çççai*. I: *çççai*. H: *çççai*. K: *çççai*.

75. Merii încep să inflorescă; ciresii au început să inflorescă acum opt zile „les pommiers commencent à fleurir; les cerisiers ont déjà commencé il y a huit jours”. A, B: *mérli azuryšk s fliturisedškă; čirěšl'i azuryš'ra s flituriaga'sškă to'ra d'ptu dzěli*. C, G: *mérli azuryšk s flituriaga'sškă; čirěšl'i azuryš'ra s flituriaga'sškă to'ra d'ptu dzěli*. D: *měrye flituriag'ra; čirěšy'e flituriag'ra s falka čirěš'e*. E: *mérli azuryšk s flituriaga'sškă; čirěšl'i azuryš'ra s flituriaga'sškă tu d'ptu dzěli*. F: *mérli azuryš'ra s flituriaga'sškă; čirěšl'i azuryš'ra s flituriaga'sškă tu d'ptu dzěli*. H: *mérli azuryšk s flituriaga'sškă; čirěšl'e azuryš'ra s flituriaga'sškă to'ra ti d'ptu dzěli*. I: *mérli'e azuryšk s flituriaga'sškă; čirěšl' azuryš'ra s flituriaga'sškă tu d'ptu dzěli*. J: *mérli'e san málisi flituriag'sšk; čirěšl' akurh'ra s flituriaga'sškă to'ra d'ptu dzěli*. K: *mérli z defěš'ira; čirěšl'i azuryš'ra s' z defalka to'ra d'ptu dzěli*. L: *mětu azuryš' s flituriaga'sškă; čirěšl'u azuryš' s flituriaga'sškă ti d'ptu dzěli*.

76. Spin „épine”. A, B, D, F, G, H, I, J, K, L: *šlin*. C: *ššin*.

77. Răláciná „racine”. A, D, F, H, I, J, K: *radost'ina*. B: *radzál'ina*. C, E, G, L: *radzál'ina*.

78. Pozié „feuille”. A, B, D, F, I, J, K: *frěndz'a*. C, E, G, L: *frěndz'a*. H: *frěndz'a*.

79. Securiá (coaja) „écorce”. A, B, C, E: *koj'a*. D: *kěj'a*. F: *koj'ye*. G: *koj'a*. I: *koj'ya*. J: *koj'e*. K: *koj'e*.

80. Lomne de iaraá „du bois pour l'hiver”. A: *le'me ti di yě'ra*. B: *le'me ti di yě'ra*. C, E, G: *le'me ti di yě'ra*. D: *le'mi ti yě'ra*. F: *le'mni ti di yě'ra*. H: *le'mi ti di yě'ra*. I: *le'mi ti di yě'ra*. J: *le'mi ti di yě'ra*. K: *le'mi di yě'ra*. L: *le'mi ti yě'ra*.

81. Vintul apleacă pomii; uită-te cum se îndoaie mănu ásta „le vent fait plier les arbres; regarde comme ce pommier plie”. A: *věntu aplečkă pól'li; yě' mureč' kum s du'plikă mě'ru a'stu*. B: *věntu aplečkă pól'li; yě' mureč' kum s du'plikă mě'ru*. C: *věntu aplečkă pól'li; yě' mureč' kum s du'plikă mě'ru nist'*. D: *věntu s trědži mult kól se-oplečkă dleč'ili; yě' mureč' kum s indu'plikă mě'ru*. E: *věntu a spart pól'li; yě' mureč' kum s du'plikă mě'ru a'stu*. F: *věntu aplečkă pól'li; yě' mureč' kum s du'plikă mě'ru a'stu*. G: *věntu aplečkă pól'li; yě' mureč' kum s du'plikă mě'ru a'stu*. H: *věntu aplečkă pól'li; yě' mureč' kum s du'plikă mě'ru*. I: *věntu aplečkă pól'li; yě' mureč' kum s du'plikă mě'ru a'stu*. J:

oîntu apîgîkka pîrîdî; yî' mîtrîqî' kum s' dîrîpîkî' mîrîu aî'stî. K: oîntu apîbî' pîrîdî; yî' mîtrîqî' kum s'trîbîbî' mîrîu aî'stî. L: oînt' zî' s' urîpî' pîrîdî; mîtrîqî' s' yîdîrîpîkî' mîrîu dî' îpîa.

82. Am lughîit un sîmbure „j'ai avalé un noyau". A, B, C, E, F, G, H, I, J, K, L: skîpîtefî' un os. D: skîpîtefî' un os.

83. Fragi „fraises". A, B, F, H, I, J: lîlîstrîfî. C: lîlîstrîfî. D: lîpîstrîfî. E: lîlîstrîfî. G: lîlîstrîfî. K: lîlîstrîfî. L: mîrîqî'.

84. Mure „mûres". D, H: mîndîzî. G: mîndîzî. I, K, L: mîndîzî. J: mîndîzî.

85. Iarba rea croşte iute „la mauvaise herbe croît vite". A, I: yîrba' rîdî' akreîdî'te aî'dîa. B: yîrba' rîdî' kreîdî'te aî'dîa. C: yîrba' rîdî' kîrîdî'te aî'dîa. D: yîrba' rîdî' akreîdî'te aî'dîa. E: yîrba' rîdî' akreîdî'te aî'dîa. F: yîrba' rîdî' akreîdî'î' aî'dîa. G: yîrba' rîdî' akreîdî'te aî'dîa. H: yîrba' kîrîdî' aî'dîa. I: yîrba' rîdî' akreîdî' aî'dîa. K: yîrba' rîdî' s' îrîsî aî'dîa. L: yîrba' s'tîbî' kîrîdî'te mîlî' aî'dîa.

86. Poamele asten sînt bune „ces fruits ont bon goût". A, C: pîr'mîlî' aî'stî sînt bî'nî. B: pîr'mîlî' aî'stî sînt bî'nî. D: pîr'mîlî' aî'stî sînt bî'nî. H: pîr'mîlî' aî'stî sînt bî'nî. E, G, K: pîr'mîlî' aî'stî sînt bî'nî. F, I: pîr'mîlî' aî'stî sînt bî'nî. J: pîr'mîlî' aî'stî sînt bî'nî. L: pîr'mîlî' aî'stî sînt mîlî' bî'nî.

87. Vinul ăsta e amar „ce vin a un goût amer". A, B, I: yî'nu' aî'stî' amî'r'. C: yî'nu' aî'stî' dî'stî' amî'r'. D: yî'nu' aî'stî' dî'stî' amî'r'. E: yî'nu' aî'stî' yî'stî' amî'r'. F: aî'stî' yî'n' yî'stî' amî'r'. G: yî'nu' aî'stî' yî'stî' amî'r'. H: yî'nu' aî'stî' dî'stî' amî'r'. I: yî'nu' aî'stî' yî'stî' amî'r'. K: yî'nu' aî'stî' dî'stî' amî'r'. L: yî'nu' aî'stî' dî'stî' mîlî' amî'r'.

88. O să fiarbă „ça va cuire". A, C, J: vî' s' hîr'bî. B, F, H, I, K: vî' s' hîr'bî. D: aî'd' sî' s' hîr'bî. E: aî'd' sî' s' hîr'bî. G: vî' s' hîr'bî. L: s' hîr'bî.

89. În „în". A, E, F, G, H, I, K, L: î'n. B, C: î'n. J: î'n.

90. Dărăcşte lîmă „il (elle) carde de la laine". A, B: skî'r'mî'nî' lî'mî. F, I: skî'r'mî'nî' lî'mî. C: skî'r'mî'nî' lî'mî. D: skî'r'mî'nî' lî'mî. E: skî'r'mî'nî' lî'mî. G, L: skî'r'mî'nî' lî'mî. J: skî'r'mî'nî' lî'mî. H, K: skî'r'mî'nî' lî'mî.

91. Focul nu arde bine „le feu ne brûle pas bien". A, B, I: fî'ku' nu' d'rîdî' gî'nî. C: fî'ku' nu' d'rîdî' gî'nî. D, F, H, J, K: fî'ku' nu' d'rîdî'

gîni. E: *foku nu atîdi gîni*. S: *foku nu atîde bun*. L: *foku nu atîdi bunu*.

92. Paie „paille”. A, C, H, J, K, L: *pa'la*. B, E, F, I: *pa'fe*. D: *pa'pa*. G: *pa'l*.

93. Veri să alege bine ciupercile, să nu fie otrăvitoare „fais attention de bien choisir les champignons, afin qu'ils ne soient pas vénéneux”. A: *ve'dzi s al'e'dzi gîni bure'tsli, s nu xîbâ farmâko'âi*. B, I: *ve'dzi s al'e'dzi gîni bure'tsli, s nu xîbâ farmâko'âi*. C: *ve'dzi s al'e'dzi gîni bure'tsli, s nu xîbâ farmâko'âi*. D: (*ve'dzi s al'e'dzi bure'tsi bu'ni*). E: *ve'dzi s al'e'dzi gîni bure'tsiy, s nu xîbâ farmâko'âi*. F: *ve'dzi s al'e'dzi gîni bure'tsiy, s nu xîbâ qvermind'âi*. G: *ve'dzi s al'e'dzi gîni bure'tsi, s nu xîbâ farmâko'âi*. H: *ve'dzi s-i al'e'dzi gîni bure'tsli, s nu xîbâ amâri*. I: *ve'dzi s al'e'dzi gîni bure'tsli, s nu xîbâ farmâko'âi*. K: *nutre'd s al'e'dzi gîni bure'tsli, s nu xîbâ amâri*. L: *nutre'd s al'e'dzi gîni bure'tsli, s nu xîbâ amâri*.

94. Urzică „ortie”. A, B, F, I, J, K: *ur'dz'ka*. C, E: *ur'ts'ka*. D: *ur'dz'ka*. G: *ur'dz'ka*. H: *ur'dz'ka*. L: *ur'dz'ka*.

95. Scara „chardon”. A, F, I, K: *sk'a'pa*. B: *sk'a'li*. C: *sk'a'la*. D: *sk'a'pe*. E: *sk'a'lu*. G: *sk'a'li*. H: *sk'a'le*. J, L: *sk'a'l*.

96. Postav „drap (étouffe)”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, K: *pust'a'p*. J, L: *pust'a'p*.

97. Piele „cuir”. A, C, D: *k'o'li*. B: *k'a'le*. E, F, L: *k'e'le*. G, H, I: *k'e'li*. J: *k'e'le*. K: *k'e'li*.

98 (fig. 7). Fustă „jupe”. A, B, C: *fu'stâ*. D: *fusta'ne*. E, J, K: *fu'stâ*, *fusta'ne*. F: *fusta'ne*. G: *fu'stâ*, *fusta'ne*. H: *fusta'ni*, *fu'stâ*. I: *fu'stâ*, *fusta'ni*. L: *fu'stâ*, *fusta'ne*.

E: *fusta'ne* = fusta de deasupra; *fu'stâ* = fusta de dedesupt. F: *fusta'ne* e numele vechi; *fu'stâ* e termen nou.

99. Unu „un”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L: *u'na*.

100. Două „deux”. A, B, C, D, E, I, J, L: *du'va*. F, G: *du*. H, K, L: *du*.

101. Trei „trois”. A, B, D, F, H, K: *tre'y*. C, G: *tr'e'ye*. E: *tre*. I: *tr'e'ye*. J: *tr'e'i*. L: *tr'ey*.

102. Patru „quatre”. A, B, D, F, H, I, J, K: *pa'tru*. C, E, G, L: *pa'tru*.

Fig. 7 (n-1 198). Part feminine, 1, C, G, L; *Acemë'shu*. D: *Acemë'shu*. E: *Acemë'shu*. 2, G: *sigu'oi*. L: *sigu'oi*. 3, C: *fustë'arë*. D, E, G, L: *fuftë'arë*. 4, E: *gusë'ë*. G: *gusë'ë*. L: *il'ë'së*. 5, E: *pergju'arë*. G: *pergju'arë*. 6, C: *veç'arë*. D: *veç'arë*. E: *veç'arë*. G: *veç'arë*. L: *veç'arë*. 7, E, G, L: *pergju'arë*. 8, E: *pergju'arë*. G: *pergju'arë*. L: *pergju'arë*. 9, E, L: *taf'arë*. G: *taf'arë*.

Fig. 8 (n-1 165 și 146) 1, *leptu'arë*. 2, *pergju'arë* (nef'man e malit matre).

103. Cinci „cinq”. A, U, C, D, E, F, G, H, I, J, L: *tsi'ntsi*. K: *tsi'ntsi*.

104. Șase „six”. A, C, D, J: *șe'li*. B, G: *șe'ze*. E, H, I, K, L: *șe'si*.

105. Șapte „sept”. A, B, C, D, J, L: *șe'pti*. E, F, H, I, K: *șe'pti*. G: *șe'pti*.

106. Opt „huit”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L: *o'pta*.

107. Nouă „noul”. A, C, F, G, J, K: *no'u*. B, D, E, I: *no'uă*. H, L: *no'u*.

108. Zece „dix”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L: *de'cesi*.

109. Unsprezece „onze”. A: *u'spră*. B: *u'spră*. C, L: *u'spră*. D, F: *u'sprădzătsi*. E, G: *u'spř*. J, K: *u'spř*. H: *u'sprătsi*. I: *u'sprătsi*.

A cunoaște și forma *u'sprădzătsi* (vorbirea încastră).

110. Douăsprezece „douze”. A: *do'uspră*. B: *do'uspră*. C: *do'uspră*. D: *do'usprădz*. E: *do'uspră*. F, I: *do'usprătsi*. G: *do'uspř*. J: *do'uspř*. H: *do'usprătsi*. K: *do'uspř*. L: *do'usprătsi*.

111. Treisprezece „treize”. A: *tre'yspră*. B, J, K: *tre'yspř*. C, E, G: *tre'yspř*. D, F: *tre'sprădzătsi*. H, I: *tre'sprătsi*. L: *tre'yapratsi*.

112. Paisprezece „quatorze”. A: *pa'yspră*. B: *pa'yspř*. C: *pa'yspř*. D, F, H: *pa'ysprădzătsi*. E, G: *pa'yspř*. I: *pa'sprătsi*. J, K: *pa'yspř*. L: *pa'yspřătsi*.

113. Cincisprezece „quinze”. A: *tsi'spră*. B: *tsi'spř*. C, G, L: *tsi'spř*. D: *tsi'sprădz*. E: *tsi'spř*. F, H: *tsi'sprădzătsi*. I: *tsi'spřătsi*. J, K: *tsi'spř*.

114. Șaisprezece „seize”. A: *șe'yspră*. B: *șe'yspř*. C: *șe'yspř*. D: *șe'sprădz*. E, G, L: *șe'spř*. F, H: *șe'sprădzătsi*. I: *șe'spřătsi*. J, K: *șe'spř*.

115. Șaptesprezece „dix-sept”. A: *șe'ptespră*. B: *șe'ptispř*. C: *șe'ptispř*. D: *șe'ptispřădz*. E, G: *șe'ptispř*. F: *șe'ptispădzătsi*. H: *șe'ptispădzătsi*. I: *șe'ptispătsi*. J: *șe'ptispř*. K: *șe'ptispř*. L: *șe'ptispătsi*.

116. Optisprezece „dix-huit”. A: *o'ptispră*. B, G, K: *o'ptispř*.

C: *d'plussp*. D: *d'plussprãdz*. E: *d'plussp*. F: *d'plussprãdzãtsi*. G: *d'plussp*. H: *oplussprãdzãtsi*. I: *d'plussprãtsi*. J: *d'plussp*. L: *d'plussprãdzãtsi*.

117. Nouăsprezece „dix-neuf”. A: *ndusprã*. B, K: *nduspp*. C, G: *nduspp*. D: *ndusprãdz*. E: *nduspp*. F: *ndusprãdzãtsi*. H: *ndusprãdzãtsi*. I: *ndusprãtsi*. J: *nduspp*. L: *ndusprãdzãtsi*.

118. Douăzeci „vingt”. A, B, E, F, G, H, I, J, K: *çãnyãts*. C, D, L: *çãnyãts*.

119. Douăzeci și unu „vingt et un”. A, I: *d'sprins*. B: *d'sprintãts*. C: *d'sprãdzãnyãts*. D: *d'sprãdzãnyãts*. E, G: *usprãdzãnyãts*. F: *usprãdzãnyãts*. H: *d'sprãdzãnyãts*. J: *d'sprins*. K: *usprãts*. L: *d'sprãdzãnyãts*.

A sunăște și forma *d'sprãdzãnyãts* (vorbirea înușată).

120. Șaptezeci „soixante-dix”. A, G, K, L: *d'pãdzãtsi*. B, C: *d'pãdzãtsi*. D: *d'pãdzãts*. E, F, H, J: *d'pãdzãtsi*. I: *d'pãdzãtsi*.

121. Nouăzeci „quatre-vingt-dix”. A, B, D, E, G, I, K, L: *ndudãtsi*. C, J: *ndudãtsi*. F: *ndudãtsi*. H: *ndudãtsi*.

122. Trece „(il ou elle) tress”. A, F, I, L: *tsãts*. B, E, G, H: *tsãts*. C, J: *tsãtsi*. D: *tsãts*. K: *tsãtsi*.

123. Suveica (jocătorului) „la navette du tisserand”. A, B, C, D, E, F, I, J, K, L: *sudãtsi*. G, H: *sudãtsi*.

124. E un hoț; ar trebui să fie închis „c'est un voleur; on devrait le mettre en prison”. A: *ye un fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*. B: *ye u fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*. C: *este un fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*. D: *esti un fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*. E: *esti un fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*. F: *yeãtsi un fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*. G: *yeãtsi un fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*. H: *esti un fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*. I: *yeãtsi un fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*. J: *yeãtsi un fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*. K: *esti un fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*. L: *esti un fur; lipsedãtsi s hiãã pãtsi*.

125. Pușca am cumpărat-o acum trei ani „le fusil, je l'ai acheté il y a trois ans”. A, B, F, I: *tufekã o akupãrdy toãã troy dãã*. C: *tufekã o akupãrdy toãã troy dãã*. D: *tufekã o akupãrdy am troy dãã*. E: *tufekã o akupãrdy toãã troy dãã*. G: *tufekã o akupãrdy toãã troy dãã*. H: *tufekã am troy dãã tsy-o akupãrdy*. J: *tufekã o akupãrdy toãã troy dãã*. K: *dãfekã un kupãrdy troy dãã*. L: *topãngã o akupãrdy toãã troy dãã*.

126. Praf de pușcă „de lăpoudre”. A: *băruțe*. B, G, H, I, J, K: *băruți*. C: *băruți*. D: *băruți*. E: *băruți*. F: *băruți*. G: *băruți*. L: *băruțe*.

127. Un pieptene; doi piepteni „un peigne; deux peignes”. A: *un k'epține; doi k'epțeni*. B: *un k'epține; doi k'epțeni*. C: *un k'epține; doi k'epțeni*. D: *un k'epține; doi k'epțeni*. E: *un k'epține; doi k'epțeni*. F: *un k'epține; doi k'epțeni*. G, H: *un k'epține; doi k'epțeni*. I: *un k'epține; doi k'epțeni*. K: *un k'epține; doi k'epțeni*. L: *un k'epține; doi k'epțeni*.

128. Pană „plume”. A, B, C, E, F, G, H, I, J: *peună*. D: *peună*. K: *peună*. L: *peună*.

129. Lamă de cuțit „lame de couteau”. B, E, J: *lipăță di kătsuț*. C, F: *lipăță di kătsuț*. D: *lipăță di kătsuț*. G: *lipăță di kătsuț*. H, I: *lipăță di kătsuț*. K: *tăletu'ra di kătsuț*. L: (*kătsuț*).

130. Trei foarfeci; un foarfice „trois ciseaux; ciseaux”. A, F, I: *trei furdătiți; ună furdătikă*. B: *trei furdătiți; ună furdătikă*. C: (*furdătiți*); *ună furdătikă*. D: *trei furdătiți; ună furdătikă*. E: *trei furdătiți; ună furdătikă*. G: *trei furdătiți; ună furdătikă*. H: *trei furdătiți; ună furdătikă*. J: *trei furdătiți; ună furdătikă*. K: *trei furdătiți; ună furdătikă*. L: *trei furdătiți; ună furdătikă*.

131. Topor „hache”. A, I, J: *tăpătră*. B: *tăpătră*. C, G: *tăpătră*. D: *tăpătră*. E: *tăpătră*. F: *tăpătră*. K: *tăpătră*. H, L: *tăpătră*.

132. Seacă „cognée”. A, B, F, I, J: *tăpătră*. C, E, G: *tăpătră*. D: *tăpătră*. H: *tăpătră*. K: *tăpătră*. L: *tăpătră*.

133. Cui „clou”. A, B, D, F, H, I, J, K: *pităună*. C, E: *pităună*. G: *pităună*. L: *pităună*.

134. Piarăstrău „scie”. A: *șătră*. B, H, I, J, K: *șătră*. C: *șătră*. D, F: *șătră*. E, L: *șătră*. G: *șătră*.

135. Ciocan „marteau”. A, B, C, I: *șătră*. D, E, F, G, H, J, K, L: *șătră*.

136. Fanie (fringhie) „corde”. A, C, D, E, F, G, H, I, J, K: *făne*. B: *făne*. L: *făne*.

137. Zăbală „mors”. A, B, I: *șătră*. C, E, G: *șătră*. D, F, șătră. H: *șătră*. J: *șătră*. K: *un șătră*. L: *șătră*.

2. „Bride”. B, J: *kufca'wa*. D, F: *kufca'wa de-af'a*. H, K, L: *kufca'wa*. I: *kufca'wa*.

3. „Étrier”. B, D, F: *zjngi'ya*. H, I, J, K: *zjngi'ye*. L: *zjngi'yli*.

138. Șea; ni înșeuat calul „selle; as-tu scelle le cheval?”. A, G, I: *așca'wa; băga'și șca'wa aka'lay*. B, C: *așca'wa; băga'și așca'wa aka'lay*. D: *așca'wa; băga'și șca'wa aka'lay*. E: *așca'wa; băga'și șca'wa aka'lay*. F: *așca'wa; băga'și așca'wa aka'lay*. H: (*așca'wa*). J: *așca'wa; băga'și șca'wa aka'lay*. K: *șca'wa; băga'și șca'wa aka'lay*. L: *șca'wa; băga'și șca'wa aka'lay*.

2. „Bâ de la selle”. B: *pașca'ri*. I: *pașca'ri*. J: *pașca'ri*. H: *pașca'ri*. L: *pașca'ri*.

3. „Arçon”. B, F, J, K: *abă'na*. H: *abă'na*. L: *abă'na*.

4. „Cousin de la selle”. F, H, I, J, K, L: *kufca'ri*.

5. „Avaloir”. B, I, J, L: *pașca'ri*. D: *pașca'ri*. F: *pașca'ri*. H: *pașca'ri*. K: *pașca'ri*.

139. Samar „bât”. A, B, F, I, K: *sama'ri*. C, G: *sama'ri*. D: *sama'ri*. E, L: *sama'ri*. H: *sama'ri*.

140. Potroavă „for à cheval”. B, F, I: *pe'na*. H, J, L: *pe'na*. K: *pe'na*.

141. Cais „clou de fer à cheval”. B, J: *pașca'ri*. F: *pașca'ri*. H: *pașca'ri*. I, K: *pașca'ri*.

142. Pofit „coloron”. B, C, D, F, I, J, K: *sama'ri*. E: *sama'ri*. G, H, L: *sama'ri*.

143. Chiagă „angle”. B, C, F, I, K: *zjngi'ya*. D, H, J: *zjngi'ya*. E: *zjngi'ya*. G: *zjngi'ya*. L: *zjngi'ya*.

144. Ladă „caisse”. A, B, E, F, H, I, J: *sama'ri*. C: *sama'ri*. D, G: *sama'ri*. K: *sama'ri*. L: *sama'ri*.

145. Coș „cheminée”. A, B, H, I: *ușca'ri*. C, E, F, J, L: *ușca'ri*. D: *ușca'ri*. G: *ușca'ri*. K: *ușca'ri*.

146 (fig. 8). „Pot de terre avec anees”. B, F, I, J: *sama'ri*. G: *sama'ri*. H: *sama'ri*. K: *sama'ri*. L: *sama'ri*.

147 (fig. 9). „Petit baril”. A, D, E, H, J: *ușca'ri*. F: *ușca'ri*. G: *ușca'ri*. K: *ușca'ri*. L: *ușca'ri*.

148 (fig. 10 și 11). „Baril”. D: *ușca'ri*. F, I, J, K: *ușca'ri*. E, L: *ușca'ri*. G: *ușca'ri*. H: *ușca'ri*.

Fig. 9 (n-1 147). 1. puzurlyy rebuelă
(elabărească), 2. cutreșu de osă.

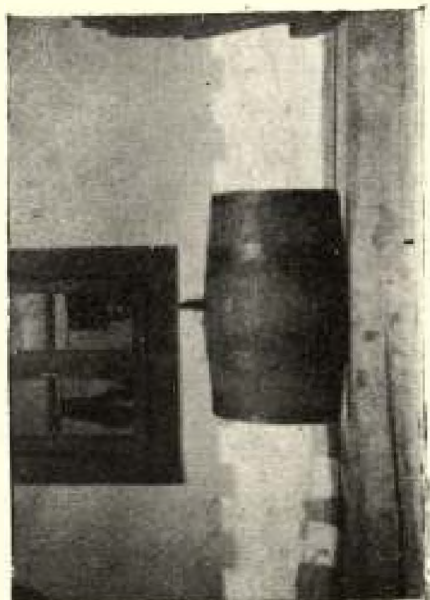

Fig. 10 (n-1 148) puzurda.

Fig. 12 (n-1 148). Kachëtra.

Fig. 11 (n-1 148). Femele aduc apă
de la fântână în varșëbi.

149 (fig. 12). Găleată (pentru apă) „seau”. A, B, D, H, I, J: *kaldar'e*. C, K: *kaldar'e*. G, L: *kıldar'e*. K: *kıldar'i*.

150. Codru (de plină) „morceau de pain”. A, B: *huma'ta di pãne*. C, D, E, F: *huma'ta di pãne*. G: *huma'ta di pãni*. H, K: *buka'ta di pãni*. I, J: *buka'ta di pãni*. L: *muškala'tra di pãni*.

C cunoaște și expresia *ko'dur di pãni*.

151. Stinge focul; focul e stins „éteins le feu; le feu est éteint”. A, B, E, G: *stîndze fo'ku; fo'ku e stes*. C: *astîndze fo'ku; fo'ku e stes*. D: *astîndzi fo'ku; fo'ku e'ate stes*. F: *astîndze fo'ku; fo'ku e stes*. H: *astîndzu'd fo'ku; fo'ku e'ate astes*. I: *stîndzi fo'ku; fo'ku e stes*. J: *astîndzi fo'ku; fo'ku ye'te astes*. K: *astîndzu fo'ku; fo'ku e'ate astes*. L: *apleah'a fo'ku; fo'ku e'ate apleh'a't*.

152. Nevastă-mea coase bine „ma femme coud bien”. A, B, C, E, G, L: *veç'asta me'a ko'a'si gi'ni*. D: *veç'ata me'a ko'a'si gi'ni*. H, I: *veç'asta me'a ko'a'si gi'ni*. F, J: *veç'asta a me'a ko'a'si gi'ni*. K: *veç'ata me' hãsi gi'ni*.

153. Ac (de cusut) „aiguille”. A, B: *ak*. C, D, E, F, G, H, I, J: *aku*. K, L: *aku*.

154. Degelar „dô (à contre)”. A, B, E, G, I, J: *dîdîlî'ba*. C: *dîkîlî'ga*. D, F, K: *kîkîlî'ba*. H: *nel*. L: *dîfîlî'ba*.

155. Ac „aiguille”. A, B, C, H, I, L: *ak ku kap*. D: *aku ku kapu*. E: *ak ku kapu*. F, J: *aku ku ko'a'kã*. G: *ak ku ko'a'hã*. K: *ak ku kô'ka*.

H și I cunosc și forma *ak ku ko'a'hã*. „Épingle”. B: *ak fãrã ko'a'hã*; F: *aku fãrã ko'a'hã*; K: *ak fãrã kã'hã*.

156. Femeea despănă la despănător „la femme dévide (la laine) sur le dévidoir”. A: *mul'e'rea de'pîna la vîrte'nîta*. B: *mul'e'rea de'pîna la vîrte'nîta*. C: *mul'e'rea de'pîna la vîrte'nîta*. D: *mul'e'rea de'pîna ku vîrte'nîta*. E, G, H: *mul'e'rea de'pîna la vîrte'nîta*. F, I: *mul'e'rea de'pîna la vîrte'nîta*. J: *mul'e'rea de'pîna la vîrte'nîta*. K: *mul'e'rea de'pîna la vîrte'nîta*. L: *mul'e'rea de'pîna la vîrte'nîta*.

157. Pernă „oreiller”. A, B, C, E, F, G, I, J, K: *kãpî'tã*. D: *kãpî'tu*. H: *kãpî'tu*. L: *kãpî'tu*.

158. Cuptorul meu e strical „mon four est abîmé”. A: *çira'pu-a nã't ye'te spurt*. B: *çira'pu nã't ye'te spurt*. C: *çira'pu nã'tu*.

e'ste spart. D: *ġira'pu a nost e'ste spart.* E: *ġira'pu hem e'sti spart.*
 F: *ġira'pu a hem ye'sti aspa'rt.* G: *ġira'pu-a hel ye'sti spart.* H:
ġira'pu-a hel e'sti aspa'rt. I: *ġira'pu-a hel e'ste aspa'rt.* J: *ġira'pu-a
 hel ye' spart.* K: *ġira'pu a hem e'sti aspa'rt.* L: *ġira'pu a hem ye'sti
 spartu.*

159. Cămin (vatră) „l'âtre”. A, B, D, F, H, I, J, K: *va'tră.* C:
va'tra. E: *vatf.* G, L: *va'tra.*

160. Solniță „salière”. B, D, F, H: *sarato'e.* C, E, L: *sarato't.*
 G: *sarato'ru.* J: *sarato'ru.* K: *sara'ru.*

161. Lingură „cuiller”. A, B, D, F, H, I, J, K: *l'ingură.* C, E,
 G, L: *l'ingura.*

162. O furculiță „une fourchette”. A, H, F: *u'na pira'ŭe.* C:
u'na pira'ŭa. D: *u'na pira'ye.* E, G: *u'na pira'ŭe.* H: *u'na tãrubi'ŭi.*
 I: *u'na pira'ŭa.* J, K: *u'na furkuli'tsa.* L: *u'na furkuli'tsa.*

163. Cuțitul stă pe masă „le couteau est sur la table”. A, E:
kitsu'tu sta pi masa. B, C, G, I: *kitsu'tu sta pi masa.* D: *u'du ki-
 tsu'tu pi masa'e.* F: *kitsu'tu sta pe masa'e.* H: *kitsu'tu sta pi su'ŕe.*
 J: *kitsu'tu sta pe masa.* K: *kitsu'tu sta pi su'far.* L: *kitsu'tu sta
 pi mas.*

H: „masă joasă”.

164 (fig. 13). Strachină de lână „jatte en bois”. A, C, D, E,
 F, G, H, I, J, K, L: *kuvãtã.*

165 (fig. 8). „Récipient pour garder le fromage”. A, G:
kipina'k. B, C: *pina'k.* D, E, I: *kipina'ka.* F, J: *kipina'ku.* H: *kupa'k.*
 L: *pk'liditãari.*

C cunceașle și foras kipina'k.

166 (fig. 17). Cană „cruche”. A, B, C, I: *kana.* D: *ġa'ta.*
 F, G, J: *oatã.* H: *atã.* K: *ġinġu.* L: *oatã.*

167 (fig. 14). Capac „couverts”. A, H, L: *kapa'k.* C, D, E,
 F, G, I, J: *kapa'ka.* H: *kapa'k.* K: *kapa'ke.*

168. Du-te de la proșopul și șterge-te „va prendre l'essuie-
 main et essuie toi”. A, B: *du-te di ũa piștyama'tul de ște'rde-ti.*
 C: *du-ti ũa piștyama'tul și aște'rde-te.* D: *du-ti ya piștama'tul
 di te-aște'rde.* E: *du-ti ya piștyama'tu, aște'rde-ti.* F: *du-ti ũa
 piștyama'tul de aște'rde-ti.* G: *du-ti ũa-l piștyama'tul de-aște'rde-ti.*
 H: *du-ti ya piștama'tul și te-aște'rde-ti.* I: *du-ti ũa piștyama'tu ka*

Fig. 14 (n. 16 167 et 254), 1. R&A.
2. R&A.

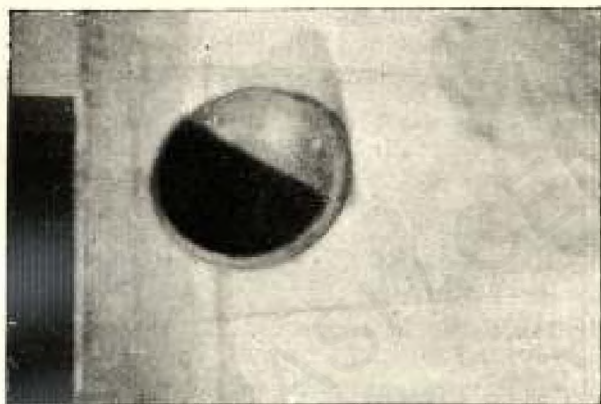

Fig. 13 (n. 16 164 et 354), R&A.

s te aște'rdezi. J: du-ti la piștama'llul a-aște'rdeze-ti. K: du-ti di la rișu, aște'rdeze-ti. L: du-te di la fîzili s me aște'rq.

169. Cine știe să cînte din flaut „qui sait jouer du flageolet?”. A, B, F, I: koy šti'y s ba'ta fle'ru. C, E, G, L: koy šti'y s ba'ta fle'ru. D: ka'iy šti' ta s ba'ta fle'ru. H: koy šti' s ba'ta fle'ru. J: ko're šti'y s ba'ta fle'ru. K: koy šti'y s-o ba'ta fle'ru.

170. Cîrpă „torchon”. A, L: pe'tika. B, C, F, I, J: pe'tika. D, E, G, H: pe'tika. K: pe'tika.

171. Fluieră „il (elle) siffle”. A, B, D, F, I: šu'gera. C, E, G, L: šu'gera. H: šu'ra. J: šu'ra. K: šu'ra.

172. Lampă „lampe”. A, B, C, D, F, G, H, I, J, K, L: la'mba. E: la'mba.

173. Pungă; s'a dus la țig cu punga plină de bani „bourse; il est allé en ville la bourse bien garnie”. A, F: pu'ngă; z du'se p pa'zate ku pu'nga plîna di pra'dzi. B: pu'ngă; z du'se p pa'zate ku pu'nga plîna di pra'dzi. C: pu'ngă; z du'si pa'zate ku pu'nga plîna di pra'dzi. D: pu'ngă; z du'se pa'zate ku pu'nga plîna di pra'dzi. E, G: pu'ngă; z du'se p pa'zate ku pu'nga plîna di pra'dzi. H: pu'ngă; z du'si p pa'zate ku pu'nga plîna di pra'dzi. I: pu'ngă; z du'se p pa'zate ku pu'nga plîna di pra'dzi. J: pu'ngă; z du'si p pa'zate ku pu'nga plîna di pra'dzi. K: pu'ngă; z du'si pa'zate ku pu'nga plîna di pra'dzi. L: pu'ngă; z du'si p pa'zate ku pu'nga plîna di pra'dzi.

174. Crăpătură (de frig la mîni) „crevasse (aux mains)”. B, I, J: de-arăka're mult krea'pă mă'nă. C, L: de-arăka're mult krea'pă mă'nă. D: de-arăka're multă krea'pă mă'nă. E, G: de-arăka're mult krea'pă mă'nă. F: de-arăka're mult krea'pă mă'nă. H: de-arăka're mult krea'pă mă'nă. K: de-arăka're mult krea'pă mă'nă.

175. Haină „vêtements”. A, B, D, F, K: stra. C, E, G, L: stra. H, I, J: stra.

176. Manta „manteau”. A, C, F, G, H, J: pe'tu. B, E, I: pa'tu. D, K, L: pa'tu.

177 (Fig. 4, 5 și 15). Brâu; s'a înclinat cu brîul „ceinture; il a ceint la ceinture”. A: ba'ru; s lopt' ku ba'ru. B: ba'r; s ts'i'ase ku ba'ru. C, G: ba'r. D: ba'ru; s ts'i'ase ku ba'ru. E: ba'ra; s lopt' ku ba'ru. F, I, J: ba'r. H: ba'r. K: ba'ru. L: kime'ti.

teso. 1. J, F: *kicé'la*, H: *kicu'la*, K: *fe'atá*. 2. F, H, I, J: *gšeravuná'ndá*. K: *gšeravuná'na*. 3. F, H: *šipá'na*, J: *šipá'ni*. 4. F, I: *du'ni'šipá*, H: *du'ni'šé*. 5. D: *šarjána*, F, H, I, J: *šarjána*. K: *ma'šé'á*, L: *šarjána'na*. 6. D, F, K: *uš'niká*. J: *uš'niká*. 7. F, H, I, J: *kšé'pá'šá*. 8. D, F, I, J: *šé'pá*, H: *šé'pá'*. 9. B, I, J: *pa'šá'na*, H: *pa'šá'na*, K: *pa'šá'na*. 10. B, I, J: *ká'rdá'na*. 9 și 10. H: *ká'rdá'na*, I: *ká'rdá'na*, J: *ká'rdá'na*. K: *ká'rdá'na*. 11. D: *šá'rdá'na*. I: *šá'rdá'na*, J: *šá'rdá'na*, K: *šá'rdá'na*. L: *šá'rdá'na*. 12. F, L: *kšé'pá'šé'á*. I, J: *kšé'pá'šé'á*. K: *kšé'pá'šé'á*. 13. D, H: *šá'rdá'na*. 14. D, H, J, K: *pa'šá'na*, F: *pa'šá'na*. I: *pa'šá'na*. 15. H, I, J, K: *pa'šá'na*. N, B. Sub cămașe se găsește o *šarjána* (F, I, J), indicată printr-o săgeată în fig. 1 și 2. H: *šarjána*; K: *šarjána*; L: *šarjána*. *Šarjána* (huzunatul din dulmele) se vede pe fig. 15, locul indicat prin X.

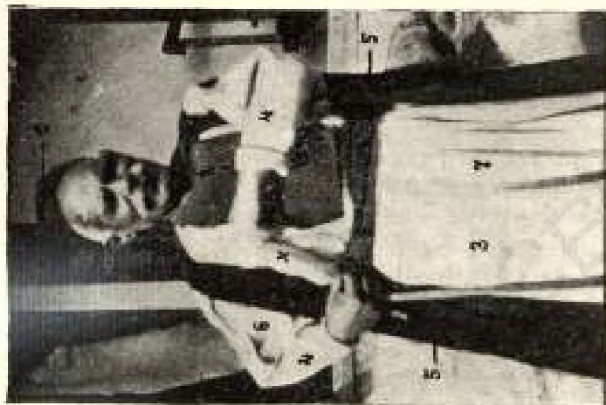

Fig. 15 (n-le 177, 179, 180, 182 și 354; vezi și fig. 4, 5, 16 și 18). Port bărbă-

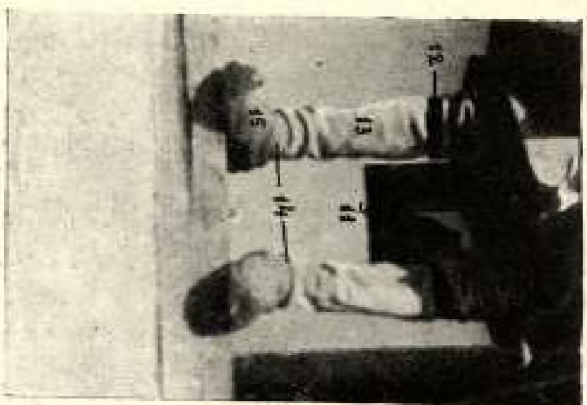

Fig. 16 (n-le 179 și 183). Vest la-
gendă fig. 15.

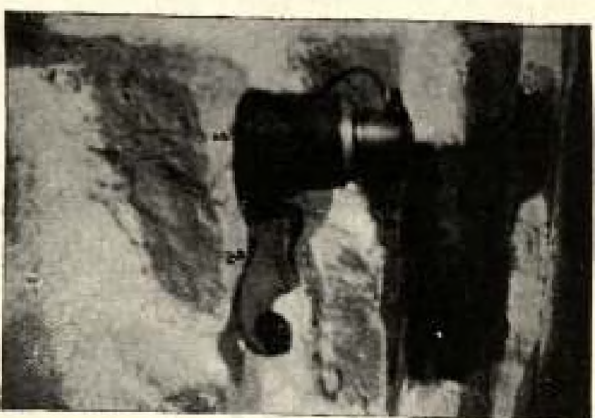

Fig. 17 (n-le 168 și 170). 1. 600/66. 2.
fășurici cu fundă.

178. Pingea „*empeigne*”. A, B, C, D, E, F, G, J, K, L: *gyumitika*. H: *gyumitika*. I: *gyumitika*.

179 (fig. 16 și 17). Încălțăminte „*chaussure*”. A, D, J: *tsaruhi*. B: *tsaruhi*. C: *tsaruhi*. E, G, L: *tsaruhi*. F, H, I, K: *tsaruhi*.

180 (fig. 5 și 16). „*Houtelle*”. I. [Bățul și cireșul laolaltă]. H: *kirika*. I: *kirika*. J: *kirika*. K: *kirika*.

2. [Bățul]. B, I, J: *puta*. H: *puta*. K: *puta*.

3. [Cireșul]. B, I, J: *kirika*.

181. M'am încălțat dis de dimineață „*je me suis chaussé dès le matin*”. A, C: *mi phaltsa di karayika*. B, C, F, G, L: *mi phaltsa di tarika*. D: *mi phaltsa dimaika*. E: *mi phaltsa di karayika*. H: *mi phaltsa di dimaika*. I: *mi phaltsa tu karayika*. J: *mi phaltsa di karayika*. K: *mi phaltsa di dimaika*.

C introducează amănunț expresiile.

182. Șiret (la încălțăminte) „*cordon (de chaussure)*”. A, D, F, H, I, J, K: *dyori*. B: *dyori di papusa*. C, E, G, L: *dyori*.

183. Nu m'am desbrăcat încă noaptea „*je ne me suis pas déshabillé de la nuit*”. A: *nu mi distaksy tu'no noaptea*. B, G, J: *nu mi distaksy tu'no noaptea*. C: *nu mi distaksy tu'no noaptea*. D: *nu mi distaksy tu'no noaptea*. E: *nu mi distaksy tu'no noaptea*. F: *nu mi distaksy tu'no noaptea*. H: *nu mi distaksy di tu'no noaptea*. I: *nu mi distaksy tu'no noaptea*. K, L: *nu me-distaksy tu'no noaptea*.

184. Te-ai îmbrăcat repede „*tu t'es habillé rapidement*”. A, B, C, D, F, G, I, J: *te-alkisi apina*. E: *te-alkisi apina*. H: *te-alkisi te-pina*. K: *te-alkisi dintra*. L: *me-alkisi dintra*.

185. Coșciug „*coffin*”. A, B, H, J, K: *kicu'ri*. C, D, E, F, H, I: *spindaka*. G, L: *kicu'ri*. G: *kicu'ri*.

K, H, I introducează mai multe termeni. D, F, H, J, K, L explică astfel termenul *kicu'ri*: *kicu'ri* se numește locul unde a fost „cătina” un om; omul e îngropat în altă parte. Acum rămâne ceva spre amintire; de obicei, se adună unele pietre grămadă pe locul unde s'a răpindit sluga. Patruzei de zile se țut unde ghea de om, și de aceea trezitorii pun câte o piatră și opresc glasul omului.

186. Crucea; mi-am făcut cruce „*croix*; je me suis signé”. A, B, D, F, I: *kicu'ri*; *si-ai tu'ni kicu'ri*. C, E, G: *kicu'ri*; *si-ai*

fe'ei kãrãt'sga. H: kãrãt'si; P-a fe'ei kãrãt'sga. I: kãrãt'si; ð-ãi fe'ei kãrãt'sga. K: kãrãt'si; fe'ei kãrãt'sã. L: kãrãt'si; fe'ei kãrãt'si-

187. Unt de lemn „huile”. A, B, D: untu'e'mu. C, E, F, G, H, I, J, K: untu'e'm. L: untu'e'muu.

188. Oțet „vinaigre”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L: pu'skã,

189. Mincare cu sos „plat à la sauce”. A, B, D, F, G, H, I, J, L: gye'ã. C: gye'ã. E: gye'ã. K: gye'e.

190. Rachiu „eau du vie”. A, B, F, I, K: rãkã'ye. C, G, L: rãkã'ye. D, H: rãkã'y. E: rãkã'y. J: rãkã'y.

191. Vin; anul trecut s'a făcut vin mult „vin; l'année dernière la récolte de vin a été abondante”. A, B: yin; ð'nu trãkũt s fe'tsi yin mult. C, G, I: yin; ð'nu trãkũt s fe'tsi yin mult. D: yin; ð'nu trãkũt s fe'tsi yin mult. E: yin; ð'nu trãkũt s fe'tsi yin mult. F: yin; ð'nu trãkũt s fe'tsi yin mult. H: yin; ð'nu trãkũt s fe'tsi yin mult. I: yin; ð'nu trãkũt s fe'tsi yin mult. J: yin; ð'nu trãkũt s fe'tsi yin mult. K: yin; ð'nu trãkũt s fe'tsi yin mult.

192. Apã proaspãtã; apã rece; apã clocotitã; apã sãcãie „eau fraîche; eau froide; eau bouillante; eau qui a un goût saumâtre”. A: a'pa taz'e'i; a'pa arãt'si; a'pa hyãrtã; a'pa bãlãt'sã. B, F, I, J: a'pa taz'e'ye; a'pa arãt'si; a'pa hyãrtã; a'pa bãlãt'sã. C: a'pa taz'e'ye; a'pa arãt'si; a'pa hyãrtã; a'pa bãlãt'sã. D: a'pa taz'e'y; a'pa arãt'si; a'pa hyãrtã; a'pa bãlãt'sã. E: a'pa taz'e'ye; a'pa arãt'si; a'pa bãlãt'sã. G: a'pa taz'e'ye; a'pa arãt'si; a'pa bãlãt'sã. H: a'pa taz'e'ye; a'pa arãt'si; a'pa hyãrtã; a'pa bãlãt'sã. K: a'pa taz'e'ye; a'pa arãt'si; a'pa hyãrtã; a'pa bãlãt'sã. L: a'pa taz'e'ye; a'pa arãt'si; a'pa bãlãt'sã.

193. Pat; a stat intina pe pat „lit; il est resté étendu sur le lit”. A, B, F, H, I: kãrãt'si; stãtu' tes pi kãrãt'si. C, E: kãrãt'si; stãtu' tes pi kãrãt'si. D: kãrãt'si; stãtu' tes pi kãrãt'si. G: kãrãt'si; stãtu' tes pi kãrãt'si. I: kãrãt'si; stãtu' tes pi kãrãt'si. L: kãrãt'si; stãtu' tes pi kãrãt'si.

K un concețto cuvintul; cãltauu poșta ridicãtã de la pãmãnt o numește dãtãk.

194. Cerceaf „drap de lit”. A, B, D, F: cerceaf'i. C, E: cerceaf'i.

195. Plapumã; dã-i o plapumã mai bunã „couverture de lit; donne-lui une meilleure couverture”. A, I: gye'ãnã; dã-i nã gye-

ya'ni ma bu'na. H: yurga'ni; da'-li' na yurga'ni lu'na bu'na. C: yur-
ga'ni; da'-li' na yurga'ni ma bu'na. D: yurga'ni; da'-y na yurga'ni bu'na.
E: yurga'ni; da'-li' na yurga'ni ma bu'na. F: yurga'ni; da'-y na
yurga'ni ma bu'na. G: yurga'ni; da'-li' na yurga'ni ma bu'na. H, J, K:
yurga'ni; da'-li' na yurga'ni ma bu'na. L: yurga'ni; da'-li' na yur-
ga'ni ma bu'na.

196. Pălărie de orăș „chapeau”. A, B, C, D, F, G, H, I, J, L:
kap'la. E: kap'ra. K: fe'sti.

197. Scintee „ălincăle”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, L: skintea'na.
K: skint'na.

198. Tăciune „tison”. A, B, D, K: tuč'ni. C, E, J, L: tuč'ni.
G, I: tuč'ni. H: tuč'na.

199. Cenușe „cendre”. A, B, C, E, F, H, I, K, L: čin'ša. D:
čen'ša. G: čen'ša. J: čin'ša.

200. Fum „fumés”. A, B, C, E, F, G, H, I, J, K, L: fun. D: fu'nu.

201. Făină „farine”. A, B, J: fari'na. C, E: fari'na. D: fari'na.
F: fari'na. G: fari'na. H: fari'na. I: fari'na. K: fari'na. L: fari'na.

202. Zahăr „sucre”. A, B, D, J: za'hari. C: za'hari. E, G: za-
zari. F, H, I, K: za'zari. L: za'zari.

203. Lapte „lait”. A, B, C, D, F, H, J, K, L: la'pli. E: la'pli.
G, I: la'pi.

204. Unt „beurre”. A, B, H, I, K, L: unt. C: un'la. D: un'la.
E, F, G, J: un'la.

205. Scutiniță „crème”. B, C, E, F, G, H, I, J, L: a'gka. D: a'gka.
K: a'ga.

206. Zer „petit lait”. A, B, F, I, J, K: dzar. C, E, H, L: dzar.
D: dzaru. G: dzaru.

207. Lapte bătat „ba-beurre”. A, B, C, D, F, G, H, I, J, L:
za'la. E: za'la. K: za'la.

208. Brinză „fromage blanc”. A, B, C, E, F, G, H, I, L: kaš.
D, K: kaša. J: kaša.

209. Coșul e plin cu struguri „la corbeille est remplie de
raisin”. A, B, C, E: kaš'na-y pi'na ku au'na. D: kaš'na e'li pi'na

ku *au'wa*. F: *kufina-y p'ina de au'wa*. G: *kufina e'ati p'ina ku au'wa*. H: *kufina o a'e'm p'ini de au'wa*. I: *kufina p'ina de-au'wa*. J: *kufina ye'ti p'ina de-au'wa*. K: *ka'su p'ina ku au'wa*. L: *apo'ta p'ina ku au'wa*.

210. Urdă „fromage blanc”. A, B, C, D, F, H, I, J, K, L: *u'ra*. E, G: *u'ra*.

G: *giz*. F, H, I, J, K, L: *giz*; *giza* se face din lapte bătut, iar *u'ra* din dzăr (F). „Capul” se numește *kaš* la bătut (F, G, H, J) sau *kaš bătut* (I, K, L).

211. Brinză de burduf „fromage”. A, B, C, F, G, H, I, K, L: *kaš dit spo'li*. D: *ka'su dit spo'li*. E: *kaš dit spo'li*. J: *kaš dit spo'li*.

212. Pâine „pain”. A, G, L: *p'ina*. B, C, E, F, I, J: *pa'ni*. D, H, K: *p'ni*.

213. Ou „ouf”. A, B, C, D, F, G, H, I, J, K, L: *o'a*. E: *o'wa*.

214. Chibrit „allumette”. A, B, F, H: *spirt*. C: *spirtu*. D, K: *spirtu*. E, G, L: *spirt*. I, J: *spirtu*.

215. Tutun „tabac”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L: *duwa'ni*.

216. Nevestă-mea „ma femme”. A, B, G, H, I, J: *poa'sta mea'*. C: *poa'sta mea'*. D, F: *poa'sta a mea'*. E: *poa'sta mea'*. K: *poa'sta me'*. L: *poa'sta mea'wa*.

217. Bărbatu-meu „mon mari”. A, B, D, F, I, J, K: *bărbat-ia*. G, E, H: *bărbat-ia*. H: *bărbat-ia a nei*. L: *bărbat a nei*.

218. Tată „père”. A, C, E, F, G, I, J, K, L: *tati*. B, D: *tate*.

219. Mamă „maman”. A, B, C, F, G, I, J, K, L: *da'da*. D: *pa'ta*. E: *da'ta*; *pa'ta*. H: *da'da*; *a'ta*.

220. Ginere „gendre”. A, B: *dzinari*. C: *dzinari*. D, F, H, J: *dzinari*. E: *dzinari*. G: *dzinari*. I: *dzinari*. K: *dzinari*. L: *dzinari*.

221. Noră „bru”. A, B, D, F, H, I, J: *no'ra*. C, E, G: *no'ra*.

K și E nu cunosc cuvântul iacobit; K: *no'r me'a*, *no'r sa*, *no'ra ta*; L: *no'r me'*.

222. Bunic, bunică „grand père, grand mère”. A, B, C, F, G, H, I, J, L: *pa'pu*; *ma'ye*. D: *pa'pu*; *ma'ye*. E: *pa'pu*; *ma'ma*. K: *pa'pu*; *ma'ma*.

E, F: *ma'ye* se numește bunică din partea mamei, iar *ma'ma* bunică din partea tatălui.

223. Soră „sœur”. A, B, E, *so'ra*, C, *so'ra*, D, *so'ra*, E, G, *so'*, H, J, K, *sov*, I, *so'ra*, L, *sof me*.

224. Mătușe „tante”. A, B, C, E, F, G, H, I, J, K, L, *te'ta*, D, *te'ta*.

225. Unchi „oncle”. A, B, G, J, K, I, *to'ta*, C, D, F, H, *to'ti*, E, *to'ti*, I, *bete*.

226. Fin „filleul”. A, B, C, *ai'Ńu*, D, *hi'Ńu*, E, F, G, H, I, J, *Ńi'Ńu*, K, L, *Ńi'Ńu*.

227. Nepot, nepoată „neveu, nièce”. A, B, C, F, G, H, *nipo't*, *nipo'ă*, D, *nipo'tu*, *nipo'ătu*, E, *nipo't*, *nipo'ă*, I, *nipo't*, *nipo'ătu*, J, *nipo't*, *nipo'ătu*, K, *nipo'tu*, *nipo'ătu*, L, *nipo't*, *nipo'ătu*.

228. Var, vară „cousin, cousine”. A, B, F, H, I, J, K, *ku'ru'Ńu*, *ku'ru'ă*, C, E, G, L, *ku'ru'Ńu*, *ku'ru'ă*, D, *ku'ru'Ńu*, *ku'ru'ă*.

229. Gemeni „jumeaux”. A, E, G, I, K, L, *bi'ho'tai*, B, F, *bu'ho'tai*, C, D, H, *bi'ho'ti*, J, *bi'ho'ti*.

230. Surd „sourd”. A, I, *surd*, B, *surd*, C, *surd*, D, *surd*, E, G, *surd*, F, H, J, *surd*, K, *na'nde*, L, *surd*.

231. Văduv, văduvă „veuf, veuve”. A, *ve'duc*, *ve'duce*, B, *ve'duy*, *ve'duce*, C, *ve'duc*, *ve'duce*, D, E, H, *ve'du*, *ve'duce*, F, *ve'du*, *ve'duce*, G, *ve'du*, *ve'duce*, I, *ve'duy*, *ve'duce*, J, *ve'du*, *ve'du*, K, *ve'du*, L, *ve'diu*, *ve'dia*.

232. Stăpin „maître”. A, *domu*, B, *de'nik*, *dom*, C, *dom*, D, *de'tika*, E, *dom*, *turk*, *de'nika*, F, *de'nika*, G, I, J, K, *dom*, *de'niku*, H, *de'nik*, *skate'tu*, L, *domu*, *de'niku*.

A: domu „stăpin” și „proprietar al oilor”. D: *de'tika* „proprietar al oilor”. B, E, G, I, J, K, L: dom „proprietarul turc”. E: *de'nika* „om avut”. H: *skate'tu* „om bogat care conduce 20-30 de turme de oi”. F, H: dom „Turcii care au oi multe”. J nu cunoaște cuvântul *skate'tu*, care e albanes.

233. Nuniă „noce”. A, C, D, E, F, G, H, I, J, K, *nu'ntă*, B, *nu'ntă*, L, *nu'nta*.

234. Juacă „il (elle) danse”. A, B, C, E, F, G, I, J, K, L, *gi'o'ka*, D, *gi'o'ka*, H, *gi'o'ka*.

235. Mascăr „mâle”. A, B, D, F, H, I, J, K, *mo'skur*, C, E, G, *mo'skur*, L, *mo'skă*.

236. Sf. Gheorghe „la St. Georges”. A, H: *a'gyu γγο'rti*. C: *a'gyu γo'rtā*. D: *a'gyiγ γo'rti*. E: *a'gyu γγο'rti*. F, H, I, J: *a'gyu γγο'rti*. G, L: *a'gyu γγο'rti*. K: *sin γγο'rtym*.

F: col bătrâni spaneaa *a'mta*; *a'gyu* e cuvînt grecesc.

237. Sf. Nicolae „la St. Nicolas”. A, B, C, D, F, G, I, J, K, L: *a'gyu Niko'lu*. E: *a'gyu Niko'lu*. H: *ayi' Niko'lu*.

238. Sînt Iogodîpi „ils sont fiancés”. A: *sint asusi'tsi*. B, F, G, H: *sant asusi'tsi*. C: *sont asusi'ts*. D: *santu susi'tsi*. E: *santu asusi'ts*. I: *santu asusi'tsi*. J: *santu asusi'tsi*. K: *sant akatsal'si*. L: *sant susi'tsi*.

239. Muri „il (elle) mourut”. A, B, D, F, H, I, J, K: *muri'*. E, G, L: *muri'*.

B, F: *pusi'* (cînd e vorba de animale „crever en parlant des animaux”). G, H, I, K, L: *susi'* (cînd e vorba de moartea unui animal sau a unui Tar).

240. Dracul „le diable”. A, B, F, I, J, K: *dra'hu*. D: *d'ru'ku*. G: *dra'ku*. H: *dra'ku; f'it'u-y ki'gyu'la*. L: *drak*.

C, E nu pronunță nici odată cuvîntul *dra'hu*.

241. Zlînă „fée”. A: *mu'alta a lo'kuγ; frumouza pami'ninay*. B, D, F, H, I, J, K, L: *mu'alta a lo'kuγ*. E: *mu'alta a lo'kuγ*. G: *mu'alta a lo'ku*.

C: *mu'alta a lo'kuγ* nu se pronunță niciodată.

242 (fig. 19). Leagăn pentru copil „berceau”. A, D, F, H, I, J, K: *sarmăni'tsā*. B: *sarmăni'tsā*. C, E, G: *sarmăni'tsā*. L: *sarmăni'tsa*.

243. Colibă „cabane chaumière”. A, C, F, G, I, J: *kali'wā*. B: *kali'wā*. D: *kali'pā*. E, H, K: *kali'wā*. L: *kali'wā*.

244. Stînă „bergerie”. A, C, F, G: *sta'ni*. B: *tu'fă'stiγ*. D: *tu'fă'stiγ*. E: *sta'ni*; *tu'fă'stiγ*. H: *tu'fă'stiγ*. I: *tu'fă'stiγ; sta'ni*. J: *tu'fă'stiγ*. K: *stapa'n*. L: *tu'fă'sti*; *gă'tu*.

B: *sta'ni* nu e cuvînt romînesc; îl spun și Albanezii. E: *sta'ni* e cuvînt albanos, *tu'fă'stiγ*, romînesc. F: *tu'fă'stiγ* e cuvînt vechi; *sta'ni* e bulgăresc. H: *sta'ni* sic Grecii. I: *tu'fă'stiγ* „stîna de primăvară”; *sta'ni* „acolo unde se bate untul”. J: *sta'ni* e cuvînt albanos. L: *ki'gyu'la* „același înțeles ca *stapa'n*”; *gă'tu* „locul unde se face *gă'ta*”.

245. Grajd „écurie”. A: *ayu're si pr'ov*. B: *ayu'ri di pr'ov*.

Fig. 18 (n-le 180 și 182). Port bă-
bătesc. Vezi legenda fig. 15.

Fig. 19 (n-l 242). sufrână/taf.

D, I, J: *axufri ti prâos*. E: *axufri ti prâos*. F: *axufri ti prâos*. H: *axufri ti prâos*. K: *patô/s di prâos*. L: *plântai*.

L: *plântai* „grajd pentru oi și cal”; H pronunță și *axufri*.

246. Părșia stinei „description d'une bergerie”. I. Locul unde bagă oile ca să le aleagă. B, D, F, J: *ma'su*. I: *mas*; *kuta's*. K: *stru'ngâ*; *mandri'ye*. L: *stru'ngâ*; *ma'ndra*.

Ma'su e în afară de mândră. Acolo unde mergea H nu se făcea mândră, pentru că nu dădea *ne'ndă*. I: *ma'ndra* e făcută din măracini sau snopi (se zice că e făcută cu *demats'li*); nu e învelită. K: *mandri'ya* e făcută din crăci de arbor, din frunze, etc.

2. Locul unde se bagă oile la mula. B: *turâ'sti'e*. D, F: *stru'ngâ*. I, H: *stru'ngâ*. J: *ma'su*. B, J: *stru'ngâ* e cuvânt grocesc.

3. Locul unde se bagă iezii. B, F: *ta'rko*. H: *kuta's ti ye'dzi*. Locul unde stau capra, I: *ta'rk*. J: *ta'rka*. K: *kâpre'dza*; *kamâ'n*. L: *kâpre'dza*; *bufi't*. I: țarul e făcut din lemne și paie și e învelit cu paie, ca cuptorul.

4. Seauanul pe care stă ciobanul cînd mîlge oile. D: *sko'mu*. H, K: *skam*. L: {ciobanul stă} pe *mas*.

5. Acel care bate laptele, etc. F: *kîse'r'u*. H: *kîse'a't*. I, J: *kîse'a't'u*. K: *kîse'r'u*. I: *kîse'r'u* bate laptele și face untul; e un cioban.

6. Colibele unde locuiesc ciobanii. B, I: *kîli'vâ*. D: *kîli'vâ*. H: *kîli'vâ*. I: în călve stau păcurarii ca să nu-i ploaie.

7. B: *o'gli ti ba'gâ'm tu ma'ndrâ ye'râ*. E: *o'gli ti ba'gâ tu ma'ndrâ*. F: *o'gli ti ba'gâ'm tu ma'ndrâ ye'râ*. H: *o'gli ti ba'gâ tu mas*. I: *o'gli ti ba'gâ'm tu ma'ndrâ ye'râ*. J: *o'gli ti ba'gâ tu ma'ndrâ ye'râ*.

8. B, F: *kâ'pâra ti ba'gâ'm tu kâpre'dza*. E: *kâ'pâra ti ba'gâ tu kâpre'dza*. I: *kâ'pâra ti ba'gâ'm tu kâpre'dza*. J: *kâ'pâra ti ba'gâ'm tu kâpre'dza*. K: *kâ'pâra ti ba'gâ'm tu kâpre'dza*.

9. Locul pe unde trec oile. I, J: *kâ'fâri*. K: *kîvâ'ti*.

247. Pivniță „cave”. A: *kîse'a't*. B, H, J: *patô/s*. C: *șîle'a't*. D: *șîle'a't*. E: *patô/s*. F: *patô/s*; *kîse'a't*. G, L: *kîse'a't*. I: *kîle'r'u*.

B, E: *kîse'a't* e cuvînt albanes. F: *patô/s* „pivniță”, *kîse'a't* „ba-cărie”.

248. Spală rufe „il (elle) lave de linge”. A: *spe'dâ strâ'nîi*. B: *lâ'g strâ'nîi*. C, E, G: *lâ strâ'nîi*. D: *lâ strâ'nîi*. F: *spe'dâ strâ'nîi*; *lâ strâ'nîi*. H: *lâ strâ'nîi*. I: *s le lam strâ'nîi*. J: *s la strâ'nîi*. K: *tu strâ'nîi*. L: *spe'dâ ti strâ'nîi*.

249. Deget „doigt”. A, F, J: *dzeo'dzet*. B: *dzeo'dzete*. C, E, H, L: *dz'o'dzet*. D, G: *dze'dzet*. I: *dze'o'dzet*. K: *dz'e'dzet*.

250. Degetul mare „le pouce”. A, D, F, H: *pu'ika'ru*. B: *pu'ika'r*. C, E: *pu'ika'ra*. G: *pu'ika'r*. I: *pu'ika'ru*. J: *pu'ika'ru*. K: *pu'ika'ru*. L: *pu'ika'ru*.

2. Degetul mic „le petit doigt”. B: *dzid'sit'ik*. F, G, I, J: *dzid'sit'ku*. H: *dze'dzeta tsil n'iku*. K: *dz'dzeta ats'e'u n'iku*.

251. Unghie „ongle”. A, C, E, F, H, J, K: *u'ngl'e*. B, I: *u'ngl'a*. D: *u'ng'a*. G: *ungl'*. L: *u'ngl'a*.

252. Cuptia „ongles de la vache, sabots”. A, C, E, F, H, J, K: *u'ngl'e*. B, I: *u'ngl'a*. D: *u'ng'a*. G: *ungl'*. L: *u'ngl'a*.

253. Picior „jambe”. A, B, D, F, H, I: *ci'o'r*. C, E, G, L: *ci'o'a*. J: *ci'o'ru*. K: *tsi'o'ru*.

254. Incheatură (la picior) „cheville”. B, G, J: *no'rdi*. D: *no'rdili*. F, H: *no'rdili*. E: *no'dili*. I: *no'rdete*. K: *no'dziku*.

255. Laba piciorului „pied”. B, D, F, H, I, J, K: *pi'm'e'tsa*. E: *p'a'm'e'tsa*. L, G: *pi'm'e'tsa*.

256. Călefi „alon”. A, C: *kalk'a*. B: *kalk'a'a*. D: *kalk'e'a*. E: *kalk'a'a*. F, H, J, L: *kalk'a'ru*. G: *kalk'a*. I: *kalk'a'ae*. K: *kalk'a'ru*.

257. Pulpă „mollet”. A, B, C, F, G, H, I, J: *pu'pa*. D, K, L: *pu'pa*. E: *pu'pa*.

2. „Cuisse (extérieur)”. B, E, F, I: *bu'tea*. G, J, L: *bu'ti*. K: *pu'p'a gr'o'să*.

3. „Cuisse (intérieur)”. B, G, H, J: *ku'psa*. I, L: *ku'psa*. K: *ku'psa*.

258. Genuchi „genou”. A, B, C, E, G, H, J: *dzim'k'u*. D: *dzim'k'u*. F, I, K, L: *dzim'k'u*.

259. Cot „coudé”. A, C, F, G, I, J, K, L: *ko'ta*. B, D, E, H: *ko't*.

260. Măduvă „moëlle”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K: *ma'du'va*. L: *ma'du'va*.

261. Păleci „machoires”. A, B, C, D, F, G, I, J, L: *fa'ttsi*. E, H: *fa'ttsi*. K: *ku'f'si*.

262. Bărbie „menton”. A, D, F, I, J, K: *gru'hu*. B, H: *gru'h*. C, E, L: *gru'hu*. G: *gru'h*.
263. Gură „bouche”. A, B, F, H, I, J, K: *gu'ra*. D: *gu'ra*. C, E: *gu'ra*. G: *gu'ra*. L: *gu'ra*.
264. Dinte „dent”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L: *di'nti*.
265. Gingie „gencivo”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J: *dzindzi'ya*. K, L: *dzindzi'ya*.
266. Lacrămi „larmes”. A: *lă'krămi*. B, J: *lă'kră*. C: *lă'kră*. D, F: *lă'kră*. E: *lă'kră*. G, L: *lă'kră*. H: *lă'kră*. I: *lă'krămi*. K: *lă'krămi*.
267. Gât „cou”. A, B, D, F, H, I, J: *gu'ma'da*. C, E, G: *gu'ma'da*. K: *gu'ma'da*. L: *gu'ma'da*.
268. Limbă „langue”. A, B, C, E, F, H, I, J, K: *li'mbă*. G: *li'mbă*. L: *li'mbă*.
269. Urechio „oreille”. A, B, F, H, I, J: *ure'kă'le*. C: *ure'kă'le*. D: *ure'kă'*. E: *ure'kă'le*. G: *ure'kă'*. K: *ure'kă'le*. L: *ure'kă'le*.
270. Sprinceană „sourcil”. B, F: *sufrintse'auă*. H, I, J, K: *sufrintse'auă*.
271. Frunte „le front”. B, J: *fră'nte*. F, H, I: *fră'nte*. G: *fră'mă*. K: *fră'mă*. L: *fră'mă*.
272. Inel „bague”. B, F, G, H, I, J, L: *ne'lu*. K: *ne'lu*.
273. Bucă (obraz) „joue”. A: *me'rie di fa'tă*. B, D, F: *me'rii di fa'tă*. C, E: *me'rie di fa'tă*. G: *me'rie di fa'tă*. H: *me'ru di fa'tă*. I: *me'rii di fa'tă*. J, K: *me'rie di fa'tă*. L: *me'ri di fa'tă*.
274. Ochi „œil”. A, B, E, H, I, J: *o'ki*. C, G, K, L: *o'ki*. D: *o'ki*. F: *o'ki*.
275. Smoc de păr „mèche de cheveux”. A, B, F, H, I, J, K: *ba'lu'ă*. C, E: *ba'lu'ă*. D: *ba'lu'ă*. G: *ba'lu'ă*. L: *ba'lu'ă*.
276. Mașă „broyaux”. A, C, J: *ma'tse*. B, F, L: *ma'tse*. D, E, H: *ma'tă*. G: *ma'tă*. I: *ma'tă*. K: *ma'tă*.
277. Vină „veine”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K: *vi'na*. L: *vi'na*.

278. Pâr (de animal) „pâr”. A, B: *per*; C, E, H: *peř*; D: *pěri*; F: *peř*; G: *pěru*; J, K: *pěru*; L: *pěru*; I: *pěri*.

279. Sprinceno îmbinate „sourcils qui se joignent”. A: *sufrunțoșe*; B: *sufrunțoșe*; C: *sufrunțoșe*; D: *sufurțoșe*; E: *sufurțoșe*; F: *sufurțoșe*; G: *sufurțoșe*; H: *sufurțoșe*; I: *sufurțoșe*; J: *sufurțoșe*; K: *sufurțoșe*; L: *sufurțoșe*.

280. Nădușoală „sueur”. A, B, G, H, J: *sudgăre*; C, E: *sudgăre*; D: *sudgăre*; F, I: *sudgăre*; G: *sudgăre*; K: *sudgăre*; L: *sudgăre*.

281. Inimă „coeur”. A, B, C, D, E, F, I, J: *inimă*; G: *inimă*; H: *inimă*; K: *inimă*; L: *inimă*.

282. Fieat „foie”. A, B: *hikă*; C: *hikă*; D: *hikă*; E, F, G, H, I, J: *hikă*; K, L: *hikă*.

283. Spinare „dos”. A, I: *skinașe*; B, D, F, H, J: *skinașe*; C: *skinașe*; E: *skinașe*; G: *skinașe*; K: *skinașe*; L: *skinașe*.

284. Burie „nombreil”. A, D, J, K, L: *burie*; B, H: *burie*; C: *burie*; E, G: *burie*; F, I: *burie*.

285. Umăr „épaule”. A, E, J: *ușă*; B: *ușă*; C, E, G: *ușă*; D: *ușă*; F: *ușă*; H: *ușă*; I: *ușă*; K: *ușă*; L: *ușă*.

286. Țiță; cine-i dă țiță copilului „soin; qui donne le soin à l'enfant?”. A: *țită*; B: *țită*; C: *țită*; D: *țită*; E: *țită*; F: *țită*; G: *țită*; H: *țită*; I: *țită*; J: *țită*; K: *țită*; L: *țită*.

287. Plămîn „poumon”. B, F, J: *plămîn*; I, K, L: *plămîn*.

288. „Omoplates”. B, F, I, J, K: *putăre*; H: *putăre*; L: *putăre*.

289. Amiaz „midi”. A, B, C, D, E, F, H, I, J, K, L: *amiază*.

290. Seara „le soir”. A, B, D, F, I, J: *șeșe*; C, E, G, H: *șeșe*; K: *șeșe*.

291. Miezul nopții „minuit”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L: *mye'dzə nopsi*.

292. Dimineața „la mată”. A, H, J: *diminea'tsa*. B, C, E, F, I, K: *dimneș'tsa*. D: *dimen'tsa*. G: *toșina'*. L: *dimneș'tsa*.

293. Zori „aube”. A, K: *χάρρη'ye*. B, H: *χάραγ'ye*. C, E: *χάτηγ'ye*. D: *dimea'tsa*. F: *χίτηγ'ye*. G: *χάτηγ'ye*. I, J: *χάτηγ'ye*. L: *toșina'*.

294. Voghează „il (celui) veille”. A, B, E, F, H, I, J: *vea'ghe*. C: *vea'ghe*. D: *vea'ghe*. G, L: *veg'*. K: *veg'he*.

295. După amiază „après midi”. A, I, J: *du'pă prănz*. B: *du'pă prănz*; *mer'inde*. C: *du'pu prănz*. D: *tu mir'ind*. E, G, L: *du'pe prănz*. F: *mer'inde*. H: *du'pe prănz*; *mer'inde*. K: *du'pă prănz*.

F: *mer'inde* = la pără după amiază; *du'pă prănz* e un termen mai nou.

296. Bună seara „bonsoir”. A, B, D, F, H, I, J: *bună seara*. C, E, G, L: *bună seara*. K: *bună seara*.

Dela 12 încoace, cei vechi spuneau: *bună-te ora* (B, F, H, I, J); (*bună-te ora*. L: *bună-te ora*; după asfințitul soarelui ei spuneau: *bună seara*.

297. Alinațieri „avant-hier”. A, B, D, F, H, I, J: *avanta'ti*. C: *avanta'ti*. E: *avanta'ti*. G: *avanta'ti*. K: *avanta'ti*. L: *avanta'ti*.

298. Gustare la 6 dimineața „petit déjeuner”. A: *gusta're*. B, D, F, H: *gusta're*. C, E, G: *gusta're*. I: *gusta're*. J: [dimineața] *gusta're* [oamenii]. L: *mika're di toșina'*.

K nu conține cuvântul.

299. Masa de 12 (amiază) „déjeuner (midi)”. A, B, F, H, J: *prănz*. C, G: *prănz*. D, I: *ti prănz*. E: *ti prănz*. K: *prănz*. L: *ti prănz*.

300. Cină (prânz) „dîner”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K: *tină*. L: *ti tină*.

301. Soare „soleil”. A, I: *soara*. B: *soara*. C: *soara*. D: *soara*. E, H: *soara*. F, J: *soara*. G: *soara*. K: *soara*. L: *soara*.

302. Luna „la lune”. A, C, D, F, J, L: *luna*. B, G, H, I: *luna*. E: *luna*. K: *luna*.

303. „Les quartiers de la lune (croissance et décroissance)”. B: *prinde luna*; *mală luna*. C, G, *prinde luna*; *mală*

lu'na. D: *s prînde lu'na; se-apreleş lu'na*. E: *s prînde rî'na; s mî'hî rî'na*. F, I, J: *s prînde lu'na; s mî'hî lu'na*. H: *s prîndî lu'na; s mî'hî lu'na*. K: *s aprînde lu'na; s mî'hî lu'na*. L: *s aprînde lu'na; mî'ri lu'na*.

304. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J: *stea'wâ*. K: *batsî'fâr*. L: *stea'wâ*.

K: toate stelele poartă acest nume „La Plîndă”. B: *gî'înu'şă*; F, G, H, I, J, L: *gî'înu'şă*; K: *gî'înu'şă*. „La Balance”. I, J: *la'turâ*. G: *la'turâ*. H: *la'turî*.

305. Carcubon „arc-en-ciel”. A, I: *karkube'lu*. B, C, D, G, J: *kukubolu*. E, K, L: *kukube'lu*. F, H: *kukube'lu*.

306. Calea-laptelui „la voie lactée”. A: *ka'leş pa'llatay*. B: *ka'leş pa'llator*. H: *ka'leş a prî'ator*. I: *ka'leş pa'llatu*. L: *ka'leş*.

Asupra felului cum s'a format calea-laptelui, se spune că s'a format pale dela *prî'fîn* „preot” şi a căzut pale pe drum, de a cămşa urma. Două din stelele acestei constelaţii sînt 2 bei, şi alte două 2 furi.

307. Vînt „vent”. A, G, I: *vî'mtu*. B, C, D, E, F, H, J, K, L: *vî'ntu*.

308. Ninge „il neige”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, L: *da nea'wâ*. K: *da nî'mu*.

309. Plouă „il pleut”. A, B, F, H: *da plî'ay'e*. C, G: *da plî'ayâ*. D: *dâ plî'ay'e*. E: *da plî'ay'e*. J: *da'de plî'ay'e*. K: *da plî'ay'e*. L: *da plî'ay'e*.

310. Inghiaţă „il gèle”. A, B, C, F, G, I, J, L: *ggî'dtâ*. D: *ggî'ta*. E: *ggî'ta*. H: *ggî'tâ*. K: *ggî'tâ*.

311. Brumă „gelée blanche”. A, B, D, F, H, I, J, K: *bru'mâ*. C, E, L: *bru'mâ*. G: *bru'mâ*.

312. Tună „il tonne”. A, F: *bumbane'ză*. B, C, D, E, G, H, I, J: *bumbane'ză*. K: *ggî'faldâ*. L: *ggî'faldâ*.

313. Rosă „rosée”. A, B, F, H, I, J, K: *ra'wâ*. C, E, G, L: *ra'wâ*. D: *ra'wâ*.

314. Burniçoază „il bruine”. A, H, I, J: *skî'murâ*. B: *skî'murâ*. C: *skî'murâ*. D: *skî'mg*. E, L: *skî'murâ*. F: *skî'murâ*. G: *skî'murâ*. K: *skî'mur*.

315. Grindină „grêle”. A, B, F, H: *grî'dinâ*. C: *grî'dinâ*. D: *grî'dinâ*. E: *grî'dinâ*. G: *grî'dinâ*. I: *grî'dinâ*. K: *grî'dinâ*. L: *grî'dinâ*.

316. Ghiață „glace”. A, B, C, E, F, G, I, J, K, L: *glets*. D: *ngets*. H: *g'ets*.

317. Fulger „éclair”. A, F, H, J: *skapirã*. B: *skapira*. C, G: *skapiri*. D: *skapera*. E: *skupera*. I: *skupera*. K: *skapira*. L: *skapira*.

318. Ceață „brouillard”. A, B, C, D, F, H, I, J, L: *nequrã*. E, G: *nequrã*. K: *nequr*.

319. Așfințitul „le coucher du soleil”. A, B, F, J: *skãpita'ta soa'relui*. C, E, G: *skãpita'ta soa're*. D: *skãpita'ta soa're*. H: *skãpita' soa're*. I: *tu skãpita'ta soa're*. K: *skãpita' soa're*. L: *hãnd skãpita' soa'*.

320. Răsăritul soarelui „le lever du soleil”. A: *deã'de soa'rete*. B: *deã'di soa're*. C: *de'de soa're*. D: *de'de soa're*. E: *dã'di soa're*. F: *deã'de soa're*. G: *dã'de soa're*. H: *de'de soa're*. I: *deã'de soa're*. J: *deã'di soa're*. K: *skãpãrã' soa're*. L: *de'de soa'*.

321. Postal mare „le grand carême”. A, I: *preã'siã mã'ri*. B: *preã'sin mã'ri*. C: *pre'sin mã'ri*. D: *pre'sini mã'ri*. E: *pre'sin mã'ri*. F: *preã'siã mã'ri*. G: *preã'siã mã'ri*. H: *pre'sin mã'ri*. J: *preã'siã mã'ri*. K: *pre'sin mã'ri*. L: *preã'siã mã'ri*.

322. Florii „Pâques fleuries”. A, B, E, G: *vay'ã*. C: *vay'ã*. D: *vay'ã*. F, H, I, J: *vay'ã*. L: *ã daff'na*.

K nu cunoaște cuvântul.

323. Dumineca Tomsei. (A, C, D, E, G, I, J: *te-ayã bunã*. B, F, H, L: *ã'ayã bunã*. K: *de-ã'ayã bunã*.)

Întrebarea a fost greșit înțeleasă; Sf. Toma se serbează la 6 octombrie.

324. Vinuria-mare „le vendredi saint”. A, B, D, F, G, H, K, L: *vãneri mã'ri*. C, E: *vãneri mã'ri*. I, J: *vãneri mã'ri*.

325. Crăciun „Noël”. A: *Krãcãyãnu*. B, H: *Krãcãyãnu*. C: *Krãcãyãnu*. D, J: *Krãcãyãnu*. E, I: *Krãcãyãnu*. G, L: *Krãcãyãnu*. K: *Krãcãyãnu*.

326. Paști „Pâques”. A, B, C, D, E, G, I, J: *Pa'stã*. F: *Pa'stã*. H: *Pa'stã*. K, L: *Pa'stã*.

327. Anul nou „le nouvel an”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L: *ãnu nou*.

328. Primăvara „le printemps”. A: *primãvãra*. B, J: *prim-*

vea'ra. C, G, L: *primăvea*. D: *primăvea'ra*. E: *primăvea'ra*. F: *prim-vea'ra*. H: *primvea'ra*. I: *primă'ra*. K: *primăve'ra*.

329. Vara „l'été”. A, D, I, J: *vea'ra*. B: *vea'ra*. C, E, G: *vea'ra*. F: *vea'ra*. H: *vea'ra*. K: *ve'ra*. L: *ve'a*.

330. Toamna „l'automne”. A, B, C, E, F, G, I, J, L: *toamna*. D: *toamna*. H, K: *toamna*.

331. Iarna „l'hiver”. A: *ya'ra*. B, D, F, I, K: *ya'ra*. C, E, L: *ya'ra*. G: *ya'ra*. H: *ya'ra*. J: *ya'ra*.

332. Pădure „forêt”. A, D, F, H, I, J, K: *pădu're*. B: *pădu're*. C, E, G, L: *pădu're*.

333. Vale „vallée”. A, C: *văli*. B: *trap*. D: *tră'pa*. E: *tră'pa*. F: *văli*; *tră'pa*. G, L: *văli*; *tră'pa*. H: *tu tră'pa*. I: *tu văle*. J: *văli*; *tră'pa*. K: *văli*; *trap*.

F: în *văle* nu unde să pasezi vitele; vâlea unui riu e *tră'pa*. J: *tră'pa* „albia unui riu”.

334. Deal „colline”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, L: *dega'nă*. K: *de'nă*.

335. Loc șes (la munte sau la cîmp) „terrain plat”. B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L: *pă'li*.

336. Munte „montagne”. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K: *mu'nă*. L: *tu mu'nă*.

„Défilé”. B, D, E: *boya'zi*. G, H, I, K: *boya'zi*. F, J: *boya'zi*. „Terrain accidenté”. C: *ku'nă*. B, E, F, G, H, I, J: *ku'nă*.

337. Potecă „sentier”. C, D, E, F, G, H, K, L: *kă'le*. B: *kă'*, *kă'le*. I, J: *kă'le*.

Urnicătorii fac diferența între „cale” și „potecă” și numesc „potecă” după cum urmează: F: *kă'le*; G, J: *kă'le*; I: *kă'le*; H: *kă'le*; K: *kă'le*.

Sulcul la deal „montée de la côte”. B, F, G, H, I, J: *nă'fa*; K: *de-a'nă'fa*; L: *nă'fa*. Scoborîșul dealului „la descente”. B, F, H: *di gî'nă*; G, I, J, K: *gî'nă*; L: *de-a gî'nă*. Drum drept „chemin non-accidenté”. B: *kă'le nă'fa*; G, H, I, J: *kă'le nă'fa*; K: *kă'le di nă'fa*.

338. Miez de pine „mie de pain”. A, E, F, G, I, J: *nez di pă'nă*. B: *nez de pă'nă*. C, L: *nez di pă'nă*. D: *nez di pă'nă*. H: *nez di pă'nă*. K: *nez di pă'nă*.

339. Coajă de pine „croûte de pain”. A, B, C, E, F, G, I, J, L: *kă'le di pă'nă*. D, H, K: *kă'le di pă'nă*.

340. Bine ați venit „soyez les bienvenus”. A, B, C, D, E, G, I, J: *g'ne v'niit*. F, K, L: *g'ni v'niit*. H: *g'ne v'niit*.

341. La revedere „au revoir”. A, E, J: *st'e'tsi ku s'ndat'a*. B, D, H, I, K: *sed'e'tsi ku s'ndat'iti*. C, F, G, L: *st'e'tsi ku s'ndat'iti*.

342. Plugul „la charrue”. A, B, D, F, I, J: *al'e'tra*. C, E: *al'e'tta*. G: *al'e'tf*. H: *param'and'a*.

H, C: Fărănoșii nu luau de loc pământul; ei locuiau în munte; numai Grecii și Bulgarii cultivau pământul. C nu știa ce e plugul până nu venise în România. H: *al'e'tra* e cuvânt grecesc. I: *al'e'tra* e cuvânt albanes; nu cunoștea agricultura până la venirea în România. K nu cunoștea cuvântul.

343. Părțile plugului „les parties de la charrue”. I. Grindei „âge (de la charrue)”. B, D, F, I, J: *param'and'a*. E: *param'anda*. L: *param'and'a*. 2. Cormană „vercoir”. B, F: *al'e'tra*. D: *le'tra*. E: *le'tta*. K: *pl'o'tu*. 3. Coarșele plugului „mancherons”. B, F, I, J: *m'na*. D: *m'na*. E: *m'na*.

344. Ară cimpul „il (elle) laboure le champ”. A, F, I, J: *a'y'ra k'amp*. B: *a'y'ra tu k'amp*. C, E, G: *a'y'ra k'ampu*. D: *a'y'ra k'ampu*. H: *a'y'ra tu k'amp*. K: *a'y'ra k'ampu*. L: *a'y'ra tu k'ampu*.

345. Grâu „blé”. B: *g'ar*. C: *g'ar'a*. D: *g'ar'a*. F, I, J, K: *g'ar'a*. G: *g'ar'a*. H: *g'ar'a*. L: *g'ar'a*.

H: cuvântul n'are plural.

346. Porumb „mais”. B, H, I: *m'isar*. D: *m'isuri*. G: *m'isar*. J, K: *m'isaru*. L: *m'isaru*.

347. Zilele săptămânii „les jours de la semaine”. A: *lu'ni*, *ma'r'tsi*, *ne'r'kuri*, *g'oy*, *v'ni'ri*, *s'amb'ata*, *dum'e'neka*. B, J: *lu'ni*, *ma'r'tsi*, *ne'r'kuri*, *g'oy*, *v'ni'ri*, *s'amb'ata*, *dum'e'neka*. C, G: *lu'ni*, *ma'r'tsi*, *ne'r'kuri*, *g'oy*, *v'ni'ri*, *s'amb'ata*, *dum'e'neka*. D: *lu'ne*, *ma'r'tsi*, *ne'r'kuri*, *g'oya*, *v'ner'a*, *s'amb'ata*, *dum'e'nika*. E: *lu'ni*, *ma'r'tsi*, *ne'r'kuri*, *g'oy*, *v'ni'ri*, *s'amb'ata*, *dum'e'nika*. F: *dum'e'neka*, *lu'na*, *ma'r'tsi*, *ne'r'kuri*, *g'oya*, *v'ner'a*, *s'amb'ata*. H: *lu'ni*, *ma'r'tsi*, *ne'r'kuri*, *g'oy*, *v'ni'ri*, *s'amb'ata*, *dum'e'nika*. I: *lu'ni*, *ma'r'tsi*, *ne'r'kuri*, *g'oy*, *v'ni'ri*, *s'amb'ata*, *dum'e'nika*. K: *lu'ni*, *ma'r'tsi*, *ne'r'kuri*, *g'oy*, *v'ner'i*, *s'amb'ata*, *dum'e'nika*. L: *lu'ni*, *ma'r'tsi*, *ne'r'kuri*, *g'oy*, *v'ner'e*, *s'amb'ata*, *dum'e'neka*.

348. Lunile anului „les mois de l'année”. A: *i'ian'e*, *sku'r'tu*, *ma'r'tsu*, *ap'r'ru*, *may*, *i're's'e'ru*, *alun'e'ru*, *a'gustu*, *yiz'mid'u'nu*, *nu'm'e'd'u*, *brum'e'ru*, *gd're'u*. B: *i'ian'e*, *sku'r'tu*, *ma'r'tsu*, *ap'r'ru*, *ma'y'u*, *i're's'e'ru*, *alun'e'ru*, *a'gustu*, *yiz'mid'u'nu*, *nu'm'e'd'u*, *brum'e'ru*, *gd're'u*.

C: çina'tu, škultu, ma'ttu, apr'itu, ma'yta, çireça'tu, aluna'tu, a'gusta, yizmiç'u'nu, zume'd'u, bruma'tu, çdr'e'u. D: çena'tu, škurtu, ma'ttu, apr'itu, ma'yta, çireça'tu, ka'p'ika, a'ousta, yizmiç'u'nu, zume'd'u, bruma'tu, çdr'e'u. E: çina'tu, škultu, ma'ttu, apr'itu, ma'yta, çireça'tu, aluna'tu, a'gusta, yizmiç'u'nu, zume'd'u, bruma'tu, çdr'e'u. F: çina't, škultu, ma'ttu, p'it'u, ma'yli, çiteça'tu, aluna'tu, a'gustu, yizmiç'u'nu, zume'd'u, bruma'tu, çdr'etu. G: çina't, škultu, ma'ttu, p'it'u, ma'yli, çiteça'tu, aluna'tu, a'gustu, yizmiç'u'nu, zume'd'u, bruma'tu, çdr'etu. H: çina't, škult, ma'tu, apr'il, may, çireça't, aluna't, a'gistu, yizmiç'u'nu, zume'd'u, bruma'tu, çdr'etu. I: çina'tu, škultu, ma'tu, apr'itu, may, çireça'tu, aluna'tu, a'gustu, yizmiç'u'nu, zume'd'u, bruma'tu, çdr'etu. J: çina't, škultu, ma'ttu, apr'itu, ma'yli, çiteça'tu, aluna'tu, a'gustu, yizmiç'u'nu, zume'd'u, bruma'tu, çdr'etu. L: a'gusta, l'ò'mna di n'at'i n'at'i, ma'tu a'çyu çim'i'ti, bitma'tu, çite'e'u, çina'tu, škultu, ma'ttu, apr'itu, ma'yta, çiteça'tu, ka'p'ika.

E și K nu le știm.

349. Sărbătorile mari, a'çyu vasi'ti; p'itiçy'e'ne; in çala; ep'i-riç'o'na; a'çye nika'ia; a'çyu b'ana's; a'çyu çim'i'tu; a'çyu çdr'e'u; a'çyu kustand'u'i; škubiti'ye; a'çyu na'ani; a'çyu karula'tab; a'çyu çor'ç; a'çyu b'and; a'çyu miha'i'i; zuma't'it'u; çimur'i'ye ma're; çimur'i'ye n'ik'a; çimur'i'ye; çimur'i'ye; çimur'i'ye [și çimur'i'ye]; a'çyu çimur'i'ye; a'çyu çimur'i'ye; a'çyu çimur'i'ye [șo'la Sp'i'tu; Balama'e'i, 56 de ani; n'acut'a ia Strapa, in Albania; dup'a ce s'a c'arçit'u, s'a mutat la Korça, unde a stat p'oa' la venirea in Rom'nia (1925)].

350. (1) Fudça'mu çya'mna dia P'ò'sa ka'lea; çet'a çd'ye; o le'u'u a'tu, o b'aga'm in l'ò'sa p'and n'adça'mu in-a'ç'ye; a'ç'le le-aru'ka'm a'tu çd'ye, de s' f'ileç'o' ma're a'tu. (2) Ar'akça're ma'tu, ne'u'na d'adç'a ma'tu ka'lea, ve'u' f'ur'i'i, nay u'd'a, çd'ye veç'i'm ku p'ò'si'ti in m'nd, k'nd ve'u' f'ur'i'i s' ne l'a d'ye. (3) Tre me'i di d'at'i ne-n'akça'i'ti diç ka'lea; ma'ç'm l'ur'e di çimur'i'ye, d' ap'o'y ma-ka'm p'ani, n'adça'm in-a'ç'ye. [Miz'a'n Bile'ku (1)].

351. (1) K'nd n'adça'mu in ma'tu çimur'i'ye și le-n'akça'm a'ç'le, p'ya'ya d'adç'a și nay le k'ur'ma'm ma'tu di çd'ye ku s' le ma-ç'a'm a'ç'le, s' b'aga'mu a'tu. (2) Ve'u' l'ur'e, d' ap'o'y a'tu'nd l'ap-tele. (3) Ad'ara'm a'tu ku p'ò'se çimur'i'ye di çimur'i'ye, di b'aga'm a'tu. (4) B'aga'm a'tu'nd l'ur'e in a'tu'nd ma'tu. (5) B'aga'm l'aptele b'aga'm in l'ur'e, d' b'aga'm b'aga'm, a'tu'nd a'tu, n'adça'm b'aga'm in a'tu, a'tu'nd și k'nd și çd'ye.

[Aculaji]

352. (1) B'aga'm b'aga'm di çimur'i'ye di a'tu, n'adça'm Çe-çimur'i'ye. (2) Fudça'mu ka'lea, p'ani n' adça'mu. (3) B'aga'm in a'tu s' b'aga'm in a'ç'ye; ne-n'akça'i'ti p'ani de çimur'i'ye; f'ur'i'ye

era' n'at'i, era'm așuni. (4) Kā'nda hōa'y pā'neșu de'ta Greku, kā'le'y ūni kumātā s' pū' de'fētā a kō'netuy, kā'nele nu mākā' pū'neșu, o ā'urdzā'. (5) Sā' așeșā' un a'ā's; ū'grī'y; nu mākā' pā'neșu kō'nīli, pā'pū' pā'neșu. (6) Nōy nea'dzem, aprē'sem fokū la o'y, pā'neșu era' a'thā, o akā'stā'm s' mā'kō'm pā'ni. (7) A'urdzem' a g'li'ndurā, e ma nōy mā'kō'm. (8) Eri'm lu fī'pī, aperi'm dimne'ā'țsū, fudz'ī'mu kō'leșu. (9) Era' un vō'tū' s'i așe' pū'nțī; era' Lē'rberi; aise'y Lē'rberi sīdșe' sum pū'nți tu a'pā, așkō'mțī lu pē'ā'i, așe' kī'rī'gu, akā'țsē' o'ā'y sēm pū'nți, o tē'neē' tu a'pā. (10) Fudze'm kō'leșu, era' mū'țsī Lē'rberi s' ne lu'wō' o'y mū'țsī. (11) Dika'rā ne'ā'sem tu-a'ū'ō, mī-surī'm o'yli, līpșe' s'apdzē'tsī dī o'y. (12) Vīnī' un om Lē'rber lu nōy: o'zā'le o'y lu kō'ndirīnō' vī' lu'wō'rā ? (13) Lu'wō'rā s'i un kī'pūr de-ā' ū'ā'p. (14) Lu'wō'm un kō'mbō'r, Lē'wō'r gō'ne așe'la, o tē'm lu nōy. (15) Alep'ā'm tu mē'nțī ku Lē'wō'rū, de-a'flō'm o'p'i fūrātī.

[Același]

353. (1) Vīhō' primōșā'rā, nī skulā'm dī tō-rī'yē: kā' nū' s' kō'r-kō'm; s'pō'bātā, lu'ni, de'rīkārī ? (2) Lu'wō'm kō'leșu ku fūne'li, mō'f-bīli ku sīlīmēni dī mō'nā' fudze' nī'atī. (3) Nēdže'm s'i pū'ndz. (4) Prā'ndzā'm, gō'yde mō'fē s' fudz'ī'm napō'y s' nēdže'm ze'ā'rā a'ū'rē. (5) Fū'țe'ā'm dō'wō' a'tmā'ni kō'leșu tū' a'ā', nīdže'm apō'y lu lu'dzīnā, te-akā'stā'm o'yli, (6) karmā'm dī ū'e'y s' bō'g'e'm tu'pī'ā'lyā, bō'g'e'm kō'șē'ā'rī, lūkrū' mā'kō'leșu. (7) Sītē'ā'm un mē' tu lu'dzīnā, d' apō'y nīdže'm tu mē'nți, (8) stā'gē'm kō'l stā'gē'm tu mē'nți, napō'y vē'hā' tō'ō'mū, kō' lūm dī g'ī'mā, (9) nō' bā'țe'ā' pō'pō'y pā'ni nē'fze'm napō'y tō-rī'yē.

[Nā'stū Nā'stū (J)]

354. Informațiuni privitoare la păstoria culesse dela Nā'stū Nā'stū (J).

(1) Facerea cașului, etc. Laptele de oule se pune în tō'ō'fū „pulīnā” și se bate cu s'fūr'ō'șy (v. fig. 90); se scoate kō's lu bō'tu't; după scoterea cașului se scoate dō'ō'fū, care se pune în altă pulīnā. Se aruncă lapte în zer și se lasă de azi pînă mîine; cum vine a'yku „amīnțnā”, bate laptele și scoate ū'mē' „untol”; scoate apoi bō'tā; o fierbe și o face g'ō'zē. Apoi varsă zerul.

(2) Facerea urdei. pō'le'gā'm lē'pīli; stō'tea 10 minuto; li dadea 300 de așurice; scotea cașul (tare de tot); zerul de caș îl făcea urdā; îl arunca în cazan, îl fierbea, apoi îl arunca p'ō'z'gīd („grāșimōa laptelui”, la 10 o'kō'dzī (kilograme), trei (kilograme), fierbea totul și făcea ū'rā'ā' bō'mā.

Fig. 21 (n-1 354). Kazan's (col. elihh-
neze e toot marci).

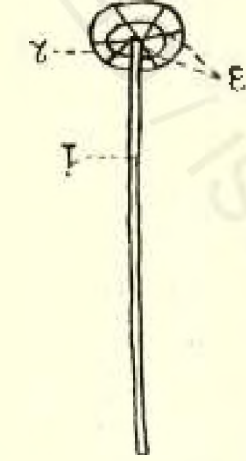

Fig. 20 (n-1 354) a/1-
Pérga. 2. lemn de alun
întregit cu lemn de
cărpin. 3. bețe de lemn
în brați.

(3) Facerea stinei. Sosia cu măgari, cu găleți, cu de toate. Făcea *tufă'stija* aici, *kuta'ru* acolo și așeza *kăza'nu* (v. fig. 21) unde fierbea *g'iza* mai încolo (v. fig. 22). Călivele erau făcute din frunză de fag. *Tufă'stija* e o colibă făcută din 3 furci de lemn, acoperite cu frunze.

(4) În burduful de piele numit *k'figu'ru* se ține *čă'ndza* (rinză de ied mic, nepăscul). O *zdra'mind* într-o căldărușe, o strecoară în pinză și o pune în *k'figu'ru*.

(5) Cu *mintă'o'ru* se amestecă laptele în cazan (cînd fierbe). La puțină se zice *tal'ar*. Un *tal'ar* di *kal's*, un *tal'ar* di *măya'ne*. *Măya'ne* se prepară în modul următor: se face lapte bălăt; se scoate cașul; zerul pus în alt taler e *măya'ne*. Avea 3.000 de oi *mătr'i'ie*; avea, prin urmare, talăre mari de cîte 200 de *okaz'i* (ocaua turcească are mai mult de 1 kgr.).

(6) Pe *štrat* (scinduri de lemn așezate pe furci) se pune cașul în *bătu't*. Cașul scos din talăr e pus în *stekă'gare* (fig. 23); cașul se face *komb'o'li* („rotund ca mînea”); din sferic, cum era înainte, se taie apoi în jumătăți.

(7) Pinea o mîncau în *kuv'o'is* (strachine de lemn, v. fig. 13); *l'u'ngura* o ținea în *sup'a'ni* (buzunar din dulciua, v. fig. 15, locul însemnat X); n'avea forculiță.

(8) Laptele îl ținea în *k'e'li* di *qalye*; cînd îl bea, îl turna în *kuv'a'ta*. *Kuv'a'ta* e de dimensiuni variate; cea mai mică e *di'z-d'uk'a'* (jumătate de oca turcească) și cea mai mare e de *tri'y s'ul'i* di *br'at* (ocaua are 400 de *br'at*). *Kuv'a'ta* o ținea în *štr'a'ni* (fig. 14), *štr'a' f'ur'min'a* (în traiste pe umăr). Cînd îl apuca foamea, fărîma pinea în lapte (o *d'ă'ika'*) și o mîncea.

(9) *K'isw'e'*[ul] este spînzurat de *bă'f*; ținea și *kutsita'k* cu care făcea geură în cirbană. Îl ținea în *sup'a'ni* (buzunarul din *dulm'e'*), în *šca'li* de lemn. În *sil'e'fi* (v. fig. 24), băga *kibu'ra* „revolverul”, cușitul, hangearul; *sil'e'fi* are mai multe despărțituri, în care se ține *mîna'ru* (de *šile'k'e* „oțel”), *šturna'ru* „piatra de scăpărat”, *tufu'ke'ru** „șilil imbibat cu *šk'ifur'a* (fosfor) care se folosește pentru aprinde hale vîntul”, și *d'z'a'da* „bucățele de lemn de pin”, pentru aprinde focul.

(10) Dormia învelit cu *tămba'rea* (o manta de *kăpr'ina* „păr de capră” amestecată cu lînă), cu o piatră sub cap.

(11) Venia la munte. Cînd era copil la oi mergea de vreme de lua apă. Aduna lemne; aprindea focul; venia cu oile în *amer'i'dz*. Mușea caprelor: *nud'z'et'm tal'pi* și îl băga în căldare, îl fierbea, *d'ă'ika'* pinea în lapte și mîncea. Apoi dormia ploă la *mer'i'ade*. *A'f'et'* oile („cînd ies oile dela umbră de unde dorm, *ar'iv'a* oile”) și le ducea la pășcut. Apoi lua apă, strîngea măgarii, făcea focul.

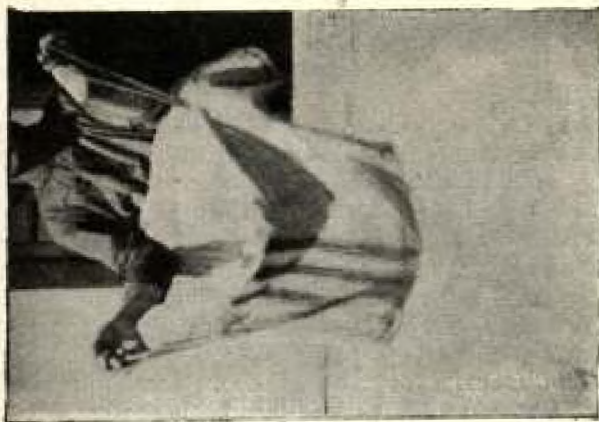

Fig. 23 (n-l 354) - stătuțoarea.

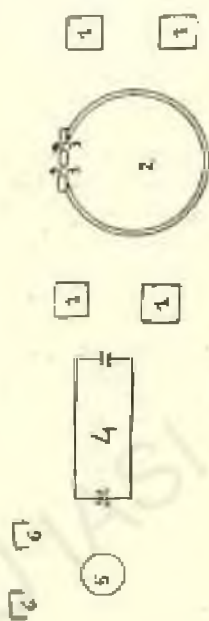

Fig. 22 (n-l 354). Planul stătuței. 1. încălzitor. 2. aer/șu.
3. câștig. 4. țevi/șu. 5. ușa de șu. 6. două țevi
pentru strângerea de șu.

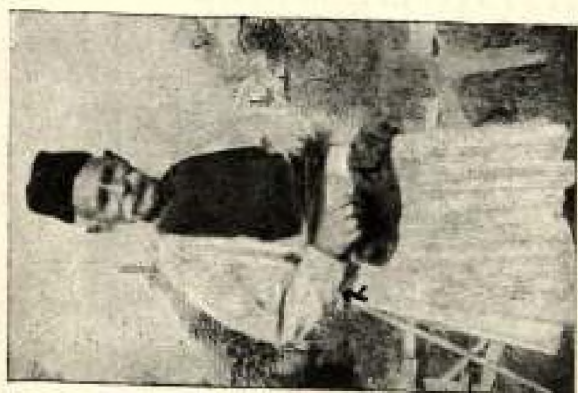

Fig. 24 (n-l 354). 1. silc/ft. 2. otrilignul e prins in g&sa/pt (o cros&sfur& in figuri de care se atrin& otrilignul).

Fig. 25 (n-l 354). Cros&fur&le ure- chilor (in ol).

(12) Cînd n'avea plus punea cîldarea pe foc, *bač u'ndā a'pa* (fierbea), lua fîinā *dī trasi*, o punea în cîldare și fierbea 20 de minute. Între timp, făcea un lemn *arbiw* (vergea pentru a curăți pușca) și o *mîntea'm* „o amestecam”, scotea *kîma'ku* (mămăliga) pe *trasi*, lăsa să se răcească și o mînea.

(13) *Vîrsta oilor*. *del*: *protomela* & *felci kela* „mai tîrziu se face miel”, pe urmă *uq'lin*; peste 1 an, *qa'ye dîl'q'ra*; cînd e *uq'lin*, are dinții de lapte care cad cînd se face *dîl'q'ra*; se fac apoi 2 dinți; la 2 ani scoate 4 dinți mari: *qa'ye străpōri*; 3 ani: *trej dē'li* (a fîtat trei miei); la 3 ani are 8 dinți, iar la 4 ani 8 dinți; de aci încolo nu se mai cunoaște vîrsta.

(14) *Felurile de oi*. Oi: *uwa'tin'e*, *stē'pi*, *mîtrîts'e*, *pa' a'y*. Berbeci: *noa'tin*; pe *dre'tai* li păstrează, pe *colla'ji* *ly dykati'm ku dyo'ku* & nu *mîtrē'rkū* dî se *shad* (slăbeac).

(15) *Crestăturile urechilor* (v. fig. 25). 1: *ko'ka dī n'nti*, 2: *ka'rū dînapō'y*, 3: *fērka*, 4: *gyang'alta*, 5: *gu'va* (la urechea din dreapta sau din stînga), 6: *ka'rā*, 7: *tsi'nyti*.

(16) *Hrana, unelte*. Hrana: lapte, *ta'ā*, caș, *a'yka*, *bakow'ā* (caș amestecat cu unt și cu puțină pîne), *gî'rā* cu unt, miel la frigare. Sarea o aducea *do'm-tā'li* (fiecare stăpin).

(17) *Unelte*: o furcă cu *kîrka'če* (crăci) servia pentru spinzurarea hainelor în *kati'wē*. Fiecare cioban avea oile o cîldare mică de oile o $\frac{1}{2}$, 1 kgr., 2 kgr. Toți aveau *kiri'y*: *pikaw'r fā'ra kîri'y nu sū dat* (de loc). La munte pleca primăvara la 10 april și toamna pleca la vale la 10 octobria. Unii ciobani, pe vremuri, aveau *dabna'f de-ai bā'ka'* (fiulet de cînta cu ei); se face din fier și din lemn; are 12 găuri; e lung, pe cînd *fier[ul]* e mic și e făcut din lemn.

(18) *Observații lingvistice*. A observat următoarele diferențe între limba Fărșeroșilor și limba Românilor din Aspropotamos:

Fărșeroși	Aspropotamos
<i>va</i> & <i>lā'wā</i> „vom ieși”	<i>vali'm</i>
<i>y'wā</i> „jos”	<i>poq'wā</i>
<i>nidz'e'm sas</i>	<i>play</i>
<i>tya'w'li</i> (v. n-1 182)	<i>a'leā</i>
<i>trasi</i>	<i>tāw'lu</i>
<i>trasi nîk</i>	<i>tsi'ist'wā</i>
<i>yedem sas</i>	<i>lā'wā play</i>

(19) *Mișcările de transumanță*. Cînd plecau la munte mergeau cu cai, măgari, catiri. Coborau cu toții la vale, rămîneau în sat numai 2 Albaneși de pază.

La pornirea dela munte, oile porniau cu 2 zile mai înainte. Femeile tătrîne plecau mai de vreme, cu băieții miei; veniau apoi

Fig. 27. Fătëronatë ventinad dela spallat rufë.

Fig. 28. Fătëronatë spallind rufë: in minë pluo 'magj' (al), cu care bato rufolo. 1. 'okë' (la dreapta); 'gjo' me (la stanga). 2. 'këca' me 'këpç' (e (albin in eare spallë).

50 de familii, pe grupuri; făceau *t'nda* și la amiază și seara. Tendele se făceau din 2 surci, peste care se așeza un *ka'lar*, iar pe deasupra un înveliș țesut din *kap'evă*. Căruța n'aveau. Distanța parcursă în fiecare zi era cam de 20-25 km.; dar ea varia după regiune. Bătrânii plecau înainte cunoșteau locul, se opreau și așteptau.

(20) Femeile nu mergeau la munte, ei rămâneau în sate, la poalele munților. Dar femeile merg la munte la *Kastrărio'ist* și la Sărăcăceani. La munte, fiecare picurar păștea 250 de oi. Cea mai mică *sta'ndă* trebuia să aibă 1.000 de oi. Pentru muls se recurge la un om special (un om mulge până la 500 de oi). Oile aparțineau diferitor proprietari. Proprietarul mergea la munte. La 250 de oi, trebuia un picurar (acesta era angajat sau era chiar proprietarul; angajamentul se făcea cu *tu'gă*, adică cu plată după tocmeală); afară de picurar, mai trebuia și un alt om care mulgea oile, le tundea, etc. La 1.000 de oi erau 2 *ka'se'ri*. Se întâmpla ca la 1.000 de oi să fie 10 proprietari, sau mai puțini; toți steteau la munte. *Čeniku* nu păștea oile; stetea în oraș, angaja pășunile, etc. Picurarul păștea și mulgea oile cu ajutorul angajat în acest scop. Stăpînii nu lucrau; ei aduceau de mâncare. Ajutorii sînt numiți *parečy'alzi*.

(21) Oile pășeau la diferite distanțe și dormeau acolo; ciobanii dormeau afară. Dacă ploua, punea *kula're[ă]* tatăganului și tîmbarel în cap, și nu-l uda. Plecau la 5 seara dela stîină; oile mergeau pășcind pînă la locul unde petreceau noaptea. Pentru a îndemna cîinii să meargă după oi, picurarul le spune: *koyt, koyt*. Cînd se sperie oile, ei spun: *prt, prt, d'ylt*. Cînd vin *pril'ce* „animal sălbatic” sau *čeh'pe* (fiară), ciobanul spune cîinului: *yu*. Dimineața ciobanii aduc oile la tureștie, la muls. Oile sterpe stau la un loc, nu vin la tureștie.

353. Informațiuni privitoare la păstorit culese dela *Miçali Gur'itsa*. (Am înregistrat numai termenii care diferă de cei dați la n-le 244-247 și 354 de N. Nastu).

(M. Gur'itsa: 05-06 de ani; născut la Grabovo, în Albania; cioban; a umblat cu oile în Muzakje, în timpul iernii; vara o petrecea în munții Grabovei; venit în România în august 1928 și stabilit la Cainargeaba mare, j. Durostor).

(1) *Părțile stinei* (v. n-le 244-247). *čig'at'* „omul care face *g'isu'*; *tu'č'it'e* „stîină”; nu cunoaște cuvîntul *g'it'ru*; *au'ri* sau *tu'it'a'* „grajd”; *tu'rk'u* și *ma'su* „locul unde bagă oile ca să le alcagă”; *str'aga* „locul unde se mulg oile”; *ma'ndra* „locul unde pașc oile iarna”; nu cunoaște cuvîntul *kula'r*; *bufa'r* „locul unde bagă găinile”; *skam* „sezonul pe care stă ciobanul cînd mulge”; în

kiliv'oi se bagă paiele de grâu, etc.; *kara'li* „cărările pe care merg oile la strungă”.

(2) Facerea cașunii, urdei, etc. (v. n-1 354). *Prôzgu* „grăsimea laptelui”; nu cunoaște cuvântul *k'ligu'ru*; *spôzga'da* „bățul cu care se amestecă laptele în cazan (când fierbe)”; nu cunoaște cuvântul *măg'ala*; plasa o mănâncă ciobanii în *kâzso'n* (strachină de lemn); *l'ingura* o țin în *sap'ni*; *o'ka* „recipientul în care țin laptele”; cutitul îl țin în *brân*; în *siga'y* țin *kâberu*, *măm'ra* de *tsile'ke* și *staraof'ga*; *tamba'rea* e făcintă din *kapr'ina*.

(3) Vieța la munte. *Măv'inde* „după amiază”; le *dyaga'm o'lye* (ca să iasă dela umbră de unde dorm); *kule'nă* „mămăligă”; *trast*.

(4) Vieța oilor. Oaia care are doi miei e numită *birbi'ite*.

(5) Crestăturile urechilor (v. fig. 23). 7. *ts'ing'li* și *pl'it*.

(6) Hrana, uelita, etc. Hrana o aduc *do'm-și*. Pentru spinzurarea bănelor se servesc de o furcă cu *kîrô'at*; *f'ôra* „fluer”. Tendele se fac din două furci peste care se așează *v'igu* (pl. *ef'iz*). Când se sperie oile, ciobanii strigă: *rrrrrr...*

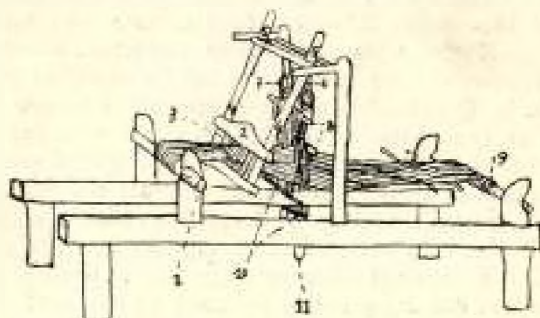

Fig. 23. Măsoțul de țesut: *vâzbo'y*. 1. *vino't*, 2. *kârô'at*, 3. *spu'tă*, 4. *gârlu'nă*, 5. *cof'or*, 6. *kârlu'ri'it*, 7. *ts'ing'le*, 8. *dyo'atlu*, 9. *sul*, 10. *ts'it*, 11. *praz'it'ea* (cunoscut de *Angela Teodor Dănu*, 30 de ani, născută la P'ljara).

356. Informațiuni privitoare la păstorii culeei dela *Mit'v'li Bile'ku* (1).

(1) Numele oilor. *Be'li* „albă cu totu, fără pată”; *bu'sh'e* „tot corpul alb și roșie pe față”; *kale'at* „albă și cu negru pe față”; *ca'h'ara* „cu totu neagră pe față”; *kap'aina* „fața roșie și trupul alb”; *dy'it'li* „fără urechi”.

(2) Plata ciobanăniei. 400 groși pe 6 luni și 800 pe an. plus celi mânea, *dye'it'e*, țăruihi, tâmbarea. Cei mai capabili erau plății mai moli. La angajare se dădea jumătate din purale; plata

se efectua de patru ori pe an. Angajamentul se făcea dela Sf. Gheorghe la Sf. Dumitru sau dela Sf. Dumitru la Sf. Gheorghe.

Vinderea brânzei. Cașul îl vindea la Korča; când se afla la Iornatec, îl vindea la Caterina sau la Armiro.

357. Informațiuni privilegiate la cărăvânării culesse dela *Tudoraki Dima* (13).

(1) **Drumurile.** Cărăvânării plecau toamna cu familiile și mergeau la *arșto*, la Armiro, în Thessalia. Acolo lăsau familiile și mergeau la Kardhilea, de luau țipă, și se întorceau la Armiro. De acolo mergeau la munte, lângă Armiro; stăteau acolo; dormeau afară; câteodată zăpada cădea peste ei; dar erau bine înveliți cu tâmbarea. Vara duceau înapoi familiile la Korča și la Pljasa. Oile mergeau la munte, *nuu luu'm kalpa și nidego'm nruvalu*. Mergeau la *Sirona* (Salonic); de acolo, la Korča și apoi la Bitolj. Se întorceau la Korča și mergeau la Janina. De acolo, înapoi la Korča și în urmă la Berat, de unde se înapoiau la Korča. Dela Korča mergeau la Frașeri, apoi la munte: *Muntele Sec* (Mali Thata), unde stăteau o lună. Dela munte mergeau la Pljasa, și de acolo la Elhassan, Kavaja, unde luau sare pe care o vindeau la Korča. A parcurs următorul itinerar: Florina, Korča, Prilep, Avlona, Korča; mergeau și în alte părți, de exemplu în Thessalia, la Trikala. Toate aceste drumuri le făceau cu caii și călțrii. Toți erau călțari; 7-8 înși formau o caravană de 80-100 de cai. Caii și călțrii purtau samare. Transportau sare, cereale, *pitmdhite* „manufactură”, zahăr, cafea, orez, etc. Seara descărcau caii și scoteau samarele. Potcovian (*pkaltia'm*) caii și călțrii; apoi mîncau și voghiau cu rîndul. *Kiregya'* era șeful caravanei. Caii aparțineau diferitor proprietari; fiecare proprietar avea cîte 8-10 cai. Proprietarii mergeau cu caii lor; se înfrupta de mergea și cîte un om singur cu 10 cai. Caii aveau clopoto. Purtau diferite semne la ureche sau la picior, în totdeauna, toamna, transportau familiile la locul de iernatec. Se mergea cu caravanele pînă la Prizren, Belgrad, Skoplje, Kumanovo; a cunoscut cărăvânări care au mers în aceste orașe.

(2) **Hrana.** Mîncau pîin goală sau brînză cu pîin. Cînd treceau în oraș luau carna, vin, de toate.

(3) **Harnașamentul și îmbrăcămintea.** Calul îl bătea cu *ka'rma de kape'atra*, adică o parte a căpăstrului rămasă mai lungă. Calul de călțari e numit *bine'k*. Cel care poartă clopotoi și merge în cap se numește *kalu's*. Obiectele pentru potcovit se țin în *sferi'ye* (o traistă de căprină). Haiștele nu diferă de ale coloriați Fărșeroți. În vechime nu aveau tălăgan, ci *sabrika alba*.

(4) **Încărcarea samarului.** Un om singur înoărea samarul în modul următor: punea dosagii pe samar. îl sprînta cu o furcă

nunită *dyamw'ga*, și trecea apoi de partea cealaltă. (v. T. Papahagi, *Images d'ethnographie roumaine*, I, 144, fig. b).

(5) **Hrana calilor**, *Luan ords*, dar nu iarbă. Se opriau la *kuna'ki* (loc bun de păscut). Făceau foc, nu împiedecau caii niciodată.

350. Nume de localități (notație fonetică). 1. (B: Tudora'ke Di'ma): *Stra'nă, Bî'toli, Flări'na, Ya'nino, Di'bra, Elba'a'n, Te'ra'na, Du'fus, Ber'a't, Asto'na, Sara'nda, Tirko'l, La'rsa, Kară'i'tsa, Fe'r-sârli, Zdamuko', Lam'i'ya, Sa'l'na, qaxol*.

2. (F: Zia Nikola Șy'ola): *Ya'nina, Pră'viza, Sânt Sara'nda, Lis'ku'vq, Păr'sme'ti, Anolo'na, Du'ma, Kasa'vya, Elba'a'n, Di'bra ma're, Di'bra ni'ka, Păr'teka, Gra'tku, Bî'toli, Flor'ina, Vode'na, Yan'iso', Stra'na, Kasa'to, Vol, La'rsa, Lam'i'ya, Tirko'l, Gre'beni, Me'tsovi, Kustu'r, Tipili'na, Șaya'ya, Arçiro'kast, Trek, Erse'ka, Fra'sârri, Zava'pe'a't, Ohi'da*.

3. (I: Na'sta Na'sta): *Lam'i'ya, Fe'r-sârli, Kară'i'tsa, komoko', Tirko'l, La'rsa, Tu'pa'ovo, Armito', Vo'lo, Larso'na, Te'ra'na, Pih'i'nda, Kasa'ya, Elba'a'n, Bî'toli, Stra'na, Flor'ina, Kurçea'na*.

Al. ROBERTI

DISPARIȚII ȘI SUPRAPUNERI LEXICALE

II

Recunoscînd încă odată complexitatea — adesea extrem de delicată — a cercetărilor de etno-psihologie lingvistică, va trebui, totuși, să ne convingem de necesitatea imperioasă a unor asemenea studii și să adîncim cît mai mult paralelismul dintre problemele de filologie pură și cele de etno-psihologie concretizate în materialul lingvistic și folkloric. Cele câteva considerațiuni pe care le-am schițat în articolul anterior cred că s'au desprins clar din analiza formelor studiate, subliniind, astfel, însemnătatea unor asemenea cercetări.

În adevăr. Urmărind materialele lexicale latine reprezentate în limbile românești, nu cu greu s'ar putea dovedi circulația lexicală în latina vulgară în comparație cu cea din latina clasică. În afară de formele studiate — și anume: *bellum-proellium*, *conspicere-spectare* și *loqui* —, s'ar putea releva un număr impunător de forme caracteristice pentru latina clasică și care, totuși, nu se vor fi bucurat de nici o circulație în latina vulgară. Iată, bunăoară, câteva: *aeger* „sufărînd“, *alere* „a hrăni“, *amnis* „rîu“, *cavere* „a lua samă“, *censere* „a gîndi“, *civis* „cetățean“, *equus* „cal“, *hiems* „iarnă“, *impărare* „a ordona“, *jus* „drept“, *libere* „a jertfi“, *ludere* „a (se) juca“, *merca* „a merge“, *mēmoria* „amintire“, *saeculum* „secol“ (acesta pătrunsese numai în logodoresă) etc. Dacă ar fi să admitem că atare forme nu vor fi fost, în adevăr, chiar străine de lexicul latinei vulgare, apoi circulația lor, de sigur, a trebuit să fie la un mo-

ment dat arit de amenințată, încât ele vor fi dispărut odată cu apusul imperiului roman. De altfel, diferențierea aceasta dintre latina clasică și cea vulgară nu prezintă nimic surprinzător, întru cât stări identice de natură lexicală se pot constata eldar astăzi. Dacă, de exemplu, nu presupune că — analog latinei vulgare — actuala limbă greacă ar urma să se stingă din naștere unor limbi nouă în împrejurări identice, evident că elementele lexicale aparținând limbii literare — cum ar fi: *ἄριστος* „pînă”, *ἄριστος* „cal”, *ὄρος* „munte”, *ὕδωρ* „apă” etc. — nu ar avea reprezentanți în acele limbi nouă, întru cât, în locul lor, s’ar păstra formele corespunzătoare populare și anume: *φουί*, *ἄλοφος*, *βουνόν*, *νερόν*.

Avînd drept criteriu de orientare limbile romanice, ușor s’ar putea alcătui un vocabular comparativ al latinei clasice față de cel al latinei vulgare — ceea ce ar veni să aducă o necesară contribuție referitoare la studierea lexicului latin vulgar din alte puncte de vedere, cum ar fi, bunăoară, considerarea de a cunoaște cât mai precis vitalitatea și diferențierea lexicală în latina vulgară.

Acuștit problemă e, în adevăr, mai greu de urmărit, cînd e vorba să se precizeze în timp și spațiu stadiul lexical al latinei vulgare. Deși studiile consacrate în această direcție procează lumina multumitoare — amintim, de pildă, cercetările lui M. Bartoli —, totuși multe și variate vor fi elementele ce, asemenea argintului-viu, vor scăpa eldar unui final studiu de ansamblu pentru o cronologică și geografică lexicologie a latinei vulgare dela baza limbilor romanice. Cercetările dialectologice de astăzi ne dovedesc cu prisosință că, asemenea realităților constatate, și în latina vulgară vor fi existat diferențieri analoge. Ce anume, însă, va fi datoruit-unt aceste diferențieri lexicale, oglîndite azi în limbile romanice — întâi ceva care nu s’ar putea preciza în întregul lui complexitate. Totuși, vom încerca să schițăm aci anumite considerațiuni.

I. Urmărind comparativ fondul lexical latin în întregul domeniu romanic, evident că o primă constatare ce ne-ar frapa

ar fi deosebirea în ceea ce privește repartișarea acestui fond în România occidentală, centrală și orientală. Am vedea, bunăoară, că forme ca: aestus „vară“, a pes „albină“, a pellaro „a chena“, armentum „tună“, bellus „frumos“, brēvis „scurt“, colus „furcă“, cor „inimă“, dux „conducător“, puer „fecior“, sapere (sapere) „a ști“, sēpeltre „a înmormînta“, sēquere „a urmări“, uxor „soție“ etc. nu s'au păstrat în domeniul românesc. Evident că aceasta ar fi o bună dovadă că, de fapt, diferențiere lexicală în sinul latinei vulgare a trebuit să existe. Dar, această diferențiere n'ar putea fi admisă pentru întreaga listă de elemente lexicale ce s'ar releva, chiar dacă lipsa de documente respective pentru evoluția istorică a limbii române în general ar veni în sprijinul unei atari ipoteze. Spre deosebire de dacoromînă, dialectul aromîn și astăzi încă cunoaște reprezentanți direcți ai elementelor a perire, ex- *carpire (carpere), femina, flumen, imus, mensis, mundus, viginti etc.: s'ar putea, oare, deduce de aci că toate aceste forme vor fi fost străine de lexicul aceleiași latine vulgare transplantate în nordul dunărean? Cine și cum ar putea documenta că asemenea elemente lexicale vor fi fost necunoscute dacoromînii și că lor nu li se vor fi suprapus altele, întocmai bunăoară, cum *strugurul* a înlocuit regionalul *auă* etc.? Ar fi, în adevăr, de neînchipuit ca cineva să creadă că o formă ca centum va fi rămas nitată de latina vulgară orientală și că însăși această latină va fi împrumutat — în ciuda numerului nulle — eterogenul *sută*.

Odată cu separațiunea teritorială efectivă bunăoară între aromînă și dacoromînă, fiecare dialect, atunci cînd se găsea în fața a două sau mai multe sinonime, s'a fixat la una din acele forme: în chipul acesta, dacoromîna s'a oprit la *bătrîn*, *des*, *frumos* etc., iar aromîna la *auș*, *spesă*, *mușcat*. De sigur că același lucru s'a petrecut și cu latina vulgară, odată ce ea a rămas în Orient ruptă de restul teritoriului latin. Dar — chiar dacă nu l-ași fi înregistrat în cercetările mele —, de aci nu s'ar putea înrăși deduce că aromîna nu va fi cu-

noscut pron. pers. *tu* pentru care astăzi cunoaște numai forma *tiaz*; și tot așa și cu următoarele forme aromânești pe care le-am constatat în recenteile mele cercetări: „*ea iedăș*” — dr. „*ea însăși*”, *sine* („*tră sinea lor*”) — dr. *sine* (pron. refl.), sau *arătură* alături de *airare* — dr. *arătură*, *arare*; *felu* „*copil*” — dr. *făt*; *suklira* — dr. *scopire*; *toapaw* — dr. *toapaw* etc.

2. Pentru noțiunea vb. *audere* în română avem vb. de origine greacă *cutex*, în timp ce, pentru restul domeniului românec, acest verb e reprezentat prin derivații săi: *a usare*, **audicare*, **ausicare*. Credem că motivul nereprezentării acestei forme în limba română trebuie căutat în considerațiuni de fonetism morfologic: indic. pres. al lui *audere* se confundă cu cel al vb. *audire*; în asemenea condițiuni, lupta dintre cele două forme pentru dispariția uneia din ele se impunea.

3. Că această considerațiune nu ar putea fi neluată în seamă, relevăm un exemplu de omonimie morfologică. Vb. *îre* a continuat să vieze pînă tîrziu în domeniul românec, iar astăzi de abia se mai recunoaște în calitate interjecție de imperativ: *i!* „*mergi*”. A trebuit să dispară, într-un cit anumite timpuri ale sale nu se mai puteau menține. Astfel la indic. pres. trebuia să circule în felul următor:

eu ieu, tu îi, el i, noi iu, voi îi, ei ieu.

Și mai cu greu s'ar fi putut menține în circulație bunăoară imperfectul, perfectul sau subj. prezent etc. Și dacă la acest fapt am mai adăuga și necula al lipsei sale de consistență și volum morfologic, vom înțelege și mai bine cum acest verb a trebuit să fie condamnat dispariției. În fața unor asemenea stări de lucruri intervine și sinonimia, pentru ca anemiului vb. *i*, *îre* să i se suprapună vb. *merg*, *mă duc* etc.

4. În ceea ce privește morfologia verbală din punct de vedere al formațiunii cuvintelor cu ajutorul prefixelor, vom constata anumite diferențieri în domeniul românec. Așa, de exemplu, pentru română vb. *a audere* s'a păstrat numai cu prefixal *in-*, nu și cu *ac-* < *ad-*. Bine reprezentat în daco-română, vb. *incendere* va fi avut și în aromână o mai pronunțată circulație. Astăzi el e refugiat în adjectivul par-

ciepial nșesă, nșesad: /o/șă nșesă — „foule sau burluf cu brinză stricată”, precum și în interjecția *șis!* care se întrebânțesează în următoarele împrejurări: când un copil mic se apropie cu mâna de foc, atunci i se zice: *șis!*, făcându-l atent că se arde dacă atinge focul. E o formă pietrificată în graiul copilăresc a participiului *incensansum*.

5. Omonimia — după cum am relevat și atunci când am urmărit vb. *vivere* —, a avut, de sigur, un rol hotărâtor în ceea ce privește dispariția cuvintelor. Evident că nereprezentarea adj. *carus* în domeniul românesc se datorește omonimiei cu sb. *carrus* „car”, într-o cifră nu ne putem închipui că străromânei îi va fi fost necunoscută sau indiferentă noțiunea adj. *carus* și că va fi fost nevoie de intervenții străine, pentru ca această noțiune să se oglindescă în *scump*, *drag* etc. În cazul acesta, am avea a face cu o dispariție petrecută nu chiar în sânul latinei vulgare dela baza limbii române, ci, probabil, în străromână. Și a fost o dispariție analogă, bunăoară, aceeaia a verbelor *morare* „a merge”, *morari* „a întârziă” etc. — dispariție ce se va fi petrecut chiar în latina vulgară. Asemenea cursuri pentru limba română s'ar putea formula simțitor și s'ar putea ilustra și mai tensinic că, în adevăr, omonimiei se datorește lipsa vb. *pugnare* „a lupta”, *putare* „a socoti” etc. din lexiconul român. Și — probabil — tot omonimia, întărită însă și de alte considerațiuni, va fi contribuit ca forma *capër* „șap” să dispară de timpuriu — vezi mai jos, sub n-rul 9.

6. E lucru constatat — de altfel perfect explicabil — că noțiunile abstracte rămân adesea incompatibile cu spiritul patriarhal al unui grai; ea atare, și formele lor apar înlocuite cu elemente ce duc la ceva mai concret, cel puțin din punct de vedere al asociațiunilor de idei pe cale de derivare etimologică. Pentru un peisaj pastoral, pe care însăși natura, în mijlocul și sub țărâa căreia a trăit, l-a obișnuit numai cu concretisări, era firesc ca vb. *fallere* să nu aibă continuator în graiul românesc, urmînd ea această noțiune să se vadă înțeleasă din mediul concret etnografic, pentru a fi reprezentată prin *îșel*

<(a pnae) *peșce*¹. În felul acesta cred că s'ar putea explica lipsa continuatorilor direcți în limba română ai formelor *aequus* „uetel“, *ars* „artă“, *causa* „causă“, *color* „culoare“, *dubitare* „a se îndoi“, *ebrius* „beat“, forma „formă“ etc. Deși asemenea constatări nu s'ar putea generaliza, totuși cred că n'am putea trece peste considerațiuni de felul acesta: simplitatea unei vieți patriarhale creează o stare identică în graiul ei; ca atare, un asemenea patriarhalism, de vreme ce empoștea forma *bibere*, pentru el orice *om care bea* peste limită devenia un *bibitus*, așa că suprapunerea lui *bibitus* față de *ebrius* era în perfectă armonie cu întregul complex al ființei etno-lingvistice a acestui patriarhalism. Aceeași explicație credem că se poate da și dispariției formei *cibus*, păstrată în restul României: noțiunea de „a minca“ fiind reprezentată prin *ma n d u c a r e* — *l e l . é d é r e*, a fost natural ca tot ce constituia *cibus* să fie denumit printr'o formă derivată din verbul respectiv, pentru ca astfel să avem *măncare*.

7. De fapt, toate considerațiunile pe care le relevăm aici formează un tot bine întrepăunat; totuși, o nuanțare a lor cred că se impune. Așa fiind, va trebui să ne gândim și la forme ce ne duc direct la considerațiuni de natură socială.

Nu vedem cum s'ar putea susține că, pînă la intrarea elementului slav *rudă* în lexical dacoromân, noțiunea formei *consobrinus* va fi rămas necunoscută străromânilor nord-dunăreni, de vreme ce aromîna empoște continuatorul direct *cusuris*. Suprapunerea formei slave, necunoscută aromînei, ne duce în același mediu pe care l-am relevat atunci cînd am urcîrit forma *amare* — *iubire*: dată fiind masivitatea lexicală slavă, raporturile romîno-slave din cursul vechimilor, datorite condițiunilor de conviețuire bilingvă și de legături de sînge, au impus elementul *rudă* — ceea ce nu s'a petrecut cu aromîna. Aceasta s'ar putea ilustra prin relevarea altor forme slave ce se grupează în jurul legăturilor matrimoniale: *dragoste*, *iubire*, *logodă*, *nevastă* etc.

¹ În aromîna avem dictoul: *bagă-llă sămarle* = „pune-i sămarul“, adică „încăleală-3“.

Dispariția unei forme ca *pauper* „sărac” pentru România orientală cred că nu s'ar datora unor considerațiuni analoge cu cele relevate sub n-rul 6. Omul cu *avere* a fost avut „bogat”; cel fără avere însă nu a putut fi un *ne-avut*, căci, în afară de ceea ce ne arată negațiunea *ne-*, opusul bunăoară al lui *mare* nu a fost un *ne-mare*, ci *măic* — și tot așa cu atâtea alte forme: *lung* — *scurt*, *negru* — *alb* etc. Devine curioasă această dispariție, mai ales că, pentru acest *pauper* în toate dialectele române avem elemente streine.

Printru atâtea alte inexplicabile dispariții lexicale, din punct de vedere social mai relevăm și forma *amicus*, pentru care în dacoromână avem sl. *prieten*, iar în aromână *qospa* < *hospes*. Și — curios —, ea și centum de exemplu, și acest *amicus* s'a păstrat în albanesă. A presupune că acest adjectiv va fi suferit aferesarea lui *a* și că, în forma aceasta, venia să se întilnească cu adj. „micus „mie”, pentru ea, apoi, omonimia să sacrifice primul adjectiv — aceasta ar fi o simplă suposiție, deși, într-o oțva, ispititoare.

În schimb, din punct de vedere al etnografiei sociale, devine explicable dispariția elementelor *lampas* „lampă”, *lăetus* „pat” etc.: *lampas* a trebuit să cedeze în fața lui *facula*, după cum *lăetus* a fost înlocuit cu *stratum* — ceea ce cadrează armonie cu gradul de civilizație pastorală a Strărominilor.

8. Folklorul nu e lipsit, nici el, de complicații.

Toate cele 12 numiri ale lunilor anului sînt reprezentate în România centrală și occidentală, în timp ce în domeniul românesc avem numai cinci și anume: *flăurar* < *februarius*, *marț* < *martius*, *prier* < *aprilis*, *mai* < *maius*, numit și *florar* (luna florilor) și *agust* < *agustus*; pentru celelalte numiri, poporul român cunoaște formele *strindar* „ianuar”, *cîrșar* „iunie”, *cupțor* „iulie”, *văpcianu* „septembrie”, *brumărel* „octobre”, *brumar* „noiembrie” și *lutrea* „decembre”. Toate aceste numiri au la baza lor concretul caracteristic fiecărei luni: iunie e luna cîrșelor, iulie e a căldurilor, în octobre cade prima brumă, în noiembrie bruma e mare, iar decembre

se caracterizează prin sărbătoarea Sf. Andrei. Același conțut stă și la baza numirii *cărintdar*, întru cît în această lună se fac cărintdările de ceapă pentru cunoașterea atmosferică a tuturor lunilor anului nou sau — după regiuni și țări — primele 12 zile ale acestei luni reprezintă cele 12 luni ale anului. Pentru *văpcoșune*, nu vedem cum această denumire s'ar putea justifica din punct de vedere semantic din forma *raptio*, -ouem.

Deosebirea ce există în această privință între domeniul românesc și celelalte limbi romanice vine să ilustreze și mai bine ceea ce am susținut și altădată, cînd am urmărit problema formelor *basilica*-*ecclesia* în limbile romanice, amna că mediul sau atmosfera etno-lingvistică a României orientale încețază la un moment dat de a avea orice contact cu centrele dominante ale Italiei, bunăoară, care-și exercitau influența lor pe cale cultural-religioasă.

Că, în adevăr, patriarhalismul acestei Români orientale își trăsește o viață liberă și cu totul streină de orice turmire culturală, aceasta se poate dovedi și prin faptul că, spre deosebire de celelalte limbi romanice, domeniul românesc nu cunoaște nici un reprezentant al formei *carmen*. Dispariția acestui element și înlocuirea lui cu *descîntecul* devin — alături de altele — caracteristice, întru cît singur poporul român e acela care a recurs la această derivațiune lexicală — *des-cîntec* — pentru a libera de orice farmec sau vraje pe cel ce era *cantatus*.

9. Datorită cercetărilor lingvistice, și problemele de etnografie încep a se contura din ce în ce mai bine în reconstruirea evoluției lor istorice.

Nu știm dacă, în Romani, satele aveau forum și ce aspect va fi avut el ca formă. Fapt e că în romînă acest element nu e păstrat și că pentru noțiunea lui avem în aromînă — ca și în meglenită — forma *codru* „piață, mijlocul satului“, care mai însemnează — în afară de înțelesurile cunoscutе — și „pădure, munte“ și „cimitir“. E interesantă această suprapunere lexicală a lui *quodrum* din punct de vedere etnografie, întru cît sensul lui originar se oglindește și astăzi în

arom. *codru* cu semnificația de „piață” și „cimitir”, știindu-se că cimitirul bunăoară are la Arominii formă pătrată, întocmai ca și forma noui *codru di pna*.

Din cele mai vechi timpuri Românul a purtat plete. Poezia populară ne arată mihuirea adâncă pe care o simțian până mai ieri recreții care erau siliți să-și tundă pletele. Acum cîteva decenii, bătrînii încă socotiau tundera pletelor drept jignire adîncă adusă portului tradițional. Și totuși, spre deosebire de răsul domeniului românesc, Orientul latin nu cunoaște vre-un continuator al formei *crinis*. Și e posibil ca acest element să nu fi circulat în latina vulgară carpato-balcanică, urmînd, în cazul acesta, ca noțiunea lui să fie reprezentată prin *coma*. Înainte vreme, atît pentru pletele omului cît și pentru coana calului se va fi zis tot *coamă*, întocmai cum astăzi se zice *coadă* sau *coade* atît pentru coada omului cît și pentru împletitura părului femeiesc. În timpul bilingvității romîno-slave, deosebirea semantică s'a încheagat și din punct de vedere lexical: *coamă* cu sensul de „plete” a încetat de a mai circula, suprapunîndu-i-se al. *plete*, întocmai cum sl. *cosiță* s'a suprapus formei *coadă* „păr de femeie”.

Trecînd într'un alt codru etnografic, și anume în viața păstorească, ne întrebăm: cînd și cum a terminologia referitoare la această fundamentală ocupațiune etnică a străbunilor noștri ne ofere unul din cele mai importante și mai caracteristice procente lexicale de origine latină, cum se face că forme cum ar fi *capra* sau *hirca* nu au lăsat nici un reprezentant? Cine cunoaște viața păstorească știe rolul *capului*.

Capra, care în romînă ar fi dat **capre*, ca și *frator* > *frat(r)e*, nu s'a păstrat în nici o limbă romanică. Se poate, prin urmare, conchela că, din cauza omonimiei cu *capra*, el nu va fi avut circulație nici în latina vulgară. Pe lângă această considerațiune, n'ar fi, poate, riscat să mai relevăm încă un fapt: în legătură cu denumirea animalelor, Românul are în genere pentru fiecare sex elemente deosebite: *berbec* și *oie*, *cal* și *iapă*, *porc* și *acrafa* (alături de *porcăd*) etc., așa că, circulația unei alte forme, streină ca etimologie de *capra*,

se impunea pentru noțiunea de caper. În cazul acesta, de ce nu s'a păstrat *hircus*, așa cum apare în Sudul Italie?

Indiferent de explicația ce s'ar da dispariției și a lui *hircus* pentru limbile romanice, pentru Oriental Latin credem că n'ar fi lipsită de interes următoarea relatare succintă :

Astăzi încă, la Aromini — odinioară și la Dacoromini — turmele de oi și cele de capre au totdeauna în fruntea lor 4-10 țapi care servesc drept călăuze ale lor. Țapii aceștia, impenetrabili ca înfățișare și cu mari și variate clopote de gît, merg totdeauna în capul turmei; ei sînt astfel dresați, încît la strigătele sau șuierările speciale ale păstorului ce merge în urma turmei, știu în ce direcție să apuce, pentru ea, astfel, și oile să meargă în aceeași direcție. E impresionant și măreț acest specific aspect de etnografie păstorească la Aromini, mai ales toamna sau primăvara, cînd au loc coborîrea spre iernatec sau urcătul spre munți — gloata ovină mergînd cu încredere oarbă pe urmele grupului de țapi timp de zile și nopți întregi.

De sigur că acest aspect se confundă, ca existență și origine, cu însuși apariția formei țap în romena Orientului: păstoritul autohton se va fi caracterizat, de sigur, prin acest aspect și, apoi, prin tradiție, se va fi transmis și păstoritului latin. În cazul acesta, era firesc ca, odată cu acest aspect, să se împrumute și forma țap, dîndu-se rolul pe care-l avea el în turmă.

10. După cum se poate constata, pentru toate considerațiunile inserate aci am relevat cîte puține elemente lexicale — și aceasta ca o sugerare pentru viitoare discuții în jurul problemei de a cunoaște cît mai bine structura sufletească latino-autohtonă și evoluția ei în lungul secolelor. Consecvent, dar, cu ce am schițat pînă aci, voi menționa cîteva forme și în direcția geografiei, botanicii și zoologiei.

După cum se știe, principalele denumiri de natură orografică sînt toate de origine latină: *campus*, adj. *săosus*, *plagiua*, *vallis*, *mons*, ca și *jugum* etc. Și totuși, forme latine cum ar fi *apex* sau *clivus* nu sînt represen-

tate în română, în locul lor avind în dacoromină sl. *deal*, iar în aromână metaforicilor de origine latină *dzeană* < **geuna*. Înainte de toate, observăm că atât *apex* cât și *clivus* sînt foarte rar reprezentări în domeniul românesc — ceea ce nu e cazul și cu *collis* și *collina*, dispăruți pentru domeniul românesc. Logica faptelor ne îndreptățește să credem că Românul, înainte de a imprumuta forma *deal*, a trebuit să denumească într'un fel ceea ce se cheamă „deal”. Urmărind nomenclatura referitoare la înfățișarea unui munte izolat, vom constata că graiul românesc îi atribuie *picioare*, *coaste* și *creștet* sau *culme* — la Aromîni, și *dzeană* — „sprinceană”, pentru noțiunea de *deal*. După cum se vede, această nomenclatură metaforică stabilește raporturi de înfățișare între om și munte. Pentru Românul dela șes a trebuit să se petreacă același lucru: înălțimile îndepărtate ale munților au devenit *creștete*, ridicăturile sau plaiurile lor au devenit *coaste* sau chiar *umeri*, iar părțile joase au devenit *picioare* — mai tîrziu, *poale*. Dar, oriunde și oriunde, un element nou se impune prin vigoarea și senzația nouății sale. Așa fiind, conviețuirea româno-slavă a înrădăcinat și în această direcție în graiul românesc sumedenie de elemente, între care și forma *Акав*.

Spre deosebire de dacoromină, aromîna cunoaște continuatori direcți ai plantelor *castaneus*-*castanea*, *cfere* și *ffens*-*ffea*. Toate aceste trei plante — castanul, năutul și smochinul — fiind meridionale, nu puteau crește în climatul Daciei, așa că dispariția lor se impunea. În afară de justele observațiuni ale lui Per. Papabagi referitoare la continuitatea Românilor în Dacia traiană avind ca puncte de basă și formele *castaneus* și *ffens*, sus-amintitele trei forme vin să illustreze și ele ceea ce am susținut altădată în *O problemă de romanitate sud-ilirică*, cum că „existența unei romanități în Sakhil iliric încă dela începutul erei creștine...” se impune pentru oricine cunoaște documentat — și nu numai teoretic — complexul acestei probleme a Aromînilor. Dacă ar fi să admitem că Aromînul a cunoscut noțiunile formelor *căstină-căstina*, *cațire* și *hică-hică* pe cale comercială, evident

că ar fi împrumutat termenii limbii piețelor comerciale, bunăoară ale limbii grecești — ceea ce nu e cazul. Ceva mai mult — și problema o vom relua-o pe larg cu alt prilej —: pe înălțimile mari ale Pindului cresc arbori coniferi foarte asemănători cu pinul, care sînt numiți de Aromîni *măniefî* sau *măniefî*, sing. *mănief_u* sau *mănief_u*. Termenul acesta nu apare nicăieri în peninsula balcanică. Deși nu-i putem preciza etimoul, nu poate încăpea nici o îndoială că e de origine latină. În fața altor dovezi concrete relevante — unele noi, altele în articolul amintit, precum și în urmărirea problemei *e, g + e, i* în aromîna —, și în ipoteza că existența unei romanități în Scaul iliric nu se admite, ne întrebăm: care ar putea fi interpretarea științifică ce s'ar da tuturor acestor fapte? Am vrea să o cunoaștem documentat și precis.

Am văzut mai sus (pag. 92) că elementul *țap* ne duce în cea mai veche epocă a formațiunii limbii române, punându-ne în fața unui contact etno-lingvistic între elementul latin și cel autohton. Tot în direcția aceasta credem că ne duce și dispariția formei *ciconia*, a cărei noțiune în dacoromînă e reprezentată prin *barză*. Ca atîtea altele, e surprinzătoare și această suprapunere, mai ales că "hirondula s'a păstrat în întregul domeniul românesc. Fie că ne oprim la părerea că acest *barză* are la baza lui iliricul *barô*, fie că admitem ingenioasa părere a lui Schuchardt că în *barză* trebuie să vedem lat. ardea care a împrumutat pe *b-* din *barô*, elementul acesta — alături de altele, cum ar fi *bacurîe* pentru *gaudium* etc. — vine să ne arate influența substratului autohton în directă legătură cu teritoriul de formațiune a poporului român. Această problemă devine cu atît mai caracteristică cu cît și cu cred că în *barză* mai curînd trebuie să vedem etimoul *barô*, decît pe *b + ardea*.

Din toate cele schițate pînă aci se poate constata că, în stadiul cercetărilor actuale de filologie, istorie, etnografie, folklor, sociologie, geografie etc., o bună parte a lexicului

latin nerepresentat în domeniul românesc s'ar putea interpreta satisfăcător, admițându-se și pe această cale un supplement de contribuții întru limpezirea cît mai amănunțită a tuturor chestiunilor ce privesc un complet dicționar istoric al entității noastre. Pe cărările acestor cercetări ne vom izbi, de sigur, și de greutăți datorite chiar unor capricii — ca să zicem așa — de limbă. Astfel, bunăoară, ne vor surprinde reprezentanți latini ca *ceafă* < caecia, *insurare* < *Inuxorare, *lățătoare* < *laboratoria, *sat* < fossatum etc., de vreme ce formele caecus, uxor, laborare, fossa nu s'au păstrat. Și totuși, aceste probleme de etno-psihologie lingvistică așteaptă, și ele, o cercetare într'un ansamblu cît mai complet. S'a studiat ample și foarte amănunțit originea și evoluția istorică a *graiului*; acum, se înopune și cunoașterea documentată a originii și evoluției istorice a *sufletului* sub diferitele sale manifestări.

Tache PAPAHAGI

BCU IASI / CENTRAL

SUR LES MÉTHODES DE CRITIQUE TEXTUELLE DU TYPE LACHMANN- QUENTIN

„**Q**ue l'on veuille bien expérimenter cette méthode¹, dit Dom. H. Quentin en 1926². Lachmann pouvait aussi inviter ainsi au travail, il y a 80 ans.

Vu-t-on recommencer une deuxième, une troisième... fois à expérimenter des méthodes similaires? Attendre chaque fois que la critique a posteriori puisse se faire? Retrouver peut-être, au bout de tant d'immenses travaux, quelque vice de constitution *évident seulement quand ces travaux se seront exécutés*, comme la „mécanique à deux branches“ lachmannienne³?

Essayons une bonne fois l'examen a priori de ces deux méthodes et de toutes autres du même type que l'on proposerait encore à l'avenir.

L'édition au moyen d'un schéma. Il faut se rappeler constamment cette vérité, si évidente qu'on la délaisse :

La filiation des manuscrits à travers les temps s'est faite d'une seule façon: le schéma vrai, celui qui représente cette filiation, est unique.

Si l'on veut éditer en s'aidant d'un schéma, c'est ce schéma unique qu'il faut posséder, le schéma vrai.

¹ *Essais de critique textuelle*, Paris, 1926.

² J. Bédier, *Le Livre de l'abbé de Jean Senart*, 2e éd., Paris, 1913.

S'imposer „la règle de fer“ d'un schéma qui ne serait pas, en toute sécurité, ce schéma vrai, ce serait risquer de donner des éditions composites et absurdes, sans en rien savoir.

Les méthodes du type Lachmann-Quentin fonctionnent de la façon suivante :

Elles supposent que les manuscrits dérivent d'un original, ou, mieux, d'un archétype unique; supposition, d'ailleurs gratuite, que nous ferons avec elles, dans tout ce qui suit.

Elles concentrent leur attention sur certains accidents spéciaux: fautes communes, ou, mieux, variantes communes.

Elles cherchent un schéma qui rende compte de la répartition de ces fautes ou variantes entre les divers manuscrits; elles ne se proposent pas autre chose.

Ce problème a-t-il une solution?

Alors le schéma trouvé est nécessairement le schéma vrai, celui qui représente la filiation véritable des manuscrits (car, de toute évidence, le schéma vrai doit pouvoir rendre compte de la répartition des variantes communes).

Mais si ce problème, unique objectif de nos méthodes, avait plusieurs solutions?

Que nous apporteraient, en ce cas, les méthodes, au bout du fonctionnement le plus correct et le plus scrupuleux? Une de ces solutions: un des schémas ayant (comme d'ailleurs le schéma vrai) la propriété de rendre compte de la répartition des variantes. Mais pas nécessairement le schéma vrai.

Or, bâtir une édition sur un pareil schéma, sans aucun moyen de s'assurer si c'est bien le schéma vrai, ce serait risquer de donner une édition absurde, sans aucun moyen de s'en apercevoir.

Précaution nécessaire pour s'assurer qu'on a trouvé le schéma vrai, et non un autre schéma. Supposons qu'on ait trouvé, par une méthode quelconque, un schéma qui explique fort bien la manière dont se répartissent les fautes ou variantes communes entre les divers manuscrits.

Supposons aussi, ce qui est le cas, qu'on n'ait pas en-

core démontré qu'il existe un seul schéma de cette nature (et alors seulement ce serait évidemment le schéma vrai). Que faut-il faire, pour s'assurer qu'on tient l'unique schéma vrai?

Il faudrait s'assurer, en essayant les divers autres schémas qu'on peut former avec les mêmes manuscrits, qu'aucun autre n'est aussi bon que le premier trouvé, pour expliquer fautes et variantes.

Or, cette précaution qu'il faut prendre, sous peine de ne plus savoir où l'on en est, est doublement impossible.

D'abord, parce que les schémas à essayer se compteraient par centaines de milliers.

Ensuite, parce que sans chercher beaucoup, on en trouverait plusieurs résolvant également bien le problème sur lequel s'hypnotisent nos méthodes : „rendre compte de la répartition des variantes“.

Que cette précaution soit en même temps absolument nécessaire, *sine qua non*, et impossible, cela démontre que, en l'état, ces méthodes ne suffisent pas pour nous apporter en toute sécurité le schéma vrai, quelque rigoureusement qu'on les emploie. *Il s'ensuit qu'une édition fondée sur un schéma correctement obtenu par ces méthodes pourrait fort bien être une édition absurde, sans que personne n'en sache rien, ni ne puisse le vérifier d'une façon quelconque.*

À titre d'indication, nous allons reprendre un ou deux points de ces remarques générales, suffisantes par elles-mêmes, en examinant successivement les deux méthodes déjà proposées, celles de Lachmann et de D. Quantin.

Méthode de Lachmann

Après le *Lai de l'ombre* la méthode a encore quelques fidèles. Sans s'expliquer le mystère de la „mécanique à deux branches“, ils croient pouvoir garder la méthode, en s'efforçant seulement de ne plus trouver de mécanique à deux branches, ce qui est aussi dangereux que d'en trouver (car rien n'empêche qu'une tradition ait deux branches).

Il faut donc leur expliquer ce mystère de la dichoto-

mie. Il faut aussi montrer, en examinant la méthode, ce qu'elle ne peut pas, et ce qu'elle pourrait peut-être.

Phase subjective de la méthode. Le critique erre parmi la poussière des fautes communes, pèse délicatement des probabilités, fait constamment appel à la science, à son goût : à ces insaisissables et inexprimables croyances infinitésimales que signifie la connaissance toujours plus approfondie d'un texte.

Il choisit, parmi les très nombreuses fautes communes, un certain nombre de fautes typiques, et construit un schéma qui les explique.

Phase objective. Ce schéma va subir les vérifications qui lui donnent une valeur objective : on montre qu'il explique les fautes communes (sauf un très léger résidu de fautes qui lui résistent, et qui, pris comme base, eût suggéré un tout autre schéma). On montre qu'il est seul capable de les expliquer aussi bien. Ces deux caractères, reconnus dans un schéma, suffisent pour démontrer qu'il est bien le schéma vrai.

Un critique scrupuleux, avant de se servir d'un schéma, pense avoir procédé à ces deux vérifications. Pour réaliser cette deuxième vérification, il a formé toutes les schémas imaginables, au moyen des manuscrits qu'il possède ; il a constaté qu'ils rendent beaucoup moins bien compte des fautes communes.

Supposons qu'il ait négligé cette deuxième vérification, qu'il édite laborieusement un texte au moyen du premier schéma qui l'a satisfait. Après avoir tout aisé et découpé au moyen de cette « règle de fer », si on lui apportait demain un schéma différent, et sensiblement meilleur ?

Le feuillet des schémas a priori possibles. Seulement, si jamais critique croit avoir fait cette nécessaire vérification, il se trompe.

Car, de schémas à essayer, il n'y en a pas quelques dizaines ou quelques centaines, mais des nombres astronomiques.

Ainsi, avec 8 manuscrits et des dispositions aussi peu compliquées que les deux suivantes : *O-A-A-A.-A-A* et *A-O-A.*

A.-A on obtient déjà cent mille schémas possibles (exactement 8! = 40320 pour chacun de ces deux types). Si l'on compliquait les branches, si l'on introduisait des *ms.* *x*, *y*, *z*. auxiliaires, on gonflerait le chiffre total au-delà de toute prévision.

Done, vérification impossible.

Pluralité des schémas satisfaisant aux conditions de Lachmann. Il y a plus. Si l'on se mettait à fouiller dans ces tas innombrables, beaucoup de *ms.* apparaîtraient dès l'abord inutilisables; mais sans chercher beaucoup, on en trouverait aussi quelques-uns, et non pas un seul, capables de rendre compte des fautes communes.

M. J. Bédier en trouve 4 ou 5 pour le *Lai de l'ombre*.

Mais du temps même où l'on avait en la méthode une foi complète, on en trouvait plusieurs très tranquillement.

Des critiques louant très fort telle édition critique proposaient néanmoins, en passant, quelque autre schéma qu'ils eussent préféré (à trois branches, parfois, celui-là).

Ceci prouve que dans les bons temps lachmanniens, on avait déjà constaté que la même ensemble de fautes communes peut être expliqué presque également bien par plusieurs schémas; un, celui du critique; deux, celui de l'éditeur.

Explication de la dichotomie. Donc, parmi les centaines de milliers de schémas que l'on peut former avec 7 ou 8 manuscrits, plusieurs et non pas un seul satisfont à ce problème: „rendre compte de la répartition des fautes communes“. De ces derniers, il y en a 2, 3 branches. Parmi ces derniers, l'éditeur lachmannien a le choix.

Que choisira-t-il? S'il n'a pas reconnu l'avertissement significatif que constitue cette pluralité de schémas satisfaisants — qui lui reprocherait de choisir, toutes choses égales d'ailleurs, ce qui rendra son travail ultérieur moins pénible? Ainsi, tout naturellement, parmi les bons schémas qui s'offrent, il laissera glisser son attention et son choix vers un modèle à deux branches.

„Ce cas est, semble-t-il, celui que beaucoup d'éditeurs

préfèrent, parce qu'il leur laisse une plus grande liberté dans le choix des leçons.

Aussi le choisissent-ils. Et cela prouve aussi qu'ils peuvent le choisir : que les accidents sur lesquels la méthode de Lackmann porte son attention peuvent être expliqués par un certain nombre de schémas, dont des schémas à deux branches.

On peut, en passant, s'administrer encore une preuve que le problème „rendre compte des fautes communes“ a, non pas un, mais plusieurs solutions. En voici au moins deux : l'un, le schéma à deux branches employé ; l'autre, le schéma réel, qui dans la plupart des cas, quoique inconnu de nous, est certainement différent du schéma dichotomique de l'éditeur (toutes les traditions réelles n'ayant pu être dichotomiques, comme l'a remarqué M. J. Bédier).

Explication d'une antinomie. On reprend un texte édité autrefois sur schéma dichotomique ; après 1913, rendu méfiant, on l'épluche. Antinomie :

1. L'application de la méthode, rigoureusement contrôlée détail par détail, apparaît de nouveau correcte. Rien à reprendre.

2. Le résultat est inacceptable : la sempiternelle dichotomie. Le schéma à deux branches obtenu ne peut être le schéma vrai.

Mais on comprend maintenant sans peine qu'il n'y a là aucune contradiction. Le schéma à deux branches est un des schémas rendant très bien compte de la répartition des fautes communes, comme on vient de le vérifier de nouveau. Mais effectivement il n'est pas le schéma vrai.

Portée de la méthode de Lackmann. La méthode permet de peser, dans le fouillis des schémas a priori possibles, des schémas ayant cette propriété : „rendre compte de la répartition des fautes communes entre les divers manuscrits“. C'est là tout ce qu'elle se propose.

Il y en a plusieurs possédant cette propriété que l'unique schéma vrai possède aussi.

Donc, la méthode, à elle seule, ne peut s'emparer du schéma vrai. Elle peut tout au plus effectuer un premier

filtrage, choisir un à un certain nombre de schémas parmi lesquels se cache le schéma vrai.

Méthode de Dom. H. Quentin

Une méthode de Lachmann améliorée. Les différences de détail qu'il y a entre la méthode Lachmann et la méthode Quentin, et qui sont logiquement tout à l'avantage de cette dernière, laissent entières les critiques portant sur les points de fond communs aux deux méthodes.

Changeons „original“ en „archétype“, „fautes communes“ en „variantes communes“; les remarques précédentes subsistent toutes, sauf celles qu'on peut faire seulement après 80 ans de laborieuse expérimentation.

Partie subjective de la méthode. Ouvrons le *Mémoire sur l'établissement du texte de la Vulgate*. Au hasard des pages :

p. 258 Ottob > Hub < Bern = 3

Ottob Hub > Bern = 11

„Nous n'avons pas ici de zéro, mais nous en sommes très près pour le rapport Ottob Hub Bern.“

p. 256 Bern > Theo < Anic = 6

Bern Theo > Anic = 2

„Le cas Bern Theo Anic ne se présentant que deux fois, nous pouvons encore conclure, au moins provisoirement, à la construction Bern-Theo-Anic“.

p. 276 Rorig < 11514 Zur = 3

„ > „ < „ = 0

„ > „ < „ = 1

Rorig < 11514 Vall = 2

„ > „ < „ = 1

„ > „ < „ = 3

Rorig < Zur Vall = 3

„ > „ < „ = 1

„ > „ < „ = 1

11514 < Zur Vall = 1

„ > „ < „ = 0

„ > „ < „ = 2

„La construction qui répond à ces résultats est donc la suivante: Rorig-11514-Zur-Vall 5^a.

Si 3 oui peuvent représenter un zéro réel, il y a autant de probabilités pour qu'un zéro constaté représente en réalité un 3 ou un 1. Car pesées d'infinitésimales probabilités, ces zéros qui n'en sont que provisoirement, ces zéros dont on est très près, cela semble passablement subjectif, et en tout cas échappe à tout contrôle objectif. Il faut croire l'éditeur sur parole, ne pas le chicaner en cours de route; le laisser construire tranquillement son schéma.

Partie objective. Le schéma trouvé sera contrôlé objectivement, si l'on montre qu'il explique toutes les variantes communes, et qu'il est seul à les expliquer.

Que la formule trouvée soit „forte de toute l'exactitude et toute la rigueur des opérations de statistique dont elle est la résultante“; que l'on accorde qu'il n'y a dans ces opérations aucun flou ni papillotement, pas de petits trous par où pourrait entrer le subjectif; que d'ailleurs l'usage ait parfaitement éprouvé cette formule, peut-on „lui faire confiance“ et établir une édition là-dessus?

Non, car pour une édition j'ai absolument besoin de l'unique schéma vrai.

Du schéma que je viens de trouver, tout ce que je sais, c'est qu'il remplit en toute rigueur les conditions quentinienues: il explique la répartition des variantes communes (envisagées par groupes de mss. et observées d'ailleurs seulement par l'intermédiaire des zéros).

Il faudrait sur ces données essayer tous les schémas possibles, et montrer que le mien seul convient: vérification, on l'a vu, impossible à cause du nombre astronomique des schémas à essayer.

On pourrait s'en tirer autrement: il faudrait prouver que, à chaque problème quentinien (attention portée uniquement sur les fautes communes, sur l'observation des

intermédiaires au moyen des zéros) on ne peut trouver qu'une seule solution : ce serait alors évidemment le schéma vrai.

Sans cette preuve, l'expérimentation à laquelle on nous convie peut nous renseigner sur l'aptitude d'un schéma à expliquer des variantes, mais nous ne saurons jamais si nous tenons le schéma vrai. Et tout autre, quelque parfait qu'il fût pour expliquer des variantes, ne pourrait engendrer qu'un monstre composite, non une édition.

Est-il au moins probable que, à chaque problème quantitatif, „trouver un schéma qui rende compte de la répartition des variantes communes“, il n'y ait qu'une solution? (Et alors on verrait si, sur cette simple probabilité, il y aurait lieu d'entreprendre le travail, afin de donner une édition, elle aussi probable).

Mais, dans l'état, c'est hautement improbable. Nous savons désormais qu'un problème tout similaire, „expliquer les fautes communes“, admet plusieurs solutions. On ne voit pas pourquoi cela changerait quand on se borne, très sagement, à appeler variantes les prétendues fautes; ou, de toute façon, quand on borne son attention, non plus aux fautes, mais aux variantes (quelle que soit la technique pour recenser ces fautes ou variantes, technique qui n'importe en rien pour le fond de la question).

Portée de ces méthodes

En résumé, nous avons besoin, pour éditer au moyen d'un schéma, du schéma vrai, celui qui représente la répartition réelle des manuscrits, qui est unique.

Tout autre schéma ne peut donner que des monstres, non des éditions. Les méthodes qui bornent leur attention à un accident spécial (fautes, variantes) ne nous livrent un schéma expliquant la répartition de ces accidents entre les

divers manuscrits, ne nous livrent pas nécessairement le schéma vrai.

Il faudrait encore montrer qu'elles ne nous livrent, dans chaque cas, qu'un seul schéma.

On pourrait, théoriquement, se contraindre à essayer chaque fois tous les schémas possibles et à vérifier qu'aucun n'est aussi bon, pour expliquer la répartition des variantes, que celui sur lequel on édit. Cette vérification, nécessaire, est impossible: il faudrait essayer des centaines de milliers de schémas.

A défaut de cette vérification, il n'y a aucun moyen de savoir si une édition parfaitement établie selon le canon des méthodes, n'est pas un pur monstre.

La portée réelle de ces méthodes semble plutôt celle-ci: elles pourraient peut-être, dans le fouillis des schémas a priori possibles, filtrer un groupe beaucoup plus restreint de schémas, groupe comprenant le schéma réel: celui des schémas rendant compte de la répartition des variantes. Dans ce groupe se trouve contenu et caché le schéma réel. Logiquement, c'est tout ce qu'on peut demander aux méthodes; par leurs seules forces elles sont impuissantes à choisir, dans ce groupe restreint, l'unique schéma vrai.

Telles quelles, elles montrent assez vite ce qu'on verrait bien sans elles: que dans le paquet de manuscrits, certains petits paquets se forment, certains mss. vont toujours ensemble. Cela est incontestable, mais cela se verrait, semble-t-il, même sans ces méthodes.

Quant à pousser plus loin, jusqu'à la construction du schéma, c'est, dans l'état, illusoire: on ne saura jamais ce qu'on est en train de faire, quand on fera une édition sur un pareil schéma (on saura tout au plus que le schéma, lui, joue très correctement le jeu lachmannien; mais quel intérêt cela peut-il avoir?)

Tout ce qu'on peut faire d'objectif, c'est de tenir compte, dans l'édition, du fait très gros que certains mss. vont toujours ensemble et ne représentent, en première approxima-

tion, qu'un seul ms.; et alors, muni du *Manuel de critique verbale* de L. Havet, éditer dans l'esprit du *Lai de Fombre* et des leçons ultérieures de M. J. Bédier au Collège de France.

P. S. COODESCO

TEXTE POPULARE DIN JUDEȚUL PRAHOVA

CH

Al d'a bătut țarușu 'nliț în Slonu nostru a fost popa Costandin. Jel vinca dă dincolo, după o revoluție. A găsit aci poiană frumoză, loc bun și s'a așzuiat aci. N'a venit numa singur: a mai fost și nește surori d'all lui, dă s'a măritat p'aci, pîn satili d'n apropiere.

Am și io un acafielțer dă p' la o mișe ob sute doozec și unu, d'n Sibiu, dă-l adusesse popa cu jel. Ailaltji a fost mulți veniți: s'nt uni d'n alte sate, nu numa dă dincolo: d'n Strimbenj, d'n Barteș. Da a fost și Sirbi: lei iera meserlișaji dă mungul. A fost veniți și Greți, că p'atunē a fost sărăcișe mare în Makjedonija; lei s' făcja cîrșumari. Numa un Sirb a fost păstor dă vite mărunte.

Slon — Șipă Neculaj Popa, 64.

CIV

Čicā numa zcu și li șliș s' țarne pentru ziduri, pentru țatca da în veclma s' făcju nește ziduri țari ca un bolon.

Aic în sal a fost un hun mare. A avut nește temelii țari, cu nește ziduri țalte, da zidite țare, ș'acu je ca o cărămidă d'n țale. Turnătura croz io că s' făcja d'n piatră amestecată cu groholiș. Iera cîrșumă, vez că țoș țrečja cu oili p'aci, p' la Tabla-Bușii, că nu mai jera loc p'ă nicăjeri dă țrečire, niē p' la Buzău. În spunea tata moșu c'ar h'i fost carastină mai sus dă han, în grădina în Micșea în Čiapă, c'ar h'i fost țroctnd și Săcui cu porci.

Slon — Același.

CV

Intr'o vale jera o șiră dă fin mare. Dă unde pînă unde s'a pripășit în ja un șarpe, dă strica g'itili oamnilor. Ca s' s' pjarză,

cameni l-a pus foc. Cum să zvrcoia șarpili așa, numa trece un Mocan p'alături și h'incă l-a rugat și i-a fost milă l-a scos p' șarpe din foc. Și l-a întrebat șarpili p' Mocan: „ce bine să-ț fac, că m'aj scăpat din ananșije?” Da Mocanu dă colo: „nu-ț pretinz nimie, vericule!” Iel jera bucuros să scape țesăr. „Să g'ij în cutare pojană, la cutare vreme, c'un voitor dă bine”, i-a fost zicind șarpili.

Mocanu a plecat acasă. La ziua sorocită s'a fost glindind iel p'ă cin să ja iel: cin să-ț h'iije luj voitor dă bine? Și s'a glindit că nevastă, cine altu? S'a plecat omu cu ja la pojana dă fusese vorba ș'a așteptat să g'iije șarpili. „Nevastă, să-tu cauj în cup!” Și călindu-i, omu a adormit.

Numa jată că g'ine un Mocan frumos, tînăr, voinic. Jera c'un jatan în mină ș'a făcut semn femeij că îl omșară, ca să poa să să jubnescă cu iel. A adus să-l taje și ja n'a spus nimie. Atunc Mocanu i-a trus un lojag și l-a dășteptat: „nu ț-am spus că g'ij c'un voitor dă bine? Plăcică, da să g'ij în ziua cutare!”

La ziua sorocită iar s'a fost glindind omu: „p'ă cin să ja, p'ă frati-miu, or p'ă mama?” Și s'a dus cu mă-sa. Și călindu-i mă-sa 'u cap, ij vine somn.

Jacătă că g'ine un Mocan c'o legătură mare dă bani și-i face semn că-ij dă iel, dacă-l lasă să omșare p'ă h'i-au. Docum-dată mă-sa n'a vrut; da ja-a dîruit așa dă mulți bani că s'a predat. Cînd a adus să-l taje, mă-sa s'a întriorat ș'a pus mîna să-l oprășcă; da o doa qară nu l-a mai oprit. Iar l-a dășteptat p'ă om și i-a spus: „cum ne-a fost vorba? Adu un voitor dă bine!”

Mocanu a intrat săracu la p'ăreri; la ziua sorocită pleacă singur. Numa să ja o boldeică după iel. Iel dă-ij cu zburături după ja; n'a putut s'o gonească nicdăcum.

Cînd a aduns în pojană iar s'a culcat. Dă-ij să s'apropiije Mocanu ai frumos, da dă unde? Boldeica lătra, lătra tozuru omului pînă l-a călcat p'ă cap. Numa atunc s'a dășteptat. „Acu suflă p'ă moșoru ăsta, că acu aj adus un voitor dă bine, ja te-a dășteptat! Pricăpș ceva?” „Mai nimic!” „Mai suflă odată!” „Parcă p'ricăpș.” „Mai suflă ș'a treia qară!” „Acuma h'iije pasăre, h'iije orde suflare, tot ștly ce face, ce vorg'egte jole!”

Cin să plece, șarpili l-a zis: „să nu cuava să spui ce-oj auzi! Să nu spui nimulu. Cînd oj vrea să spui să te puț în cuș-țug, să te'mpluzești, să-ț puț lumînare aprinsă și numa atunc să spui ăluja dă te-o'ntreba”.

S'a plecat omu nostru, bucuros nevoie mare că p'ricăpea acuma tot ce vorbija orde suflare.

Pă la milzocu vorii pleacă jel cu nevasta la stină. Jel pă cal și nevasta p'o japa. Mergind jel pă hățaș, drumu jera rău: nevasta rămînea tot în urmă. Numa nekjaza calu dă doo, trei ori: „haj mai tare!” Da japa: „mi-o greu, că noi sîntem patru!”

Mocanu a n'nceput să mizască a ride. Vez că nevasta jera n-greunată și japa tot așa. Da nevasta-l vede rîzînd: „ce-o h'i cu rîsu ăsta al lui?” Da nu l-a n'trebat.

La stină vine minzărari cu oili, le mulge. Pă urmă pleacă cu jela la n'aserat, le-aduče 'n tîrlă. Numa n'ncepe a urla un cîno, cînilii ăi mai bun. Începe și un lup. A zis cînilii către lup: „vino, lupule, să jel o oaie, să mînc și jo!” A n'nceput să zgîiere ș'o oaie:

Vino, lupule, vino,
Că dăcti trasă dă cyadă la mîșcare
Și cu găleata n'tre picșare
Mai bine 'n gura dumitale.

Da un cîno mai bătrîn începe și jel a urla:

Nu veni, nu veni,
Că numa un colț mai am,
Și p'ăla-l rup în tine.

Da un cățeluș mai mic latră și jel:

Și ieu cu moșu,
Și ieu cu moșu.

Mocanu alună a pus pă djoban d'a omorit cînilii d'a urlat tîrlă. Oaja d'a zgîierat a dus-o 'n zripa unde-a fost cînilii ș'a mîncat-o lupu și pă lup l-a omorit.

Văzînd nevasta lui ăsta, a înțrat la hănujei. Cum s'a 'a acasă a n'nceput pă bărba-țu: „să-m spu, bărbațe, dă ce-aj rîc cînd a nekjzat calu!” Bărbațu n'a vrut să-i spuie cu niț un kip, da ia nu-l slăbja din zi în zi.

Dac'a văzut omu că nu mai scapă dă ja s'a luat la rîdca să-ș lucă cusțîngu: „fa nevastă, jo dacă țî-oj apune țije, jo mor!” Nevasta dăloc: să-ș spuie și să-ș spuie. Alună s'a așezat în cusțîng ș'a aprins lumînarea și cîno să spuie saro un cucoș în pragu tîndii: „mă omule, prost mai ieși. O femeie aj și niț p'ăia nu ști ș'o stăpînești. Jo am unsprezece găini și găesc un grăunte; le kijam pă țoale și după ce le-am kijomat tot jo l-am mîncat”. Mai bine ia sfăra din cui ș'o udă și zî-ș: „asta știu, asta spu!”

Da niț femija nu l-a mai întrebat și l-a rugat dă jertare.

Sion — Același.

CVI

Din bitan, moșule, să faci pricolici. Și cum? Al'd'al treilea bitan, el'n merge din bitan în bitan și moare nebolizat, așa jese pricolici. Aștia face tot ca duhurii rele, tot irezari. Satana în trupul ăloro îi plăce să să bațe ca să lucreze.

Slon — Același.

CVII

Pă timpul războiului, ce-am mai petrecut, moșule! Cite și mai cite! Mă-n'e aminte că n'aveam voie să lom țuca și la noi nu să făcuse dăloc. Venise nește oameni din Sturkiozi și ne-am învoit să cumpăr. Da cum să între 'n sat, că ne miroșea Nemți! Aveam vorbă s'o aducă lei plu la Tincava, mai încoșă dă Sîngacișu. Jera o jarnă greșă, grozav.

Pui jo nește hurișe 'n sanție, pui coșoni dăsupra lor și iaș bol Marincuții, că ion'aveam. Merge și ia cu mine; ia cu neșto opincute poticoșoșo, jo cu bocanț. Ia mergea bine, n'alungea, jo d'abia mă țineam la vale. Cînd ațungeam la o podeașcă aproape dă Tincava, începe un șir dă lupi a uria pă culmea plajului Bătrîniș, între vîrfu Skjauluș și Tincava. În mine intrase h'iori morții. Nu știșam că lei nu urmează, credeam că sînt ca și cîni, dă lei n'are urmă. Ca să putem fuși mai jute am dățugat ș'am luat numa boi cu noi. La o casă să dădeșă cîniș grozav, să dădeșă dă mama focului. Nu i-am gășit pă oameni așa în Tincava ș'am mers un să dădeșă cîniș. Așa nu ne primeșă; nu vrșe să forte cîniș dăloc, pă urmă m'a cunoscut. Am băgat boi într'un grașd, noi am intrat în casă; jera o fundărie ca acolo, vaj dă noi!

La zio ne-am dus ș'am gășit pă oameni unde-aveam vorbă. Încărcăm noi țuca, plătesc și plecăm. Cînd mai apropiem noi satu, într'un k'jeplior dă diai să rupe țugu, Mă! Noroc cu femeja. S'a's fuga 'n sat, a țreșit un țug și l-am pus. Pă urmă frică cu Nemți să nu ne prinșă cu țuca. Am pus lemne pă sașile, crăci; dădăsupă țuca. Ș'am trecut.

Da lupărie ca așa n'am mai văzut.

Slon — Același.

CVIII

Am învățat și jo carte, preș dă doo clase. Ședeam în bănși ca cum mă nit. Învățam pă abecedar, că l-am ținut pișă mai acu, dă mi l-a prăpădit o țată. Jera o țumale cu ce jo plu lume ș'o țumale cu rugăcuni, că trebuja să le știș bine. Jera în țel și porțitili. Aveam un dascăl bun și bine ne dicta învățătura; jera Grec, îl kjeșma Niculașe Cicoșiel.

Avea o cucută lungă și ca să ne sperție să h'îm cumișii îi zicea zmetițe. Știu bine că iera cucută, că iera și n'îroa, da da jol fata iera mare.

Ston — Apostol Barbu, 60.

CIX

Dă răcjală mult je bună țetina dă negiper. Să pune 'n scâl-dălură și je bună nevoie mare. Da uje că nu toji să ostenește să-l uducă după munte. Je la Tabla-Buji o grămadă. Je face nește bobîța; noi je zicem negipens. Fațem din jele țjai. Je bun da multe halca.

Ston — Același.

CX

Je la noi pã Suvelnița o pădure dă-î zice Băzenîța. Je zice pã Suvelniță, h'încă g'îne așa ca o limbă ascuțită, seamănă cu o suvelniță. Am auzit din bătrîni că pã vremea Arvașilor fugia femeii în pădurea aia dă-î zice Băzenîțe. Vezi că Arvași iera spurcați: je bătea zec dă felii pamenilor și dă femei. Și fugia bistili pã piraie, pînă bungetu brazilor. Je dușja pameni dămîncare, da avea un secret. Jej striga: „na Bălaia! na Dumana!” Și jele zg'iera ca vacili, ca să nu le simță păgîni.

Ituși țică nu iera ca Arvași. Stătea femeii în sat. Spunea mama că bătrîna je dușja mîncare în casa lu moși-so. Dușo-du-je s'a 'nk'edical dă prag. Da Rusu dă colo: „bro, cazaică, țo-aj făcut!” Je s'a sperijat ș'a vârsat mîncareța. Da Rusu ală-lal către jel: „las la ționtea, c'aj sperijat cazaica!” Să vede că iera mai dă omenie.

Ston — Același.

CXI

Acu noi aștia dă trăim acuma je-am văzut arama la Nemți. Să lîc'ice aicja; credca că nu mai pleacă. Vreă să 'nvețe și limba. Iera unu dă-m icja n'je că grîșo voreg'îm noi. Că noi zicem une lăcujește g'îlîi și grazi și coșar; une lăcujește porci, coteșă or coșină, la găinj coteș or pătul. D'aja je zicem noi acu lu reșe cînd vrem să je adujăm: pătul, pătul!

Ston — Același.

CXII

Încăi boala fagului tot je bună la țeva: viscu je bun dă răcjală; să face țjai pontru tuse. Da pã brad vine dă să face dintr'o țetină ca o crăcută ș'apă să 'nfășșoră unlii pã uliți, să 'ncleșșează dă să face ca un pămătuș. Și je verșe frumos ca și

bradu, da je ca o rah'la p'ă jol că numa vine dă-l usucă. Are și rășină p'ntre lamuri-alea multe. Noi îi zicem parșo.

Slon — Același.

CXIII

Negura g'ine c'un n'ros or dă fum or dă pucoasă. Ieă c'adnăse pleaja. Da să vazî țe-aoi băgat jo dă șeamă h'ind ca pădurar. Să lăsusu așa ca o țiață p'ă Clăbucel. Zic: tribuje să p'no. Numa s'a ridicat și vaz p'ă alg'ine bizîind p'ă copaci. „Ce să h'ițe?” Aplec și jo un sulinar, mă ujt p'ă franză; jera ca un fel dă potș. Care cu limba; jera dulce ca n'jereș. Ca dinune să h'i fost asta? D'aja să n'destula alg'ini.

Slon — Același.

CXIV

La bitani aștia n'je nu-m plăce cum le zice lumea „din flori”. Așlea s'a luat din bătrîni. Da numa Maica Domoului a primit din flori cînd a venit Arhangheli la jo să n'treacă un mărunț dă flori dă erin. La noi pămînteni care azi stotem, ar trebui să-i zică așa cum je: făr dă lega.

Slon — Același.

CXV

Am auzit și jo multe daravele cu jolii. Ieă că merge p'oză, și dacă le zice p'ă nume cică le poțioșta. Tribuje să le zică „Ali frumose”. S'o h'i făcut jelo din aluziicii la Alexandra Makjedon, care-a luat apa g'ija.

Slon — Același.

CXVI

Auziam dăla moș Slatu Manșă cum a trecut Cușă p'aci spre Kieja. Jera mbrăcat c'un anteriu ca o g'iebă lungă cu găl-tane. I-a cerut lu moș Slatu Manșă să-l treacă la Mineș-Ungureni. S'a găsit un căruț cu roștii d'o n'regu, ca lăvâlnu. P'ă drum spre Șipotu-Boțulu jera un drum strîmt și straponta numa călogări. Jel jera mbrăcat tipil și s'a n'ituit c'un stareț c'un surugiu și ăla p'ioect lu unțșau lu Cușă să-l facă loc. S'a sculat Cușă și l-a tras p'ă unțșau lu drum; că jera al mai rău drum ăla p'ă apa Teșezanulu. Cînd a atuns p'ă Cîmpu-Ardeli, moșșia skitului, j-a zis unțșaului: „dă drumu calulu să pască!” „Nu-i deg, că ni-l ja lu obor!” „Dă-i drumu!” Și cum j-a dat a și vinut dă l-a luat lu obor. S'a năcășit Cușă rău. Cîd să-l p'mișcă nu l-a primit nimeni, că socotja că n'are cu de să plășască.

L-a mînat din kilije 'n kilije. N'a zis nimic, așa a văzut cum iese
fel țera p'acolo.

Pă urîmă a venit în informă. Acolo Țe-a scris selența;
atunci Țe-a dăpămîntenit. Că aștia, călugări aștia țera Țe mai
marj hoș. Tot Cuzeș a dăsfînțat și skite dăla Tîrșor. [-am văzut
jo ziduri cînd am fost la țerg la Cornășel. În spunea unu că
Țe pfo pădureș din dos cu ajne ajduțioșii, fura, omora, și Țe
pă urmă dă lo săruta șamei mîna.

Țe-a dat afară Cuzeș și Țe-a lăsat pustiu.

Slon — Același.

CXVII

Mai dîhăniț ca la Curu-Munteșuț nu să mai poată. Cîa țera
țala țăcșuț a lăsat p'un mîluștoș patru boș acolo. A venit di-
hăniți peste țeș. Ațla s'a luptat că Țe s'a fost îngropat pîșoarili 'n
pămînt, nîma unu a scăpat.

Țe-a dîhăniț-astăea dă țeș sînt cum Țe mîluca. Povestja
Costakje Cîrștea din Bătrîniț că să 'nțelesese odată cu păduraru
Cîrșulesj să țeș o sută dă bulimații și să-i ia noapțea. Țe-a: „m'am
șus cu țaru, cîșili a rămas la odată. Legînd Țe maldărili, vîș că
g'ine un cîșe la mîna. Țe-a o lună frumoșă. Credșam că Țe al
mîșu. Aș țera nalt, supțireș și 'nfloraș. Să ripadă la mîșu, pîș
mîșu pă țopor. Dîș cu țoporașu, sare ca o nălușă. Nădușșem
apărtad și strigînd și 'n țera mîșu jactată cîșili, și țe țeș-o rîșu
la țerg. [-aș cunoscut pă urmă urmîi'.

Slon — Același.

CXVIII

Fruză verde țeș amicele,
Pîștre norj și pă sup șale
Zboșă doș turtureleș.
Unu zboșă și să dușe,
Ațla cade șos și pîșșe:
„Așșaptă-mă, surișară,
Să-m creșșcă d'o aripioșă
Ș'apoj noș, șoro, ne-șm dușe,
La țeșu cu apă dulșe.
La țeșu cu apă bună,
Că sînt neșșă dă străină.”
Cîșe-ș străin ca mîșe?
Nîma țeșșă dîș grădină;
Da niș țu nu Țe străină,
Că Țe 'n pămînt cu rădăcîșă,
Cîșe-ș străin ca mîșe?

Nună cucu din pădure,
Că-î vînt nu stîi dă unde;
Da niț jeli nu je străin,
Că face oul și scotea puș
Și-ș fice vechinj dăstuj.

Slon — Același.

CXIX

Pusej pinza cin da frunza
Ș'o sîrșij la Sîu-Văsiș.
Co făcuș dă mă pripiș!
Apăi din ițe plină 'n spată
Troțe-o japă deșălata.
Din fușceș pină 'n fușceș
Troțe-o scroafă cu purdoi.
Pusej pinza după casă,
Cîne-o trece să mi-o țesă.
Cîne mi-o nodă un h'ir
Î dau cîne oca dă g'in.
Teșe-un col, îl zvîrle 'n pod,
Teșe-o nătră, o zvîrle 'n ladă.

Slon — Același.

CXX

Frunză verde, foșje lată,
Fata mamj-a lăudată,
Cu cîmpa nelucrată,
Cu casa nemăturată;
Cîn je vorba dă gunoi
Tribuje un car cu patru boi
Și mai tribuje încă doi.

Slon — Același.

CXXI

Apăi ze dă sărbători mai țineș laainto vreme femeili dă nu lucra. Înceș după Paște marțili și zoili; după Rusali jor așa. Îcîa că dac'o lucra țe-apucă din Rusaliș. Ș'acuma le măi țineș. A treiș marșe după Paște î țiceș Ropotinu; nu lucra femeili, că jera răg dă urli.

Slon — Ion Anton Ogrzeșanu, 48.

CXXII

Da 'uainte vreme n'aveș omu nevoje să lucreze alt. Lucra dăle Măcînș pină la Sîntu-Dumitru; pioca la cîmp. Acu lucreșă țeșă jarna pin șer și măi că n'are cu ze să hărăni. A ișit acu favrîca asta; lucreșă omu și duminica pin la doapredă, că-î dă afară din sluzbă.

Slon — Același.

CXXIII

Auziam dăla părinți că zicea: „mînea-le-ar g'fermi neador-miți". Și vițe că i-am și văzut la neumărate rînduri. Sint miț și să țin șir; trăiesc la munte pîn locuri curate. Căsurj întreți i-am văzut cum mergo și nu să oprește. Nu să astîmpără undeva; merg Intruna Intr'un șir, unu peste altu.

Ițe că la zudecata dă apoi ței o să mințe pă ței rai.

Slon — Același.

CXXIV

Ienam pădurar cînd am văzut o viță mursicată dă ris. Iera vaca mă-sa și cu o minzată pă Sieru. A kinul-o doo țiasuri; i-am auzit zberatu și ne-am dus. Iera toată plină dă sînge și gîmeș. Ij făcuse o bortură pînă aprăpe dă riniki și iera vindă dă 'nvo-minase. Vaca mă-sa iera toată plină dă sînge, cum să lupțase și ja. Paj vjarli rînduțj sint mai lungi, sint ca la hreți.

Slon — Ștefan David, 43.

CXXV

Tîj postu, c'ășa au pomină: patru posturi pă an. Dacă n'aș ține, cu țe drag, cu țe țoz, aș mai așopta jo sărbătoreșă-șja.

Ne-a mai zăpăcit aștia cu zilele-așca rîtrase. Nu căleăm la pornozi, căleăm p'alături. Parcă ne-am sîricat credința după pomenirca care-a fost. Ma băgăți dă seamă că iarna nu g'ine pă curu je acuma, niț primăvara; să nu pui pămîntu pă nemțeșle, că degără. Tot mai bună a fost țețca noastră.

Slon — Dunăru Stan Stoica, 70.

CXXVI

Dă aștia țineri ne gîndim c'o să h'ije cam greu, c'o să-i puje fudulița g'ine. Pînă și la vorbă mai că nu ne mai înțelegem; sint la stare să zică că noi nu mai știm nimic. Munca nu le mai plăcș, că je cam greu.

Noi am umbat cîrtolți. Nu pominăm referența la cîrțumă. Acu nu mai lăoseibesc capulu n'șeu dă boțer, cînd jo țiu g'ine că n'aru dă unda.

Detorii la ței! Noroc cu bănglii. Inainte cîa căpăta omu un franc ică că multo paralo a țuat. Acu ia cu miit și plu le plă-țoșe c'o face? că uni Ințrize, je g'ine să ței banj dăla țangă, dă să ajvă omu capitalu lui, să răspinză curînd.

Je g'ine și cu bănglii ca și cu carica, că nu te strică h'iteline.

Slon — Același.

CXXVII

Lucru al mai dă seamă ie să aivă omu pământ, să puje să sameno, să facă bucalo, să facă bilșug. Asta ie al mai coprine lucru. Din pământuri să hrănoște omu, că din pământ sintem și noi.

Da numa cu meserija ie greu. Cind scade omu, să îmbolnăghește, nu mai are cu ce trăi. N'aj mutră să-ț dea nic un ban, că n'aj garanție pă ăa.

Io am fost dogar, da acu mai că nu mai am lemn; nu ne mai putem hrăni cu meserija asta. Șine dă dincolo cu dogărie, că ăia au lemn bun, numa molit. Mă ujt la bribol, la ciocije, la gârdinar cum stă dăgiba.

Slon — Niculaș Ivașcu, 57.

CXXVIII

Am fost odată cu căruța în Rîfov ș'am mas la un învățator. Dîndu-ne noj la vorbă' nu știu cum le-am spus că mi-s hoj gemeni. Da ăia: „să nu spui nimului asta, că-ț moare un boj!”

Cică-ț fură cuju din inima căruții și face cu cuju ăla. Cum o apuca dă face, cum moare un boj. Io bun să-l arză, să-l sifrije în apă și să dea omu, că-ț trece dă lungi ca cum i-ar lya cu mina. Vezi cum o h'i asta cu gemeni, că și familia carș-a făcut colții gemeni, n'aduče ălta la scriințială, numa pă ia. Să puno o nu pă prug cu k'icoru or cu mina scriințială și ia-l calcă dă trei ori, dă-ț trece omului.

Slon — Același.

CXXIX

Sămînța vokie u noastră am înțeles și ie dăla părinți că foat veniți dă dincolo, din Transilvanița. Casa a fost satu ălta, dă adunare. Mulți d'ăic să trage dă dincolo; fușia d'acolo dă armală, or venia p'ăci după vre-o muncă. Noo tică ne-ar h'i fost altu numili, ăsta d'acu tribuje să h'ije polecre. Cu nume ca al n'eu s'a prăsit aproape ca un sferi dă sat. Da o grămadă sint cu nume dă polecră.

Slon — Crăciun Ciapă, 70.

CXXX

Nagodili-astea ali comuni te bagă 'n sperljeți, plăindu-lu. Nu mai plățam garda, că jeram dăstul bătrîn, da acu dă trei anj iar m'a luat să le plătesc.

Da tot tăxii peste tăxii: te ăjugulește ca cum bufnița păsării. O căldărușă dă h'ierb rakiș și p'aja tăxii.

Jera mai g'fino 'n vekitură, nu ca acu dăstule ăjuguleli.

Slon — Același.

CXXXI

La noi, Slonari, a stat în nădejdea pădurilor. Acu cu favrele astea să teje toate pădurile. Vaj dă și dă rămice, că n'o să mai ajvâ niē un lemn, niē să 'nvelască o casă. Greș arc să trăiască, Gijaba face plantațiile, cum li zice lei; șițy c'o să ne toațe bjetili g'ita. Ne-n lyal pădurea, n lyal amintina. Și pă islez mai iera cili-o delniță dă s'ačjuja o g'ită, acu a lăsat cîț-un sulinar colca, colca; n'are un să mai s'ačjujeze o g'ită d'o k'jatră. C'a fost în vara asta o k'jatră mare, o sloară așa dă ne-n k'isat și cînipa. A tocat eustraveți, varza: puterea lu Dumnezoy. CRÉ a lucrat oameni în zilii care le oprit, d'aja cade k'jatra.

Slon — Stan Marița, 57.

CXXXII

Lucram odată cu nența în pădure și ni' să face acte. Am făcut o boltokită la un pîrty, să bom apă. Cum am băut, cum ne-am zupuit: am băgat dă seamă că din aja.

Čică je bună roa după jarbă sau după grîu, pînă nu dă șgarili. O ja omu în balistă și să șterge cu ja. Je bună car dă čo.

Aveam odată rîje și cîte-am făcut: lășje lare cu polin. Nin'le. Da cu roo s'a log'it s'a trecut.

Undorj čică zupujala, hămătura, tușea, rău la inimă le do-Mndește omu din jele. Le-aude omu 'n tindă cum vorgește, da să nu zică dăloc niuric.

La unu Ionică nu știja g'jula mă-sa čo să-j mai facă dă tujujală. Ja trecut cu ajazmă dălu Izvoru Tămăduiri. Numa dă trei orj s'a alina. Acu je cum cu rîdilitie dă g'ino.

Slon — Același.

CXXXIII

Le-am zis odată la urventiști: „mă, faceți și voi ajazmă?” Čică: „nu, lom în ziua dă Bobolează apă”. „Veți c'o sfințește priotu dă are putero și la voi”.

La noi sînt v'o trei. Glădeșe că le mai ușor dă ținut. Niē o eșrbătoare; numa s'ubăta. Nu mai țin mjercurja, vinerja și d'aja-j traço inima.

Jej čică je păcat să le'nkinj, da atunē cum mai k'jere cili-o namllă? Să te 'nkinj în inima ta, să nu arăți.

Jeeram odată la ltră la un om, și jera o ploaje mare. Treče unu: „primește-mă, varicule, să m'ačjujez!” Omu să 'nkina dă

plășie, să păziască Dumnezeu-dă v'o năpaste. Da ăla: „ce tot îți scoți oki?” L-a scos omu afară din șop pă plășie: „joși, băgădile, afară!”

Să nu poală omu să să 'nkine 'n țiră lui!

Sion — Acliași.

CXXXVI

Am fost prizonier la Bulgari. Am dus-o și mai rău. M'a luat dăla Turtucaja și ne-a dus pînă Sofija, în Makidonija. Am trecut pînă douăzeci de țescluri. Ob zile nu ne-a dat dă mîncare: la patru înș cîți-o plîne pă zi. Mîncam burajoni, coț, te găajam. În drum spre Makidonija ne-a luat și dă ne păzia aînili cu d'asila după noi. Numă a lăit un ginerul noujesc: „așa v'a dat voi drumu dăla Rumfuija? Da noi dă colo: „nile-a luat.” Și jol ne-a întroată dacă cunoaștiam pă cin ni lă-a luat. Da jora sântonele: Albanez, Turci, Bulgari. Le-a zis gineraltu: „să lă-adučeți aînili na-poș, că v'a mpușe.” Dă dă unde! Aveam o manta bună dă tot și ca s'o scap am izmenit-o: j'am tăiat o bucată din ja și mergiam așa ca un prost. Pețicu l-am pus în trajață.

Un an dă zile nu ne-am epălat noi dăloc, dăloc! Jora pă noi cum je čenuşa: unșili ne jora vinete. Nu ne-a făcut nič itubă. Să 'mbolnăg'ja sarați și murja; numă după un an a adus itubăli, jo mă izmenisem dă tot dă malucărime, dă vonin și dă nemîncare. Număram fasolea bob cu bob în cașton. A murit și unu dăla noi din sat. Ai d'a trăit la Nemți a dus-o mai bine; da și dăla Bulgari a dus-o rău dă tot.

Jo am trăit mai binișor, că mă pričeșeam la dogărije. În satu ăla une-are stat jo jora o companije dă Bulgari, cum li zicja joi o „skladă.” Nu preș făcja joi lucrurli bune: jora nosăvultji. Jora în sat o mgară dă urez și l'a rupt fuan. Nu, că să fac jo unu! Da jo, če mai făcșeam jo fus la mgară? și mai cu șeamă cum jora la joi, că vinea mai mare ca cum je ăla dăla k'ie.

Sint cam neșilivizați joi, da femelli să poartă lumpai la fel ca p'ăie. Makidonončili au ălfel portu, e'am fost într'un sat la munte să lom letane și lă-am văzut.

Și cum mai plîngja saračili: credeja că le făcșem v'un rău. Da noi: „sintem Rumfui, nu v'a făcșem ničic.” Da nu preș 'nșoleșeam cum v'ergja jelo: romineșto cum adușja.

În satu une-am stat vinea din muntji o apă h'fartă. Opăria je seili rufili și noi cu apă d'acolo ne h'jorbea fasolea.

Cînd a fost să plecăm ne-a pus în tren, ne-a dat plînea pă șapto zile și ne-a dus pînă la Buzjuc. Acolo če-am mai pășit! Am stat în cașarimă douășină dă zile. Acolo jora un hoț dă Albanez, pus să vîngare lumpeș. Muncjiam pînă nu mai putjiam și bătaje tot oineaș omenit.

Ne-a dat un pământ lung și șase metri să-l facem adînc d'un metru, la un om pe zi, și pământu să-l cărăm la o umplură. Nu mai jora da trăii! Da o gîtă Bulgaroajică: „suferiți, suferiți, că mine vă da drumu”. Șașa a fost. C'a doa zi am dat lopații în primire și ne-a dat drumu d'am trecut cu vaporu în Gîrgiu.

Acolo ne-a dat o domnișoară dăla Crucea roșie o pînc și cite cînt lea. „Să nu spuneți că sîntoți bolnagji”, ne-a zis un ofițer dă vorgea romînoște, „că să vă dea drumu să plecați”. Ș'am vînit p'a zos dăla Gîrgiu pîn la București și d'acolo tot p'a zos pîn acasă. La Ploiești am găsit o femeie d'am întrebat-o dă aj d'acasă și mi-a mai vînit coraș. Dăla Văleni încolo nu mai scăpam dă cunoscuți. Pîngia cîn mă videă, dă n'ila noastră.

Slon — Același.

CXXXV

N'i-aduc aminte, maică, că p'a vremea mea să mărita lăta mai ușor. Acu je greu.

Iele je la noț o vecină vrenică, dă războj, dă timp, dă toate halea. G'ine cite cînova, li plăc, face vorbiri, da să strică toate. O h'i și pentru că l-o h'i muril ursila je înodat la git, da n'are zestre. Că acu să cală cu zestre multă, să h'i je și pământ și francji. Dacă nu je să ajvă omu te dă dîn țîr în diemon. Pîn ale părți are lumea pogoane dă loc; aiă a crezut lumea în munte, la pădure. Cu banj s'a's omu ș'a lpat malaj, legumă ce je-a tribuit. Dă strîns nu poa să strîngă, c'a ișit și cu ajîlîi tot scump. Le face poște, cum mă n'iram je cîn mă dușam dă peneam porumb la Ploiești.

Slon — Ana Dumitrescu, 68.

CXXXVI

Cică risu asta, n'încă-j lăc-șăa unde rîde ca și omu, o h'i făcut dîn pîcolîc. Je ca și lupu, da je mai îndesat, mai scurtulej. Cite neamuri dă florj, toate je p'a jel. Jel îndeamnă p'a lupk'i să sară la g'ite, la ordo. Iosu și vara să sară la g'itū s'o mînde; je rău. Unl a fugit cu surle dă p'a Bîscu, dă feica lui.

Slon — Același.

CXXXVII

Nu p'oa știș burujenîi dă țeac, da cunosc și je una dă-j zide muma-pădurîj, cită trăiește pîn pădure. Jora multă'n Sîngaciu, un s'a făcut acu socătura asta dă furnicar. Altă burujană iarba țîtîj îl zîce, că p'acolo numa țîtîli ușoare trăiește. Je bună pentru vătămătură. Și mult n'îrșase frumos cîn o plămădește omu în țîjică ș'o boș.

Muma-pădurii crește pe Toleșenei, pe Drăznela a s'ică. Face o floare roșie, cam ca moșu curcanului. Cine-o sapă în ziua de Sfântu-Gheorghe, înainte de liturgiș, je bună pentru g'ite să le g'ije laple. O l'iseaza g'ine, o bagă 'n tărțe ș'o dă ș'o mînce g'ita. Omu o plămădește în tujică: je bună de sporitură.

Dă bubă, de umflătură je bună foșia de lepuș-dă-capră. Are o floare galbină ș'o foșie rătușțară, asprușară.

Lepușu-dă-pajo să face druguleș, înălțuș și cin je crud și adună lumca, și curăță și-l mînce gol.

Slon — Zolța Dumitru Tudorakje, 70.

CXXXVIII

Ăi mai tare dintre sfinți je Sfintu Aralambije, ăla je tare de șine pe căma în frîș. Facem colivă de ziua asta, de păstrăm să punem cile-o șiră în sămînța de porumb, la g'ite. Cîm bolnăg'jește cile ceva pune colivă d'aja și trece.

Slon — Acoeași.

CXXXIX

Burușană urtă je tutunu, de uște că trece de jel la o rană, la o bubă, la ceva. Unu a oblozit falca calului c'o mîna de tutun, că-l tăjese c'un topor, și-a trecut în patru zile.

Dă tăjbură mai je bună iarba-hoșului. Je în kipu susajului și crește înaltă cu foșia croată. Crește pe pădure. Pășemne le trece la hoși din pădure cu ja.

Mașu-pămîntului iar je bun tare de răni de vindicat. Iese așa ca un maș lung din pămînt.

Slăbănogu je bun la răcjală, să facă baje cu jel.

Slon — Dobra Radu Popa, 76.

CXL

Da dacă vroj să h'ij sănătoasă tun, să te scalzi în noaptea de Bobotează la gîrlă. Je așa am făcut totdaunu și jolo-mă că mă aflu g'ine, mulțumesc Domnului.

Alții în noaptea asta să șine de drăciș: pune doo h'ire de păr de porc pe vatra ară să vază dacă să'mpreună. Dacă nu, nu să ja cu cin je drag. Și cîto alții!

Slon — Acoeași.

CXLI

M'am luat je de m'am făcut cjoban fără știrea părinților. Treceadă oșii pe la noi, m'am luat și je dup'un cîrd și n'am spus

la nimeni. Și mult jeram bărbat, că mă trăgja inima; d'aja le plăcja stăpînilor. L-auziam tainindă pã stăpînă-n'ju odată cu scutaru: „mai g'ine dădjam fata dup'un çloban vrenic, că știu c'auzungo Uriaș, dăcît dup'un bljot dăla oraș”.

La munte joșji ăi mai fericit; la vale je greu.

Jeram odată la Balacl. Ne dădja bojeru noțreț ș'avea și jel g'ite'n saivan. Numa a dat un g'ifor mare ș'a rupt grinzili dăia acoperiș cum je jel lepșit așa, rămăsese doar o obrățã. A omorit d'n g'ite, vacili s'a sperijiat, oișili s'u dat lingã tandr. Nu sã le h'i lăsat văcari sã sã domolçascã g'iforu; le-a lpat la drum, și h'ișoçcare a lpat-o, care'ncoțro zăpăçile dã tãrîja g'iforului gre-zăg'it. Tomna'n jalomițã s'a băgat d'n-dreptu. Da oișili merg plinzã, drăgușili.

Çerașu — Niculaș Ontçoju, 50.

CXLII

Vintu la câmp je peste poate. Ș'un băiat mai n'le știje cînd g'ine crivățu.

A'nçeput odată un g'ifor mare, ș'un çloban dăla Slon dor'n'ja zos. A'nins pã jel dã n'a simțit. Cîn s'a dășteptat jel nu mai putea iși. Noi ștîjam dã jel, da credeam cã s'o h'i sculat. Cîn unu mai n'le a văzut pã unde ișja sufletu lui: jera cu un hurloj și sus gemuleț dã gjațã. Am muncit dã l-am dăzgropat și l-am scos g'iu. Și l-am dus la o zăvudã.

Çerașu—Același.

CXLIII

P'altu il apucase g'iforu intr'o suriã mare, in o pădure. Jera c'un freaç al lui, spirtos nevoje mare. Åsta plîngju cã nu mai putea iși. Ålalt dalec: a spari un șteand dă-l aveã ș'a fîcut foc; a mai stricat ș'o fuleaçã. A băgat zăpadã'n çeaon ș'a fãcut mãmăliguțã ș'a mîncat cu bețozã. S'a rupt grinda dã greutate, a vinit pã hambaru dã málai, Åsta bljotuleț ufoaca ș'ãl spirtos plîngja.

Çerașu—Același.

CXLIV

Acu a ișit cu doftori åștija pentru oi cã sã nu sã'mbolnăg'jascã dã vãrsat. La bojeru unde jeram je l-a lăsat pã unu d'a fãcut la urelçje la v'o çinzeç dã oj și dã unde, dã unde cã țgate n orbit și multe a murit. Tot çe-a apucat Mocanu dã åștje, tot aja je mai dã folos. Scutaru are dã grizã sã altojascã cirlani d'n Vinereça-mare plîzã'n Sfîntu-Dun'itru. Dac'o lasã vara, ja vine dã sã scark'inã și façe o bubulițã roșije pã care sã pune musca.

Cin s'a mbolnăg'it oaja dă vărsat li face'n'li pã la ile; je cin prona cin poji sã nãcreșli cu ia. Dacă moare o oaje dă vărsat, li lom pielea, o lãsãm sã sã zvinte ș'o bågãm la dãsag. Ca sã altoim cu ia o bågãm la cãson sã sã moaje. Stãpnu ne cãpuja c'un ac cu h'ir dã mãtasã. Li mujam lu zcama aja și strãpundeãm oaja la coadã. Oaja sã cunoște pã dește dã je strãpunsã.

Ćerașu — Același.

CXLV

A mai multã gãlbeazã am bãgat io seamã sã ja din roo. Am lãjat odatã un miel care nu sã mbolnăg'ise dã gãlbeazã, jera sãnãtoe, bina, și l-am șters pîn jarba mare plinã dã roo cu pielea caldã ș'am ținut-o pã urmã la cãldurã. A treia zi jera pã la cum je puricelu cin je n'ic, așã n'șica pã ja.

Da obișejurli din vakimo n'o lasã la vale sã pascã pîn zlãtini. pã hãja, pã hãjaltã.

Ćerașu — Același.

CXLVI

Ce crezi? je mare lucru cin jeșli lavãtal cu oili ș'apãj sã te dãșparțj dã jela, mai ales cin mi singur.

Sã vorgește c'ar h'i fost in spre Sinain un cjoban și cin s'a rãvãgit oili jel a rãmas cu cınzeț dã mioare. C'icã j-ar h'i zis unu sã nu sã neqare pîn n'o mai avea cınzeț. Da stãptn-su dã colo: „dacã stai așj pîn la primãvarã, li mai dau cınzețj”. Jel a rãmas acolo și n'a stat loculuj dãloc: a munțit din greu. A pardosli slina cu h'jatrã și strunga. A fost aducind apã la slinã. Da c'ind a fost vinindã g'ifornișli alj marj n'a mai avut ce face dãcãt ișja și jel cin sã mai lumina, dã mai lãdia cile-o pirtije ceva.

C'ind a vinut primãvera și s'a fost urecndã oili la munte spre stinã lu vãzut cjobani cum a ișit din slinã ș'a pornit cãtre un virf sã le jasã inainte, și c'ind a fost vãzindã jela oișli s'a pus zoe și a murit.

Ce crezi, dã dor! D'aja-j ke „Vieșu-cu-dor”.

Ćerașu — Același.

CXLVI

Am sușit din bãtrãnj cã in comuna noastrã a fost un skit mare dã cãlugãri. C'ind a trecut Turcã in țara ungureascã a pus foc și skitului și la o bisericã dã lemn care mai jera. La bisericã sã cunoștea lemnul ars. Din skit mai rãmãsesu zidu; c'ind jeram io mai mic jera zidu nãlticou. Cãlugãri numa a fușit, pã urmã numa a vinut qomeni și și-a fãcut bisericã.

Ucidă je acu hiarică a fost în fuța șkilului, să spune, un cireș mare și d'acolo j-a rămas numii comunij dă Cerașu.

La noi sint moșneni. Care sint glăcași a vinii dă dincolo și s'a acjuiat aci; lei n'a avut pământ. Mai teji la noi au cărușă cu hoji și straporlează lemne la vafe. Lini duc și var, cō au varuți. Facem și țuceă. A din urmă țuceă noi li icem postete: unî face oțet din joi vara, alți-l pune înapoi în căldaro în loc dă apă.

Cerașu — Alexandra Popescu, 76.

CXLVIII

Noi hătrni am văzut și din urmă cum a fost și cum je acu, da mai bine n'o să h'ija. Nu lu niți dumneata la Slovași: cum-pără mslajo cu kilogramu ca la Bucureși și case mari ca la bojeri! Nu je vorbă cō bani dă azi hătrije je, hătrije rămăna.

Șapăi cu skimbărlil-astea dă guvernăni n'j-aduc aminte cō spuneă d'ni hătrni. Cîmă dă n'avea omu cu cō plăti Turcului ungiu omu cu n'jare și vinea g'iespili să-l sugă. Da nevaeta or v'un vnitro dă bine: „hai să te gonim!” Și joi sâracu: „nu le mai dați zos, cō g'ine altili; astea sint sătule și n'o să mă mai muște, da alea d'o hi să g'ije sint flămînte și mă stinge dă n'jepături”.

Cerașu — Același.

CXLIX

Cin l-am văzut je pã Guța jeram băjacandru dă umblaci cu cuprili. L-am văzut la Valea-largă treclindă cu doispde băieți tinar; s'a us la skit, le-a luat pămînturii. Jera c'un zeikioj găitănîit, nu știam cō je joi. N'j-a spus oamoni: „uito Guța!”

Jera un om nălticuț, legat și muș maturei.

Cerașu — Ion Boțoroșu, 78.

CL

Acu s'a skimbai multo, maieă, la noi lu comună. Spuneă mama cînd a vinit ja g'iatu aci jera p'aci pădure mare, cō dacă te rănăcîj te mîncea lupkî. Am pomînt la noi o masă lată și greasă, fața lei d'o palmă: jera pusă pã tronu joi. Acu le-a lăjat pã țoate, parcă n'ar mai h'i fost; preș s'a curățat tare locu. Acu s'a făcut lazurj dă fto, n'are dă un să mai nețuscă.

Cerașu — Zina Coțocaru, 52.

CLI

Sint doi H'ilepi și noi li jinec cu grîză: je unu dă țoamă, pînă postu Crăciunului, altu je dă primăvăra, li mai xîce și H'i-

lepu-ăi șklop, la februar. Căcă să nu dai gunoju afară în zilele-astea, că mincă gălbi lupk'i.

Ćerașu — Aceeași.

CLII

Cu comorli-astea, majcă, frate dă frate să dăsparte. Căcă s'ar h'i dus la moară unu Toma Drăgoj și cu Marija lu Iordakja. Ia a văzut stărucindă lângă mal, că să dărimase ripa lângă gîrlă. Aia a fost izgonind-o să să ducă singură la moară. Căc'ar h'i fost într'o lădiță ș'acasă ar h'i pus-o 'ntr'un șteand dă brad ș'a pus cenușă peste lei: lei să apără cît poate că nu je adevărat. Da nič nu poate să-i mai ja d'acolo, că s'ar h'i făcîndă un zgomot mare ș'ar cînta un cocoș.

Da altu, aia din Dražna, a găsit o conșară astăvură. Ij gițise o femije dăla Izvoara că une sînt și lei s'a dus la ja cu doi bani d'ăja. Ia: „adu-mi mai mulți, că ți-i plătesc”. Da lei s'a lăsat momit d'un boj dă Ungureșan d'a zis că-i dă cîn sute dă lei pă unu. Aia s'a băgat într'o prăvălie cu lei și după ce j-a luat bani a ișit pă altă ușă. A rămas unțiașu plîngîndă. Femija nič n'a vrut să-l suză, o h'i fost norocu hăluja.

Da uște-șea face banu.

Ćerașu — Aceeași.

CLIII

Pă Valța-Borului, că ij zîce-șea c'ar h'i fost p'acolo un boj mare, jera tot o comoră pisto gîrlă. G'etu tata o lot vedeșă lucîndă făcăra afară din pămînt. Dă cîte ori să dușia s'o seopăță a fost zgîerîndă măgari, țapăi, boj și l-a fost alergîndă. În toate să face djavolu, numa în oaje nu. D'ăia pomana je primită, cîn je făculă cu carne dă oaje.

Vez dacă comora je zursă să face tot felu dă irezuri și nu poate omu s'o ja.

Ćerașu — Marija Boșeroiu, 67.

CLIV

În casili-aleșă părăsite, la Ișu Margiata, spușea lumeșă c'ar h'i fost zîcîndă niște minți ș'ara pă palimar. Io gîndesc că ș'ia djavoli sînt, că lei p'acolo s'acîjuză: pîn case părăsite și pîn măr găunos.

Cu să vezj, kjar aci lângă noi jera un măr domnesc și l-a trăznit. A trosnit ș'a are. Ș'a fost gușîndă ș'a fost răsîndă în mărul asta găunos dă tu 'nfricoșă. A don zi s'a găsit untură; jera untură dă zmeș. Asta je bună dă sporitură, să tragă cu ja.

Ćerașu — Aceeași.

CLV

Unu după Valcea-Borului, moș Niculaie Suditu, a fost vinând în sat cu sapili la h'ierar să le dreagă. Cum să 'ntorčja jel noaptea acasă i-a fost isindă înainte uni cu trăsurli, alți pã cai, și i-a fost poftindă: „hai, moș Niculaie, în căruță!” Da jel a fost tare: „fugi că te tai cu sapa”. Aja iar: „hai, moș Niculaie, în căruță; dacă nu în căruță ai puțin în teleguță!” Jel: nu și nu.

Dacă să punea în căruță, îl dučja să să spinzure. Cîc trečja pã lingă o comșară.

Čerașu — Aceeași.

CLVI

Atunc să spinzurã omu cîc g'ino cu căruța cu lăutar; să-l ja. Sînt țapk'i, măgari. Îl duče 'n cîntări și-i zăpăčjește, dă să spinzurã.

Să vozi cum a fost cu nevasta lu jov! Jel a fost zăclindă pã grămada dă gunoi și i-a fost lingindă cînt; da jel tot nu s'a fost supăringdă. Numa ce-i g'ine niște irezori joj: „io mă mărîl, omule!” Da jov bun cum iora jel și cu gîndu numa la Dumnezey: „mărîlă-te! Da cînd o h'i să te ja cu căruța cu lăutar; tu să-; fac aflata cruce”. Și adevărat: cînd a venit aja ja ș'a's aminte ș'a flicul cruce ș'a k'ferit țoate ca un g'ia.

Čerașu — Aceeași.

CLVII

Sfîntu Ilie a fost vinător; jel pleca și-ș lăsa nevasta acasă. Djavolu ce să facă să-ș strîcã casa? Îl întîlnoșto și-i zide: „nevas-tă-ta are lbomnic”. Jel furios a plecat acasă, ș'a nîlat pã ferăstră ș'a văzut doj în pat. A băgat capu pã ferăstră ș'a fost omorîndă pã io-su și pã mă-sa. A plin jel, ș'a căit după ce-a văzut ce-a făcut ș'a plecat. S'a fost întîlnindă cu Dumnezey și i-a spus focu, cum l-a întîlnit pã djavol și ce l-a pus la cale. I-a zis: „dă-m voje, Doamne, să-l împușc!” Domnu dă coto: „de, măi Ilie, da dacă n'o muj h'i djavolu, nu să mai fakînă lumča”. Da jel alt ș'a rugat pîn ce i-a dat voje să-l împușc, da numa dă ziça lui. Acu întrebă Sfîntu Ilie merșu pã Dumnezey: „cînd je ziya meș, Doamne?” Și-l ține cu vorba, or că maj je pîn'atunc, or c'a trecut. D'aja jel cu tunșili atčargă după jel.

Da vozi că Dumnezey nu-i k'lorde pã uđigă-j-țoaca. Și țoate vorbilj-alea roie numa dăja joj sînt.

Čerașu — Aceeași.

CLVIII

Tot să maj ține lumča dă fermeče. Io una am găsit în bătătură un lus nou cu tort, nič urzeală, nič bătătură. Trăja rây

hî-n'ju cu g'jate normea: „du-te, du-te.” Pîn n'a 'nvăjat o femeie să-l duc un să dășparte drumurli și să-l zvîrl.

Unii sînt meștere dă dășfațe cu socala, cu l'jjeru plugului, cu dinți k'șeptenutui dă c'liji. Alții fațe dă urți cu trei cășoj dă naturoi. Ū pune în gură la un cine mort, la trei zile îl acopale și-l amestică cu pămînt dăla stag'ila moriij; o h'i zicindă și čeva d'io gură, nu știu, da mîntoște cu joi, ca să-l urască luma.

Dă vrăa să nu să nivă g'ino uni, numa le zvîrlie pămînt dă un să hîrlie cini, ca să trăiască rîu ca joi.

Încei dă dragoste, să-ș apui če-a făcut doo. Jole a fost zăcîndă dă dragoste, că, do, dragosteș a fost dă cînd a făcut Dumnezeu pămîntu. Ș'a făcut dă dragoste. Ș'a fost hăgîndă pă horn una și alta d'io pod i-a fost lurtîndă unt pă cap. A fost zicîndă: „s'a 'mpreinat cutare cu cutare”, cum i-a fost k'jemîndă pă joi. Unu d'io joi d'io băjeș s'a fost ujlînd pă ferăstră ș'a văzut tot în al treilea șeară a vrut să le dea c'li-o lucățică d'io lurtă d'o făcușe d'io unt. Da aia n'a mîncat-o g'a dat-o la un cine. Trei zile a urlat cînili acolo la ferăstra lor. Da nič aia n'a mai dat pă la jole.

Čerașu — Aceași.

CLVIII

No strîngîjam la șozători, la furcărije, și mai ne zucam. Făcjam „crui sîrșeze”. Dacă k'icaș, trebuia să-l pupk'ij p'un flăcău, vrei nu vrei. Maj să striga:

Cite fete n'j-a fost drași,
Țoate n'j-a făcut nădrași;
Cite fete cu mărșele,
Țoate ibomničli mele.

Sau:

Țoacă, leică, nu te fače,
Or nu zoc cu čine-ș plăče;
Țoacă leică că ū-o h'i,
Or nu-ș e drăgușu-aci.

Čerașu — Aceași.

CLIX

La lingoare, mără, je gino să facă baje cu hodolean. Ju o burujană naltă și fače o floare gălbujă. Frunza je măruntă și crestată, o ūr mai lată ca măraru, da tot așa crăcănșasă. Și vetriceș je bună la lingoare, s'o k'iseze și s'o puje la cap cu rean. Creșle mai mult pă prunduri, are frunza crestată și deasă și floareș galbenă.

Rostopasta je bună la pečingine; cînd ū rupk'ij frunza jese lapto.

Čerașu — Aceași.

G L O S A R ¹

- açiuja (a se) cxi, cxi, cxxi, cxxiii, cxxiv, a se adăposti.
 adăsta i, a se opri într'un loc pentru civa timp.
 afene, afine (Slon).
 ağıst cxcx, ağıst.
 aine cxxiv, cxxv, Aolna.
 amelică v, america (pinză groasă de țig).
- anang'he cv, primajdie, strimk-rare, lipsă mare.
 anda iuz, alde.
 arman: „un să strînge strînsura cîmpului” xxxiv.
 arventist cxxiii, avantistă xii, adventistă).
- băciul cv, a avea de lucru mult înprejurul casei. Cîntul foarte întrebuințat pentru a arăta munca mai greu de pe afară: a tăia lemne, a aduce apă, a avea grije de vite etc. „Acum poe să mă hodinesc, că dăstul am băciuit p'afară” (Teișani).
- băjecandru cxxviii, băiețandru.
 bărbat(ă) cxli, harnic, vrednic.
 bardac xiv, ulcioa de pămînt.
 bașca, deosebit: „ja mai g'ine să staj bașca dă coplăji, după ce i-aj dat la casa lor” (Cărușu).
- buelcișe, ciocan pentru ceruuri (Pozești).
- beșleagă, nepulnicioasă: „ie bătrînă și beșleagă, n'aj ce auzi dăla ja” (Pozești).
- bilalișe, piaplada; îmbrăcată modest: „da iera lumca mai bilalișe, mai slăbuță, nu așa împoțonată ca o doamnă” iv.
- bjocă lvi, ochi de apă, scufundătura în lac. Mai circută și cu sensul de „groupă cu apă în drum”.
- birli lvi, a bate cuiva capul, a plictiși cu aceeași vorbă.
- bita, dim. bitica și mama bita, bunica (Pozești)
- bitan cv, cxiv, copil nelegitim.
 bitu, bunicul.
- blăgadișe cxxiii, blădiganie.
- bljot cxii, dim. bljoculeț cxliii, prostănac.
- balbotine, fructe verzi, acrituri și lapeme ca: știrul, loboda, lap-tucile: „nu-m ține dă șoame, c'am mîncat azi numa balbotine” (Teișani).
- boldeică cv, cafelușe.
- balokîșă cxxxi, dim. dela băl-tocă.
- hongjeni, hungieni (a se), a migăli la lucru fără spor (Teișani).
- boniav, farmu obişnuită pentru bolnav.
- borțură cxxiv, rana adîncă.

¹ Cuprinde cuvinte din seria întreagă de teste tipărite dela vol. III, 155, 341 urm.

Pe lângă referințele la texte am înregistrat pentru unele forme și întrebuințarea lor în alte cazuri. De asemenea am adăugat și unele cuvinte ce nu se găsesc în text, dar mă-am pîrut interesante de relevat pentru cunoașterea graiului din Praboru.

Mi s'a pîrut încă și că nu puteau fi luate la o parte unele forme care prezintă particularități de luat în seamă pentru fonetică.

briboi xxvii, instrument crescit de dogărie pentru a da găuri fierului.

boi, lui, cusut cu care se îmbrăcă copiii să în împărțigănia (v. aceeași revistă, III, 350).

boi xxix, a nădui.

bulimaci xxvii, bulimaci, pari pentru gard.

bunget cx, dăci.

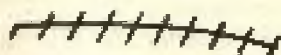
bunghini (a se), a se chină: „zace dă să bunghiește” (Teișani).

bunghini, prăpădi: „sint bonlavă, bunghina de mine” (Posegă).

bunghieșă, lenovecă „o duce într-o bunghieșă” (Teișani).

buriș xix, dim. burișas cvii, buriș mai mult gros ca lung.

buzteni: „cusută pă buzteni or pă muște” cvii; cusătura pe buzteni se deosebește de cea în puncte sau cum i se zice în părțile acestea „pă muște”. Astăzi e pe punctul de a dispărea această cusătură ce constă dintr'un fir de ață în lină orientat puțin oblic, pe care se cosit în felul acesta:

Se ținea cu firul în palmă sau ciuct, fără prea multă grijă de exactitate, ceea ce nu scadea efectul estetic, căci dădea impresia de featură în piatră. Avea avantajul că era foarte sporadic și efectul unui model cusut pe buzteni, pentru cine nu e obișnuit, e aproape același cu un model în puncte sau „pă muște”. La amindona îi se mai zice și rluri.

bătura, jumătate din oala făcând păstramă (Posegă)

călișo lxx, cădușă.

căpui cxxiv, a purta de grijă din vreme.

carabă, feavă de cuculă sau de toc cu găurele pe care se îmbrăcă copiii să chate (Teișani); feavă cu găurele dela simpoi pe care se mișcă degetele pentru a armoniza sunetele (Ston).

carabău: „șaduțea cilș-un bivol dă stălea carabău, plin cu undălema” xxi; este vorba de burlățul din piele de bivol în care se transporta mai înainte sâmbelul „Carabău” aici are sensul de „umflă”. Am impresia că povestitorul se lușeta asupra formei la care stăruia, cămăuzit însă foarte des în expresia „umflă carabă”, ce circula parafrazat cu arama de „umflă buciom”.

carială, carieră: „carială dă piatră” (Stănic-Groșani).

ceacir, sașiu (Teișani).

ciăinar lxxv, partea dinapoi a șlei.

cișacelă xxv, rânjășă.

ciobăni, a ține în buzni o pasăre (Posegă).

ciocmăneală lxxiii, nelăștelegere într-o locuțură.

ciokije cxxvii, uncală de dogărie, cu o limbă pe care se bat cu ciocanul cercurite.

ciolneg, oas mic de lemn cu coadă lungă cu care se scoate apă din fântâni de pe șosea sau se decăcoră barburul (Stărcioje).

ciolpan, rest de tulpină a unui copac frânt (Teișani).

- clapă] xxxvi, *hucăfi*.
- clorobojaje, nase multe adunate deasupra (Teişani).
- cliran, miezul după ce a fost înfirat (Slon); *oul fludr* (Poseşti).
- clrozăjje, chestie, afacere: „fo nu mă mai mărit; cu mine je altă clrozăjje“ (Ştefeşti).
- clroşli oxvi, *lambăcat rău, clripit*.
- clslă viii, *adunarea de bătrini ai satului*.
- clşlă, se unte foarte des în expresia; *umbă din clşlă 'a clşlă, umbă din loc în loc, din casă în casă, din petrecere în petrecere*.
- clşlar, „care umbă dă colça plină colça noaptea pă uliță“ (Teişani).
- conclizat, *adus de spate* (Berlea).
- colăderi lv, *cătrăşi care spun oraşile de nuntă*.
- colniči [a se], a se *alătura*: „dă-cti la h'i-meşa asta d'o am unde să mă colničesc şi jo, bătrină cum sint'f (Poseşti).
- conţeni : „zače dă să conţeneşte“ (Teişani), *zače de-şi pierde toate puterile, de se sfirşeşte*.
- contraşiu, *semnificaţia acestui cuvânt înşişi bătrînul ce mi l-a spus nu mi-a putut-o preciza. Cred că este vorba de acela ce avea sora concesionată prin contract: „atunci jera Mălaru contraşiu şi pira pă omu care tăja sare“ xxiv*.
- copăi, a săpa prunii împrejurul rădăcinii (Teişani).
- copii. 1. *fişina upei în care se învîrteşte bolnavul*; 2. *băstarul ce mai creşte la rădăcină, băstarul nou dela upei*.
- copii, a *căuşi upei*, *porumbul de băstarul nou. La porumb copilitul se face la ogorii, adică prăşita a doua*.
- coprins oxvii, *indentulat*.
- corconii, a *menaja pe cineva, a-i răsfăşa chiar* (Poseşti).
- costeliv, *nucă costelivă, care se curăţă greu. Se zice şi despre un om dificil la mîncare şi slab* (Teişani).
- cotorşanță, *fenicie bătrînă şi rea* (Poseşti).
- crivac lit, *fusul pe care se îngira sfoura cu care se scotea sare; aceluşi fus dela flintină*.
- croşnije, *teptura de tennă cîi poate cuprînda omul cu braţele şi pe care o pune în apate, teptă într'un mod special* (Slon).
- crudili, se zice despre *turma mieilor fîlăți de curînd* (Ceraşu).
- cupl, a *încereşi pînza la cusatură*;
- cupit, *încereşit cusut nerogulat, urit*.
- dăhăjnat, *stăbit din boată, din admîncare*: „dăhăjnat aşă, nic nu poe munci“ (Poseşti).
- dăhulat, *steit fîrteşte din preu mare aborealt* (Teişani).
- dănhănae, *minunăție*: „altă dănhănae, acu!“ (Hincezi).
- daravele oxv, *întîmplări, poveşti*.
- dalniță oxvii, *copac cu coroană bogată, la umbra căruia se pot adăposti vitele*.
- dihorțuri xxv, *divorțuri*.
- dircioği, *curatele ce teapă săbata cafului*.
- docăni, a *stăruî în dojană* (O-grelin).
- dricul, a *apăsa cu picioarele căpişa de fin spre a o patripi*

- mai bine; capii la joaca lor „dricuesc” lucrurile prin casa (Tirleşti).
- dulmea r. dirmea, legătura de cap în formă pătrată.
- durul r, a face spămor mare.
- fălălujală xv, lucru de fals, de mândrie.
- favrică cxxx, cxxxI, fabrică.
- firiștea, chereștea (Slon).
- fiteșcare lxx, h’iteșcare, h’iteș-care cxxI, ficare.
- foină, faină (fonetism foarte răspândit).
- fulejoc cxxII, pălănia cea mai mare cu șteandul.
- fătuță, dim. fultucută, perna mică (Cerașu).
- furcărije cLxx, staca unde se torcea cu furca.
- furnicar cxxxvII, funicular.
- gardia, scobitura circulară în fundul butoaielor în care se bat doagele.
- gărdinar, instrument de dogărie cu care se scobește gardinul.
- gierbă, jurubiți formată din trei fire (Cerașu).
- glozghi, a mesteca cu greu într-o ginghi (despre cei bătrâni) (Teișani).
- guși, a atârna la bauld, a holi pe picioare (Râncezi).
- goși xII, a curța de coaje (naalea, nucile).
- goșea lII, balaban de sare.
- grigi vi, rotilele dela războiul de țesut, dela scripeți.
- grohotiș cIV, pământ amestecat cu pietriș.
- hădărăg xv, lemnul afârnat de grindă de care se acția tucul pentru fier; orice băț mai gros și noduros; ciomag.
- hăliădai, a trăi mult într-un loc (Gogeanca).
- halça r, cIX, cxxxv, alea.
- hara xxi, a ora.
- hartapale, zdrențe (Râncezi).
- hățaș ov, poteca pe care merg oile la mulsare.
- H’ilepi cIX, străbători pe care le fin femeile să nu le mîlîncee lapții vitele.
- hîreși cxxxiv, creși.
- hidroșală xLxx, suferință ascuțită.
- hîrșis, piele de oișel (Pozești).
- hîrșigape, drumuri rele cu gropi (Starchiojd).
- h’iteșine cxxxvI, oricine.
- hodolșan cLxx, crambe tatarice.
- hurdubelea, năpasta (Slon).
- hurtoj xxi, cxxII, coșul pe unde iese funul.
- iarba-șjului cxxxvII, doronicum gastricum.
- iarba-hoșului cxxxix, actaea spicata.
- ioștem, în acești an (foarte des întrebuințat).
- ișe cxxIv, submoara la animale.
- iova lxxvII, Ecce.
- incăjbăra (a se), a tăbări, a se lua la ceartă furi alsa despre cine) (Pozești).
- inserat ov, pășunatul de seara după mulsul oilor.
- inoșvonit lV, imbrîțcol cu fel de fel de podobe.
- irezurj cLIII, cLVI, arătări, năzăriri.
- hubă cxxxiv, eteol.
- izmenit cxxxv, pocit; se zice și despre cineva care face mof-turi.

kjendälă LXV, femeie lehză.
 kjertic, a buclăcă de lemn: un
 fel de răboj pentru postav la
 piază (Slon).
 kilăgît XVII, cu oasele rupte de
 obosență.
 kirhana LIV, deposit de pește.
 lamurli CXII, ramurile.
 laz CL, loc de fineață.
 lea, telca, fața.
 lepșil CXXI, nu prea înălțat, puțin
 aplicat.
 lepuș-de-șajă CXXXVI, telekia spe-
 ciosa.
 lepuș-de-capră CXXXVI, saloia
 glutinoasă.
 lincăgîl, murdar (Cerașu): „vase
 lincăgîle”, nu bine spălate.
 loză, copil mic, pipernicit (Tei-
 șani).
 lotreț XXXVI, loț.
 lupărija CVII, coastă mare de lupi.
 măgădău, om înalt și prostul (Tei-
 șani).
 măloștej CXXII, din dela mal.
 mărturisăji II, blestemați, sortiji
 pentru un anumit scop.
 mașu-pămlinului CXXXIX, lathraco
 squamaria.
 meleguță V, rătăcița dela meli-
 fatul cîmpului, din care se fac
 zăbelenii.
 mereduil XVII, cu vinete înclăzate
 ce nu permit săișădri cu ugu-
 rință.
 meriș, cam strîmb, zăbred: „au
 treco, maică, pă puntea aja, că
 ie merișe: să nu cazî în apă”
 (Groșani); înșepenit: „nu poț să
 fac nimic, că sînt merișe d'o
 mînă”. (Teișani).
 merlio XXXVI, măsură cu care
 se în olăuul la moară; a porție

cit mînuinea omul: „omului la
 muncă să i dai merliu lui”
 (Posești).
 migle LI, grămizi de sare.
 miglaș LI, lucrător ce oțra țorea
 la migle.
 mîfuzat(ă) LIII, CXXIV, vișel în-
 fărcat.
 mînzărar CV, ciobanul ce păzește
 mînzăriile (măoarele înfărcate).
 mînzoc, pețec țesut din trei ju-
 rubișe și patru gjerbe, cit un lat
 de mînă (Cerașu).
 mîleadă, piele de ouă rasă de miel
 lucrată ca să se îmbălinească cu
 ea; din două mîlezi se îmbăli-
 nește o scurteică (Posești).
 mîskiu, ciocan pentru țercuri; se
 zice și despre cineva slab.
 mîzdri, a roade coaja de pe co-
 paci, de pe pomi: „grozav mîz-
 drește țapurli lăstaru” (Slon).
 mîzi: „a'ndeput să mîzască a
 ride” CV.
 mogîndă LVII, mogîldeață.
 mozoli, a mesteca cu greu, a me-
 steca mult.
 muma-pădurii CXXXVII, botanica
 officinalis.
 mursicat CXXIV, mușcat în mai
 multe locuri.
 muște LV: „cusul pă muște”,
 cusul în felul acesta: XXXXXX;
 o. bușteni.
 nagoda CXXX, ceea de care nu
 poți scăpa, imposibile, țazete.
 nagotă, copil care se fine tot
 după mama lui (Teișani).
 nămilă CXXXIII, arătare.
 năprujie XLVI, femeie mare și
 proastă.
 năsărîmbă, femeie proastă; prostie
 (Teișani).

nătărlimb(ă), om mare și nestăruitor; acțiunea lui (Slon).

natră oxi, distanța dela iși pind la sulul dinapoi al războinului, năzi lvi, nozi oi., a crește din nou, a merge bine.

nașipone oxi, boabe de ienupăr, nașiper oxi, ienupăr.

neașvnil oxxiv, nepriceput.

niaului ov, cxxviii, nisoinui.

nișea 1, para de argint.

noalia, minz dela un an pînă la doi (Slon).

noșcasca lv, primul joc, hora după ce s'au înțors mirii dela cununie, la care iau neapdrat parte nuanți cu mirii.

obor iuu, loc unde se închid vîetele ce nu făcut strictețiani; taxa care se plătește pentru ele.

obrajă oxi, aripa saivanului.

ogod lvi, rost; cuvînt foarte des întrebuințat pentru a arăta destoinicia, cunoșterea, priceperea la un lucru: „dacă nu-ți știți ogodu, șaiba te mai apucă [d'un lucru]”.

oșonț iui, tuit de rechiziție cu căruța pentru a arua armata cu manutanța.

panakhdă vu, tablă de lemn cam de o jumătate de metru făcută din stofar, de obicei, pe care școlarul scria cu cerneală.

păr urzesc lxxvii, păr care se coace mai târziu vara (pe la Sf. Petru) și din care se dă de pomand.

peag lxxv, cu o pată albă pe un ochi și pe frunte; se zice și de un om că e „peag” dacă are o pată necrecare pe o jumătate din figură: „fata asta ar h'i fru-

mușică, da o vezi că e peagă” (Posești).

perdeca, adăpost de prînzare pentru oi, făcut din stof (Cerașu). perije oxi, plantă parasilată pe brazi, „mătura vrășitoarelor.”

piar, refacere greșită pentru chiar (Teșani). pînză, se zude foarte des întrebuințat în expresia „a merge pînză” oxi, oxi, a merge înșir nelintreupt, una după alta (despre oi mai ales).

pirpîriy, slabuș, debil, delicat: „h'i-mea asta, nu știu ce m'oi face eu [a, că tare le pirpîrije” (Teșani).

pitije ox, lvi, potecă prin văpadă. plag'ija xxxviii, bucată mai mare de țîntrită din acoperiș; porțiune mai întinsă de lucru la șapă, la coasă; lemne mari strîmte la un loc.

plămfozi ix, plămîni.

plehupă xxii, xxv, acoperitoare, capoe, șorf.

plotgașe, rămășițe de lîm ne-toarsă, buciți de blăni ce nu mai pot fi întrebuințate (Vadul-Părului).

poainzei lv, nuanți învitați de mireasă.

podșeacă cvii, dim. dela pod.

podmol lvi, aluviune, noroi.

podvală viu, imposibil ce consta din a face transporturi cu căruțe.

poșida (in) iax, în ciuda cuțeu.

poșil, curcama ce trece pe sub coada calului (Slon).

polocră oxxix, polocre, porcădă, (Posești).

pomeșcălă: 1. umplutura pe care se apasă lemnela caselor; 2. pă-

mîntul galben făcut cu apă cu care se nivelează păreții.
porcoi, grîmadă (Rîncezi).
pornozi VI, scindurelele dela război pe care se pun picioarele pentru a mișca țifele: „nu căleăm în pornozi” CXXIV, nu urmam calea cea bună și dreaptă, greșim.
poselele OXLVI, fura ce curge la urmă, la fabricașianea ei.
posiclii, murdar de unsoare; „vase posiclite”, unsoase (Slon).
potcă, copil mic; necu: „am dat de potcă” (Teișani).
prîceput, vîndeu: „are ieșac dăcătălțarea asta, jo dă dăcătălecu ieș m'am prîceput înto-dauna” (Cerașu).
pufne XIX, „borgale pă girle”.
rahilă OXLII, durere internă, suferința ascunsă: „are jel v'o rahilă la inimă, dă să tophește așa pă pîcșare” (Cerașu).
ramâl, sponos mare de gluxuri.
reșan CLX, hram.
rafeneș CXXVI, pofecere ce fine mult cu lăutari și băutură la cîrciumă.
rodșasă LV, „eă ajivă dă toate grtu, g'ln”.
rogodéle, fructe mici și acve (Teișani).
ropotinu CXXI, marșă a treia după Puști.
rostopășă CLX, *chelidonium majus*.
rudar, Țigan rudar, cel care lucrează obiceiul cosmetic din teian (Cerașu).
saja sau saivan CXLII, „adăpost la cîmp pentru oi și pentru vaci, cu fundătură bună și cu acoperiș nu prea înălțat, leșcit”.

sălburi LXXII, salve de foc.
sava] XXXVI.
scalo], se zice de cîmpu foarte slab că e ca un „scalo” (Teișani).
scular CXLII, cel care duce contabilitatea stînei și supraveghează ciobanii.
șistorj LVI, șapte drugi de lemn prinși la capete în lîrcoale, ce alcătuesc primul la moard.
slăbănog OXXXIX, impotens noti tangere.
stemne, linia de despărțire a apelor pe coama unui deal (Teișani).
stomni LV, a căuta să prinzi începutul unui cîntec și a-l spune apoi pe de rost, „a stomni”.
șolecișut: ștăță șolecișată, șteala strîmbată.
șop OXXXIII, șoproș.
șorb LVI, vîltoare cu o pitnie unde apa se duce în fund și de acolo revine la suprafață.
șovon LV, țărăș șov a rockie dată în dar de noșe mirșșș, cu care eu joacă outăndu-l prins pe brufel stîmp.
stămătoseșă, scindură tală de lemn pe care coșocarii întind mișășile.
șteand, dîm, stenduleț, puțină mișăș.
știrbină, țipău unei muleșe dela roata mare; foarte des se aude în zicătarea: „g'ine ja roata la știrbină”, despre un nerecunosător de care e sigur că ea mai avea nevoie de ajutor.
ștorile, gunoi; rămășițele dela o masă nu prea ordonată (Teișani).
ștrapontă CXXVI, CXLVI, a transporta.

ștrapoarte, omnibus de transport: „ia, a iji! acu ștrapoartili astea, dă nu mai poți dă zgomotu lor pă șușă” (Rîncezi).

ștrăpunde **cxliii**, a ștrăpunde.

ștropolcă **lv**, muncă multă, treburile mărunte ale casei. Verbul a ștropolci e foarte des întrebuințat pentru a arăta munca măruntă, adeseori migăloasă, a gospodăriei în casa ei. Bărbatul „ștropolcă” și el, dar nu-i rar se întrebuințează acest cuvint pentru muncă lui.

socală **cxlviii**, fiesul pe care se „făcea feamă” înainte; se învârtia cu mâna.

șugubină: *noastră*, întâmplare nepăcătută: „numa să nu dai de v'o șugubină tot mergînd din sat în sat să stai dă vorbă cu oamenii, do!” (Rîncezi).

sulça, nămni: „co ț-e frică? că nu je nič sulça” (Teișani).

sulinar **cxlii**, **cxviii**, copac înalt drept și subțire, cu cavanna puțin bogată.

sulkină, sulfină (Cerașu).

surlă **cxv**, colțul de căldăpost pentru cel ce păzește vîlele.

susaș **cxviii**, lectucă murată.

suvelnită **cx**, suvleală în război.

tăbli **lxxii**, tuberc.

taini **xix**, **cxli**, a sta de vorbă tainșă-șă, priceată, chestie (Teișani).

tănășalnic, sfîlca, căruia-i place să povestească multe și cu rost.

tandir **cxii**, gard de paie de lângă salvan.

taruși **lvi**, pari groși bătuși în pămînt la poduri, la zăgazuri etc.

tărășenișe, întâmplare: „jote, să-ți spun jo cum stă tărășenișe” (Teișani).

tel lui, betrală.

țoșit, țurtit.

lindilicje vi, vergea de lemn cu diafi de fier la capete, care fine pinza lălușă la război.

lipil, încel, pe furis: „Imbrăcal lipil”, înăpănit.

lirifon **xxiii**, lăcușă ce conducea stăluț năvălitor.

liră **cxviii**, adăpost la cîmp.

lirșii **cxii**, a țîri cu greu.

lirș **cxli**, cel care are în stăpînire o liră de oi.

ločilgare, cea foarte mare la care se fine boarțutul.

lomma **cxl**, tunoa **lxx**, tunoaș **cxviii**, locmăi.

ujbu, în expresia „ujbu locului”: „umbă în ujbu locului, nič jai nu știie de vreme” (Teișani), oriunde, peste tot.

urikjetniță **xi**, sempericum lectorum.

vadră, măsură de aproape douăsprezece litri; „a juca vadră” **lv**, este hora din mijlocul bătăturei, împrejurul bradului unde mîreasa de trei ori sară o găteală cu apă.

vedrili **lv**, petrecerea de simblă seara dela mireasă.

vetrice **cxix**, sanacetum vulgare.

vjare **cxvii**, ghiare, refacere grăbită, ca „livjan” pentru „lighsan”.

virgi **xix**, pari bătuși în pămînt pe care se băteaușe anielele la case, la coșare etc.

vrușle: dezchis, în dezordine: „nu-i mai arde, mușcă, h'i-mii, dă nimic, plăcăc cînd vreme.

- lași casa și toate halăvrajele" (Teişani).
- zaana, abator de mite (Rincazi).
- zăcăţoraru, butoi de mui mult de două sute de vedre în care se păstrează faina.
- zădări, a prouca, a mişca din loc, a supăra pe cineva.
- zăgîrnă, săculeţ de brânză (Vădu-Părului).
- zăvănă oxiu, adăpost în şes pentru oi, aşezat cu pînză sau „govană” către crîndă şi foarte bine lăcheiat spre a nu pătrunde apădua vîntului de vînt.
- zbanşlo, cel ce are un ochi bolnav, un vînt, zgîrcit.
- zbiicîl LXV, solat.
- zbrucăci, a curăţi cu coastă bovinească din grădina.
- zbor, *blci*: „să facă zbor frumos la noi la Pozeşti, dă gîno multă lume să cumpere”.
- zburatili, turma mîşilor de a săpîtoare şi de dom.
- zejkoj oxlix, mîntuiri ată, hîină scurtă.
- zgiţije, se zice despre o femeie rea şi de obicei slabă.
- zgrebeni, rămaşitele dela pieptuşorul cîmpului, care se torc şi din ele se face „bătătura” la proşuri.
- zimbul, ca dinţii crescui în afund (Pozeşti).
- zinduit xii, darnic de o mîncare, de un lucru bun, lipsit.
- zitişje, zite, rost, precizat: „de zile are” (Pozeşti).
- zlatin oxiv, locuri mîlăştinoase, mişcune pe lângă ape.
- zmetije, oxiv, uita lungă şi subţire.
- znamenje, copil mic şi pipernic; urdare.
- zob, fîrînat: „carnea crudă la herbe, maică, dă să facă zob” (Pozeşti).
- zobi, a mîrăni.
- zoborină, rămaşite la arid dăru gîlu, servite mîrănte amestecate cu fîrînat (Teişani).
- zolit, fîcut la grabă, în zădă: „rufe zolite”, nu bine spălate.

Alexandrina Istrătescu

CUVINTE LATINE CU SEMANTISM PĂSTORESC

II

Hortari

După apropieri formale numai, e considerat ca intrudit cu gr. χαίρω „a se bucura“, got. *gairnjan* „a dori“, etimologie admisă și de Walde și de Muller. Între tufelesul acestor forme și al celei latine nu se vede nicidecum vreo legătură¹, așa că trebuie să renunțăm la interpretarea care i s'a dat. Cred că *hortari* și *horti*, atestat la Etnius, provin din aceeași temă care explică partea a doua a lui *cohors*, cum am văzut când ne-am ocupat de el și l-am pus printre cuvintele cu substrat păstoresc. *Horiri* și *horturi* se conturează limpede dacă admitem că au însemnat la origine „a mîna oile în țare, a le îndemna să se strîngă la un loc acolo“. Reflexe ale semnificației primitive apar, de altfel, la scriitorii latini: Virgil, *Georg.*, III, 164, întrebuințează expresiunea *hortari vitulos*, iar la Palladius, IV, 11, cetim: *boves... sint arguti, mansueti, timentes hortamen clamoris et verberis* (comp.: *manu lassanti aut punitione aliqua auctoritati vel vitillati*, Caelius Aurelianus, *Acut.*, II, 3, 17).

¹ Pentru a justifica această etimologie, Muller atribuie lui *hortari* gradulținea semantică „treibe an, begehre von jemand“, dar verbul latin nu are nici o urmă de sensul din urmă și în orice caz din acesta nu poate fi explicat acela al lui *hortari*.

Că *hortari* a putut urma evoluția semantică presupusă ne arată indirect o formă din lexicul păstoresc sard, anume *rogliu* (în logudoreză, ca derivat din lat. *rota*), asupra căreia aflăm din adnotațiunile unui anonim la dicționarul lui Spano că înseamnă „circolo, piccolo spazio ordinariamente circolare da includervi bestie e persone”, iar expresiunea *battire a roglia* are sensul de „indurre, determinare, ridarre, obligare aleuno a fare, stare, confessare”¹. Sardul *rogliu* și *battire a roglia* evidențiază raporturile care au putut exista în latină între *colera* și *hortari*.

Mansuetus

Nu poate fi nici el strein de păstorit; fiind compus din *manus* și *suctus*, a însemnat la început „deprins să vie la mână, să mănince din mână” și a fost întrebuințat nu numai când era vorba de îmblinzirea animalelor în general, ci și de păstori. E de amintit în această privință ce spune Quintilian, *Declam.*, CCLX: *multa animalia quas venire ad manus et mansuescere queunt, non humanum modo, sed etiam voluptuosum est alere ac pascere*. Cum *mansuescere*, *mansuetus* ne îndreaptă spre păstorit se vede clar mai ales dintr-un pasaj cum este acesta dela Columella, VI, 2: *buculi ... per haec blandimenta triduo fere mansuescunt*; de asemenea când Varro, *De re rust.*, I, 30, 2, spune: *juvenci diebus paucis erunt mansueti et ad docendum prout* (comp. *mansueti stabula*, Gratius, *Cyneg.*, 164). Poate tocmai întrebuințarea deasă a lui *mansuetus* de către păstori a făcut ca el să se fixeze în vocabularul latin ca expresiunea caracteristică însemnând „îmblinzit, blînd”.

Pentru *mansuetus* în legătură cu păstoritul o analogie ne-o oferă derivatul aromînesc din *manus*, anume *amînțar* „miel deprins să mănince din mână și care se ține merou după

¹ M. L. Wagner, *Aggiunte e rettifiche al Vocabolario dello Spano di un ignoto Bolognese*, Cagliari, 1911, 42.

cioban⁴, căruia-i corespunde port. *manceiro* „deprins să mănuieze din mână, blînd”⁵.

Medioscris

Dacă trebuie privit ca un compus din *medius* și *ocris*, cuvînt dialectal însemnînd „munte stîncos”⁶ — altă explicație mai de laud în samă nu i s'a dat —, înțelesul lui ne erocă impresii din viața în munți: păstori trebuie să fi întrebuințat mai tîrziu acest cuvînt, exprimînd prin el un munte de o faulfime mijlocie, și ca atare mai puțin însemnat pentru ei — semnificației primitive i s'a dat cu timpul o extensivă care abia laud să recunoaștem punctul de plecare.

Pabulum

Din aceeași temă ca *pascere*, la origine a însemnat „hrană pentru vite”, dar accepțiunea lui a trecut mai departe, ajungînd pînă la expresii abstracte ca *pabulum animae* (Lactanțiu), *pabulum doctrinae* (Cicero). Semantism caracteristic și el, înțelindu-se într-o citivă cu transformările de înțeles pe care le-am constatat la *fecundus* și *fertilis*.

Peragrarere, pereger și peregrinus

Pentru că s'a luat în samă numai felul cum este compus primul cuvînt și semnificația lui obișnuită dată în dicționare („a străbate ținuturi, a călători”), nu s'a recunoscut că de fapt el ne îndreaptă tot spre viața păstorească. *Peragrarere* a fost de sigur înțli un cuvînt al păstorilor care mergem din

⁴ Candrea-Denruslann, *Dict. etim.*, 1122; cf. Meyer-Löbke, *Rom. etym. Wb.*, 5332 și 5324, 5331.

⁵ Cf. Walde, *Vergl. Wb. der indogerm. Spr.*, I, 28; cf. A. Ernout, *Les Rôles dialectaux du vocab. lat.*, 206.

loc în loc, *per agros*, pentru pășunarea oilor. Un cuvânt deci evocând migrațiunile lor. Il găsim chiar întrebuițat în legătură cu păstoritul de Cicero (*De divinatione*, I, 42), într'un pasaj interesant și altfel, pentru că aduce o observație înțelegându-se cu ce spuneam când m'am ocupat de *considerare*; e vorba anume de păstorii nomazi din Orient pe care Cicero îi prezintă, după viața pe care o dăceau, ca foarte pricepuți să cunoască sborul și zădărnicele pasărilor și să facă preziceri după ele: *Arabes... et Phryges et Cilices, quod pastu pecudum maxime utuntur, campos et montes hiems et aestate peragrantes, propterea facilius cantus avium et volatus notaverunt*; e alăturat aici *peragrarare* și la *montes*, prin extinderea de mai târziu a semnificației lui, dar referindu-se la păstorit amintește bine cum a trebuit să fie întrebuițarea lui primitivă.

Reiese atunci limpede și semnificația reală a lui *pereger* și *peregrinus*; dacă ne sînt cunoscători cu sensul de „cel plecat departe, cel înstrăinat, străinul“, la origine s'a zis astfel de ciobanul dus pe cîmpii cu turma lui. Se înțela deci Walde când în dicționarul său etimologic latin (p. 375) spunea despre forma *peregre* că exprimă propriu zis „was ausserhalb des ager Romanus geschieht“; explicația aceasta rămîne departe de realități și tocmai neștinerea lor în saună a făcut să nu fie înțeles cuprinsul adevărat al acestor derivate din *ager*¹.

¹ Ceva analog intru citra ne oferă basca, unde din *kamp*, ce a luat înțelesul de „afară“ (v. dicționarul lui Asku, I, 468), avem derivatele *kamporista* „ortiz, partir“ (comp. *bandarata* cu același înțeles, alături de *landa* „cîmp“, împrometat de altfel din *hearnas*), *kampotar* „cîrangur“ (și compuse cum sînt *kampo-alar* „personne alfabie avec les étrangers“, *kampo-gari* „blé étranger“). Nuanțările acestea semantice ale lui *kampa* trebuie puse și ele în legătură cu păstoritul la Basci, cu ieșirea ciobanilor împreună cu turmele în cîmp și înstrăinarea lor de casă.

Nu poate fi străin de păstorit nici termenul „cîmp“, „afară“ (cf. A. Meillet, *Mém. Soc. Ling.*, IX, 150; H. Pedersen, *Zs. f. vergl. Sprachforsch.*, XXXIX, 362), ea și nebr. baz cu același dublu înțeles (H. Müller, *Vergl. indogerm. -semit.* IFV, 197).

Trecerea dela munte la țes, nu însă în legătură cu păstoritul, dar ajutîndu-ne să înțelegem semnificația lui *peragrarare*, e bine exprimată și

Se puna, de altminterlea, aici și problema lui *ager*. Aparține el oare tot păstoritului? Walde¹ rămâne la părerea că cuvântul latin a intrat cu *agere*, în înțelesul vechi de „a mîna” (de unde se știe că derivă *agulum* „bățul ciobănesc, boata”), așa că la origine a trebuit să însemne „locul (de pășunat) unde erau mînate vitele” (comp. germ. *Triift* față de *treibe*). Brugmann însă a încercat să-l explice altfel, apropiindu-l de gr. ἀγρῶ „a lua” (deci *ager* ar fi avut întii sensul de „loc luat în stăpînire”), dar, cum observă bine Walde, etimologia aceasta nu poate fi admisă. Rămîne atunci tot filiațiunea *ager* — *ago* ca mai probabilă. Dar și în cazul acesta raporturile între cele două cuvinte și echivalentele lor indoeuropene nu apar tocmai clare. Muller crede că *ager* poate sta în legătură cu *ago* pentru că s'a înțeles prin el „locul unde erau mînași boii la plug” — deci un termen agricol și nu păstoresc. Chiar dacă ne oprim la părerea mai veche, împărțită și de Walde, *ager* aparține propriei zis vocabularului păstoresc primitiv al Indoeuropenilor, pentru că merge alături de gr. ἀγρός, got. *akra* etc., și cu atare nu ne interesează direct, deoarece au avut în vedere aici cuvintele care în latină prezintă ceva caracteristic prin semantismul lor păstoresc.

Petulans și *petulcus*

Cum se zicea *petere cornu* „a lovi cu cornul” (Virgil), din acest înțeles al lui *petere* vedem derivate câteva forme expresive care după ce au fost aplicate la animale au ajuns să prînească accepțiuni mai largi. Astfel, *petulans* s'a spus întii despre herbelele sau țapul obișnuit să împungă cu coarnele (comp. *petulantia animalia* la Aulu-Gelliu) și pe urmă despre cineva „care dă năvală, e îndrăzneț, nestăpînit, des-

În prov. camponeze care înseamnă, după *Trezer* al lui Mistral, nu numai „cîmp”, ci și „voyage qu'un montagnard fait dans la plaine, pour travailler pendant l'hiver”.

¹ *L. c.*, I, 37.

frinat⁴. Da asemenea *petuleus*: Lucrețiu vorbește de *petuleus agnus*, Virgil de *petuleus haedus* și Columella de *petuleus caper vel aries*; tot la Columella găsim *petulantia* „obiiceiul de a da cu coarnele⁵. Din contingențe de viciață păstorască provin deci și aceste forme.

Pratum

Poate fi amintit numai cu oarecari rezerve, deoarece etimologia lui nu este bine fixată. Dacă stă în legătură cu *praeus* „îndoit, strâmb⁶, cum e explicat de obicei¹, semnificația lui ne oferă un caz de semantism analog aceluia al lui *campus*, care am văzut cum trebuie interpretat. Tot numai pentru locuitori la munte *pratum* putea avea o înfățișare care să explice derivarea lui.

Servare și servus

După diferite încercări de identificări etimologice, cred că singura la care ne putem opri este cea admisă în urmă și de Walde² — amândouă formele nu pot fi despărțite de av. *har-*, (*haurva-*) „a avea în samă, a păzi³, *harstar-* „păzitor⁴, și la început *servare* a trebuit să însemne „a păzi turma⁵, cum se poate deduce tot din avestică, unde compusul *pasus - haurva-*, ca adjectiv pe lângă *spas-*, apare cu sensul de „cine care păzește turma, cine ciobănesc⁶. Implicit atunci și *servus* a trebuit să aibă la origine sensul de „păzitor la turmă⁷ și din el a putut pe urmă ușor să se desvolte cel cunoscut.

Uberus

Înțelesul lui de „belșug, rodnicie⁸, alături de al adj. *uber* „îmbelșugat, rodnic⁹, ca derivate din *uber* „uger¹⁰, arată

¹ Cf. Walde, *l. c.*, II, 80.

² *L. c.*, II, 493.

bine o dezvoltare semantică din noțiune păstorească. Dela ugerile pline molse la stină sensul de „belșug” a trecut mai departe și tranziția lui spre agricultură se poate vedea din expresii ca *uber agri* (Tacit), *ubera campi* (Columella; Virgil, *Georg.*, II, 234, 275, întrabuințază chiar numai pe *uber* cu însemnarea de „câmp, pământ roditor”)

Formele înșirate până aici ne-au dus spre epoca primitivă a limbii latine, dar alteleori nu sîntem siguri dacă avem de a face cu semantism tot așa de vechi, pentru că îl putem urmări numai în latina mai nouă, arătîndu-ne o continuitate de înțelegere păstorească și atestînd acest caracter în transmisiunii române.

Un cuvînt de felul acesta e *minare*. El apare relativ tîrziu și atestările îl arată ca întrabuințat cu deosebire cînd era vorba de a mina vitele (comp. *inigere*, *pecus agere*, *id est minare*, Festus, ed. Th. de Ponor, 78). Sensul acesta e bine păstrat nu numai la noi, dar și în alte limbi române și chiar în derivate ale lui referindu-se la păstorit, cum se poate vedea în dicționarul etimologic al lui Meyer-Lübke (nrul 5585). E sigur că *minare* nu e decît o altă formă a lui *minari* și sensul lui s'a dezvoltat din acela de „a amenința, a împinge la drum vitele cu o vorbă, cu o mișcare”¹ și pe urmă accepțiunea aceasta a trecut la aceea generală de „a îndemna la drum, a conduce”. Cum în latină termenii vechi

¹ Așa se explică și prov. toacă „a lovi” > „a mina” (toacă li biou „siguillonar les boeufs”, toacă li folo „pousser les brebis vers le herger qui les trait”, de unde au derivat ca *toacador* „toncheur, conducteur de bestiaux, bouvier, pâtre”, Mistral, *Travou*); în graul din Castro dei Volsci apare de asemenea *tukki* „spîngerea înainte la bestie da soma” (*Studia rom.*, VII, 295).

Put fi amintite și numeroasele forme terco-cătare începînd cu (*h*)*ait*-, (*h*)*ait*- (de unde și al nostru, din turcoșta, *haid*), al căror înțeles variază între „a striga, a mina”; v. asupra lor H. Vámbéry, *Etym. Wb. der turko-tat. Spr.*, 2.

pentru „a mîna vitele“ erau *agere*, *pellere* (și compuse ale lor), se poate ca *minare* să fi fost introdus tîrziu, cînd îl vedem atestat. Nu este exclus cu toate acestea ca el să fi fost întrebuițat de păstori mai de mult și, cum s'a întîmplat cu alte cuvinte, numai mai tîrziu a ajuns să străbată în limba scrisă.

Minare aruncă indirect lumină asupra semnaticii lui *pellere*. Sensul primitiv al acestuia, din tema *pel-*, a fost acela de a „lori“¹ și, ca atare, a trebuit să fie întrebuițat tot de păstori cînd îndemnau vitele la drum. Legăturile lui cu păstoritul le evidențiază bine expresiuni cum sînt *compellere greges* (Virgil), *propellere oves* (Varro); în același sens ar fi de luat în seamă *opilio* dacă poate fi privit ca un compus din *ovis* și *-pilio* < *pellere*.

Pentru că ne ocupăm de noțiunea de „a mîna“ în legătură cu păstoritul, o locuț să insistăm și asupra lui *ducere* pe care ne l-am amintit în seria de mai sus, evoluțiunea lui semantică putînd fi mai bine înțelesă, mi se pare, dacă ne referim la *minare*. Se știe că *ducere* e înrudit cu got. *tūhan* „a trage“ și ne întrebăm dacă faza lui semantică mai veche nu a fost „a trage o cărare, un drum“ pentru vite, „a porni“ cu ele, sau „a trage, a împinge turma înaintea“; în asocierea lui reală ar apărea atunci *ducere* cînd Virgil spune: *duc nigros pecudes*; spre păstorit ne îndreaptă și *duc* cînd îl găsim în expresii ca *dux gregis*, *dux lanigeri pecoris* (Ovid). Deoarece, cum am văzut, cuvintele tipice pentru noțiunea de „a mîna, a conduce“ apar în latina mai veche ori mai nouă ca reflexe ale vieții păstorești, cred că în același cadru poate fi așezat *ducere*.

Mai mult ori mai puțin semnificative, formele pe care le-am urmărit au valoarea lor cînd căutăm să ne dăm bine seamă de ce cuprinde vocabularul latin, cum în el se

¹ Cf. Walde, l. c., II, 57.

reflectează anumite aspecte ale vieții romane și cu deosebire acela care, deși ușor de recunoscut, a fost lăsat de filologi prea în umbră.

OV. DESSOBIANI

ÎNSEMNĂRI ȘI RECTIFICĂRI

SCITICUL Ἐξῆρατος

Vorbind despre Hypanis, Herodot, IV, 52, spune că în cursul lui primește apele amare ale unui izvor și acesta, la hotarul dintre Scitii plugari și Alaxoni, se numește în limba scitică Ἐξῆρατος care înseamnă „Drumurile sfinte” (Ἱπαι δδῶς). După înfățișare, numele acesta arată să fie un compus, dar încercările de a-l identifica în iranică au rămas contestabile — nu a reușit să-l explice nici M. Vasmer¹, care s'a ocupat uni în urmă de toponimicul transmis de Herodot. Lexicul iranic ne ajută totuși să-l lămurim. Partea întâi (Ἐξῆρ-) ne îndreaptă spre avestical *asā-* „adevăr, dreptare” (mai ales în sens religios) și derivatul lui *asāva-*, *asāon-*, *asāun* „drept credincios, sfânt”²; pentru redarea iranicului s prin ḡ, comp. Ἀρῆάνης = av. *arāan*, Ἐξῆράρατος = pers. *szāchgar* și chiar Ἐρῆς = av. *arāya-arāan*³ (de altfel Ἐξ- arată grecisarea ir. *As-*, cum s'a întâmplat și alteori în redarea de către Grecii a formelor străine). Partea a doua -ρατος e de sigur o greșală de transcriere, pentru că îndreptînd-o în -ρατος corespunde bine av. *paθā-* „drum”⁴. Concordanță dăplină cu avestica o arată și asocierea lui *asā-* la *paθā-*

¹ *Die Iranier in Scythien*, Leipzig, 1923, 13; *Streitberg-Festgabe*, 369, 372.

² Bartholomae, *Altiran.* 193, 220, 246.

³ F. Justi, *Iran. Namenbuch*, 26, 30, 173, 176.

⁴ Bartholomae, *L. c.*, 313.

cu înțelesul de „drumul adevărului, dreptății sfinte”¹ — tocmai ea în numele dat de Herodot.

ORIGINEA BASARABILOR

Între semi-tracicul *Ban-Saraba* al lui Hasden ori tracicul întreg *Bessapara* în care credea Oneial² și cumanicul *Ban-Arab*³, ca și germanicul presupus românizat *Ban-Saraba*⁴ etc. neîncrederea a pus mereu semne de întrebare, așa că filologia nu a ajuns până acum să ne spună cu mai puțin îndoieli de unde ar putea veni numele vechii noastre familii domnitoare. Cum observam altădată⁵, încercările de a-l explica au rătăcit pentru că plecând dela forma veche *Basarabă* — deci nu *Basarab* — ea nu poate fi izolată, cu terminațiunea *-abă*, de alte nume, ca *Tocșabă* ș. a. Într-o comunicare la Academie⁶, referindu-se la un articol al lui R. Bruce Boswell⁷, unde se atrage atențiunea asupra numelui *Taksaba* la emiri din Egipt, întilnindu-se cu cumanicul *Taksabî* din cronicile rusești, N. Iorga exprima părerea că și *Basarabă* trebuie să fie cumanic⁸.

¹ *Ibid.*, 231.

² V. Pirvan, *Geticu*, 207, se gândia, cu oarecari ostășci, la o altă formă tracă, reconstituită, *Besseraba*.

³ I. Ghergheș, *Zur Frage der Herkunft der Rumänen*, 20: *Archiv*, 124, XXXI (1924), 311.

⁴ C. Diclescu, *Die Gepiden*, 191.

⁵ În vol. I al revistei, p. 351.

⁶ *Imperiul Cumanilor și domnia lui Bădărabă*, 1929, 8-4 (extr. din *Mem. soc. ist.*, n. 3, t. VIII).

⁷ *The Kipchak Turks*, în *The Slavonic Review*, iunie 1927, 68 urm.

⁸ Pe lângă referințele date de Iorga asole (4) pentru numele Basarabilor în documente de mai târziu, v. tot Iorga, *Studii și doc.*, VI, 543; VIII, 92; XII, 171, 172, 287; XIII, 35.

Bădărabă se întilnește în Mehedinți cu nume în Batolești, cum relevază Iorga, el și altele; mă-l cunoscut din Șinștana, Govodarna, Jidoștița, Berarinoști.

Numele apare și în toponimale vecinilor noștri: în Serbia (șinutei Blava) un nume se cheamă *Basarap* (*Srpski etnogr. zbornik*, V, 406) și în Bulgaria (dist. Rusciuc) e satul *Basarboro*.

Cumanie ori peceneg poate fi socotit într'adevăr, însă nu ca derivat din *Bas* și *Arab*, cum a propus I. Gbergbel, ei identificându-l cu alte forme din vocabularul oriental. Terminațiunea *-abā*¹ ne duce spre *aba* (*apă*) care în limbile turco-tătare are înțelesul de „tată, bunie”². Nu e întrebuintat însă numai izolat, ci și în componere, chiar la nume de persoane, formînd a doua parte, întocmai ca *-abā*; asemenea nume, *Külüg-apa*, *Bai-apa*, le întîlnim în inscripții publicate de Radloff³. Un derivat al lui, *Abaka*, apare de asemenea în onomastică⁴ și, ca nume peceneg, chiar *Abu* e atestat în documentele ungurești⁵. Deci indicații suficiente pentru proveniența pecenegă sau cumanică a lui *-abā*.

Ce ar putea reproduce restul cuvîntului, *Basar-*? Tot într'o inscripție din cele publicate de Radloff⁶ găsim forma *abkār* pe care dînsul o transcrie *Sabyk-basar*, dar fără să o considere ca sigură, de aceea nici nu a înregistrat-o în indicele onomastic; dacă într'adevăr e un nume și trebuie despărțit astfel, partea din urmă nu-și găsește corespunzător decît în *basar* „nume de cine”, pe care ni-l dă tot Radloff⁷. Dar la acesta nu ne putem giolî, firește, pentru *Basar-*. Rămîne să-l identificăm altfel. Orel că de fapt *Basar-* este compus și el. *Bas-* se întîlnește cu particula turc. *bās* servind să întărească adjectivele: d. e. *bās bālli* „de tot, foarte limpede”⁸. În alte graiuri turco-tătare nu e atestată această particulă, dar ea a putut exista în pecenegă ori cumanică. Cît despre a doua silabă a lui *Basar-*, ea își găsește un echivalent în turco-tăt. *ary*, *arū* „curat, stîni, bun”⁹; în dialectul din Kasan

¹ De *Tasabā* etc. nu voi ocupa altădată.

² W. Radloff, *Opys slavnaja tjurck. narčij.*, I, 926.

³ *Die alttürkischen Inschriften der Mongolei*, Petersburg, 1894-1899, 251, 374, 436; v. tot acolo, 437, Tîrpa care poate fi *Tür-apa*.

⁴ Radloff, *Opys...*, I, 922.

⁵ Melich in Gombocz, *Mag. nyv. székér*, I, 2.

⁶ *Die alttürk. Inschr.*, 339; cf. 373.

⁷ *Opys...*, IV, 1528.

⁸ *Ibid.*, IV, 1528; cf. Barbier de Meynard, *Dict. turco-français*, I, 300.

⁹ Radloff, *Opys...*, I, 266, 292.

ară *kisj* înseamnă „om bun”. Cuvîntul, sub forma *ara*, este chiar atestat în oumanică și tradus prin „sanctus”¹.

Alături de cele trei cuvinte țureo-tătare care foneticște corespund exact lui *Basarabă*, înțelesurile lor se potrivesc iarăși cu să-l explic: *Basarabă* a trebuit să însemne „tatăl” (sau „bunicul”) „cel foarte bun” (ori în sens religios: „cel foarte sfînt”).

În timpul conviețuirii Românilor cu Pecenegii sau Cumanii putem deci presupune că dintre aceștia s'a ridicat un *Basarabă* și numele lui a trecut la noi, la cei dinții Domni ai Țării românești.

Rom. baci

Dacă spre acest cuvînt păstoresc nu s'au îndreptat utitea ispite de etimologizare ca spre altele, e pentru că puține forme din alte limbi se prezentau filologilor ca să le sugereze posibilități de explicare a lui, și totuși, cum vom vedea, dintre ele a fost lăsat la o parte tocmai ce putea fi luat în considerație. Înainte însă de a arăta originea lui se pune întrebarea dacă poate fi înrudit cu omonimul sîn care se aude prin unele ținuturi de peste munți: în Bănat și regiunile învecinate se obișnuște să se zică *baci* cuiva din familie mai în vîrstă, în special unui frate mai mare². Forma aceasta nu e alt ceva decît ung. *bács* (*bátya*), cu același înțeles, dar care poate fi atunci proveniența cuvîntului unguresc? Nu-l putem de sigur despărți, cum s'a recunoscut de mult, de bulg. *bačo* (*bat'o*)³, serbo-cr. *bača*, alb. *bata*, ngr. *πάτριος*, care se întrebuințează de asemenea cînd se adresează cineva unei persoane mai în etate, în deosebi unui frate mai mare. Dacă formele din albanesă și neogreacă pot fi împrumutate din slavă, e problematică aceeași derivare pentru forma

¹ Géza Kun, *Odesa romanica*, 250.

² *Dicționarul Academiei*, I, 400.

³ Th. Capidan, *Dacoromania*, I, 511 (col. II, 400), relevanță și bulg. dial. (din Maedonia) *bacs*.

maghiară, cum o admit mulți filologi¹, și nici în slavă originea lui nu poate fi explicată ușor. E și mai contestabilă părerea că punctul de plecare al lui ar trebui căutat în limba maghiară, de unde ar fi pătruns în slavă și mai departe. Da altfel, urmărindu-l și în alte limbi, constatăm că e un cuvânt care are filiațiuni întinse; câteva concordante cu limbile fino-ugrice și turco-tătare au fost relevate de Melich și Gombocz² și la ele se pot adăuga altele: în iranică (dial. wakhi) avem *bač* pe care Tomaschek³ îl traduce prin „Vaterbruder”; în dialecte caucasice apar *bač*, *bas* etc. cu sensul de „frate”⁴. Ne găsim deci în fața unui cuvânt care se pare că ne duce spre Orient și de acolo am putea admite că s'a transmis în centrul și sud-estul Europei pe două căi, prin maghiară și bulgară. Înțelesul lui primitiv ar fi fost „frate” și pe urmă s'a restrins la acela de „frate mai mare”. În orice caz, acest *bač*, cu variantele lui, apare ca diferit de cuvântul păstoresc și va trebui să se renunțe definitiv la explicarea unuia prin celălalt.

Ca semantism, *bač* al păstoritului trebuie să ne ducă mai aproape de viața legată de această ocupațiune. G. Weigand⁵ a exprimat mai de mult, numai în treacăt, părerea că ar putea fi de proveniență turcească; dela Turci însă, indirect ori direct, nu ne poate veni, pentru că prezența lui și în aromână și în meglenită ne arată că e un cuvânt vechi la noi, anterior influenței turcești — de altfel nici nu găsim în turcește o formă care să-l explice de-a-dreptul. Intuiția adevărată a avut-o Hasdeu⁶ când l-a apropiat de tema *bač*-, bine reprezentată în limbile turco-tătare cu semnificația de „a privi, a păzi,

¹ E. Bernkerz, *Slav. etym. Wb.*, I, 46; St. Wedkiewiez, *Mitteil. d. rum. Inst. an der Univerz. Wien*, 270; *Rocznik slav.*, VII, 114.

² *Magyar etymologiai szótár*, I, 314.

³ *Nitzengesber.* als Acad., din Viena, XCVI, 776.

⁴ A. Schiefeler, *Ausführl. Bericht über Uslar's Avarische Studien*, Petersburg, 1872, 162, 174; R. von Erckert, *Die Sprachen des kauk. Stammes*, 49.

⁵ *Jahresbericht*, XVI, 220.

⁶ *Etym. magnum*, III, 2298.

a îngrijii¹ și-l considera ca un împrumut delu Pecenegi sau Cumanii. Greșia însă când îl raporta la turc. *bakci* „păzitor”, pentru că o asemenea formă, presupunând că a fost cunoscută Pecenegilor ori Cumanilor, nu putea da decât *ba(e)ci* (cu accentul pe *i*). Un alt derivat din *bak-* trebuie deci să fi dat cuvântul nostru și anume *bakič* sau *bakeč*². În dialectal din Kasan găsim chiar un asemenea derivat, *bākijčj*, pe care Radloff³ îl traduce prin „Luhmenwächter.” Dacă nu apare în acest derivat accepțiunea păstorească, ea a putut exista într-o formă analogă din pecenegă sau cumană⁴, pentru că și verbul *bak* și derivate ale lui sînt des aplicate în limbile turco-tătare la păstorit; găsim astfel la Radloff⁵: kirg. *koj bakkan gigit* „cioban”, *baktasy*, cu același înțeles, *bagys* „pază” (și la vite), *bagym* „grija de vite”⁶. Din reconstruitul **bakič* (**bakeč*) în pecenegă ori cumană se poate ușor explica *bač*, prin sincopa lui *i* (*e*) și reducerea grupului *kč* la *č*(*ci*).

Dacă *baci* a ajuns să însemne „mai mare peste alți ciobani”, aceasta nu ne poate surprinde fiind se utilizează în această privință cu *scutar*, care nici el la origine nu cuprindea ideea de înțietate; e posibil, de altmintelega, ca această nuanțare a înțelesului lui *baci* să fi fost determinată de recunoașterea unei

¹ Radloff, *Opyt...*, IV, 1436; cf. Vămbéry, *Etyim. Wb. der turkotat. Spr.*, 190.

² Asupra acestui cuvânt v. J. Deny, *Gramm. de la langue turque*, Paris, 1930, 680. S-ar putea obiecta că slava ne oferă și ea forme care se explică pe *baci* prin semanticul pe care l-am admis: rus. *bačty*, pol. *bačtyć* „a vedea, a loți în sână”, care au fost chiar puși în legătură cu turco-tăt. *bak-*, dar după Heeneker, I, 23-24, își găsesc explicația în indoeuropeană. Totuși, forma slavă nu poate fi luată în considerația, pentru că un substantiv postverbal ca *baci* derivat din ea este greu de admis.

³ *L. c.*, IV, 1577.

⁴ În *Codex caucasicus*, 208, 209, sînt atestate numai formele verbale *bac*, *bagurmen* etc.

⁵ *L. c.*, IV, 1436, 1444, 1453, 1454.

⁶ Un semantic analog („păzitor” > „păstor”) ni-l dă chiar cumană; în *Cod. caucasicus*, 265, ciobanul e numit *katšiči*, care derivă din tema *kat-*(*kät-*) „a păzi”, asupra căreia v. Vămbéry, *l. c.*, 79.

superiorității a „bacilor” pecenegi sau cumani fie în unele îndeletniciri la stână, fie în stăpânirea unui număr mai mare de oi.

Rom. *bobleț*, *bobletic*

O încercare de a-l explica mai bine decât alții a făcut-o V. Bogrea¹, oprindu-se la forma a doua, pe care o considera ca o alterare din *apoplectic* — o etimologie populară ca *pedepsie* din *epilepsie*. Dar etimologia populară presupune apropierea de un cuvânt curent, și nu vedem care ar fi fost acela care ar fi influențat pe *apoplectic* să-l schimbe în *bobletic*. Pentru înlocuirea celor doi *p* cu *b* Bogrea cita forme ca *Bobotează* <*Capă - botează*, *Bobrajen* și *Fobrajen* < *Preobrajenie*, dar acestea prezintă asimilarea lui *p* inițial de *b* din silaba a doua, cum nu e cazul pentru *bobletic* față de *apoplectic*. Etimologia lui Bogrea lasă nelămurit și pe *bobleț*, pentru că plecând de la *bobletic* nu se înțelege cum ar fi fost refăcută forma dinții. Invers însă, raportul între ele apare clar: forma primitivă fiind *bobleț*, aceasta, prin analogie, ca alteori, a dat *boblete* care pe urmă a fost atras de derivatele în *-etic*.

Plecând deci de la *bobleț*, el ne amintește tema slavă *vab-* care apare în vsl. *vabiti*, bulg. *vabja*, sîrb. *vabiti* etc. „a ademni, a amăgi” (ca termenii vânătoresci se întrebuințează pentru „a întinde o cursă” de prins pasări etc.); forma reflexivă (vsl. *vabiti se*, pol. *vabie się*) înseamnă „a se lăsa ademnit, mornit” și în slovenă alături de *vabiti* e întrebuințat *vabljati* (comp. vsl. *vabljenije*, sîrb. slov. *vabljenje*). Deci *bobleț* poate fi foarte bine rezultat din *vobleț*, cu asimilarea lui *v* de *b* — comp. *brăbete* <*vrbete*, *hărbănoc* < *bărbănoc*, rut. *barainok* — și prin trecerea lui *ă* (**băbleț*) la *e* sub influența celor doi *b*. În slavă (sîrb. slov. eoh.) e atestat numai derivatul *vabce* (*vabae*) „ademnitor”, dar a trebuit să existe și *vablee*, cu înțeles corespunzător celui românesc (comp. slov. *vabljač* alături de

¹ *Dacoromania*, II, 352.

vabid; pol. *wahny* „care ademenește” și „care se lasă ademinit”). *Boblet* a însemnat astfel la început „cel care se lasă amăgit” și sensul acesta e bine păstrat într'un pasaj pe care Tiktin, în dicționarul său, îl citează după Jipescu: *să înșelăm și să furăm noi cei de sus pe cei de jos, că-i știm bobleți și nu se simt*. Probabil că dela Slavi l-am luat ca un cuvânt din graiul vânătorilor, de unde unii avem, cum se știe, și pe *a lovi*, cu înțeles schimbat și el.

ROM. *hoț*

S'a renunțat parcă la urmărirea lui după zadarnice stăruințe de a ști de unde a putut veni la noi. Și ca toate acestea mi se pare că își trădează ușor originea. În slavă avem tema *чоп-*, alături de *чар-* (de unde al nostru cu *harpa*) și cea dinții se întilnește în rus. *чопить* etc. „a lua, a prinde”¹.

Un derivat cu sufixul *-чек*, **чопчек* (comp. rut. *чарпан* „hoț”, *чопкей* „boțește”), a putut deveni **hoț* (comp. *colț* < **колчек* ș. a.²). Și cum terminațiunea lui prezenta un grup consonantic neobișnuit, **hoț* s'a redus la *hoț*.

ROM. *șii* ȘI PROVENIENȚA LUI IRANICĂ

Asupra acestei forme întrebuițate în Zărand cu sensul de „a șede, a sta” a atras atențiunea Șt. Pașca în *Dacoromania*, IV, 1016; apare în expresiuni ca: *De ce nu mai șiiți la noi* = de ce nu mi ai stătuși la noi? *mi duc acuma, că șiiți d'istud* = mă duc acum, că stătuți destul.

Cum pentru *văi*, de care m'am ocupat altădată³, singura

¹ Beronkes, *Slav. etym. Wb.*, I, 396.

² P. Skok, *Slavia*, I, 465; cf. Șt. Pașca, *Dacoromania*, III, 831.

³ *Fieșta nouă*, XVII (1921), 160. După Șt. Glighea — într'o comunicare la „Museum limbii române”, la care se referă Șt. Pașca — *văi* ar fi rezultat din *vedea* prin căderea dentalei interconsonale, reducerea datorită „principiului economiei” care ar explica și pe *mere*, care < *mergo*. Dar

identificare posibilă ne-o dau limbile iranice, tot astfel şi pentru *şâi*. În avestică avem *şay-* „a sta într'un loc, a petrece, a locui”¹⁴, înrudit cu vind. *kāstā*, lat. *situs* etc. Şi acest cuvânt ne aduce o dovadă că prin Munţii-apuseni au fost aşezări iranice, de Alani, şi înzarea lui în vocabularul nostru ne-o putem explica în acelaşi fel ca a lui *oâi*: cum acesta prezintă asemănare cu *vedez*, tot astfel apăsrea *şâi* faţă de *sedez* şi aceasta a înlesnit adoptarea ambelor forme iranice, alături de cele din latină.

OV. DEBOSCIARD

REMARQUES SUR L'ÉTYMOLOGIE ET LA SIGNIFICATION
DE QUELQUES MOTS TURCS

Bachibozouk

Ce mot est une expression formée des éléments turcs les plus propres à rendre exactement la notion qu'il représente. Nous accentuons cela, parce que les lexicographes qui s'arrêtent à l'étymologie de ce mot semblent manifester un sentiment de surprise en trouvant qu'il serait composé de deux vocables ayant la signification de „tête mauvaise, tête désordonnée etc.”, ce qui est inexplicable par rapport à ses sens

mare arestă influenţa lui *care* (r. *Diez. etim.*, 1080) şi că deşpre noi, el e probabil reflectat după noi — *marî* etc. (prin analogie cu *coi—cari*, acesta şi ei rezultat prin analogie, ca *piet—pietî*, *spai—spari*); a greş de altfel că formula fără *r* ne reflectă pe lat. *mare*, cum presupune Paşca, verbul acesta ne mai fiind păstrat nicăieri în domeniul românesc, ceea ce arată că ajunsesse cer în latina vulgară faţă de altfel însemnând „a merge”. Vîi nu poate fi prin urmare şi el o reducere a lui *voies* prin căderea lui *i*. E tot numai o iluzie etimologică derivarea lui, cum arde Philippida, *Origines Rominilor*, I. 340, din susul ipotezei **ragallara* pe care nu ştiu deocîm reconstrucţi Meyer-Lübke pentru lt. *ragliare* „a cere” < **olātha*”, cînd acesta e **ragallara*.

¹⁴ Bartholomae, *Altiran.* 102, 1706.

connus (v. par exemple le dictionnaire de Barbier de Maynard).

En réalité, le mot ture *bach* „tête“ ne figure pas du tout dans la composition de *bachibozouk*. Les acceptions de celui-ci, telles qu'on les connaît, sont les suivantes : 1. „homme habillé en civil“ (c'est-à-dire un civil contrairement à un militaire); ce sens est connu à tous les parlars tures; 2. „franç-tisseurs, gens armés non habillés en uniforme militaire, mais ayant les vêtements désordonnés“, donc „armée irrégulière turque“ : c'est le sens connu par les Européens, tiré de l'histoire des guerres turques.

Or, le peuple n'a pu se tromper quant au choix des éléments composant une de ses expressions. Nous disons, d'accord avec le peuple ture, que les *bachibozouks* sont des „hommes aux vêtements désordonnés“, et cela ressort des considérations suivantes.

La notion de „vêtements“ est exprimée en ture par *ustubachi* (composé de *ust* et *bach*). Chacun de ces éléments possède naturellement une signification à part bien définie, mais les deux ensemble exprimant la notion de „vêtements“. Le sens de „désordonné“ est propre au mot ture *bozouk*. De la juxtaposition de ces trois mots est résulté *ustu-bachi-bozouk*. Cette forme a subi dans la prononciation une altération, en perdant sa première partie, et c'est ainsi qu'on est arrivé à *bachibozouk*. Nous répétons que *bach* n'est plus ici un mot indépendant qui puisse avoir le sens de „tête“; il forme la dernière partie du composé *ustu-bachi*, dont le premier élément *ust* est resté sous-entendu.

Khakani

L'adjectif *khakani*, formé d'après les règles de la grammaire persane, signifie incontestablement „impérial“, vu qu'il dérive du substantif *khakan* „empereur“ (*khakan* est l'augmentatif du mot ture oriental *khan*; il a été adopté en persan et en arabe). Mais l'adjectif en question a

été introduit aussi dans deux expressions autrefois souvent employées en Turquie, avec un sens fondé sur la logique: étant donné les notions d'„empereur“ et d'„empire“, deux mots qui sont, l'un et l'autre, des substantifs auxquels pouvait se rapporter l'adjectif „impérial“, on a établi très logiquement une relation entre le mot „empire“ et la notion de „propriété, domaine“; d'autre part, on doit se rappeler que l'empereur était censé propriétaire de tout ce qui se trouvait sur son territoire. Tel est le raisonnement logique qui réside à la base des deux expressions *Senedi-khakanî* et *Defterhanî-khakanî*, formées par certains Turcs lettrés, toutes les deux reproduisant des constructions persanes, la première avec le mot *Sened* „titre“, la seconde avec *Defterhané* „office des registres“. En tenant compte de l'acception réelle et effective du dit adjectif dans ces deux expressions, personnellement je les ai toujours traduites par les équivalents respectifs: 1. „Titre de propriété“; 2. „Office des registres des propriétés ou des domaines“, c'est-à-dire „Administration des Domaines“ (il n'y avait pas moyen de traduire fidèlement par un adjectif dérivant du substantif „propriété“, qui n'existe ni en français, ni en roumain; j'ai recouru alors au procédé qui s'imposait, en employant ce même substantif précédé de la préposition „de“ ou placé au génitif, ce qui est absolument la même chose, comme par exemple „industrie laitière“ ou „industrie du lait“).

Tous les traducteurs tures, y compris les lexicographes européens, ont rendu ces expressions en français par: 1. „Titre Impérial“; 2. „Administration des Archives Impériales“. Mais cette traduction est de nature à produire une légitime désorientation, dont je me suis toujours rendu compte. En effet, lorsqu'on dit „Titre Impérial“ ou „Archives Impériales“, on s'attend à ce qu'un complément y soit ajouté, parce qu'on se demande: „Titre Impérial“ de quoi? „Archives Impériales“ de quelle catégorie? De ces expressions il ne résulte nullement l'idée de „propriété“, comme l'institution elle-même le veut; on considère dans ce cas l'adjectif „Impérial“

comme une simple épithète d'une institution quelconque (absolument indéfinie) sous l'empire, ou d'un objet ou bien un terme concernant l'empereur. Or, les Turcs connaissaient les sens précis de ces expressions, puisqu'ils avaient devant leurs yeux les institutions s'y rapportant; toutefois, ils ne pouvaient pas s'écarter dans leurs traductions du mot „Impérial“, à cause du péril auquel ils étaient exposés de la part du régime absolu au cas où ils auraient osé changer une épithète qui avait trait à la personne du Sultan, même si dans cette substitution ils auraient trouvé l'expression européenne la plus propre et conforme à la réalité. En Turquie on a évité donc, pour des motifs politiques, de traduire *hahani* par l'équivalent européen exact, et alors les Européens, à leur tour, ont cru se trouver dans la note juste en traduisant ce mot de la même manière que les pauvres traducteurs turcs. Les dictionnaires turcs sont cependant là (v. Samy Bey) et peuvent être pris à témoin, vu que leur explication en ture est impeccable et confirme la justesse de notre traduction française.

Enfin, on sait que l'actuelle administration républicaine turque, dans son esprit moderne, a purifié la langue et a changé les deux expressions litigienses en employant, à la place du dit adjectif à sens ambigu, un autre mot ture, *tapou*, parfaitement connu et employé déjà constamment par le peuple, de sorte qu'elle en a formé les expressions *Tapou-Sénâdi* (ou simplement *Tapou*) et *Tapou-Mudîriyeti-Oumûi miyâsi*, toutes les deux construites d'après le système ture et signifiant „titre de propriété“ et „direction générale des titres de propriété“.

Tchaouch

En ture on a donné le nom de *tchaouch* à une variété de raisin considéré comme le plus fin.

D'où pourrait venir cette dénomination? Les dictionnaires de Samy Bey et de Barbier de Meynard ne nous

l'expliquent pas. Il n'y a pourtant rien de plus simple. En effet, on n'a qu'à penser au mode de s'exprimer d'un Turc lorsqu'il désire rendre la notion de „roi des animaux, oiseaux, fleurs, fruits etc.“; l'on constate qu'il n'emploie jamais dans ce cas les mots „Sultan“ ou „Padiçah“, parce qu'il commettrait un sacrilège. Pour cette raison, le peuple turc s'est contenté d'employer des mots plus simples, marquant un grade de supériorité quelconque, tels que *bey*, *tehaouch* etc. L'un ou l'autre de ces mots servent souvent en turc à désigner une supériorité par rapport au genre ou à l'espèce dont il est respectivement question. On dit, entre autres, le „tehaouch des oiseaux“ etc. Si toutefois on n'est pas d'avis de traduire un pareil mot par „souverain“, on emploie simplement le terme „chef“, ce qui ne peut contrarier certaines conventions. Avec le mot *bey* nous avons l'exemple de la „reine-abeille“, nommée *bey-ari*.

Je suis arrivé à m'expliquer ainsi le sens spécial de *tehaouch* en constatant que ce même raisin provenant de Turquie et étant importé en Roumanie prend ici les dénominations de „raisin Sultanin“ ou „raisin Napoléon“. L'idée dont on est parti pour désigner en turc et en roumain cette variété de raisin est la même, mais la dénomination a été différente à cause des considérations sus mentionnées. Le Turc n'osait pas se servir du mot „Sultan“ pour exprimer la notion de „souverain“ par rapport à un produit quelconque, car cela lui aurait semblé un rabaissement de ce mot, qu'il n'admettait comme titre ni même pour un autre chef l'État, fût-il le chef d'un Etat musulman.

Georges Iona

NOTE COMPLEMENTARE ASUPRA TRATAMENTULUI LUI
N + CONSOANĂ IN LIMBA ROMÂNĂ

Într'un articol precedent¹ m'am ocupat de tratamentul lui n + consoană in limba română, plecînd dela o serie de

¹ *Grat și suflet*, III, 410-416.

grafii din sec. al XVI-lea care omit de a nota pe *n* în această situație. A. Procopovici¹, ocupându-se de justificarea fonetică pe care am căutat să o dau acestor grafii, o combate, sub cuvântul că *Codicele Voroneșean* nu confirmă teoria. Las să urmeze aci câteva observații, menite să arate că obiecțiunile lui Procopovici sînt nefundate.

Pentru a explica nenotarea lui *n* urmat de consoană am plecat dela o realitate fonetică probată atît pe cale experimentală cît și practică, în mai multe limbi: debilitatea lui *n* urmat de *s* sau de *ș* și dispariția celuilui lui *n*, urmată, în mod firesc, de pierderea nasalității, este un fapt fonetic banal, care nu are nevoie de alte comentare². De aceea, frasa lui Procopovici „lipsa lui *n* i se pare” (lui Rosetti) „justificată de fonetică” numai înaintea lui *s* și *ș*” (p. 151) trezește mirarea. În adevăr, nimic nu justifică îndoiala lui Procopovici, mecanismul procesului fiind bine cunoscut și neputînd da loc la controversă. Prin urmare, nenotarea lui *n* în cazul *n + s* sau *n + ș* e ceva natural. Procopovici vine însă cu exemple din *Codicele Voroneșean*, unde *n* e notat înaintea lui *s* (de 35 de ori, fuță de 23 de cazuri de notație „*n*” și de 4 cazuri de notație zero: *s*) și înaintea lui *ș* (p. 152). Nu înțeleg de ce Procopovici își închipse că aceste exemple contrazic explicația mea. În adevăr, eu am căutat să explic cașurile anormale, cînd *n* nu e notat; că, de cele mai dese ori, *n* e notat înaintea lui *s* și *ș*, aceasta o știm cu toții; ortografia tradițională confirmă prezența lui *n* în această situație, și dacă exemplele de nenotare a lui *n* (acele 4 exemple din *Codicele Voroneșean*) nu ne-ar fi trezit luarea aminte, nu ne-am fi gîndit să cercetăm lucrurile mai de aproape și să ne adresăm la aparatele de precizie și la fonetica generală pentru a explica fenomenul. Insist asupra chestiunii de metodă, pentru că Procopovici prezintă lucrurile în alt fel, ca și cum ași fi pus faptele în serviciul unei teorii preconceptuate (p. 150-151).

¹ *Rev. filologică*, II, 150-153.

² V. exemplele ce le-am dat, l. c., 414.

³ Subluter.

Observ, în sfârşit, că deşi Procopovici socoteşte că explicaţia mea e greşită, uită să ne spună cum se explică grafiele care nu notează pe $n + s$ sau $š$.

Trecem acum la partea a doua a problemei. *Codicele Voroneţean*, ne spune Procopovici, prezintă în mod constant grafii care omit să noteze pe n urmat de k sau de y ; astfel, găsim de 29 de ori grafia $·g$, de 15 ori grafia $·k$ şi de 2 ori grafia zero: *lagă* şi *ughiu* (— lungă, unghi)¹. Aceste exemple, după părerea lui Procopovici, ar fi în contradicţie cu ceea ce am căutat să probez: în adevăr, cum se explică nenotarea lui n înaintea unei oclusive velare, din moment ce fenomenul nu e justificat de fonetică în cazul de faţă?

Să examinăm lucrurile mai de aproape.

În articolul precedent am arătat că experienţa demonstrează că n poate dispărea şi atunci când e urmat de o oclisivă velară; am explicat atunci procesul, încet socotese inutil să revin noi asupra lui (p. 414-415). Dar, în exemplele din *Codicele Voroneţean* putem spune că n dispăruse? De sigur că nu. În adevăr, semnul $·k$ notează nasalitatea lui n , conservată: numai occlusiunea a dispărut². Cum trebuie interpretate, atunci, aceste grafii? Cred că ne putem opri la explicaţia pe care am dat-o: sau e vorba de o grafie care notează în adevăr dispariţia occlusiunii lui n , astfel cum experienţa ne demonstrează că se poate întâmpla (grafiele $·g$, $·k$), sau e vorba de o grafie influenţată de grafia zero în cazul $n + s$, şi atunci n nu e notat înaintea occlusivelor velare; dar, în cazul din urmă, grafia nu corespunde realităţii fonetice, nasalitatea ne fiind reprezentată prin scris; în adevăr, mulţumită numeroaselor grafii amintite mai sus, ştim că nasalitatea fusese conservată.

Cu această observaţie închei şirul de lămuriri pricinuite

¹ A. Procopovici, *Despre nasalizare şi rotacism*, 13; *ughiu* apare în CF, 146/14 şi e dat sub această formă (cea exactă; am controlat-o în reproducerea fotografică a textului) în glosarul lui Sbiera, pe când în text e redat greşit: *ughiu*.

² V. şi Doncaşianu, *Hist. de la langue roum.*, II, 127.

de obiecțiunile lui Procopovici și anotează că am confirmat ceea ce susținusem în articolul precedent.

ASUPRA PALATALISĂREI LABIALELOR

Se știe că Dr. Densușianu a susținut în *Histoire de la langue roumaine* (I, 307 urm.; II, 19, 68) că palatalizarea labialelor e un fenomen foarte vechi în limba română și că, pentru a-l explica, trebuie să plecăm dela epoca în care lat. $\tilde{z} + n$ era diftongat în *ye* și un cuvânt ca *bēne* se afla în stadiul **byene*. Densușianu crede, de asemenea, că palatalizarea labialelor a fost adusă la nordul Dunării de emigranți sud-dunăreni, și că fenomenul a atins dintr'odată întreaga serie (labiale: *p, b, m*, fricative labio-dentale: *f, v*) și nu s'a produs în etape, fiecare membru al seriei fiind alterat la epoci diferite.

Cu prilejul unei dări de seamă asupra cărței mele *Recherches sur la phonétique du roumain au XVIIe siècle* (Paris, 1926)¹, Densușianu își menține în întregime teza resumată mai sus, în opoziție cu ceea ce am căutat să probez, și anume:

1. că palatalizarea labialelor e un fenomen relativ recent în limba română,
2. că fenomenul s'a petrecut independent la nordul și la sudul Dunării,
3. că fiecare membru al seriei a fost alterat la epoci diferite, începând cu *f*, care oferea cea mai slabă rezistență inovațiunii.

Îmi propun să discut azi trei puncte ale problemei.

1. Pentru a proba vechimea alterării lui *b* într'un cuvânt ca *bēne*, Densușianu arătase că trebuie să plecăm dela **byene*. Dar, în *Recherches*, 110, am contestat posibilitatea diftongării lui *z* în această poziție. Faptul își are importanța; în aderință, dacă absența diftongării ar putea fi probată, atunci

¹ *Grati și suflet*, III, 455 urm.

ar trebui să plecăm dela etapa *bîne* (pronunţat *byine*), pentru a explica pe *g'* (*g'ine*), adică dintr'o epocă cu mult postericară (maeedo- sau dacoromînă), şi nu romînă comună.

Impotriva explicaţiei mele Densusianu invocă asibilarea lui *t* în *ține* < *t* ē n e t: „dacă forma latină nu ar fi fost diftongată [** tēne*], am fi avut *ține*”, ne zice Densusianu (459, n. 1)¹. Totuşi, în *Recherches*, 109, m'am ocupat de acest caz: am arătat acolo că asibilarea lui *t* se explică în modul următor: *t* urmat de *ē* a fost mai întii palatalizat, la o epocă veche, ca şi *c, g* înaintea unei vocale prepalatale². Am avut, deci, *t'e-*: palatalisării i-a urmat asibilarea lui *t*, fără ca să fie nevoie să admitem o etapă în care *e* a fost diftongat în *ye*; în adevăr, după cum am arătat în *Recherches*, 110, trecerea diftongului *ye* la **yī* (> *i*) nu e atestată în romînă. Aşa dar, fenomenul s'a petrecut ca pentru *c, g* urmaţi de *e, ē* (*ceard, ger*) sau ca în slavă, pentru *k* şi *g* urmaţi de o vocală prepalatală şi trecuţi la *č, c* şi *ž*.³ Precum, în aceste cazuri, nu e nevoie să plecăm dela *ye* pentru a explica fenomenul asibilării, tot astfel şi în cazul lui *ține*. Prin urmare, nu este probat că *bîne* a trecut printr'o etapă anterioară **byane*: palatalisarea lui *b* trebuie deci explicată pornindu-se de la stadiul *bîne*⁴.

2. Cu privire la cronologia palatalisării, am spus că în dacoromînă fenomenul nu e cu mult anterior vechului al xvi-lea.

¹ Aceeaşi observaţiune mi-o face şi Zauner, într'o dăm de semnă publicată în *Literaturblatt f. germ. uad rom. Phil.*, 1926, 210.

² Cu deschirerea că trebuie făcută diferenţa calitativă între *t* şi *t'*, pentru *t* (*tenet* < *t h ē n e t*), dar fără < *t h ē r a*), pe cînd diferenţa nu e observată în cazul *c, g* (*ceard* < *c ē r a*, *ger* < *g ē l a*). Meyer-Lübke (*Mitteilungen d. roman. Inst. an d. Univ. Wien*, I, 6) aduie că în (< *t'*), după ce a produs asibilarea lui *t* (*tenet*), a trecut la *t'* sub influenţa lui *a* următor, dar adaugă: „dieses *t'* kann nun ebensowohl direkt wie durch die Durchgangsstufe in *t* entstanden sein”; în acest caz, asibilarea lui *t* nu poate fi explicată decît adoptîndu-se explicaţia cu un propus-a.

³ V. A. Maillet, *Le slave commun*, Paris, 1924, 79 urm.

⁴ Fenomenul a fost explicat în acelaşi mod de Miklosich, *Beitr. zur Lautlehre d. rum. Dial., Consonantismus*, II, 22 urm.

fără a putea fixa, bine înțeles, o dată precisă. Densusianu își obiectează că „palatalizarea labialelor e anterioară schimbării în *i* a lui *e...e*, *i* diastizea lui *n* simplu sau urmat de o consoană, pentru că numai astfel ne putem explica de ce în aromână — de altfel și în dacoromână — *mînc* < *me + ne* nu a devenit *mînc*, ca *mîc* < *mîhi*” (450). Dar nealterarea lui *m*, în *mînc*, se explică din alte cauze: în adevăr, dacă fenomenul palatalizării labialelor e foarte vechi în aromână, cum crede Densusianu, atunci alterarea labialelor în cîteva împrumuturi din bulgară, sîrbă sau neogreacă (Densusianu, *Hist.*, I, 300 urm.) nu se poate explica decît ca un fenomen de *adaptare fonetică* parțială (față de restul împrumuturilor, cu labialele nealterate). Cum se explică, atunci, faptul că *mînc* n'a fost și el adaptat? Pentru că știm că Densusianu admite că e trecutse la *i*, în acest cuvînt, la o epocă veche, și că, în toate cazurile, trecerea la *i* era petrecută în momentul cînd cuvintele slave sau neogreacă au fost împrumutate. Causa neadaptării trebuie căutată, de sigur, în structura fonetică a cuvîntului în chestiune. Această structură fonetică particulară a lui *mînc* este responsabilă de nealterarea lui *m*: fenomenul nu atîrnă deci de calitatea lui *e* latin în acest cuvînt, cum crede Densusianu (*op. cit.*, 312), pentru că trebuie să plecăm dela o epocă cu mult posterioară, cînd *e* trecuse la *i*.

3. Al treilea punct pe care ași dori să-l examinez mai de aproape este următorul: Densusianu, ca Hasdeu, Pușcariu și Zauner, admite că palatalizarea occlusivelor labiale și a fricativelor labio-dentale s'a petrecut fără etape intermediare, cu alte cuvinte că *piatră* n trecut direct la *katră*, *pkatră* fiind o formă de compromis produsă prin contaminarea lui *piatră* cu *katră*. Am mai examinat problema într'un articol precedent,¹ înelt nu voi reveni asupra obiecțiilor prezentate atunci.

Observ, mai întîi, că nici Densusianu, nici ceilalți învățați care au susținut că trecerea lui *p* la *k* s'a făcut fără

¹ *Grăi și suflet*, III, 415-417.

etape intermediare, n'au justificat pînă acum, pe cale fiziologică, această explicaţie, ea şi cum examenul mecanismului fiziologic al fenomenului ar avea o importanţă secundară. Dimpotrivă, s'ar putea să examinăm acest mecanism are o importanţă capitală, şi că el comandă întreaga problemă.

Din punct de vedere fiziologic, explicaţia trecerei directe a lui *p* la *k'* nu se poate susţine. Teoretic, mai întâi, practică, apoi: şi limba română, şi limbile albanesă¹, italiană şi greacă modernă confirmă pe deplin acest fel de a vedea.

Teoretic, am arătat în *Recherches*, III urm., cum s'a petrecut fenomenul: trecerea dela ocluziva labială sau dela fricativa labio-dentală la o articulaţie absolut diferită (ocluziva linguală miuata sau spirante guturale) nu se poate face fără etape intermediare: în cazul lui *p*, de exemplu, se trece la *pk'* şi apoi la *k'*, prin reducerea progresivă a ocluziei labiale, care e piedeca pentru trecerea directă la articulaţia *k'*.

Practic, n'avem decît să ne adresăm la albanesă şi la italiană,² unde *b+y* şi *p+y* (<*bl*, *pl*) au fost palatalizaţi; fenomenul s'a produs în etape³: gen. dan <*p* l a n u, *canta* <*p* l a n t a, printr'o etapă intermediară *pc*, arestată (cf. dr. *pcatră*, *cătră* <*piatră*)⁴, şi alii. *pk'ak* (<*pk'ak* „gumoi“), *hget* (<*bl'et* „albină“), la Gostivar, dar şi *k'ak* „bătrîn“, *get* „albină“, în regiunea Dibroi, cu reducerea grupurilor *pk'*, *by'* la *k'*, *g'*, ca în română (*k'atră* <*pk'atră*, *g'ine* <*by'ine*)⁵.

În consecinţă, dacă explicaţia noastră e intermediată şi

¹ Fenomenul a fost relevat de S. Puçariu, *Studii istorice*, II, 364 şi de Domocianu, *Gras şi suflet*, II, 411 şi III, 458.

² Pentru neogreacă, v. *Omni şi suflet*, III, 415 urm.

³ I. Jordan, *Archiv*, XXX, 1923, 327 urm. Miklosich, *op. cit.*, 18, s'arecunoaşte apropierea între fenomenul românesc şi cel italian; Hasdeu, *Etymologia*, III, 2224-2230, a contestat pe nedrept acest fel de a vedea, sub motivul că într'un caz trebuie să plecăm dela *p+y*, pe cînd în celălalt dela *pl* palatalizat; Miklosich văzuise just: amîndouă procesele, ajunse în o etapă comună (*p+y*), au evoluat în urmă în fel.

⁴ G. Bertoni, *Italia diplettata*, Milano, 1916, 98-97.

⁵ St. Mladenov, *Bemerkungen über die Albaner und das Albanische in Nordmakedonien*, in *Balkan-Archiv*, I, 1925, 63 şi 67.

dacă etapele intermediare se explică în acest mod, atunci este evident că obiecțiunea lui Densusianu, formulată în modul următor: „de ce în meglinită, unde fenomenul s'ar fi produs mai târziu decît în dacoromîna... nu găsim nici o urmă de fonetismul *pk'*, *mă?*” (450, n. 2) nu poate clătina edificiul nostru. În adevăr, faptul că pentru moment nu ne putem opri la o explicație sigură a lipsei etapelor intermediare în meglinită, nu e un motiv ca să respingem orice posibilitate de explicare a fenomenului în viitor; această obiecțiune nu atinge însă întru nimic teoria, întemeiată pe baze solide¹.

Cu aceasta închei șirul de observații prin care am dorit să lămurim felul în care îmi închipui că s'a produs palatalizarea labialelor.

AL. ROSETTI

IN JURUL FORMELOR AROMÎNEȘTI

flumia, k'ima și moră

În *Dacoromania*, V, 474-476, Th. Capidan contestă etimologia formei *k'ima* pe care am dat-o în această revistă (III, 240-241), iar pe celelalte două le consideră ca fiind necunoscuta graiului aromîn, socotindu-le forme savante sau inventate, deci suspecte.

Să începem cu *k'ima*. În privința etimologiei pe care i-am dat-o Th. Capidan formulează următorul principiu: „mai întâi, eu chestie de metodă, eu cred că atunci cînd vrem să găsim originea unui cuvînt obscur, dacă acesta face parte dintr'o familie de cuvinte, nu este iertat să-l tratăm izolat” (p. 475). Continuînd, ajunge să stabilească drept etimologie pentru *k'ima* grăc. *χρημα* < *χρῆμα*. Acest *χρῆμα* are, după unele dicționare, și sensurile de „quelque chose de répandu (de dispersé, de confus); affluence; abondance; confusément; péle-

¹ E. Herzog, *Rev. filologică*, II, 1928, 154-155, susține de asemenea că între etapa *p + y* și etapa *k'* trebuie adusă o etapă intermediară *pk'*, și aduce exemple care confirmă teoria.

mêle". Se opreşte la această etimologie, mai ales că în graiul „Aromânilor din nord” circulă forma (mî) *Nîmusescu* „mă repezi, năvăleşc” — sens care ar veni să se suprapună celui de „se jeter, fondre sur quelqu'un” al vb. *χουίλο*. Iată şi concluzia formulată: „din cele expuse pînă aci reiese că în *Nîma* nu putem vedea decît cuvîntul grecesc de bază a lui *Nîmusescu* care este grec. *χόμα* cu înţelesul dat de noi” (p. 475).

În legătură directă cu principiul de metodă formulat de Capidan, iată cum ni se înfăţişează problema:

1. Contact efectiv etno-lingvistic cu Grecii au avut numai Aromânii din sud, nu şi cei din nord; deci, dacă poate fi vorba de un împrumut grecesc, acesta trebuia să apară cu atât mai mult în graiul Aromânilor din Pind şi Tesalia. În graiul Pîndenilor însă vb. *Nîmusescu* apare rar şi a, fără îndoială, importat din Macedonia proprie zisă.

2. Greaca populară cu care a fost şi e în plin contact graiul Aromânilor pîndeni şi tesaliotişi nu cunoaşte vre-un adverb sb. *χόμα* şi nici vb. *χουίλο* cu sensurile date. Ceva mai mult: în greaca veche, înţelesurile verbului, ca şi ale lui *χόμα-ατος* (vb), au nuanţe ce nu pot forma o filieră semantică pentru a putea ajunge la sensurile ce le are arom. *Nîma*, care circulă ca adverb şi rar ca sb., întru cît *χουίλο* înseamnă „rendre savoureux, donner un goût, une saveur à quelque chose; assaisonner, apprêter”.

3. Cît priveşte relevarea formei *Nîmusescu*, evident că nu s'ar putea face nici o apropiere fonetică între *o* şi *mu*, întru cît acelaşi grai nordic mai cunoaşte forme cu *mu* în loc de *i* (cf. *Nîmănie* <gr. *χαμουνιόν* etc.)

În faţa acestor consideraţiuni, şi în chestie de metodă, ne întrebăm: ne putem oare opri la o origine grecească a lui *Nîma*? Aromîna sudică exclude, cred, așa ceva. Iată însă că nordicul (mî) *Nîmusescu* nu poate fi izolat de o busă grecească. E clar că el reproduce noristul unui verb grecesc.

În adevăr. În greacă e curent vb. *Ουράνω* „a supăra, a irita, a furia”, precum şi sb. *Ουρός* „mînie, furie”. În aromîna sudică circulă sb. *Ńimó* şi vb. *Ńimusecu* (mî) cu acelaşi

sensuri. Aromina nordică cunoaște cazuri de trecerea lui *Ń* + *voe*, palatală în *N'*: arom. sodie *Ńeamă* < *n fî m a* (cf. în această revistă, I, 329) etimică în nord ca *N'eamă*. La fel forma *Ńeamîn(ă)* < *femîna* în nord se aude cu *N'*: *N'eamîn(ă)*. Din acest punct de vedere, *Ńimuseșcu* a devenit în aromina din nordul Pindului *N'imuseșcu* (*N'imuseșcu*). Nici o dificultate, așa dar, ca fonetism, mai ales că *u* medial din *N'imuseșcu* reproduce normal pe *o* grecească din *ἐβύσσα*. Din punct de vedere semantic, evoluția e clară și firească: cel care se infurie, care *N'imusește*, evident că dă năvală, sare asupra adversarului său, se lasă vertiginos asupra lui; se repede asupra cuiva; devine, așa dar, „năvălitor, prăvalnic”. Vom avea, prin urmare, și *vînturi N'imose*, adică „vînturi infuriate, vînturi potopitoare”.

Din simpla expunere a celor de mai sus, credem și noi, la rîndul nostru, că „fără multă bătaie de cap” se putea afla că originea nordicului (*mă*) *N'imuseșcu* e ngr. *ἑβύσσα* care circulă și în aromina sudică, și că acest *N'imuseșcu* trebuie izolat de adv. *Nîna*, a cărui origine — pînă la găsirea unei alteia mai convingătoare — rămîne pentru noi tot lat. *fî m u s*, - *u*, - *u m*.

Într-o notă dezvoltată, Cipidan se ocupă apoi de formele *flumin* și *moră*. Părerile d-sale că eu am căzut în eroare, socotind drept cuvinte moștenite pe aceste două elemente „suspecte”, ar fi pînă la un punct justificabilă. Cînd însă m'am hotărît să le înregistrez drept elemente lexicale moștenite direct din fondul latin, nu m'am lăsat condus nici de satisfacția noutăților și nici de simple presupuneri sau bănuieli. Înainte chiar de a redacta acest răspuns, am primit dela postul Zicu Arăia, profesor la Grebena (Gresia), încă o mărturisire formală cum că cuvîntul *flumin* nu e nici vre-un latinism și nici vre-o invenție a sa. Iată ultima relație pe care am primit-o: „Într-o zi ședeau mai multe femei în curtea [în comuna lui natală Samarina] și vorbeau de pucei. Una din ele a spus că „noi în casă avem flumin dî porți”. Altădată, soacra mea, ieșind din grădină, mi-as pus: „Ńe flumin dî makiđuniș avem tu grădină?” [= ce helșug de pătrunjel avem

în grădină]. Întrebînd-o ce înțeles are cuvîntul *flumin*, mi-a răspuns: „multu, kiamete, parafise“ [= mult, potop, peste măsură]“. Ceva mai mult: Ziea Araia îmi dă și următoarele precisări — pe care și Capidan le-ar fi putut obține —, și anume: îmi dă chiar numele mai multor femei din Samaria, precum și propozițiunea în care a fost întrebuințat de fiecare din ele cuvîntul *flumin*:

1. Dela *Sultana Taca Tegu*: «flumin di dun'cașă caste 'n păzare» [= mulțime de lunc e în tîrg];

2. Dela *Catirina Mil. Tegu*: «flumin di lunc e la nuntă» [= mulțime de lunc e la nuntă];

3. Dela *Catirina Gh. Pivulu*: «flumin di furnidzi aflaj tu punga di zahare» [= mulțime de furnică găsi în punga ce zahăr];

4. Dela *Cula Gh. Cazana*: «tu casă hășutească nu poț s'întri, di flumin di elinica-zoifia» [= în casă „hășutească“ (grecească) nu poți să intri, din cauza mulțimei de insecte parazitare];

5. Dela *Custanda Tachi Hută*: «flumin di floe are țjorga» [= mulțime de floe are cerga];

6. Dela *T'al Dzină Ligură*: «U, k'if'ă! noi, m'erițe, lu-avem prot cest sbor cînd vrem si aduk'iu „mulți oamin'“». Ia: flumin di fumeș; vin'iră la- Ațer-Hil» [= vai, fule, noi, femeile, îl avem cel dintîi acest cuvînt cînd vrem să înțelegem „oameni mulți“. Iată: mulțime de familii veni la Sfîntul Ilie (băle)].

După ce îmi scrie că acest cuvînt l-a auzit pentru prima dată dela soacra lui, *Polixenia N. Zeca*, încheie astfel: «... nici n'am avut de unde să mi-l împrumut; nici în limba romînă n'am dat de un cuvînt asemănător lui, nici dela Greci nu l-am procurat, căci nu-l au».

În fața acestor precisări, ne mai întrebăm: ce interes va fi avut scriitorul Z. Araia ea, la vîrsta lui de 52 ani — deci nu e chiar un «tinăr» scriitor cum afirmă Capidan — să spună un neaderăr?

Cît privește credința că acest *flumin* ar fi un latinism folosit de Z. Araia, întru cît Araia mai are în creațiunea sa poetică și „dacoromfuisse“ și întru cît, mai ales, «literatura

populară aromână nu înregistrează acest *flumin*» (p. 476) socotim că ea nu se poate menține. Pentru prima considerațiune ni-i suficientă mărturia poetului. A doua considerațiune nu poate fi un argument. Și iată de ce. Dacă latinismul *adăstră*, pe care l-am înregistrat pentru dacoromână numai în Maramureș și numai la o singură persoană, nu apare nicăieri în literatura populară, ar fi, oare, cazul să-l considerăm ca un element «mai mult decât suspect»? Cite mai sînt astăzi satele aromânești care cunosc latinismul *mărină*? (cf. în această revistă, I, 225). După o asemenea considerațiune, cineva ar putea să se îndoaie și de existența, bunăoară, a latinismului *toapăc,-ă* (cf. aci la pag. 87), nelăregistrat pînă astăzi pentru aromână și pe care, totuși, l-am auzit în comuna Amineiu.

Faptul că *-a* final s'a păstrat nu ar putea fi — după cum am arătat — o piedecă, întru cît s'ar mai putea releva și alte forme, cum ar fi *arumîn,-ă* — deși aci ni s'ar obiecta că avem a face cu un adjectiv, al cărui *-a* putea fi menținut și de forme verbale analoge, ca *zdrumîn* etc.

Dela *flumin*, Capidan trece la forma *moră* (cf. în această revistă, I, 328-329), pe care îl consideră tot un latinism străin de fondul lexical al arominei. D-sa afirmă că acest *moră* „obicei” a rămas dela Dr. Tașcu Șunda, care l-a introdus în niște versuri publicate în revista condusă de el *Vieța albano-romină*. Și continuă astfel: „acest *moră* a fost luat de T. Papahagi tot ca element latin, citindu-l din *Vieța albano-romină*, în care scria D-rul Șunda, din *Almanahul macedo-romin* editat tot de D-rul Șunda și din *Frățilic*, în care a scria, probabil, tot D-rul Șunda”.

Sînt dator să aduc unele precizări, de pe urma cărora se va vedea că cel puțin cuvîntul „probabil” nu are ce căuta în susținerea acestei păreri. D-rul Șunda întrebuițează pentru prima dată acest cuvînt în 1903, și anume în *Almanahul macedo-romin*, anul IV, 1903, p. 52. De fapt, nu știm precis dacă acest *moră* s'adăugat de el sau dacă a fost întrebuițat de scrupulosul D. Șalina, care iscălește articolul în care apare acest cuvînt. După această dată, Șunda îl întrebuițează

în 1909-1910, şi anume în revista sa *Vieşoia albano-română*, p. 8, 170, 187, 207 — şi nu-l întrebuinţează niciodată în «uşte versuri», ci numai în prosă.

Iată, însă, că intervine alt ceva. Forma *moră* apare în 1902, şi anume în n-ral de ianuar al revistei *Frăţilia*, condusă de N. Batzaria. Şi apare, ca notă, într'un articol de fond redactat chiar de Batzaria: «*Moră* — graiul uzitat de la ună moaşă» (p. 177). La fel ca şi pentru *flumia*, am cerut relatări personale lui N. Batzaria. Acesta mi-a declarat că nu-şi mai aduce aminte în care parte anume a uzit acest cuvânt, dar m'a asigurat că forma nu e inventată de dînsul, că nici nu o cunoaşte dela vre-un intelectual aromân şi că a uzit-o precis dela o bătrînă. N. Batzaria a mai adăugat că trebuie să se dea deplină încredere confirmării sale.

De aci urmează, aşă dar, că şi acest *moră* a fost cunoscut graiului aromân şi că D-rul Şanda l-a folosit în 1903 după ce l-a găsit atestat de Batzaria. De altfel, ca şi Zicu Arala, nici D-rul Şanda nu ştim să fi recurs la asemenea operaţiuni de a inventa elemente lexicale.

În *Codrul Cosminului*, I, 569, V. Grosu relevază pentru dacoromână un caz identic, şi anume forma *moare*, care reproduce sans. *morem* dela *mos*. E unica atestare pentru româna nord-duceană. Şi ca rămîne fapt pentru lexicografia dacoromână. Nu vedem de ce pentru *flumia*, ca şi pentru *moră* — care necesită o schimbare de declinare a lui *mos* — am putea pune la îndoială relatările lui Z. Arala şi N. Batzaria.

Tache PAŢANAGI

DĂRI DE SAMĂ

A. MEILLET, *Esquisse d'une histoire de la langue latine*;
Paris, Librairie Hachette; 1928; viii-286 pag.

Străbat tot mai mult încoirile și în cercetarea limbii latine — întinerire a clasicismului, cu lăsarea în urmă a metodelor ce-l mecanisase. Cîi poate căștiga studiul limbii latine înțeles altfel decît pînă acum vine să arate și cartea lui Meillet care, oricît s'ar adresa specialiștilor, merge mai departe de preocupările lor și poate interesa pe oricine dorește să cunoască inovațiile la care s'a ajuns în interpretarea faptelor lingvistice. Evoluția limbii latine este prezentată în aspectele ei caracteristice, determinate de fondul ei primitiv ori de transformările succesive pe care le-a suferit, în concordanță cu realități istorice, și ele sînt luminoș puse în evidență prin relevări bine alese, lăsînd să se desprindă semnificația fiecărui fapt și încadrînd amănuntele în cuprinderi de sintesă.

Particularitățile graiurilor italice ne duc, cum arată Meillet cu bune temeiuri, spre o unitate italo-celtică și uneori ele ne revelează coincidențe cu limbile germanice de care trebuie să se țină iarăși seamă. Teoria comunității greco-italice, susținută mult timp, nu mai poate corespunde constatărilor comparatiste de azi; concordanțele invocate de multe ori pentru a deduce din ele o asemenea comunitate se pot explica prin înlăturirile de mai tîrziu ale limbii grecești asupra celei latine ori prin transformări întimplate independent în cursul evoluției fiecăreia din ele. Latina apare deci, în origine, cu un caracter septentrional și dezvoltarea ei de mai tîrziu, influențele care au străbătut-o și extensiunea pe care a urmat-o, înseamnă, printre altele, un proces de meridionalizare a ei. Pentru caracterizarea limbii latine aceasta are o importanță de care ar trebui să se țină mereu seamă. Și chiar în transformările ei de mai tîrziu, în ramificațiile ei romănice, variațiunile de contingentă geografice nu au nare însemnă-

lata lor, nu totdeauna destul de bine pusă în evidență? Latina transplantată în Galiia arată, în parte, o septentrionalizare a ei, cum cea din părțile dinăroase un proces analog, în alt sens însă, cum și o orientalizare și o remercționalizare, sub influența nouă, istoria limbii latine s'ar putea spune că e în mare parte procesul de fuziune, de armonizare, a fondului ei septentrional cu elemente nouă, împrumutate din sud și dându-i, după epoci, aspecte deosebite, în măsura în care el abia începuse sau își urma drumul spre anumite fixări.

În raporturile ei cu cultura, latina primitivă e considerată de Meillet ca vorbită de o populație indoeuropeană care se agri-cultura; asupra acestui punct insistă în mai multe locuri (p. 103, 107, 118, 166) și numai pentru epoca străvoche a despărțirii ramului italic de ceilalți Indoeuropeni recunoaște un rol păstoritului, punându-l pe planul al doilea (p. 77). Păreră care nu concordă — cum am arătat în articolul despre *Quinte latine ou romantisme pastoresque* — nici cu faptele istorice, nici cu cele lingvistice. Chiar spiritul căuceritor al Romanilor, puterea lor de expansiune, nu se poate înțelegă dacă nu recunoaștem că ei au fost înainte de toate păstori (v. ce spuneam în *Historitul la popoarele romane*, 27). La p. 107 Meillet face observația: „les propriétaires ruraux avaient gardé en héritage l'esprit de conquête indoeuropéen, mais ils avaient aussi la ténacité, l'âpreté, l'esprit de suite qui caractérisent le paysan”; moștenirea de care se vorbește aici nu-și găsește aplicarea la Romanii priviți ca agricultori; nu e în linia celor care cultivă pământul să se manifeste cum îi vedem pe Romani; agricultorul e legat de pământul pe care îl stăpânește, nu-și schimbă sălașul ca păstorul, nu are obsesiunea latinderilor mari, spiritul aventuros al acestuia, și de aceea marii căuceritori trebuie căuțați înainte de toate printre cei deprinși să răzăcească cu turmele din loc în loc. Așa au fost Romanii și chiar când păstoritul nu mai era ocupațiunea lor de frunte, pornirile ancestrale i-au dus mereu mai departe, în neastimpăr de căuceriri și ca o urmărire firească a începuturilor de latindere a slăbimii lor, pentru că atingerea unor granițe le împunea în mod fatal aoxări nouă.

Trecutul noii limbi nu ni-l putem bine reprezenta dacă nu luăm în considerație elementul social sau lamental din cultura celor care o vorbesc, ocupațiunea lor de căpetenie. Și tocmai pentru că păstoritul, cu importanța lui, este exclus din cartea, totuși așa de bogată în fapte și cu multe priviri nouă, a maestrului lingvisticii comparate, mi se pare că ea rămâne cu o lacună fie în partea de caracterizări generale, fie în interpretarea unor amănunte.

Cred că și terminologia militară aștepta să fie urmărită în unele aspecte caracteristice ale ei, gândindu-ne la însemnătatea pe care a avut-o la Romani viața ostășească. Sînt cuvinte din această categorie interesante în ce privește punctul lor de plecare și întrebuintarea lor uneori în afară de sfera militară. Și chiar în anumite înfățișări ale exprimării latine nu surprindem, indirect, ceva amintindu-ne de aproape spiritul militar!

Din analiza vocabularului un fapt bine pus în evidență de Meillet este prezența la Romani a unor elemente de cultură din epoca străveche, ceea ce arată că atunci cînd ei, coborîndu-se din nord, s'au așezat în Italia nu erau o populațiune de tot primitivă: „Le latin a gardé un bon nombre de termes traditionnels de la politique et de la religion. Une forte tradition d'organisation sociale avait persisté” (75). Caracterul acesta tradițional al latinei reapare și cînd, privită în general, constatăm că mare parte din cuvintele ei importante se explică bine din fondul originar: „le latin est l'une des langues où il y a le moins de mots importants qui ne s'expliquent pas par la tradition indo-européenne” (84).

Reducînd la interpretări neasardate teoria raporturilor între formele lingvistice și anumite predispoziții sufletești, stări de cultură — se știe cum Vossler și alții aplică îndrăzneț, superficial, această teorie — Meillet relevază cîteva fapte din morfologie și sintaxă corespunzînd unor însușiri ale Romanilor, spiritului lor de organizație — sînt pagini iarăși de analiză pătrunzătoare și de prezentări juste.

Influența greacă, mai veche ori mai nouă, e urmărită de aproape mai ales în legătură cu limba lui Plaut și a lui Cicero. Fără îndoială că în secolul al III-lea în. de Cr. greaca era răspîdită la Roma, o cunoșteau și păturile de jos. Putem totuși presupune că atunci cînd Plaut împestrița comediile lui cu forme grecești ele erau totdeauna înțelese de cei care asistau la reprezentații? Poate rostul lor era, nu o singură dată, să producă efect comic, fără să fie înțeles — simpla întrebuintare a unui cuvînt străin, chiar necunoscîndu-i-se sensul, și-lu că poate duce adeseori la efect comic. Printre împrumuturile grecești *poena* (106) — ca și *colaphus* (276) — e sugestiv transpus în cadrul lui real: nu ar fi un cuvînt introdus prin dreptul grec, ci din vocabularul celor de jos, asupriți, maltratați de stăpînii lor.

În două capitole către sfîrșit e arătată evoluția latinei în epoca imperială — expansiune condensată, referindu-se la latina vulgară și limbile romanece. Acțiunea substrucilor (p. 232 urm.) e arătată în cîteva linii judicioase, cum faptele lingvistice ne

permiŃ să o recunoaŃtem. Pentru a ne explica unele preferinŃe de forme în latina vulgară, ca și anumite inovaŃiuni ale ei, e pus în evidenŃă rolul expresivităŃei — asupra ei găsim, de altfel, și în alte părŃi observaŃii subtile. Dar expresivitatea poate fi deosebit înŃeleasă în unele cazuri. Dialectulul *sifflare* se spune la p. 100 că s'a păstrat în franceză etc. pentru că ora mai expresiv decât *sibilara*; ocupându-se de același cuvânt în *Bull. Soc. ling.*, XXVII (1927), 115, Meillet preciza că expresivitatea mai mare a formei dinŃii era datorită prezenŃei lui *-f-*, pe cînd oclusiva sonoră interioară a lui *sibilara* îl făcea mai puțin expresiv. Poate, mai curînd, *sifflare* s'a impus într-o parte a domeniului romanic pentru că a fost asociat de *sufflare* și a părut astfel mai expresiv — deci expresivitatea ar fi aici indirectă, nu pentru că *-f-* reliefa mai bine decât *-b-* înŃelesul cuvîntului. Intocnirea lui *os* cu *bucca* e explicata la p. 278 prin faptul că cel dinŃii era prea scurt; e adăvărat că în altă parte (p. 230) Meillet atribuie aceeași substituŃire expresivităŃei mai accentuate a lui *bucca* (comp. fr. *quels* față de *boukés*), dar de fapt e de părere că soarta cuvîntelor latine a fost de multe ori hotărîtă de numărul silabelor pe care le cuprîndeau, cele prea scurte dispărînd de vreme cu mai puțin rezistență. Regăsim aici o părere împărtășită și de alŃi lingviști. J. Vendryes, *Le langage*, 250, crede că vfr. *ive* (< lat. *equa*) a fost înălțurat dela o vreme de *jument* pentru că acesta avea „plus de corps”, explicaŃie contestabilă, deoarece nu trebuie să ne lășăm impresionați de literele unui cuvînt, ci să luăm în consideraŃie silabilele, așa că *ive*, cu e final neamușit cînd *jument* a început să fie întrebuițat alături de el cu același sens, avea tot două silabe ca și acesta. Nu arăd că monosilabismul unor forme a putut mult influența soarta lor. Și el e înșelător, chiar în cazul lui *os*, pentru că nu trebuie ținută în seamă numai forma de nominaliv, dar și cea de acusaliv: de ce *orem* nu s'ar fi păstrat, cum de pildă s'a păstrat în limbile romanice *otem*, acusalivul lui *cost*? Lășînd deci în o parte monosilabismul lui *os*, e mai natural să explicăm pierderea lui prin concurența pe care i-au făcut-o dela o vreme unele cuvînte ce apăreau mai expresive, ca *bucca* ori *gala*.

Cîteva pagini asupra păstrării latinei în curs de veacuri — ca limbă de cultură și avocatoare a unei civilizaŃii cu urmări complezînd pe acelea ale civilizaŃiei grece și avînd mai ales însemnătatea unei stabiliri de permanențe vizibile pretutîndeni — încheie această carte de erudiŃie cu prezentări vii, limpezi, ale achiziŃiunilor lingvistice de azi.

Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz, von K. JABERG und J. JUD; die Mundartaufnahmen wurden durchgeführt von P. Scheurmeler, G. Rohlfis und M. L. Wagner; Band I. Familie — Menschlicher Körper; Zofingen; 1928; folio, 198 de hărți.

K. JABERG und J. JUD, Der Sprachatlas als Forschungsinstrument; Kritische Grundlegung und Einführung in den Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz; Halle, M. Niemeyer, 1928; 243 pag.

Pornită în 1897, din îndemnul lui Gaston Paris, ancheta întreprinsă în vederea alcătuirii *Atlasului lingvistic al Franței (ALF)* se încheie în 1901; în 1902 apar primele fascicule ale *Atlasului*. Nimeni, în afară de Gilliéron, care avusese timp să reflecteze asupra materialului cules, nu-și putea da seamă atunci de inovațiile pe care le aduceau hărțile *Atlasului*: „les conditions géographiques dans lesquelles les faits linguistiques se présentent sont par elles-mêmes démonstratives d'autres faits et constituent une source d'information historique dont l'exploitation ouvrira une nouvelle ère à l'étude du langage”¹, afirma Gilliéron în 1904; viitorul a confirmat în întregime acest fel de a vedea.

Atlasul lingvistic al Franței a reinnoit romanismul prin materialele pe care le-a pus la dispoziția cercetătorilor, materialele culese după o metodă originală, urmată mai târziu de toți aceia care au elaborat atlase lingvistice. Romanștii și-au dat seamă în scurt timp că numai o astfel de anchetă, dusă de un singur sau de mai mulți anchetatori, e în stare să redea tabloul fidel și real al stadiului de evoluție în care se află o limbă oarecare, la un moment dat. Iată care sînt caracteristicile acestor anchete: anchetatorul culege în localități variate, de la una sau de la mai multe persoane, răspunsurile la un chestionar pregătit dinainte; chestionarul conține o serie de cuvinte și de fraze scurte, uzuale, grupate pe categorii; anchetatorul culege felul în care fiecare din cei întrebați traduce în graul său local chestionile redactate în limba literară; rezultă de aci că *Atlasul* nu redă felul cum vorbesc indivizii, ci felul în care persoanele interogate reacționează față de chestionile puse în limba literară. Din faptul că chestionile au fost culese în același fel în toate localitățile urmează că materialele obținute sînt perfect comparabile între ele; această calitate esențială este desăvîrșită în *ALF* prin faptul că ancheta a fost executată de un singur anchetator; cînd ancheta

¹ [J. Gilliéron], *Atlas linguistique de la France. Compte rendu de M. Thomas*, Paris, 1904, 8.

e făcută de mai mulți anchetori, răspunsurile nu mai sînt comparabile între ele, foneticcește, decît pînăndu-se samă de particularitățile audiiunii fiecărui anchetor¹.

Atlasesele nu dau vorbirea individuală (fr. *parole*, germ. *Sprechen*), pe cînd dicționarele dialectale ne dau „limba”; diferența e capitală și merită toată atenția. Limba, fapt social, impus din afară, e un ideal pe care vorbitorul se străduiește să-l atingă și care, de fapt, nu e atins decît rareori: un preot loccan, interogut de Jaberg, pronunța în mod obișnuit, fără să-și dea samă, *cafata*, cu / bilabial, și numai cînd era pus să repete cuvîntul și, prin aceasta, i se străgea atenția asupra lui, pronunța *cupata* (forma literară)².

Chestionarea transcrierii fonetice a sunetelor vorbite conștientă e o problemă delicată: experiența ne învăță că e mai bine ca anchetorii să fie străini de localitățile cercetate, pentru că cu cît un anchetor e mai familiarizat cu graiul pe care e chemat să-l noteze, cu aît mai puțin e dispus, în mod inconștient, să uniformizeze transcrierea sunetelor și să sublinieze o normă acolo unde un anchetor străin ar nota nuanțe felurite. Pentru a evita uniformizarea, de care poate fi atinsă și transcrierea unui anchetor străin, dacă acesta cercetează succesiv localitățile dintr-o regiune anumită, Gilléron a luat măsurile următoare:

1. chestionările au fost grupate pe categorii de lucrări (cuvintele nu sînt deci grupate în serii fonetice: *cred, leg, negru*, etc.); așa dar, același fonem revine în chestionar de mai multe ori, la momente diferite, și el poate fi notat de fiecare dată în mod diferit; notația depinde de împrejurările în care fonemul a fost pronunțat: variații afective ale elocuiunii și variații care depind de interlocutor (diferență de mediu social), sau variații cauzate de dispoziția individului și de condițiunile exterioare;

2. ancheta a fost făcută în zigzag: două localități din aceeași regiune au fost cercetate la rîstîmpuri diferite.

În resumat, calitățile unei transcrieri fonetice „imprestioniste” — după expresia lui Jaberg și Jud³ — sînt următoarele:

1. transcrierea să fie simplă, evitîndu-se complicațiile inu-

¹ V. K. Jaberg und J. Jud, *Transkriptionsverfahren, Aussprache- und Gebrauchsuntersuchungen* (*Prolegomena zum „Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz“*), *Zs. rom. Phil.*, XLVII (1927), 171 urm. și Introducțiile date în volumul de Introducere, 218 urm.

² K. Jaberg, *Romans*, L (1924) 261.

³ Jaberg-Jud, *op. cit.*, 173.

tile și fiind samă de relativitatea exactității redării prin scris a sunetelor vorbite;

2. transcrierea trebuie să redă exact diferențele de pronunțare a sunetelor;

3. anchetorul trebuie să evite autosugestia.

Atlasul lingvistic și etnografic al Italiei și Elveției meridionale (AIS) este al treilea atlas lingvistic al unei limbi românece care a fost alcătuit după normele stabilite de Gillieron; el vine după *Atlasul lingvistic catalan*, întocmit de abatele Griera, de care se deosebește însă simțitor¹. Asupra criteriilor după care a fost alcătuit AIS autorii ne dau toate amănunțele necesare în volumul de introducere, a cărei consultare este indisponabilă pentru înțelegerea lucrurilor². Încă de pe stud Jaberg și Jud erau elevii lui Gillieron, ei proiectau alcătuirea unui *Atlas lingvistic italo-român*: pentru a căpăta o cunoștință temeinică a graiurilor locale, Jaberg și Jud au cercetat împreună graiul unei serii de localități din Elveția meridională (cantaonele Tessin și Grisons) și din nordul Italiei³. În acest mod, ei și-au format o prețioasă experiență lingvistică, pe care au pus-o la contribuția atunci când a fost vorba să alcătuiască chestionarul Atlasului și să aleagă localitățile care urmau să fie anchetate; la alcătuirea chestionarului au mai colaborat Salvioni (pentru Italia) și von Planta (pentru domeniul retic), întrebându-se în acest scop și notele asupra graiurilor locale datorite lui P. Schueermoler, G. Rohlfs (Italia meridională) și M. L. Wagner (Sardinia)⁴. Anchetă trebuia să cuprindă întreaga Italia (450 de localități); din cauza marilor cheltuieli ce le-ar fi pricinuit o anchetă atât de vastă, ea a fost redusă la Elveția meridională și la Italia de

¹ Asupra *Atlasului lingvistic catalan*, v. Jaberg, *op. cit.*, 278 urm., și A. Terracher, *Around de l'Atlas linguistique de Catalogne*, *Rev. de linguistique romane*, I, 1925, 440 urm.

² Opera lui Jaberg și Jud era concepută, în limbile ei mari, printr-o serie de articole publicate în anii din urmă și prin prospectul Atlasului; v. de ex. *Romania*, XLVIII (1922), 622-623; *Indogerm. Jahrbuch*, IX (1924), 1-11, și *Rev. de linguistique romane*, I (1925), 114 urm.; cf. numele interesante date de P. Schueermoler, în *Thesis des Sprach- und Sachbes Italiens und der Südschweiz, Festschrift Guschel*, Aarau, 1920.

³ Localitățile sînt enumerate în volumul de introducere, 2, p. 1.

⁴ Cf. P. Schueermoler, *Einige Bezeichnungen für den Begriff Hölle in den romanischen Alpenländern*, Halle, 1920; G. Rohlfs, *Griechen und Romanen in Unteritalien*, Geneva, 1924; M. L. Wagner, *Das ländliche Leben Sardinias im Spiegel der Sprache*, Heidelberg, 1921.

nord, pînă la linia Livorno-Ancona. În 1919, Paul Scheuermeier, an fost elev al lui Jaberg și al lui Gauchat, pornește la drum și reușește, în anii următori, să depășească limita fixată, împingînd granița de sud a anchetei pînă la Roma; în 1922, G. Rohlfis e însărcinat cu ancheta în Italia meridională și în Sicilia, iar în 1925-1927 M. L. Wagner culege răspunsurile la chestionar în Sardinia. Ancheta lui Scheuermeier, care a cules răspunsurile la chestionar în 306 localități, a cerut 6 ani; ancheta lui Rohlfis a ținut 15 luni (80 de localități), iar a lui Wagner 5 luni (20 de localități).

Domeniul explorat cuprinde canteonul Tessin și Grisons, din Elveția meridională, nordul Italiei (inclusiv Istria), Italia centrală (inclusiv Roma), Italia meridională, Sicilia și Sardinia. Inovația importantă, față de anchetale făcute în Franța și în Catalonia, anchetorii s'au preocupat și de latura etnografică și au cercetat, concomitent, „lucrurile” în legătură cu cuvintele respective, strîngînd o bogată terminologie și peste 3.000 de fotografii.

Atlasul va cuprinde în total 8 volume de aproximativ cîte 200 de hărți, un volum consacrat fotografiilor și un altul indicelui general, unde toate cuvintele vor fi clasate în ordinea alfabetică. Fiecare hartă e consacrată răspunsurilor care au fost date la o chestione redactată în italiana literară de către indivizii din 405 de localități ale domeniului indicat. Hărțile sînt grupate pe categorii de lucruri și nu în ordinea alfabetică, pentru a ușura corectările; primul volum conține termenii întrebunțați pentru a denumi părțile corpului și numele de familie. Execuția tipografică este ireproșabilă: contururile sînt trase în portocaliu, iar cuvintele și legendele în negru. Pentru ca hărțile să fie de un format nemișabil, partea meridională a Italiei este redusă mai mult decît partea septentrională. Linia care separă domeniul nordic de cel meridional corespunde cu frontiera dintre ancheta lui Scheuermeier (la nord) și a lui Rohlfis (la sud). S'au însemnat pe hartă limitele provinciilor, cursul râului Po și traseul orașelor mari. Numele localităților e înlocuit printr-o cifră. Localitățile sînt numerotate pe provincii: fiecare provincie dispune de aproximativ cîte 100 de cifre; numerotația merge dela nord la sud și dela stînga la dreapta, pe linii transversale, din 10 în 10. Localitățile sînt numerotate din 2 în 2 (de ex.: 107, 109, etc.), astfel încît s'au putut adăuga, ulterior, localități nouă, fără a modifica ordonanța hărților¹. Legenda hărții cuprinde chestiu-

¹ Numele localităților și indicațiile privitoare la data sind a fost înscrisă ancheta și la persoana interogată, precum și transmiterile la publi-

nea respectivă, în italiiana literară, și traducerea ei, în germană și franceză; urmează trimiterile la Atlasele care cuprind răspunsuri la chestiuni similare. Deseori figurează trimiterile la pagina chestionarului întrebuițat și observațiile editorilor, privilegiate la unele răspunsuri, precum și răspunsurile care nu au locăput pe bară. Editorii au mai înregistrat în legende și observațiile făcute de persoanele interogate cu privire la cultare termen: aceste observații ne introduc în viața intimă a limbii.

Anchetorii au dispus de trei chestionare: chestionarul normal, care conține aproape 2000 de cuvinte și de fraze scurte, este chestionarul care a format baza anchetei și a fost întrebuițat de 354 de ori; al doilea chestionar este redus la 800 de chestiuni: a fost întrebuițat de 28 de ori, mai ales în orașele din nordul Italiei; în al treilea, al treilea chestionar, mai lăptos decât chestionarul normal, a fost întrebuițat de 29 de ori, în scopul de a cunoaște extensiunea cuvintelor în grupurile dialectale mai mari¹. Chestionarele au fost întrebuițate în proporția următoare: la 12 localități al căror grai a fost explorat cu ajutorul chestionarului normal vine o localitate în care a fost întrebuițat chestionarul lărgit. În marile centre ale Italiei de nord, la Torino, Milano, Veneția și Bologna, a fost socotită necesară o a doua anchetă, cu chestionarul normal. Amănuntele care sînt date cu privire la alcătuirea chestionarului normal (p. 175 urm.) sînt de un mare interes. Fondul chestionarului e format de chestionarul lui Gilliéron menționat pentru a face posibilă comparația dintre materialele strinse în Franța și în Italia. Jaberg și Jud s'au silit să facă să figureze în chestionarul lor numai cuvinte și fraze din vorbirea curentă, luînd în considerație, mai ales, terminologia agricolă. Dificultatea era de a ține seamă, pe de o parte, de condițiile de viață din Alpi, pe de altă parte, de condițiile de viață, cu totul diferite, din Italia meridională. În Italia, chestionarea în limba literară se prezintă în alte condiții ca în Franța: idealul ar fi fost de a pune întrebările în dialectul respectiv; dar, prin aceasta, materialele și-ar fi pierdut calitatea primordială de a fi comparabile între ele, calitate asigurată în *ALS* prin identitatea formulilor întrebuițate pretutindeni. Totuși, în unele cazuri, anchetorii au avut latitudinea să înlocuiască termenii literari ai chestionarului cu ter-

cațiunile anterioare, care conțin texte orale în transcriere fonetică culese în localitatea respectivă, sînt înscrise în volumul de Introducere, 37 urm.

¹ Chestionarul normal e publicat în volumul de Introducere, 144 urm.

meni corespunzători din limba comună a regiunii studiate, nuanțând, astfel, uniformitatea chestionarului¹.

Transcrierea fonetică adoptată e bazată pe sistemul lui Ascoli, cu modificările și adăugirile necesare. Simplă și practică, notația fonetică întrebuițată în *A/S* se interpretează ușor; în unele cazuri, notațiile sînt explicate de anchetori. Editorii s'au păzit, cu dreptate, de a modifica ceva în transcrierea anchetorilor: notele din legende atrag atenția asupra cazurilor particulare².

Localitățile al căror grai urma să fie cercetat în cursul anchetei au fost alese în urma lungii experiențe cîștigate de autori, prin anchetele precedente. Densitatea localităților explorate, în Elveția meridională și în Italia de nord, e superioară densității mijlocii a localităților din *ALF* și li este inferioară în Italia meridională. Editorii au observat că localitățile cele mai retrase nu sînt întotdeauna și cele mai conservative și că graiul orașelor păstrează celodată mai bine tradiția lingvistică locală. Alegerea persoanelor care urmează să fie interogate este o operație delicată: Jaberg și Jind arată că, în această materie, nu se pot fixa reguli prealabile; ceea ce importă este ca persoana interogată să fie născută în localitatea respectivă și ca familia sa să fie autohtonă acolo. Cînd persoana interogată este înconjurată de familie, se întîmplă ca vre-un membru al familiei să răspundă și el la întrebare, pe lângă persoana interogată: aceste răspunsuri suplimentare au fost înregistrate de anchetori și reproduse în *A/S*. Durata anchetei cu chestionarul normal pentru fiecare localitate este de 3 zile sau de 18 ore, chestionarul redus cere 1 zi și $\frac{2}{3}$, sau aproximativ 4 ore și $\frac{1}{2}$, iar chestionarul întins 7 zile și $\frac{1}{2}$, sau 40 de ore (scotîndu-se 5 sau 6 ore de lucru pe zi).

Pentru obținerea fotografiilor nu s'au stabilit, dinainte, regulile fixe: anchetorii au avut misiunea să fotografieze toate obiectele care li se păreau demne de interes și să reunească terminologia necesară. La luarea fotografiilor nu s'a putut ține seamă de criteriul comparativ; aceasta rezultă și din faptul că unele localități au fost explorate în timpul iernii, pe cînd altele în timpul verii.

Primul volum apărut este închinat memoriei lui J. Gillié-

¹ V. ibid., 110 urm., enumerarea, pe provincii, a dicționarelor dialectale existente.

² O operație delicată e constituirea separarea cuvintelor: ibid., 206-207.

ron. După indicațiile de materii urmează hărțile; prima hartă redă numele oficial al localităților, după care urmează o hartă care ne înfățișează numirile locale; vine apoi o hartă în care sînt reproduse numirile ce și le dau locuitorii fiecărei provincii și numele dialectale ale rîurilor și pîrașilor locale, după care urmează hărțile consacrate numelor de familie.

Opera lui Jaberg și Jud apare astfel ca o continuare și ca o completare a *Atlasului* lui Gillieron și Edmont; ea face cîinste micului grup de lingviști elvețieni care, dimpreună cu G. Rohlf și M. L. Wagner, au știut să înfrunte greutățile unei atari întreprinderi cu un devotament științific admirabil; *Atlasul lingvistic și etnografic al Italiei și Elveției meridionale* trebuie înscris printre lucrările care aduc o informație bogată, inedită și demnă de încredere. Știința romanisticii și lingvistica generală vor profita de sigur mult de pe urma publicării acestei lucrări monumentale¹.

AL. ROSETTI

LUDOR NIEDERLE, *Manuel de l'antiquité slave. T. II: La civilisation*; Paris, E. Champion; 1926; vii-360 pag.

Ca primul volum — despre care v. această revistă I, 330 —, și acesta a apărut în *Collection de manuels publiés par l'Institut d'études slaves*.

Între rarele opere referitoare la viața popoarelor, de sigur că lucrarea lui Niederle va ocupa un loc de frunte pentru cunoașterea rasei slave. Pentru anumiți studii delți noi — ca folklorul, etnografia, sociologia, arheologia etc. — ea prezintă o importanță capitală. Tratatul magistral, foarte multe probleme din acest al doilea volum vin să lămurească influența slavă din viața poporului român, care își găsește explicație mai ales în asimilarea elementului etnic slav. Mai toate chestiunile sînt expuse în linii mari și cu bogate documentări. Vom spicui, în ordinea expunerii lor, cîteva fapte care privesc de aproape ființa etnică românească, precum și unele ce caracterizează exclusiv ființa slavă și care ne-au rămas străine nouă.

¹ În *Indogerm. Jahrbuch*, IX (1924), 6 urm., cu prilejul examenului doctoratului de la Universitatea din Elveția meridională și din nordul Italiei, Jaberg și Jud au arătat căre o importanță anchetă pentru scoaterea la iveală a materialului lexical de origine latină, celtică, germanică și preromană.

Deși în adevăr „surprinzător”, totuși e atestată istoricește că în regiunile baltice, și anume la Pomorieni și Luticieni, «la mère étouffait les nouveaux-nés du sexe faible lorsqu'elle en avait déjà plusieurs» (p. 10).

Căsătoria se făcea — ea și la alte popoare — prin «enlèvement d'une jeune fille appartenant à un autre clan ou à une autre tribu, soit par le paiement d'un prix d'achat pour obtenir une fille» (p. 13). În afară de „răpirea fetelor” care și astăzi se oglindește în anumite manifestări simulative la Aromini, dar a cărei origine nu e slavă, al doilea aspect al căsătoriei, și anume „cumpărarea fetelor”, a dăinuit în peninsula balcanică pînă chiar la începutul acestui secol.

După ce se dau prețioase informații cu privire la nunță, se amintește că «les formes habituelles de la vie conjugale étaient la monogamie et la polygamie» (p. 17). Iar în paginile ce urmează (19-23) găsim extrem de interesante relații în legătură cu viața sentimentală: «la vie sexuelle des jeunes filles était, tout autre que celle des femmes mariées, c'est-à-dire beaucoup plus libre». Viața mai liberă la Slavi poate explica unele aspecte din aceea a poporului român nord-dunărean și tot această viață aruncă și mai multă lumină în ceea ce privește introducerea în dacoromână a lui *ljebiti* cu întregul său costoglu lexical — v. ce am expus în această revistă, III, 84-87, în legătură cu dispariția lui a mara. Relațiile lui Niederle explică lina această problemă lexicală, așa că ipoteza cu aceea pe care a emis-o în urmă C. Tagliavini cu privire la forma *iebură* rămân departe de realități.

Că și astăzi încă, «peuple simple, les Slaves ne possèdent pas particulièrement la propriété: c'est le cas général des peuples qui vivent d'une vie libre et toute proche de la nature» (p. 24). O atare caracteristică o constatăm pe alocurea și la Dacoromni: dar explicația dată de Niederle deșteaptă îndoieli. Peninsula balcanică cunoaște și astăzi o viață păstorească, al cărei unic stăpîn și frate e natura: Arominii (și mai ales Pârșeroșii), ca și Sărăcuceanii (despre care v. aci, III, 259-272), trăiesc în creșterea împădurită și munșilor, chiar în colibe, și totuși, curățenia păstrată e în adevăr exemplară, dacă am avea în vedere patriarhalismul primitiv al lor. Așa fiind, alta trebuie să fie explicația acestei lipse de curățenie la Slavi: ea trebuie căutată în însăși psihologia slavă, care nu trebuie înstreinată și de oarecari considerațiuni de geografie umană și chiar de geografie fizică. Alfel nu s'ar putea explica acest frapant contrast dintre viața slavă și cea a Arominilor.

«Le seul onguent ancien et universellement employé chez les Slaves était le beurre» (p. 27) — ceea ce și astăzi se constată la Dacoromânii din nord (v. bunăoară, *Graial și folclorul Maramureșului*, p. xxv).

La p. 34 se vorbește de chestiunea cocerei pinei, iar la p. 39 sînt amintite apusele prințului Vladimir: «c'est une volupté pour les Russes que de boire et nous ne pouvons exister sans cela».

Slavii păgîni «tuaient les vieillards incapables de travailler» (p. 41), înaintea creștinării lor, și «brûlaient leurs morts» (p. 45).

O completă înfățișare a portului în general ne a dată la p. 69-95. «Les cheveux tondus furent longtemps chez les Slaves le signe de la servitude» (p. 79). «Le port de nattes tressées... n'est pas attesté chez les Slaves» (p. 80).

Casa și-o făceau «en creusant dans la terre une fosse d'un mètre et plus de profondeur qu'ils couvraient simplement d'un toit de perches, de feuilles, de roseaux, d'arbres et de terre glaise» (p. 96).

Ca stabilitate geografică, Niederle ne spune că «là où la terre s'y prêtait, ils savaient depuis longtemps la travailler et la rendre féconde, mais sans s'attacher, au moins à l'origine, à un seul et même champ. Ils allaient de place en place, mais ils n'étaient pas de nomades» (p. 185). Această interesantă recunoaștere o o prețioasă mărturie referitor la asimilarea Slavilor irosiți în masa românească a Daciei. Ea vine să ilustreze luminos ce am spus altădată despre Slavi (v. în această revistă, I, 210-211 și 340-341).

Slavii au cunoscut toate cele trei tipuri de case: tipul concentrat — singurul cunoscut de Aromîni —, tipul prolongit în lungul apelor sau al drumurilor și tipul imprăștiat (p. 206-209). Toate trei apar și azi la Dacoromîni.

Recunoscînd că trecutul păgîn al Slavilor «ne témoigne nullement d'un niveau supérieur de création artistique» (p. 308), ne spune că, din vecheime, pictura lor avea «le blanc comme couleur fondamentale et le rouge comme complément au vert de la nature» (p. 312).

Interesante relații ne dă și din domeniul altor discipline. Așa, bunăoară, în legătură cu folclorul musical afirmă că «à la chanson étaient indissolublement liées la danse et la musique instrumentale» (p. 323) și că «les chants s'exécutaient pour la plupart en chœur» (p. 323).

Privitor la distribuirea timpului, «à côté du terme *měsęc*, les Slaves avaient encore pour désigner le mois le mot *luna*» (p. 333).

notă) — ceea ce nu o lipsit de interes pentru dubletul lexical de origine latină: *lunt* în dacoromână și *mesū* în aromână.

În fine, referitor la caracterul și civilizația Slavilor Nierlerle ne spune că singurul defect al lor, în trecut ca și astăzi, „c'est leur désunion ou, bien plus, la haine mutuelle entre peuples et tribus, les dissensions qui empêchaient ces tribus de s'unir même dans les moments de grande périls et qui firent historiquement le malheur des Slaves” (p. 339).

Ca oricare altul, fiind vorba de un întreg complex al ființei etnice slave, nici Nierlerle nu putea să rămână totalmente străin de ceea ce e subiectivitate etnică: a adus, prin această operă, neprețuite fotoase istorice culturale, prezentând o clară și completă imagine a poporului slav în timp și spațiu; dar lucrarea sa nu putea să eternizeze tot ce e defavorabil Slavilor în sensul caracterisărilor ce li se fac de cavantații străini. De aci și nuanța de polemică științifică, bunăoară dela pag. 341, angajată cu reprezentanții științei germane.

Acest al doilea volum prezintă și mai mare valoare prin contribuțiile aduse pe cale iconografică. O mulțime de elemente etnografice și arheologice ne sînt prezentate în desene și fotografii: hăț, piepteni, mornitura, tipuri și porturi, încăle și corcei, locuințe cu planurile lor, amnare, statuete religioase, unelte de plugărit, moriști de piatră, unelte de pescuit, căldări, brățări, ceramică, galeți, unelte de torș, luntri, arme, securi, săgeți, armure, pinteni, scări, răboaje etc. Multe din ele apar aceleași și astăzi încă la noi, cum e rîșnița de piatră dela p. 197-198, identică cu ce se găsește în nordul României etc.

Prin varietatea și imensitatea materialului expus, și acest volum nu poate rămînea străin disciplinelor relevante mai sus. Opera întreagă ar putea servi ca model pentru o lucrare similară asupra poporului român.

Tache PAȘAGAN

L. SPITZER, *Stilstudien*: I. Sprachstile; II. Stilisprachen; München, M. Häber Verlag; 1928; xiii-205; 592 pag.

Cele două volume publicate de L. Spitzer dau prilej la o lămurire. Din ele se desprinde stăruința de a arăta superioritatea lingvistică „idealiste”. Despre termenul acesta Spitzer spune însă în prefață (p. xi) că dă loc la neînțelegeri și pentru a se înălțura „der leidige Streit” dintre lingviști de azi crede că de fapt preocupările lor, oricît de divergente ar părea, pot fi caracterisate ca de „positivism idealist” sau „idealism pozitivist”. Între unul și altul

cred totuși că nu poate fi esitare. Singur „pozitivismul idealist” este justificat ca termen de caracterizare a direcțiilor lingvistice. „Idealismul pozitivist” lasă posibilități de procedee problematice, de iluzionări științifice, plecând dela concepții prestabilite și vagi teoretizări filosofice, cu diminuări ale pozitivismului, cum s'a întâmplat în prea pretențios proclamata școală a lui Voester. Orice știință e, propriu zis, pozitivistă în primul rând și idealistă în al doilea. Nu ne putem reprezenta altfel nici lingvistica.

Chiar Spitzer dă dovadă înainte de toate de spirit pozitivist, preocupat de largă și temeinică informație, ceea ce îl deosebește tocmai de lingviștii „idealști” — ușor încrezuți în unele formule, expeditivi în exprimarea de păreri necontrolate — din a căror cohortă ține totuși să spună că face parte.

Atitudinea aceasta e explicabilă din dorința de a nu rămânea la metode perimate, de a privi faptele după o viziune nouă. Înțeleg că Spitzer are unele rezerve asupra geografiei lingvistice, dar de ce preferințele sale s'au îndreptat spre școala „idealistă” pe care o consideră ca aducând inovațiunile așteptate? Legăturile lingvisticii cu psihologia, sociologia și estetica nu fost recunoscute și de alții înaintea lui Voester, așa că nu este în școala sa alta nouătate cît să-i dea prestigiul unei supremații și să impună o saliere în ea fără restricții. În lingvistica actuală se încrucișează altele tendințe lucrî trebuie să se țină samă de fiecare din ele. Nu te poți lăsa în urmă numai pentru geografia lingvistică, pentru fonetica experimentală, pentru lingvistica „idealistă” și cea istorică cu probleme nouă sau unele vechi privite înăă altfel ca altădată: toate ne îndeamnă să le ținem în samă. Fără exclusivism, fără exagerări. Spiritul modern nu iartă exagerări, pentru că recunoaște multiplicitatea de manifestări, complexități de fapte presupuse altădată, își dă samă de nuanțe care savanților de mai înainte nu le spuneau nimic și lasă criticei să fie cît mai primitoare, cît mai susceptibilă de bune înțelegeri. Poți fi aducător de inovații ori partizan al lor, dar nu trebuie să rămii strein de acest spirit în întregimea lui. Nu a fost un inovator și Gillieron, dar cît de puțin modern s'a arătat totuși prin unele atitudini ale lui, prin exagerări, prin întunecări de altă ori ale simțului critic?

Cînd Spitzer aduce remarcabile înuștri de cercetător, foarte întinse cunoștințe și spirit pătrunzător în lămurirea multor probleme, parcă ne-am aștepta dela d-sa să atenueze unele exagerări, să lase mai puțin să vorbească anumite preferințe.

Deși reproducind articole scrise în răstimpuri, la care sînt adăugate cîteva nouă, cele două volume prezintă unitate, pentru că urmăresc punerea în evidență a unor genuri de exprimare

colectivă ori individuală ducând la constatări interesante fie pentru o singură limbă, fie pentru mai multe. Sînt luate mai ales în considerație franceza și spaniola, dar pentru comparații se dau și numeroase referințe la alte limbi.

În articolul al doilea din primul volum, despre comparații azindelice, se relevază câteva expresii românești (ca *șinper cuc*, *doarme tu* etc.) în legătură cu ce găsim la fel în italiană. Suprimarea particulei comparative se poate explica, de sigur, plecînd dela juxtaponeri de adjective, ca it. *incamorate colto, brava fradicio*, rom. *beat mort*, dar uneori punctul de plecare a putut fi altul, în special la adăugarea unui substantiv pe lângă verb: *doarme dus* a putut da loc asocierii *doarme tu*. Și expresiunea aceea să fie oare de interpretat mai curînd, cum crede Spitzer (p. 13), dela ideea că „doarme de nu-l poate deștepta tunul?” Pentru că se zice și *a înghețat tu*, putem presupune că s'a spus *doarme tu* numai sub impresia masivității, înșepetării, ca și în *doarme butuc*. Alăturările fără explicativul *cu* (p. 13-14) spune Spitzer că sînt naturale mai ales la verbele care arată fixarea într'o anumită stare, pentru că ele exprimă bine astfel rigiditatea. Totuși le întâlnim des și la verbe cu alt înțeles: *merge strună, se fie sfârșit, a pornit nișeală* etc. În *gale pup* nu știu de ce Spitzer crede că ar fi vorba de pupăză și am avea o urmă de formă mai veche, *pup*, a acestuia; expresia e clară și cuprinde pe *pup* cu sensul de „hoțoc”.

Mai multe pagini vin să lămurească înțelesul de „a zice” al lui *facere* în română, franceză etc. Spitzer arată convingător că semantismul acesta pleacă dela exprimarea printr'o mișcare, un gest, o interjecție sau prin redarea unui sunet, legate în mod firesc de ideea de „a face”. Cu toată bogăția de exemplificări dată de Spitzer, ar fi de revenit asupra acestui capitol interesant de exprimare prin vorbe și alfel. Chiar lat. *dicere* față de gr. *λέγωμαι* „arăt” pe care-l amintește Spitzer, nu ar fi și el de urmărit mai de aproape, mai ales pentru feluri de exprimare primitivă? Și în stările de cultură mai înaintată trebuie să ținem samă de exprimarea prin gesturi alături de cea prin vorbe — poate mai mult chiar uneori, pentru că omul cult se întimplă să întrebuințeze mai des gesturi decît cel simplu, cum acesta recurge la ele cînd cel cult le crede de prisos, nepotrivite; pentru *facere* cu sensul de „a zice” putem însă crede că cuprinde o urmă de primitivism și în sensul acesta ar da loc la alte apropieri (comp. d. e. *oi- „a zice” și oy „a face”* în limbile americane; Trombetti, *Comparazioni lessicali*, 434).

Volumul al doilea se deschide cu un citat din Unamuno

asupra preferinței care trebuie dată caracteristicilor individuale în cunoașterea limbilor, ca și a oamenilor. Fără îndoială că individualul oferă și lingvistului îndemnuri de cercetare bogată în perspective și trebuie de altfel orișind în seamă, dar e așa de greu să-l desprindem din întunecări, din devieri. Ce este individual în vorbire poate ajunge al unui colectivități și, pe urmă, chiar ce pare individual în limba scrisă e posibil ca uneori să nu fie în realitate astfel — un scriitor a putut lua dela alții expresii pe care nu le putem reconstrui în proveniența lor și să ne pară astfel că aduce o notă personală. Chiar ceea ce este colectiv bine cunoscut și primește câteodată nuanțări individuale poate fi totdeauna urmărit în antecedentele lui? — sînt întrebări pe care, iarăși, nu le putem prinde ușor. Numai cînd spiritul de observație lingvistică va înalta mai mult și cînd vom avea posibilități de documentare care lipsesc azi se va putea ajunge în această privință la constatări care prin numărul și valoarea lor să întrecă pe cele de acum.

În cele două studii cu care începe și se încheie volumul al doilea — *Sprachwissenschaft und Wortkunst, Wortkunst und Sprachwissenschaft* — Spitzer dă un fel de „credo” asupra felului cum înțelege lingvistica. Insistă în special asupra legăturilor ei cu literatura și estetica, arătînd că prea nu se iau în seamă nici de cei care profesază la Universitate. Ar fi încă mult de spus în această privință și sînt alături de părerea sa, cu altii mai mult cu cît în cursurile mele, de douăzeci și cinci de ani, nu am despărțit filologia romanică de literatură, amintindu-și trebuind să se completeze, cum arălam, printre altele, în *istoria literară în învățămîntul universitar*, 1911 (trad. în parte în *La Vie des lettres*); și nu poate fi vorba numai de literatura veche, ci și de cea mai nouă — de aceea nu mi s'a părut că mă îndepărtez de filologie, cum mi s'a dat uneori a înțelege, ocupîndu-mă de simbolizări și alții care au adus un suflet, o exprimare nouă, și nu au de ce să fie pedepsiți cu comentării venite cine știe cînd și cu pedanterii de didactică rămas merou arhaic, de care alții scriitori nu au fost și nu sînt nici azi cruțați.

Versuri ale lui Mallarmé, ale unei romane spaniole sau ale simbolizărilor și proza lui Péguy, Proust ș. a. sînt analizate de Spitzer ca să pună în evidență caracteristicile lor stilistice și să le explice prin anumite predispozițiuni și procedee de tehnică literară. Sînt analize pătrunzătoare — uneori însă cu prea multe insistențe, cu pagini prea îngrămădite de citate — și ele arată bine cît poate cîștiga filologia dacă nu rămîne departe de literatură.

O. D.

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

A. Dux. *Einführung in das Studium der kaukasischen Sprachen*; Leipzig, Verlag der Asia major; 1938; vii-380 pag. — După încredințarea lui R. v. Eckert de a da o prezentare generală a limbilor caucasice, dar cu materiale nu destul de bine controlate, avem acum — alături de expansiunea, succintă, dar de temeinică informație, a lui N. Troubotzkoj în *Les langues du monde* — cartea acceptată pentru o sigură orientare în această parte a lingvisticii. Sînt înfățișate particularitățile caracteristice ale acestor limbi care, oricît s'ar deosebi între ele — Dirr le împarte, ca și alții, în trei grupuri principale — par să ne ducă spre o caucașică comună. Localizarea acestei limbi primitive chiar în Caucaș nu este sigură, spune Dirr, deoarece ținuturile de acolo au fost un „refugium gentium” și se poate ca protocaucașica să-și fi luat naștere aiurea și cu vremea să se fi extins spre Caucaș. Problemă complexă, care poate nu va ajunge niciodată să fie lînzgărită și, de fapt, ea are mai puțină importanță decît altele care se pun în studiul acestor limbi. Esențialul este să se cunoască bine structura lor, să se stabilească raporturile dintre ele și pe urmă se va putea trece la comparații care să ne arate cum trebuie privite graiurile caucasice față de altele. Sînt aici perspective de investigații cum rare domenii mai vin să ni le ofere și lucrarea lui Dirr este un îndemn și o bună călăuză pentru cercetări mai departe. — O. D.

Instructions d'enquête linguistique; Questionnaire linguistique, I, II; Paris, 1928 (publ. de Institut d'ethnologie de l'Université de Paris; rue Salnt-Jacques, 191) — E un semn al preocupărilor de vaste anchete lingvistice și publicarea acestor trei volume. Pornind dela „Institutul de etnologie” din Paris, ele accentuează legăturile strînsse între etnologie și lingvistică, alături de acestea cu folclorul și altele discipline care dau lingvistica de azi o amplitudine de cercetări față de care cele de altădată par așa de sărăce. Îndrumările pentru anchete sînt redactate de Marcel Cohen, în pagini sobre și clare și se poate de citi, care dau și bune orientări bibliografice. Ele nu se adrecesă numai lingviștilor, ci tuturor care călătorind sau găsindu-se în unele ținuturi, ca misionari, explorații, funcționari, ar putea da informații, materiale chiar bogate, pentru cunoașterea graiurilor puțin studiate. Asupra necesității culgerii de texte M. Cohen insistă cu bună dreptate și observă că trebuie să fie cît mai variate,

Questionarul, în două volume, cuprinde întrebări cu caracter general, așa ca să poată fi utilizat în anchete pentru orice limbă, dar, firește, alte întrebări ar fi de adăugat în unele cazuri, după condițiunile speciale ale regiunii explorate.

Nu numai științifică, dar și practică, publicația „Institutului de etnologie” va folosi mult celor îndemnați să facă anchete lingvistice. — O. D.

Hedvig OLSEN, *Étude sur la syntaxe des pronoms personnels et réfléchis en roumain*; Copenhaga, A. F. Høst; 1928; 94 pag. (*Danske Videnskabsberetninger Selskab., Hist.-fil. Meddelelser.* XV) — Studiu metodic și de relevări bogate, arătând adânc cunoaștere a limbii române, cu prezentarea aspectelor sintactice ale pronumelui personal în dacoromână, după limba de azi — numai uneori se fac comparații cu limba veche și cu aromâna, istroromâna și meglenita. Asupra lui *dănuț* (p. 4) ar fi fost poate de stăruit mai mult; se remarcă azi o întindere a funcțiunii lui, fiind des întrebuițat de unii când e vorba de lucruri, și nu numai pentru a evita repetarea lui *el*, ci din simplă preferință față de cel din urmă, cu toate că un simț al nuanțelor ar putea arăta că *dănuț* nu e la locul lui; chiar când e vorba de a varia exprimarea alegerea între cele două forme nu e totdeauna bine făcută; în exemplul din Brăteșcu-Volnești citat de D-ra Olsen: *rdănuțu după platu datoriilor o sumă destul de mare, care i se cuvenia ei, cummei Lușizei; dar ce să faci cu eu dănuț?* Ne-am fi așteptat la exprimarea inversă: *dar ce să faci dănuț cu ea?* Cu privire la tendința de a se suprima de unii pronumele aton reluând un regim direct ori indirect (p. 20), era de așteptat influența literară, a sintaxei franceze. În construcțiile cu *asta* (21) e de precizat că adăugarea lui *o* e constantă pe lângă o negațiune: *asta să nu o spu;* *asta nu și-o iert.* Pentru prezența sau lipsa lui *o* în construcții tot cu *asta* e de remarcat diferența între *asta o creau* și *asta creau să se știe* etc. (deci *o* lipsește când verbul asociat direct lui *asta* își completează înțelesul cu alt verb). La p. 27 pentru adăugarea pronumelui personal când regimul este exprimat prin *care* o construcție cum este *căruta i-am spus arată bine deosebirea față de căruța m'am jeluit, căruța m-am spus gindul (mă, mă etc. de pe lângă verb înlătură repetarea pronumelui personal aton *îi*, corespunzând lui *care*). Expresiuni ca *pe cine nu suferă inima mea*, relevată tot acolo, sînt nouă, trădînd și ele influența franceză. — O. D.*

Bibliothèque de l'Institut français de Hautes Etudes en Roumanie: Mélanges, 1927; București, 1928. „Cultura națională”; 104 pag. —

Dela înființarea lui în 1924, „Institutul frances”, cum arată expunerea din prefață dată de P. Henry, a înlesnit mai multor linieri savanți din Franța să urmărească cercetări de istorie, geografie, geologie etc. și ne-a dat prilejul să ascultăm la Universitate pe reprezentanți de frunte ai științei franceze. Cercetări interesante vor urma astfel din activitatea acestui Institut, cum arată chiar primul volum de „Mélanges” și ne așteptăm să nu lipsească din ele nici cele de lingvistică.

Deși privește direct istoria artei, studiul publicat în acest volum de P. Henry atinge folklorul, pentru că pune în evidență, cum nu s'a relevat pînă acum, că în iconografia bisericilor din Bucovina unele teme tradiționale apar modificate cu derivări din folklorul nostru — așa cînd se reprezintă „Vămile văzduhului” și înțelegerea dintre Adam și Satana.

„Infrățirea” e studiată de M. Emerit, cu o documentare bogată pentru trecut, mai ales din Muntenia, dar și cu referințe la folklor. — O. D.

C. TAGLIAVINI, *Un frammento di terminologia italo-romena ed un dizionarietto geografico dello Stato Cost. Cantacuzino*; Cernăuți; 1927 (extras din *Revista filologică*). — Printre manuscrisele rămase dela Marsigli și păstrate în Biblioteca Universității din Bologna C. Tagliavini a găsit un mic vocabular italian-român și o listă de nume geografice dela noi; vocabularul e scris pe trei coloane, cu formele românești — în fața celor italiene — și cu cirilice și în transcriere cu litere latine. Sînt răspunsuri la un chestionar pe care Marsigli trebuie să-l fi trimis cuiva dela noi ca să-i dea informații asupra țării noastre, în special asupra limbii române. Persoana căreia dînsul s'a adresat se vede că era din Muntenia. Cuvintele din vocabular, cum bine arată Tagliavini, ne duc spre graiul din această parte; d-sea crede chiar că acest informator al lui Marsigli era Stolnicul Cantacuzino; e posibil, dar manuscrisul păstrat nu poate fi tocmai al lui, ci o copie cu un șir de greșeli care nu au fost îndreptate. Scopul vocabularului italian-român cerut de Marsigli pare să fi fost de a arăta latinitatea limbii noastre; aceasta se vede din câteva adnotațiuni pe care dînsul începuse să le facă la cuvintele românești (la p. 173 observă că *gura* prezintă *r* în locul lui *l*, al lat. *gula*, și tot acolo releva pe *-l* dela affricatul lui *capul*, *nașul*, înțelegînd că se deosebesc latru cliva de formele latine corespunzătoare). Din răspunsurile dele lui Marsigli se vede iarăși uneori tendința să se evidențieze cît mai bine latinitatea limbii noastre, și astfel ne-am explicat dispoziția deosebită a celor trei coloane dela p. 177 unde

sint (agirate nominalului; pe cînd în altă parte sint puze în prima coloană formele italiene și în a doua cele românești, aici dispoziția e inversă; *urui, doi* etc. puși înaintea lui *uno, due* trădează încă intenția de a face să reiasă dela prima vedere originea lor latină (poate și adăușul *cent* în *sutte* (= *sata*) pleacă tot dela stîruința de a dovedi latinitatea limbii noastre, dar greșit, printr'o închipuire identificare a lui *sutt* cu lat. *centum* și *it. cento*). — O. D.

RAFFAELLE CORSO, *Reviziotaceze: Studi di tradizioni popolari italiane*; seria prima; Catania, Libreria Tirelli di F. Guaitolini; 1927; x-124 pag. — E o foarte interesantă lucrare, altă prin urmărirea comparată a problemelor și interpretarea lor, cît și prin bogata bibliografie pe care o folosește autorul. Volumul e format din următoarele părți: 1. *Per lo studio dei pregiudizi sessantî del popolo italiano*; 2. *La gravidanza, i nei materni e il puerperio del marito*; 3. *Come si cura in campagna l'ernia dei bambini*; 4. *Il bacio nel canto popolare italiano*; 5. *Le tre notti della castità*; 6. *Tre vecchie costumanze aretine: il bacio alla sposa, la rottura della scodella, il puppo alla sposa durante la celebrazione nuziale*; 7. *La maceta nuziale*; 8. *Maglia impiccata che male annaspinta*; 9. *Perché l'uomo si sposa ed non pianda*. Într'altă parte importante probleme folklorice. Pitorescul superstițiilor, credințelor, datinelor etc. e fericit îmbinat cu erudite interpretări, cu originea și evoluția. Multe din elementele folklorice urmărite de Raffaella Corso privesc și folklorul nostru. Dela superstiții măruate, cum ar fi, bunăoară, următoarea: „i bambini scavalcati da un adulto non crescano” (p. 20) și pînă la chestiuni pe est de interesante, pe altă de complicate — cum ar fi cea referitoare la *trinactione castitatis*, sau sărutul mirelui în biserică, sau eliberarea unui condamnat prin căsătoris înaltăea spînzurătoarei, sau, în fine, problema din ultimul capitol —, savantul folklorist italian ne desfășură în mod științific variate aspecte sufletesti ale lumii vechi și contemporane. — T. PAPA IANCI

I-R. DARANATZ, *Curiosités du Pays Basque*, I, II; Bayonne, Librairie Lasserre; 1927; vii-330; 442 pag. — Interesează mai mult pe istorici aceste studii ale eruditului canonic din Bayonne, adunate acum la un loc din diferite reviste unde au apărut. Dar unele din ele pot folosi și filologului — așa acela despre *makhalu* (I, 4) și cel în care se dau știri despre *Les Bohémiens au Pays Basque* (II, 319); la p. 335 sint înțirile vreo două sute de cuvinte din graul Tiganilor, culese în Bas-Cambo, Mòhartu

Saint-Jean-le-Vieux și în împrejurimile lui Saint-Palais. Ca și Tiguții din Spania, cei din sudul Franței întrebunțează câteva cuvinte pe care le-au împrumutat în rătăcirile lor prin orientul și centrul Europei; luându-le dela noi, dela Unguri ori dela Slavi, le-au dus pînă în Pirenei; în lista dată de Canonicele Darranatz întîlnim astfel: *eratta* „canard” (337), *kertehina* „auberge” și *pučka* „fusil” (337); sint al nostru *rafa*, sl. *rao*; *crteimă*, sl. *krédau*; *pușcă*, sl. *puška*, ung. *puska*. — O. D.

N. GEORGESCU-TISTU, *Folklor din județul Buzău*; București, Cultura națională; 1928; 92 pag. (vol. XXXIV al col. Acad. rom. *Din viața pop. rom.*) — Texte variate în felul lor, pentru că nu se opresc numai la cîntece și haame, ci dau și povestiri despre traiul la țară cum era vîdată sau cum e azi. Folklorul tradițional apare scăzut, diluat și cu monotonișări care se explică prin contactul, schimburile dese între sale — totuși cercetări nouă ar arăta probabil mai bogat și folklorul din Buzău, pînă la această lucrare prea puțin studiat. Foarte bună e observația pe care N. Georgescu-Tistu o face în prefață, că orășenizarea nu se înalță auz prin școală — cele mai de multe ori ea lasă așa de slabe urme —, că prin venirea în atingere cu țirgoveții.

Trei variante ale *Miorișei* le găsim la p. 44, 65, 77, sub titlul *Volnea Ciobanul* (și s'a dat deci un nume ciobanului omorît). În varianta întâi și cea din urmă se spune de ciobanii care complotază că sînt „prevelj mari” și în glosar se dă explicația „tovarăși de o vîrstă”, așa cum se vede că și-au închipuit cei dela care s'a cules textul; dar „prevelj mari” nu-și găsește nici o identificare posibilă cu sensul de „tovarăși”; e de sigur o aliterare a lui *veri premmari*, cum se spune de ciobanii din *Miorișa* în alte variante.

Textele sînt bine transcrise, afară de greșita întrebunțare a lui *h* la *hățăd*, *okh* etc. (*h* nu trebuie confundat cu *h'* rezultat din alterarea lui *p*) și scrierea cu *ht*, sub influență literară, în loc de *pt*: *suhl*, *subfiro*, în loc de *supt*, *suffiro* (cred că și *sant* nu a fost auzit așa); *Acasă* (p. 70) trebuia despărțit, cum trebuie despărțită și forma literară *ceea ce* (și scriu însă mulți, barbar, la un loc: atunci de ce nu s'ar scrie și *ceice*, *ceicete*, *ceicare* ?)

În glosar ar fi fost de amintit și *bucate* (80) cu înțelesul vechi de „vite”; *cujniță* (81, poate mai curînd *cujnița*) „făurărie”; *fai* (7, 9, 71), refăcut după *măi*, *Mimona* „a mina” nu se poate înțelege; versul unde e dată forma aceasta trebuie probabil citit: și boii că mi-i năna. *Guzma* (29, 30) nu are nimic a face cu *cuznăt*; e vechiul *guzimian*. — O. D.

G. CLUȘANU, G. FIRA și C. POPESCU, *Culegere de folklor din juul. Vlcea și împrejurimi*; București, Cultura națională; 1928; 212 pag. (vol. XXXV al col. Acad. rom. *Din viața pop. rom.*). — Culegere mai mult de doine și unele, cu repetări chiar, ar fi putut fi lăsate la o parte, pentru că nu cuprind nimic interesant pentru folklor ori dialectologie. În ele recunoaștem temperamentul olteanesc viu, pasionat, pornit mai mult spre împărtășiri pline din viață decât spre via, risipindu-se în fantazii ușoare, dar și dirz, îndrăzneț. Deosebit se dau, la sfârșit, câteva strigături (ce caută însă acolo nr-ul 647), cu toate că altele sînt amestecate, la început, printre doine; trebuia o alegere și o grupare mai îngrijită a materialului, dar de așa ceva nu țin seamă folkloriștii ai noștri și nici Academia nu a ajuns să înțeleagă că altfel trebuie să dea aprobările ei pentru tipărirea de texte populare. Surprinde să vezi și citate din Horațiu și Catul pentru a se găsi apropieri cu versuri din doine și la p. 127 e dat în legătură cu „verde ca mătasa” din ghițtoarca despre nuc... versul lui O. Goga „și cîmpuri de mătasă”.

Glosarul e bogat și va folosi mult lexicologilor, dar nu e un bun sistem să se explice cuvintele dialectale prin alte cuvinte la fel. Trebuiau încorporate în el și formele ce apar în texte; nu e dreptul să fie relevate în note — uneori lipsesc și de acolo, ca *zdroneț* (38), *zuidai* (39), *desvolbu* (46). Notele sînt și mai insuficiente cînd o formă apare de mai multe ori și totuși o relevată o singură dată (ca *coibin* = rubin 43, 45, etimologie populară interesantă). — O. D.

BCU IASI / CENTRAL U

ORIGINEA MULOVIȘTENILOR ȘI GOPEȘENILOR ÎN LUMINA UNOR TEXTE

Spre apus de orașul Bitolia (Monăstir), la o depărtare de circa 10 km., se află așezat pe istorica șosea română *Via Egnatia* satul turcesc Kâzani. La sudul acestuia este situat satul exclusiv aromînesc Muloviște, acșțărât, ca mai toate satele aromînești, pe versanturi de munți ripoși. Spre nord de același sat turcesc, la o depărtare de aproape 5 km. se află un alt sat, exclusiv și el aromînesc: Gopeși.

Generațiile bătrîne povestesc că, nu mult înaintea lor, Muloviște era așezat la șes, chiar pe valea satului Kâzani¹. Mormanul de ruine ale bisericii de pe o ridicătură de pământ se putea cunoaște bine pînă în 1912, cînd în peninsula balcanică încep războaiele. La șes fiind, evident că agricultura nu a fost necunoscută generațiilor de Mulovișteni anterioare secolului al XIX-lea: resturi toponimice, laolaltă cu tradiția dovedesc aceasta (cf. *Lumina*, II (1904), 115-116; *ibid.*, V (1907), n-rul 9, p. 12).

Tradiția orală spune că același lucru s'a petrecut și cu satul Gopeși: înaintea vremei pare să fi fost tot la nord de *Via Egnatia*, dar în imediata apropiere de fosta Muloviște; ulterior, din aceleași motive ca și pentru Muloviște, s'a retras în creerii înălțimilor de peste 1.000 m. în care stă adăpostit și astăzi.

¹ Cf. notele lui C. Holimaru în revista *Lumina*, II, 116.

Amîndonă aceste sate — Muloviște și Gopeși — ies din nota comună a întregii vieți aromînești, întru cît se caracterizează prin anumite particularități cu totul proprii lor. Din aceste particularități care ne interesează direct în problema pe care o urmărîm vom releva în această sumară expunere două mai importante:

A. particularități de grai;

B. caracteristici de structură stanică.

Amîndouă aceste puncte, dar mai ales primul, vor fi urmărite aproape exclusiv în legătură cu satul Muloviște, rămînînd ca în alt rînd să reluăm această problemă cu privire la satul Gopeși, pentru care vom avea, ca puncte de plecare, pe de o parte graiul viu, iar, pe de altă, publicațiunile intelectualilor Gopeșeni.

Pentru o mai clară și temeinică documentare a acestor două caracteristici, prezentăm mai întîi materialul documentar — și anume o culegere de poezii populare din satul Muloviște¹ — asupra căruia facem următoarele observațiuni:

a. transcrierea fonetică² sub care îl infățișez a fost riguros controlată cu graiul viu din poezia mulovișteană — pentru graiul viu de toate zilele, cf. § 32;

b. în stînga e dat originalul, iar în dreapta e dată transpunerea în dacoromînă făcută cuvînt cu cuvînt;

c. în transpunere folosim parentesele obișnuite () în care închidem tot ce azi în dacoromînă nu se întrebuițează, precum și parentesele pătrate [] în care dăm tot ce nu apare în textul aromîn și care e cerut în exprimarea daco-

¹ Această culegere a fost făcută de frații Simion și Atanasie Tuzara pe cînd erau elevi la liceul romîn din Hitolla. Așăzi amîndoi se sîdă în București, primul fiind medic-chirurg. Din întregul lor culegere am omis în această selecționare mai multe cîntece care nu prezintă aproape nimic important. O parte din această culegere a fost reprodușă și de Vangheli T. Mihai în *Cîntece populare macedonice*, 1928, în transcrierea literară, fără preocupări dialectologice.

² Se deosebește într-o oarecă măsură de transcrierea adoptată de revistă, cum și, în parte, de cea folosită în *Graiul și folclorul Maramureșului*.

română sau care înlesnește înțelegerea completă a originalului;

d. pentru formele asterisicate, ca și pentru cele netranspuse în dacoromână se va recurge la explicațiile lexicale (p. 243);

e. am ținut să redăm în toată morfologia, dar mai ales sintaxa originalului în transpunere. Un exemplu: numeralul articolat din enoi *doi* (textul i) l-am transpus mai întâi prin «noi ambii», întru cât în dacoromână noua *doi* nu primește articol. Tot așa: *trei* (i și vi) e transpus prin «toți trei»;

f. nu vom releva nimic cu privire la tot ce privește versificația (ritm, rimă, vers etc.), urmînd ea de această problemă să ne ocupăm amănunțit, îmbrățișînd întreaga poezie populară, într'un alt studiu;

g. pentru tot ce privește orientarea geografică, a se vedea harta ce urmează.

I

—«Şin', şpată, s' n'irzem tru munte,
 Neş dojli».
 —«Nu şin, şione, că n'j-u frica,
 Neş dojli»;
 Că n'j-u frică e' a s' him şinguri
 Neş dojli».
 —«S' bågăm muntile kilile,
 Neş dojli»;
 S' bågăm aşliş s' arufască,
 Neş dojli»;
 S' bågăm tşufekile căpitân'ly,
 Neş dojli»;
 S' bågăm s' cğarda neş tru mese,
 Neş dojli».

Tamam şionile n'jază-noupte
 Işj culcă turaticul.
 Acăşă cğarda sã s' aruşpã,
 Lourã tşufekile s' plãscãneşcă,
 Lourã aşliş s' arufască,
 Acăşă ş' muntile s' aurã.

II

Şe-s muşate laşle nveste,
 Ca trandafşle din grădinã.
 Şe-s muşate laşle fete,
 Ca bosil'şac din grădinã.
 Şe-s muşat laşli şicşori,
 Trişj ca n'elş-ateşli şugari.
 Şe-s muşat laşli şion'ş.
 Ca bîrbil'şul di tru muşj.
 Şe nu-s tam'ş laşli auşj.
 Ca şekilş atelş bîtaruşi.
 Şe nu-s bune muşşile,
 Ca numşale şe s' fac şounna,
 Di-şj pulcuseşc negurşle.

III

Kratu 'nã şcalã mare,
 Şlaşam tri cumnicare
 Şi 'nşli la primnare
 Tru zupã di sãrbãţşare.

I

— «Vină, fată, să mergem la munte,
 Noi ambi!»
 — «Nu vin, mîndra, că mi-i frică,
 Noi doi;
 Căci mi-i teamă că o să fim singuri
 Noi doi,
 — «Să punem muntele garaufo,
 Noi doi;
 Să punem armăsarii să necheze,
 Noi doi;
 Să punem puștile căpătii,
 Noi doi;
 Să punem și sabla noi la mijloc,
 Noi ambi»
 Flăcăul tocmai [tu] miază-noapte
 Iși călcă jurămîntul.
 Începu sabla să se răsucască,
 Începură puștile să detune,
 Începură armăsarii să necheze,
 Începu și muntele să urle.

II

Ce [da] frumoase-s bițele neveste,
 Ca trandafiri din grădină.
 Cîi sînt [de] frumoase bițele fete,
 Ca busuioc din grădină.
 Ce frumoși-s bieții feciori,
 Tocmai cu miei cai sugari.
 Cîi sînt [de] frumoși bieții flăcăi,
 Ca privighitoare din mai.
 Cîi nu-s buni bieții moșnegi,
 Ca țapii cei bătrîni.
 Cîi nu-s bune bătrîneli,
 Ca moșile ce se fac toamna.
 Da-și [=cînd] se lusi negurile.

III

Eram o fată mare,
 Țineam [=posteam] pentru cuminăcare
 Și ieșii la pîmbare
 În zi de sîrbătoare.

Pi calça di păzare
 Astăl'jaj 'nă dgonă mare,
 Cu ună armă dumnezeă —
 Nu pœa' vîrni s' u cunoscă,
 Că i-Armină, i-Arbineasă.
 Este hil'e di prileasă
 S' ardeă cu 'nă țeară-upreasă.

IV

Kinej vrîta lu primnare
 Singură, țgăjă mî sî-are.
 Cum să-n'j fac s' u-astăl'ja lu cale?
 U-astăl'jaj și u bûșcăj,
 U bûșcăj tru dgaule fute,
 Dgaule fute — merc-arose,
 Merc-arose ș' plîrălie,
 Năsă u' u dny tru-ultă mină,
 Că este hil'e di-Armină.

V

Mulț eram, mulț u'adunăm
 Ș' lu primnare noj înghin,
 Veta 'n cale-u tihisim
 Și-s fej „bună znoă” Pj grim.
 Năsă cu gură nu nă gri
 Ș' n'j cu ocl'j nu nă mutri,
 Agalea, agalea, j' 'n să-l'j fațim
 Di-ulfășară car' s' u tihisim,
 S' nă cunoscă j' gion'j hîn.

VI

Dă-n'j-ate, dady, dă-n'j-ma
 Lu casa apœ din zgoni,
 S' mi facă 'nă filigeană,
 Să-n'j mi bagă pi puliă,
 S' țreacă pul'jul să-n'j mi-aurpă,
 Să-n'j cad și să-n'j mi frăgu,
 Să-n'j mi-adar arină ș' țură,
 Să-n'j tal-adună tru ligese
 Și s' mi-arucă pi cupreje,
 Să-n'j crosen un trandaffi,
 S' țreacă gion'j'i, să-n'j mi-arupă,

Pe drumul de pișcă
 Înflorii o doamnă mare,
 Cu o armă domnească —
 Nu poate nimeni să o cunoască,
 De-îi Aromîncă, [de-î] Albanesă,
 Este fiică de preoteasă
 Și vede ea o lumina aprinsă.

IV

Pornii iubita în plimbare
 Singură, tovarășe nu-și are.
 Cum să(-mă) fac să o întâlnim în drum?
 O întâlnim și o sărutăm,
 O sărutăm pe cele două fețe,
 Cele două fețe — mere roșii,
 Mere roșii și patrezite,
 [Pe] dinău n'o dau în altă mină,
 Căci este fiică de Aromîncă.

V

Mulți eram, mulți ne strinserăm
 Și la plimbare noi ieșirăm,
 [Pe] Vata în drum o întâlnirăm
 Și ei „bună ziua” îi grăirăm.
 Dfusa cu gura nu ne grăi
 Și nici cu ochi nu ne privi,
 Incol, încol, ce o să-i facem
 De [-în] alt rîd de o vom întâlni,
 Să ne cunoască ce flăcăi slatem,

VI

Dă(-mă)-mă, mamă, dă(-mă)-mă
 La casa cea din deal,
 Să mă facă o ceapcă,
 Să(-mă) mă pună pe pîlîpă,
 Să treacă pasirea să(-mă) mă surpă,
 Să(-mă) cad și să(-mă) mă sparg,
 Să(-mă) mă fac nisip și pămînt,
 Să(-mă) mă adune în lighean
 Și să mă arunce pe gunoai,
 Să(-mă) crească un trandafir,
 Să treacă flăcăii, să(-mă) mă rupă,

Să-n'î mi-arupă, s' mi-ar'jurzească,
S' s' ducă-acasă s' isuşască.

VII

Ti-n'î vizui, lea dadoi
'Na lilico-aroşe,
Roşe ca mirleşoa,
Naltă ca fidană
'Ş' tru grădina-axezată,
Cum să-n'î fac, lea dado,
Lilişea s' u-arup?
Pisto-avlic va s' me-aruc
'Ş' lilişea 'a s' u-arup,
În sic va s' u bag
'Ş' Măgar'va 'a s' u-aduc
'Ş' pil frita 'a s' u-aruc,
Fotila 'a s' u-arăţască,
Gion'î'i va s' u ar'jurzească
'Ş' tru gară 'a s' isuşască.

VIII

N'î-arşi, laju, n'î-arşi
Tri 'nă kicu di-apă,
— «Feată piraşană,
Dă-n'î 'nă kicu di-apă»
— «Nu-am tru fi să-l dau
Moi şione trandafilo,
— «Dă-n'î tru a tu gară,
Tru gura di lămnie,
Lămnie di tufaka,
Paşa di sâmile,
Ocl'îu laju di-amură;
Sufranşale-amisticale
Ardi gion'î'i tru hieato;
Frânto-analtă di şilie,
Perlu laju ca di măzta,
Feată piraşană».

IX

— «'Ţi în'î stai, lea feată,
Aht pi minduire?»
— «Cum s' nu stai, lea dado,

Să-mi mă rupă, să mă miroasă,
Să se ducă acea să logodească.

VII

Ca-mi văzui, fi mamă!
O floare roșie,
Boșie ca măgeștii,
Inaltă ca vâsluț
Și în grădina streină,
Cum să(-mi) fac, fi dudă,
Floarea să o rup?
Peste gură o să mă arunc [= voi sări]
Și floarea am să o rup,
În sân o voi pune
Și [la] Măgareștii am să o duc
Și prin fereastră am să o arunc,
Fetele nu să o rîpească,
Flăcăii o vor mirosi
Și îndată [se] vor logodi.

VIII

Îmi arși, nefericitul, îmi arși
Pentru o picătură de apă.
— «Fată cu păr bogat,
Dă-mi o picătură de apă,
— «Nu am în ce să-ți dau,
Măi flăcăule trandafir».
— «Dă-mi în a ta gură,
În gura de țevă,
Țevă de pușcă,
Fată de siml,
Ochi negru de mure;
Sprâncene îmbinale
Ard [pe] flăcăii în plămîni;
Frunte înaltă de oglindă,
Părul negru ca de *măzie
Fată cu păr bogat».

IX

— «Ca-mi stai, fă fată,
Alți pe ghiduri?»
— «Cum să nu stai, fi mamă.

Ky pi minduire?
 Toru cîi trîcură
 Trei buj gion'i pri calu:
 Un ma slab, lea dabo,
 Cu stran'o frîtești;
 Alu luj lea fața,
 Cu stran'o gârtești;
 Ș' un mușcat, lea dabo,
 Cu stran'o-aramîneștiu.

X

Di-ună veacă-ahliă mure
 Șerbu-a tîy s' fățea la stanc,
 La căruo ș' la mulțeara: —
 Pîlu năstău va mărlare,
 — «Al, lea Pîhă, e' li mărîl,
 Să-ț dau gione lin'isite,
 — «Nu-n'j voi gione lin'isî,
 Că-n'j voi gione arisite,
 — «Cum îl vrei gionle cu hare?
 Oj și căprî el nu 'ș'are:
 Ojle e' căprile supsîră,
 N'ebul-ul Șiorgu-u zilipsîră.
 Pîhă, gion'îl'i di nyate
 Tre-un m' gară s' la la fațea,
 — dă'j imaj nășule călive,
 Gione nu' în sus tri-oy m'asgao,
 Era Șiorgul țu-Ńi la hareu.
 Pîhă, poala cu cucot,
 Se-arsînă Șiorgul tre soț;
 Pîhă, poala cu tantele,
 Ș' lo gione dit bizustene;
 Pîhă-anallă, skie di garmu,
 Îl'i si pare cal cu fărnu.

XI

Ți n'eu dor, lea dabo ș' sor,
 Să s' alînceascu gion'îl'i 'n cor,
 Eș s'întreșe di tre ulor,
 Și curi gione s' m'arîșgascu
 Tre-ujel dabo s' m'îșusgascu:
 Tel un gione lîr' mustapă.

Eu pe gânduri ?
 Acum ahia trecură
 Trei mândri flăcăi pe drum:
 Un[ul] mai slab, în mamă,
 Cu haine franțuzești;
 Alt[ul] negru la față,
 Cu haine grecești;
 Și un[ul] frumos, în mamă,
 În haine aromânești.

X

De o vară ață [de] mare
 Vorba ta [=de tine] se vorbia la stână,
 La cântare și la năst:—
 Pînă soastră vrea măritare (trebuie măritată).
 — «Ai, în Pihă, să te năst,
 Să-ți dau flăcău cinstit,
 — «Nu(-m) vreau flăcău de cinstit,
 Că-mă vreau flăcău plăcut,
 — «Cum [de]-l iubești [pe] flăcăul cu har ?
 Oi și capre el nu-și are;
 Ode și caprele pioră,
 Tineretea lui logu o doră.
 Pihă, flăcăii de aici
 Pe un odată se spală pe față,
 — «Ini unbbai celo nouă colibe,
 Flăcău mai nimerit pentru mine nu aveu»,
 Era logu[ul] care-i luă harul.
 Pihă, șorț (brudat) cu cocosi,
 Se rugină logu[ul] între tovrăși;
 Pihă, șorț cu dantele,
 Igi lui flăcău din bazar;
 Pihă hăllă, epie de grâu,
 I se pare cal cu frâu.

XI

Ce [=cum] mi-i dor, în mamă și soră,
 Să apară flăcăii în hora,
 Eu să privesc din obor.
 Și care flăcău [o] să-mi placă
 Cu acele mama să mă logodească:
 Cu un flăcău fără mustață.

S' nu mă skini pisto lipi
Di-n'! P'u albeaşa ş' aruşeaşa,
Di-n'! se-asparze muşteşaşa.

XII

— «Ah, şi stai, şlon'!, di mînduî?>
Ju astară va s' cundupsit?>
— «Te' mă hgară mare, mare,
Mare ş' polilie.
La 'nă nveastă ca silvie,
Teplu-sa 'n' ca di furie,
Ti şj feluze ca şeangie».

XIII

— «Bro: Nalono țelor mușat,
Ti-n'! ț' aj nveasta-ahăt mușată?»
— «D' ju n'î-n vizușia mea nveastă?»
— «Ț' u vizuș, ț' u cunuseșj».
— «Car' u vizușj, ț' armă pcartă?»
— «Zupă-areșo cu cîrtonă:
Aripilina prîl sucako
Cu doșgle slanno tru mîna,
S' dușea trî-apă la fîntînă».

XIV

Lala noră al Dînal
Tru miriz duna surșeala.
Pîn' să-șj bagă sarșina
U-acișară, qarșina.
— «Spuno-n'! nveastă, cari ora?»
— «Țrei ora nipot'j-a tăi,
Țrei aveșă tîmbărjle lîj
S' Țrei tru fertj țj șideșo.
— «Nu-n'! ț' zîșu, țea Simă sor,
S' nu ti dușj păzara 'n Vol?»
— «Eș n'arșu s' P'pau sac di lîna
Ș' stîntul mo-acișă di mîna».

XV

Vîntul îșj traze, țeata ț'i-aurlă:
«OI, lala, ți-n'! este-arcqare!»
Dada-mea n' zîșo: țgînu-n'! la mine.

Să nu mă înțepi pe față,
De-mi la albeața și roșeața,
De mi se strică frumusețea.

XII

— «Ah, ce stați, făcați, de [vă] gîndiți?
De scări unde o să poposiți?»
— «Într'un sat mare, mare,
Mare și [ca un] oraș,
La o nevastă ca chipuros,
Corpul ei ca [de] monedă-de-aur,
Care se mîdie cu [o] baladeră».

XIII

— «Hei 'Naloon, fecior frumos,
[De] ce mi-ți ai nevasta altă [de] frumoasă?»
— «De unde mi-o văzuși a mea nevastă?»
— «Ți-o văzui, ți-o cunoscuti».
— «Dacă o văzuși, ce podobaă poartă?»
— «Rochie roșie cu 'clirtonă:
Apnea la vale prin uliță,
Cu cele două anfore în mînă,
Se ducen după apă la fîntînă».

XIV

Biala noră a lui Dinale
În marez strîngea surcele.
Pînă să-și pună încărcătura
O prinsesă, orfina [= biala].
— «Spune-mi, nevastă, cine era?»
— «Trei erau nepoții (a) lui,
Trei aveau saricile negre
Și trei în ferige (și) șodenu»,
— «Nu mi-ți ziseși, în Sîrnă soră,
Să nu te duci [în] piață la Vol?»
— «Eu merses să iau sac de lînă
Și stînel [=trăznitul] mă prinses de mînă».

XV

Vîntul (și) trage, fata (și) urle:
«Of, valem, ce [=cum] lui e frig!»
Mama mea lui zice: „vino-mi) la mine,

Țina-n'î la mină, să-n'î îi ngălăzascu".
 La dadă-măa n'ersu, ca tr' un munte fu:
 «Oî, lala, Ți-n'î este-areqare!»
 Tată-n'ju n'î zîce: „Țina-n'î la mină,
 Țina-n'î la mină să-n'î îi ngălăzascu".
 La tată-n'ju n'ersu, ca tru neață n'î fu:
 «Oî, lala, Ți-n'î este-areqare!»
 Vrută n'î zise: „Țina-n'î la mină,
 Țina-n'î, lea vrută, să-n'î îi ngălăzascu".
 La vrută-n'î n'ersu, ca tru sobă n'î fu:
 «Oî, lala, Ți-n'î este-areqare!»

XVI

Indisî 'nă șocară-araqa,
 Araqa, araqa ș' ca cățușă.
 Își lo trapul Kilsateapa.
 Pri-ju trec ȝion'îi tri Murgapa.
 Toț tîcără ș' nu s' cărtina,
 Custandîj sado țel n'leul
 Ligă calu di mărîmîta,
 Trape calu ș' își kętra
 Șî-arsări 'nă cokilase,
 ȝar Custandîj lya s' u bașe.
 Feată arsări și-l'î ȝri:
 — «Custandîj, pri caplu-a țay,
 Fața ș' oel'îl' a' nu-n'î cărtęsti,
 Că ese feată isusîta,
 Tri-altu ȝione isusîta,
 Ma tr' altu nkerdăsîta:
 Tri la kętra kindisîta
 Ș' tr' la țeqana lumbărsîta.

XVII

Mî lo somnul și nęl'marga,
 Singur, laju, nu-n'î ai doarme:
 N'î-am mușata tru vîlno.
 Aro țabă ș' nu n-alasă,
 Năs pi sullit să-n'î ml aibî:
 Îl' țaxîj ȝinlikea-a țaj,
 Năsu n'î zise ca s' u l'îru.
 Care n'î-u țeqaj după mino,
 Tî vîrtos a n'îa n'î-umzeal

Vino(-mi) la mine să mi te 'ncalzeșc'.
 La mama mea mersai, ca 'ntr'un munte fui:
 «Of, vales, cum îmi este frig!»
 Tată-meu îmi zise: „vino(-mi) la mine,
 Vino(-mi) la mine să mi te 'ncalzeșc”.
 La tată-meu mersai, ca în zăpadă (în) fui:
 «Of, vales, cum îmi este frig!»
 Iubitu' îmi zise: „vino(-mi) la mine,
 Vino(-mi), în iubitu', să mi te 'ncalzeșc”.
 La iubitu-mi mersai, ca în sobă fui:
 «Of, vales, cum îmi este cald!»

XVI

Nimerii rău o soacră rea,
 Rea, rea și ca [o] cățea,
 (Își) porți pe valea Petricoana,
 Pe unde trec făcății spre Moresa.
 Toți trecură și nu se atinseră.
 Numai Constantin cel mic
 Legă calul de mormint.
 Trase calul și ieși piatra
 Și răsări (din mormint) o fată-mare.
 Iar Constantin prinse să o sărute.
 Fata sări și-i grăi:
 — «Constantine, [ju] pe capul tău,
 Fața și ochii să nu-mi atingi,
 Căci stut fătă logodită,
 Pentru alt făcătu logodită,
 Dar pentru alt[ul] câștigată:
 Pentru (la) piatra pietată
 Și, pentru (la) leonul luminată».

XVII

Mă apucă somnul și moțâlala.
 Singur, sărmasul, nu mi se daarme:
 Îmi am frumoasa între vecine.
 Are tată și nu o fusă.
 Dnsul pe suflet să(-mi) mă aildă:
 Li promisei lui moșă,
 Dnsul îmi apuse ca să o înu.
 Dacă mi-o luai după mine,
 Ce bine îmi stătea mie!

Glad mi şutş ca s' u multrescu,
 Vrula meş juva nu 'şj-u-are:
 Are dadă ş' nu u-alasă.
 Eu pi zverca şi-n'j mi ajbă:
 Pahlule l'j taxij u l'eş.
 Nisă n'j zise ca s' u l'şj.
 Cara n'j-u lşaj după mine,
 Ma virtos u n'ia n'j-umzeş.
 Mi şutş ca s' u multrescu,
 Vrula a meş nu-şj gineş:
 Are frate ş' nu u-alasă.
 l'j lăxij cărvanşa-a l'j.
 Cara n'j-u lşaj după mine,
 Ai, ş' virtos in'j umzeş.
 Are soră ş' nu u-alasă.
 A cor' şaj l'j lăxij l'şane
 Ş' năş-n'j zise: «şione, l'ş-ulo
 Ş' lungă bană lu'j bănşj.

XVIII

În grădină 'şj-are
 Vrună doi, trei por'j.
 Ajdo, ş' pi-aşel'j por'j
 Chulă trei birbil'j.
 Nănu'şul birbil'şj cintă:
 «Ai, sculaş, bre şion'j,
 Că-i şara s' şinaş».
 Al doilea birbil'şj cintă:
 «Haj, sculaş, bre şion'j,
 Că-i şara s' vā băgaş».
 Şi-al treilea ma cintă:
 «Ai, sculaş, bre şion'j,
 Că-i şara s' lucraş».
 — Nănu'şul birbil'şj sa-l'j dău,
 Şion'j, galline stafiz;
 Aşel'şj de-al doilea
 Zahare aroşo;
 Şi-aşel'şj de-al treilea
 Pilon'şj amaros.

XIX

Ţi-şj cintă un pul'şj birbil'şj
 Pî lumake di trandafin!

Cînd mă întore ca să o privesc,
 Iubita mea niciieri nu și-o are [= nu este]:
 Are mamă și nu o lasă.
 Ea pe gl' [= pe suflet] să(-mi) mă aibă:
 Păbale li făgăduii ei.
 Ilusa îmi zise cu să o ia.
 După ce mi-o luai după mine,
 Mai strugăie mie îmi stătea.
 Mă întorsei ca să o privesc.
 Iubita mea nu-și venia:
 Are frate și nu o lasă,
 Li promisei lui caravana.
 După ce mi-o luai după mine,
 Hai, ce minunat îmi stătea!
 Are soră și nu o lasă.
 Sorei sale li promisei rochia
 Și dînsa îmi epuse: «voinicule, ia-o!»
 Și lungă viață îmi trăii.

XVIII

În grădina ței are [= se găsește]
 Vre-o doi, trei pomi.
 Hai, și pe acei pomi
 Cîntă trei privighetori.
 Intia privighetoare cîntă:
 «Hai, sculați, mîi voinici,
 Că e ora să cîntăți».
 A doua privighetoare cîntă:
 «Hai, sculați, mîi făcăi,
 Că e ora să vă culcați».
 Și a treia ei cîntă:
 «Hai, sculați, mîi făcăi,
 Că e ora să lucrați».
 — Primei privighetori să-i dăm,
 Făcăi, stafide galbene;
 Celei de-a doua
 Zahar roșu;
 Și celei de-a treia
 Felin amar.

XIX

Ce-și [= cum] cîntă o pusăre privighetoare
 Pe crucea de trandafir!

Aolo dăa' mușate și dea
 Și tru umbreă lăi căuta.
 Dăoale cusurine-ia.
 — «Ți stai, voi mușate, uștia?»
 — «Gion'Pi-a noștri n'astipăm
 Și tri-așea noi nă căntăm.
 Gion'Pi-a noștri di Pisudare
 Ia-lă în 'și gîn tru strani di-askare.
 Căda gîn sânt hărioși,
 Că 'și-aduc n'ile di groși;
 Iar cind fug — Invirinoși,
 Că nu 'și-ay ulă doi groși
 Că să-și meșcă-a lor mușate,
 A lor dădo, fișină și fește».

XX

Nătima-lă cara și săhateu.
 Lăi vasele și kinsii tri-apă
 Ia șoptul di la Cires.
 În' lăgăi stanna tru șopt
 S' dăde-un gionu di disupă
 Și-acăli cu să-n' mîntăscă:
 — «Dă-n' feștă, nă kică di-apă.
 — «Nu-am, gionu, tru țe să-ț dăp.
 Neapto-am și nu s' vîdeu,
 Lunsă-avea și nu s' vîdeu.
 Steate-avea și nu s' vîdeu.
 — «Spano-n' di-estă gionu-a n'era,
 — «Ți dăam, feștă, va-n' dăi?»
 — «Părșoz, gionu, cu șubăș,
 Și-apă, gionu, va să-ț dăp.
 Di si vrei cu ca s' ū fiam».

XXI

— «Că hăre-uridășim,
 Căle stăle ară 'n țer
 Nu șăp, gionu, s' li mîșur.
 — «Astară ou va s' ū la apun.
 Școlă, feștă, du-n' le-acasă
 Să-n' firnițl ună lurlă:
 Fără sîlă s' u înterfi,
 Fără apă s' u firnițl,
 Fără di foc să n' u coș».

Acolo godeau două frumoase
 Și la umbră își cîntau.
 Ambele verișoare erau.
 — «Ce stați, voi frumoase[lor], acolo?»
 — «Flăcăii noștri ne așteptau
 Și pentru aceea noi (ne) cîntăm.
 Vitejii noștri din Pseudero
 Iată-î unde (bî) vin în lăunț de armată.
 Cînd vin sînt vasele,
 Căci (bî) aduc mii de plăștri;
 Iar cînd pleacă — mîlîmîi,
 Căci nu-și au nici doi plăștri
 Ca să(-și) cinstescă pe a[le] lor frumoase.
 A[le] lor mame, copii și fele».

XX

Bfastomă-tă-î [le] ora și gosaul,
 Luni vasele și porcii după apă
 La șipotul dela Ciroș.
 Îmi pusei amfura sub șipot
 Și upăru un flăcău din sus
 Și începu ca să(-m) turbare [apa];
 — «Dă-mi, fată, un pic de apă».
 — «Nu am, tinere, în ce să-ți dau».
 Noaptea era și nu se vedea,
 Lună era și nu se vedea,
 Stele erau și nu se vedea.
 — «Spune-mi de ești mîndrul meu».
 — «Ce dar, fată, îmi vei da?»
 — «Ciorapi, mîndre, cu șabuc
 Și apă, mîndrule, am să-ți dau,
 De ai vrea ca eu să te iau».

XXI

— «He he [ara] răbăciua,
 Cite stele sînt pe cer
 Nu știu, mîndre, să le număr».
 — «De seară cu am să-ți le spun.
 Seacă, fată, du-mi-te acasă
 Să-mi frămîntîi o turcă;
 Fără sîta să o cecni,
 Fără apă să o frămîntîi,
 Fără (de) foc să mi-o cocni».

Şede feala ş' plăcârseşte,
 S' plăcârseşte-al Dumnizău:
 «Domanne, Domanne Dumnizale,
 Dă-n'î un vinlu ca s' u ŋternu,
 Dă-n'î 'nă ploaje s' u firmil,
 Dă-n'î un sqare ca s' u coce»
 — «Seoaia, gione, du-te la duceane,
 Să-n'î adari ună flstane;
 Fără fgarlitj s' u euresli,
 Fără se voj ca s' u coşj,
 Fără hir voj ca s' u troşj.

XXII

Bună seară, tine nune,
 Tine nune ş' Dumniză,
 Bună seară, tu fârtale,
 Tu fârtale cama mare;
 Astă-seară-î bună seară,
 Ia motrea-te di-avârliuga:
 Măla qaste ş' adunaj,
 Ş' nulle funde ş' adărâm,
 Ş' nulle flurii n'î ŋi căftâm,
 Nu le-aspere, tu fârtale:
 Ună n'île di flurij
 Ş' ŋinŋi-sute mahmodij.

XXIII

Mea gine nă vin'e birberlu
 Tru s' nă surseuseă grumbolu,
 Mea, tu birber, ŋi s' bănez,
 Căpule puŋin s' lu skez,
 Şi s' lu-adari muşat, muşat,
 Mea ti la nun ş' la fârtal,
 Mea, ş' ti la rveastă mă muşat,
 Ia nutriŋ-ul di pi frântole:
 S' pare că-î cu mare mînte;
 Ia nutriŋ-ul pi sflinŋale:
 Ti si pare ŋer cu stăle;
 Ia nutriŋ-ul di pi mare:
 Cadotihă di cari ŋi lu-are;
 Ia nutriŋ-ul di pi dinŋi:
 Cadotihă di-a luŋ prinŋi;
 Ia nutriŋ-ul di pi kepu:

Stă fata și roagă,
 Se roagă lui Dumnezeu:
 «Doamne, Doamne Dumnezeu,
 Dă-mi un vițel ca să o cocă,
 Dă-mi o ploaie să o frământ,
 Dă-mi un soare ca să o cocă.
 — «Școală, mîndrile, du-te la prăvălie,
 Să-mi faci o rochie:
 Fără foarfeci să o croșești,
 Fără ac vreau ca să o coși,
 Fără fir [— ași] vreau ca să o treci».

XXII

Bună seară, tu nuno,
 Tu moșule și Dumnezeu.
 Bună seară, tu fătată,
 Tu fătată mai mare:
 Astă-seară-i bună seară,
 Iau uită-te (de) împrejur:
 Multă ouate îți strînsași,
 Și multe cîncuri îți făcurăm,
 Și mulți galbeni mi-ți ceram.
 Nu te speria, tu fătată:
 O mie de galbeni
 Și cinci sute de monezi.

XXIII

Ci hîne ne sozi bărbierul
 Ca să ne bărbieroaacă mirele.
 Ci, tu bărbiere, așa să trăoști,
 Flăcăul să-l notazești puțin
 Și să-l faci frumos, frumos,
 Doar pentru (la) oin și (b)ălătal,
 Doar și pentru (la) nevastă mai frumos,
 Iau priviți-l de pe frunte:
 Se pare că-i cu multă mintă;
 Iau priviți-l pe [—la] sprincone:
 Ti se pare că e cu stafe;
 Iau priviți-l pe la nas:
 Ferice de cine și-l ure;
 Iau priviți-l la dinți:
 Ferice de-aj lui părinți;
 Iau priviți-l pe la plept:

S' pare că-i birbec aleptu:
 Mea, ș' mureș-ul di pi hărau:
 Ți si pare at cu țarau.

XXIV

Treambură șurle-ascușită,
 Treambură ș' inimă-a felid'ei,
 Că ș' dispartă tota țeala
 Dîa ței mureș ș' di-a ței lăli.
 Năpel, năpel cuscăușii,
 S' veadă șocera zintire,
 Ieși, șocera, ș' așteaptă-ț naru,
 Nuru-a ta și lăpșă-a tăg.

XXV

Pierar mare stam:
 Șapte oi eu luț pășteam.
 Dod irușe ca ș' alag,
 Nî ș' neță perșea de-arag,
 Truze perșea, țozzo-artigol,
 Di-nî mi dușe țeșe la cunake,
 Mureș oșios, mureș 'n sus,
 Nî si păru că-mam lru munte
 Ș' giuvape nu șiam ș' dau.

XXVI

Ți-nî lu lala lile-ahure,
 Că pămășu lri spungara,
 L'iaș ș' lă apar gi-nî giua țale
 Ș' di țeu leștu suskicare
 Iur dit oșli hătemare,
 Nî lăș un giome ca un șoare
 Ș' nu ștămăna lî lu șidarega,
 'Nă etămăna — tră ți hars?
 Nică nu-nî lăș cunșțare,
 Lăș șlac di la urșure,
 S' duce Păcleș la dugane,
 Că sî ș' aștearna pi cantare
 Ș' sî-ș cōasî cuparane
 Tră ș' li vindă la dăjrame,
 Pl la Turș ș' la dummare
 Ș' ș' plăteșcă la urșure.

Se pare că-i herbec ales;
Că, și priviți-l după briu:
Ți se pare armasar cu bîrl.

XXIV

Tremură soarele, tremură,
Tremură și inima lelei.
Căci se desparte acuma fiu
De-a ei mamă și de-a[!] ei lălu.
Înapoi, înapoi cuserii,
Să vadă sozera ginerale.
Ieși, sozera, și așteaptă-ți nora,
Nora ta și fiul tău.

XXV

Păcurar mare eram:
Șapte oi eu lui păstearu.
Lădăi fuga ca să alerg.
Mi se prinsera pletele de rug.
Trag pletolo, trage rugul,
De-mi) mă dusei tecuți la pojar.
Privi în jos, privi în sus.
Mi se păru că eram la munte:
Și răspuns nu știam să dau.

XXVI

Că [=cui]-mă fu nelericita soarta astfel,
Că povestea de spus.
Prind să-ți spun și-mi vine jale
Și din piept suspinare
Iar din ochi lăcrimare.
Îmi luai un flăcău ca un sozru
Și o săptămână îl fu rîmîneru.
O săptămână — la ce bun?
Încă nu-mi luasă cunoștința.
Luai postav dela cei săraci,
Se duse [la] Pârlep la prăvălie,
Că să se pună pe eroi
Și să-și couse ghole
Că să le vîndă la Bătran,
Pe la Turci și la populație domnească
Și să plătească la cei săraci.

XXVII

— «Pri-ju imai, pri-ju alagui,
 Ti-mănași, hai cărvăntre,
 Di-uaă veaă-ahliă mare
 Năturnat l' n' ta mulfere?
 Nu viniși niș-uaă cale
 Ca să-ț vezi vrua-ț fumofes,
 — «Ţi să-ț fac, more mulfere?
 Saŷi tricură Ellasoaŷi
 Și nărcară mullă sara,
 Nu-are jurbă s' pască calŷi;
 Di-araŷ ōŷi si șurtară au'ŷi,
 Nu-are și-orzu s' mică calŷi,
 — «Tri-uaă seară, hai lărlute,
 Las' să-ț creșpă lai'ŷi calŷi;
 Tri-uaă seară s' giu'ŷi acasă.

XXVIII

Toată noaptea fur imai
 Și țiva cu m' furai,
 Tru hărgie mași 'nă feata
 Ti dură'ia ntră muma s' tată,
 S' di nealŷi fruț a Pei,
 Ti-u-aviig'lu cu țiva zmei,
 Mea u-uduşş pîn' tru un loc,
 Tru un munte mare ș' groș,
 Acelo feata s' distiplă
 S' fur' să glibă lu'ŷi calŷi:
 „Dă-ŷi, dădă, 'nă kich di-ură,
 — «Nu-ŷi ŷi ești la dădă, feată,
 Că-ŷi ti năradă Iazağılu
 S' calŷi praz mullŷi căbirlu,
 Iazağılu — balŷo laju,
 Nu pot să-ŷi zŷi niș-uaă grașu.

XXIX

Mulovișlu, hăuă mare,
 Trei ori furŷi u calcară,
 Năușă qarū Cole Giza,
 S' trapse ndreptu lu biserică,
 La biserică tru bulăde, țea,
 S' pleacă Cole, ŷi hășe muna;

XXVII

— «Pe unde umbrai, pe unde călătoreai
 [De] ce lătrăiești, bado cărăvănare,
 Că o vară alibi mace
 Neftors [ai fost] la a ba femeie?
 Nu veniși nici [dob'lu] [singur] rind
 Că să-ți vezi iubita-ți familie».
 — «Ce să-ți fac, măre novastă?
 Tovarîșii trecură Elsosauli
 Și împărțiră multa sauro.
 Nu e țară să posezi caii,
 De rău mi se împușimari anii,
 Nu e și ore să ținutez caile,
 — «Pentru o seară, măi bărbate,
 Lasă să-ți crape bielei cai:
 Pentru o seară să vii acasă».

XXVIII

Tostă neaptea lui umbrai
 Și nitole cu un fieri,
 În zori numai o fată
 Că dormia între mamă și tată,
 Și [pălător] de cel noui frați ai ei
 Ce o veghiau cu ceva [—niște] smei,
 Ci o dusei plină la un loc,
 Pe un munte mare și greu.
 Acolo fata se deșteptă
 Și făcă să știe lui ceru:
 «Iă-tai, mamă, un strop de apă».
 — «Nu tai-ți ești la mama, fată,
 Cui mi te-a prădat 'lazagiul
 Și ese hani mulți 'călăreu
 'lazagiul — cealma neagră,
 Nu poți să-i spui nici o vorbă».

XXIX

Măloviște, comună mare,
 [De] trei ori fieri o căleauri,
 Înfa dala Cole Găben,
 Iși trase drept la biserică,
 La biserică, în grădina, fi,
 Se aplecă Cole, îi sărută mîna:

— «Căminu, hîr disples,
 — «Căminu, cuplansu,
 — «Nu-ț furia, dă-n'j vlușia,
 Tu să-n'j ajut și-a n'ia
 Trî-tu licu di căpidan,
 Cu să-n'j f'ay doșpraj di inși,
 Doșpraj di căpidan'j,
 Căpidan'j și păcătitefle.

XXX

Unu huj, di cătră seară,
 Păcătire huj'j 'n boară,
 Casa-al Lișea-u avărligari
 S' multe tufekî amintari,
 Douăle huj s' cătrăburari,
 Căpidanu se-sină pe-avlie,
 Tru-cară Șorço l' arcenti,
 «Laj Șurgakî, laj căpidane,
 Ți spuseși mare zăruame!
 Laj Nicola, laj murdare,
 Țe te-ascumseși tru plare,
 Di s' fețe 'nă n'ibă marele,
 Furj'j-intrari tru odor —
 Șorço-analtu 'și fitea sbor;
 Furj'j viniri lu seară —
 Vela l'j-aprindea țigari;
 Furj'j viniri după țese —
 Vela cu Șurgakî di țese;
 Furj'j tru oda intrari,
 Lajlu Șurgakî il tal'jari,
 Furj'j-atumegu s'hinșari,
 L' Nicola il murari
 S' țal Nicola-u oligulari.

XXXI

Vine seară s' primăveară,
 Cărin, dădo, 'și n'furi
 S' pădurea țată n'vuzi,
 Un lag mașî armase uscul
 Coșca nelo-ș vîntimul,
 Cu trei tufekî l' agulțu
 S' tru loc, dădo, l' n'isurari;
 Mîdușă cîm'j'j l'j-u vîsari,

— «Bună ziua, coane arhiercu.
 — «Bine veniți, căpitanu.
 — «Na-ți [=poftim] galbenul, dă-mi binegustătura,
 Ca să-mi ajute și mie
 Pentru un lucru de căpitan,
 Ca să-mi iau douăsprezece (de) înși.
 Douăsprezece (de) căpitan,
 Căpitanii și negustorii.

XXX

[Într-o luni, în spre soară,
 Năpădără furii în sat,
 Casa lui Lăcea o închinurări.
 Și multe arme descărcări.
 Ambele sate se culțamarări.
 Căpitanul se sui pe gard,
 Indulă George îl rostogoli.
 «Măi Gheorgache, măi căpitanu,
 Ce arătași mare bravurări!
 Măi Nicolae, măi murdare,
 Caro te uscuseși în celare,
 Inel se făcu o milă [=omor] marele.
 Furi intrară în obor —
 Gheorghe sus își făcu vorbă:
 Furi veniră la scară —
 Veta li aprindea țigari;
 Furi veniră după așe —
 Veta cu Gheorgache de gîl;
 Furi intrară în cameră.
 [Pe] bietul Gheorgache îl tăiară.
 Furi atunci se infuriară [=năvăliră],
 De Nicolae îl omoriră
 Și pe cea a [=nevastă] lui Nicolae o rămiră.

XXXI

Sosi vara și primăvara,
 Cedrul, mamă, (și) luferei
 Și pădurea toată înverză.
 Un fag numai rămase uscat
 Cocea neolă a ucis,
 Cu trei puști îl împuşcă.
 Și în pământ, mamă, îl culcă;
 Creerul stîni [=păgînii] i-1 vîrsară,

Treu mândria lî-n-adunare
 Ş' la pîşelu-n pîtrîcare.
 Di Turçi, dado, nîs lu vîstîmad,
 Ma di cânşîlî di Greqî lîş fu pridat.
 Coşca, capidan cu-anume,
 Kiro, lajlu, tri-arcumano.
 Maşî il plîngu lajîlî soş
 Ş' deadam, dado, l' plîozim toş.

XXXII

Ună lîni, di câtrî searî,
 Lîş vînu hîbarea 'n hoarî.
 Cî Janota l' vîstîmadî
 La şîfîlîko, 'n calca-mare.
 Trei tufekî aminarî
 Şi din câlar l' asurparî
 Şi mîdoga lî-n vîrsarî
 Ş' ten mîndîlî lî-n-adunarî,
 Ndreptu lu pîşe n dusîrî,
 Oh, cur' da du-avzi pîşelu,
 S' culemburî cîsîbîlu.
 Ju hîş, voi arcumînamo?
 Adînaş-vî, şîlnîcîamo,
 Cî Janota l' vîstîmadî,
 'N calca-mare l' alîsarî.
 S' dusîrî toş şîlnîcaşîlî
 Ndreptu, ndreptu lu pîşelu
 Ş' gîrî toş cu bîate marî,
 Cî Janota l' vîstîmadî,
 Alîgaş voi toş, bre fraş,
 Voi, bre fraş, a noştrî fraş,
 Di Janota sî-l scîpaş.
 Loaş tufekîlo ş' pî cânî dat,
 Kînsîrî di Nîzopole
 Cu sî-şî callî sînzîlo,
 Sînzîlo-a frîlîlîş Janota.
 Şi-alîgarî dlî hîrgîe
 S' vatîmî cânşîle di Şevkî.
 Aminarî ş' nu-agnîdîrî.
 Laîlî şîlnîşî ş' s' adarî?
 Dîmînîşî sî-l vatîmî hîgarî.
 Fuze Şevkî lîu pîmpore,
 Treu pîmpore trîşî lu Polu.

In năfhamă i-l străseră
 Și la pașă îl trimiseră.
 De Turci, mamă, dinșul în ucis.
 Dar de cini de Greci (își) fu trădat-
 Coșca, căpitan cu renume,
 Pieri, sărmanul, pentru aronlnama.
 Dar îl pling nefericiții tovarăși
 Și 'mpremă, mamă, îl plîngem toți.

XXXII

[Intr'o lunt, în spre soară,
 (Își) sosi vestea 'n sal
 Că [pe] lanota îl uciseră
 La moșie, în drumul mare.
 Trei puști descărcară
 Și din călare îl sceseră
 Și creierul i-l vărsară
 Și în baltă i-l adunară,
 Drept la pașă îl duseră.
 Oh, când dă de auzi pașă,
 Se cutremură oșgul.
 Unde sluteți, voi aronlname?
 Adunați-va, celaltnama,
 Căci [pe] lanota îl uciseră,
 În drumul mare îl lăsară.
 Se duseră toți celnicii
 Direct, direct la pașă
 Și grăiră toți cu glas mare,
 Că [pe] lanota îl omorîră.
 Alergați voi toți, măi frați,
 Voi, hei frați, ai noștri frați,
 Pe lanota să-l scapăți.
 Luați urmele și dați [pe] (=în) cini.
 Porniți din Nijopole
 Ca să-și osară singela (= să se răzbune).
 Singela (=) fratelui lanota.
 Și alergări din zori
 Să omoare [pe] cinele de Șevki.
 Trăseră și tu nimeriră.
 Nefericiții celnici ce să facă?
 Puseri oameni să-l omoare,
 Fugi Șevki în vapor,
 În vapor plină la Constantinopol.

XXXIII

Iu hiț vuj, bre Pîndrean'î,
 Arsariț toț ca aslan'î!
 Doț pi țoarei ș' pi cămbane:
 Vine Șeganu la hane.
 Ca s' adună n'ieu ș' mare.
 Nu va Șeganu la hane,
 Că va s' ducă la Căvare.
 «A bre Șegă, bre mărat,
 Fuzi de-ația, că va s' te bat.
 Nu him noi hoară gârțenseă,
 Că him hoară-arumânească,
 Arumânească ș' Țululească,
 Țululească ș' pîndrească!»
 Alacătă zupă, tru hârgiu,
 N'ieu ș' mare tru curie,
 Pîndrean'î! fac cîndie:
 Șeganu n'î-l acăpară
 Ș' Pînderea u-ascăpară.

XXXIV

— «Iu n'î-oraș, țea țeală, așeără!»
 — «Gione, tru marea păzara:
 Seriam gion'î! tru nizanie.
 Ș' line, gione, li scriară
 Ș' cama mare li băgară:
 Pri-ună n'î! ș' țiuț-suto»,
 — «Că țe, țeală, mi scriași te»
 — «Nu-n'î li scriaș, pri caplu-u țap!
 Nu-n'î li scriară soț'î-a țaj,
 Soț'î-a țaj ș' fartaș'î-a țaj,
 Șeganu, gione, va s' țu țingă,
 Iar eș multu mi țilij,
 Așy n'î si țețo ș' cauz,
 Ș' cara, giona? Nu te-aspure:
 Că cum soț'î! aș' ș' line,
 Jara la mă-ta 'u s' gîr'î cu gione».

XXXV

Cîndie, țaje cîndie,
 Te s' țețo 'nă gjaruntie:
 Ș' țrapso-un vîntu tru Sîrbia.

XXXIII

Unde sînteți voi, hei Pisuderoni,
 Săriți toți ca lei!
 Duși pe locuși și pe clopot:
 Sesi Ghoganul la han,
 Ca să recordeze mic și mare.
 Nu vrea Ghoganul la han,
 Că se va duce la "Cevare
 dhal, mii Ghogii, mii sârman,
 Fugi de-acolo, căci o să te lue,
 Nu sîntem noi sal grecesc,
 Ci sîntem sat arondnesc,
 Arondnosc și mindru,
 Mindru și pisuderesc!
 Coalaltă zi, în zori,
 Mic și mare în pădure,
 Pisuderonii fac mimine:
 [Pe] Ghoganul mi-l prinseră
 Și Pisuderea o scăpară.

XXXIV

— «Unde mi-orai, îi fali, ascără?»
 — «Mindre, în piața mare:
 Insciriam flăcăii în armată
 Și [pe] tinc, mindru, te insciseră
 Și mai mare te prisără:
 Peste o tunc și cinc-sute».
 — «De ce, fată, mă 'nscriseși?»
 — «Nu(-mî) te 'nscrisei, [jur] pe capul tău!
 Ci-mi te insciseră tovarășii tăi,
 Și sabia, mindre, ți-o vor încinge.
 Iar eu mult mă întristai,
 Hău mă se fier și căzuî.
 Și dacă, mindre? Nu te speria:
 Cum cum prietenii așa și tu,
 Iar la muna ta ai să vii cu bino».

XXXV

Mimne, tristă mimno,
 Că se fier o lucrare:
 (Și) trase în via în Serbie.

Teu Sărbie ş' teu Şumălia,
 Să spuse 'nă steagă mare
 Şi căzu steaga cu băirake.
 Nu să ştie-a luj cădera,
 Tri polun s' pare ş' tri băteru.
 Seşală, crafa-adună-ţ gastea,
 Adună-ţ gastea di-arvărliğa,
 Că-n'j ş' u-nj arăspândită,
 Arăspândită ş'i-agimită:
 Toj bkjarj ş'i oinsuraş,
 Pj la dade niurnaş,
 Gjon'j cu mustăţ neudate.

XXXVI

Voj luj gjon'j, voj luj măraş,
 Voj, car' daş di vă nşuraş,
 Voj tot locul l' alagaş,
 Laile nveste li-ahisaş,
 Laile dade li-agărşit,
 Xeşne, di parte luzij,
 Prit Sărbie ş' pil Vlăhia,
 Ş' prit ponda di Virgărie,
 Acl-o-j multu slobodie,
 Acl-o-j bană ş' văsălie:
 S' primă fetile 'n dorşie,
 Bagă gjon'jPi tru-amărtie
 Di ş'i-amin tru şinitie.

XXXVII

Giono, cara s'fuzj tu-axşane,
 Nu-agărşea şiqarăle-a meşde:
 S' nu-amăn'j multu s' pătrej' carte,
 Că va-n'j li duşj mult di parte.
 Şi-amanet tot să-n'j pătrej'
 Pj tu-axşane cind va-n'j treşj:
 Cind va s' o'erzi in Sărână
 S' o'i-alezj 'nă flşane lumă;
 Cind va s' treşj pj in Sărbie
 Să-n'j Pjaj girdane di flurie;
 Cara s' treşj pj Biligrad
 Să-n'j pătrej' flşane ş' suc.
 Va-n'j li bag cind s' şinj acasă,
 Cindu nveasta ş' dala-ş jusă

În Serbie și în Șumelle.
 Se urcă o stea mare
 Și cuza steaua pe sloag.
 Nu se știe a ei cadere.
 Pentru război se pare și a bălăie.
 Scoală, rego, adună-ți oastea,
 Adună-ți oastea ofei împrejur,
 Că mi ți-o ai împrăștiată,
 Răspîndită și neștiutoare:
 Toți holtei și nelisurați,
 Pe la mamă nelisorați,
 Flicii cu mușeteți osudate.

XXXVI

Voi heș făcăi, voi mîi sărmani,
 Voi, dacă dați de vă 'nșurați,
 Voi tot pînăntul îl umblați,
 Bietele neveste le lăsați.
 Nefericitele mame le nîlați,
 [În] streinătăți, departe plecați,
 Prin Serbie și prin România,
 Și prin pustia de Bulgarie.
 Acolo-i multă libertate,
 Acolo-i viață și împărăție:
 Se plimbă fetele în piață,
 Bagă flicii în păcat
 De(-și) rămîn în streinătate.

XXXVII

Mîndre, de voi pleca în streinătăți,
 Nu uita cuvîntele (a) mele:
 Să nu întîrzi mult să trimiți scrisoare,
 Căci mi le vei duce prea departe.
 Și amane! oareu să-mi trimiți
 Prin streinătăți cînd îmi vei trece:
 Cînd ai să mergi la Salonic
 Să-mi alegi o rochie bună;
 Cînd ai să treci prin Serbie
 Să-mi iai salbă de galbeni;
 De vei trece prin Belgrad
 Să-mi trimiți rochie și haină imblănită.
 Mi le voi pune cînd vei veni acasă,
 Cînd nevasta și mama-ți ies

Ca a 'to-astăpătu ngios, sun hoară,
Cinu va s' g'ini pi cal to-astăpă,
Pi vilenya Ţea cu floe,
Arcali pi-a liy cal g'ioe.

XXXVIII

G'ione, car' va s' fuzi tru-axeane,
L'ia tufalea si-azulea-me,
S'oparale s' nu-n'j agăreşli,
Carle, g'ione, sa-n'j ngrăpseşti:
S' nu-amin'j multa s' pitreşi carle,
Ca'a-n'j te duşi multu di parte:
Carle, g'ione, si-aminete,
Ca s' nu trazi ti ey zahmetu.
Pi axeane cindu'a s' treşi
Amanot tot sa-n'j pitreşi.
Du-n'j-ta, vrute, pară-bună;
Căndu s' n'erzi in Sărună
Să-n'j pitreşi lăcime bună;
Cara s' treşi pi tu G'ionale
Să-n'j pitreşi sac cu olmaie;
Clud va s' treşi pi tu Sărbie
S' pitreşi baie cu flurie;
Cara s' treşi pi Biligrad
Să-n'j pitreşi listane s' sac.
G'ione, aşi să-n'j ti duşi g'iu,
Să-n'j scrij carle s' g'iu s' mine:
Carle albă s' gramă lăle,
Vrută di a ta sivlaj.
S' pitreşi calu-aţel durilu,
Tel durilu s' cărvanliku.

XXXIX

— Astăz escu-aşa, lea frută,
Mino va să-n'j fug
Tru-a mea vilele nturţescă,
— G'ione, tel fugă car' ũ-aveşti,
Cama ninte ũi nu-n'j sponcaj?
Ca să-n'j n'argu in păzaro
Să-n'j dimandă s' ună armă,
Ună armă şerdeacăscă
Tri tina s' bi mine,
Că ũi ey va s' g'iu cu lineo.

Ca să te aștepte jos, sub sal,
Cum o să vii pe cal cu sboară,
Pe velița cea cu floce,
Aruncată pe al tău cal roșu.

XXXVIII

Mîndre, de vei pleca în străinătăți,
la pușca și ucidu-mă,
Cuvintele să nu-mi uiți,
Scrisoarea, mîndre, să-mi scrii;
Să nu întrezii mult să trimiți scrisoarea,
Căci mi te vei duce prea departe;
Scrisoarea, mîndre, și amanet,
Ca să nu duci pentru mine greu.
Prin străinătăți cînd ai să treci
Amanet mareu să-mi trimiți.
Du-mi-te, iubite, oră-bună [— cu bine];
Cînd vei merge la Salonic
Să-mi trimiți îmbrăcămînta bună;
De vei trece prin Gimario
Să-mi trimiți haină cu guler de blană
Cînd o să treci prin Serbio
Să trimiți batic cu galtoni;
De vei trece prin Belgrad
Să-mi trimiți rucăle și haină îmblănită.
Mîndre, așa să mi te duci bine,
Să-mi scrii scrisoarea să viu și eu;
Scrisoarea albă și scris negru.
Dorită de a la iubire,
Să trimiți calul cel surțuț,
Cel surțuț și de caravană.

XXXIX

— «Astăzi sînt aici, fă fată,
Mîna îmi voi pleca
În districtul meu Iureșco».
— «Mîndre, ducă țî-o uvea! de ducă,
[De] ce nu-mi spuneași mai din timp?
Ca să-mi) mă duc în piață
Să-mi comand și o armă,
O armă din Școala
Pentru tine și pentru mine,
Căci și eu am să viu cu tine».

— «Cu mine 'caci s' gini, feată,
 Tre cale în zăvălute
 Ţişure 'nă dărvane,
 Dărvane murtăseacă,
 Ş' va nă zăptăsească.
 Aciu doi'fi 'n s' n' acapă,
 Ş' linc va s' le-alină
 Naltu pi cîrdake
 Cu doaspotă di-ambine:
 Mino va s' mi ligă
 Îngios, tru hăpsane.
 — «Nu t' u-asşine, gione,
 Pi-urmo lu ş'i-u porţi?
 Aciu s' hia doi'fi moşt,
 Ey cu linc va s' gin
 Ş' doi'fi-sielo s' murim».

XL

Ira nu gione lănzitu,
 Lănzitu ş' perifanu.
 Tre mă-sa lui te-şi l' aveş,
 Te-şi l' aveş ş' ş'i-l criştea,
 Ca neli din cap il murtă.
 Pordea cind 'ş'i-u keplina,
 Ca sirna galbină-ia.
 — «Lă-nŷ, ŷeu sor, caricla ŷeu,
 Caricla ŷeu il malamă.
 Tra să-nŷ' misur tammăŷ' toŷ,
 Mmăŷ' toŷ ş' văŷurŷe.
 Văŷurŷe ş' pătreda mea».

XLI

Negură, nu seşală pullurŷe,
 Că-nŷ' scotŷ urăgrŷe.
 Alină-te, feată, în ans pi seurd,
 Tre udain ŷea şirită,
 Bagă-ŷ capul tru ŷicidă:
 Ia ŷu-l gine gionŷe-u tăg,
 Cu cărvanŷa din cărvane:
 În-l pi-uo gine gino-acăvane,
 Cu-amanel' ş' cu pământie
 Di tru pusta-axenitŷe.

— «Cu mine de vai veni, fată,
 Pe drum la jumătate
 (Ți) are [=se află] un post de barieră,
 Post de barieră turcească.
 Și ne va sechestra,
 Acolo [pe] ambii ne va prinde
 Și [pe] tine tu vor sui
 Sus pe foisor
 Cu douăsprezece (de) 'ambine
 [Pe] mine mă vor lunge [=băga]
 În fund, în tuchisoare».
 — «Nu ți-i rușina, minde,
 Pe arma ta ce o porți?
 Acolo să fim ambii morți.
 Eu cu tine am să viu
 Și ambii acolo să murim».

XI.

Era un făcân bolnav,
 Bolnav și mindeu.
 Pentru mană(-sui) lui ce și-l avea,
 Ce și-l avea și și-l creștea,
 Ca ochi din esp îl îngrijia.
 Pletele cind și-le pieptănu,
 Ca frul galbeno erau.
 — «Dă-mi, fă soră, 'caricla ou,
 'Caricla cea de aur
 Ca să-mi măsur mană(-sui) toț,
 Mnațli toți și văilo,
 Văilo și pulcia mnao».

XII

Nagură, nu rîdica pulberilo,
 Că-mi răscolești dorurilo.
 Urea(-te, fată, sus, pe scurs,
 În camera cea colozat-zugrăvită,
 Pune-ți cașul în ferestru;
 Iată unde-ți vine mindrul tău,
 Ca caravanu dela cărăvănarit;
 Iată-l pe un roib vine lucstru,
 Cu anunturi și cu marfă
 Din pustiu străinătate.

XLII

— «Haracastă kindisită,
 Tu-ni alazi di casă casă în
 — «Gin să-ț spun ună hăbare:
 Școal' să-ț fați 'nă liturgie,
 Liturgie ș' străndăre.
 Că Sandul s' nică tru-amaru,
 Tru-amaru și tru-aruzină,
 Oel'ol' s' umplură de-orină.
 Școală, școală, lea Marie,
 Școală s' fați 'nă liturgie,
 Liturgie ș' străndăre.
 Că Sandul s' nică tru-amaru»

XLIII

Pulfu, avziț e' a s' n'erzi acasă,
 Oh, lațu, ș' tu pătridu mea.
 Pulfu, s' ti duți pi-avlia mea,
 S' iasă laja dad' a mea,
 Să-l' spun'i că urmasu ația.
 Așate eu n'i mi usurai
 Ș' nă nveastă n'ică laț loaj.
 Dudă-sa l' este măgistră:
 Cându nkisese cu lri-acasa
 Plăaje ș' grăndină l'ia s' veasă:
 Cându mi turnam cu zule
 'și dădeu soare ș' surăntăle.
 Pulfu, laț pulfu dit loc di-așu
 Ș' dit laja pătridă-a mea,
 Că s' n'erzi la casa meu
 S' te-aruți pi-avlia meu —
 Ah, lațu, pătrida mea! —
 S' iasă laja dad' a meu
 S' iasă ș' laja nveast' a mea,
 Laja nveastă cu doi țjori.
 Și s' lă spun'i eu nu pot s' gin:
 Când kinsescu s' gin acasă
 Plăaje ș' grăndină l'ia s' veasă —
 Oh, laja pătridă-a mea!
 Când mi turnu-anapoda
 Soarele di-una-oră 'și du-
 Eu kinsescu s' gin acasă,

XII

— Oțofană peștrită,
 Ce-mi ațergi din casa 'n casă?
 — «Vin să-ți spun o veste:
 Scoală să-ți faci o proscură,
 Prescură și parastăș,
 Căci Sântul se îneca în mare,
 În mare și în rugină,
 Ochi se umplură de nisip,
 Scoală, scoală, fă Marie,
 Scoala să faci o proscură,
 Prescură și parastăș,
 Căci Sântul se îneca în mare».

XIII

Pasăre, auzii că ai să mergi acasă.
 Oh, bietul, și în patria mea,
 Pastre, să te duci pe gardul meu,
 Să iasă nefericita mamă a mea,
 Să-ți spun că rămăși aici.
 Aici eu (bui) mă însurai
 Și o nevestă mică îmi luai.
 Mamă-sa (di) este vrăjitoare:
 Cînd pornese eu spre casă
 Ploaie și grindină începe să verse;
 Cînd mă întorceam eu jale
 (Își) răsăria soare și surânteale.
 Pasăre, hei pasăre din loc de-aici
 Și din neagra patrie a mea,
 De vei merge la casa mea
 Să te arunci [—să sari] peste gardul meu—
 Ah, bietul, patria mea! —
 Să iasă sărmana mamă a mea,
 Să iasă și nefericita soție a mea,
 Biata nevestă cu doi feciori,
 Și să le spun că nu pot să viu:
 Cînd pornese să viu acasă
 Ploaie și grindină începe să verse—
 Oh, biata patrie a mea!
 Cînd mă întorc îndărăt
 Soarele deodată (își) răsare.
 Eu pornese să viu acasă.

Es muștră ș' nu me-alasă:
 Ey kinșecu țar ti-acasă,
 Es muștră ș' nu me-alasă —
 Oh, băju ș' pătrida mea!

XLIV

Năparte, dădo, di-amara
 Trețe 'nă cărvano
 Ncărcată cu sare,
 'N călar pi mulare
 I-un ȝione ma nara,
 Cu porțea koptinată,
 Mustac' asudată
 Ș' cu poțea-arucată
 Să-l'j țină-aumbreată,
 Călimaru 'n băriu,
 Cartea pi zinucl'ju
 Ș' caudilju tru mină
 Și scrie galben tru față:
 «Nveță, dădo, nveță
 Că furil'j mi-acățară
 Ș' pi mino mi mprădara,
 Cărvanța n'j-u țară,
 Năpej n'j-u țurnară
 Ș' pi mine mi-alăsară».

XLV

— «Mă-ta n'j ti bato, țată-tu ti neațe?»
 — «Nu-n'j mi bato, ȝione, că-n'j mi pătțețo
 Că să-n'j umplu stamnile cu apă arățo,
 Ma sptine-n'j apă di care loc: să, svoanofe»
 — «Apu țea arățe-j tru livade veardu,
 Tru livade veardu, ningă 'nă țitate,
 Acelo săutu, fețată, trei arburi aneț,
 Și sum arburi dormu trei luj ȝion'j aloț,
 Arcucl'j in pado trei ȝion'j paturucl'j,
 Că acelo treil'j 'nă neapto-l'j vătămurd,
 Ațel ma marle striga: „of, lele dădo,
 Of, lele dădo, dă-n'j 'nă kică di-apă!»
 Nolkazanlu strigă: „of, lele nvețată,
 Fețată țeusitâ și ninkorhăsitâ!»
 Ațel ma n'icul strigă: „of, lele dădo,
 Of, lele dădo, Pja-n'j capul in poală-le»

Ies vreiștoare și nu mă lasă;
 Eu pornește iar spre casă,
 Ies frumoasă și nu mă lasă —
 Oh, bietul și patria mea!

XLIV

Dincolo, mamă, de mare
 Trece o caravana
 Încărcată cu sare.
 Călăre pe caldră
 E un flăcău mai mare,
 Cu pletele piopbinate,
 Mustata asudată
 Și cu batista aruncată [= așezată, pe cap]
 Să-i țină urechi.
 Călimara în brâu,
 Serisoarea pe genunchi
 Și contele în mână
 Și serio galben la față;
 «Iuvață, mamă, afită
 Că furți mă prinsoră
 Și pe mine mă prindoră,
 Caravana mi-o lușoră,
 Înpoi mi-o 'ntrebură
 Și pe mine mă bisară».

XLV

— «Mama ta mă te lute, tatăl tău te caarlă?»
 — «Nu-mă mă hate, mândra, că-mă mă trimite
 Ca să-mă umplu amforale cu apă rece.
 Dar spune-mi apa din care loc izvorăște?»
 — «Apa cea rece e în livadă verde,
 În livadă verde, lângă o celate,
 Acolo stă, fată, trei arbori înalți
 Și sub arbori dorm trei bieți flăcăi aleși,
 Rostogoliti pe jos trei viteji negustori,
 Căci acolo [pe] toți treiți [într]o noaptea îi uciseră.
 Cel mai mare strigă: „Of, dragă mamă,
 Of, fă mamă, dă-mi un pic de apă!”
 Mijlociul strigă: „Of, fă nevastă,
 Fata logodini și neciștigată!”
 Cel mai mic strigă: „Of, fă mamă,
 Of, fă mamă, ia-mi capul în poală!”»

XLVI

Era 'nă dudu cu trei lilij,
 Trei! glonji ca hirbidji.
 Ma tru-askere lji laură
 Şi lu poleu 'şi-lji băgară.
 Aco treijji lji vătămura
 S' te'nă grupă lji uropară.
 Toj nicotji pulcusiră
 Ş' locul tot l'acuperică.
 «Voj niarj, voj lai mărj,
 Capul ş' măn'jlo să-n'ji lisoj,
 Ca să-n'ji scriu 'nă laje carte
 Tri lu pârinj to-s diparte:
 S' avdă dudu ca s' nă pligă,
 S' avdă-afende s' nă zilgască,
 S' avdă smârjle, s' s' displătească,
 S' avdă nvestile, să s' mărită».

XLVII

Un lai glione di Niveasta
 Cu zafe-dospurji mulărj,
 Lucărate moşj cu hărj,
 Şi-a lui gură cu verin
 Chta a loctuj sirin:
 «Muri lai munj ş' livăz —
 Ajle, laje crimă adecă!
 Nu-are prăvzi ca s' vă pacesi,
 Nişj calji ca s' vă calcas.
 Aiste sboră glione gri
 S' di stri năş ja c' ursări
 Un fur si aşi lji grj:
 —«Ja năfîn-le, lino glione!»
 —«Nu ese aveastă ca s' nă năfîn!»
 —«Hăjle, glione, buse min'jle».
 —«Nu ese feată s' vă hăş năfîn!».
 Furlu-atungha s' năiri
 S' cătră soj aşi lu grj:
 —«Te măriş, hre năşinaş!
 Di-un ca năş s' vă aspăreaşto
 Treşo pală di lji-a delo
 Trişj tru năfînca di mese,
 —«Ajle, glione, toa epuno

XLVI

Era o mamă cu trei fii,
 Trei [= toți trei] minđri ca 'birbiŃi.
 Dar în armată îi luară
 Și în războiu și-i băgară.
 Acolo [pe] toți trei) îi omoră
 Și într'o groapă îi îngropară.
 Toți norii se lăsară
 Și pământul tot îl acoperă.
 «Voi norilor, voi, hei, sărmani,
 Capul și minđile să-mi lăsați,
 Ca să-mi scriu o neagră scrisoare
 Pentru (la) părinți ce sînt departe:
 Să audă mama că să ne plîngă,
 Să audă tata să ne jălăscă,
 Să ađe surorile, să se despletască,
 Să audă nevastale, să se mărite».

XLVII

Un biet făcșu din Neveasta
 Cu zecă, douăsprezece cutrec
 Încărcute numai cu daruri,
 Și-a lui gură cu amănăciune
 Cînta (o) pământului senin:
 «Hei, bieți munți și livezi —
 Hei, neagră crimă în zădar [comisă]!
 Nu știu vite ce să vă puseă,
 Nici cai ce să vă calce».

Aceste cuvinte grăi făcșul
 Și de deasupra dînsului iată că apără
 Un fur și așa îi grăi:
 —«Iată închină-te [=predă-te], tu făcșule!»
 —«Nu știu mireasă să mă închin».

—«Hei, viteze, sărută minđile».
 —«Nu sînt minđe să vă sărut minđile».
 Furul atunci se nîsură
 Și cîtră tovarășii așa le grăi:
 —«Ce [vă] nițați, hei blestemați!
 De un ca dîns[ul] să vă speriați!»
 Trase subit de fo stede = [infipse]
 Toamă în miez de mijloc.
 —«Ai, făcșule, acum spune

Di tru (i Ioc ești tine?)
 — «Niveasta e hoara mea —
 Să-n' fi bată Să-Măria!
 Noi nă eram loț loț fraț;
 Cama marle țiripar,
 Nolțucanlu capidan
 Ș' eq. ma n'icul, pârnițar»
 Capidanlu-almuțea ș' dukl
 Că năsu-ț fratile-a lui
 Ș' zise: «bana va nă dan
 Ș' line, frate, ș'a ș' țesuscăpăno».
 — «Nu-am scăpare ș' vindocare:
 Ece ugușil tru lizate,
 Tru hieulo ș' ca di frate!»
 Capidanlu-almuțea Pj kica
 Ș' cu-a lui pală ș'aplică
 Pj tru mesea di lănoa
 Ș' eazu timlu nunga frate.

GRAIUL.

Pentru cine cunoaște din auzite graiul de toate zilele al acestor două sate, Muloviște și Giopeshi, evident că înfățișarea dialectală sub care se prezintă toate aceste texte nu constituie adevăratele caracteristici ale vorbirii locale. În mai toate cîntecele reproduse apar și particularități ce nu sînt proprii acestor două sate fiind e vorba să ne gîndim la vorbirea de toate zilele. Și totuși, aceste particularități nu sînt straine de graiul acestor două sate: ele apar curent în poezia populară, nu însă și în vorbirea curentă. E, prin urmare, aici o constatare care are însemnătatea ei — cf. § 32.

Vom încerca să lămurim mai jos această constatare. Înainte, însă, vom schița cîteva fapte în directă legătură cu graiul satului Muloviște: unele din ele sînt comune și altor regiuni aronafnești, altele, însă, sînt caracteristice lui¹.

¹ Vom pomeni aici o bună parte din particularitățile ce apar în textele reproduse, urmînd ca graiul acestor două sate să-l expunem niînăunțit într'un studiu special. În explicație vom evita detaliile cu ni lezate prilejul și o expunere comparativă cu diferitele subdialecturi ale dialectului aronaf.

Dintru ce loc ești tu? —
 — «Noveasta o estul meu —
 Bată-mi-te-ar Sînta-Marie!
 Noi ne eram toți trei frați:
 Mai marele brutar,
 Mijlociul căpitan
 Și eu, mai micul, negustor».
 Căpitanul atunci (se) înțelese
 Că dînsul e fratele lui
 Și zise: «vieșta ne vom da
 Și [pe] tine, frate, tu vom scăpa».
 — «Nu am [=e] scăpare și vindocari:
 Sînt lovit în plămîni,
 În plămîni și ea de [un] frate!».
 Căpitanul[ul] atunci îi pică [=veni rău]
 Și cu a lui sabie se spîtecă
 Pe la mijlocul de plămîni
 Și căzu întins lingă frate.

FONETICĂ

Vocalism

1. — *E* aton precedat de *r*, *s* a trecut la *î* în pluralul *căpră* x, *școarile* XXXVII, XXXVIII, *să* VI, *Sărbie* XXXVII, *visălie* XXXVI.

2. — *I* aton după *ș* și *z* apare ca *i*: *șilar* XXX, *pătîrzi* IV. În restul aroviniei pentru prima formă avem *șilar*.

3. — *I* aton a trecut la *u*: *buhă* < *bihă* < *băhă* < *turc*, *bașă* XXIX. *U* din articolul complement *ul* în construcția *matruș-ul* XXIII are la baza lui tot un *i*.

4. *U* aton apare ca *i* în forme ca: *fiutane* XVII, XXI, XXXVII, XXXVIII, *pătîrzi* IV. În *Virgărie* XXXVI nu avem a face cu *u* aton. *Ă* dispărut din *ifuruse* XXV < *turc* *uruse*.

5. — Diftongul accentuat *eu* general în arovină în singular și plurale feminine, în forme verbale etc. apare ca *e*, cu o rezonanță de *ș*: *bătore* XXXV, *biserica* XXIX, *cădere* XXXV, *fete* II, *fumelle* XXVII, *mere* IV, *măiere* XXVII, *noște* II, XLVI.

6. — *Protesă*. Cunoscutul *a* protetic din arovină apare în *acșare* XV, *amurpa* VI, XXXII, *azem* VII, *azemă* XXXVII, *azemite* XII.

7. — *Aferesă* apare pentru *a* în imperfectul *duca* XIV.

8. — *Sîncopă*: *ă* în *plăcărăsescu* XXI pentru *pălăcărăsescu*, *î* în *fătior* XII, XIII pentru *fătior*; *u* în *arupîncă* X pentru *arupîncă*; *o* în *Măgarua* VII pentru *Măgarova*.

CONSONANTISM

9. — *V* dispăre adesea din invariabilul *va* al formelor de viitor-subjunctiv — v. § 27. c. — Palatalizat, spre deosebire de aronina generală unde sună ca *v'* = *γ*, în amintirile două comune se aude ca *g*: *gîn* I, *gîna* XV, *Giorgul* X.

10. — Sunetul grecesc *β* se menține intact în *naβîna* XX; apare, însă, trecut și la *z*: *pătrăia* XXXI (v. *Ţerai și saβet*, I, 329, nota).

11. — Grecescul *δ* se pronunță regulat ca *d*: *adoca* XLVII, *dăară* XX. De remarcant că *d* din elementul latin *ardădăqină* XXI *ardădăqină* se menține intact, spre deosebire de restul aroninei, în care *ardădăqină* și *ardădăqină* sub influența unor false analogii cu anumite forme grecești.

12. — *β* din grece. *βασίλειον* se menține în forma *amăseu* XVII, în timp ce în alte regiuni ale aroninei el apare ca *u*: *undăseu*.

13. — *L* din turc. *ç* *tr* *ü* *l* *i* apare ca *u* în *çurancie* XXXV.

14. — Caracteristicul sunet general în aronina *dă* *o* *ir* *o* *l* *ă* este ca *z*: *zaparze* XI, *frăuze* XII, *truze* XV, *ziq* XIV, *zurgă* V; *Dumăiă* XXI, *lăuză* XI, *mărie* XIV, *săuză* XXXII, *oălenă* XXXVII, *ziuoăqin* XLVI; *părpaz* XX, *stăqiz* XVIII.

15. — Grecescul *γ* apare regulat trecut la *g*: *gros* XIX, *gărăpăseu* XXXVIII, *plăqueu* XXX. — Pentru *v'* = *γ*, cf. § 9.

16. — O altă caracteristică în consonantismul acestei comune, ca și în cel din Gopești, e că sonorul *ʝ* al aroninei aici apare și ca *z*: *zămîlate* XXXIX, *zănăne* XXX.

17. — Grupul *ft* din turc. *p a f t a a* trecut la *ht*: *paktale* XVII.

18. — *N* și-a pierdut pe *n* în *firmă* XXI.

19. — Epenteza lui *u* apare în anumite forme ale vb. *ieau*, cum ar fi perf. *ieqî* III, V.

20. — *Metateza* avem în: *lăcărmarc* XXI pentru *lăcărmarc*, *plăcărăseu* XXX pentru *plăcărăseu*, *supsiră* X pentru *pusiră*.

21. — *Sîncopă* silabică apare în *stăwînă* XXVI pentru *săptămină*.

22. — *Apocopă la doi'* XIX pentru *davai'* și în *poa* III pentru *poate*.

MORFOLOGIE

23. — *Substantival:* a. Rar circulă în aromână pluralul *ordurii* XII, ca sing. *arâu*, însemnând adăreră, mîlnărie, suferința sufletească. În general, în aromină circulă plur. *arvile*. — b. În graiul acestor două sate forma *sor* < *soror* apare des nu numai în poezie, ci și în vorbirea de toate zilele (cf. XI, XIV).

24. — *Articolul.* O particularitate a arominei în general e că articolul masculin *-l* dela singular apare ca *-lu* la toate substantivele și adjectivele care la forma nearticulată nu se termină în *-a* întreg. Se pronunță, prin urmare, astfel: *bradu* — *bradlu*, *fagu* — *faglu*, *lupu* — *luplu*, *omă* — *omlu*, *hîliu* — *hîlitu*, *pu'ia* — *pu'îlu* etc., spre deosebire de: *agru* — *agru* (și *agru'lu*), *portu* — *portu* (și *portlu*), *țerbu* — *țerbu* (și *țerbulu*, *vîntu* — *vîntu* (și *vîntlu*) etc. La plural același articol apare ca *-li*, niciodată ca *-li'*, la substantivele și adjectivele din prima categorie. Deci: *bradz* — *bradzli*, *lak'i* — *lak'ili*, *oamin'i* — *oamin'ili* etc., spre deosebire de substantivele și adjectivele, tot masculine, care, la plural nearticulat, se termină în *oam. + t, dz* sau altă consoană, urmînd sau nu voc. *-i (i)* sau *i*: *munt(i)* — *muntli* (și *muntli*), *pref(i)* — *prefli* (și *prefli*), *inimart(i)* — *inimartli* (și *inimartli*), *bardet(i)* — *bardzli* (și *bardzli*), *țerg(i)* — *țergli* (și *țergli*) etc. Ne mărginim momentan numai la aceste semnalări în jurul articolului acesta.

Trecînd la graiul satului de care ne ocupăm vom vedea că art. *-ul* apare și la forme aparținînd primei categorii. Avem, așa dar: *aragul* XXV, *locul* XXXVI, *n'icul* XVI, *pu'îul* VI, *sopotul* XX etc. Tot așa la plural avem *-ili* sau *-ili'*: *așili* I, *Bilnicazili* XXXII, *foh'ili* II etc. Această caracteristică particularitate morfologică e curentă și ea în vorbirea de toate zilele.

25. — *Numerotal.* Ca și în alte regiuni, circulă încă

formele *utălu* XVIII, *al doilea* XVIII etc. Vocala finală tematică dela cardinalele 2 și 3 se menține: *dataprași* XXIX, *doiți* (masc. artic.) I, *treiți* XLV.

26. — *Pronumele a*. Interesant e faptul că și astăzi încă, dar mai mult în vorbirea generațiilor bătrâne, în locul formei aromâne generale *tău* în aceste două sate se aude *tu* XXII, XXIII. În poezia populară aromânească acest *tu* se mai păstrează. Îl găsim — ea și în aceste texte mai sus citate — în cântece de nuntă. Iată, bunăoară, într-unul din comuna Beleaménji¹:

Tu, furie-arnuși,
Dure nă și duziși ascumă!

Mai apare și în N. Velo, *Cântice juvești*, 43, ea și în C. I. Cosmescu, *Poezii aromânești*, 63 și *Școala veche încă Dascalu Șbota*, p. 21 și 40. L-am înregistrat și pentru regiunea Pindului în cercetările mele (cf. *Grăi și sațet*, IV, 87).

b. Dativul etic cu formele *-u'i* și *-și* apare curent și în graiul acestor două sate: *dă-u'i-mă* VI etc., *dî-și* II etc.

27. — *Verbul: a*. Indicativul prezent cunoaște la pers. 1-și sing. forma *esce cășnu* XXXIX. — b. Infinitivul lung cu sens substantival e comun: (*Pihu noastră ea*) *mărtare* X. — c. Sub raportul fonetic, subjonctivul prezent își pierde adesea labiala *v* din invariabilul *va* ce se întrebuințează pentru formarea viitorului: 'u *să-lî fașim* V, 'a *s'u...* VII (de cinci ori), 'u *s' gin'* XXXIV, 'u *s' n' acupă* XXXIX, c' 'u *s' n'erczi* (= că ea *s' n'erczi*) XLIII (cf. § 9).

28. — Înregistrăm sulxul *-așu*, *-așe* în *colitaje* XVI.

SINTAXĂ

29. — Nu voi releva aci nimic din tot ce privește acest capitol, țărnu cît orice particularitate se poate perfect urmări în transpunerea textelor, pentru care am recurs la parentese tocmai ca să evidențiez structura sintactică. În transpunere,

¹ În revista *Luceafărul*, II (1904), 45 (de două ori). Cf. și revista *Grăia bună*, I (1906), 126, precum și G. Weigand, *Die Aromanen*, II, 335 (abesat pentru Gopeși).

deci, se va vedea, bunăoară, că și în graiul acestui sat pentru noțiunea de ablutiv-locativ adesea prep. în (a) nu apare: *î ti dași pîzare* XIV, [în] *n'iază-ocapte* 1 etc. Tot din transpunere se pot vedea construcții ca *ună lună* XXX, XXXII etc., sau nu (nearticolat) IX etc.

LEXIC

30. — Voi insera aici un mic număr de cuvinte dintre care multe nu sînt înregistrate în nici unul din glosarele sau dicționarele dialectului aromân. Unele din ele vor fi relevate și pentru considerațiuni fonetice sau morfologice. În dreptul unora voi da și etimologia lor. Întru cît sensul sau sensurile fiecărui din aceste elemente lexicale sînt date în transpunerea respectivă, nu voi mai da alte explicațiuni decît acolo unde ele vor fi necesare.

acropara XV. *Forma cădroare, prin sincoparea lui a și prozoa lui a, a devenit acropara* (lat. ca-
lo-rom).

adeca XVII. E grecescul ἀδ:κα.
Pentru forma adeca din graiul Moșilor, cf. ce am relevat în Cercetări în Munții-arpusei, 26.

amărăs XVIII. *adj. Cf. lavirinos.*

ambinã XXXIX. E. de țigar, o deformare a țerc. mû h e l n *achabre* ou *appachement* de grande maison entre le gârdes et la partie résérée aux hommes.

ambly XXXII, cu desăvîrșit arătat.
Forma e proprie aromânei nordice.

are XVII, XVIII, XXI, XXXIX, cu sensul de are aflu, se găsește sau se găsește.

armã XIII. *cornament, postolat; îmbrăcăminte luxuoză. Et. lat. a r m a.*

avlic VII, XXI, XXI, cu sensul *apiciat de șorțul curței de casă.*

bicârlîș XXI. *Cretem că aci are sensul de aprișipătare, nu cel de vas de porțelan pentru apă, arțier. Et. țerc. bu l h u l, bizustîne x. Et. țerc. he x i s t a n, bulicã XXIX. Cf. § 3.*

cara XXXII, XXXIV, XXXVI, XXXVII, XXXVIII.

caricla XI. *Nu știu dacă aci trebură să vedem sensul țerc. x u p t a l a achaise; cîșpo, sau cel de carțian, țargu euen.*

cărvanliș XXXVIII. *acare face parte sau e de caravandă. Mai țerc. ar fi fost să avem în țerc de cărvanliș forma arvanliș (sic) buicetraș — pentru care cf. și G. Weigand, Dic. Aromunen C. II, 51, v. 11.*

căbir XXVIII. *Mi s'a explicat pe cale de probabilitate prin ac-*

- sieru — cum se un corespunde cu sensul contextului.
- circulă XIII. *Mi s'a explicat prin amaterie ca liati rugii; ornament (la rachia).*
- Coșca Alexandru XXXI. *luptător avântu. ucis în 1909.*
- cundipsescu XII. *cu propoziție la regiunea Pindului se dice cundipsescu se scrie. Et. grec. κούρα: cundipsescu; toucher de.*
- cupăria XXVI. *amanta sau ghelei cu minceale deschise. Intra alte publicații, forma ni-i atestată și în definițiunile lui St. Măhăleasa, pag. 3, sub abt.: «cupăria» un cupărian di abtă, trăsând prin sippingan.*
- cușungie XII. «*Figurat dansatoare. Et. turc. cunğı achanteuse et dansante publiques.*
- Căvara XXXIII. *Ne am putut s'afina nici o explicație, nici un gîm dacă e nume propriu.*
- dărvone XXXIX. «*stăbilitate, deficiență puzit de un post de soldați din armata neregulată turcească. Et. turc. dervend «dărvon; dervid; halte; veltin.*
- dumăme XXVI. «*populație de domni, atîc de stăpini, ca și de Turcia — domni însemnăți și «Turci.*
- elmăie XXXVIII. «*agule de lămă de calpe pentru haină sacu. Et. turc. elm a sfurțareu.*
- Gege XXXII. «*Albanes din nordul Albaniei, din Geğăria.*
- haracată XI. «*scăfămie. Pentru satul Gegeși avem atestată și formele haracată și haracătă. Et. grec. χαράττα.*
- iazăgi XXVIII. *Et. de siper, turc. iazığı «iericiale publice; com-munișprer d'un négociant.*
- iazirinos XIX. *adj. Cf. amirós. Kley XLVII. Cu sensul de un vază vazu, a cădea prin cazino, verbu acestu se construiește cu dativul prot. pers.*
- lăiu IX. *adj. Cu și pentru gîme pe care un lăiu inserat aci, a se arătați scuzate acestu. adj. în text.*
- lămie VIII. «*specie de armă. Et. turc. m a m il «armă de față.*
- malumăie XXII. *Et. turc. m a l e m u d i e «monnaie d'or d'â peu près chaq fr. frappée sous le règne du Sultan Mahmud II.*
- măzie VII. «*salina extras din fructele urzicului pistacia vera, care, în secolul trecut, se cîndea pe o scară înfinsă, cum-părat fiind de femei pentru săpățul părcușii. Et. turc. m a z i «săie de galte.*
- măz XXXI, XXXII. *Eu conș. proprie urzicului din regiunea Bitoliei, moru XXX, are sensul de: un aciden.*
- Nalône XIII. *Cu sensul de persoană joasă e necunoscută. Dacă ar fi o parolă, atîc ar însemna ar putea fi nalône «masăle de lemn. În cazul acestu, e turc. n a l l o «câmpuri în leu; substa decouvertas.*
- neflinăre XVII. *Cel care, atîc în picioare sau jos — nu lasă călăul —, e însemnat de somn, începe să-și înclăne capul, atîc și neflină. De aci interesanta expresiune, generată în urzic, mi lo neflinăre.*
- nlurôescu XXXI. *În urzic formă atî e foarte rară.*

nolăuca XLVII. *Forma accușată, cu și cea urmatoare, e proprie grăinii din Matorigle și Gopeși.*
 nolăucau XLV. *adj. Cf. nolăuca.*
 pălică XLIV. *In aceste două comune forma e de genul feminin și luămuna ablativă.*

păreșan VIII.

Pisudore XIX, XXIII, *comună eticlastic aromânească, la sud de Ritoșiu.*

Pisudreșan XXXII, *slaculilor din Pisudoreni.*

pisudreșcu XXXIII, *adn Pisudoreni.*
 sac XXXVII, XXXVIII, *ohaină de pețar pentru iarnă, lungă și înălțată, pe care femeile o poartă și căva (la biserică, la vizite, la sărbătorii etc.).*

sărșină XIV, *arozină, tot ce face meșteșul o încălțatură ce poate fi dusă pe spatule unui om.*

sălvie XII. *Et. turc. sālvi (s o r v i) scyprius.*

slobodie XXXVI. *Et. sl. slobodja.*

stămnă XIII, XX, XLV. *Au trasapuz prin sâmbureni, într-o alt stămnă e cel puțin de două ori mai mare decât surciorul pentru care în aromână se zice poșjy. Et. grec. στάμνα scrachon.*

stîmțu XV. *Cu amănă de blestem în semnificația lui.*

surișel, *probabil și surișteșale (am. și voc.) XLIII. Nici actogeanul traducerii C. Belinose nu a putut identifica acest cuvânt. A opinat că ar fi un derivat din sirin, însemnând azeminator. Cred că avem a face cu un derivat diminutiv din șoare, însemnând azorre mică, înțeles azorre devops, într-o*

alt într'un alt altor opare în urmatorul vers: Șoare, șoara și surișteșale. N din corpul cuvîntului s'ar explica prin inflacșe lui n din forma surin, iar a după r a trează în ă (cf. § 1). Cu morfologia, surișel ar corespunde cușel diminutivului șinul, cu vocalic și nominalivul șinșale, derivat din șlone.— Pentru acest cuvînt am scris și explicația de diminea structura în harnes, probabil și acuze de soare,

șleț XII, *adj. Et. sl. šlapca apertif, multicolor.*

șulăc XI. *Ai s'a explicat prin aguară de brăderici și prin adăntelă în cirop, lucrată din același material și adăntată la partea ciropului ce acopere glezadele. Forma apare și în divoconia cu șabac.*

șicâncă XXVIII, *dimbrădimite complete. Et. turc. lakim stăut ce qu'on porte, qu'on s'attache; arments.*

șilșăscu V, *cu lăllăi înșupțolore. Șozul acesta nu apare în regiunea piuleană. Et. grec. ἴσχυαίον apuncoșter (par harsard)...*

șirșj II, XXXI. *Asupra acestei preposiții de origine latină, generată în dialectul aromână și cu variate sensuri și înrucișări cu altă preposiție, vom da într'un studiu ulterior întregul material documentar.*

șu XIII, XXIII, *prsu, pers. stuo. Cf. § 26.*

șupă XII, *Cuvîntul propriu celor două sale.*

PRECISĂRI RESUMATIVE

31.— Din întreaga expunere cu privire la graiul cu se desprinde din textele reproduse vom evidenția următoarele particularități ce caracterizează aceste două sate:

1. *ă...e* > *ă...e* — cf. § 5;
2. *o* palatalizat apare ca *ɔ* — cf. § 9;
3. *ɣ* grecesc e pronunțat ca *ɣ* — cf. § 15;
4. *θ* grecesc apare și ca *θ* — cf. § 10;
5. *δ* grecesc e pronunțat ca *d* — cf. § 11;
6. *dz* din armeană e pronunțat ca *z* — cf. § 14;
7. *ǰ* al armeană e trecut la *ǰ* — cf. § 16;
8. pentru art. *-le* din armeană aci avem *-ul* — cf. § 24;
9. *o* inițial din ea e vocalizat — cf. § 27.

Ne oprim în acestea, fără a ne gândi la alte particularități, cel puțin tot atât de caracteristice, cum ar fi: pronunțarea lui *ă* sau *â* accentuați ca *o* — în toamnă ca în meglinită —, dispariția lui *ɣ* dintre vocalele *o* (*ă*), *o* și *u* etc., — particularități ce nu apar în aceste texte. Mai toate sînt specifice vorbirii muloviștene și gopeșene, în comparație cu armeană. Cele mai multe dintre acestea sînt proprii și dialectului meglenoromân — cf. și precisările formulate în această privință de Th. Cipidan în *Meglenoromânii*, I, 124 și urm.

32.— Pentru unele din aceste particularități, cum ar fi, bunăoară, cazul cu *ǰ* — *ǰ*, constatăm că nu e o consecvență în pronunțarea acestor sunete. Pe de o parte avem regulat *ǰănc*, de altă *ǰăncă*. De fapt, în vorbirea curentă *ǰ* e acela care predomină; se aude, așa dar, și *ǰăncă*. Sînt însă și sunete, cum ar fi *ǰ*, care în posesia populară își păstrează încă pronunțarea originară proprie dialectului armean — ceea ce are o deosebită importanță în lămurirea originii populației din aceste două sate. Pentru o mai documentată precizare a acestei ultime probleme — pentru care cf. § 43, *b* — vom releva șite ceva și din cântecul folkloric.

FOLKLOR. ETNOGRAFIE

Nu ne vom opri cu interpretarea asupra fiecărui text. Și din acest capitol vom selița unele fapte ce vor servi cel puțin drept jalocane pentru limpezirea sus-amintitei probleme. Vom releva, însă, mai întâi câteva constatări ce nu pot fi trecute cu vederea.

33. — *a*. E remarcabil textul 1¹ prin fondul său moral cu privire la iubire: în miezul nopții flăcăul își câlceă jurământul față de iubita lui, fapt care a revoltat tot ce dinșul a pus drept garanție pentru jurământul lui: subin prinse să se răsucească, armele să detune, armăsarii să necheze, iar muntele să urle. E atmosfera unei foarte interesante și vechi austerități patriarhale ce caracterizează încă viața morală a Arominului chiar cînd e vorba de sentimentul iubirii². Cîntecul acesta e unul din cele mai importante documente din literatura populară a dragostei. Un paralelism în privința aceasta ni-l oferă și viața Albanesului.

b. Mai puțin remarcabil e textul XXI: mîndrul cere iubitei lui să-i facă o turtă fără a se folosi de sită, de apă și de foc. Mîndra se roagă lui Dumnezeu să-i dea: drept sită un vînt, drept apă ploaia, drept foc soare. Conștiințul ne arată că în fața noastră avem un sluteț vechi, cu umănțe de inspirație fantesistă proprie basmelor.

34. — *a*. Textul II, prin amănute comparații pe care le conține, ne sugerează o oarecare apropiere de fond cu o strîgătură populară dacoromină, din care reproducem cei două variante:

1. Unde-i jocul de băieți
Parcă joacă niște lezi;
Unde-i jocul de copila
Parcă-i stratul cu gherghine;

¹ Acestă poezie am cules-o și eu personal dela Ruzellul fărșereti din Albană.

² Cf. în această privință selișările din cazul meu litografiat *Folklor romia comparat*, pag. 176 și urm. — care țînt la 1928-1929.

Unde-i jocul de feciori
 Pare-i grădină cu flori;
 Unde-i jocul cel de fete
 Pare-i-a puica cucușete;
 Unde-i jocul de bărbați
 Pare-i-a niște cini în lăuș¹.

2. Fântă verde, lămă de lei,
 Unde-i jocul de băieți
 Pare-i staniște de miei;
 Unde-i jocul de moșnegi
 Pare-i turma de berbeci;
 Unde-i jocul cel de fete
 Pare-i staniște de bețe;
 Dar unde-i jocul de babe
 Pare-i turma cea de cuple.²

6. Conținutul textului XV se identificează cu fondul unei cunoscuțe balade din literatura populară daco-română, care circulează și sub formă de cântec incomplet și pe care, pentru corectarea epice și atlasul folcloric pe care le-am pregătit, am intitulat-o *Boala mîndreii*; mîndra se însănătoșește nu în patul mamei și nici în al tatălui ei, ci în cel al mîndrului ei³.

25. — Textul XVI are cerință difuz, mai ales că ni se vorbește și de *Constantin cel mic* — ceea ce ne amintește legenda *La chevauchée funèbre*. E important însă prin conținutul său: celul trage piatra mormîntului de care era prîponit și din mormînt iese o fecioară care se roagă de Constantin să nu-i atingă, să nu-i sîrute fața și ochii, într-o vită logodită — de fapt — cu mormînta. Și fondul acestui cântec ne desvăluie o veche lume de sentimente mistico-religioase. E interesant și prin faptul că nota fundamentală a lui — apariția unei fecioare din mormînt — o întâlnim și în literatura populară

¹ S. Marinu, *Ballade și cântecuri din Bucovina*, 34.

² Tuotlescu, *Materiale folklorice*, 1410.

³ T. Popahagi, *Grădini și folclorul Merameșului*, 90; I. G. Bărbulescu, *Poezii populare din Transilvania*, 17-14; S. Mîndrescu, *Literatură și cântecuri populare din zona Rîpaș-de-Jos*, 80-84; S. Marțiu, *Sărbători populare române*, 120-122; *Societatea*, 1 (1892), 171; *ibid.*, IX (1905), 94-95 etc.

albaneză: un tânăr mărturisește duhovnicului următoarele: «adăpostindu-mă la o biserică în contra furtunei, calul meu trase piatra de pe un mormânt din care apărură o fecioară, care îl rugă să o sărute de trei ori¹». După cum se vede, cîntecul aromân nu poate fi izolat de același misterios cîntec albanes.

36. — Am văzut — la p. 195 — că populația acestui sat se ocupa cu agriecultura. Textul X ne înfățișează o atmosferă de viață păstoraască; totul ne determină să credem că avem a face cu un fapt petrecut între Arominii păstori sau, măcar, cu o creațiune poetică de Arominii păstori. Același mediu ni-l oferă și textul XXV, în care am putea întrevedea o trăsătură satirică a unei populații sedentare la adresa celei păstoraști. Viață păstoraască am cunoscut și satele Muloviște și Gopeși, dar ca ne apare ca o transplantare neacclimatizată și, deci, stînsă cu timpul; nu s'a putut impune sufletului băștinaș al acestor două sate. Avem, așa dar, înaintea noastră suprapunerea unui nor stral de viață pastorală, azi dispărută — cf. și § 37.

37. — Textul XXVII ne prezintă o altă fundamentală caracteristică etnografică a vieții aromânești. E vorba de cărvănărit. Ca și față de păstorit, populația acestor două sate nu a arătat predispoziție și nici simpatie față de cărvănărit — fapt pe care l-am constatat eu însuși în tot timpul cînd am fost elev al liceului român din Bitolia și cînd am avut ocazie să cunosc aceste două sate. În textul acesta e vorba și de orașul Elbasan din înimă Albaniei, oraș care nu a intrat niciodată în preocupările economico-geografice ale populației băștinașe a acestor două sate. — Același mediu românesc și din textul XLIV și, într-o mai redusă măsură, și din al XLVII-lea.

38. — Un alt oraș care, ca și Elbasan, a fost străin de aceleași preocupări ale satelor de care e vorba e portul

¹ Cf. Alberto Stratiu, *Manuale di letteratura albanese*, 1890, p. 70-71, și Antonio Scusa, *Gli Albanesi in Italia e i loro costumi tradizionali*, 1912, p. 164-168.

geic, al Greciei. Vol. ce apare în textul XIV. Acest oraş a fost atins în mişcările lor metanastazice de Aromânii fărşeroţi, în afară de cei din Pind şi Tesalia care au stabilit legături economice. În regiunea oraşului Volos Fărşeroţii, originari din Albania sudică, au fondat şi oarecari aşezări. Aşa fiind, din punct de vedere al originii creaţiunii sale, acest elutec nu poate aparţineea patrimoniului literar al aceleiaşi nucleu etnic ce a format populaţia băştinaşă a celor două sate, populaţie peste care a trebuit să se suprapună un alt strat de Aromâni. Faptul acesta, ca şi cele relevate sub § 36 şi § 37, nu pot fi explicate exclusiv printr-o simplă radiaţiune folklorică; ele răsar limpede din această suprapunere etnică pe care o admitem aici şi de care ne vom ocupa mai jos — cf. § 43, b.

39. — Instruirea Aromânilor, determinată de grija zilei de mâine, a caracterizat toate regiunile aromâneşti, fiecare având anumite direcţii, în general vorbind. Instruirea e constatată şi pentru Mulovişte — ceea ce reiese şi din textele XI, XII, XIII şi XIII, toate, dar mai ales ultimul, interesant prin conţinutul lor. Insa direcţia de preferinţă a instruirii Muloviştenilor, ca şi a Gopeşenilor, putem spune că e oarecum proprie lor: pentru aceste două sate, ţirile ce le-au oferit legături economice care era firesc să nască din aceste instruirii au fost în deosebi Serbia şi Bulgaria. Textele XXXVI, XXXVII şi XXXVIII dovedesc cu prisosinţă aceasta. Din punct de vedere al unor asemenea raperturi, am mai putea aminti aici şi textul XXXV. Faptul important ce vrem să desprindem din această constatare e că aceste două sate s'au simţit mai mult atrase spre două ţări cu populaţie slară, cu care au încheiat relaţii economice, deci şi culturale. Ei, prin urmare, şi acesta nu fapt ce vine să coroboreze tot ce am expus sub § 36—§ 38.

Înainte de a trece la problema ce ne interesează, vom semnală mai jos încă vre-o câteva trăsături pe care ni le ofer textele reproduse.

40. — a. Trezind peste ce ne înfăţişează textele XXII, XXIII şi XXIV în legătură cu nouă, remarcăm următoarele obiceiuri:

α — dazul — o păreche de ciorapi — pe care o fată îl face unui flăcău — textul XX;

β — în momentele instruirii tinerilor din sat, aceștia dărnesc pe cei din jurul lor — copiii, nevaste, fete etc. — cu câte una sau mai multe monexi — textul XIX;

γ — în textul XVII de fapt flăcăul cumpără pe aleasa lui dela părinții și frații ei.

b. De remarcă și în această culegere exclusivismul față de cei de alt neam, așa cum ne atestă textele IV și IX.

41. — Din restul de texte nerelevante în această sumară analiză vom remarcă textul XI.VII: e o baladă al cărei fapt nu știm unde și când s'a petrecut și nici cărei ramuri de Aromâni aparține cu proveniență. Se vede însă că ea privește direct viața cărvănarilor aromâni și că, prin urmare, atât faptul cit și cîntarea lui constituie proprietate exclusiv aromînească, radiată și în folklorul popoarelor vecine cu Aromânii. Nimic nu poate veni în sprijinul presupunerii lui N. G. Politis, care înclină a crede că această baladă ar putea fi în literatura populară aromînească, mai degrabă o versiune din cea grecească: „εις τας ελληνικας παραλλαγας του ζουρατου θνατοι να καταλεχθη και εν δημοτικον ζουρα των Μακεδονοβλαχων, οπαρ φαίνεται μάλλον ως μεταφρασις εκ του ελληνικου (με ελληνικον γόρσιμα κριμα και ἄδικα), την πάτην δ' ὑπόθεσιν ἔχουσι και σιρδικά ζουρατα¹⁴. Cărvănăriul a fost un monopol economic al Aromînilor pentru întreaga peninsulă balcanică. O concurență foarte slabă și numai pe zosele nu prilejuit-o în această privință așa numiții *Călarci* (Turci) și mult mai redus Albanesii, Grecii însă nu.

Dar în această ne interesează aci.

Răscornind faptul acesta cu cele expuse sub § 37, evident că și pentru această baladă avem un caz de radiațiune folklorică. Concluzion, prin urmare, că nici acest cîntec nu poate fi o creațiune a aceluiași nucleu etnic al Mulovistei de care

¹⁴ Έλεγοι από τα τραγούδια του ελληνικού λαού εκά Ν. Γ. Πολίτου, 1925, pag. 140. — Pentru alte amănunte, cf. *Κοινότητες Αρμενίων*, I (1929) 32-37.

am amintit mai sus. Iată însă că e locul să ne întrebăm: ce nume vrem să înțelegem prin acest *nucleu etnic* al celor două sate: Muloviște și Gopeși?

ORIGINEA MULOVISTENILOR

Din cele expuse pînă aci se desprind luminos două fapte, atât pentru Muloviște cît și pentru Gopeși.

42. — Din punct de vedere al grăinii, am văzut că aceste două comune se disting prin particularități cu totul caracteristice chiar de sate aromânești vecine, cum ar fi, bunăoară, Tîrnova și Magarova. Grăind lor a fost pururi pentru orice Aromân ca o enclavă curioasă: anul lui provoca nedumerire. Am mai văzut, însă, că aproape toate aceste particularități se identificează deplin cu aceleași din meglenoromînă — cf. § 31. Această identificare pentru studiile filologice nu poate fi un hasaral, o simplă întâmplare. Ele impun riguros o unitate etno-lingvistică între populația acestor două sate și între Meglenoromîni. Ca atare, și Muloviștenii se identificează cu Megleniții. În sprijinul acestei conluisi vin, alături de grăin, și alte considerațiuni. Pentru a ne menținea, însă, în cadrul strict dialectologic, vom mai releva o particularitate pe care nu o întîlnim în varietățile noastre și amme: la Bitolia fiind — cf. § 37 —, toți elevii aromînii ironisam, între altele, și pronunțarea lui *ă* sau *i* toniei ca *o* de către elevii mulovișteni și gopeșeni; ne legăm, în special, de vb. *moș* — arom. *măș* „mănuie” — formă pe care o relevază și Th. Capidan, *l. c.* 124. Acest sunet e însăși *o* din meglenoromînă. Așa fiind, Muloviștenii nu pot fi decît Megleniți. Orice altă ipotesă — bunăoară că ei ar fi un filon de populație romînescă deplasată din spre regiunea Serbiei danubiene — rămîne exclusă.

În cazul acesta cum se explică distanțarea geografică dintre Mulovișteni și Megleniți? Logica faptelor precum și tot ce s'ar putea învoia în această privință ne arată că în Mulovișteni trebuie să vedem o frîntură de Megleniți, emigrată nu știu precis cînd și în ce împrejurări și stabilită în spre

apus de Bitolia¹. Această frîntură a constituit *nucleul etnic* al Muloviștenilor, deci populația băștinașă a satului lor. În lumina acestor fapte, graiul celor două sate nu mai prezintă nici o enigmă.

43. — Al doilea fapt ce se desprinde din cele expuse — acesta, însă, și din analiza folklorică și din cea etnografică — e că în graiul și sufletul acestor două sate constatăm și caracteristici exclusiv aromânești. Explicația ar fi că, trăind în mijloc de populație aromânească și în plin contact cu ea, influențele nu puteau fi evitate. Și totuși faptele nu stau așa. Peste stratul originar meglanitic al acestor două sate s'a suprapus un strat de populație aromânească — ceea ce se poate dovedi ușor.

a. Fără a recurge la dacoromână, vom observa că nici o altă regiune aromânească nu prezintă în graiul și dublete fonetice sau morfologice distincte, în sensul ca aceiași sunet sau morfem să aibă un aspect în poezie și altul în prosă. În graiul acestor două sate constatăm contrarul: în vorbirea de toate zilele predomină fonemul *r* și *z* sau articolul plăr, *-r'i* (*-r'i'*), în timp ce în poezie apar *dz* și *g* sau *-r'i* — cf. § 24 și § 32. De ce această diferențiere între graiul cîntecului și cel al prosei? O interpretare în sensul că poezia acestor sate ar fi un împrumut folkloric aromânesc și, en stare, ea și-a păstrat și particularitățile de grai originare nu poate fi luată în considerație, într-un cânt orice împrumut sau

¹ Th. Capidan, în *l. c.*, I, presupune că Muloviștenii și Gopenii ar fi dintre apărții Meglenoromânului coborîți ad în jurul secolului al XIII-lea (p. 42), că se găseau unde sînt astăzi «de cînd veniseră și mai bine» (p. 126). Noi vedem că Muloviștenii și Gopenii sînt o frîntură distinctă din frîntul Meglenic și că această dislocare s'a produs mult mai tîrziu, în urma vre-unui perturbator eveniment istoric. Se știe că în a doua jumătate a secolului al XVII-lea se petrecea egualitarea tragediei cu teroarea Megleniților din partea comună Nisna. Era firesc ca sensul fapt să provoace dislocări parțiale. Și se mai știe că împrăștierea populației aromânești în diferite direcțiuni și țări a fost pîlăjuită tot de evenimentele istorice. În sfîrșit, ideea a erorii de așezarea lor pe vatra actualului sat Kažani datează din secolul al XVII-lea. — Cf. și C. Nov, în *Trăbuna Rîmnicilor de peste hotare*, II (1925), n-rele 3-4, p. 16-17.

radiațiune de folklor literar se adaptează graiului regiunii în care a pătruns. Prin urmare, menținerea particularităților de grai aromînesc în poezie ne dovedește suprapunerea unui strat de Aromîni peste cel original al Muloviștenilor, cu care apoi nu conviețuie. Faptul că aceste particularități apar în poezie și nu în vorbirea curentă nu prezintă nici o dificultate și încă de cel e lucru constatat că Megleniții nu au literatură poetică sau — ca să nu părem prea categoric — sînt extrem de săraci în această privință. Ca atare, proveniența poeziei populare a Muloviștenilor e aromînească. Această poezie e datorită, așa dar, stratului de Aromîni suprapus.

b. Cărei regiuni aparține, ca origine, acest strat? — Dacă ar fi să ne orientăm după cele expuse sub § 36 și § 37, nu am putea preciza proveniența geografică a acestui strat, într-o cît întreaga populație aromînească se caracterizează prin păstorit și cîrvănărit — ceea ce nu constatăm la Megleniți, a căror ocupație fundamentală le-o procura cultura pămîntului. A formula un criteriu după proveniența regională a textelor ar fi încăși mai mult o încercare decît o precizare, dată fiind elasticitatea materialului folkloric, precum și radiațiunea lui pe cîi și prin mijloace greu de urmărit în timp și spațiu¹. Dacă, însă, ar fi, să recurgem la dovezi pe care nu ni le ofer textele reproduse am putea stabili că stratul suprapus cu ne interesează aparține mai ales regiunii moseopolene din apropierea sud-vestică a Bitoliei. Abstracție făcînd bunăoară de tradiția orală, cu și de documentele genealogice și onomastice, ne vom mîrgini la semnalarea următorului fapt: urmărind istoricul așezărilor aromînești din apusul Bitoliei — cum ar fi satele Resna și Iancoveț, precum și Tîrnova, Magarova și Nijopole — și cel al populațiunii aromînești din centru ca Bitolia, Crușova, Părlep etc., constatăm că, în trăsături generale, toți acești Aromîni apar în aceste părți odată cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, împreună fiind din așezările lor originare de nimicitoare evenimente

¹ Cf. și formulările schițate în același curs al meu de *Folklor român contemporan*.

istorice. Treptat, treptat numărul lor crește pe măsură ce evenimentele istorice ce au pricinuit această dislocare deveniau mai aspre. Regiunea Bitoliei a fost un refugiu nu numai pentru cei din spre Moscopole, ci și pentru cei din Gramoste și Niculița. Aceste valuri metamorfice au împrăștiat un număr de familii și în satele Muloviște și Gopeși. — Iată, așa dar, gena și explicația tuturor celor relevate sub § 32, § 36, § 37, § 38, § 41. În modul acesta se explică luminos și un alt fapt, foarte caracteristic. În Muloviște, pînă astăzi încă populația se simte despărțită ca suflet, ea vizată integrală în două grupe, care nu se prea împacă, mai ales cînd diferite ocazii răscoale și atîta originile: se nasc conflicte în care sufletul băștinay de origine meglenoromînă reacționează în contra celui suprapus, originar din regiunea moscopoleană — și viceversa. Ceva mai mult: asemenea atitudini se pot remarca și în graiul acestei comune, cîci, pînă azi încă, la generațiile bătrîne se mai aud chiar în vorbirea curentă sunetele caracteristice aromînei, spre deosebire de cele de origine meglenită.

Din expunerea tuturor acestor dovezi eradem că se desprinde clar suprapunerea unui strat de Aromîni peste cel originar meglenit al populației muloviștene.

44. — O ultimă întrebare: ce explicație ar putea avea faptul că preocupările economice ale Muloviștenilor au ținut țările slave sud-dunărene? (cf. § 39). Că în explorările lor au mers și în alte direcții, aceasta nu ne interesează momentan.

În afară de alte considerațiuni, eradem că aceste semnificative relații se datoresc și următorului proces etnic: bătrînii acestor două state ne atestă că în decursul secolului trecut multe familii de origine bulgărească din împrejurimile imediate au fost asimilate de populația aromînească. Nu putem însă cunoaște procentul acestei asimilări. Că ea s'a efectuat, ar reieși și din anumite trăsături ale structurii psihologice a Muloviștenilor — trăsături ce veniau să se întâlnească cu alte identice, dar mai vechi, pe care Megleniții le-au moștenit dela populația bulgărească asimilată de ei cu mult mai înainte.

Aşa fiind, nu e nimic riscat dacă în faptul relevat am întrevedea urme de atavism etnic, adică urme de origine slavă în ființa Muloviștenilor.

45. — Întru susținerea originii meglenite a Muloviștenilor și Gopeșenilor precum și a românisării unei populații bulgărești semnalăm momentan și atitudinea cu totul streină și caracteristică a lor față de tot ce constituie existența grecescă: suflet, cultură, genii etc. Aceasta explică și, bunăoară, pronunțarea sunetului grecesc θ ca s : *sar* < $\theta\acute{\alpha}\rho\alpha\sigma$ (arom. *ŝary*) etc. (cf. și § 10).

46. — Drept încheiere a întregii analize se evidențiază următoarele trei concluzii cu privire la originea Muloviștenilor:

a. Un substrat megleno-roumă, care a constituit nucleul încheșurii acestui sat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea;

b. Un strat de populație aromânească suprapus și emigrat din regiunea moseopolitană după 1760;

c. Un procent de populație bulgărească asimilată.

În lumina acestor concluzii enigma satelor Muloviște și Gopeși credem că e rezolvată.

TACHE PAPAHAGI

PĂSTORITUL ÎN VRANCEA

Importanța istorică, după documente și tradiție, a păstoritului din Vrancea. Valoarea lui etnografică

Problema păstoritului din Vrancea, cu desăvârșire neglijată de cercetători, ar părea unui istoric riguros nu ușor de lămurit. Urmărirea și caajutorul documentelor fiind posibilă numai dela 1856 încosce, rămâne oarecum încheisă dela această dată în urmă. Incontestabil că o regiune care avea atunci în mapii ei oile din Oșorhei¹, iar în 1742 cu mulți Birsani la Soveja², adesea privilegiați³, cu Vorniciilor⁴, plângându-se în contra Vameșilor⁵ sau Starostolui de Putna⁶, plătind uneori dări⁷, iar alteori fiind scuțiți⁸, făcând și comerț cu hrînzeturi⁹ și, tot așa, îngărășind oi din Ardeal¹⁰, trebuie să fi avut drept notă caracteristică păstori-

¹ Iorga, *Acte românești din Ardeal priziitoare la legăturile Siceilor cu Moldova*, București, 1916, 104, nota III.

² Iorga, *Studii și documente*, VI, 388.

³ *Ibid.*, VI, 440-441.

⁴ *Ibid.*, VI, 313.

⁵ *Ibid.*, VI, 334.

⁶ *Ibid.*, VI, 313.

⁷ Iorga, *Documentele familiei Callimachi*, II, 38.

⁸ *Ibid.*, II, 103.

⁹ Iorga, *Studii și documente*, VI, 248.

¹⁰ *Ibid.*, XII, 231. Despre păstoritul din Vrancea mă ocup și în lucrarea sub presă, *Ținutul Vrancei*, I, *Introducere*. În vol. II se găsește și textele în legătură cu trecutul păstoresc al ținutului.

tul. Nu e vorba de o pasiune, ci de o realitate istorică atunci când vorbim despre neamul nostru la origine cu adevărat păstoresc. În Vrancea *ciobănișii* o o caracteristică etnică. Aspectul ei uniform în întreg cuprinsul ținutului și concordanța sa cu păstoritul celorlalte regiuni dela noi afirmă neîndoios un fond comun de existență veche. Să nu uităm că/dintre toate elementele etnografice ale Românilor acela care prezintă un valabil caracter de generalitate este păstoritul/Arta populară, de exemplu, ne arată diferențieri, uneori pronunțate. Dacă ici colo au putut fi surprinse moaște arhaice de costume, acestea au fost declarate, grăbit și unanim, urme dela Traci. În privința păstoritului însă ostentativ unii istorici au făcut rezerve¹. Creдем că a venit vremea cu dinții să recunoască ciobănișii rolul adevărat în închegarea neamului nostru. Aspectul ei actual din Vrancea ne va dovedi cu prisosință evidența aceasta.

Cea dintâi întrebare care trebuie pusă în acest sens a următoarea: este Vrancea proprie unei vieți păstoraști? Neîndoios că da. Cu așezare geografică pământul ei e minunat. Situat în depresimea carpatică sud-estică, la unghiul unde Carpații își îndreaptă brusc lanțul de munți spre nord, ținutul are norocul de a avea pășuni excelente și adăpost suficient. Muntele Giurgiu e renumit pentru pășuni și nu fără dreptate spuneva Cantemir că „în trei locuri se găsește deosebit bună pășune: în Ciupulung răsese spre Titila, în Ciupulung moldovenese spre Moldova și pe muntele Vrancea în ținutul Putnei”². Posiția naturală a ținutului a putut favoriza deci păstoritul.

Alt fapt de bun în seamă, întărit de unele drepturi istorice, satele vrăncene își au și astăzi în stăpânire munții împărțiți pe obști³. Felul de străpânire este cel colectiv, fie-

¹ Șt. Mateș, *Plăstori ardeleni în Principatul românie*. Arad, 1921, 5.

² *Descrierea Moldovei*, ed. Miran Nicolescu, București, 1900, 72.

³ Ion Diaconu, l. c.; A. V. Sava, *Documente puteroc*, Fuzșani, 1929, I, XXXI; *Arhivă*, VIII, 597. Anaforsale din 1813 și 1817 (Sava, l. c., 107, 135) vorbesc înmulțirea de munți în care se fac „locuri de stni”.

care s-a dusându-se la muntele care-i aparține și trăind cu are trebuință pentru nevoile lui. În trecut dare nu avea Vranceanul de plătit pentru munți, în vreme ce dările împovărau aiurea. Liber era întotdeauna pe locurile lui, iar celelalte ținuturi românești cunoșteau de mult privilegiile vrâncene: adeseori se constată că veniau în Vrancea păstori străini, fugiți din cauza birului¹. Se știe, de altfel, cum istoricul satului Soveja dovedește o emigrație de populație stoarsă de dări, în sinea unei regiuni libere². Concluzia se impune: cea mai nobilă țărănie a Moldovei, iubitoare de libertate³, păstrătoare de locuri hătrine și apărătoare de granițe nu se putea ocupa într'un ținut favorabil păstoriei decât cu aceasta, agricultura fiind improprie, prin lipsa terenurilor arabile și abundența celor împădurite. Hotărît, Vrancea a fost o insulă de păstori, între cele două țări vecine, preocupate mereu numai de gîndul războiului⁴.

Dar se mai pune o altă problemă: Vrancea a putut fi oare un loc de frecvență pentru turmele de aiurea? Răspunsul și aici e pozitiv. Contactul pe cale de transhumanță cu sud-estul Ardealului e suficient dovedit de cercetările recente⁵. Trebuie precisată însă poziția geografică a acestor pasuri păstorești. Pe unde să fi putut oare trece mai ușor turmele din Ardeal ca să se strecoare spre cîmpie, prin Vrancea, uneori rămînînd aici? Prin inima propriei zisă a ținutului de astăzi⁶

¹ Iorga, *Documentele familiei Callimachi*, II, 104.

² Ion Diaconu, I. c., I.

³ Procesul Bessarabiei e o dovadă; v. A. V. Sava, I. c., XXXI; *Arhivele*, VIII, 503, 501.

⁴ Despre dreptul Vrâncenilor de a urma oile la munte, v. *Arhivele*, VIII, 581, 583, 590, 604, 597.

⁵ Andrei Vereș, *Historicul Ardelenilor în Moldova și Țara Românească pînă la 1821*, București, 1927; Șt. Mutaș, I. c.: I. Nisior, *Emigrațiile de peste munți*, în *An. Ac. rom., secția istorică*, XXVII, 814-806; Iorga, *Brasovul și Răsăritul*, 380; Sahin Opreanu, *Ținutul Sîcului*, Cluj, 1928.

⁶ Am arătat, I. c., cum Vrancea de astăzi este un rezultat artificial al reformelor administrative și carocum; un proces istoric recent și cum Vrancea adevărată își avea granițe mult mai întinse.

pot fi posibile trecerile, fiind plaiuri mari. Dar iesnicioase sînt și drumurile dela periferia Vrancei spre cîmpie. Unul vine din Ardeal prin județul Rîmniceul-sărat, trecînd pe plaiurile munților Monteorul, Furul-aure, Furul-nic (din Bozâc), Mușamare și muntele Giurgiu (din Vrancea). Din valea Rîmniceului treceau oile prin satele Bogza, Călina, Gugaști, Sihlea, Voștinul—unde Mocanii transilvăneni își au așezările lor sărești¹— spre cîmpie. E sigur că aceste turme emigrate temporar din Ardeal către cîmpia dobrogeană, prin Bărdgan,² frîngeau

¹ Geni și Saftet, III, 101; Ion Diaconu, l. c. Cercetările etnografice din Rîmniceul-sărat sînt alături și trebuie făcute imediat. Dintre toate județele noastre cu aspect păstoresc acesta este poate cel mai eterogen. Intrucîtările de populație dat aici minunate, iar structurile de populație foarte variate — întrucît este puțin și oarecum presărate — sînt cu adevărat interesante. Aspectul lor folkloric și dialectologic, puțin studiat, ar constitui o sursă de contribuție la cunoașterea neamului.

² În privința plaiurilor noastre de transilvănenă, într-un studiu românesc (A. V. Sava, l. c., XV, XVI, XVIII) se scrie două drumuri posibile în Vrancea: unul din spre Olteț, pe valea Putnăi „sau chiar pe potecile munților”, pentru Ardeal; altul din Munteana, pe plaiurile Munteleului, pe la Necelele (din Rîmniceul-sărat), sau prin regiunea Andreșului și Șindilari (la Năruja, Paltin, Nărujul). Reghinca Necelelor comuna la Năruja are un drum și celălalte sate de pe Valea Zăbalei. Dar se vede că există drumuri. Se știe că Brașovenii vin cu oile și sîmna și aruncă oile dela obștile vranceane, pentru pășunat, plătitul pe vîră între 15 și 30.000 lei. De pildă, satul Spinoști aruncă oile Brașovenilor. Fonig și Găgman muntele Fața-Zăbalei cu drumurile Vulcanul, Vaghiul-tui-Bocur și Pieciarele Păcșelului, pentru 15.000 lei. Dela Brașov vin astfel oile prin munții Măntăul, Giurgiu (și Bîrșeștilor), Zăbala (Spinoști), Muș și Vatrău (Păcșeni), Vădala (Văloșani). Totuși se întorc pentru iarnă în Ardeal. Oile Ardealenilor care iernază în cîmpie vin pe șoseaua julesănească pe la Vidra—Colanul—Valea-sărei—Bîrșești—Tulnic—Lepșa—Munții Păcșelilor (Năruștii), Căndrașul (Găgani), Zăbala (Secătura Păcșelului). Sînt trei drumuri de trecere din Ardeal în Vrancea și de aici la cîmpie. Primul trece—cum se știe—prin munții, Măntăul, Giurgiu, Zăbala, Plaiul Lupoș (Năruja). Al doilea trece și de aici apoi pe la Olteț, pe la Odobești, dintr-un cîmpiu muntean prin satele Bogza, Călina, Gugaști, sau pe Valea Năruja, spre Vidra—pe Valea Putnăi—și de aici la cîmpia mușamărească sau moldovană. Acesta e drumul de pe Valea Năruja. Al doilea drum de transilvănenă—drum de putnănească legătură geografică între Vrancea și Ardeal—e cel

drumul de multe ori și apucau spre Vrancea. Avantajele erau multe: aici se afla pășune bună și apoi dările nu erau mari ca aiurea. Pe la extrema nordică de asemenea trecuau turme venind din Ardeal prin Golul Zboinei, luând-o apoi dela Soveja pe ralea Șugitei și de aici în Bugeac și uneori în Rusia.

de pe Valea Putnei, prin muniți Lăcăuș, Păgășie, Condratul, Noreșle (Păulești), dinul apoi în apa Putnei, trunchiul pe la pometele Tălia—Lapșa—Tălniel—Birsani—Vidra etc. Se poate trece și la Soveja pe al treilea drum din Golul Lapșa—Vârful Clăbucului—Zboina-mare și se lasă în Soveja, de unde se în apa Șugitei în jos.

Astfel prezentându-se legăturile de transhumantă dintre Vrancea și Ardeal, se poate explica ipoteza exprimată de A. V. Sava asupra satului Birsani, înfemeiat—cum se află—de Birsani. Aceștia sîntur că au rămas aici prin căldătorii care vor fi fost dese (cf. și Sava, l. c., XVI). Se știe de altfel că toți Birsanii de pe Valea Șugitei sînt cîștăni birsani, stabiliți aici (v. și Iorga, *Studii și documente*, X; *Brasovul și Roudăul*, 380). Documentele școlii al XVII-lea vorbesc uneori de cite anul din Țara-Ungurască care cîmpăre în Vrancea, cităru jumătatea școlii al XVII-lea, o parte din satul Regat cu un val de moară Sava, l. c., XVII. Aceștia nu au putut veni aici decît cu păstori și se va fi întîmplat așa cu mulți din ei veniți și la alte sate. Bîrșici cu Ardealul și Vrancea nu sînt pe acuma ca la intr-o via și năntină atîtore, neputîndu-se exclude aici relațiile comerciale care se făceau cîștar cu Brasovul, contrar părerei unora care au cîștat de lor relațiile noastre istorice (*Arhiva*, VIII, 595). Pe la 1660 se găsește în Brașov Vrancea pentru călătări comerciale (Iorga, *Istoria comerțului românesc*, București, 1925, I, 162). Pînă acum 30 ani Regat Brașovului făcea comerț cîștăre în Vrancea ducîndu peste muniți oi, bîrșici, porci și aducîndu la schimb cașșara, bunzi, cîștăre, pîșci, „șamari di Brașov, șîștoli di Brașov, mîștăre, mîștăreșî”. Neștăru cu „mîștăre di Brașov” ca șîștă pînă acum la oi. Pentru bisericile vrancea cîștăre, vîștăre că aușta „cîștăre mult”, se cîștăre de la Brașov (v. Ion Diaconu, l. c. I, II).

Dar nu putem admite cu aici un cîștăre că Vrancea o cîștăre a Ardealului. Primii „cîștăreștăre al Vrancei” că fi fost turmă „păstori muniți de peste muniți”? Și apoi acumaștăre lor aici că fi fost pe la cîștăreștăre școlii al XII-lea și începutul celui următor (Sava, l. c., XVI)? Unitatea etnografică a cîștăreștăre, aspectul său acumaștăre de diferență sufletească față de Ardeal și mai ales pronunțatul caracter de cîștăreștăre dialectologică și unora folklorice dăruștăre greștă țesuștăre. Că va fi fost o puternică emigrație cîștăreștăre în aceste vremuri, de dîștăreștăre aici, și dîștăreștăre cașștăre de acumaștăre a regilor unguri—poate și din cauza răștăreștăreștăre (*ibid.*, XVII)—neînduștăre. Dar de ce se dîștăreștăre cîștăreștăre a unui nou

Aşa se explică de ce Birsaui își aveau Vornici la Soveja ¹, judecându-se deseori și căpătând dreptate dela Divan în plin secolul al XIX-lea ² și de ce întotdeauna cele mai multe documente în legătură cu păstoritul din Vrancea vorbesc de păstori dela Soveja ³.

Vrancea a fost dar un loc de înveciări de transumanțe. Pe de o parte alabe posibilități — dar sigure — din Buzău și Râmnicul-sărat (uneori și pe plaiurile munților Giurgiu, direct din Ardeal) în satele de pe Valea Zăbalei (Nerej, Spulber); pe de alta, puternice transumanțe pe plaiurile Sovejei spre Valea Șuștei și de aici la câmpii moldoveană către sudul Basarabiei, ca și pe Valea Putnei.

Își are o viață proprie istorică extrem de veche care—in ciuda istoricilor și a documentelor—trăiește ca o fâclă printre stăruirile adnaei? Adămurile posterioare creanței doborâci, dar nu pot profesa pe de-a-întregul senzața. Și ciud eșul se prezintă cu atare, de ce să nu-i privim în tot complexul său? Vrancea nu este tocmai „un popas de călători trecători întâi, apoi sălas pentru călători așezăți” (Sava, *l. c.*, IV). Păstoritul — o instituție spontană în viața popoarelor — își are în Vrancea o istorie extrem de veche și proprie. Cauz mai elementară cercetare dovedește deplin aceasta.

În privința plaiurilor pe unde se urcă oile Vrâncenilor la munte („hățașuri”) trebuie știut că stău patru principale. Iată-l e pe valea Putnei, pe unde se urcă oile satelor Tulnei (pentru M. Macradou), Păsculești (pentru M. Novăție), Găuri (pentru M. Condrești) și Vidra (pentru M. Coza). Altele e pe apa Văsilului, mergând la Vîrfu-Îngurei în apa Văli-negre (proprietatea Săbîntului Valea-negră), dînd în Apa Nărujoi, pentru oile satelor Spinești (pentru M. Zboina) și Bîrcuți (pentru M. Giurgiu). Al treilea hățaș e pe Apa Nărujoi, pentru satele Voloșeni (pentru M. Vordie), Prăsa și Poduri (pentru M-ții Căhlașul-Șeșoi și de-aici), Nistorești (pentru M. Zămbalei) și Calaul (pentru Franți). Hățașul Lapoș — al patrulea plai — e pentru oile satelor Poiana (pentru M. Muga și Vătrila), Năruja (pentru M. Lapoșul), Nerejul și Păltinul (pentru M. Furul mare și altele), apucînd pe hățașul de pe Valea Zăbalei. Pe plaiurile Coza, Lapoșul și Valea-negră se suitu oile și zomii 50 de ani pentru pășunat vara, numărîntarea lor făcîndu-se în Coza, Soveja și Valea-negră (cf. Ionescu dela Brad, *Agricoltura romîni în județul Putna, Bucuroști, 1870, 27*).

¹ Iorga, *Studii și documente*, VI, 313.

² Cf. Mateș, *l. c.*, 82.

³ Ion Diaconu, *l. c.*, I.

Trecutul păstoresc al Vrancei e deci o puternică realitate etnografică. După război, păstrat fidel ca aspect material, poate fi socotit pierdut ca folklor: mulți oameni bătrâni au dispărut ducând cu ei o bună parte din literatura *Mioriței*, tradiții orale și informații despre păstoritul de acum o sută de ani. Amintind numai pierderile, vom arăta în studiul de față păstoritul acestui ținut sub toate formele sale actuale.

Răspândirea geografică a stinei

Zona de întindere a stinei în munții Vrancei începe dela 583 m. (Păulești) și se întinde pină la 1660 m. În satele cu pășuni bogate în apropiere, de multe ori o parte din săteni nu mai duc oile la munte, ci le pase aici, alcătuint o stână în felul celei dela munte: satul Coza (583 m.). Tot așa, satele care și-au pierdut munții prin viuzări (Bordești, 641 m.) sau în urma unor procese între ele (Praluda, Țișăul, 758 m.) pase oile în sat. Satele situate în imediata apropiere a munților cu stăile la câțiva kilometri (Nerejul, Coza). În general, așezarea geografică a stinei în munții Vrancei începe dela 583 m., având variațiile următoare: *La Stina Tulnicilor*, 960 m.; *Plaiul Novșelor*, 993 m.; *Plaiul Dealul-secăturci*, 1110 m.; *Moerudeul*, 1118 m.; *Plaiul Lapoșul-de-jos*, 1162 m.; *Piciorul-Greșului*, 1177 m.; *Pirul Stinei Giurgibului*, 1226 m.; *Plaiul Năruja*, 1228 m.; *Tisarul*, 1236 m.; *Plaiul Lapoșul-de-sus*, 1259 m.; *Poiana Întărcătoarea*, 1329 m.; *Plaiul Monteorului*, 1336 m.; *Stina Vatrila*, 1359 m.; *Zboina-avegră*, 1374 m.; *Plaiul Mușca*, 1413 m.; *Poiana Zboinei*, 1430 m.; *Condratul* 1490 m.; *Plaiul Giurgibului*, 1526 m.; *Cășăriia*, 1568 m.; *Golul Ozei*, 1582 m.; *Plaiul mare al Zboinei*, 1651 m.; *Plaiul Zboina* 1660 m.

Stăile de toamnă sînt în orice sat și încep dela 386 m. ajungînd la 427 m. (Poducii), 448 m. (Rugii), 459 m. (Hărăstrău), 549 m. (Poiana), 569 m. (Negriștii), 580 m. (Spinești), 583 m. (Păulești), 589 m. (Birștii), 603 m. (Păulești), 644 m. (Nerejul-nic), 649 m. (Hăuleșca), 823 m. (Princa).

Știrile cele mai numeroase sînt pe Valea Zăbalei și Nărujei. În satele de pe Valea Putnei (Coluend, Tulnici, Vidra) se constată un regres al păstoritului. Causa stă în invazia societăților de exploatare care au distrus codrii și angajat pe localnici la exploatarea pădurilor.

Starea actuală a păstoritului în Vrancea

Numărul oilor după război apare în creștere. Acum în tot ținutul 58084 oi și 68 stîni. Față de ce aveau în 1916 progresia e simțitoare. Vom lua un singur exemplu, destul de caracteristic: în 1916 în satul Poiana erau 3000 oi cu 2 stîni, în 1918 numai 34, iar acum numărul lor a ajuns pe cel din 1916. În unele sate numărul a crescut, la Vîsni, de pildă, erau în 1916, 1000 oi cu o stîni; astăzi avem 1670 cu 3 stîni. În alte sate regresul e puternic: Negrilești aveau în 1916, 10000 oi, iar acum numai 4176. Alina, din contra, păstoritul s'a extins: Bîrsești aveau în 1916, 2000 oi; astăzi au 4332. Oile cele mai multe sînt acum în Spinești: 5900. Vin apoi celelalte sate: Tichirîș, Tulnici, Bîrsești Negrilești etc.¹

¹ Vrancea de astăzi a fost cucerită în studul de față după limitele fixate de noi, care corespund unui proces istoric sursoasă recent, descuri analizat în cursul cercetărilor noastre (Ion Dîncescu, l. c.). Astăzi nu fixat granițele ținutului cuprinzînd cele 19 sate și înți starea păstoritului acuzăm pe 1927: Spinești, 5900 oi cu 8 stîni; Tichirîș, 1623 oi cu 1 stîni; Tulnici, 4436 oi cu 3 stîni; Bîrsești, 4332 oi cu 7 stîni; Negrilești, 4176 oi cu 4 stîni; Păulești, 3976 oi cu 8 stîni; Coluend, 3850 oi cu 2 stîni; Giuci, 3452 oi cu 4 stîni; Valea-Sîrel, 3111 oi cu 2 stîni; Poiana, 3000 oi cu 2 stîni; Nărujei, 2648 oi cu 4 stîni; Năsturești, 2573 oi cu 4 stîni; Soveja, 2242 oi cu 2 stîni; Spalbec, 2079 oi cu 2 stîni; Vidra, 1899 oi cu 3 stîni; Năroja, 1808 oi cu 2 stîni; Herăstrău, 1790 oi cu 2 stîni; Vîsni, 1670 oi cu 3 stîni; Paltin, 1338 oi cu 2 stîni.

Fazele principale ale păstoritului în Vrancea

În toate satele ținutului fazele principale ale păstoritului au același aspect.

Înlată ce au fost scouse, primăvara, vitele „la iarbă verde”, oamenii încep să se gîndescă la alcătuirea unei stîni pentru oi, sau chiar a mai multora, faptul acesta fiind în legătură de multa ori cu numărul oilor din sat, dar mai ales cu animositățile dintre săteni. Pentru înțelegerea aceasta în unele locuri sătenii se adună astăzi (ca și în trecut) în fața bisericii, în altele însă la primărie. Sfatul se ține cu o săptămîină înainte de Sf. Gheorghe (în satul Hîrlașca), sau pe la 28 april (în satul Spinești), cînd toți stăpînii de oi se chibzuiesc asupra baciului și ciobanilor (mari și mici) din anul acela. Stăpîn e cine are 5, 10, 20, 40 și chiar 100 oi, iar toți stăpînii vor aleargă o *trăci*, un *botez* de 500-600 oi. Înainte se obișnuia ca satul să tocmescă întîi pe *scutarul* (ciobanul cel mare) iar aceasta angaja pe ceilalți ciobani și chiar pe baci (în Spinești); acum *trăci* caută întîi pe baci, care se îngrijește de ceilalți, răspunzînd astfel satului numai el toată socoteala oilor date în sama lui pentru rărut.

Cînd satul se chibzuiește asupra scutarului și baciului, între oameni e oarecare neliniște și interes opus. De multe ori, întîmplîndu-se să fie certăți, nu se pot împăca să aibă toți o singură stîină; atunci satul angajează două sau trei stîni. Pentru aceasta fiecare fruntaș, spre a întreci pe ceilalți, pe cît poate pe ascuns, caută să tocmescă ciobanul cel mai destoinic și baciul cel mai apreciat. Multă frămîntare atunci. Se pun adevărate candidaturi pentru *băsi* și *ciobăni*. Fiecare fugăduiește brînză cea mai multă și mai bună. După o asemenea chibzuire se face *tocmala (trăci)*, iar stabilirea condițiilor de funcționare a unei stîni se cheamă *pîlîțali (am pîlîț trîjaba)*. Astfel, după oarecare friețiuni se ajunge la tocmala scutarului și a celorlalți ciobani, precum și la *zăstău-iala* baciului. Aceștia își iau răspunderea ca în timpul cît durează păstoritul oilor (de la 15 mai la 20 octobrie) să

facă briuza necesară și să îngrijească de păzitul oilor spre a nu se pierde¹. Așa, dacă în timpul acesta se întâmplă ca o fiară să mănince o oaie din botel, seutarul e obligat să justifice stăpînului pierderea, ducîndu-i un *partalu* (o bucată din pielea oii) pentru ca să-l încredințeze că într'adevăr oaia a fost mîncată. Numai așa e scutit de plata costului oii, căci altfel stăpînul îi poate opri simbria. Se obișnuște însă ca numai după 15 august — după ce se scoboară oile în sat dela munte — pînă la 26 octobrie să se justifice pierderea oilor. La munte însă, chiar dacă se pierd mai multe, oamenii „măi bombănese” și tac. Rămîne aici în joc numai conștiința datoriei seutarului.

Trabuc știut că de multe ori la 28 april se obișnuște să se tocmiescă numai seutarul cu ceilalți ciobani și tocmai la 15 mai, cînd *si botejese oîli*, baciul. Acum începe, propriu zis, păstoria. Pînă la 15 mai oile au miei care sug și care trebuiesc înțărăcați. Vremea fătutului ține din mart pînă tirziu în april. Oile care vor făta miei se numesc *fătătoare*; ele se bucură de o îngrijire mai bună, dîndu-li-se *tain*. Celelalte se numesc *stărpî*. Micii fătați (*ăci* și *ăeli*) sînt lăsați pînă în săptămîna Moșilor cu mamele lor. Acum începe timpul înțărăcătului. Pentru aceasta micii sînt separați de oi și păseuți aiurea în munte, căci de obicei înțărăcătul se face aici. Micii înțărăcați se numesc *cîrlonî*, iar mamele lor duse la stîna și „pusi pi lapti”, *afazări*. Se întâmplă însă ca unele oi fătătoare să fete mai tirziu de 15 mai, deci după suirea la munte. Acestea se numesc *oi sugări*, neînțărăcate. Ele mai stau o lună de zile la un loc cu oîrlanii, hîndu-li-se apoi și lor miei. În timpul acesta li se închid noaptea micii, iar diuința sînt mulse, odată pentru toată ziua.

Înainte de suirea la munte, oile *si aleg*, căci în timpul iernei toate au fost la un loc, nedespărțite. Separarea aceasta cade în grija stăpînului și se numește *ales*, făcîndu-se de obicei

¹ Oile sînt date baciului cu sarcină să dea stăpînului atîtea oale de botuză „pi oi” (v. text VI).

în săptămâna Moșilor, în timpul înțereatului, și întâmplându-se în felul următor: se separă oile sterpe de cele cu miei, încredințându-se unui cioban să le ducă la munte, spre a le paște toată vara. Acest cioban se numește *stăpârâie*. Tot așa se aleg berbecii din oi, încredințându-se spre pază unui alt cioban, după cum și mînzările și cîrlanii. Astfel se formează la ales patru categorii de oi: sterpe, mînzări, berbeci și cîrlani. Fiecare categorie își are ciobanul ei și locul de pășunat aparte, alcătuit din botci. Între 15 mai și 15 august avem deci la munte patru botcii, care se alecătuesc chiar dela 15 mai, cînd fiecare tîrlaş își aduce oile cîte le are, cu miei cu tot și le dă în sama scutarului. Oile sînt *înscămate* de stăpîni spre a fi recunoscute toamna cînd vor fi luate înapoi pentru iernat. Orice stăpîn își are semnele lui, pe care nu le spune altuia.

În unele sate se alecătuesc numai trei botcii, procedîndu-se în felul următor: după împăcarea baciului și ciobanilor în ziua de Sf. Gheorghe stăpînii iese cu oile a doua zi la marginea satului la un loc anumit, spre a le încredința ciobanilor („am dat oile la cioban“). Oile se strîng aci în trei, patru zile. Prin înțelegere ciobanii se împart la păzit: unul va păzi sterpele, iar altul mînzările (oile cu lapte, dar cu miei). Oamenii, alegîndu-și oile sterpe de cele cu miei (se mai numesc și *zburati*), le dau în cele două botcii. În botciul de sterpe se află *zișorii* (mieile din anul precedent), *stăpîrîi* (oi fără miei, de peste doi ani), *terfîi* (miei din anul precedent) și *berbeci*, iar în cel al zburatelor numai oile cu miei. Astfel împărțite stau aici la pășunat o lună de zile, pînă *si* botcîesc. „pînă si urași unui cu altii“ (v. text, II), căci altfel s'ar pierde în munte. După ce „s'a urășat“ în cele două botcii se urcă la 15 mai la munte. Aceasta e prima strămutare. Stăpînii însoțesc și ei pe baci și pe scutar, ducînd la stîmă mîlăi și sare — necesare hranei personalului —, patinile „di bătut brîza“ și chiaguri. Baciul, ca și ciobanii își iau de neasă haine și *șucăli* (instrumentele) necesare la stîmă, pe care le scoborîsc cu ei la 15 august, anul precedent, cînd venise dela munte cu botciile. În două zile ajung la stîmă, căci urcarea la munte se face înec

spre a nu obosi nicăi. Uneori „uni mă fraziz” cad de obosală, iar ciobanii îi iau în brațe și nu mică este mila lor când văd oile zburdată după ei¹.

Ajunse la stână, botezul mînzărilor se împarte, căci acum se înțersă cu adevărat mînzările, zburatele (numite așa din sut pînă la munte), dușindu-se cîrlanii să pască aiurea, câte la 3-4 km. departe de mînzări. Acum acum două botele: unul al cîrlanilor (miei înfărcați care cresc; cel care le păzește se numește *cîrlănarțu*), iar celălalt al mînzărilor (ouie cu lapte între 3-7 ani). Ambele botele, ca și cel al sterpelor (focnaat, după cum am arătat, înainte de transluminață) pase în munte separat. Între 15 mai și 15 august (la „Sîntă Măria mari”), mînzările sînt mulse și din laptele lor se prepară brînză și celelalte derivate. La 15 august toți țirlașii se duc la munte spre a le împărți baciul brînză². De cu seară este sfat între stăpîni: fiecare se pregătește pentru a doua zi, luîndu-și mîncare și băutură. De obicei stăpînii pornesc la munte cu o zi înainte de 15 august, spre a fi în ajun la stână. Tot drumul este plin de veselie. Unii sînt călări, *țabăuri*, iar cei mai sărmani pe jos. Cu toții însă sînt tovarăși de drum. Plăcirile răsună de cîntecele lor, iar baciul și ciobanii se pregătesc de primire. Seara, după ce vizitează stîna și vede fiecare brînză în putini, mînușcă împreună, fac focul în pădure și „ai așuțazi”³. A doua zi se împarte brînză. Baciul o cîntărește în fața tuturor să vadă dacă „sîncopiri brînză”, socotindu-se cîte trei kilograme de ouă⁴. Văzîndu-se întreaga cantitate ieșită în

¹ Odată cu oile „sînt ni la muntii” vitele mari: caii, boii, vacile, spre a se îngriji. Stau aici pînă la Sf. Petru sau Sf. Ilie. Căi umbli „slobiz, pînă pădurii”, iar vitele celelalte sînt părăsite de stăpîni. De multe ori stăpînii care au oî mai multe duc porci la stînă și-i dau în sîna baciului, ca să-i îngreje cu sîr.

² În unele sate se amîni împărțirea baciului peste o săptămîină sau două dela necesitățile date.

³ Socotala aceasta are numit de bătrîni *aruncătura* (cf. text. IV, VI). Cîrșutul acesta curat păstoresc a însemnat mai tîrziu *aruncătura mameșilor* (cf. C. D. Constantinescu și R. H. Stahl, *Documente etnografice*, București, 1929, I, 162, 166, 173; Iorga, *Evadnicii și Romii*, în *Analele Ar. Rom.*, seria a 3-a, memoriile secțiunii istorice, t. VIII, 9, 19, 25).

vava aceea, se stabilește proporția între numărul oilor și acela al stăpînilor. Apoi baciul, înainte de a pune fiecareia în puțînă brînză, *fosî darî*: cîntărește vasul gol spre a-i vedea greutatea și o *tasamîl pî pabîlî*. Dacă nu ajunge brînză la toți, celor păgubîți li se face restul în sat, într'o săptămîină sau două, după ce oile s'au scoborit dela munte. Cînd însă satul constată că baciul a fost neglijent, i se în brînză lui, dreptul din zecineală și se împarte la stăpîni.

După împărțirea brînzei se retrag berbecii din boteiul sterpelor și se pase separat pînă la 14 octobrie (la „Vînîrja mari”), cînd sî *dă la af*. Mînzările se scoboară acum „di valî” în sat — al doilea aspect al transumanței. În unele sate baciul se retrage acum, rămînînd oile pe suma scutarului pînă la 14 octobrie (cînd este părăsîtă stîna și uneltela care serviau propriu zis la facerea brînzei, *ștîanu, căzanu, crînta, înăgătoarcia* sînt acumse în pădure pînă la primăvara următoare, luîndu-se de vale numai *găleșîli* care vor servi încă la muls). Tot timpul acesta boteiul mînzărilor rămîne „la dia”, pî la odăi” ori „la țarî, în sat, sau la grokî” (v. text. I). Oile și aici *sî pas pî lapți*. Laptele muls însă acum nu mai este făcut brînză, ci e preparat stăpînilor pentru iarnă. Stăpînii dau pentru aceasta *căpîselî di pas laptilî*, punîndu-se în *căpîșica* fiecareia oile o găleată de lapte pentru cinci oi (cam 15 kgr.). Oile au și acum o strîngă, dar o provisorie, făcută numai din *martușî* (brezi tineri, uscați și utilizați la facerea tîrlelor).

Mînzările sînt mulse așa pînă la 15 octobrie „la datu berbecîșilor la oi”. Boteiul sterpelor se scoboară și el din munte și între 8 noiembrie (Sfînții Voievozi) și 6 decembrie (Sfînții Neculai) — dacă toamna se întîmplă să fie lungă — se adună într'un loc oile, întocmai cum fusese primăvara, înainte de plecarea la munte. Acum toate oile împărțite pe boteie se strîng pentru toamnă sub grija unui singur cioban care le păzește „pînî sî pas pî fin” (la Sf. Neculai), cînd vin naamenii, plănese ciobanului resturile de plată, rămase din timpul ciobănitului la munte, „cîti cît s' aruncî di ou” (simbria pentru o osie dela Moși pînă „sî pas pî fin”; de obicei se plătește

cite 25 lei de oală pe vară), *brăcușor oile* și le iau nească. Dacă un stăpîn nu are bani, ciobanul nu-i liberează oile pînă nu-i plătește. *Brăcușor* se face virindu-se oile într'o ogradă și venind fiecare stăpîn să și le recunoască după semnele puse primăvara la urecha. La 6 decembrie în unele sate încetază păstoritul. În altele brăcuirea se întîmplă la 26 octobrie, în acest timp dîndu-se berbecii la oi (dela 14-26 octobrie).

Personalul stînei, modul alegerii, plata,
îmbrăcămintea și hrana lui

Cînd se alcătuește primăvara o stîna, stăpînii se gîdese întii la *toșala* (*toșala*) ciobanilor și a baciului (stîna o formează în multe sate 3-4 stăpîni care nu oi multe păzite de ciobanii lor, împreună cu cei care au mai pașine—în alte sate o alcătuesc toți proprietarii de oi), fiind că e necesar să știe satul cîți ciobani trebuiesc într'o vară pentru păzitul mînzărilor, cîrlanilor, *sterpelor* și berbecilor. Astfel la o stîna de 3-4 stăpîni pentru păzitul mînzărilor sînt suficienți numai doi ciobani, uneori avînd ajutoare, alteori nu (în Nerejul). De obicei fiecare *tîrlă* *de oi* are 2 ciobani: 1 la mînzări, 1 la cîrlani și 1 la *sterpe*. Grija mare a stăpînilor cînd tocuse primăvara ciobanii este însă să alcătuescă întii personalul dela stîna — ciobanii mînzărilor —, angajînd astfel *ciobanu del mări* (*scutaru*), unul *alîncaru* și un *strungaru*. Mai mare peste ciobani e scutarul. Cu el se înțelege satul uneori despre socotelile stînei sau plata întregului personal și tot el dă sumă stăpînilor de starea oilor. Are în grije întotdeauna păseutul și adăpostul botelui de mînzări. E de altfel plătit mai mult ca ceilalți (dacă mijlocarul are 3000 lei, el primește 6000). Al doilea cioban este mijlocarul. La stîna acesta mulge oile cu baciul și scutarul, sau tobece apă, taie lemne pentru foc și uneori face mîncarea pînă se termină mulsul. Cel de al treilea, strungarul, are numai grije de „a da oile în strungă”.

La pășune botezul mînzărilor se duce întotdeauna cu acești trei ciobani și tot ei păzesc oile în timpul nopții.

Conducătorul adevărat al stînei însă este astăzi, peste tot, baciul. El rămîne mereu la stîna, are sub supraveghere pe sentar, îi indică unde este iarbă mai bună de păscut („mă, sî ti dnși in locu cutari, cî-i iarbă“; dacă acesta nu-l ascultă „punî mîna pe tîșioni“; v. text. II) și ține socotelile cu satul („țîni răboșu“).¹ Trebuie să fie un om priceput („dacă-i pe skînarîa lui cîti 800 di oi și cîti 3000 di kilograme di brînză, trebui să hîi tari“; cf. text. II), meșter în facerea brînzei și bun cunoscător de oameni. Uneori cînd nu ajunge brînză e nevoit să înduplece pe stăpîni, amintindu-le cineva din anii precedenți. Oamenii îl cred și-i iartă greșala.

La stîmile unde sînt oi multe, în afară de ciobani mai sînt și cîtiva mulgători care se numesc zărari¹.

Toți ciobanii dela stîna dorm seara cu oile; numai baciul rămîne în stîna. Cei trei ciobani dela sterpe, ea și ceilalți trei dela cîrlani dorm fiecare la țirlele lor, dormind vîcașu cu și cei dela stîna.

În satele care nu pășune în apropiere, fiind situate la o altitudine imediată (satul Nerejul), stăpînii se duc și asistă la mulsul oilor cînd „li gîni rîndu“. Aici uneori cei 3-4 stăpîni care nu alcătuit stîna au ciobanii lor și de aceea nu plătesc nimic pentru ciobani, ei numai pentru baci și strungar. Baciul primește pentru munca lui zășîtu(ă) (din 10 kgr. de brînză dă un kilogram), sau e plătit în bani. Procedul plății cu ze-einec(ă) e destul de comod, întii, pentru că și baciului îi convine

¹ Intr'un motiv popular din Nerejul, Cîntec la Cusța (cf. și E. Procsny, Păstoritul în Munții Rodnei, Cluj, 1926, 42), avem următoarele versuri:

Az îi lunj și mînj îi marj,
Plîșet Cusța la Galaț
Și dia sarî la n'îgarî
Și bulovanj la șei cîrlanj
Și tîrșî la oișî
Și grauț marj la șei zărari.

În unele sate botezul are în frunte un om cu oile și cînd, ciobanul care conduce oile, iar în urmă un așgutor(ă), care observă mersul.

mai bine să i se dea plată în natură, ceki cu brânza aceasta face de cele mai multe ori comerț; al doilea; pentru că în satele în care 3-4 stăpîni au alestuit botciul strîngînd oi de la ceilați, aceștia se pot mai ușor descărea de socoteală față de sat, scăzînd zececala din socoteala totală a brînzei. În acest caz și strungarul este angajat și plătit tot de acești stăpîni, primînd dela unii hrană, dela alții îmbrăcăminte.

Cînd se stabilește plata baciului, acesta își ia angajamentul față de sat că va face brînză bună și va da stăpînilor cîte 3 kgr. pentru fiecare oaie. În cazul cînd nu răspunde umora cantitatea hotărîtă, e obligat să o plătească după costul în comerț.

Cît privește angajamentul acelor ce dau oi la stăpînii care angajează pe baci și pe strungar, trebuie știut că ei se obligă să plătească o sumă anumită pentru cioban, alta pentru baci și alta pentru strungar. De obicei pentru păzitul oilor și dădul în strungă se plătește pe vară cîte 30 lei de oaie (în Norej), în caz cînd muntele pășut este al satului; dacã însă e arendat, se dă cîte 50 lei de oaie și 3 kgr. de făină (pe care o strînge dela oameni tot stăpînul cel mare). Toamna nu se dau oile înapoi pînă nu se răspunde plata futregă.

În alte sate însă nu doi sau trei stăpîni alestunese stîna — am mai spus —, ci satul futreg. În cazul acesta *stobrița* ciobanilor e uniformă socotită pentru toți țrilașii (Bîrsești, Negriștei, Tulnici etc.), ajungînd toameala la 20 lei și 2 kgr. *de mătăi de oi* pentru păzitul dela 15 mai la 26 octobrie (în Spînești). Uneori se plătește seutaru cu 6000 lei, mijlocaru cu 3000 și strungaru cu 1500 (în Spînești); alteori, *stobana sel mari* e plătit cu 7000 lei pe vară, cel *nițoșiu* cu 4-5000, iar cel *nie* cu 3500 lei (în Hăuleșea).

Îmbrăcămîntea ciobanilor e aceeași ca și a baciului: nu lipsește țîrăii, *cășida stobăniței* pe care nu o părăsese nici vara (fig. 4, 25, 30), *cămeșa stobăniței*, *kepturița* făcut din piei de oi, *șumani* și *gluga*, iar în picioare *ok'insili* legate cu ași (făcute din păr de cal) și buvelite în *ogeli* (tesute din lina oilor). Cămașa ea să reziste „la negrijă”, să nu se mur-

dărească ușor, „s'încătrănești cu omag și cu stirigoai”. Procedentul este următorul: se topește într'o oală unt de oaie în care se pune stirigoaică și omag, adăugându-se și puțină rășină, vîi hui, ci un într'apa* (v. text. II, IV). Amestecul acesta se fierbe cîeva timp și după ce s'a răcit se în „o stibîl di boșlor”, se moneie în unsoarea necasta și se unge cămașa peste tot. După ce se usură într'o zi se înbracă servind toată vara, fiind că „skimbarili” nu pot fi ușor aduse din sat. Cămașa necasta e bună numai într'o singură vară, căci „s'tai” și trebuie alta. De altfel numai cămașa este purtată așa; țăarii fiind de lină și murdăririndu-se mai greu sînt purtați mai mult. /

Unii ciobani au mijlocul încins cu „corăli di țîti, cumpărați dila Brașov” și aduse acum „dila Focșani și dila Pansîu” (v. text. II). Bătrîni spun că unsoari căpătau aceste curele prin schimb făcut cu ciobanii de dincolo, dîndu-le pentru ele sare.

Gluza purtată la subsuori este o podobă ciobănească foarte prețuită și ciobanii nu o lasă dela gît niciodată, nici chiar cînd au duce la pîșune, căci în ea își păstrează alimentele (fig. 31, 32, 33). Cînd se scoboară la Sf. Ilie în sat ciobanii cel mare și baciul sînt apreciați, de altfel, după glugi, bețe, curele și căciula ciobănească, făcută dintr'un „mel întreg”. Rari ciobani care să mai poarte astăzi sarici (fig. 32). Acestea au început să dispară, de altfel ea și din portul celor din sat.

Mîncările obișnuite la stîna sînt *mălișu cu brînză*, urda, cașul sărat, janțul. Ciobanii țin și post, mîncînd faole flartă („peste-ștînk'etrolu-nu-prin”) sau *măcriș h'art* cu ceapă, cu ardei, sau *urziș h'ert*. Uneori, cînd moare cîte un cioban „il h'erb” (v. text. II). /

Locuința ciobanilor este „la botie la aripa cilor”, întocmindu-și de multe ori țele, adăposturi pentru oi (din mar-taci de brad) și aprinzînd scara focal „piatra lupk' și urș”. Ei își fac mîncarea singuri din alimentele luate dela stîna.

Stîna, alcătuirea și funcționarea ei

Stîna este alcătuită din lemn de brad care servește la adăpostul personalului dela botie și mînzărilor, la mînsul mînz-

zărilor, la pregătirea brânzei etc. și păstrarea uneltelor. Condițiile geografice necesare așezării unei stîni sînt totdeauna avute în vedere: trebuie un loc înclinat, scurs, o poiană, fără moșiri, dar cu izvoare în apropiere. Stîna este așezată de obicei cu fața către deal, spre a avea scurgere în dos. Odată făcută din brad, servește pentru mai mulți ani.

Fig. 1.

El alcătuiește din trei părți: două despărțituri laterale, *herbătoria* și *căpîrîia*, avînd la mijloc un spațiu, *comarcicu* (fig. 1, 2, 3, 4). Fierbătoria este locul unde locuiește baciul și unde se păstrează vasele (*șinevalli*), precum și tot *tîrbata* (hainele) și *merindili* ciobanilor. Spațiul ei este de 4×3 m., ca și al căpîrîiei. Are uneori o fereastră mică și fixă. Nu are însă pod și nici pardoseală. Este acoperită cu scinduri și pereții îi sînt făcuți din trunchiuri de brad, necioplite. Focul se face jos, la mijloc, fiind aici o vatră, și ceaoanele atîrnîndu-se de *cașbi* sau de *zăvoaia* (v. mai departe, p. 280). De jur împrejur

sînt pe lingă p re i l i  fixe, făcute din scinduri de brad, pe care se așează vasele necesare.

C  ria e construită in acela i fel ca  i tierb toarea. Aici se dospe te cașul  i se păstrează celelalte preparate. Nu are de loc ferestre; e ins  podit   i lipită cu lut—de altfel ca  i p re i — spre a nu putea pătrunde  n ntru masea. De-a-lungul

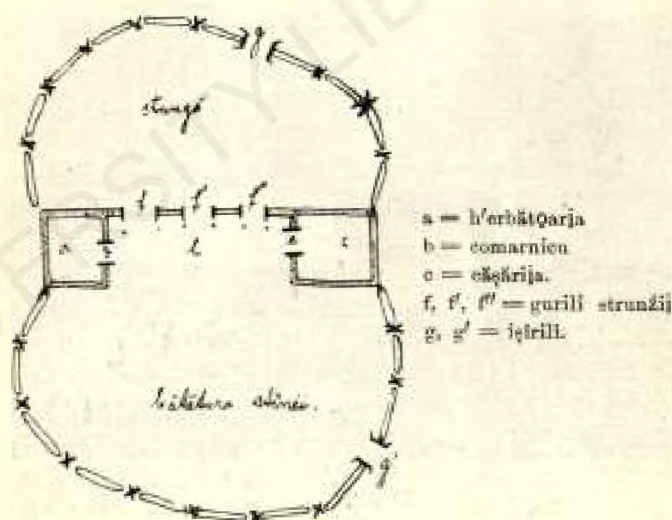

Fig. 2. Vedere generală a stinei.

păreților sînt poli e fixe pe care se așează cașul *la doskii*. U a c  riei este încuiată, cheia fiind păstrată de baci. Înainte vreme la stinele bogate în oi  i personal sentarul îngrijia de toate rosturile stinei. Acum toată contabilitatea aceasta, ca  i aceea a oilor care în sarcina baciului.

Comarnicul este partea dela mijloc, servind la mulsul oilor. Are un singur părete în fund, în spre strung  (fig. 1, 2, 3, 4), de obicei cu două sau trei deschideri (*gurile strun i* sau *u li strun i*; au dimensiunile de 0,70 m. \times 0,50 m.  i la o distan  de 0,50 m.), pe unde pot intra oile la muls. Aici sînt scaune pe care stau ciobanii c nd muls, răzimați cu spatula de păretele comarnicului îndreptat spre strung , care pentru aceasta se  

numește *spătaru* („și ca alt (în) omu'n spati; dă-năiea și kiamă spătaru, ei stă mulgătoru, cu spatili"). E făcut din scinduri de brad, avînd dimensiunile de $3 \times 4 \times 3$ m. La fiecare intrare sînt cîte două *opritori* (fig. 3, 4), făcute din scinduri de brad, care sînt ținute cu piciorul spre a nu îngrămădi oile la muls.

Cînd vin dela pășuna, pînă ce sînt mulse, oile stau în strungî,

Fig. 3.

locul din spatele stinei, îngrădit cu gard de *buhaci* („puj di braz, uscaț") și *martaci*. După mulsoare trec și se odihnesc — pînă mănîncă ciobanii — în „bătătura stinei", loc în fața stinei cu împrejurare de buhaci (fig. 3). Uneori sînt duse într'un *arcaci* (= „ocul di oi"), loc adăpostit, ascuns într'o „lăsătură di pămînt" unde nu bate vîntul și împrejmuit numai de pădure, iar nu „di mîni di om". Se mai numește uneori și *bădăci*. Aici stau oile mai ales cînd „sî timpuri furtunoase".

În timpul cînd merg oile la pășunat, fiindu-le cald se strîng „grămădi, buluc" (se mai zice că „sî fac șmeur"), ca să se răcorească, „da ieli măi rău sî nădușăse". Locul unde se opresc acum se numește *staniști* (în Nereju) sau *stăniști* (în Spinoști). Laturile de o parte și de alta se chiamă *aripi* (ciobanii strigă la cini: „dă-ti la aripi").

Dela stină pleacă în toate părțile *kătașuri*, cățări de munte care duc la pășune (se zice: m'ân luat după lățașul oilor pînă au dat de stină).

Boteiele de sterpo și cirlani care pase — după cum am spus — în altă parte a muntelui au și ele tîrlele lor, la un loc de adăpost (se zice: *tîrta ciclanilor*, *tîrta stărpilor*), care sînt niște împrejuriri tot cu balaci sau martaci.

Schiță de Prof. Constantin Iacob

Fig. 4.

Modul funcționării unei stîni nu diferă de ceea ce știm din aspectul păstoresc al celorlalte ținuturi românești. Oile se mulg de trei ori pe zi: dimineața la orele 3-5 („îi mult pînă la ziuă”), la 11-12 ziua și seara pe la 6 sau 7. Mulsul oilor se face în comarînc. Strungarul mîină oile la gura strungui, unde le așteaptă baciul, seutarul și mijlocășul stînd pe scaune și avînd în față *yîleștili* spălate din vreme (fig. 3, 4). Cînd ies oile fiecare prinde de gît sau de picior cîte una și o mulge. Se mulg astfel decolată cîte trei, iar la unele stîni cîte patru și chiar cîinci oi, fiind comarîncul mai mare. După mulsoarea aceasta trec în *bîlătura stîni*, unde stau „buloc” pînă

ce sînt mulse toate. Pe la orele 7 dimineața se duc la pășune și stau pînă la 11, cînd vin la *a doua mulsoare, di-afazi*. La unu sau două portese iar la pășunt pînă la orele șase, cînd vin la *mulsa di sera*, după care sînt „seosasi la iarbi pi-un șias”. Pășunatul acesta se numește *șinat* (se zice „și seot oili la șini”). După mulsul laptelui baciul se retrage, spre a fierbe laptele.

Intotdeauna cînd oile pleacă la pășunat se duc „într'o pornali”. Ciobanul care merge înaintea botciului, conducîndu-l, este *cîtaf di cîrd*, iar cel din urmă care observă să nu se piardă vre-una din botci, *afîtorik*.

Cătră toamnă — cam între 15 și 29 august —, cînd laptele a început să scadă, se lasă oile cu mulsul *pi doi lapt*, dimineața și seara. Interesant e să adăugăm ceva despre *oili sugîri*, la care încă sug mieii care nu au fost înțăreați. Acestea stau la un loc cu cîrlanii, tot timpul cit sînt cu mieii, și se mîlg numai odată pe zi, dimineața. Seara sînt închise separat de miei, iar dimineața mulse, dîndu-li-se apoi drumul mieilor cu mamele lor pînă seara, cînd iarăși sînt separați. Lucrurile merg așa pînă se înțără mieii și se dau în botciul cîrlanilor.

În satele care sînt cu așezare geografică aproape de stîni mulsoarea se face „cu rîndu”, socotindu-se cite 20 oi la zi. Cel care are 100 oi are rîndul la cinci zile; cel cu 40 la două, iar cel cu 20 la o zi. Cei cu mai puține oi își iau brînză „dipi cit jest dia tîrli”. De altfel cei 3-4 stăpîni care au oi „în stîni strîsi” răspund personal de brînză, socotind cite 2-3 kgr. pe vară pentru fiecare oaie, după cum e anul de productiv. La fiecare rînd baciul cîntărește brînză ca să poată lua fiecare egal cu ceilalți, deci proporțional cu numărul turor proprietarilor de oi. Gîndul baciului e ca fiecare să fie mulțumit cu împărțeala, căci în orice săptămîină se întîmplă că „brînză scudi”. Dacă în felul acesta nu iese cantitatea convenită unui proprietar de oi, atunci „măi aștiapti stăpînu un prînz”, să-și ia dreptul. De altfel, cînd îi vine rîndul cuiva se duce la stîna cu alimente ca să aibă cu ce trăi pînă ce i se face partea lui. El ia toate produsele, pînă și zărul rămas.

Accesoriiile stinei și alte obiecte

Ca nomenclatură unelele stinei nu diferă mult de ce cunoaștem de aiurea. Ele se numesc peste tot *știnai* și sînt următoarele:

Găleata (pl. *găleți*) servește la mulsul oilor și are o capacitate de 12-14 kgr (fig. 5). Sînt de obicei la o stînă cam 3-4 găleți, după numărul mulgătorilor. În găleată, aproape de suprafață, stă atîrnată de două sfori, legate de cele două torți perforate, *capra* (vas de paltin, mesteacăn sau fag, uneori cu sculpturi de lemn pe părți), servind ea să nu cadă laptele prea de sus în găleată, să sară astfel stropi și să se risipească (fig. 6).

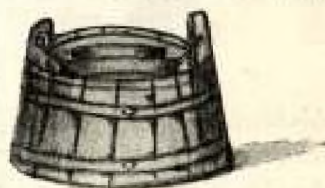

Fig. 5.

Înkegătura e un vas mare, o *putină* (*budaci*), avînd o capacitate de 80 kgr, și servind „la înkegatu laptelui” (după ce a fost strecurat) și la frîmîntatul brînzei (fig. 7).

Fig. 6.

Crînta (fig. 8) este un fel de „covati de lemn” (astfel dimensiunile de 0,75 m. × 0,50 m.), făcută din brad sau paltin, cu părțile laterale groase, una din ele avînd un jghiab pe unde se scurge zărul din ea (fig. 9). Ea servește la *șînșuina caului*: după ce acesta a fost strîns din înkegătoare și pus în *zăgîlni* (să se scurgă de zăr și să nu se fărîmîțeze), e pus cu *zăgîlna* în crîntă, deasupra așezîndu-se cîtiva holovani ca să se scurgă tot zărul, ~~pe~~ ~~pe~~ ~~pe~~. Crînta e astfel un fel de tease.

Fig. 7.

Zăgîlna e o „traști”, un sîculet făcut din pînză de

cinepă sau de alt ceară și servind, cum am spus, la jântitul cașului și la facerea urdei. În ea se pune totdeauna cașul sau urda, după ce s'a extras din zăr, spre a se scurge.

Fig. 8.

Fig. 9.

În *cazan* (fig. 10) se fierbe zărul pentru prepararea urdei. Este făcut din tuci sau din aramă (se mai numește și *călbări*).

Kiagornuța (fig. 11) e o cofiță înfundată la ambele capete, avînd o deschizătură la unul din ele (se poate astupa; v. fig. 12), pe unde se toarnă chiagul în lapte (capacitatea ei e de 4 kgr.). Chiagul e indispensabil la stîna, căci fără el nu s'ar putea face brînga. De aceea grija cea mare a baciului e să nu rămîie fără chiag, obligînd pe stăpîni să ducă fiecare partea lui. *Kiaga* se ia numai dela „n'ei cruz” (miel pînă la 20 zile), se pune undeva să se usuce, iar cînd e întrebuintat se ia, se freacă bine în mînă, se pune în chiagornuța cu apă caldă și se lasă cîteva ore „sî si plămîdhaset” („nu si puni di loc lapti, ei s'ar inkega”).

Fig. 10.

Strecurătoarea e făcută din cinepă și servește la curățitul laptelui de corpuri străine. Se mai întrebuintează uneori și *sîțica*, strecurătoare cumpărată dela țig.

Focul se face în *cațel*, așezată în mijlocul fierbătoarei. Ceaoul pentru fiert zărul e atîrnat de *zăvodaru* (un par de brad, lung de 1,50 m), sprijinit pe două furci. Celălalt pentru mămăligă se atîrnă de obicei de *cațel* (făcută dintr'un lemn de stejar și îndoită circular spre a-l putea ținea exact de-a-supra focului).

Cînd se fierbe în căldare zărul pentru urdă, ca să nu se ardă ceaoul, se amestecă din cînd în cînd cu *brîgidău* (sau *urdaru*), uneori o lopăție (fig. 13), alteori o muia de alun

(lungă de 1 m.), avînd la capăt o lopăție semicirculară, făcută din brad (fig. 14).

După ce cașul s'a dospit se freacă pe răval (fig. 15), spre a fi cărimintat în bucăți mici, ușor de frămîntat. Răvalul e lung de 1,20 m., îngreștat din loc în loc și făcut din lemn de brad (fără cioturi) sau de molid.

Fig. 11

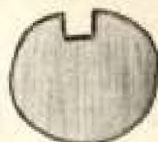

Fig. 12

Urda se dă din căldare cu *lingura* (fig. 17), făcută din paltin sau plop, cu coada lungă de 1 m. și avînd o capacitate de $\frac{1}{2}$ kgr.

Fig. 13

Fig. 14

Șteanu e un vas (avînd capacitatea de 40-50 kgr.) în care se strînge jațul pentru unt și se păstrează untul (fig. 16).

Putineșu (fig. 18) e alt vas de lemn, mai mult lung decît lat. În el se bate jațul pentru a se extrage untul. Uneori ja-

țul se bate în șteanu cu un *bătătorju* făcut la stîină dintr'un băț de brad de jur împrejur înfășurat cu coaje de tei. Bătătorul obișnuit (fig. 19) e alcătuit însă dintr'o coadă de fag (lungă de 1 m.), avînd la un capăt o roată tot de fag, perforată.

Sosfa (fig. 20) e făcută din lemn de fag, cu și *căpușu* (fig. 21), și servește la pus mîncarea sau la pisatul usturoiului cu ajutorul unui *kisoșu* făcut dintr'un lemn sau din piatră.

Răboșu e contabilitatea stinei, la dispoziția baciului ca să știe cîte oi sînt la ciobani și cîte a primit dela stăpîlui. E alcătuit din două bucăți de lemn de alun (una, *paș*, în mîna stăpînului sau a ciobanului și cealaltă la baci; mai sînt numite și *țânceșu*, în Spinești, Văeni etc.). Însemnarea se face în

felul următor: pentru fiecare zece se face o creștătură, iar pentru sute, una mai mare. Când sînt mai multe răbojuri se păstrează înșirîndu-se pe o ață și atîrnîndu-se la cui. Când se iese

Fig. 15.

vre-o îndoială cel ce contestă aduce „pușu”, bacinul își ia și el țâcușă lui și se confruntă socoteala.

Tipariți di păpuș și caș sîrat (fig. 22, 23, 24, 26, 27) servesc la stîm și la gospodăria spre a se prepara cașul sărat. Cele de caș sînt circulare: cele de păpuși dreptunghiulare, avînd însă toate variate deseneuri geometrice, săpate în lemn.

Fig. 16.

Alte lucruri necesare totdeauna ciobanilor sînt *bănu șobănesc*, încrestat cu desene

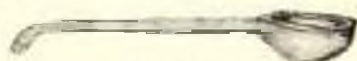

Fig. 17.

lineare și avînd la ambele capete *verzi di alami* sau fier. Apoi *stîru*, făcut de vre-un lemnar (din *perș* sau din *socru* și

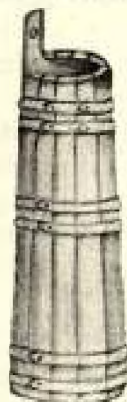

Fig. 18.

Fig. 19.

împodobit cu desene lineare, ca și *cașula*, fluier mai mare, din care se cîntă de obicei doine „di inimă albăstră”.

La toate stîmile se adă un *baștin* (fig. 25) în care cîntă diminești ciobanul „di gustu lui”. „La K'etrosu cînti di lui pîmîntu”. Baștinul este făcut din palmă, învelit cu coaja de stejar și din el cîntă și femeile. *Sîmpoșu* e și el frecvent la stîm.

Apoi nu au ciobanii la stîm, fiind că acele „omni sî aprîi cu etui”. Ciobanul cîntă plencă la pășunat are întotdeauna cu *cremîni* și *amînarîu* (fig. 28), păstrate în *kimaria* (faça noaptea focal în pădure) și la brîu *cașit di fier* cu „prăvăli di aramă sau di corn di berbești” (fig. 29), servindu-i și la

stuteratu oilor. Pe toate le poartă la *kîmîrîu*, de altfel ea și *paugu* în care ține lani (fig. 33).

Produsele oilor și modul producerii

Laptele. Am urănt cum se mulg oile de trei ori pe zi (dimineața între orele 3-5, la 11 și la 6-7 seara) și cum, după mulsoare, boteiul pleacă la pășune (*porîșala oilor*). Laptele muls trebuie însă pregătit.

Prepararea luptelui este numai în sama baciului, care pregătește caș, urdă, unt, zăr, lapte acru, cași sărați. În primul rînd se prepară cașul. Pentru aceasta se ia laptele—cald încă în găleți—și se strecoară

Fig. 20.

Fig. 21.

Fig. 22.

Fig. 23.

prin strecurătoare (sau sîtișcă) în închegătoare. Aici se toarnă

chiag din chiagornică, într-o anumită proporție (de exemplu, dacă sînt 8 găleți cu 100 kgr. lapte — cam dela 400 ci — se adaugă acestei cantități de lapte cum 250 gr. de chiag). După

Fig. 24.

turnatul chiagului se acoperă încăleghătoare cu o uelintărie de pînză, sau cu un fund de brad ca să nu cadă „guncuși” și se așează aproape de vatra focului.

În căldură. Aici șade laptele cum un ceas („dipi cum fi căldura: daci-i dimișoța, umbli măi g'ini”), pentru a se încăleghi. În acest timp se formează la suprafața laptelui un fel de „zăr verde”, „înțimția chiagului”. Baciul îl strînge cu lingura și-l pune în chiagornică, păstrîndu-l ca la lipsă de chiag să se servească de el. După ce s'a încăleghat laptele trebuie strîns. Acum baciul se spală cu grijă pe mîni „și bati g'ini” cuscina coagulată la suprafață „pini și fași cu laptili; il treși, umbli cu roina pin iel, ei alfel nu si strîzi”. Il face apoi un bulgar („strîzi cașu”), îl scoate din încăleghătoare, îl pune în încăleghări și-l așează în erintă spre a se sîntui (să se scurgă bine de zăr). După ce s'a jîntuit se ia și se păstrează în cășario. Aici se așează pe polițe și se lasă 5-6 zile de

Fig. 25. Cășarii Ion Tuță

de zăr). După ce s'a jîntuit se ia și se păstrează în cășario. Aici se așează pe polițe și se lasă 5-6 zile de

și dosk'ești, întărindu-i-se coaja pe deasupra. După dospire, baciul ia răvalul, îl trezi pe răval, îl frământă bine, îi dă sarea necesară și-l bati în puțină. Aceasta e brânza. Prin brinză se pun uncoari „făliș di caș“, foarte gustoase la mîncare.

Tot acum baciul mai face și caș afumat. Pentru aceasta se ia caș cerdi (stors bine de zăr și nelo-spît), se taie în felii, i se dă sare ca să

Fig. 26

în varanari cîteva zile și apoi se pune la fum și se usucă pentru iarnă.

Păpușii di caș și caș sîrui (fig. 27) preparați cu ajutorul tiparilor di caș și di păpuș (făcute de oameni meșteri) se pregătesc în felul următor. Se ia cașul proaspăt, încheșat de 2-3 ore și se pune într'un ceacon cu zăr proaspăt, amestecîndu-se bine cu o lingură mare pînă se poate întinde. Se face apoi în formă de balz și se așază în tipar, presîndu-se bine cu palma. Deasupra se toarnă puțin zăr, se presară sare bine pisată și se lasă așa o zi sau două, pînă ce se sară bine și se întărește. La două zile e scos din tipar și pus la fum, cam două săptămîni, spre a se usca. Cașul astfel preparat se poate conserva pînă la doi ani. E gustos și foarte căutat de oameni cînd se strîng sîrbhătorea la un pular cu vin. Gospodinele „vrejiniș“ se cunosc după cașii sîrați pe care-i dau „kiaburilor“ și soșilor cînd stau „di tal“.

Fig. 27

Din jîmpitul cașului în erintă rămînc zăruța (din care

se face untul), care e strâns în ștean de cînd începe mulsul la stîna și pînă la Sf. Petru. Acum, fiind că este mult jaț adunat, se bate cu bătătorul în ștean „pîoi și aleși untu” care se pune spre păstrare în putini. Din untul acesta oamenii fac mîncare.

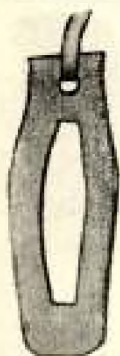

Fig. 18.

Fig. 20.

Din zărul dulce rămas dela laptele încheșat în încheșătoare se prăgătește urda, punîndu-se să fiarbă într'un ceanon. În timpul cînd fierbe zărul („sî urleşti”) se amestecă mereu cu *urdariu* (sau *brigidău*) spre a nu se afunda fundul cazanului. Urda care se adună deasupra zărului e luată cu lingura și pusă în zăgîlnă ca să se scurgă bine, apoi e așezată spre păstrare în cășărie, pe polițe.

Urda nestoarsă în zăgîlnă de zărul ei se numește *bluțîți*. Ea e bună de mîncat și de aceea înainte de a strînge bacinul urda ciobanii se duc și-și iau jîntiță în cupe.

Zărul rămas în căldare după strîngerea urdei e *zăr urdit*. Se pune în *tețel* și se dă cînilor să-l mănînce sau — pus într'o putină — e păstrat pentru înăerirea mîncărilor.

Spre toamnă, cînd oile sînt „la țaran”, am spus că laptele scade, ne mai fiind pășune bună ca în timpul verii. De aceea oile sînt *puș pi dol lapț* sau *pi-uu lapți*: se mulg de două ori sau odată în zi, iar din laptele acesta nu se mai prepară brînză, ci numai *lapți uru*, care se păstrează în putini pentru iarnă. În acest scop stăpînii aduc *căpănceli* pentru pus laptele. Aici se toarnă la fiercare mulsoare *uu lapți k'ert* și *uu ni k'ert*, în aceeași proporție; de exemplu, 10 kgr. fierți și 10 nefierți. Laptelui *urud* i se adaugă puțin chiag spre a se prînde bine. Cu îngrijire preparat, laptele acesta este un aliment consistent și gustos.

L. i n a. Primăvara, după Sf. Gheorghe (cam dela 1-15 mai, pe la Moși), înainte de întărcatul mieilor și de aleșul oilor—deci

efind toate vile sînt la tirlele stăpînilor — se tunde. Tunsul se face odată pe an, durînd cîteva zile și făcîndu-se de fiecare stăpîn de oi. Se întrebuintează pentru această *fourgeon* și *balnești* (făcute de Țigani, sînt de obicei mari, bine ascuțite și alcătuite din două brațe, *fofeti*). Cînd se tunde oaia, este prinsă de picior și pusă jos, cu fața în sus; cel ce o tunde șade tot jos, pe pămîntul gol, ținîndu-i capul sub subacora stîngă, ca să nu se miște. Tunsul se începe dela cap, împrejurul gîtului, apoi pe pîntece. Pe urmă oaia este sculată în picioare, ținîndu-i-se capul între picioarele celui ce o tunde (aceasta e acum în picioare) și tunzîndu-i-se lina de pe spinare. Unii încep tunsul dela picioarele dinainte, mergînd jur împrejur pînă cîtră coadă. Fiecare tunde cum îi vine mai bine.

După ce e tunsă lina de pe oaie (poate cîntări dela 1-2 kgr.), se face *hoț*, se strînge, răsucindu-se, și se duce acasă spre a fi păstrată. În urma tunsului lincei, și tușnăzî pîntecele, coada și picioarele.

Fig. 20.

Lina aceasta se numește *flocă* (se spune chiar despre o oaie tușnată: „numa a flocăit-o”, adică „i-a scos gîtleanții de lînă”). Tunsul trebuie doosebit de tușinat. Tunsul e tunderea lincei întregi de pe oaie; tușinatul e numai tunderea lincei dela extremități: picioare, pulpe, coadă, pîntece. În afară de cel amintit, primul se face dela 1-15 april, cum se desprîmăvărează și începe să dea iarba, deci înaintea tunsului. E necesar pentru că se curăță oaia de murdăria, ca „să nu putrezesc lina”. Lina aceasta se mai numește și *tușnătură*, scrivind la tesutul *pracoștilor* (cergi mai mici). Vom adăuga că pe la „Sînzăni” (24 iunie) se tunde (și *oștănesc*) și mișii spre a li se lua lina (*nișt*) care a început să-i îngrezeze. Aceasta se întrebuintează la postavul de făcut sumane.

După ce este tunsă lina, pentru a putea fi întrebuintată trebuie neapărat curățită de praf, noroi, bălegar și mai ales

de sebum-ul numit *nauc*, foarte abundent primăvara. În acest scop femeile se duc cu un *fereden* la o apă curgătoare, fac focul, pun într'un ceacou apă să fiarbă și cu aceasta opăresc lina în *fereden*. Apa fiartă curăță lina de usuc. În apa aceasta preparau bătrînii colorile vegetale. Lina după ce este bine spălată în apă fiartă, și *fiapczăști* în apă rece și se pune undeva la soare să se usuce. În cîteva zile uscatul e gata. Se scormini apoi și se *kaptini* cu *kaptini* făcuți de Țigani, scoțindu-se trei calități de lina: se aleg întii firele mai lungi, *păru*, întrebunțat în *urzit*, apoi *nezuru* și la urmă *canuru*, întrebunțate cu *bătături*¹. După pieptănătura lina se toaree și se țese în *ifari*, *șivoresi*, *șerzi*, *procoșit*, *osol*, *gluzi*, *dănați*, *trăști*, *avriși*, *șiorak'i*, *oșeli*, *mănuș*, *kaptari*, *liușeri*, *plocăz* etc. Din pieile oilor și mieiilor cojocarii fac *buaz*, *kaptari*, *coșonși*, *căștuli*, *puzi*.

hrana și îngrijirea oilor

Grija Vrânceanului pentru oi e ca o pasiune sfîntă, căci oain e socotită drept animalul binecuvîntat de Dumnezeu. Dorința oricăruiu e să aibă la casa lui cîteva oi și *kiabur* e numai cine are 100-200 oi. Chiar dacă cineva are bani sau pămînt mult, nu e destul de apreciat cînd nu are „botei di oi” și „hărgeli di cai”. De aceea omul acesta de munte îngrijește cum poate mai bine cele cîteva oi de care un se lipsește niciodată.

În timpul iernei le hrănește cu fin pe care îl alege de o calitate superioară: „mărunt la pai și cu flori mulți”. Pe deasupra le dă cel puțin odată în zi *zahareli* (*zakarupa* e tot ce se dă oilor, afară de fin, amestecat cu puțină sare și apă): *tăriși* (udate cu apă și sărute), *poncovniși* (floarea și frunza de cînepă udată cu apă și sărutată), orăș etc. Se dă

¹ Cf. Ion Diaconu, l. c., l.

fin la oi de trei ori pe zi, iar apă de două ori (cînd se întimplă să fie un izvor pe aproape sînt *adăpostî* de mai multe ori).

Finalul rîmas pe urma oilor, după ce au mîncat, se cheamă *toriști* și e adunat spre a fi dat la vite mari, mai ales la cai. Se spune chiar: „sî viri cai în toriști” (sînt duși să mînfuce în țureul unde s'a dat fin oilor).

Primăvara, cînd oile sînt fîtătoare, sînt hrănite mai bine, ca fin anume pîstrat pentru acest timp, dîndu-li-se de 3-4 ori pe zi. Cînd „a dat jarba” sînt scoase la pășunat pe izlazuri și prin împrejurimi, pînă vine timpul înțăreutului și a transumanței la munte.

În timpul cît pase oile la munte ciobanii se feresc să le poarte prin locuri accidentate (*kei*), mlaștini (*zavîrcuți*), sau pe marginea apelor, căci de aici se pot ungea de *gâlbazi*. „Pe locuri k'etroasi” nu trebuiesc purtate, fiind că „li scadi laptili”. Din contra, sînt cîutate „locuri scursi” unde „paștîța-i bani”, unde sînt „jerg'i întrezi” (iarbă nepăscută de nici un animal). Se știe că oile fug de „jarba păscuți și bantozîti” (căleuță de alte animale).

Oile pot lua paraziți de prin ierburi: *jultuși*, *căpușă* și *cîrăelu*, mai ales cînd „dă colțu jerg'ii”. Mai primejdioase sînt *gururja* și *vărsatu* și rău este cînd *sînteriază*, fiind că „mă-nîncei lacum, flămîndi”. Oile cînd se îmbolnăvesc la munte sînt îngrijite de haci și seutar. Pentru gurure se dă animalului „steg'ii k'isati”, iar cînd e sîngerat i „si lasi sîndi” cu cuțitul: i se taie puțin urechea ca să curgă sînge, se bate cu o moia și pe urmă „si răsufli, daci-i di trecut; daci nu, la tetja-mogi 'n djal” (v. text. II). De vărsat, oia „si strîghești” cu *strîgheșta* la o vină. Înainte de a se ivi agenții veterinari oile erau vaccinate de haci și seutar într'un anumit fel: se ducea haciul cu o monedă de doi lei la un „Țigan” și-i făcea „un uc di arănt”; prin urechile lui se trecea un fir de mătase, se tîna apoi o oia bolnavă de vărsat, se lua „copturi dila supraoara oii” sau dela picioarele anterioare ori posterioare, sau dela gură și se vaccinau oile vechelalte în piele,

sub coadă. De multe ori se întîmpla de „prindia toată” (cf. text. I, II).

Cheltueli și venituri la oi

Cheltuelile cu susținerea unei oi sînt următoarele:

Plata personalului dela stîină dela 15 mai-15 august este de 25 lei și 3 kgr. făină de porumb, pentru fiecare oaie. Fînă consumat în timpul iernii împreună cu tînăul obișnuit costă cam 40-60 lei de oaie. Anual se cheltuiește cu o oaie 90 lei.

Veniturile aduse de oi sînt următoarele: lîna brută se vînde cu 80 lei kgr.; mielul, cu 100-150 lei; o oaie cu 200-400 lei; un herbec, cu 250-400 lei; un cîrlan, cu 120-170 lei; o capră, cu 300-600; un țap, cu 300-600 lei; un ied, cu 100-150 lei; brînză, 35-50 lei kgr.; cașul proaspăt, 25-35 lei kgr.; pielea *belîi* de pe animalul tăiat, 100 lei; o *kelticel di sel* (pentru căciuli) 80-120 lei; kilogramul de carne, 15-25 lei. Anual se poate cîștiga dela o oaie 150-250 lei, numai pe brînză și lînă.

Rasa oilor și numele lor

Oile din Vrancea nu sînt astăzi de rasă pur vrancească. În satele de pe Valea Zăbulei și Nărujei, situate în apropierea județelor Rîmniceul-sărat și Iuzău (Paltin, Spulber și mai ales Nereju), oile se aduc din aceste părți. În celelalte de pe Valea Putnei se aduc dela Cașin, Soveja, Cîmpuri și deseori și din Ardeal, dela Brețcu etc. Mai ales după război s'au cumpărat oi multe din Ardeal și chiar de prin Piatra-Neamț și Basarabia. Rasole sînt următoarele:

După semne externe:

Ouin *bucălai* (pl. *bucălăi*), albă peste tot, dar cu obraji negri; la cap pistruiată ea și la picioare.

biul (și *belii*, iar la pl. *belii*), albă peste tot.

bîronul (munită și *buzată*), punctată pe bot cu negru și alb.
brjoci (pl. *brjaci*), albă la păr și cu o pată neagră la bot sau în frunte.

brumării (*sintii*), neagră la bot,
corboasi, neagră cu pana corbului.
cornuți, cu coarne mari.

cornuți cîrși, cu cornele întoarse.

șioani, cu un corn rupt.

șuți, fără urechi sau cu urechi mici.

lai, nici albă, nici neagră (sură căruntă).

oakiși, albă peste tot, dar cu cercuri negre în jurul ochilor; neagră la ureche, la bot și pe frunte.

obrazuți, albă pe o parte și neagră pe cealaltă, iar obrazul negru.

ruaci, oaie din Basarabia, roșie la bot,

ștrbi, neagră, puțin țigăie, cu părul scurt; altele puțin roșietice cafeniu.

șingurii, nici aspră (țurcanii), nici moale (țigăie).

țigai, cu lina albă, măruntă, scurtă, deasă și moale („afinar” — moale ca puful la lînă).

țurcanii, cu lina aspră și lungă, „șticuși la lînă și năgrii”.

După vîrstă:

butal, berbec castrat în vederea îngrășării.

berbecii, în general masculul peste 2 ani.

cîrlan, *cîrlani*, dela înțăreac pînă la un an.

nel, *șifa*, după fătare pînă la înțăreac.

șicari, oaie tină, între 1-2 ani.

mînzari (pl. *mînzorți*), oaie peste 2 ani.

rudăștu, berbecu de prăsilă.

terțiu, berbecu dela 1-2 ani.

Nume de capre, după vîrstă:

capri, dela 2 ani în sus.

ieci, *ieci*, după fătare, la 3-4 săptămîni.

părtișu, țapul în vremea prăsirii.

top, masculul în general,
vâtnă, iadă dela 1-2 ani.

Semnele oilor

Fiecare stăpin își are semnele lui cu care însemnează
oile primăvara spre a le putea cunoaște toamna când le va lua
dela cioban pentru iernat. Acestea sînt de mai multe feluri:
1. *bărbăriați* (un sfert de ureche tăiat); 2. *k'icătari*; 3. *cîrlig*
(urechea tăiată jumătate, în felul unui cîrlig); 4. *furcaliți*;
5. *peșiș* (*peșiș*); 6. *rățezatu, rățez* (se taie virful urechei);
7. *predușiei infundate* (urechea e găurită la mijloc cu 1, 2, 3
sau 4 găuri); 8. *predușiei scosii* (se spintecă urechea pînă la
gaură); 9. *suituri* („înapoi și înăinti”); 10. *virtezu*.

Între ele sînt combinații: pișcătura și furecapi la urechea dreaptă, producerea cu rățezul, sau pișcătura cu rățezul, după voință. Toate semnele se fac prinăvătura „la abes”, cînd oua este încă mică.

Indeletnicirea de cioban și viața lui socială

~~/ Ciobănia în Vrancea înainte vreme nu era capriciu sau întâmplare. Din vechime, a fost o adevărată instituție și o indeletnicire statornică. Cine se făcea baci, de exemplu, nu putea fi improvizat, fugind dela munca ogorului; trebuia să aibă ani îndelungi petrecuți „dipi coada oilor”, deci o adîncă cunoaștere a păstoritului, căci el este o pasiune vie. Bătrînii spun uneori că trebuia „și să nasci șpoban” dacă voia să se fie de oi. Ucenicia se începea la șapte ani și mergea la bătrînețe adînci. Ca să ajungă în Vrancea baci era nevoit să înceapă cu mînatul oilor în strungă, să fie apoi mijlocos, scutar și la urmă baci, cea mai apreciată treaptă în ciobănie.~~ / Baciul Anghel Foră (fig. 31), din Spinești, îmi spunea cu mîndrie: „mama m'a dizbăscăluit războiu și armată, încolo dila 7 ani și pînă az (52 ani) am mubat dipi coada oilor” (v. text. II). Nu de multe ori de dragul ciobăniei fugiau Vranceeni din armată: li se făcea dor de oi și plecau. De aceea ciobănia a fost întotdeauna respectată și cințată de Vranceeni. Memoria populară cunoaște încă baci vestiți din entare sat¹ sau ciobani mîndri care cînd venina în horă sau la naunți zvrăliau bețele grămadă în mijlocul horei, făceau horă lor separată, iar lumea plină de admirație se temea de ei și-i respecta.

Unii din aceștia ajungau uneori primari în sate, iar alții plecau dela oile dragi și, lușind cîteva slove dintr'un ocașor, se făceau proci sau călugări. / Ciobanii ~~de-nitfel~~, nu erau căsătoriți. Cînd se lăsa cîte unul „di burlășii” și se căsătoria, părăsia și ciobănia, fiind că ciobanul în ochii Vranceenilor trebuia să fie liber, fără griji cu gîndul mamei la oi.

¹ Ion Diaconu, I, c.

Cu adevărat dragostea de oi a fost odinioară religia ciobanului vrâncean.

Bacii și ciobanii vrânceeni erau vestiți pentru priceperea lor. În Moldova și Muntenia erau cântați înainte ciobanii

Fig. 31. Baciul Anghel Foril.

dela Soveja, iar astăzi bacii din Vrancea sînt angajați „la cîmp la băsii”, de unde au împrumutat uneori căciula și cămașa ciobănească (fig. 31), renunțînd uneori la portul străvechi și chiar la vocabularul lor păstoresc (zie *cîrd* în loc de *boteș*; cf. text. II, VI).

Acum ocupația păstoritului — care ne-a păstrat sufletul întreg cîteva secole — este în Vrancea în regres. Lipsită de pasiune, e mai mult o nevoie simțită, o ocupație necesară, pentru că aici nu e altă posibilitate mai comodă de trai. Fața nouă a vremurilor a făcut din Vrânceanul-

cioban un om impropriu păstoritului: preferă să se lase angajat pe nimic la munca societăților forestiere, care despoine muniții de păduri, și nu mai înțelege pe buniceul sau tatăl lui care se mai „ține di oi”.

Ciobanii de astăzi — cîți au mai rămas — au pierdut mult din prestigiul înaintașilor. Am întilnit pe unii care mai puteau cînta doar melodia *Mioriței*, cuvintele știindu-le vag.

La munte traiul păstorilor e destul de frățesc. Zina — ocupați cu păstoritul — nu prea au chef de vorbă între ei. Cu oile la pășune, cîntă frumos din fluiet sau caval felurite melodii. Seara înasă la lumina focului stau și glumesc, rîd, ascultă povești cu Feți-frumoși și lăciună.

Dela munte (între 15 mai-15 august, cît ține păstoria)

¹ *Ibid.*; cf. și text. III.

ciobanii nu vin în sat decât la Sf. Ilie (20 iulie). Atunci e obiceiul ca baciul și scutarul să vină „dă vali” ca să arate stăpînilor „cum merzi stîna”. Iau cu ei cași sărați, caș proușpăt, urdă — și satul stă de vorbă cu baciul și-l cinstește la circumnă. Se obișnuia înainte să vină ciobanii în sat și la mounți. Întîlnirea aceasta era o bucurie pentru toată lumea, căci se făcea hora mare, fetele și nevestele priviau cu admirație pe ciobani, iar rudele acestora se simțiau mîndre¹.

Literatură păstorească în Vrancea

Față de ce relevaz în altă parte² nu voi mai adăuga multe.

În adevăr, adevărata poezie păstorească în Vrancea e *Miorîța*. Peste tot cunoscut motivul, cu drept cuvînt — prin frecvența lui — poate caracteriza o aptitudine specifică și indica vechimea de necontestat a unui fond poetic. O generalizare pripită ar conchide că numai aici poate fi localizată dintru început geneza motivului. Dar nu e vorba de păreri personale, ci de adevăr. Pentru această dovadă se știe că mărturiile istorice nu ne stau la îndemînă. Sprijiniți însă pe relativa cunoaștere a formărei oricărui motiv popular primitiv putem afirma mai degrabă că în Vrancea găsim forme ale *Miorîței* de un aspect destul de vechi. Sigură origine va rămînea însă totdeauna o întrebare. Dar anonimul creator care a alecutit primele versuri pare mai mult să fi fost din Vrancea,

Fig. 32.

¹ Ion Diaconu, *l. c.*, I; cf. text. IV.

² Ion Diaconu, *l. c.*, I.

Orice bătrîn nu esită niciodată să spună aceasta. Prin tradiție se știe că în Vrancea s'a născut *Miorița*. Aicia însă nu găsim un argument definitiv; de aceea recurgem la ceea ce vine să spună logica.

Fig. 33. Baciul Costin Nagu.

Amintiam undeva¹ că localizarea unui motiv popular pe baza intensității lui de circulație e un indiciu pînă la oarecare punct. În nici o parte nu circulă unii vin motivul *Mioriței* ca în Vrancea. Și din acest punct de vedere credem că trebuie privită *Miorița*. Ca și oricare alt motiv popular existența lui vine numai într'un loc oarecare e faptul unei circulații continue de-a-lungul secolelor și a nașterii lui întîmplute aici. Orice alte concluzii, pornind din analiza strictă a motivului, vor privi, hotărît, numai realizarea estetică și nu vor stabili deloc precizia lui origine. Sau, dacă se poate afirma ceva

în acest sens, apoi nu se poate admite decît cu rezerve stricte, așa cum s'a și întîmplat. Variantele nouă adim viitoarelor analize critice elemente destul de contradictorii, suficiente — cum am mai spus — ca înțelegere estetică, debile însă ca înțelegere istorică.

Alte elemente folklorice păstorești nu au găsece astăzi în eupriasul ținutului. Existența citorva motive lirice, cunoscuta și aiurea, poate fi o dovadă a aspectului general păstoresc al neamului nostru².

Folklor epic păstoresc, în afară de ce ne poate da *Miorița*, iarăși nu găsim. Credințele despre păstorie sînt fragmente

¹ *Ibid.*, I.

² *Ibid.*, II.

din ce putem emcaște de aiurea ¹. Folklorul musical e însă mai variat. În afară de câteva variante ale *Mioriței* se mai cântă din fluier *Clatica stînii* (se cântă cînd se pornesc oile la cină), *Clatica oilor*, *Ștrîgac oilor* și unele doine.

Texte despre păstoritul vrăncean din trecut²

1

Is șjolan di patrușii și opt di unj, da di cin știg jey și-i lunja, am apicat el pi la Sfîntu-Șjorgi, primavara, s'aduna lunja în capu satuluș di el sfîntuș și el fact cu tîrlili la vara așeja. Plătja pi-a lunșii ești trei, patru sutu di lei, pi vavr, un șjolan. Înăinti di războj
5 așa el plătja. Cin jeram jey tîlur, di jera banj din vakju, jera ești doi, trei și patru galbinj, un șjolan. Rar cin plătja ești șapți galbinj un șjolan mari, da bun. Sel nîlboșu și sel nîc jera plătîș cu ești doi galbinj, li todja primavara și cin i el ura șjolanuluș cu stăpin'su li zisja: „și-am haplînt, dă-și drumu el mă due la altu”,
10 și pleca, el nu-i putej tînt.

Aisj la noj la Cozânj, la K'etrișelili, jera stîna șju măj lunj în oș Negireglu-s mai vestîș, el ay patru stînj și Tulnîșî ay trîș.
...Dîli s'abolhog'ese, buti-li gîna. Șjolanu cari-i șjolan li dă burlenj și li cant cu pi copk'ij. Di galbăuari taj ouja la oșj la o
15 vinj și-j dai steg'ii cu lapti dulși, și cu apl, și-i dai și usturoja di-un risug.

Rășugu-i raș, el treșî piu ja. li dai rășugu — o burjani — și-j k'isiz usturoju și-j dai. Di gurari n'ari ljac; zăși plîf al ilu-
10 jegî și-i treșî li v'o dîli.

Ducl fașî căpuș, o tîuz și k'eri. Quja sri clătica li. Șjolanu, cari-i șjolan el tîni di capu li: cin i țoami nu-j dă apl. Acu așa-i
15 c'a ișt lunja pi dos.

Odall șjolanu cari-i pi an li da doșt pîreckj di țîrî, doșt cămeș, glugi și saricî. Cășjula j-o dîdja di-un cîrlan. Ja atla jera
20 cășjula... Acu unî măj jeshî cum jera odali? Acu și jarna ombli cu pâlării'n cap, et-j tîdulî. Sarica șjolanuluș jera plîf ișja... si

¹ Femeile nu trebuie să meargă la stînă, „el nu-i oblișoș”. Din bătrîni se știe că trebuie să se păstreze aici „cârșănișja”. În caz contrar li merge rău tîrlei: oile nu mai au lapte, beluza nu se face bună și fiarele fură mîlî.)

² În afară de cele amintite, inserăm aici câteva texte, destul de interesante pentru înțelegerea trecutului păstoresc al Franței.

dorâi și'n zăpadă. Cârți jera măi leniș și culca și rămânja sup zăpadă.

Nol Cozâni ținam oîll la muntii țoatî vara, și tuma dipi
30 sfînta-Dumitru li dam di vali la grok'î, dipi coștri, cf uni-î coștri și
numești „grok'î”. Diposeja jerna'n sat la țăminî.

Păuleșji-Coza — ciobanul Tăgădir P. Tuduraki, 78.

II

Aș avja și-î spuî multi, d'apoi dmnjate și-î spuî plevurî di-a
meli? Ieu am fost șjohan di cin n'a făcut năuca. Numă n'a diz-
bășcăluit războju și armata; iacolu dila șăpti anî și pînă az am
umbtat dipi eçada oilor. Tare și-a fost drașî, c'așa am apocat din
5 bătrînî. Uni și pomînja sclerî di jeshja di șjohani dî-acu? Acu fuî
la oî cã i lenî, da alunși li jera dragi țaja. Din bătrînî nu și fășja
orșini bașju. Ti fășej lntăj strungariju, dî-acolju fiălocăș, dî-acolju
scutarju și, he, he, la urmă bașju. Bașju-î om diștept, nu-î om prost.
Daci-î pi sk'ınaria lui chti ob suti di oî și chti trîj și di kili di
10 belnzi, trebi și h'îi tari. Da acu, nu vez? Chti oî așja bașj. Bașju-î
stăpînă stînîj și jol și'n răbojn cu sutu. Di jol asculli și scutarju
și șjohani șjohani, jol li sfătujeshi pi toj: „mă, și ti dușj la locu
cutari, ei-î jardi”. Daci n'asculli, puni mîna pi tășjani, cf șjohani
trebi și știl pi unî și daci oîll. Oîll nu-î g'ini și li poartî pi kej și pi
15 zăncurî saș pi mărșina apilor, cf și umpli di gălbuzi. Da nișj pi
locurî k'etragast și nu li dușj, cf li saci lapilli. Pi locurî scursi-î
păzștja bunî, cf-e jerg'î întrezi și li pîleşti.

Pin zăncurî ja fultuș, căpușă și cîrăclu, cin dă di colju
jerg'î. Da-î măi ră gurarija și vârsatu, și si feriasci Dumnezeuju cin
20 sînțerjazi, cf mîlnet lacun, flămbedi.

Li nevoi mari pi bașju și pi scutarju daci s'imbolnăg'esc la
muntii. Daci dă gurarija pisti ja, li dai șteg'ii k'isati. Unli sînțerjazi
și-î laș șiuzi cu cuștin; li taj o liaci urekja cu și k'icuri sinzi ș'o
baș c'o nuja. Si răsuffi daci-î di trocat, daci nu, la totja moșu'n
25 diai. Și măi trăzjam cu oîll cin s'imbolnăg'ja di vârsat, pin nu ni
așentî iștija! Si dușja bașju cu ș'o doat după di arșint saș cu doi
franș di arșint la un Tigan și-î fășja un ac di arșint. Lua pi urmi
un h'ir di mătasi și dipi și tăja o pai bolnavi di vârsat, li lua
copturi dila supștouri oî, saș dila k'isjoru di dinănti, saș di dinapoi,
30 saș dila gurt ș'o impunșja la k'eli sup eçadi. Uniorî priudja țoatî.

...La stîln șjohani și țini di oî. Mîlnet și jol și poati: mă-
ligi cu beluzi, ueli, caș sîrat, șintîj. Șjohani țini și post — postu
Sink'etruhuî nu pria — și mîlnet fuseli, mînciș h'ort cu șjapî,

cu ardeji — ca cu ştiru — şi urzişj h'erti. Cîn s'întreapli di mîuri
35 cîşj-un cîrlan, îl h'erbi.

...Şjobani s'îmbract cu cămeşa şjobăntasei, cu k'epariu, cu
suman, cu gingi ş'n k'işjori ari ok'insj cu og'eli di lîul. Cămeşa
şjobanului trebi s'îi la negriaji ş' s'încătrăneşti cu omag ş' sî-
40 rigosi. Ieli cum o faşj. Tok'estj lîtr'o qail uol di qai ş' puî in jel
stiriggal ş' omag. K'işj ş'o lîact di cîştal, cî-j h'und, cî nu intriapa.
Dipi asta h'ergj qala o bucati bunî di timp ş'o răseseşj dî-o parti.
Iej dipi asta o stîblî di busijoc ş'o moi in qail ş' moşj cămeşa
piati tot. Dipi di s'î usuel lîtr'o zî o portj igali vara, cî nu joş aduşi
uşor skimburi di din sat, cî-j diparti. Ţînj-o varî ş' pî urmî s'î tai
45 ş' faşj albu. Itari nu-j faşj cu unşari de pasta, cî-s di lîul ş' s'î
murdărese îj.

— Au şjobani buşimj la stîul, Cîntî di gustu buj. La K'etroso
cîntî di lui pîmîntu. Îj di paltin ş'î-j luvîit cu cozi di şiresj.
Simpouî s'î găsăse rar acu. A k'erit. La stîul n'ari başju puşel, cî
50 omî s'î apîri cu cîni. Ari la betj cuşli di h'er cu prăsăli di alant
saşj di corn di herboşi. Îj trebni cîn bu cîşj-o qai ş' cîn last sînzî.

Dapî primvaru-j feumos cîn s'î sui oîli la muntî din sat.
Pîni s'î botejoc, pîni s'î nvaşj unîli cu altîli sîl'n sat o lunt di zîli,
cî dael nu s'î cunose, s'î k'ueî pîni păduri una di alta. Dipi ş' s'î
35 aşazat im botej, s'î sui la muntî. I-un zg'erit di nu s'î măj ştiî pî
drum. N'ei-s nişj ş' unî măj fraşz k'iel pî drum; da-j ja şjobani'u
pail s'î-j duşj pu la stîul.

La stîul unî başj dî piati cap brînză, da nu-j şîntîit. Ineru
s'î-j buşj zjoc di om. Qamîni dael vodî cî başju n'a făcut brînză
60 pî dreptali, măj bombănesc ş' pî urmî taşî, cî-j în eu gură: cî
î-a măj făcut brafzî bunî albutî, c'a măj vîlja jel ş'î-a măj faşj —
ş' g'etî om taşî.

...Şjobani dîla noj avja — cum epuj nîniata — aşj pestrişj,
da avja ş' curăli di Ţîntî cumpărati dîla Braşov. Acu s'îduc dîla
65 Focşăni ş' dîla Punsjîl, da-s tot dîla Braşov. Purtam ş' ieu in
tîneresj, da acu î-an lîsat ş'an luat brîu ş' kîmerjî. cî m'au
măj hîrbuit. Am păşit mult'n g'japa mja. Am fost ş' pî di valî başju
ş'o cîşva anj. Acolu la botej zîsî cînt. Pî urmî ju am vîut
la noj la Vranşja, c'atîşj îs diprîns.

Spîneşj — bociul Anşj Forli, 52.

III

În oî Negrileşj jera măj bogat, cî îj s'î ocupa măj mult cu
creşterîa g'îtilor. Dî-acolu vinja Bîrsăşti cu Topeşti la un loc. Acu
şînzăşj di auş ş' măj bogat qamînj din Vranşja jera Şărbăneşti

dila Năruza. Si zîsi el Băcovnicu bătrînu avja gîti, și cin si didja
 5 șjos gîtili din Răjuț in Nîlcov sîca apa, nu măj avja di tuda bja.
 Jel avja muntli luț. Lapușu, Dj-acolja, dipi dîneu vinja Popa Tafti șel
 măj bogat din oi, dj-acolu Popa Tgadir Tătaru, dj-acolu aișj, in Tul
 nișj. Nuculaj Băzui cili patru pîn la șin sutu. Incepăși jera Popa
 Tafti cu cili șin pîn la gîsi sutu și șăpti și op sutu di oi. Dj-acolja dipi
 20 dîneu vinja Ion Macovej din Noroțu, lala lu Popa Tgadir Macovej.

Negirlești si ocupa mînu cu croștirja gîtilor, el au muntli
 diparti. Merzj pîn lu Păjeșuqiu muntli și casl o zi. De șoja avja oi
 multli și bunli ei li dușja acolu și stîlju țgati varu cu jeli. De Popa
 Tafti jera tari. Pîn nouțășj și pîn jera Popa Tafti la Coza, la hano
 15 lu Baluș și lja gîlu. Jel jerman acolu. Jera cu Popa Kersju, cu Ne-
 cula Botezatu. Cili jupij treșja pi Durabrev lu Păjeșali și si uța
 cu binocu lu jeli. Ij zîșja *okșac*. Numa-l auz: „mă, di țj-ar hî
 fost drazj finelili cum și-a fost cili, nu țtîș si s'ntîmpla cu minj”.

Cin si punja șjaban lu oi totăj alezja din băjeți șaminilor
 20 șjabanj și sinatișj. Nu si punja cu acu toț copk'ii. Cij a toșt pri-
 marj lu Vraușja a fost totăj șjabanj di flacăj, cum ij Nițj Dănil
 și Anșil Dănil lu Spineșj. Jeli, Vasli Dănil n'a fost șjaban lu
 nișari cin a plecat lu nouț'șăpi lu armatj? Tgumna a plecat dila
 oi. Ș'a fost primar pi urul v'o douț'șăpi di anj. Lu Negirlești a
 25 fost leșanu șjaban și pi urul primariu. Tica Moșu, Duănilu
 Njagu, n'a fost lu oi și di-acolja primariu? Văr-en Costin Njagu a
 fost primariu, da'ntăj șjaban.

Jera g'ini'nănti. Ș'a dus și timpurli, ș'a dus tot. Nu jera dă-
 rali marj alușj: nu jera acslz. lișențli. Fîicari fâșja crișni cum
 30 vija. G'inu si empăra țiri dari.

...Munți jera măj vesli cu acu. Tjî mînti ei n'am dus —
 eam di pașpăși anj. Trebi sî h'ii pu'zî și lriș di anj — lu Zhojna,
 cu țetja. In Kăllj jera mînu o potie'așu... Acu-j pustil, șălanil, el
 s'a băjet pădureli. N'isina avja moșki pi ja, avja mățușaj și jera
 35 plint di păstrăv. Acu nu-l fișica. Cătri jera pustii și n'auzaj țpenii
 di om. Numa k'itulișja jera pîn păduri. Incolu nu jera păștri.
 Căcu nu elata lu muntli. Jera cătri pustii. Braal avja un fel di
 mățușaj, si kema flaf. Așu-j zîșja lumja. Numa n'arob pi țetja:
 „măj țeti, și-i asta” și „Asta-i lînt, cu țetja”. „Cum lînt”? „Jeti și
 40 bradu ari lina luț, ca cili”. Jera mățușaja șoja, el nu bățja vîntu-
 rili și nu umbra lumja pîn păduri.

Spineșj — Ion C. Diaconu, 58.

IV

Bătrîni lădja casl nișj, frati țeti, cin am fiicut-o țj-a mia,
 el țira lumja'n sat, ei jera di țirari: „mă, și cas'a fiicut Costin

Njagu'! li diji săpti zăși doj, cum o vez dmnjata. C'o fășia ſic,
piutru si h'i cald și si n'o ja vintu.

5 ...Am umbhit pîn'a nu m'ănsura opt anj niskimbat cu oili.
Am m'aj fost acu bașu v'o șeș' anj. Di h'air am m'aj făcut armata,
pi urul m'aim luat iar di h'ășii. Da alleșu jera lucruri din vekju.
Aiș' în Tulniș jera trei stuf și jera m'aj g'iol înainti, ci jera pa-
măi m'aj d'apăleziri. Ci punju bașju cu zășujalf: din o sutl di
10 ocel di beinzl ly lna jol zăși ocl. Oili s'itja la muntl pîn la Sintă-
Mărija mari și gamini si dușja atunșj al-o ja h'efruza. Du la Sintă-
Mărija mari cu oca vekj: doș' ocl și ziamătati vekj, cu oca lu
Cuza, ș'o ocl di tot lu zăși oș. Dila Sintă-Mării mama li punja pi
lupli și da la șinșj oș o g'ăljat. Primvara, cin si toșja șjebani,
15 s'aduna lumia pi K'ise și si slătujă: „Jol si lușim așa ș'asa”. Și
s'infăleșja lumja ușor și di p'impăcari si suja oili la stuf la Bradu-
lu-Bucur, la Macradeg și la Curniluri. Acu a ișit r'ap. Îi cu g'ă-
ljata: dă citi doș' g'ăleș di oai. Orj apucel, orj n'apucel. Atunșj nu
rămănje om si nu ja, ci si fășja acuncătpari: s'aduna h'efruza toșt
20 și si vidja cili sutl di ocl-a și di-acolju s'arunca di-oai. Cu c'ntarju
Cuzl vinja doș' ocl și ziamătati. Unierj s'infăpja m'aj pușin, da
tot pi oș s'arunca.

 ...Sut m'aj bogat în oș a fest Negirtoști. Îi sutu m'aj mari și
oș m'aj multl. Jera Tăfesteș' toș, Dăscălești, bogat tar! Ci jera o
25 h'udulii pi șol cu oș multl: carj-avja oș m'aj multl jera m'aj bogat
lu sut. Aiș' lu noj a fost bogat Băzul: avja cili șin sutl di oș, cili
șajșeș' oș și cili trișeș' di g'iol mari. Di-acolju aldi Popa Necari
avja cili trei sutl di oș și șajzăș' di oș. Avja prenel di caș, adicel
h'argolii di caș. Putja si feli cili doșșeș' jepi, ci lupk'i nu intru'n
30 jeli, ci jeli-așa... si strinșja armăsari împreșjuru lor și nekeza și
lupk'i nu'ntrătoja si intri. Juma nu m'incea cai fin, furjescel
Muezșj. M'incea pîn păduri magur și h'itja la șajaral, ci jera lo-
cari h'ubricali cu jarb verdi. Da omătu la o parti cu cokita și
m'incea jarba șeja di pi sup zăpadl. Muzl-i punja la grăzlin, nu-i
35 d'ă'n păduri. Numa'caș' și marj jera sloboz pîn păduri. Fruti, Ne-
corogli avja o sutl șajzăș' di oș, si m'aj vorhit jera alti vremuri
atunșj. Vintu nu h'itja înainti ca acu, ci jera păduri d'jasi, nu
jera muntl golas. Cin umblam jeu cu oili. Pucna asta a n'ăștri
jera s'infat tarl, ca o g'itl. Și mușkju legat di bolovanj, atla
40 jera... Di ploșat nu ploșa ca acu. Bubăja din negur, șeruja cu
zilili jera ploș dulșj. Mușkju jeli-așa zășja pi copoșj... ci jera gros
ca h'na. Bar cin vinja cili-o g'ittpari. Numa odali a șpălat țgati
h'erăstaili di pi Pucna. Cum, îj spoj, Pucna o treșuj pi braz și
s'arjaj dim bolovan lu bolovan, ci nu jera adicel jera brazu k'i-
45 ocel di-a-carmezju și treșuj pi Pucna ca pi panti. Pi braz jera
mușkju, ș'asa altrea mușkju...

...Înainti nu li da vin plu pi la Bobotiazl oilor, sau plu pi la Sfântu-Scriidon, la dogăspăi dekonvri, ef oili mînea în mînti jarbi. Pi Dumbravî jera un fetu di jarbi, Ursinî, jarbi grosî. O
50 mînea cai di fîmîni. Oilî nu vinja di valî plu pi la Sfântu-Scriidon.

Di dincolu vinja oil pîntre pășunî. Vera vîra pe își și jerna pi la cînk'î, pi moșî bojareșî. Pe îșja a vîrat la noj, pi la Mucradeu, ef s'împăca cu gaminî pîntre pășunat. Jera cîntîi bunî ca și noj.

55 ...Noj cîu vinjam la Sînt-Ilîi nojjam cămeșli cu unt, la stîuf. La horî și stînfîa stîpînî toj ni prîndjam și noj, zîncam o horî, dogl și pi urîni plecara la mînti. Stîpînî sta di vorbi în fîlțocu horî și și noj merzjam la fîcari și-i dam cîtî-o fîlîi di caș. Jera mîlîtîu în vromja nîja. Oilî acu nu-s oj, ef nu-s șjohanî. Daci jîlîj cu itari di bombac, cu mînea strîntî la cămeșî! Acu-î fusul, avoi mîri! Si salurî di somn, da nu cauti și h'îi sîntul gîja. Nu vez majata? Mînzîrîli dim Mucradeu pot.

S'a rîit di nu măj eri cum.

...Șineva, daci n'asja oi, nu-l punja șjohan. Ci și zîșja lîmja? —

60 „Daci n'ari nișî o cai, cum st-î h'îi, mă, dîli di-a nîja? Daci arî, si mîncîf pîntre-a lui și s'întunîcîf și-î păzîti ș'a nîja”. Fîtcari șjohan avja oilî lui. Nu gîsîi șjohan cu trîzîșî di oi. Avja cîti șaptî-zîșî, ohezîșî di oi. Iog, cîu m'a tîns pi mîni di m'a trîmîs la armîli la șajșoptu, avjam șajzîșî di oi. Li fîcîntîm în opt anî. Au fîcut șajzîșî di oi și dogîzîșî di galbîni di aur, c'atunșî zîncu galbîni cum șjoc'acu frînșî. Arîzîti am fîcut șaptî anî și zîc-mîtati ș'am fost grîjnîșîrîu.

...Un șjohan avja patruzîșî di lîj pi an. Dim belîzî nu lua nîdica. Î da glugî, saricî, dogl cămeș și trîj pîrakî di itari.

70 ...Cămeșja jîț-șaj și hîșî: tok'șîti unt într'un șjocî și punî omag și stîrîgîti ef pușîl rîșîni în jîl. Daci punî o itaci di rîșîni, li îg'fîșî nînosu. Nîșî purîșî nu s'întîng. Kjar atunșî daci ef punî purîșîli, nu măj h'îe'o stîmînt. Pi urîni urîzi cămeșja cu untu ista.

...Șjohanî avja la fîlțoc așî pestrițî. Li fîșjam noj din lîl, din par di capel, bîlan. Vinja aș'a'n șîptî g'îțî. Din lîl di cai jera frumgîșî și toîl cu gust.

Tutnișî — lîcîal Costin Niagu, 80.

V

...Înainti nu jera măj multî oj cu acu. Murja di gîrbîzî di și stînfîa. Noj avjam șjohan pi Andreș Bîlîral (am avîl șjohanî mult) și din sînzîșî di oi gînosu ef zîșî sag dogăspreșî a cămas. Aîșî avja uj măj multî Popa Necuțel. Bîzîl avja multî, cîli trîj

5 s-au di oț. Înainti jera cu zăsuțali; da acu ja leptili și fasi-ij
brlazl. Acum ja la șinsj oț o gâljat. Șădi nuna ntr'o ză, cîn la gălet
multi.

Tuluși — Cucuana Stan Njagu 70.

VI

Am fost v'o opt anj șjohan la hotej bojerese, di vali, la cîmp,
la Sînton Armam. Jeram toțiș opt mîrlitori ș'un cîrtan pi an, pi
la săptișăpti. Banj nu-ōj dîlja. Joram puș cu anu și toțiș la oț,
și nî leagj și pi noj inima; si li puctăm, si li paștim. Daci n'avej
5 oț, nu ti priōja. Zîșja cî nu ti traži inima. Primvara, fîta oili cîi
doj Ńej, ș'aveja berbeșj bunj, cî fîta cîi trîzășj, patruzășj di oț
odati. Zlusa cîn mă dușjam la păsșjuni și fîta, ij cîram cu su-
manu. Toț punjam sumacu și-ij aprok'ijam di oț. Pîni s'aprok'ija
oili'n păsșjuni li măj aprok'ijam di ij.

10 Jey am fost di vali, ș'am fost șăcman di averi. Am sluzit
la v'o doj, trîj bojerj: la Boștelăj, la unu din Gologanu, la unu
Sînton Armam din Focșanj ș'aveja oili tuema pi-o moști la Că-
lugira, ș'pri Og'ileșj, la Vadu-roșu, ș'pri Rîmnicu-sărat.

Jera șjohanj și di-acolu. A lor sumanili vinja'n tîgaj,
15 da sarisîli tot ca noj. Jeram îmbrăcaț grosu; totăj coțocu plu'aisi
la zemurki, di-acoluja avejam sumanu pi dîsupra și di-acoluja sa-
rica pîni șjos. Trebuja și h'li îmbrăcat g'ini, cî li punej la gura
perdeli, cî vinja'n ascuțju crivîțulușj, și jey dorâjam la gura per-
delișj, pi arîj cum și zîsi la noj, cîni și culea și dorâja pi posta sarisîj.
20 Cîn sîntjam șeva, nuna jey zîșjam: tali! Și jey nișj nu mă șjam
di colu. Cîni jera tarj di tot. Daci și scula cîni, si termina. Daci
nînzju, jey mă măj sculam dia loc; nuna mă sîltam, și jey dja-
supra zăpezi.

Fînu jera băgat într'un țirc mari, ij zîșja urman, ș'acolu
25 jera fînu. Încercam în șanii și vinjam la șăjvan, un șoproș tulora
așu... ș'aga...; jera cătund. Vîram oili acolu, la vreme tari. Cîn li
dîdjam flo, fîșjam patru porcui di flo isj, măj merrîjam și iar
fîșjam patru porcui, iar patru porcui. Li dîdjam deama din cîștî
ș'apli nuna tăbăru pi flo. Avejam cîi noj sutî plu la o hîi di
30 oț. Jeram săpti șjohanj: unu jera di pi Răjuș, unu dila Soveza.
Jera și dîpi di-acolu; dila Găurj, unu; trîi jera di pi-acolu; patru
jera di p'neșuși, măj vîdicaț, măj dipărtaț.

Pi urmi a diviniț vremeja di-am luat o fati dia Goleșj ș'am
35 dus-o la moș-dîju, la Suraja. Moș-dîju nuna a tăbăriș pi
mîni și mî'nsor acolu. Ș'acolu am făcut nunta. Tîpamna am vîniț
v'o doj săplămîniș la vîzaniș. Cum ij omu; Ceta unu, ij șeja. Ne-

vasta muma-âi spună lătrăo zi: „Ja, omuli, si morzim acolo la munti”. „Da si, fa, jey nu știu nica: nisi laț nu știu si laț. Jey gliu si port bășu”. S'a știut pînă primvara di muni: „Omuli, dacl nu plătești nînica di jerbărit, di nînica. Acolu-ș g'ini, li trai ferisît”. Întrî Sfîntu-Ștorgi s'întri Paști am pornit la djal. Si si fac nisi? Mă bagt Ion German cu unu Horșeu, un Zidan, mă bagt crîșmarju și v'o bun di zili a mers g'ini. Pi unsi si si mă fac? Avjam doi boj, lăi dăja di-adus o cărușî cu scindurî — o sutî di scindurî — doi lîj, Pupa Băzul. Plecam dimineața ș'ag'ia așpunzjam sursu acolu. Uniorî sursu la apcîndirîja luminărilor ieram azast. Du astu jera rar, jera așa am trait.

...În timpu-aseła si dăja oili cu marty, adici atîța oei di brînzî s'ă daj pi cai. Dăjam cîti trîj litri, cîti-o oei di cai pi varf. Dușja omu pulina și j-o umplia, căpășica șoia. Jera trîj stînj. Toamna muma nuzaj: „Mă, cît a dat la stîna vouste?” „Trîj litri”. Ista: „Trîj litri ș'un sînzoc”. Ista: „Eho, la noi o oei”. Cîti ni găsam noi tîrlili așa stam di vorbi. Atunșj nu vinja la sfîd cu gă-ljata. Jera cu narbu: s'împăca cu-atîta di cai. Dacl nu ișu brîza, plăția bașju.

...Șjobani, va si zici, ja oili cu numir și bașju cu marty. Si măj pristosășji, j-a luj. Dacl j'a dat marty, n'aj vorbi cu dînsu. „Jotî, mă, s'împlinît marty”. N'aj si-ș zisi. J-a luj.

...În Mucradey ș'n Cîrnăturî jera măj vestîli tîrlili și pi unsi la Bradu-lu-Bucur. Intăi, Intăi a fost stîna la Cîrnăturî. Dă'nțăi a fost stîna șja măj vekî la K'șeu-lu-Karagin.

...La stîl si cînta cîntăsi di oî: *Ștrăpăriti, N'iorija, Cînticu Șinî* cîtu dă oili'n șinî. Toati li cînta din fluir și din cavatu.

...Stîna o'aleșitîja din cîș stăpînj jera. Șinî ari oî li stăpînj, d'ar avja zași, d'ar avja sînzăși. Șel curî-avja patruzăși zisja: „Mă, a cui le oili di pi l'jonecl? Șel cu patru zisja și jek: „Ja a noastră”. „Mă, da nu-s a noastră”. Printvara cîtu si faci tîrlili, sfîtu lor jera pi-npocapi d'întăreșu, pi la Mos. „Măj, si fășim: unî daj tu oili?” „Păi, nu știu: si videm”. „Măj, si vez, ca si gliu și-avem tu Urhă noastră”. „Dă-l'n Macradey”. „Da nu li dag, el-s niști qamini kîsazî și grîntog”. „Da lu?” „Joc, im Bradu-lu-Bucur”.

„Așji, mînj ni-adomăm uneva si ni'nțileșim”. Șinduna qamini cam pin fuța bisărișji, el jera un păr muci și si dușja cu șeantî lumja și ni sfîtujuam. „Si si fășim di șjobani?” „Tu aj șjoban?” „Am”. Culu: „N'am”. „Mă, aj oî măj multî: cîntî șjoban, el li dag și jey ja tîni”. „Fac”, qamini s'întreba: „Cam cîș șjobani ni trebi? Cîti oî avem?” Da nu știș șjobani, el pin si punî l'întăreșu nu știș cîș trebi. Atunșj li hotom, atunșj s'aleșî. „Si cîntăm cam șasî șjobani ș'om vidja noi si s'aleșî”. La 'ntăreșu si știja numbru oilor, si bașja

90 scotolala eî șobani trebi la cîrbani, eî la mînzari, eî la stîrpi.
Și ton'ja șobani. Mîi rîmînja și jîi strungarî; aista-l punja la
umî. Oîi l'upîrea la umî. La umî li lîa doi aișj, la umîi acolo,
la Macratey, eî jera luera mîi dipîrtat.

Sîna o fîșja oamîni. Punja stîplîi trîi, putra oamîni; eî li
95 plîțja, eî li da din lîrl. Fîșja îj și fîșja. Din stîplîi umî da galjata
umî crînta, umî șlanu, umî volîntqari di eaș, umî zîgîlîa di urdi.
Li'ncîrea la colîgarî și pleca la umî. Stîplîi, curî-avja oî mîi
multîșqari, și dușja pîu acolo. Di aldi sîișj, șișî, ne și dușja.

La Sîndî-Mîcii trîișja brîza toali la cîntarî, cîti oel vînja și
100 fîșja aruncîțqari: cîti oî jera — cîti mînzari slîi — și cîti oel di
brîzi, și sî'mpîrța, pî numîra oîlor, la fîicari.

„Șobani jera tarî. Nu punja cîvîdi. Acu și puni di sîli. Atîișj
11 punja stîplîi și mî-l toșja mîmî'm banî; îj da și dîngî pîreki
di țari, și sarîci, și suman. Îj didja și straj. Acu nu mîi jesi 'n straj;
105 acu-ț feri dîla Sîntu-Gjorgi la Sîndîru putru, sîișj mîi di lei.

Umî pîrînt — oamîni sîișîi, frîntja salîlîi — dac'avja oî
multîșqari. Îl punja pî l'îm-su pî stîlî și bîjîeti lui jera șoban. Mîi
rîr cari punja um bîjocandru strîișî șoban.

Qlîti jera brîzi mîi puțîntîci, eî daci și dușja lîmîja la sîni,
110 îșja e'ô fîli di eaș, e'ô lîaci di brîzi, nu ea acu: și îeș cu mîna
goalt. Jera lîșcova di l'ebî di jod și punja brîza'n ja eîu pleca
la drum și la dîal. Acu și lîși brîzi multî, da-î mîi rî și nu-î,
e'ô mîlîncî și'n zîli di post. Cî, umî s'îa pîmîntî? Cîu plecam jey
la dîal, umî-șj jera sîi di dîs, așîan trîișta cu mîlîgi și cu sîapî.
108 Și eîu jera di dulșî, lîam o lîaci di brîzi lînr'ô lîșcavî. Da acu
zîși: „jey la pî drum”. Și mîlîaci brîzi.

Tulnîșj — cîobanul Ion Țîțu, 78.

INDICE

- acoperi (a și ~ brîza), 208, 233.
alesul oîlor, 205, 207, 280, 281.
alezi: ~ urdu, 286.
arcașju, 276.
arîpa (~ oîlor), 274, 276, 303¹.
arman, 300¹.
arunca (a și ~ di qai), 203.
aruncîțqari, 208, 301², 305².
așîza (a și ~ oîi), 207.
așîga (a și ~ oîi sau „stîplîi” clîi
se doe la sînt și lîuparî
brîza), 208.
așî (~ pîstrîi), 209², 302².
azjtorju, 271, 278.
bașju, 205, 207, 268-275, 277,
278, 280, 281, 283, 290, 291, 293-
295, 298¹, 299².
bîbal, 291.
bati: ~ eașu în putîni, 285; ~
lîpîli, 284.
bîrbîrîntî, 202.
bîșîi, 205, 204, 301¹.
bîtîtorju, 281, 285.
bîtîtura sîișîi, 276, 277.

- bălături -di linl, 288.
 băi slobănece, 273, 282, 293.
 behi (cai -), 290.
 bîni (cai -), 290.
 birsani (cai -), 291.
 bolei 265, 267, 268, 269, 271, 272,
 273, 277, 278, 283, 288, 294, 296¹,
 303.
 bolei (a sl. - oili), 296, 297, 296¹,
 304¹.
 boi (a fași lina -), 287.
 bricu (- oili), 270.
 briazi (cai -), 291.
 brigidog, 280, 286.
 brumării (cai -), 291.
 bucălai (cai -), 290.
 buclaci, 270.
 buclaj, 270, 277.
 buhai 304¹.
 bulgur (a fași laptili -), 284.
 buluc (a sta -, *despre oi*), 276, 277.
 bulz (a fași cașu -), 285.
 bundi, 288.
 bușum, 282, 289¹.
 buzai (cai -), 291.
 canuri, 288.
 caș: - afumat, 285; - proaspăt,
 285, 290, 295; - sărat, 273, 282,
 283, 285, 295, 298¹; - verii,
 280, 283, 285.
 caval, 282, 294.
 căpășici (pl. căpășeli), 289, 290,
 304¹.
 cășării, 274, 275, 284, 296.
 căuș, 281.
 cînticu șinii, 297, 304¹; - oi-
 lor, 297.
 cîrl, 294, 299.
 cîrlan, 266, 267, 268, 270, 271, 273,
 277, 278, 290, 291, 297¹, 299¹,
 303¹, 305¹.
 cîrlămarin, 298.
 cîrșel, 289, 298¹.
 cîrși (cai -), 291.
 comarnic, 274, 275, 277.
 corboasi (cai -), 291.
 cornuți (cai -), 291.
 covati, 279.
 criuli, 269, 279, 284, 305¹.
 cupl, 279, 286.
 curăli (- di plui), 273, 296¹.
 căzbit, 274, 280.
 da: - berbeși la oi, 269, 270;
 - oili'n șini, 304¹; - oili la
 șoban, 267; - la jarbă, 280,
 298¹; - oili'n stringi, 270, 272,
 dară, 290.
 dusk'i (a sl. - cașu), 275, 281, 285.
 fătatul oilor, 290.
 fătătoari (cai -), 296.
 faredog, 288.
 foași, 287.
 flocăi, 287.
 foarfăș slobănești, 287.
 fofez, 287.
 frămînta (- cașu), 270, 285.
 fultac, 280, 298¹.
 fund (- di bradi), 284.
 furculiș, 292, 293.
 gălbazi, 289, 298¹.
 gălbănari, 297¹.
 gălpat, 269, 277, 279, 283, 284,
 301¹, 304¹, 305¹.
 giugi, 272, 273, 288, 297¹, 299¹,
 302¹.
 gurari, 289, 297¹, 298¹.
 gurili stringii, 275, 277.
 grăntos, *incalpășinat*, 304¹.
 g'litgari, *inundaște*, 304¹.
 g'lișoani (- di lina), 287.
 hădăgeț, 276.
 hășaș (pl. - urji), 277.
 h'erbătgari, 274, 275.
 jarbă: - întragi, 289, 298¹;
 - buntozită, 286, 298¹.
 jarbărit, 304¹.

- igirili strunzi, 275.
 țări, 272, 273, 289, 297^a, 302^a.
 iușonia (= kiagului), 284.
 împăcări, 301^a.
 împărțala brinzii, 278.
 împlini (a-ș - șiotanu), 297^a.
 înlegătări, 290, 270, 283, 284, 286.
 însemnarea oilor, 297, 298.
 înțărcațul mîșilor, 296, 297, 278, 280, 289, 304^a, 305^a.
 învâltgări, 284.
 kjahur, 268, 285, 288, 300^a.
 kjag, 267, 280, 284, 286.
 kiagorniți, 280, 284.
 kimeriu, 282, 283, 297^a.
 kișci, *vâlcea cu țarbă*, 304^a.
 kișag, *cel care nu se ține de cu-ctul*, 304^a.
 k'elsci, 290.
 k'epini (= di lina), 288.
 k'isoju, 281.
 k'iscaturii, 292, 293.
 lui (șai -), 291.
 lași (pl. lași), 274.
 lapti (pl. laji): = acru, 283, 286;
 = crud, 286; = h'ert, 286; muls
 pi doj lapt, 278, 280.
 lăg'isierju, 288.
 lăsa (= sluzi), 289, 290^a.
 lășaturii (= di pămînt), 276.
 limpezii (= lina), 288.
 lina: = di brud; 300^a; = g'icpasi,
 291.
 marlași, 290, 273, 276, 277.
 mîna (= oili'n strungii), 277, 281.
 mînzari (pl. mînzări), 296, 271, 273, 291, 302^a, 305^a.
 mîșitorju, 302^a.
 mîșgătorju, 271, 270, 279.
 mîșpări, 276, 277, 278, 283.
 mîșul oilor, 299, 270, 273, 275-279, 283, 286.
 nari (a da oili cu -), 290, 304^a.
 ōezuri, 288.
 ōja (pl. ōli), 299, 291.
 ōlțocariju, 270, 272.
 ōlțocașu, 277, 293, 298^a.
 ōșari, 297, 291, 300^a.
 ōșii, 288.
 ōșui 287.
 oăkiși (șai -), 291.
 obrazii (șai -), 291.
 odăi, 269.
 omag, 273, 296^a, 302^a.
 opritorii, 276.
 partalg, 296.
 pălujali, 285.
 păpuș (= di caș), 282, 285.
 păr (= di lina), 289, 302^a.
 pășunatul oilor, 271, 276, 278, 282, 283, 284, 302^a, 300^a.
 poliș, 292.
 pondja, 303^a.
 pîșiu, 291.
 plămădi (a sl - kiagu), 280.
 ploculi, 288.
 poliți, 275, 284, 286.
 porneala oilor, 278, 283.
 poscorniți, 289.
 prăsali, 282, 290^a.
 prehăci, 292, 293.
 preuci (= di caș), 301^a.
 procog'iți, 287, 288.
 pu, 281, 282.
 pungi, 283, 288.
 puni: = oili pi fin, 290; = oili
 pi lupti, 286, 290, 301^a.
 putinei, 281.
 putin (= di bătut brinza), 267, 268, 270, 285, 283, 304^a.
 rîboțu, 271, 291, 282, 298^a.
 răsufia (a sl -), 289, 298^a.
 răsug, 297^a.
 ritex, 292, 293.
 răval, 291, 285.
 rîșușu, 291.

BIBLIOTECA
 UNIVERSITĂȚII
 - I A Ș I -

- rusci (pai -), 291.
 saramuri (a lua cașu -), 285.
 sarici, 273, 288, 297^a, 302^a, 303^a, 305^a.
 sica (- laptili), 298^a.
 scafi, 281.
 scutarju, 265, 266, 267, 269-272, 275, 277, 289, 293, 295, 298^a.
 simbrii, 266, 269, 272.
 sinii (pai -), 291.
 sirbi (pai -), 291.
 slișeci, 280, 283.
 skimburi, 273, 299^a.
 spătarju, 270.
 staniști (stalmiști), 270.
 starpi (pai -), 266-271, 277, 305^a.
 stârjarju, 267.
 stirigoai, 273, 299^a, 302^a.
 stoguş (pai -), 291.
 strai, 305^a.
 strecurățgari, 280, 283.
 strigui, 280.
 strigăia, 289.
 strinzi: - cașu, 284; - laptili, 284.
 strungariju, 270, 271, 272, 277, 298^a, 305^a.
 strungi, 290, 275, 276, 293.
 sugari (pl. oi sugări), 266, 278.
 sul (- oii la muntii), 298, 299^a, 301^a.
 suluri, 292.
 suman, 272, 299^a, 303^a, 305^a.
 șăivan, 303^a.
 șriag (- di oi), 297, 304^a.
 șoproan, 303^a.
 șteglii (- k'isati), 289, 297^a, 298^a.
 șțian, 260, 281, 283, 305^a.
 șuşarci (a bati la -) 301^a.
 șergi (pl. șerzi), 288.
 șimpoi, 292, 299^a.
 șini, 278.
 șpanci (pai -), 291.
 șuariș, 288.
 șoban: - șel mari, 265, 270, 272, 273, 297^a; - șel ăilășăju, 272, 297^a; - șel ăic, 265, 272.
 șobăni, 265, 269, 293.
 șjucur (a si luși - , *despre oi*), 276.
 șjuti (pai -), 291.
 șjuvai, 267, 274, 279.
 iuin, 290, 290.
 lejel, 280.
 terșag, 297, 291.
 țipar (- di caș sârat) 282, 285.
 țișcovi, *burduf mic de piele în care cineva își pune brinza, când se duce la drum sau la muncă la ferăstrău*, 305^a.
 țrhat, 274.
 țrlaș, 295, 272.
 țrli, 265, 269, 270, 273, 277, 278, 280, 297^a, 304^a, 305^a.
 țrsini, 302^a.
 țocmii (țoțjali), 265, 270, 272.
 țounei, 290.
 țorțel, 289.
 țoi 285, 297^a, 301^a, 303^a, 305^a.
 țrați: - cașu pl răvală, 285; - brinza la cîntarju, 305^a.
 țunsul oilor 287.
 țușnal, 287.
 țușnături, 287.
 țarc, 290.
 țarol, 280, 290.
 țăocunț, 282.
 țigai (pai -), 291, 303^a.
 țurcani (pai -), 291.
 țurdariju, 281, 290.
 țuli (a si - zăru), 286.
 țuli, 273, 280, 281, 283, 286, 295.
 țurzi, 288.
 țsuc, 288.
 țușli strunții, 275.
 țatri, 280, 284.
 țărsai, 289, 298^a.
 țitav (- di cird), 271, 278.

- vătăi, 292.
velintoarei, 284, 305^a.
virtoz, 292.
zahară, 288.
zâmbul, 279, 286, 305^a.
zir: - dulci, 283; - proaspăt, 285;
- uscat, 285; - vând, 284.
zărneju, 271.
zășojali, 265, 290, 271, 272, 301^a,
303^a.
zăvodaru, 274, 291.
zharati (oi -), 267, 268.
zimb, 289, 308^a.
zucă, 273, 281, 285.
zâncul (a să -), 270, 290, 284, 285.
zîmbul, 285, 298^a.

Ion Diaconu

DIN ȚINUTUL SĂCELELOR

I

Tinutul Săcelelor — în Țara Birsei, între Brașov și munții Prahovei — e alcătuit din șapte sate, cunoscuta vag de Români din vechiul regat, și e leagănul „Mocanilor” care, pornind odinioară cu turmele prea numeroase pentru locurile lor neincăpătoare, au rămas pe câmpiile largi ale Bărăganului ori în Basarabia, unde găsim cea mai mare libertate și, mai târziu, în stepa Dobrogei, unde au venit fără să se teamă de locuri necunoscute și înăbușându-și dorul de cei lăsați acasă. Peregrinările strămoșilor, care ajunseser în decursul vremii cu neguțul și cu turmele lor plină la porțile Constantinopolului, le-au făcut un suflet tare, care nu se lasă învins nici de despărțirea, cu doru-i chinător, nici chiar de moartea celor iubiți sau, și când ar fi îndurerăți, știu să se resemneze. Dacă prin numele de „Mocan” se înțelege de obicei orice Transilvănean, calificativul acesta nu corespunde realității, căci locuitorii Săcelelor pretind că ei singuri sînt Mocani, iar ceilalți „Ungureni, Olteni, Țupnieni, Moți” sau, dacă nu știu din ce ținut al Transilvaniei este cineva, atunci îi zic că este „de alt neam”, meru de teama să nu fie numiți „Mocani” și alții. Nu admit în nici un chip nivelarea lor cu alți oameni, de orice naționalitate și rang social ar fi ei. Această curioasă mîndrie a Mocanilor, greu de înțeles pentru cei neobișnuiți cu spiritul în care își trăiesc viața, vine din faptul că ei se consideră întotdeauna deosebiți ca origine de ceilalți locuitori ai Transilvaniei și că nu au avut alt ceva comun cu aceștia decît dorința de a scăpa de jugul

Ungurilor, pe care însă ei nu l-au simțit în toată greutatea lui. Ei pretind dela viață mai mult decât alții, pentru a fi pe cât posibil la înălțimea strămoșilor, care în amintirea lor trăsesc veșnic, icoană a unui trecut bogat și minădu. Dacă întrebi pe unul din ei, bine înțeles pe unul din cei „de neam”, despre înaintașii săi, poate să ți-i spună pe toți cu o sută, două de ani în urmă: care era averea lor, cum le era numele, câți copii au avut, „fiișori și fete”, cu cine s'au înrudit aceștia, ce zestre — aproape de neerezut — le-a dat... Nu rareori auzi pe vre-un bătrîn sau pe vre-o bătrînă spunîndu-ți cu multă emoție și mîndrie: „Apăi bine sînt toți boieri după Rucunîia, negustori ai marii din București și din Brăila, bine sînt ospodari și oameni dă treabă după Dobrogea și Basarabia și profesori ai marii, dacă nu din Mocaia noastră?” Și în adevăr cine avea în trecut casele cele mai frumoase din sat, turmele și hergheliile cele mai numeroase, pămînturile cele mai bune, dacă nu Mocaia, pe cînd Ungurii erau slugi la ei? Acum te întristezi văzînd satele locuite mai mult de bătrîni, care-ți vorbesc de ceea ce a fost odinioară, îndurerăți că fiii lor sînt „în țară” și nu mai vin pe acolo decît doar în plimbare sau au părăsit cu totul casele strămoșești, pe care le-au cumpărat Ungurii ajunși...

Pe drumul care duce dela Brașov spre Predeal, după ce lași în urmă gara și fabricile din Dîrste, cu fumal și cu zgomotul lor monoton, cu înfățișarea de oraș industrial în miniatură, repede intri în cele șapte sate, dintre care patru se însiră spre munții Bucegi, iar trei spre munții Buzăului. Prima impresie ce ți-o dă întreg acest ținut, cu toate satele lui, este o vagă tristete și o nedumerire, pe care o ai pînă la sfîrșit: nu vezi cîinii harniei sărînd și lătrînd înaintea căruței, care te aduce dela gară, nu vezi copiii jucîndu-se în praful drumului, nu vezi țărani ducîndu-se la cîmp, nici fete sau femei venind cu coafe cu apă. Din cînd în cînd, vre-o femeie, cu tîrgușel dela „boltă” aseanșe sub sorț, se strecoară de-a-lungul caselor, ca să nu fie văzută că s'a dus cu însăși la tîrgușel... De ce această liniște, această pustietate? Casele ce

se înșiră sint mari și frumoase, curate și minunat zugrăvite, bisericile înalte și cu pictură bogată, străzile largi și pietruite; de ce totuși lumea nu se simte că trăește aici? Poate cineva să-și închipuie că e o reminiscență de când locuitorii aceștia steteau ascunși de teama Ungurilor, se poate și aceasta, dar e și un motiv mai adânc: viața lor ansteră și firea lor mândră îi face să stea mai mult în casă sau înăuntrul curților închise cu „stoboare“ înalte și cu porți masive, de teama de a nu se amesteca în vorbă cu oricine și de a nu fi văzuți în întințitate, fiind foarte discreți în ceea ce-i privește pe ei. Poate că firea aceasta le este dictată de originea lor sud-dunăreană și, în mare parte, de contingențele geografice — munții păduroși aproape toată vremea învăluiți în ceață și nori și izolarea într-o câmpie de alte sate. Fără a tăgădui influența mediului geografic asupra locuitorilor, cred însă că și contactul cu o viață mai bine organizată a avut o influență în unele privințe binefăcătoare. Cum sint în general aproape toate satele din regiuni muntoase — curate și îngrijite, mai ales fiind au norocul de a avea și venituri însemnate, cum e cazul Săcălețelor —, te uimește frumusețea și buna stare a caselor, ulitelor, bisericilor etc. Casele sint lucrate în stilul celor de munte, combinat cu stilul grășenesc, cu pridvoare de lemn, mai puțin de zid, deosebindu-se case după vremea veche și case mai nouă. Cele mai vechi au frontonul din lemn nevăpsit și „coperișul“ din „șindilă“ tot de lemn, iar cele mai nouă sint în întregime de zid și acoperite cu țiglă roșie. Ei spun celor mai vechi: case de lemn, iar celor nouă: case de piatră; curțile sint pietruite și curate. După exterior și, cele mai multe și după interior, îți dau impresia că ești într-un oraș liniștit, în care toți locuitorii își vorbesc în șoaptă și stau mai mult închisi în casă, oameni care aproape nu știu să rîdă, nu știu să se distreze și nici nu sint nevoia, care stau de multă vreme înăuntrul zidurilor groase, gardurilor și porților cu aspect medieval. Diferențiindu-se foarte puțin între ei, Mocanii din cele șapte sate sint un curios amestec de populație veche — nu prea veche, după amintirile lor — și de

populația venită, tot după spusele lor, din munții Pralovei, „Găureni”, alții de prin ținuturile transilvănene mai apropiate: județul Făgăraș, sau mai depărtate: Maramureș, Sibiu etc. Din acest amestec de populații sînt ieșiți locuitorii celor șapte sate. Casele lor sînt dese, iar satele așa de apropiate unele de altele încît n'ai ști unde începe unul și unde se termină celălalt, dacă n'ar fi plăcarila care să-ți indice: „La dreapta ține comuna Bacia etc.” Cele patru sate: Bașfal, Turcheș, Cernatu, Sătlung se țin laț spre munții Pralovei, sînt de mult timp în strînsă legătură cu Brașovul, negustorese și intelectual, și, fiind foarte aproape de calea ferată și de trecătorile din munți, sînt mai prospere din punct de vedere economic și mai civilizate. Celelalte trei, Tărlungeni, Zizin (Zezin spun ei) și Purcăreni, sînt mai înapoiate, au mai mult decît cele patru aspect de sate, din pricină că au fost mai depărtate de oraș și de calea ferată; locuitorii de aici se ocupă astăzi cu plugăria mai mult decît cu oieritul, ne mai avînd locuri largi la dispoziție și nedisprețuind, ca ceilalți, munca agricolă. Aceștia o haur înainte vreme prin munții Buzăului, cînd voiau să treacă în țară ca să scape de „cătane” sau ca să iasă la locuri largi, la cîmpie, pe cînd cei din celelalte patru sate treceau prin munții Pralovei, prin Bucgi. În toate satele însă casele sînt aproape la fel, cum am spus mai sus, iar, pe fronton, cele de modă mai veche au, sub acoperișul în formă triunghiulară spre stradă, o icoană de lemn, nșezată acolo odată cu clădirea casei, iar altela au cîte o cruce pe zid scosă în relief și pe acoperiș una sau două cruci de fier, aceasta însă numai la casele locuite de Romîni. Casele — cu odăi multe și spațioase față de alte case sătești: „casa a mare, tindă, cășcioară, cămară”, bucătărie, magazie cu pod deasupra, pivniță adîncă și largă — sînt așezate cu un părete spre stradă, care are două sau patru ferestre cu obloane („loduri”) de scindură. Ferestrele nu se deschid decît cu foarte multă economie și numai după apusul soarelui și „după ce s'a stîmpărat prafu”, ca să nu se strice zugrăveala minunată a interiorului, scuar-

tele și mobila odăilor. E într-adevăr surprinzător acest obicei de a zugrăvi casele pe dinăuntru și unele chiar pe dinafară, zugrăveală care ține zeci de ani; uneori dacă o făcută casa de patruzeci, cincizeci de ani, și zugrăveala ține tot de atunci. De observat că sînt foarte economi Mocanii, mai ales în privința caselor și lucrurilor gospodărești: le păstrează așa de bine înelt lucruri de cincizeci sau o sută de ani poți crede că sînt cu totul nouă și nepurtate. E o mîndrie pentru ei să-ți arate casa, să-ți spună data cînd a fost făcută — anul este săpat în grindă și este cel adevărat, căci cel de afară poate să fie schimbat de cînd „au deres casa“ —, să te ducă prin toate odăile, să le vezi icoanele vechi, mai vechi de multe ori decît cei ce locnesc acolo, moștenite dela părinții lor sau dela bunici. De multe ori, arătînd spre o icoană mai veche așezată în locul cel mai de cinste, îți spune cîte o bătrînă: „icoana asta je veke dă tot, moșea zîcea c'o are dă-ia măieța je; jev aiîj am apucat-o“. Icoane vechi de cînd s'a făcut biserica — unele pictate pe sticlă de cei care au pictat și biserica, altele pe lemn, cîte trei sau patru într'o odăie — sînt podoaba caselor mocănești. Toate lucrurile lor: case, mobilă, scuarțe, îmbrăcăminte se caracterizează prin trînicie.

Acum nu mai au însă, ca înainte vreme, Mocanii venituri mari: nu mai au turme de mii de oi, herghelii de vite mari, cîmpurile și munții „Rumîniei“ slobode pentru pășcut; au decăzut din bogăția lor de odinioară, referindu-se mai ales la cei care locnesc și acum în Săcele: „D'apăi unde mai sînt Mocani așa și cîmpurii ălea și kîșii ălea marți. Hei, s'a dus Mocani ai bătrîn!“... Cei mai mulți au rămas, cum spun ei singuri, „cu turma pă moyilă“. Era vestită în toată țara această ocupație a Mocanilor: creșterea vitelor, negoțul pe care-l făceau cu ele, industria brînzeturilor și a lînei; umblau cu căruțele pline cu aceste produse prin țirguri și prin orașe; primele erau îndeletnicirile cele mai prețuite ale „Mocanilor ai bătrîn“, iar industria lînei era a Mocanceilor. Causa de căpetenie a decadenței lor materiale și

a schimbării felului lor de viață, a obiceiurilor lor de vechi păstori, începând de câteva decenii numai, stă în înmulțirea populației și strîntarea locurilor pentru pășcut în favoarea agriculturii, precum și în concurența pe care o face industriei cașnice a lînei — dinii pentru haine — fabricile de postav. Puțini mai sînt aceia care trăiesc în vechiurile obiceiuri, precum puțini sînt și aceia care se întrețin din veniturile câștigate acolo: cei care mai sînt mari economi de vite s'au stabilit definitiv în vechiul regat: Muntenia, Dobrogea..., iar aceia care mai au familia în Săcele și-și țin oile „în țară” nu sînt dintre cei mai bogați. Intr'un cuvînt, au dispărut Mocanii cei mîndri de odinioară, iar din bogăția și fala lor au mai rămas doar: casele făcute de bătrîni, cu lucrurile așezate de ei acolo, portretele lor, dar, mai mult decît toate, amintirea sfîntă, pe care cei de azi o mai păstrează, dar care se va șterge odată cu moartea celor care sînt acum bătrîni la rîndul lor, care nu mai au mult pînă să-și sosesacă din urmă pe cei care s'au dus...

Oamenii mai înstăriți acum în sat nu-s numai urmași ai celor „bogați și de neam” de odinioară, ei și ridicăți din „oameni nevoiași”, care au făcut oarecare avere, departe însă de a egala pe cei din trecut. Dintre școale, dau preferință „comercialelor” și „dreptului”. Priviți relativ cu ceilalți Transilvăneni, au avut o situație mai bună în timpul stăpînirii ungurești, datorită de sigur așezării lor lângă vechiul hotar, în apropierea trecătorilor bune, și firei lor: se acomodează ușor, cel puțin în aparență, cu conlocuitorii, căci rabdă mult și nu se ceartă, sînt oameni pașnici... Apoi au avut și un refugiu excelent în vechiul regat și un izvor de venituri însemnate. Oameni iubitori de trai bun și comod, Mocanii nu sînt nici firi contemplative, nici sentimentale, nu sînt poezi, iubitori pasionați ai naturii sau ai petrecerilor și veseliei, sînt firi pasive, însă cărora le plăce libertatea și viața înlesnită — ei nu stau mult locului: bărbații rătăceau cu turmele de oi peste tot unde găseau locuri largi sau entretrau satele, tîrgurile și orașele cu negoțul, ducînd produsele muncii

lor: brinzeturi, dimii, lapte, vite etc., așa că foarte puțin timp steteau acasă în familie. Fetele și copiii rămăneau mai mult singuri acasă, dar și femeile, întreprinzătoare și cu spirit mercantîl chiar, nu-și vedeau numai de gospodărie, ci se ocupau mult cu industria lînei: era o întrecere între ele care să lucreze mai multe sute de kilograme de lînă, aveau cîteva

Port moacănesc

„zăbun” albastru închis sau cafeniu, croit kimono și împodobit cu găitane negre — sau „roc” tot de culoare închisă, tot de postav, peste vestă („lațbăr”). Ca haină mai mare, au „ghetă” de „postav d’al bun”, în aceleași culori, cu nasturi, încheietori și băieri de găitan negru. Înainte aveau „antirie albe cu găitane negre”, pe care le luau pe umeri peste „zăbun”, nu pe mîni.

Uj, săracă Sintilije,
Cum te ja fetil’n ije
și fîcior’n antirie.

Cei tineri au părăsit însă acest port; chiar dacă „la oă, la munte” mai umblă cu el, cînd vin în sat se schimbă în

servitoare care țeseau, iar ele se duceau pe la tîrguri cu dimii de vînzare, oricît de bogate ar fi fost.

În prîvința portului și obiceiurilor, deși în general conservativi, nu le mai păstrează pe cele vechi; numai bătrînii mai au portul moacănesc, deși nu întoemai cum era înainte. Au cioraci de dimie albă, cămăși tot albe de pinză, croială și cusătură simplă: pe la guler și mîneeci cu niște floricele tot albe aproape invisibile; peste cămașe se încing cu chinir lat de piele, cu flori tăiate în el; apoi

„ajne dă domn“. Dar la serbări sau la jocuri, omu e Sintilia, cînd se adună toți burlacii de prin sate ca să-și cante fete, să se însoare, atunci se văd mai mulți îmbrăcați mocănește, chiar intelectualii fac acest lucru în amintirea strămoșilor lor. Mocanii cei bogăți și mîndri care, după ce învățau prin școli, mulți reveniau la ocupațiile părinților. Cînd vede lumea din sat pe vre-un student îmbrăcat cu portul mocănesc la joc, zice cu

admirație: „ja uște pă Mocanu lu... gîine-î mai stă“! Portul femeilor se deosebește de portul romînesc al țărănelor, fiind că, de fapt, Mocanii niciodată nu au fost și nici nu s'au considerat „țărani“ și nici satele lor „sate“; este un port mult influențat de cel orășenesc, occidental. E drept că nu de multă vreme l-au părăsit femeile; dela război încă se nu-l mai poți vedea decît... în lăzi. Ele se deosebeau după port în „cocoane“ și „mocăne“; primele

cu portul absolut orășenesc, celelalte cu: bluze sau „ii“ de „simizet“, lucrata cu fluturi, iar, aproape de pămînt, cu niște „pucani“ lucrati în întregime cu fir de aur; la gît, șiruri de salbe, de galbeni mari și de galbeni mici; rochia foarte lungă, de mătase sau stofă de calitate superioară, croială după moda curentă, închinse peste rochia cu cordoane de fir de aur sau argint și păftale late cu cite două sau patru pietre scumpe; pe cap aveau „ștergar“ de borangie foarte fin, brodat pe margini cu flori albe. Ca haină mai mare au, pentru vreme bună, scurteică de mătase garnisită cu blană (jder, samor) pentru zile de sărbătoare, iar pentru orice zi.

de postav. Pentru iarnă au dulămi: de mătase — cu mîneci — pentru sărbătoare, blănite pe dinăuntru, cu manșete și cu guler de blană prelungit pînă jos pe poale; de postav („ghebuțe“) pentru zi de lucru. Port asemănător cu al doamnelor române din trecut, dispărut astăzi, afară de „dulămi“, „ghebuțe“ și „scurteici“. O astfel de haină de mătase ar costa acum cîteva sute de mii de lei. Acestea le lua în zestre fata dela părinți, precum și cîteva rochii de mătase și de stofă bună — zecu, douăzeci —, ștergare pentru cap, ghete, albitori. Inubrăcămintea, de un lux extraordinar, e mărturia bogățiilor marilor economi de vite din Săcele. Deși între ei se deosebesc „oameni de neam bun“ și „conițași, calici“ — cei care au adus sau aduc lemne „cu conîța“ din pădure — după saua averei, eu toții însă țin foarte mult să nu fie confundați cu alți locuitori ai Transilvaniei sau cu oricare ulții și să nu se înrolească în nici un chip cu ei, dar mai ales cu „Cojanii“ — locuitorii din Bărăgan —, față de care au cel mai mare dispreț. Nu se înrodiau decît familiile mari între ele din cîte patru sau cincei părți, fiind că nu voiau să li se înstreineze averea și neamul. În privința aceasta, au fost foarte conservativi, acum însă au început să mai cedeze. Ceea ce este caracteristic mai cu seamă la Mocanii din Săcele e mîndria lor extraordinară și aproape de neînțeles pentru ceilalți Români, care nu le cunosc nici trecutul, nici felul lor de viață, după cum am mai spus. Dintre ei, nu se poate pune vre-unul care să se fi dus slugă, la meserie sau la lucru cu brațele, chiar dacă a sărăcit. Mulți sînt foarte strîmtorați acum: fac economii, duc viață mai modestă, nu mai sînt nevoiți să aibă o îndeletnicire pe care o disprețuiesc. Preoți sau învățători, dăsemeni, nu prea se fac, cei din sate sînt veniți de prin alte părți și nu-s de loc simpatizați de locuitori; aceeași opinie au și despre ofițeri, funcționari mai mici... Prin felul lor de viață — austeră, cinstită, discretă, disprețuind pe toți alții de orice naționalitate ar fi ei — se deosebesc mult de ceilalți locuitori ai țării românești. Departe de veselie și de dispoziția spre cîntece

și joc a Românilor dela sate, în general, Mocanii sînt oameni greu de pornit la vorbă și la petreceri..., sînt și firi pătrunzătoare, nu se lasă măguliți de nimeni și știu să prețuească pe orice om, indiferent de categoria lui socială, la justa lui valoare: „apa la mazăre și omul la teapă”. Sînt hănsitori și carioși, înclinați spre ocupațiuni practice, în general vorbind, căci sînt și unele familii vechi despre care se știe că nu au dat nici un negustor. Sînt înzestrați cu foarte mult spirit satiric, după cum reiese și din poveștile și strigăturile lor, precum și din obiceiul de a porecli pe fiecare om după vre-un defect fizic, moral sau după vre-o ciudățenie a firei lui.

Deși așezările omenești nu par prea vechi în aceste părți, totuși din felul cum se prezintă case, străzi, biserici, oameni, se cunoaște că aici este o civilizație temeinică, deși uneori ea pare superficială. Oameni serioși și tăcuți, disprețuind chiar petrecerile și adunările zgomotoase, veselia și băutura, ei nu fac „joc” decât o singură dată pe an, la Sf. Ilie — „Sintilije” —, cînd vin feciorii din toate părțile, candidați la însuțitoare, și cînd vin femeile și cei mai în vîrstă să-și dea părerea asupra lor și să-și aleagă gineri:

Uite-te, leică, la mine:
Dă ție-o părea că zoc bine,
Să-ți dai fata după mine!

Fetele însă nu aveau voie să vină la joc, ci stăteau în vre-o curte mai apropiată, ascunse după garduri și priviau prin „găurile stohorului” — ea să nu fie băgată de seamă de cineva — la cei ce jucau, bărbați, „fieciori” și femei tinere măritate; din această pricină li se seosese și cîntec:

Fetili după Săcele
Să uîlă plo găurele.

Abia acum, după război, probabil sub influența obiceiurilor din alte părți, au început și fetele să joace și căsătoririle să se facă mai liber decît înainte, cînd fetele nici nu știau pe cel ales de părinți — viitorul soț — și nu trebuiau

să-l refuze în nici un caz. Ar fi fost o grozavă necinste pentru ei dacă li s'ar fi întâmplat un asemenea lucru; fetele trebuiau să plece capul în fața voinței părintești: „să ne lî adus ursu din pădure, cătu să-l iei.” După căsătorie însă, aveau mult mai multă libertate decît înainte. Ar fi fost o minune să se facă o căsătorie din dragoste și mai cu seamă împotriva voinței părinților; cu toate acestea nu se pomeniau divorțuri. Aceste obiceiuri deosebite de cele românești generale, precum și firea lor sobră, neocomunicativă, ne aduce aminte imediat pe cele orientale și sud-europene balcanice. Ei prețuiau la om cinstea, hărnicia, averea, dar mai presus de toate familia, neamul din care se trage cineva. La acestea se mai adăugă și un formalism exagerat și o grandomanie rar întâlnită; nu se ceartă, nu fac scandal, țin însă supărarea toată vieată chiar. Nu merg la cîrmună, mai ales înainte de război era o grozavă rușine să fi căleat cineva pragul unei cîrmune: „mama Săcu! intra dă beș 'n cîrăjună.” În ceea ce privește sentimentele: patriotism, iubire etc. ei se arată foarte discreți: „a iubi cineva” și mai ales „a ști lumea că iubește” ar însemna ceva îndrăzneț, o abatere dela felul cum trebuie să se arate cineva. Se povestește de vre-o căsătorie din dragoste sau de iubirea dintre o Romîncă și un Ungur — ceea ce poate nu s'a întâmplat de două ori de cînd țin ei minte — zeci de ani de-a rîndul de cătră fiecare generația și se scoate cîntec. Deși se înțeleg bine cu Ungurii, trăiesc în relațiuni destul de bune, zicîndu-și unii altora „vecine”, totuși nu se întâmplă să se înrolească unii cu alții.

În zilele de lucru satele par aproape nelocuite: o tăcere, turburată numai de taxico-urile ce fac cursa Brașov-Satulung, domnește pe ulițe pînă seara cînd trec Ungurii cu carele de fin dela cîmp spre casă; pe la porțile zăvorite ale curților rar iese cineva zina să se uite în sus și 'n jos și apoi să se tragă înapoi, preferînd să privească prin „găurile stoborului” sau prin „lodurile ferestrelor”, arăt cît pot. Numai seara și sărbătura se adună pe la porți mai mulți vecini sau vecine, mai cu seamă ducă sînt rude, și stau de

vorbă; dacă-s streini, se salută cu răceală, schiubă câteva vorbe și rămâne apoi fiecare cu gândurile lui.

Toți au spiritul de economie și știu să profundească munca și avntul lor, mai ales acum, cînd din însemnata lor bogăție de odinioară multora le-a rămas prea puțin și îl păstrează cu sîntenie: mărturia unor vremuri bune, dar apuse pentru totdeauna. Leona trecutului îi îndușează și-i îndeamnă spre povestire: torentul amintirilor odată pornit greu se oprește și, cu figura inspirată, fiecare îți vorbește de un trecut mai fericit și mai mîndru, mai bogat și mai plin de viață — aceasta îi face pe ei să trăească retrași de curentul lunei, de speranțele și iluziile ei; pentru mulți, nu contează decît trecutul; de ceea ce va fi, nu se interesează.

Credințe și mituri, cîntece și ghicitori, frumusețea naturii, îi preocupă puțin; ceea ce îți lîlnești mai mult la ei sînt poveștile și satirele. De altfel se observă mult imprumut în literatura lor: multe motive din poeziile și cîntecele, chiar și din poveștile lor, se întîlnesc cu cele ale literaturii populare generale. Faptul acesta denotă că Mocanii au fost în des și neîntrerupt contact cu Românii de pretutindeni, mai ales cu cei de pe Bărăgan, din Dobrogea, Basarabia, umblînd cu turmele după cîmpuri mai largi, și cu cei din Transilvania nordică — de unde-și procurau ciobani.

Dat fiind felul lor de viață — transumanța păstorească, dispărută aproape cu totul astăzi — și situația lor favorabilă lingvistică față de vechiul hotar al țării, venind în contact cu Românii din multe ținuturi, graiul lor este foarte puțin diferențiat de cel românesc general și are prea puține influențe din graiul altor ținuturi în vorbirea obișnuită și mai multe în cel al cîntecelor: *tuțeri*, *plîns* etc. (din graiul Maramureșului) sau: „*Аолоу, дапă Іванă, сін, те скоасе Іа поіанă?*” (graiul din Muntenia), dar aceasta numai sporadic.

Cea mai caracteristică trăsătură a graiului mocănesc este palatalizarea labialelor — și în cuvintele vechi și în cele nouă, chiar în neologismele cele mai recente: *hătră*, *kîțor*, *băryer* (= hărbier), *pantokî* etc. Numai atunci cînd îți

spun cîntece, poesii, își aleg vorbele și pronunță „ca după carte“.

Pronunțarea cu *je* inițial e cea obișnuită: *jeu, iel, je* etc.

Prefacerea lui *s* în *ș* dinaintea lui *ki* se observă nu numai în forme ca *dășkid, șkimb*, dar și în altele, ca *șkinara*.

De relevat și pronunțări ca *zetke, roșke, țirifoșke* asemenea obișnuita suprinare a lui *h* inițial: *ohidă* (= holdă), *oră* (= horă).

Niciodată nu se întrebunțează forma articulată cu *-l* a substantivelor masculine la singular: *omu, băintu, țobanu, Țiganu* etc. Forma articulată a pl. feminin este în *-ili*: *fatili, ketrili* etc. La ind. pres. pers. a 3-a de plural e identică cu a 3-a de singular, la verbele de conj. a II-a - a IV-a: *iei vide, iei face, iei naște, iei aude, iei are* etc. Tot așa, persoana a 3-a de singular a imperfectului e la fel cu cea de plural: *iel mîaca, iei mîaca, iel lucra, iei lucra* etc. La viitor auxiliarul apare astfel: *oi, ii, ou, om, oși, or*. Forme analogice frecvente sînt: *jeu căi, tu căi, să căițe, tu piei, să piețe, tu spei* (= tu speli), *jeu uciș, tu uciși, ucișă*.

Pentru lexie sînt de relevat numeroase împrumuturi ungurești și germane, cum se va putea vedea din glosarul pe care-l vom da după ultimele texte. Se întrebunțează și neologisme, ca *bîrăy* (= birou), *tablăy*, etc.

În privința folklorului, nu găsim mare bogăție, căci au spus că nu au nici credințe nici legende numeroase, cum au Românii din alte ținuturi; nu au imaginație prea bogată; nu cred în strigoi, în arătări, în draei, care fac rău omului. Toată viața și lumea, mersul și soarta ei, sînt cîrmuite de voința lui Dumnezeu; e un amestec de încredere religioasă și spirit pozitiv. Despre arătări sau despre farmece și descîntece spun cu multă uimire și neîncredere ceea ce au auzit de pe la alții. Mai multă bogăție se vede în amintiri și în povești, ca proză, în strigături, ca poezie. Sînt înzestrați cu mult spirit satiric, uneori mai fin, alteori mai vulgar, după cum reiese din obiceiul lor de a porecli pe fiecare om, mai ales pe cei ce nu sînt rude, după vre-un defect fizic sau moral ori numai după vre-o particularitate („Mustățea, Ceapă-roșie,

Tercioaică" etc). Același spirit satiric reiașe și din poveștile și strigăturile lor relative la femeii leneșe de pildă:

Pînă țese-un cot dă plinză
Mincă șguple noji dă brinză;
Tese-un cot,
L-azvile'n pod;
Țese-o nătră,
Rupe-o spată...

sau relative la oamenii care vor să pară ceea ce nu sînt:

Oră naură dă cocșune
Tot cu șurțurj dă carșune (crașnane)
Și cu băjerj dă plantiți,
Tot da neamuri dă caldiți.

În privința relațiilor familiare, nu se întîmplă rareori să trăcască căn. de pildă, nora cu soacra, dar ei evită întotdeauna să stea la un loc copiii căsătoriți cu părinții, tocmai din această pricină: să nu dea ocazie la certuri și să știe apoi lumea cum trăiesc ei în casă. Nu se ceartă, chiar dacă nu se au bine, rabdă și tac, deși în suflet nora nu ar fi împăentă sau soacra, care uitîndu-se spre cer și gîndindu-se la noru-sa se resentează cu vorba: „noru-i tot nor”.

Ei sînt cu totul departe de năvritatea barbară și spontană a morăvurilor primitive și le lipsește în mare parte energia morală. Sînt foarte evlavioși, mai cu seamă bătrînii, care nu lipsesc dinmîncă și sărbătoarea dela biserică: fiecare își are strana plătită. E o frumusețe — care în curînd va dispărea — să-i vezi sărbătoarea de diuinăță înșirîndu-se agale pe „ulite” spre biserică: bărbații, de statură mijlocie, puțin îndoți de genunchi, cu pălăria neagră cu margine largă pusă cam pe ochi, cu eiorecii de o albeață ce contrastează minunat cu rocul sau zăbunul negru ori albuștru înclia, în mînă cu măciuca noduroasă, merg mai de vreme, iar femeile, mai în urmă după ce „angrijit prin casă”, vin și ele spre biserică ținîndu-și cu mîna faldurile rochiei prea lungi... Dar aceștia sînt bătrînii, cea din urmă generație a mîndrilor și pașnicilor Mocani..., cei tineri întrerup pe ne-

simțite tradiția și a portului și a obiceiurilor patriarhalilor păstori.

Sînt foarte evlavioși, n'au însă, spre deosebire de Romîni din alte ținuturi, aproape de loc urme de păgînism în credințele și manifestațiunile lor religioase; n'au obiceiuri deosebite la nunți, botezuri și morți. Cred numai „în unu Dumnezeu și 'n Maica Domnului, drăguța". N'au încredere în farmece, nici în descîntece, despre care zic că sînt „prostii": „cum zice la sfînta Evanghelie: cel ce sluzește la doi Dumnezeu, acela nici o credință nu are". Dacă au sărăcit sau dacă le-a murit cineva iubit, se resemează, căci: „goi și fără avere naștem, goi ne dușem pînă la mîna așlantă". Se resemează în fața soartei, cu care se împacă, oricare ar fi ea, gîndindu-se că „așa vrea Dumnezeu" sau „așa ū-a fost dat!". Sînt fataliști; cred în soarta hotărîtă omului de Dumnezeu:

Cîm n'are noroc, n'are,
Dă cîm naște pînă mîcare.

Departe de expansivitatea țărănilor din alte ținuturi ardeleneghi, departe de acia care lasă să vorbească toate suferințele și revoltele ce clocotesc în sufletul lor, rîcșă acestor oameni este numai o trăire internă, căci durerile și patimile lor nu se exteriorizează, ei rămîn în adîncuri de drame sufletești, pe care nimeni nu le știe — fiecare își duce povara suferințelor tăcut și în aparență liniștit.

TEXTUL¹

I

Așa țera pînă vrenurili dinainti, le țesju după munți, pînă la șușele, pînă la cîmpuri, oameni înainte că dă ce lasă vilili să pască — șapoi gîlăcuvă și deartă! După unde mai sînt Mocani ūja și kișili ūlga marci! După ce își cu oili pînă clupio și țăceau prișini,

¹ Toate textele care urmează sînt din Satulung.

bătăi, îi împăca sfinți: mado-î supunea lei pã Mocani, iora supuși... unde nu, pače bunã! Mocani iora mai bunã la bătăje, iora oameni ațuși, oameni cu putero; economija iora la mare putero la lei. Mocani, dacã să ocupa și cu plugăria, iora diaparte, da nu s'a îndurat să dea oili pã pãmînt, nu s'a'nteresea dã pãmînt, lei iora cu oili și cu vite mari, cã țajca-moșu îi dăduse maikij cinzeci de vite mari. Pã tîmpu ăla pieca Mocani dala munte țamna pã Baragan, pînã Brăila și la Sfîntu-George vinea la munte — și pã tîmpuri iora economija la putero. Pãmînturii la țca cu arîndã pã cîte cînci sau pã mai mulți moș dala proprietari, iora cîte doi lei, cîte trei lei pogonu, făcea notreț dă oi, tîn, un' alt. Pã Vajda, pã Slojoru, pã Valca-rețe țerșea neșca Stoica Gologan — Dumnezey sã-l iorta, cã-l pomonese acusj — parca-l vãz! Apãj vine Paltiu, Dosu-lu-Kãde, acolo țerșea Niltru Zãțu — vine spre Sãcele; apãj vine Laeu-roșu, Mușita, p'acolo țerșea Nicã Gologan, pînã Mușita, g'atni! Pã urmă vine Podurili, țerșea Mocani cãșerij mari pînã muntj ăștea: Turcu, Rusu, Gîrbova-mare, Neamțu, Șteg'ia, Pãrãli, Ungeu-mare și Ungeu-ăicã, Orfogaala, Cazacu, Urațca, Sorica, Glãbuțetu Azușij, Glãbuțetu Cãlugãrilor. S'a dus Mocani ăș bãtrãni, hoșji s'a dus și oili și toate. Apoj mai vine Drãganu, Ceușcaja. Cîm tredecim pã la Sinaja, pã mado-s pulaturilj-ășca, iora niște livezj și vacj v'o doozecj — ale cãlugãrilor — și pojenj; iora mulți cãlugãri, v'o cînsprucețe, șajsprezețe, doozecj dã cãlugãri. Mai iora și la Laspezi cãlugãri bãtrãni—și iora și tineri, iora numã pojenj și florj pã la Sinaja, pã Praova iora numã iej și coto cîț-o cîrșimã, numã stãțea dilizența sã șkinbe cai. Și numã cîm treceã dilizența, striga: „sã oprească pentru neșca George Gologan!“ — cã numã pentru boșeri oprea — ș'olãt' a și oprit. Hoșji, cîme iora neșca George Gologan! Pã tîmpuril așca cîm țerșeam p'acolo, locurilj așca dila Sinaja iora numã livezj și umbra vitilj cãlugãrilor. Și toțj muntj dlu Brutoțca, dlu Telezãten iora ocupațj dã vitilj Sãcelenilor; iora renunțj — zicã cã cînd ar hã trecut Carol dîn spre Germania, i-a ișit Mocani cãkãrj la Direto și l-a trecut pînã'n țarã și a zis Carol: „ăștia-s Mocani care hãto cîmpurilj țãrii rominești!“ Iora toțj muntj Pruovij, Ialomitij, Buzătuhi, ocupațj dã economi dã vite dîn Sãcele; doar cîte-un munte iora al Gãturonilor ăștea dupã muntj Sãceleni, dupã cã-ã intrat ș'n Basarabia, a 'nvãțat și pã boșeri d'acolo sã mulgã oili, cã lei nu prea le nãuțca, nițj nu 'ntãrca hoșji, le lãsa sã fucã care cã-ã vrea; umbra țjohani cu cãțiga dupã oi; iora cãdurj mari dã v'o sutã cînzečj dã miș, dã v'o doo sute dã miș dã oi. Pã la Sfîntu-George Mocani ășca, care sã 'ntorțca cu oili apãj la munte, lãnceșca sã yije 'napoi ș'aveã largime pã drumurj, iora

slobod să aşargă oriunde. Când apuca g'oşi Mocani dă intra pă la Clapina să ţineă lăutari după lei dă le cînta — şi numa stăteş; să strîngea la cîte-o cîrciumă la mai bea şi lei şi dă le cînta lăutari — să le ierte Dumnezeu păcatili la g'oşi bătrîni ai noştrii! Şi iera cu pîrurili mari—avea kică—şi venea pluă la munte tot cu lăutari — iera luna mai cu corăziş, da acu să face toţi bo-jorj... să sparie oili dă pantaloni lor¹. De, acu s'a făcut alte meserii, şcoli, da nu ştig cînd o lei aştea toţi din şcoli, nu ştig unde-o mai intra, că ce dă mai şcol s'a făcut nişte palaturi, nu glumă, şi pă la Floreşti şi piste tot!

Nişa Pîrşoju — 67 ani.

II

N'ie nu preă n'j-a plăcut poveştili, cînd ij mai vîz pă uni că poveşteşte, olată le zie: „Mă, nu aşu! La treabă, nu la poveşti!“ N'j-a plăcut să cînt şi să zoc, da poveşti, nu! Acu, eii sînt dă bătrîni şi tot mă prinz în zoc, la cîte-o nuntă: zoc brîu, luşaza, d'a-mîna... Brezili-s fîmulate la zoc... hej, să'nvîrteşte cu nişte, nişte!...

Aceluşi

III

Drum pă deal şi drum pă vale...
 Trece d'un vîjnic călare
 Cu calu în fuga mare,
 Strigăj ieş în gura mare:
 — Puno-mă, neică, călare
 La spatili dumitale!
 — Bucuros, ţufo, te-aş puna,
 Da n'j-e murgu dîitil
 Şi'n kîrjoare supîrel;
 D'ag'îu-n duce trupu Ńeu,
 Trupu cu păcatili,
 N'îlzocu cu armili.

Bălaşa Vlad — 69 ani.

IV

Duco-ti-i şi n'ij lîsa,
 Plînde-oj şi te-oj blîshîma:
 Dă ţi-i lău v'una cu sine,
 Să nu trăjeşti cu ja g'ino!
 Dă-i lău v'una mai frumoasă,
 Să nu poţi îi cu ja casă!
 Să te duci, lădîtu, duci.

¹ Beplea altui om, care asculta la povestire

Plină-i kica rob la Turci,
 Cu pițoarili'n botoci
 Și cu brațili 'n căluși:
 Să te 'nsori dă noo ori
 Și să ai noo fițori
 Și să nu-i te'nsori odată
 Și să ai nuna o fată,
 Să-ți care'n temniță ajai!

Același

V

Pleacă Barbu pă la foto
 Cu gîlzoa plin dă hoto.
 — Ce-si cătat, Barbule, la noi?
 Or nu-s foto'n sat la voi?
 — Ba sîn multa, da-s măruntă
 Și n'azung să mă sărutes.
 Vine Barbu dila plug
 Cu cămașoa neagră lut.
 Cîntă cuou sus pă cruce,
 Pă Barbu la grupă-l duce.
 Da dă plus, cine mă-l plînge?
 Măică-sa și soru-sa,
 Mai cu foc ibovnica,
 abragu mamii,
 Sămăna-ți-aș nnuil
 Pîn țoate grădinili,
 Să le-adune fetili
 Să să ducă'n șezătoare,
 Să le cînte fetili,
 Să le plîngă babili
 Pă țoate potecili.

Același

VI

Corbac mîndru cîl vojale
 La drumu mare-a ieșil
 Să vază cîn trec boieri
 Și-i oprește și-i întreabă
 De ay vre-unii parale
 Și-i oprește pă toți
 Și-i cată pă țoate părțili
 Și ieși în loc dă vai,
 Începe să cînte:

«Pasăre cu dulcea grai,
 Du-ți veni să ne privești.
 Șapui să te prăpădești.
 Ege stroin și n'am măleuță,
 Ca să-m dau foc cu drăgută,
 Că dacă ți-ai avea plin,
 Aș fi feridit pă lume».

Aceeși

VII

Oltule, Oltajule,
 Seca-ți-ar pirajelo.
 Să crească dudajelo,
 Să treacă fetișii
 Să le speli pișjoarili!

Aceeși

VIII

— Aojley, dajcă Ișană.
 Cîn'te seșase la poiană.
 Naltă ca o burujasă?
 'N făcuși la lămă rună,
 Du-mă rună dă cașil,
 Că jo rană dă jubit!
 Dăsfă, mîndro, de-ai făcut
 Și dă-m drumu să mă duc!
 — N'am făcut ca să-ți dăsfac,
 Ț-au făcut că mi-ai fost drag.

Aceeși

IX

«Majcă, măleulița mea,
 Ascunde-mă undeva,
 Că vin Turci și mă ju!

Mă-su ropoteș-o ascunde
 Și Turci-odată sosja,
 De Mărița c'o'ntreba.
 «Turșilor, bojeșlor,
 Mărița eș mij-a murit.
 Dacă nu-m crezi cuvîntelu,
 Vin să-ți arăt mormîntelu!
 La mormînt ca să duc
 Și-acolo cin să'ntorșeu
 Începea Turci ca s'o bată
 Și fat'atmăși a ișil,
 Cînd Jeși Turci c'o luă,

Pă cal e'o lega,
 La Dunăre e'azințea.
 Ia din gur' așa grăia:
 «Turcilor, boșerilor,
 Sloboziți-m înfrâni,
 Să mai beau puțină apă
 Să-n treacă dă dor dă maică,
 Dă maică și dă tătăică!»
 Iar dacă o dițlega,
 În Dunăre s'arunca
 Și din gur'aea-n zicșa:
 «Dăcăt repăși Turcilor,
 Mai bin' masă peștiloroi
 Și Turci toți s'a 'mexoi
 Și Marija a scâpat.

Acmeași

X

— Maică, măiculița mea,
 Pă mine cin m'aj născut
 Țije bine ți-a părut
 Om în lume e'aj făcut,
 Iusă cin m'aj logănat,
 Lapte să sug cin m'aj dat,
 Cu pițjora m'aj legănat,
 Cu gura m'aj hăstămat;
 Să n'am parte, n'ei noroc,
 Cum născut în zi dă post,
 Cin postește babili
 Și bate sărațili.
 — Ieu țeam dat, țeam sălurat
 Și la masă țeam kamut
 Ca să te urzească bine,
 Ca să am noroc pă lume,
 Să trăiesc și ieu cu tine,
 Să nu riză lumca dă mine!

Acmeași

XI

Fouje verde pălălije.
 Mă năi în deal la yije,
 Mă oțaj în Slobozile,
 Văzuți casill pustije;
 Numă una nu-i pustije

S'aja ie cînălăria.
 Șed logofeli și-n scrije.
 Soretcanu că-m scrije mija,
 Da jej scrije'n milljia.
 — Nu te duca, dragu manij.
 Că țe-oj scălia'n lapte dulce!
 — Ba jeq, mănă, și'n zahar.
 Dac'um pus seșușu pă cal.
 Vinde, tujeș, cai toj
 Și mă scapă dăla sorți.
 — Dăla sorți și dăla mărte
 Tăjca nu te poate seșate.
 — Vinde, tujeș, boi toj
 Și mă scapă dăla sorți.
 Că și jeq țe-um fost fișor,
 Ți-am seos plugu din obor
 Și m'am dus la clăpășor
 Să-ți ar brazdă și ogor.

Accuși

XII

Acuma o sută saș obzeceți dă ani, nevestili să purta cu săciș și cu țizme voșij cu copor (toc dă h'or) și purta vara papuș neokojati dă capră și cu copor și bărbați purta vrea antirije dă dimișie albă și jarna dă postav d'ad bun și cu gățane și cu șiret negru și țizme dă capră tăbăcită cu creșe'n față. Și jarna, țizme dă yișel și fomiili aveș k'opture dă k'ole întăjate pă dinalate și bărbați purta tot k'optar' dă k'ole sus cu bățor și purta căciuli mari cu fund ca o furdurije și să purta cu kici și aveș kintire și lu kimiro purta punga cu hui și țeșca cu cuște și ștorgar lufus și'n buzunar nu purta butistă, cite-um ștorgărel făcut dă casa. Și aveș oi și cai orgallij și dircudă dă vașij pă pământu Rumini și trăia lu Ardeal cu casa și cu famillija și vara apăj vinea cu olli'n munte, duci treșca Sfintu-George. Unguri 'n timpurili-aleș jera și mai prostij, Rumini jera mai g'ine. Unguri jera lu sirvitorij la Rumini. Care jera mai bogășij aveș un car, doi boi și un plug lu timpurili d'atrocij. Rumini n'aveș sobă pă vremurili-aleș și aveș cuptor' și sobă dă tabă dă băga lomali plu cuptor' și vală aveș'n casă. Și țeamu ulușeșu, cind dăleșu cu oili dă vale, burdușij dă beinză, șteșundurij dă lapte gros. Și-adușca oi la zassu -un fel' dă șopron - și fășca seș, p'atunșca nu ardea lumș gaz, arșca luminiș dă seș. Cite oi tăja, le fășca nuna seș;

numa mașki li ținea dă-j mînea jara. Acu vara aducea doi, trei
ței dă frigean; punga țevetea 'ntreagă'n frigare, că nu să făcea
mîncare ca acu, că zicea că jo fleacuri astea.

Aceeași

XIII

Plin ț-e coșu cu bucate,
Plină-i punga la dă banj.
Da ce folos, măj firtate
Că'u cap aj stîburi dă hostan.

Aceeași

XIV

Cînd ar hîi v'o treghă și pî urma flumailor ăstora, da p'ăi
dă fură o sută dă lei sau nițj o sută li lakide și p'ăi dă fură
mîlîgane li duce la sanator, zice că sin bolnavi.

Aceeași

XV

Colindă

Sus, în sus, pî lungă cer',
Este-un negru norișor;
Da nu-j negru norișor,
Cî je Țiță tinorelu,
C'un cal lun, cum galbior,
Sări ițj, sări coțea,
Sări 'n poarta raiului,
Sări 'n poarta soarelui;
Soarili nu je acasă,
Numa sora soarelui,
Pă Țiță dă mîna-l Țea,
Maț fumos ce mi-l ținseu
C'un pahar dă mărmurar',
Scrisă-j luna cu lumina
Și soarili cu căldură.

Aceeași

XVI

Colindă

Este-un cîmp mare, fumos
Și jete 'nălbît dă flori,
Da nu-j nălbît dă flori,
Cî jete 'nălbît dă oi,
Da după oi ține umbra?
Umbra banu Dumnezeu

C'un fluier mare, dă aor.
 C'n fluieru zicea,
 Oili că s'aduna:
 „Oas, oas, birigan.
 Dă ctul unbu după voi.
 M'am înălțit ca și voi...
 Și voi face trei ctiduri,
 Trei ctiduri la trei țigări:
 Mjelușelo Greșilor,
 Borbecuți Turcilor,
 Bătrina creștinilor,
 La mulți anj!”

Aceeși

XVII

Să nu crezi nițiodată, pă bărbat, că jel are o sultă și tot
 țije-ți zice că eu tine a keltuit și jel nu-ți spune nițiodată tot ce
 știje și tot ce face.

Să nu lăi mindră nițiodată, niți crezută, să nu te'ukipu
 că eu tine nu mai je nimeni — să vorgești și eu copk'ilu d' mai
 tic, că pă urmă d'vine dă ji să fil'ește prostija dă cap.

Să bați sanuă că toți călugări firoase a țap dă murdari și
 dă puturoși ce sint. Je mare canon și eu călugărița asta, că vaj
 dă sufletu cuț s'oa legu și n'os țino ale sfinte: aja nu j g'ine să
 nu eă mai lege la minăstire.

Aceeși

XVIII

Cîntec dă stea

Acum am văzut minunea
 Care înțori spunea,
 Acum toate s'a 'mplinut
 Cîte s'au fost prorocit
 Despre Mesia: Cristos,
 Toate s'a 'mplinit frumos.
 Unde este-neuma om
 Precum au fost Solomon
 Ca să cînte aliluja!
 Dîn cîntările-ačostea
 Vom cînta acum noi
 Dîn limpană și ziupoi

Vino, frățiorul meu,
 Vino, oh, iubitul meu,
 Cu 'nforțit rudenția
 Peste toată Iudeia.
 Ba 'ucă și Samarija!
 Să trețem la Palestina,
 Mănușă să o vedem
 Și cu înzeși să-i cîntăm;
 Slavă întru cele 'nalte,
 Salte cer'ul și pămîntul
 Că s'a 'mplinit tot cuvîntul!

Același

XIX

Înainte nu să pîrta toată lumea la feli: să știia care-i fata
 sau mijerea stăpînului și care-i a bășiiului, nu ca acuma, dă cînd
 a ieșit zăbraștii-astea dă-și în toată lumea dăla bulți: acuma
 zice că s'a perfecționat lumea și la vorbă și la ajne, da nu știu
 cum mai yine și-asta. Cînd a ieșit la 'nceput cu „mersi“ și cu
 „bonțur“, ieș un zis că așa a ieșit din tomniță, dă nu mai știie
 să vorg'casea.

Același

XX

Sîmbăta în Toudes, dă cînd a umbat Domnu Ieșu pă pămînt:
 Vilanița, frumos nume,
 Poate să să laude 'n lume...
 Să văzură dintr'un loc
 Cu lumina ca do foc:
 Smăra țe-ay zis numili,
 Ca arca lumina'il.
 Mersu Domnu'n cale lungă
 Cu oțoniei 'npreună
 La Marta și la Maria,
 Juc jele dacă l văzura
 La picioare fș căzură,
 Plînsorj mari că plînsoră
 Cu țeșili la pămînt,
 Ay grăit așa cuvînt:
 „Dumne, de-aj fi fost do țeșă,
 Lazăr ar fi în viață!“
 Domnu nostru cel preșu sînt

Au grăit așa cuprînt:
 «N'a murit Lazăr, ci doarme
 Și iarăși va să se scurte».
 Făcu Domnul slăguință,
 Se duse plu la gropiță,
 Pe Lazăr l-au învițat,
 Dă patru zile 'ngropat.
 Lazăr troizeți dă anj au mai trăit,
 Lucrămî din okj n'au lipsit.
 Ziua, noaptea nenclăt
 Suspiulud au lucrămăt.
 Mai pre urmă jel s'au dus
 Unde droptj l-au kemat,
 În lumină negraită,
 În voçi arăt!

Acceași

XXI

Pînă țese-un col dă pînă,
 Miucă șapte unți dă brinză:
 Țese-am col,
 L-azvîrle 'n pod;
 Țese o natră,
 Rupe-o spată;
 Pluteș'ij, pluteș' fuzcêi.
 Paște-o sergafă cu purcêi.
 Dă s'ar țese pînza'n pat,
 În pat lîngă hărbat,
 Toate-ar h'i dă măritat,
 Dă să țese pă războj
 Și să face lăturoj.

Acceași

XXII

Copk'iliță cu părinți,
 La ce locșor te măriți?
 Ci cîi mila dăla părinți
 Cîl îi trăi să n'o uiji,
 Iar mila dăla hărisi!

Ca frunza dă păr uscat:
 Ciu giodești să te umbrești,
 Tot mai răg te pârlești;
 Ca plinca dă cumpărat:
 O pui la supțioară,
 Tot din ia țiepești
 Și sătulă nu mai iești.

Aceeși

XXIII

Cind joram la maica fată,
 De lucrăm, dă nu lucrăm,
 Tot draga mamei joram,
 Da dă cin m'am măritat,
 Șade bărbatu pși pal
 Și mă întrebă ce-am lucrat.
 Cind joram la maica fată,
 Mincam plinco coaptă 'n vatră
 Și dădeam fuga la poartă,
 Iar dă cin m'am maritat,
 Un blăstămat dă bărbat
 Nu mă întrebă ce-am mincat,
 Iel mă întrebă ce-am lucrat.
 Minc plinco dă gră curat
 Și vin roșu strecurat
 Și cu punni pă după cap.

Aceeși

XXIV

Arză-te focu, pălure,
 Și țoala lemnilă 'n tine:
 Să rîmfo-un ștețerel,
 Să mă suj jag, dăamne, 'n lel,
 Să-m fac okișori țoală,
 Să mă nîl în lumea țoală,
 Să zăresc și'n țara meș
 Și să văd pă maica meș
 Cu mătura măluriad,
 Cu lucrămj din oki stropind.

Aceeși

XXV

Pă drumu care n'ie drag,
 Treabă am, treabă n'am

Și cale-m fac,
Iar pă care n'j-e urf,
Treabă un și t'j mă duc.

Aceeși

XXVI

S'a 'ntilnit doj pretini:
— N'oa, măi Oaneș, de mai faci?
— Da nu preă g'ine, mă, m'am iusurat și am l'gat o țoantă
cu avere.
— Dezeaba, mă, că nu-i de nițj o leza, mă! Vai dă tine, vai
dă tine va h'!l!
— Ba nu, c'o s'o dau pă ce q-am l'gat.
— N'oa, așa-i, ai g'icit, Oaneș.

Aceeși

XXVII

T'iganii coldușește țoată săptămîlna plu sal și-apsj dumineca
stă 'ntinși cu huria la soare.

Aceeși

Apăj acu nu mai mă duc la hieșicică — mă doare k'icjion-
rili — și stamă n'am, c'apăj acușj fiteco golănă și-a plătit locu.

Aceeși

XXVIII

Măritatu-j cu fășărtjjo, că nu ștj pă čine lei, da vorbu aja:
Mocanu să-y ja Mocan și Cozanu, Cozan; că muli 'la prostj Cozani:
tu-j vorgeștj și jel stă oltbal la tine și nu iče d'icic.

Aceeși

XXIX

Pă sub deal, pă su pădure
Troco d'o nevastă'n lame,
Cun prunculeș dă trei zile,
Cu prunc hie nebotezat,
Pruncu'n brațe că-i plințe,
Ia d'io gur' așa-i grăia:
„Taci, prunculeș, nu mai plințe,
Că p'atci pădurea-i deasă.

Ne-aude oți d'ucasă*!
 Nițj cuvînt cîi isprăvia
 Și oți c'o atîngea
 Și din gur'asa grăia:
 — Tu nevastă tinerca,
 Îngropă pruncu'n pămînt
 Și yin cu noj la iubit
 — Ba jey nu l-oi îngropa.
 Că-i pruncu din trupa neș
 Și-i păcat dă Dumnezeu.
 — Da sî-j toți un legănel
 Într'un vîrf dă ștezerel.
 — Da dă scaldat cîn ni l-qa scaldă?
 Da uns cîn ni l-qa ungea?
 — Nînscuroa cînd qa nîngea.
 — Dă legănat cîn l-qa legăna?
 — Vîntu cînd qa șujora.
 — Iar tîjă cîne j-qa da?
 — Măiculița Procești.

Aceași

XXX

Tuică, măică, om bogat,
 Nu te-aj uibat cui m'aj dat:
 După un oț după pădure,
 Care omșură și fură...
 Că jey n'am fost luvățată
 Să slau cu ușa 'nenjată,
 Să spăl ajne slujerute
 După creștini dăzbăcate
 Și cuțite rugimile
 În epaste dă creștin infipte.
 Otu la uș' aculta
 Și din gur' așa grăia:
 — Nevastă, nevasta meș,
 Ca plîngea, pî măică-lu blăstămat!
 — Bărbal, hărbățelu meș,
 N'am plîns, nițj n'am blăstămat,
 Jey lu foc cî mi-am suflat,
 Lemnii mi-aj funegal,
 Okșori ni-aj lăcrămat.
 Otu din gur' așa grăia:

— Nevastă, nevasta mea,
 Porluțește la coțîși
 Să puie cal la hînteu,
 Să mergem la taje'al tău!
 Ia tare afar' ieșii
 Și din gur' așă zicea:
 „Coțîși, coțîșii mei,
 Puno cai la hînteu
 Să mergem la taje'al meu!”
 Hoțu'n hînteu să suie,
 Cu nevast'atălurea,
 La colru verde-azunșea,
 Să comîțiască să puiea,
 Yin din glugă că scotea
 Și din gur' așă zicea:
 — Nevastă, nevasta mea,
 Bea la vin din mîna mea,
 Că mi mai știu: beaj ori la
 Dă astăzi incoalea!
 — Nu mai beaj, beaj-aș foc,
 Dacă n'am avut goroce!
 Oț'un cuțit că-n scotea
 Și la nevastă că sărcea
 Și la din gur' așă zicea:
 „Coțîși, coțîșii mei,
 Să imj scrii la taje'al meu
 Să trage clopotili,
 S'auză neamurili,
 Să la tragă răsunal,
 S'auză din sat în sat
 Că ni-e mîrteța dă bărbat!”
 Oțu capu'n glugă că-l băga
 Și la scara-sa-m plicu
 Și la poartă că-m striga:
 — Soacra, ai, dășkido poarta!
 — Dășkiză ție și nevasta,
 Că nevasta-i știje samal
 — Nevasta că ni-a rămas
 La un stoguleț dă grîu:
 Șade'n știje plu'n bîrîu
 Soacra, ai, dășkido poarta!
 — Dășkiză ție și nevasta!
 — Nevasta că ni-a rămas

La un stoguleț dă jarbă:
 Șale'n stinge pină'n barbă,
 Socră, soacră, poamă acru,
 N'aj oțir dă zămă acru
 Să h'erbem cu cap dă scroafă* ?
 Ia tare afar' işiu
 Şi din gur' așa zicea:
 «Oțule, tilharule!»

Aceași

XXXI

Ieă că cind ieși din casă dimineața trebuia să te uiji în sus,
 nu să cați numă'n jos ca porci, că-i păcat; cameni să uijă și la
 cer, nu numa la pământ.

Aceași

XXXII

A plăcut badea la coasă
 Să-n cosească fin cu florj
 Să h'ije de sărbători,
 Să-n cosească fin cu flgaru
 Să o puț la kioțora,
 Să-n cosească fin cu rod;
 Frinze-i s'ar coasă'n doc,
 Să yijo la alta noco.

Aceași

XXXIII

A fost godată un unkișaj și nu s'a dus multa vreme la bi-
 serică și la un Pașj l-a silit fițjoru că să meargă la biserică, și
 plină la biserică jora cu apă și unkișaju a lins zeikca și s'a pus
 și-a trecut apă pe zeika și cind a stat în biserică unkișaju, jel s'a
 ujtat pe cer'u biserițij... pe cer'u biserițij jora diavolu c'o k'ele
 dă g'ivol și tot scriia pe care rîdea, pe care vorgea în biserică
 și nu mai avea loc să scrije și apucase cu dinți s'o'ntră, că
 nuaj avea dă scris și nu mai avea loc și, tînzînd dă la, s'a bușit
 dă zid și-atunci a rîe și unkișaju și l-a scris și pe jel și cind s'a
 întors a lins iar zeikca să treacă și n'a mai putut să treacă apă
 pe zeika și și-u ocărit fițjoru că dă de l-a dus la biserică.

Aceași

XXXIV

Cine a fost udată un unkișu și s'a 'nsurat a dogară și aveu și unkișu go fată și baba go lată. Și p'a unkișuluiu go bățea și go mluu să facu locu și elu tăcu focu, fata babii să sula pă cup-tor' și turna apă și stingea focu și-o bățea din neq maștară-sa și-o mluu să facu focu. Și-odată n'a mai avut cu ce face focu și-a leșit afară și s'a dus, c'u văzul go luminiță dăparte, dăparte dă tot ș'acelu a fost Domnu Cristos și Sfintu Pătru și a avut un cătel și o-a lătrat cățelu și ja a zis: neqa, neqa, mluca-ți-ar gurăța noru! Și ja a dat foc, a loat țar și s'a dus acasă d'a fiicul focu. Da a zis unkișu: „Doamne, ce fată eaminte, cu ce s'o cinstim?” «Cu ce ne-a cinstit, Petre!» Și ja a dat o pungă cu galbină și s'a dus vestea plină la 'mpăratu și elud a văzut baba, o-a loat la bătăi și p'a lei și-a trimis-o și ja s'a dus și-a dat dă unkișu și ja a cerut foc și o-a lătrat și pă ja cățelu și ja a zis: neqa, neqa, mlucen-ț-ar gura o murdărije!» Și s'a dus vestea plin la 'mpăratu. «Cu ce s'o cinstim, Petre?» «Cu ce ne-a cinstit, Doamne!» După moșului, pă unde mergea, pă unde umbra, tot nor curgea, după babii, tot murdărije. Și-a venit fișoru 'mpăratului să ja pă fata a plină dă nor. Și baba p'a unkișului a băgat-o într'o puțină cu țomșe și-a scos-o p'a lei: a spălat-o, a grizit-o, da to dăgeaba... elu s'o ducă dărcasă p'a babii, a murdărit pisto tot, și-a unkișului dă după neq striga: scurciga, fișor dă 'nsurat, ț'a dat pă fata a murdăria. Și elud a nuzit fișoru dă 'mpărat s'a dus s'o ja p'a unkișului dă după neq și-a cămas dărcasă a murdăria.

Aceași

XXXV

Am ibovnic logofăt,
Pă mine să vi-l arăt;
Numii lui, Trandafir;
Dușmani ai-l pan la g'ir,
S'a dus puju, n'a lăsat!
La boji pare g'ina 'n sul,
Numa dăcă pare rău,
C'a fost puțoru bâu.

Aceași

XXXVI

Proverbe:

Nu m'am uitat la cine, da m'am uitat la ul cui ie cfuli.
Ie leznă-a lăsa și-aveoie a uita.

Aceași

XXXVII

— Bată-te crucea di nași,
Cu ține mă cununăș;
Cu urta satului,
Cu boala bărbatului!
— Bată-te crucea di l'ine,
Au n'a fost oki la ține
Să te uiji la țunta g'ine?
— Zi-i, nașule, să să ducă,
Că la noapte mă mântucă!

Acocăș

XXXVIII

Povestea putarșasii: A fost ȝo nevastă, ței nu-i plăcea lucru și rămăsese țiar dăspoiată ț'otr'una din zile zice omu-său: «tu nevastă, merg la țrg: cu să-ți iau»? Ia zice: «să-ă iaj o cămașu cu să am cu țo merge la nuntă la nașu». In mai aveu din cămașe numa troțili la gît: ia tot țșea afară să vază bărbatu cînd ea veni cu cămașu: ia-l vede că yino și are țevu alb in brațe: țuga-și rupe hăzaru care mai l-aveu la gît și cînd ț yino bărbatu in casă, li yino c'o gîscă. «Țe, zice, apaj mai bine am țoat o gîscă, nevastă, și las'o c'um să-i fac țoț nașii rușine in zigu dă nuntă». Apaj atunță și-a pus doț țip: dă paș: unu dinainto și unu dîndărăt, și p'atunță unbu țimător țălare pă caț dă kerna la nuntă și ia țese cu țipi, calu ț-a zmulș țipu din faț și cîm să țugă, lu-a țoat și p'al dă dîndărăt și-acu țe să facă? dă, bărbatu-său zice: «las, nevastă, că-i fac țoț rușino nașii, la țu țuț'mu butoț!» și d'a pus-o in butoț, a'nțăput să strige:

Rostogol cu... gol,
Că n'a avut naș-sa omenile
Să-i dea țini-șii o țje.

Și-apoi dăla nuntă au vent și-a zis: «să merg ț la mă-tu pă țăstet!» și ț-a băgat in ț'm sac și pă la țimățatța drumului a'nțăput s'o bată'n sac și țal striga: «torcoț (ungurețo), nevoia moțerilor!» și ia striga: «mă'ntore, dragă țupine». «Tu nevastă, da nu zie că să te'ntorț, te 'ntreb că țorț!» «Țore, dragă țupine». Clud au ațuna la mă-su a'nțăput să strige cu să-ț dea să țoartă și-au făcut un fus și l-au dus in pod și cînd ȝo'ntreba bărbatu-său c'a țors, să duțea'n pod și veneu țina'naintța podului cu fusu și țar venea tot cu țel.

Acocăș

XXXIX

O alifițe dă leac: să puț 'lptre'un răștar' un dăleam curat și
 țegară galbînă și tândje albă k'isală și țșapă răsă g'ine și prăzite
 toate și-apăi s'o adunj și țară s'o topeșli dă trei ori, și-apăi să fače
 o alifițe bună dă țqalo bulăli.

Aceeși

XL

Tu novastă, minte proastă,
 Dătr'o verbă ș'un cuvânt
 Să pune țoe la pământ.

Aceeși

XLI

—Frunzuliță, solz dă poște,
 Trăgo, mândro, și-m gîțește:
 Codru dă ce 'ngăllinește,
 Vojnic dă ce 'mbătrînește.
 — Codrulăț dă jurnă grea,
 Vojnic dă inimă rea.

Aceeși

XLII

Fuși, urtule, din prag
 Să yije ține ni-e drag!,
 Că urt ț-a-a fost urtu
 Și ni l-a dăruit sfutu,
 Dragă n-a-a fost dragosteț,
 Și n'avuj parte dă ia.

Aceeși

XLIII

G'ine mai trăiam noi, frule,
 Credeam moartea ne-oa dăsparte,
 țar acuma ' ntr'o părere
 Pentr'o hață dă mîșere
 Teag năcaș și kimurj grele.

Aceeși

XLIV

Povestea popii:

țara un om și s'auțea 'n lume c'a gășit comșară și țera vochin
 cu popa... țe să lučă papa! 'Ntr'o țară țățase un g'ivol și să vor-

g'este cu prieteasa și zice: du, să mă duc la Ion, tu, să mă înbrac cu k'elca dă g'ivol și să strig să-ă dea banii. Și s'n dus la ferestra lu Ion și-a strigat la ferestru:

— Să-ă dai bani pă care i-ai găsit, că-s aj neț!

— Cîno ești tu?

— Țe Necuratu.

Și omu din casă:

«Ți-i dau, vaj dă mine, li-i dau, nu-ă trubuc nicij tuu, numa să te duț!».

Și dă bani, dă frică că-i Necuratu. Și yine acasă bucurat și-i spune prietesii și să bucură amîndoi. «Staj, prieteasă, să nu dăzbuc lotji; trage dă ței prieteasă! Aoleo, ičo, mă dăorul Ța taje dă ței» — ičo. Cînd a 'nceput prieteasa cu să taje, a 'nceput să curgă slîghe. Și-atunci a trimes să kome pe Ion: «Țartă-mă, zîco, c'ăm vrul să glumesc, i-ți bani 'ngopo!» «Nu-ă trubuc, ičo, nu-ă trubuc. Apăi i-oa h'i 'ngropat popă, l-oa h'i 'ngropat g'ivol, nu știu».

Acceasi

XLV

Cîcă a fost yodată o babă g'avea numa doo găinuși și jora vechină cu popa și i-a k'erit o găină babji. Și babă a 'nceput să blesteme: «dar'ur Dumnezeu să-i crească fulgi; să dea Dumnezeu să să'nuce elud ga mluca-o!» și d'alca mai multe. Și găina i-o furase prieteasa — babă tot blăstăna mareu. Prieteasa yu băfase, yu mlucase. Numa a'nceput să-i crească fulgi prietesii pă mlui. Popa, dac'a văzut că-i crește fulgi, a kemat pă babă: — Marijo, țe-ai găsit găina? — N'am găsit-o, părinte! — Apăi, zîco, ce-i zîcî? O blestemî, ce-i țîcî? — Nu-i zîc țîcîe, părinte, numa-i zîc să-i crească fulgi, alță! ičo:—Nu, Marijo, s'o blestemî cum ga h'i mai rău pă lume! Și-a 'nceput s'o blesteme mai rău. Și-apăi a'nceput să-i cază fulgi prietesii —că zîco că așa-i hlostemu: al care blăstănu să plătește cu blestemu. Și-o-a kemat iar popa: — C'o faci, Marijo? O blestemî? — N'o blăstăm, părinte, numa zîc: să-i h'ițe și să-i pată! Și lotji fulgi i-a văzut prietesii...

Icu să h'i trecut p'îngă cineva și tot ce zîceva auzeam; p'astea le știu dăla moica, știța multe, jora nevastă dășteaptă.

Acceasi

XLVI

Dragu maikii Georgilui,

Dă cin Țe-aj amurizat

Nicij cadu n'aj țesălat,

Nicij kica n'aj k'epătut.

Acceasi

XLVII

Zicală:

Pe marginea pînii

Săculoța bruzii

Dă unu care nu știa să țeasă — s'a dus în alt sat la soa-
cră-sa și s'a apucat și ja să țeasă și nu știa și i-a seos cîntec
cămioni după-acolo.

Aceași

XLVIII

Știi baba nja, care s'a dus în pădure și șa loat lemne și
yinea cu eroziuța 'n șk'inare, bătrîna și colbită, și dă amărită ce
jora a kemat pã mǎrțet: au!, mǎrțet, și mă jaș! Da cînd a yinat
mǎrțea, zice: au!, nu, cǎ te-am kemat nimă să-h' ridicej dă
eroziuța s'o pui în șk'inare.

XLIX

Poveștile soacrii:

Iera godată șa babă și și-a 'nsurat și ja fișjoru și și-a loat
nor în casă și a venit vremea și s'a betăzil baba și a gătit noru
mîncare și fișjoru a zis: — Pune-ș, tu, și mami v'o doi bășej! Și
ja să duče piste cap la babă și-ș zice 'neat: — Să-ș puș cǎrșej?
Da baba zice: — Nu-h' trubue, nu! Da noru dă color: — Veșj? zic-
șej cǎ nu-ș pui ję, zice cǎ nu-ș trubue... Și zice fișjoru:—Pune-ș,
tu, și mami v'o doi verșej! Noru să duče la pal și-ș zice babij:
— Să-ș fac ije eu verșej? Baha zice spǎrîtat: — Nu-h' trubue,
nu-h' trubue! Da noru: — Veșj? zice cǎ nu-ș trubue! Ję vreșu
să-ș puș, da daci zice cǎ nu-ș trubue!

A fost șa soacră și și-a loat nor și-avea și fată ja ș'o surată
și cin venea noru-sa, șa cîntea cu ce-avea mai bun: cu cîntaș,
cu friplură și cin venea fată, șa cîntea cu cîntaboș cu sînge și
zice: — Lasă, dragu mami, cǎ să nu ne ștîle ulmănj! Noș mî-
cin și mai așu... Ș'a venit vremea ș'a murit baba și... cînce-
o plînge? Fată, dă i să rușea inima și noru stălea d'o parte și-a'n-
șepit surata s'o plîngă și-a zis: — Șeșală, surată, să veșj
cin te plînge:

Cîntaboș cu sînge
Faprospe te plînge,
Cînat k'iparat
Cum s'a dǎpǎrat!

Aștu știt (ade cǎ bazmuc) ș'așo cǎ h'i fost, c'asica-s tot

din bătrâni... stăteam sora și-apoi ne spuneă gîta mamei... este și
maș este!

I.

Același

Zicală:

Ține n'are noroc, n'are,
Dă din muște pînă meuro.

Același

LI

Așa zice Săsușăilei: «no, h'ije Sasa cil dă prost, muma să h'ije
'nall, ș'azungă la slănină».

Același

LII

Proverb: „gruș să 'ncați porcu să bea din feteleș” — să zice
dă unu care nu să 'ntelgeă dă vorbă, nu poți să-l îndupleci, cu
cîm nu poți să'ndupleci porcu să bea din feteleș.

Același.

LIII

Cîm ți să știrioște gîta, beaș oșle dă țoș și lo țoș gîno,
că doar nu să dușo țoștă lungea la doșor cînd ure v'o hotoșen la

Același

LIV

— Nevastă, nevastă,
Ține bato la fereastră?
— Omule, pisica n'astră.
— Nevastă, nevastă,
Nu je urmă dă cotoj,
Nevastă, nevastă,
Ți je urmă dă țjocoș;
Nu je urmă colopășca,
Ți je urmă țjocoșăscă,
Nevastă, nevastă!

Ia a fost avînd ibovnic și jel a fost venind la gîam să bată
plutru ja, dă omușăy din casă a simțit țo-ș.

Același

LV

Dupa okj cu n'arili
Ocolij p'adurili;

După oclșori cu zara,
Ocolii întreaga țara.

Acceași

LVI

Despre niște veștici: Aștepta sîn niște nevoi, niște oameni rîi,
adună dimii după la toată lumea care lucră și le vinde cu preț
mai mare pînă la Regur, dă nu să mai poate apropie'ia nimeni să
vază dimii cîn sînt în tîrg. Apoi, zice că tot unblă cu Necuratu,
sînt niște vrăzitori bătrini, sîn plin dă fățările și dă yiclesug.

Acceași

LVII

Pă cînd unblă Domnu Cristos și cu Sfîntu Pătru pînă pămînt,
a intrat la o casă dă oameni și acolo făcea plin la cuptor'
nevasta și a zis sfinți: — Să ne faci și nou o plină pînă cîn
ne-om întoarce! Și a zis nevasta: — Vă fac. Și nu s'a îndurat să
le facă din alogata îl bun, a făcut o plîngură din rozătura troiș,
din ce rămîne pînă troacă și s'a întors sfinți tot p'acola. Să fiense
o plină mare și frumoasă, mai frumoasă decît toate care-a fost în
cuptor' și ja răzîmase troaca dă cuptor' și sup troacă pusese lo-
pala și cînd a auzit că yine sfinți, ja s'a pus sup troacă, că nu
s'a îndurat să le dea pînea, că preț iera frumoasă și sfinți a vînt
și n'a găsit-o nicîntea și-a plocat și Domnu Cristos a zis așa:
săjdo, Pătra, să ne ducem; cum jesto, așa să rămîje! Și s'a
făcut broșea țîșoasă și broșca țîșoasă jo din femeie, că chiar
nșă este: cu troacă'n șclînare și cu lopată.

Acceași

LVIII

Tot pînă cînd unblă sfinți pînă pămînt, Domnu Cristos și cu Sfîntu
Pătru, a fost seceru la Sfîntu Pătru și-a aruncat-o Domnu Cristos
pînă foc și-a căscănit-o pînă nicovală Țigănilui și a ieșit o fată mare
ca dă trezeți dă anj și a fost un cal să-l potcoyiască și Domnu Cristos
ja tăiat le'ieșoru și l-a dus la nicovală să-l potcoyiască și l-a
potcoyit și s'a dus și l-a pus la cal și nu s'a cunoscut și Țigănu
avea o mamă bătrînă și ja și tot pînă s'a și-o aruncă'n foc și
rîmîne o bucată dă zgură și o aruncă după use în gunoi. Și cîn
yine sfinți p'acolo iar, zice:

— Iaca, Doamne, ce-am făcut, am omorît pînă mama!

— Păi, zice, unde-i, Țigane!

Zice: — Uțe-o după use, zgură asta, Doamne!

Zice: — Ja bag-o'n foc și căscănit-o!

Și-a bagat-o Țigănu și-a căscănit-o nițel și-a ieșit o mai-
muță bătrînă... și maimuța-i fiică dînr-o Țigăncu bătrînă.

Acceași

LVIII

Uite-te, țate, la mine:
 Dă ți-o părea că țoc g'ine,
 Să-ți dai fata după mine;
 Dă ți-o părea că țoc rău,
 Să ți-o ții cu Dumnezeu!

Aceași

LIX

Bate-o, mă, s'o hal și ieu,
 S'o minăm la tata-său
 Să-i dea straj și lepodeu,
 Că dă cin m'um înseurat
 Tot pă puțe m'um culcat,
 Tot pă puțe ca porței,
 Pînă-și-am rupt cioroceai.

Aceași

LX

Foșie verde triple,
 Țsta-i brig, Țsta-i slănie;
 Cală-ți, mîndeo, d'alt voiaie,
 Că cu mine n'ai nimic.

Aceași

LXI

Ch'i găjori pă la Zărnești,
 Toți cu cizme mîjorești,
 Nima ieu cu ale mamii.

Aceași

LXII

Proverbe:

Adapă leneșu la gura puțului: unu a fost stînd la gura puțului și ți țea lene să bea apă și-a trecut un om și i s'a făcut rău dă leneș și l-a adăpat la gura puțului și zice: un adăpat leneșu la gura puțului.

Trăjește g'ine cu hanu'n punga săracului.

Sărăcița la tinerete-i flăcău la ureke, da la bătrînețe-i boală lîră țgar.

Păcatu vajki aduce ostindă noo.

Să duce cit nori pă baltă.

LXIII

Clud ie zi dă'arbătqare,
Nici-un oșzior nu mă dșare;
Cin yine zica lucrului,
Yine boala trupului.

Aceeși

LXIV

Noapte bună, și-ași pleca.
Nu mă'ndur dă duminqata?
Noapte bună, și m'ași duce.
Nu mă'ndur dă gură dulce.

Aceeși

LXV

Pină cin să'nealtă,
Sourili să'naltă;
Pină să gâtește,
Sourili sfintește.

Aceeși

LXVI

Taje, majezi, lutei
Și-l taje mozi supțirei,
Că yin pătitori dei!
Dă-le, majezi, băntuși
Să nu mă crute'n gură
Și să zică că-s hătrină:
Dinț 'n gură-m stau cumună
Ca pari dala grădină,
Fără șeapte, dă nu-s opt,
Măsele n'are dă loc.

Aceeși

LXVII

Ofezazi, mîndro, ofeazazi,
Toată lumea să te crezazi,
Ofezazi și platur mine,
Că mîndroi ne-am avut g'ino!
Și cine-a lasat ofeatin,
Ierle-I Dumnezeu picatu...
Am ofeal ș'am tot ofeal
Pin m'iam făcut bună uscat.

Aceeși

LXVIII

Mocani le dădea zestre la fute cite dou sute, dou sute cînzeci dă oi și cite o sută cînzeci dă galbini, îi dădea cal dă ginere fi-reasa ginerului, îi da v'u doozeci, treizeci dă yite mari cîng-avên, îi dădea pã urmă d'ale casii: o botă plină cu albitori, așne, rolci; îi făcea scurtelea dă mătasă și una dă postav și o dulama dă mătasă și una dă postav și-i da o păreke dă țete și una dă țizno, îi da belu dă argint, îi da giordan cu șaisprezece galbini fiți și salbă cu trei galbini mari și cîșoare cu băuți dă argint plătate bele și urmuz...

Aceași

LXIX

A fost godală un om și o nevastă și nevasta jera cam lătr'o dungă și omu a găsit o comșară și o-a mînat la popă să-i dea ferdele să măsoare bani și, pînă veni la jel a ascuns bani, că s'a temut dă ja, și-a venit dala primărie să spuie dă unde are bani, că pe-l plese plu lume că a găsit o comșară, și jel să dusee plu grădină și risik'ise covriği și ja s'a dus să-j adune și jel i-a zis: că astăzi o ploaial cu covriği, și jel a zis: «tu nevastă, zîce, astăzi are să yie păsirili cu cîoc dă h'er»! Și o-a băgat supă puțină și pe puțină a pus urz și a venit păsirili și-a fost cîpostînd în pu-tină și ja a fost zîclud: «vaj dă mine, cî o fie?» «Apti, zîce, nu știj?» A fost păsirili cu cîocu dă h'er! Și-a venit dala primărie s'au-trebe: «cînd a găsit omu-lău bani dă ja măsurat cu ferdele?» zîce: «atunėj elud a vinț păsirili cu cîocu dă h'er, știj atunėj elud a ploaial cu covriği!» Zîce: «haj să plecăm, zîce, că astăzi preșta, nu știje cî vorg'ește!» Și-a rămas omu cu comșara.

Asta îl-a spus-o șeneră-nea. Vozj, luncea acuma nu mai glijie atîlța povești cite s'întîmplat cînd umbra Domnu Cristos cu Sfîntu Pătru pã pămînt, cînd făcea mălmui sfinți, drăguți; uou ni le spuiea gîntă maijen toate, că atunėj jera mai aprăape dă vremea cînd umbra Domnu Cristos cu Sfîntu Pătru pã pămînt, da acu est je d'atunėj! Acu luncea nu mai vorg'ește dîclit unde-i pudra mai bună, la cî drogerije jo ogea mai bună — acu d'astea are luncea'n cap.

Aceași

LXX

Salbă dă galbini fiți,
Făcută dă doj voiniți,
Salbă dă galbini mari,
Făcută dă doj primari.

Aceași

LXXI

Cu m^oare un copl'el d^oie ie lume pu^lin^o, ai casii și rudii,
 Il scaldă m^oșșă și-i dă mamă-sa copl'elului ȝo l^obă cu v'o c^oliva
 covri^li, bot^oqane, ȝo cirpă și ȝo pine. Dacă v^ole că copl'elu nu-i
 dă tra^li, il ridică la ieșane și-i zice vorbii bot^ozului, și dacă dășen
 cin naște d^ou m^oș-sa, apă^li il duce la biserică dă-l bot^oz^oă cum
 s^o cade.

Aceeși

LXXII

Zic^ol^oi:

Casa-i a m^oșă,
 Ușea-i a ta!

Să nu rămnești ni^oiodată la slava casii al^ou^oia.

Aceeși

Elena MOROIANU

LIMBA DESCÂNTECELOR

I

Cu aspecte p[ar]ind mai pu[te]n interesante dec[ît] ale altor produc[ti]uni populare ori l[as]ind nedumeriri în ce prive[te] multe particularit[ă]ți ale lor, desc[ân]tecele au rămas departe de cercet[are] amănun[ț]ite, de[și] alegerea lor a pasionat și pe folklori[ști]i no[ș]tri. Singurul studiu mai întins despre ele e cel publicat, acum c[ît]iva ani, de A. Gorovei¹, cu o caracterizare generală a lor și unele referin[țe] la acela[și] gen de folklor din alte p[ar]ți.

Dacă prima impresie pe care ne-o dau desc[ân]tecele e de ceva prea conven[ti]onal, stereotipat, și de prosaism contrastind cu alte crea[ti]uni populare, altfel ni se înfă[ți]șează c[î]nd le urm[ă]rim mai de aproape: străbate prin ele via[ța] nu numai cu uniformit[ă]ți, le vedem r[ă]sfrîngînd anumite contingen[țe], redînd ceva ușor de recunoscut că pornește din sufletul ț[er]anului nostru și, ca poezie, nu putem spune că rămîn de tot în urmă — nu o g[ă]sim, e adev[er]at, deodată, vestind dela întiul vers franse[ti] de exprimare simplă², dar c[î]nd r[ă]sare din giruri lungi ale lor ne aduce bine aminte de aceea din doine.

¹ *Desc[ân]tecele românești*, Fălticeni, 1925.

² Ca sa inlata început de desc[ân]tece cu apropieri de poezie ar putea fi doar de relevat acesta, din *Culegere de desc[ân]tece din juđ. Romanuđi*, publ. de D. Ionescu și Al. Danilă, V[ă]leni-de-munte, 1907, I, 34:

Vîntul bate,
Griul cade,
Codrul se încheie,
Casele lui [cutare] se desc[ân]tele.

E poezie în cuvintele dela sfârșitul altor descinteece, fiind celui ce așteaptă dela ele răzdecarea i se spune să răsună „curat, luminat“ ca „steaua din cer“, ca „roza de pe ciup“¹.

Poezie regăsim și în comparația:

Să dormă ca lemnul
Să taie ca ulmul,
Și ca funul²,

unde „funul“ poate să fie sugerat de asonanța „ulmul“, dar asocierea apare astfel și mai poetică.

Versuri cu relief poetic ne dau însă cu deosebire vrăjile³, fiind rime să vorbească sufletul tânăr cu încântări de sine și tresăriri la viața întrezărită ca un vis, fiind priu ele se trimite chemări spre cineva așteptat cu drag ori blesteme celor care se împotrivesc giudului — izbuciri pasionate care dau vrăjilor ceva din lirismul doinelor.

Acea care cere sorații să-i dea din lumina lui ca să fie aleasă dintre altele își întreceapă privirile spre zări, spunind:

Bănai, sora,
Frățioare,
Nu peste cînturi de oi,
Nici peste cînturi de boi,
Ci peste ochisorii mei
Și peste stăutul meu
Și peste sfatul meu
Și peste mersul meu

¹ Mai rar: „Ca roza din flori“, *Ion Creangă*, IX, 234; „Ca roza de dimineață — Ca flaura din fluceață“, *Conv. lit.*, XXV, 605. Și mai rar: „Să răsună luminat — Ca din cer picat“, T. Pamfile, *Boli și Isocuri*, 31, 32.

² T. Pamfile, *l. c.*, 45.

³ Între vrăji și descinteece nu avem de ce să facem distincțiuni fundamentale, cum le admitea Marian, *Vrăji, farmece și descinteece*, 6; pentru unele desubțiri între ele, v. observațiile lui A. Gurovici, *l. c.*, 80 urm., și în orice caz termenul de „descinteece“ poate cuprinde și vrăjile — de aceea în titlul acestui studiu orice adăug mi s'a părut de prisos.

Și peste versul meu.
Cum o soarele luminos și frumos
Așa să fiu și eu¹.

Același dor deșteaptă cuvinte cu comparații și mai poetice chiar:

Cum se întoarce nălbu după soare
Așa să se întoarcă toată lumea,
Și mie și mare,
După [cutare].
Și cum se ține umbra după om
Așa să se țină [cutare] după [cutare]².

Și cînd aceea care, în înclîpăire, se vede dusă de Maica Precista la „rîul lui Iordan” a cărui apă îi limpezește fața și i se pare că o prefăce în zîină, bucuria ei și-o arată astfel:

Îmi pînea soarele'n piept
Luna'n spate,
Doi lucruri
În doi umori,
Între sprîncene
O căută de micșunele,
În buze
Îmi puse
Doi figuri de micu³.

În prima vraja un vers — al treilea — ne aduce impresii din viața eiobănească și tot spre ea ne îndreaptă alte vrăji:

Toată lumea s'o nîla
La frumusețea ei.

¹ Ion Gheorghiu, V, 332. Vraja aceasta, numai de altfel versuri — înaltă ca poezie concentrată — e interesantă și pentru că ne arată cum în decelutele un cuvînt face să răsună altul prin spunîndu-și de ase-cări (*totul... sfatul, mersul... vierzul*), procedeu pe care îl vom regăsi și altoori.

² Tocilescu, *Materialuri folk.*, 471.

³ *Ibid.*

Că este miorica ¹ cîmpului,
Mîndrul cîmîndra,
Drag cu dragă,
Frumos cu frumusețea ².

Cum sibiră oaia de miel...
Așa să strige inima 'n el ³.

Cum aleargă mielul la oaie
Așa să alerge lumea la mine ⁴.

Tot așa cînd despre cineva căruia i s'au luat toate „făcăturile, urciunile” se spune că se simte mai bine,

Ca pasărea cînd zboară,
Cu oia cînd se sculură ⁵.

Reflexe ale păstoritului ușor de înțeles și fa descîntece, unde, de altfel, se vorbește adeseori despre ciobani, dar ele nu ne aduc ceva poetic, în felul doinelor ne opresc numai pentru că exprimă realități caracteristice și arată un viu spirit de observație, cum se poate vedea mai ales în ultimul vers citat.

O comparație, altfel, cu oia o întîlnim într'un descîntec, unde i se sorocște omiva să rămîie merca la patina băutarei, să fie de ris în sat și

Să se ție lumea după el
Ca praful după cînele bătrîn,
Ca pe oaie, vara, la drum ⁶.

¹ S'ar putea interpreta și altfel, că *miorica* e o greșală de transcriere pentru *rișica*; sensul însă nu impune numai de cît forma din urmă.

² *Arhivele Olteniei*, V, 148.

³ *Grăi și suflet*, III, 319.

⁴ A. Nour, *Descîntece și cântec*, T.-Măgurele, 1912, 48.

⁵ Tociłowu, *Mat. folkl.*, 477.

⁶ Ch. Langier, *Sîntățile în Dolj*, Craiova, 1910, 90; *Găluțul*, I, n-rele 7-8, p. 29. Un descîntec aproape identic îl găsim în *Descîntece din județ. Românești*, II, 29, de D. Inăescu și Al. Daniil, dar acolo cele două versuri din urmă se prezintă astfel:

Ca praful după cînele bătrîn,
Ca o ia vara la drum,

Se vede și aici agerime de observație — imagini de felul acesta l-ar fi ispitit pe un Dante.

Ca imagini ar fi de amintit și acelea din unele vrăji cînd despre cel chemat de priviri nerăbdătoare se spunea să vie cît mai curînd, ca și cum ar simți

Furnicii
In opinci,
Foc
In clop¹.

Interesante, asemenea rostiri sînt de luat și mai mult în seamă cînd le punem în legătură cu ce caracterizează în primul rînd descîntecele.

Substratul lor e sufletul femeilor dela țară, un numai superstițios, dar și pasionat. Din versuri pe care le-am dat mai sus se vede cîtă pasiune pune aceea care descîntă de dragoste și o expresiune întrebuințată des este „să vie ca un nebun” cel pe care îl urmărește descîntecele. Cîtă pasiune străbate descîntecele ne arată și cuvintele de ură, de blestem spuse împotriva celor răi, dușmanilor, și astfel cum vocabularul dela țară le găsește ușor:

Dușmanele mele
Să fie cîoare pîrlite².
.....De-l vei găsi
La masa 'ntîlne,
Cu făclii aprinse,
Cu neveste graso

cu o evidență grosă de transcriere ori de tipar (*Că a la*, în loc de *Că oia*) — greșelile de acestea sînt dese în categoriile noastre de descîntece, cum vom mai releva, și ele îngreunează identificarea unor forme, pîrlind sau fiind în realitate obscure.

În *Șezătoarea*, XV, 187; XXIII, 64, versurile

și s'o la vara la drum...
Cînd o la vara la drum...

nu mai par să fie o greșală, ci alterarea lor prin transmitere dela o descîntătoare la alta.

¹ I. Birlea, *Cîntece populare din Maramureș*, București, 1924, 333; cf. 335 și Marian, *Vrăji*, 26; *Apărătorul sănătății*, IV, 90; *Șezătoarea*, VI, 92.

² Tociloseu, *Mat. folk.*, 1658.

Și fete frumoase,
Să-i pară cățele vicimănoase,
Numai el/ăi-i par frumoasă,
Numai eu să-i fiu aleasă¹.

Cam la fel cu încruntările din doine, când celui care aduce
desamăgiri de iubire i se spune:

Să te bată, badeo, bată
Nouă boale dintr'ostată,
Nouă boale
Și-o lingoare².

Să zaci, neioș, sub pietro
Pîn' li face frunză verde,
Să tragi toțul
Cu piciorul,
Perinuța cu gurița,
Să lo-adăpi cu lingurița
Și să-ți dea pînă cu acul
Și să nu-ți mai găsești leacul³.

E același suflet care vorbește, fără stăpîniri, cu tot elocotul urei și răzbunării.

Dar descintecile arată și altfel că reflectă viața femeilor
dela țară.

Indeletniciri ale lor sînt foarte des amintite în legătură
cu diferite motive ale descintecilor. În cele de deochi o
formulă obișnuită e:

...inima cutăruta în plămădii,
Cum se plămădește alunul în căpistare⁴.

¹ Marfan, *Frîji*, 38.

² Iarnîk-Bîrseanu, *Doine*, DXLVII.

³ Bîlăreanu, *Poezii pop.*, 51.

⁴ Tocilosa, *Mat. folk.*, 568, 1520; cf. 552; D. Ionescu și Al. Dunil, *Desc. din jucl. Romsanăi*, I, 178, 180, 181; II, 57; Gr. Grigoreta-Eigo, *Med. pop.*, I, 82, 137; T. Bîlăreanu, *Verzuri pop. rom.*, I^o, 27; Ch. Langdon, *Săditutea în Dolj*, 91; *Ion Creangă*, IX, 205.

De „plămăduala inimii” se deslușă astfel: „se strîng etto trei mînguri din fiecare pum: măr dulce, păr, prun, cîreș, alun, coen, calcin, vîșă

Nu puteau iurăși descîntătoarele să nu pomenenească de furcă ori de fus:

Au plăcut mătușile
Cu furcile,
Să gonească gileile;
Ele la goană le lua,
Pe furcă le luștra
Și cu druga le apăra
Și cu fusul le înțepa ¹.

Cum se întorc fușele
La toate firele,
Așa să se întorcă pagubele
Și dăbăturile ².

Alteori e vorba de virtelniță, sucală, ițe:

Nu'nvîrteac virtelnița,
Ci învîrteac mîntea lui... ³

Pace, odihnă să nu aibă,
Ca sucala cînd umblă ⁴.

...nu înnod tortul de ițe,
Ci înnod descîntitul dela mîntea lui... ⁵

de vie, din trei inimi de varză și trei noduțe de trăsnet, le amestecă cu „aluatul din Crăciun”, le pune în căpistere și pune nițică sîră de făgure peste ele. Ia toporul, se înclină la sculul de trei ori și se apucă să ciocăne cu cășul toporului în căpisterea peste unguri”, *Ședintarea*, IV, 132; cf. 22; Ch. Langier, *Sărbătorile în Dolj*, 77, 81; D. Ionescu și Al. Daniil, *Dece din Romani*, I, 173, 180; T. Pamfile, *Bolii și leacuri*, 54; *Imi Creangă*, VI, 345.

¹ Gr. Grigoriu-Rigo, *Med. pop.*, I, 82.

² T. Bălbău, *Veruri pop. rom.*, I^o, 125. Fusul e, de altfel, întrebuit de do. de Șrance la descîntec; v. d. s. E. Voronea, *Intinets*, 580-581.

³ I. Birlea, *Obstac pop.*, 338.

⁴ *Ședintarea*, XXII, 131.

⁵ *Id.*, VI, 101.

Și în același gen:

Ca pe-un fișor de cînspă m'a sfărîmat ¹.

.....I-a bisat

Ca pe-un snop de cînepă melițat ².

Comparații la care vine să se alăture un motiv stereotipic — descîntătoarele cînd vreau să vindec de junghi au obiceiul să vorbească de „lucrul, mîncea, truda, patinile cîncepei“, cu amănunte ca acestea:

Stai, junghiule, nu junghia...
 Că eu ți-oi spune chinul cîncepei:
 Cu plugul am urat-o,
 Cu grapa grăpat-o-am,
 Boii cu picioarele au căleat-o,
 A răsărit și-a odrăslit
 Și-am cules-o și-am pus-o'n baltă
 Și-am topit-o,
 Pe meliță am melițat-o,
 Pe răghilă am răghilat-o,
 Cu pieptoni am pieptănat-o,
 În furcă am legat-o,
 Pe rășchitor am rășchiat-o,
 Pe virtelniță am depănat-o,
 Pe urzar am urzit-o...
 În ciubăr am fierb-o,
 Pe larbă am lătine-o,
 Cu foarfecile am croit-o,
 Cu acul am cusut-o ³.

Alte înșirări ne dau spre aceeași constatare, anume cînd se vorbește de felul cum se infățișează brîncea, orbalțul etc. și se dau diferite nume de colori, așa cum femeile le știu

¹ Tocilescu, *Mat. folkl.*, 1541; cf. Marian, *Descînteco*, 68.

² J. Birlea, *Ūnt. pop.*, 369; cf. 371, 372.

³ *Șezătoarea*, XI, 44; cf. XIII, 9; XXIII, 17; Tocilescu, *Mat. folkl.*, 583, 588, 1545, 1549; *Grădîul nostru*, I, 292; E. Voronea, *Datinile*, 1070; D. Lupșean, *Mășina babei*, 36; I. Birlea, *Ūnt. pop.*, 352; N. Păsculescu.

bine din industria casnică, și e de înțeles că le vin ușor în minte — atîtea descîntece ne dau aproape un vocabular de cromatică:

Bubă albă,
Bubă neagră,
Bubă turchează,
Bubă mohorită,
Bubă verde,
Bubă albastră¹.

Bubă...
Negrie,
Verzie,
Ghivizie,
Narangie,
Untdelemnio,
Vișinio,
Stacojie².

Nu ne poate surprinde atunci nici ce, foarte prosaic, ne dau aceste șiruri:

Dănilaș, Dănilaș,
Descalcă la oraș
Și-mi dă mie cheile
Să descui cămăritile,
Ca să-mi scot dragostile³.

Lit. pop., 147; Ch. I. Augier, *Sănătatea în Dolj*, 83; T. Bălășoi, *Verzuri pop. rom.*, I¹, 47; L. Costin, *Mărgăritarele Bănătuței*, 59; *Familia*, XXXII, 309; *Ion Creangă*, IX, 237; *Camăra marelui*, III, 25.

Cum „lucrul dinșpeii” stă în legătură cu descîntecul de junghi se poate vedea din însemnările pe care le găsim în *Șesătoarea*, I, 70-80: „Se ta un fâș de dinșpe porlat și cel bolnav împreună cu descîntătoarea face o apă, care nu se encușe tare. În timpul cit se face așa baba porvatește toată stocul dinșpei, îngrozind junghiul că are să-l lege cu ea, cu apă strînsă plîpoc. Ota fiind descîntecul, bolnavul e streșit de trei ori cu sta înmuciată în apă, în locul unde are junghiul..., iar așa se lungă la junghi, partind-o trei zile”.

¹ D. Ionescu și Al. Daniil, *Desc. din Romaniș*, I, 59.

² *Ion Creangă*, I, 140.

³ *Marian, Vrăji*, 58.

Impresii gospodărești transpuse într-o vraje de dragoste — se vede și aici bine ce aproape stau descîntecela de viața femeilor dela țară, cum o reflectează în atîtea motive ale lor.

Nu era de prisos să relevăm aceste caracteristici ale descîntecelor, pentru că ele ne fac să înțelegem mai bine substratul lor și vin să explice anumite particularități de limbă.

Asupra unor particularități de felul acesta nu va fi nevoie să insistăm prea mult, pentru că nu dau loc la interpretări mai dezvoltate ori sînt relativ cunoscute. Printre ele vin să se înșire cîteva cuvinte care arată turburări ale sănătății, mai mult dapă superstiții.

Astfel, ca formațiuni proprii descîntecelor sînt de amintit ¹: *avorit* „rîn care vine dacã cineva stă cu capul gol prea mult la soare” ²; *in-de-avare* „boală de stomac” ³; *din-de-șoare* „durere de cap împremată cu junghieri” ⁴; *in-de-vint* „fierbințele mure, căpătută în spre seară” ⁵; *din-de-vint* ⁶; *făcătură*, farmec (— *fapt*) și *denfăcătură*, înlăturarea unui farmec, desfacerea de el ⁷; *infăcătură*; ⁸ *întilucală* ⁹ și (*in*)*tilucitură* ¹⁰, *întîmpineală* ¹¹,

¹ Citate din numai pentru formele relativ mai rar atestate ori neînregistrate în dicționara.

² I. Birlea, *Cînt. pop.*, 345-346.

³ *Ibid.*, 367; Maclean, *Descîntece*, 117; A. Țițlea, *Poesii pop. din Maramureș*, 101; T. Pașabogî, *Grăul și folcl. Maramureșului*, 142, 143; *Dugărit*, II, 63; *Comesara satelor*, III, 130.

⁴ Maclean, *Descîntece*, 318; *Conv. lit.*, XXV, 601.

⁵ Ch. Langlet, *Sănătatea în Dolj*, 86.

⁶ *Rev. p. ist. arh. fil.*, III, 387.

⁷ Maclean, *Immorm. în Romîni*, 10; I. Birlea, *Cînt. pop.*, 338, 389; *Ion Creangă*, IX, 204.

⁸ *Luzina romîni*, Caraculți, I (1881), 58.

⁹ Gr. Grigoriu-Rîgo, *Med. pop.*, I, 101; *Sănătatea*, XI, 52; *Orăș și suflet*, III, 310; *Ion Creangă*, VIII, 17.

¹⁰ G. Dum. Teodorescu, *Poesii pop.*, 365; Tschlescu, *Mat. folcl.*, 600, 646; T. Pașabogî, *Boli și leacuri*, 24; *Anal. Acad. rom.*, s. a 2^a, t. V (1894), 164; *Busoianul romîn*, III, 140; *Rev. p. ist. arh. fil.*, III, 383, 385, 387; VII, 135; *Sănătatea*, XI, 52; *Ion Creangă*, VIII, 249, 242; cf. dicționarul lui Țițlea, s. v.

¹¹ *Ion Creangă*, VIII, 183, 242.

izbeală¹, miștură (miștură)², mirătură³ (și mirare), puștură⁴, trecătură⁵, trinisătură⁶, cu același înțeles ca făcătură.

Accepțiuni speciale descălțecelor, tot pentru a numi boala, înfrîngeri ale duhurilor rele, prezintă aceste forme eufemice și altfel: *alucă*⁷ și *alucătură*⁸; *aplecătură*⁹; *apucal* și *apucătură*; *aruncat* și *aruncătură* (*șipătură*, prin *șipaturile unde șipa* = aramen); *blintucală*¹⁰; *căleat* și *căleătură*¹¹; *dat* (*dată*)¹² și *dă-tătură*; *face*¹³, *faptă*¹⁴, *făptură*¹⁵ și *făcut*¹⁶ (cf. mai sus

¹ Tocilescu, *Mat. folk.*, 1583; de asemenea într-o colecție înedită din județul OH.

² *Grăul nostru*, II, 142, 143; Oy. Demosianu, *Grăul din Țara Hațegului*, 283; P. Popalangi, *Grăul și folk.* *Maramureșului*, 139, 133, 144; I. Bîrlan, *Mat. pop.*, 328; L. Costin, *Mărg. Bănătușii*, 61, 52, 56, 59; Ms. *Regescului* (Acad. rom.) 4544, f. 43; *Familia*, III, 79; XXV, 604; *Co-muna satelor*, I, 308; III, 48. Pentru înțelesul lui din descălțec, comp. (Marțan, *Descălțec*, 146):

Și întors
Toate aruncăturile...
Pe capul mi le-a ulucit.

³ I. A. Candru, *Grăul din Țara Hațegului*, 21, 46; *Familia*, XXV, 604; *Școlburii*, I, 57.

⁴ Marian, *Verșji*, 175; P. Pirroscu, *Hora din Căstul*, 72.

⁵ Tocilescu, *Mat. folk.*, 649, 659; Gr. Grigoriuțchiș, *Med. pop.*, I, 60.

⁶ Ion Creangă, IX, 204.

⁷ Marian, *Verșji*, 68, 69, 70, 71.

⁸ *Id.*, 105; D. Inamou și Al. Danil, *Descălțec din Romanși*, II, 179.

⁹ *Rev. p. ist. arh. fil.*, III, 385.

¹⁰ Tocilescu, *Mat. folk.*, 656.

¹¹ *Id.*, 669.

¹² *Școlburii*, XXII, 128, 132.

¹³ Oy. Demosianu, *Grăul din Țara Hațegului*, 283; *Familia*, II, 407; cf. *Diag. Acad.*, s. v.

¹⁴ N. Păculescu, *Lit. pop.*, 125.

¹⁵ Marian, *Verșji*, 68-71; Tocilescu, *l. c.*, 656; *Familia*, XXXVI, 246; *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 105, 140, 180; Ion Creangă, VI, 49.

¹⁶ Tocilescu, *l. c.*, 662; cf. *Diag. Acad.*, s. v.

flicătură); *fărâmatură*¹; *incordare*²; *inghinătură*³; *intilnire*⁴ și *intilnit*⁵ (cf. mai sus *intilimală*, *intilnătură*); (*in*)*stimpinat* și (*in*)*stimpinătură*; *intinsoare*⁶; *izbitură*⁷; *lipitură*; *lovitură*⁸; *mincitură*⁹; *pălitură*¹⁰; *picătură*¹¹; *rosură*¹²; nevralgie; *rupitoare* (*ruptură*) *de apă* „când sub pielea bolnavului se produce apă multă”¹³; *spulberătură*¹⁴; *strina*¹⁵, *strinsoare*¹⁶, *strinsură* și *strinsătură*¹⁷; *trimes*¹⁸; *uriciune*. Sînt și alte

¹ Tocilescu, *l. c.*, 1137; D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, II, 75; cf. *Dict. Acad.*, s. *fărâmatură*.

² Tocilescu, *l. c.*, 1567.

³ *Anal. Acad.*, s. n. 2^a, I, V (1884), 170.

⁴ *Ibid.*, 1522.

⁵ D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, I, 115, 116; II, 89; *Rev. p. ist. ark. și l.*, III, 395.

⁶ Marian, *Nașterea*, 364, 366, 368.

⁷ Tocilescu, *l. c.*, 545, 563, 606, 633, 634, 699; D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, II, 108; I. C. Beldie, *Lu cînd*, Vîlnuși-de-Munte, 1910, 94; *Tara noastră*, II (1895), 692; *Ion Creangă*, I, 88; VIII, 242; pentru înțelesul pe care-l are în deselețare, comp. în Tocilescu, *l. c.*, 600, 655, 1537:

Bata

... l-a izbit.

Izbit din sfințe

În față lui izbitu-s'a.

⁸ Tocilescu, *l. c.*, 646; T. Păunilo, *Boli și încerci*, 44.

⁹ Marian, *Nașterea*, 68; N. Georgescu-Tîstă, *Folcl. din jud. Buzău*, 21, 30; W. Schmidt, *Das Jahr und seine Tage...*, Sibiu, 1866, 36; Ms. Botezaniul (Acad. rom.) 4544, f. 56; *Ion Creangă*, IX, 233; *Edicantorul*, II (1884), 30.

¹⁰ *Ion Creangă*, I, 68, 150.

¹¹ N. Georgescu-Tîstă, *l. c.*, 22.

¹² I. Bîrlea, *Ţînt. pop.*, 358; *Șezătoarea*, X, 43; *Calendarul Bihoreanului*, 1927, Bîsing, 107.

¹³ I. Bîrlea, *Ţînt. pop.*, 343-345, 392; Șăineanu, *Studii folcl.*, 84.

¹⁴ *Familia*, XL, 70; *Ţîntul nostru*, I, 408; T. Popahagi, *Grăial și jînl. Mureș.*, 130.

¹⁵ Marian, *Nașterea*, 376; Tocilescu, *l. c.*, 567, 572; D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, I, 36; I. C. Beldie, *Lu cînd*, 96; *Revista crit.-lit.*, V, 123.

¹⁶ Marian, *Nașterea*, 361, 364, 367, 368; Tocilescu, *l. c.*, 1535.

¹⁷ Marian, *Nașterea*, 376; D. Ionescu-Buzău, *Mic magistra de med. pop.*, București, 1892, 413; V. Gămoiu, *Din istoria medicinei*, București, 1923, 31.

¹⁸ N. Georgescu-Tîstă, *l. c.*, 67; *Ion Creangă*, V, 372; VIII, 18.

cuvinte care au o semnificație specială în descânțec — cum, de pildă, găsim înșirate la un loc: *împiedecături, legături, opreliști, încercături, crimpife*¹.

Proprii descânțecelor sînt și unele forme întrebunțate pentru a designa pe cei care fac cuiva rău sau durerile care pricinuesc boale: așa: *încordător, încordătoare*, care aduce „încordări”²; *luitor, luitoare*, care în laptele dela vaci³; *mirător, mirătoare*⁴; *ochilor*⁵; *rîmător*⁶, care se miră de cineva, se uită, rîmnește la el și-l deoachie.

Au de sigur oarecare importanță și asemenea cuvinte, cu atît mai mult cu cît unele din ele lipsese din dicționare — unde, de altfel, descânțecile au fost prea puțin luate în considerație —, dar toate rămîn în urma altor forme de exprimare, mai caracteristice, și asupra acestora vom avea să ne oprim mai mult.

EXPRESIVITATEA ÎN DESCÂNTECE

Prin însăși natura lor, descânțecile nu pot fi decît în discordanță de multe ori cu felul de exprimare obișnuit al celor dela țară. De o parte, caracterul lor conservativ, cu anumite convențiuni de înșirare a cuvintelor; de alta, scopul pentru care sînt rostite și preocuparea de a impresiona prin ele într'un anumit fel le dau o notă deosebită.

Repetarea de cuvinte cu înțeles apropiat este ceva foarte obișnuit la descîntătoare. Astfel, cînd se zice:

Bubă de 99 de feluri,
Bubă de 99 de neamuri,

¹ Familia, XXXII, 44; Șezătoarea, XXII, 129.

² Marian, Descînteco, 171, 172; cf. 175.

³ T. Papahagi, *Grădă și fîcîl. Marava*, 120; Ion Creangă, VI, 150-151; IX, 208.

⁴ Tocilescu, l. c., 1587; T. Papahagi, l. c., 135; D. Ionescu și Al. Daniil, l. c., II, 49; ms. Botegașul (Acad. rom.) 4544, f. 54, 50.

⁵ Familia, X, 281.

⁶ Gr. Grigoriu-Elga, *Med. pop.*, I, 57; Tocilescu, l. c., 1587; Familia, X, 281.

smu:

Deștă de 9 feluri,
Deșcă de 9 chipuri,
Deșcă de 9 soțuri ¹.

Alăturări de expresii ce se aseamănă între ele întâlnim iarăși în versuri ca:

Bine le-a clastil,
Bine le-a omeuit,
Bine lu samă le-a luat ².

Tot așa, repetări sinonimice ca:

Țipind,
Văicărind ³.

Olecăindu-mă,
Văitându-mă,
Chirăindu-mă ⁴.

M'am cîntat,
M'am văitat,
M'am tînguit,
M'am glîsmit ⁵.

Ce te căinozi,
Ce te văicărezi,
Ce te tînguești,
Ce te hăulești ⁶!

Vedem aici simple înșirări datorite unor formule tradiționale.

Alteori însă ele sînt mai semnificative, anume cînd se stăruie asupra unei intenții a deseluteacului, cînd cuvintele vin ca o poruncă:

¹ Marian, *Deschetea*, 46.

² Șezălcurea, IV, 19.

³ Tociulescu, *l. c.*, 1007.

⁴ D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, II, 92.

⁵ Marian, *Deschetea*, 339.

⁶ Șezălcurea, XXII, 30.

... dacă nu te'i domoli,
Nu te'l potoli,
Nu te'i ostoi¹.

Acolo să trăiești,
Acolo să vecuești².

Acolo să locuți
Și să bălăduți
Și să pălătuți³.

Să se lecușasci
Și să se tămădușasci⁴.

... să-l lecuști
Și să-l zviduești⁵.

Să-l lecuști,
Să-l tămăduști,
Să-l vindoci⁶.

Aici repetarea cantică să pună în relief intenția descântătoare, cuvintele sînt înșirate pentru ca împreună să apară cît mai expresive.

Cu deosebire caracteristică prin expresivitatea lor apar unele derivate. Cel mai obișnuit e a *răspieri*, intensificînd înțelesul lui *a pieri* și întrebunțat cînd descîntătoarea spune să dispară numai de cît orice urmă de rău, să nu se mai vadă vre-o bouă în cinava⁷. Și alte verbe apar formate astfel, cînd se ține să fie întărit sensul lor: *răzbate* (care nu trebuie con-

¹ *Șezătoarea*, IV, 29.

² *Toțilcean*, I, c., 370.

³ *Șezătoarea*, X, 145.

⁴ *Șezătoarea*, III, 140.

⁵ D. Ionescu și Al. Daniil, I, c., I, 88. A (sa) zvidui „a (sa) lecu” e des întrebunțat și în descîntarea și altfel în graul din Oltenia și Binar; cf. *Șezătoarea*, IV, 153, 154; T. Bălășel, *Fers. pop. rom.*, I¹, 17; *Ion Creangă*, I, 122; III, 376; VII, 155; *Weigand, Jahrb.*, III, 331; L. Costin, *Geniul băndășean*, Timișoara, 1920, 223.

⁶ D. Ionescu și Al. Daniil, I, c., I, 42.

⁷ Din atîtea citate care s'ar putea da e destul să fie relevată amestecul: *Să pieriți — să răspierți*, Marșan, *Descîntarea*, 40; *Toțilcean*, I, c.

fundat cu forma curentă)¹, *răscărăpa*², *răscăruce*³, *răscămpunge*⁴, *răscăjunghia*⁵, *răscăpunc*⁶, *răscăpunge*⁷, *răscăări* (cu obişnuitul *răscăări*)⁸, *răscăbiera*⁹, *răscăquiera*¹⁰, *răscătope*¹¹. Interesant pentru predilecţiunea de a întrebuiţi forme compuse cu *răscă* e începutul unui descântec din Dolj:

408; I. Birtan, *Cant. pop.*, 340; T. Pujahagi, *Grăd. şi fânt. Maran.*, 125; T. Pamfile, *Boli şi leacuri*, 19; P. Hetuon, *Poesia pop. din Bihor*, 96; Gr. Grigora-Bigo, *Med. pop.*, I, 12; *Şedătoarea*, I, 57, 84; *Ion Creangă*, I, 118; V, 176; *Conv. lit.*, XXV, 363, 603.

Să pîndă(picio) — *Să răspîndă(răspicio)*, Marian, *Descântec*, 5, 12, 125, 126-127, 323, 325; *Vrăj.*, 106; T. Burada, *O căl. în Dobrogea*, 276, 277; D. Lupăşen, *Med. popular*, 11; T. Pujahagi, *l. c.*, 127; I. Birtan, *l. c.*, 340; T. Pamfile, *l. c.*, 29; *Grăd. nostr.*, I, 527; *Rev. p. ist. arh. fil.*, III, 385; VII, 177; *Şedătoarea*, II, 83; *Ion Creangă*, II, 72, 73; *Să pîce* — *Să răpîce* (Marian, *Napierca*, 56; I. Birtan, *l. c.*, 329; *Familia*, XLI, 572) şi *Să se* — *Să răsfie* (*Chitacul*, II, n-rele 11-12, p. 18) sînt greşeli, în loc de *Să pîcie* — *Să răpîcie*.

Să pierişi — *Să răpîrişi*, Tocilescu, *l. c.*, 1526; Gr. Grigora-Bigo, *l. c.*, I, 46; *Şedătoarea*, III, 137; *Ion Creangă*, V, 176.

Veşi pieri — *Şi veşi răpîrie*; *Şedătoarea*, II, 91.

Poi — *Răspoi*, G. Ciuşanu, G. Fira şi C. Popescu, *Col. de folclor din Vileasa*, 137; *Ion Creangă*, I, 140; *Geni şi sufer.*, II, 71.

Pieriş — *Şi răpîriş*, Tocilescu, *l. c.*, 1590.

¹ *Să se bată* — *Să se răsbătă*, Tocilescu, *l. c.*, 632; D. Ionescu şi Al. Daniil, *l. c.*, I, 45.

² *Să crăpe* — *Să răscărăpa*; *Şedătoarea*, I, 253; *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 177; cf. 180, 187.

³ *Să ră dăruce* — *Şi răscăruce*; *Familia*, XXVII, 544.

⁴ *O împunge* — *O răscămpunge*; *Pulcr Pamfile*, II, 43.

⁵ *Să nu junghi* — *Să nu răscăjunghi*, Marian, *Descântec*, 309.

⁶ *Să te pui* — *Să te răspui*, Tocilescu, *l. c.*, 1574.

⁷ *Nu împunge* — *Nu răscăpunge*, Ov. Densusianu, *Grăd. din Ţaru Haşegului*, 281; *Să-l împunge* — *Să-l răscăpunge*; *Şedătoarea*, XXIII, 26.

⁸ *Să săi* — *Şi să răscăi*, Tocilescu, *l. c.*, 1574; *Săi* — *Şi răscăi*; *ibid.*, 576, 1159; *Să răi* — *Să răscăi*, Marian, *Descântec*, 12; D. Ionescu şi Al. Daniil, *l. c.*, I, 195; ms. *Reteganul* (Acad. rom.) 4544, f. 37; *Şedătoarea*, XII, 105; *Ugaria*, I, 378, 379; *Să sări* — *Să răscări*, Hasdeu, *Etym.*, 1324.

⁹ *Săiără* — *Răscăiără*, T. Burada, *O căl. în Dobrogea*, 272.

¹⁰ *Şăieră* — *Răscăieră*; *ibid.*

¹¹ *Să te topeşti* — *Şi să mă te răscătopeşti*, Marian, *Descântec*, 244.

Tu, cuțito,
 Răscațite...
 Eu te înfig
 Și te răsfig...
 Eu te-am înlipt
 Și te-am răslipt,
 Tu să te înfigi
 Și să te răsfigi¹.

Surprindem aici ceea ce se întâmplă așa de des în descânțece: o formă deșteaptă în minte alta, analogă; vrăjitoarea înfigind cuțitul s'a gândit să exprime cât mai viu ce făcea și a improvisat forma *răsfig*, iar aceasta, prin anticipație, i-a sugerat pe acel curios *răscațit*², redând și el ce o preocupa ca expresivitate.

De altfel, *răse-* e adăugut la substantive și altele, cum și la adjective: *răsojagi* și *răsoațe*³; *răsoleochi*⁴; *răsmirat*⁵; *răsmirături*⁶ (v. mai sus *mirătură*, cu înțelesul de „deochi”); *răs-sfinte*⁷; *răstrigare*⁸; *răsoce*⁹.

În toate aceste derivate apare funcțiunea pe care o are *raz-* în slavă și care a trecut în câteva forme românești de întrebuințare curentă¹⁰.

¹ Ch. Laugier, *Sănătatea în Dolj*, 91.

² Aceeași formă într-o culegere inedită din jud. Putna.

³ *Ghidul*, I, n-rele 11-12, p. 30; II, n-rele 11-12, p. 20.

⁴ Într-o culegere inedită din Putna.

⁵ *Familia*, XXVII, 632.

⁶ *Nezătorea*, VII, 158; aceeași formă într-o culegere inedită din Putna.

⁷ Tocilescu, *l. c.*, 647:

De-o fi din cele sfinte...
 De-o fi înălțată din răsofinte.

⁸ Marina, *Nașterea*, 50.

⁹ Tocilescu, *l. c.*, 659, 1574:

... mare soe
 Și răsoe.

¹⁰ La Doamna înțelmin și altele, ca *răspiorde*, *răsturbu* și chiar *răstopi* pe care l-am relevat dintr'un descânțec (v. dicționarul lui Tiklin, s. 7.); sint formele în care dinuz a recurs sub influența slavă.

Pentru expresivitatea descânțecelor, vedată astfel, se pot compara versurile:

Să tot torci,
 Să răstori,

dintr'un blestem al Maicii Domnului pentru păianjen (Marjan, *Log. Maicii Domnului*, 102), unde tot *răse-* vine să întărească exprimarea.

La fel se intensifică sensul unor cuvinte prin prepunerea
lui *pre-* (*prî-*), *prea-*:

Donchiat
Și predechiat¹
Viță seacă,
Priseacă²
Soare secă,
Preusce³
... doi boi negri,
Preanegri...
La țintina hăd,
Prealină⁴
Albe,
Prealbe;
Galbene,
Pregalbene;
Verzi,
Preverzi;
Roșii,
Preroșii;
Mierii,
Premierii;
Măhorile,
Premăhorile⁵
Acolo junghia,
Acolo prejunghia⁶
L-a junghiat,
L-a prejunghiat⁷
Junghi pas,
Junghi prepas⁸

¹ *Rec. p. lat. arb. fil.*, VII, 140.

² T. Burda; *O căl. în Dobrogea*, 274.

³ Tocilescu, I, a., 560, 561.

⁴ *Ion Creangă*, II, 299.

⁵ *Unghia*, III, 371.

⁶ Marian, *Năsterea*, 371.

⁷ Ms. *Botogăni* (Acad. rom.) 4544, f. 69; cf. *Unghia*, I, 378.

⁸ *Țara noastră*, II, (1886), 601.

S'o secâm,
S'o presecâm...
S'o seca(i),
S'o preuseca(i) ¹.

Adăugarea lui *prea-* etc. ne aduce bine aminte de slavicul *prez-*, reflectându-l mai direct decât *prez* din limba curentă.

Alteori prefixul *pr(e)le-* vine să întărească semnificația unor forme, în special adjective:

Negru,
Ponogru ².
Roșu,
Porocu ³.
Seacă,
Poseacă ⁴.
Roșu,
Proroșu ⁵.
Albastră,
Proalbastră,
Galbenă,
Progalbenă ⁶.

¹ *Im Creangă*, IV, 87.

² *Marino, Descinteco*, 49, 50, 236, 237, 238, 240, 241; *Vrăji*, 213; *Nașterea*, 46; *N. Păsculescu, Lit. pop.*, 123, 144; *Rev. p. ist. arh. jil.*, VII, 170; *Șesătoarea*, II, 132; *Im Creangă*, IV, 47; IX, 81; I. Costin, *Grăd. bănușean*, 103.

³ *Marian, Descinteco*, 306, 306, 340; *Nașterea*, 46, 388; *Leg. Maicii Domnului*, 328, 329; T. Barada, *O oală în Dobrogea*, 190; N. Păsculescu, l. c., 150; D. Lăpușcu, *Med. bobelor*, 18; T. Pamfile, *Boli și leacuri*, 18; I. C. Heblis, *La ciobă*, 95; *Șesătoarea*, II, 100; XIV, 103, 114; *Im Creangă*, V, 174, 271, 272; IX, 236; XIII, 79; la Gr. Grigociu-Rîgo, *Med. pop.*, II, 13, *parașu* e greșit tipărit pentru *porocu*.

⁴ D. Ionescu și Al. Daniil, l. c., I, 64.

⁵ *Șesătoarea*, VI, 91; XI, 47; *Im Creangă*, IX, 205 (tipărit probabil greșit *proroșii*, cu toate că forma aceasta are vânturi atestată; pasajul se vede alterat și altfel). În doselul din revista *Im Creangă*, III, 311, care începe astfel:

O năpărcă roșie, roșie,
Pararoșie,
A fost nonă și pararoși,

forma *pararoșie* nu poate fi decât o alterare a lui *proroșie*, iar *pararuși* trebuie interpretat la fel sau ca schimbare din *porocu* (cf. nota 3).

⁶ *Tuculescu*, l. c., 1519; tot acolo e dat *roșu* — *proroșu*, o omuză de așur în loc de *roșie* — *proroșie*.

Asemenea derivate, cu prefixul întăritor *po-* de proveniență slavă¹, arată și ele, alături de cele cu *vă-*, *pro-*, că limba descântecelor noastre păstrează unele caracteristice de influență a descântecelor slave, cum vom constata și altele.

Cu privire la expresivitatea descântecelor nu trebuie să uităm ceea ce singure descântătoarele recunosc că dă rostirii lor ceva aparte. Publicînd un șir de descîntece din Ardeal; R. Peal² împărtășea această mărturisire a unei descîntătoare: „cum vorbesc numai ea și la o nuntă, dar atunci cînd descînt cuvîntul meu e trăsnet, privirea-mi fulger, mîna mea furtună”. E de sigur literarisută, înflorită, această mărturisire, pentru că descîntătoarea nu s'o fi exprimat tocmai astfel, dar reiese din ea ceea ce dă descîntecelor o notă particulară cînd sînt spuse. Cuvînte trebuind să aibă efectul lor și însoțite de mimică, de anumite gesturi, sînt nedespărțite de descîntece. Și cum felul de exprimare îl provoacă adeseori ceea ce îndeplinește descîntătoarea cînd vorbește în același timp ne arată bine acest descîntec de ursită, cu lămuririle ce se dau la textul lui: „Descîntătoarea ia un ențit, pâr de porc și sămînță de cînepă, învălește focul cu cuțitul și zice: Unde-o fi ursitorul — Să-l ici și să-l izbești... Să plesnească — Să trăsnească — Și la dînsul să pornască (pune pe foc cîteva semînțe de cînepă)”³ — punerea semînțelor de cînepă pe foc face pe descîntătoare să spună: „să plesnească...”. Motive concrete de asocieri de care trebuie să ținem seamă, pentru că ele vin să explice o parte din expresivitatea descîntecelor — și asupra ei vom avea să revenim, ocupîndu-ne de forme care se grupează de-a-dreptul la anumite categorii.

FORME ȘI INTELESURI VECHE

Cît de conservative sînt descîntecetele se poate vedea dintr'o simplă comparare a lor sub forma de azi și aceea pe care

¹ Cf. dicționarul lui Tikin, a. *po-*: *pro-* e rezultat din contaminarea lui *po-* cu *pro-*.

² *Conturbări literare*, XXV, 353.

³ *Școala veche*, VII, 107.

o prezintă cele mai vechi care ne sînt atestate. În *Crestomatie* sa (II, 137) M. Gaster a publicat cîteva descîntece după un manuscris din 1784 și privind-le alături de cele pe care ni le dau călegerile nouă constatăm cit de mult se aseamănă între ele, cum aceleași formule, aceleași expresii continuă să fie în-
trebuințate pînă azi¹.

Ochiar viața noastră din trecut se reflectează în unele versuri pe care, mecanic, fără să-și dea bine seamă ce cuprind, le spun descîntătoarele. Așa cînd se zice:

...eu ție și-ți dăru
Doi lădii negri
Din coi ai căminarului².

Sau, într'un descîntec de scoaterea dracului:

Să-i scoată lui Stan
Toți mușii lui,
Toți orbii lui,
Toți cîngii lui,
Toți amărăgitorii lui,
Și pe Stan
Și pe Ivan
Și pe Ghica
Și pe Ghorea Pașaitan
Cu coarnela mari,
Că știe sama la divan³,

ecou al judecăților la divan și, se pare, cu o aluzie la cîno
fîcea parte din ele și nu împărția bine dreptatea.

¹ Se pot compara și cele publicate de Ep. Melchisedec și Taculescu în *Rev. p. int. arb. fil.*, III, 383 urm.

² Const. D. Ghiorghiu, *Calendarul femeilor superstițioase*, Piatra-N., 1893, 43.

³ Ion Creangă, IX, 180-181. Amărăgitorii nu este clar și nu pare să fie o greșală în loc de amăgitorii. Pașaitan trebuie despartit în două și corectat astfel: Pă (= pe), Șăitan (= Șaitan), numele turcesc al dracului și enunțat în enunțarea noastră.

Tot așa, cînd se pomenește, pentru a arăta pornirea în grabă, de „cai de olac”¹, expresie care, ne mai fiind bine înțeleasă azi, e alterată uneori, zicîndu-se „cu cai cu olac”².

Cu deosebire caracteristică e reminiscența din vremea cînd luptele se dădeau cu sulite și săgeți. Amîndouă cuvintele revin des în descîntece:

...au venit nouă voinice
Cu sulite și cu săgeți³.

Cu nouă săgeți împinate,
Cu nouă arez încordate⁴.

Cu sulita te-oi împunge⁵.

Dar lângă armele vechi cele mai nouă nu puteau să nu fie amintite — de unde alăturări ca:

Nouă puști,
Nouă pistoale....,
Nouă sulți....,
Nouă săgeți⁶.

Și:

Nu-l săgeța,
Nu-l pușca⁷.

Evoacări ale trecutului la care s'ar putea adăuga altele, dar ne-ar îndepărta prea mult de scopul acestei cercetări. Ele concordă cu ceea ce evidențiază în primul rînd caracterul

¹ Ch. Langlet, *Științutea în Dolj*, 59; T. Bălășoi, *Versuri pop. rom.*, I⁰, 125; *Im Creangă*, IV, 119; VIII, 19 (la Tocilescu, l. c., 1160, „car de olac” trebuie citit „cai de olac”). Și: *Din olac în olac* (*Școltarea*, VII, 198).

² *Școltarea*, XI, 45.

³ Marian, *Descîntece*, 331.

⁴ *Familia*, XXXVII, 180.

⁵ E. Voronca, *Datinile*, 475. Intîlnim și verbul « *fijsușița* » Marian, *Descîntece*, 72, 331; *Legendele Maicii Domnului*, 325; T. Papahagi, *Oracol și folcl.*, *Maram.*, 137; D. Ionescu și Al. Daniil, l. c., II, 91, 92.

⁶ D. Ionescu și Al. Daniil, l. c., II, 90-91.

⁷ Marian, *Descîntece*, 307.

conservativ al descintecelor: păstrarea unor forme și înțelesuri dispărute azi sau regăsindu-se numai în expresii isolate ori în vre-un grai local.

Pentru fonetism e puțin de luat în seamă. Doar: *bourești* (în: *coarne bourești*)¹, care se știe că a fost schimbat, când nu a mai fost înțeles, în *boierești*; *strucicindură*, cu *t* din prima silabă păstrat².

Ca particularități morfologice sînt de relevat următoarele.

Forma veche *sor*, pentru *soră*, e des atestată, fie în expresii ca „sor cu ciuna”³, „sor cu lăba”⁴, „sor cu brîncă”⁵ — cum se zice: „sor cu moartea” —, fie cînd e asociat prin rimă cu *dor*, ceea ce a favorizat păstrarea formei arhaice:

Eu îi dau un dor,
Tu să-mi dai o sor⁶.

O urmă a flexiunii vechi *mînu(le)*, pl. lui *raian* (= *mînă*), o găsim în versurile:

Cu formecole'n mîn
Și cu sateu'n sin⁷,

unde tot rîma n făcut să se păstreze arhaicul *mîn*.

Genitivul vechi construit cu *de* mai apare cînd se zice:

¹ T. Bălășel, *Versuri pop. rom.*, I^{II}, 146 Amintirea despre boure o pîsim d. e. într'un descintec publicat de E. Voronea, *Datinela*, 843:

A ieșit boureul negru
Din munte.

² Într-o calegese înedită din Putna.

³ Marian, *Descinteci*, 309, 310, 311; V. Păcală, *Memografia satului Rășinari*, 247. La Tocilescu, l. c., 1150: „sor de ciună”.

⁴ *Șenitovca*, XI, 42.

⁵ *Ibid.*, XI, 30.

⁶ D. Ionescu și Al. Danilă, l. c., I, 194; cf. Ion Creangă, VIII, 242. Cînd, tot în calegerea lui Ionescu și Danilă celui, I, 196:

Să-mi dai o soră,
Să-ți dau un dor,

se vede bine că forma originară a fost *sor*, dar s'a înlocuit cu *soră*.

⁷ Marian, *Descinteci*, 137.

„la miez de cale”¹, „la mijloc de cale”², „în mijloc de cărare”³, „la jumătate de cale”⁴, „de margine de cale”⁵, „din miez de zi”⁶, „de (din) miez de noapte”⁷.

Cu privire la formele adjectivale, de relevat *pusti*⁸, ca în vechea românească, în loc de *pusti*, și întrebuințarea lui *marg*, invariabil, la plural, ca în texte din secolul al XVI-lea și al XVII-lea — așa se pare că trebuie interpretat în versurile:

In dealul mare.

In mărl mare⁹,

unde tot rima ar explica menținerea formei vechi.

Pentru verb, sint de menționat flexiunile: *să doare*¹⁰ <*dolea* (= *să doară*), *să sper* (= *să sperii*), în versurile:

Să-l sar,

Să-l sper¹¹,

și—apărînd de multe ori—vechea formă de perfect *am fapt* (= *am făcut*)¹², cum și cea de viitor: *o fi fapt*¹³; sfîrșitul unui descîntec:

¹ Marian, *Descîntec*, 44, 77; Tocilescu, *l. c.*, 1532; *Anal. Acad.*, s. n. 2^a, t. V (1884), 164; *Aurora romîni*, Bornești, I (1881), 54; *Faust*, XI, 65; *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 141; *Conoara satelor*, II, 55. Și „la miez de miez de cale”, C. Gheorghiu, *Col. femeilor superstițioase*, 122, 123; „la miezi de miezi de cale”, Șkineanu, *Studii folk.*, 20; „la miez de miez de cale”, *Apărătorul sănătății*, I, 217.

² Tocilescu, *l. c.*, 1537; *Rev. p. ist. arh. fil.*, III, 335; *Scîntoarea*, XIII, 2.

³ *Scîntoarea*, XIV, 117.

⁴ Tocilescu, *l. c.*, 1532.

⁵ Marian, *Descîntec*, 338.

⁶ N. Păculescu, *Lit. pop.*, 120.

⁷ Marian, *Descîntec*, 327; N. Păculescu, *l. c.* Și: „din miez de miez de noapte”, *Ion Creangă*, VIII, 210.

⁸ *Grăul nostru*, I, 500.

⁹ Marian, *Descîntec*, 176.

¹⁰ N. Georgescu-Tietu, *Folcl. din jucl. Buzău*, 12, 23; *Scîntoarea*, V, 70, 71; *Ghilețul*, II, n-role 11-12, p. 17.

¹¹ Marian, *Descîntec*, 240, și aici rima a înlesnit păstrarea ortografiei vechi.

¹² Tocilescu, *l. c.*, 558, 1160; N. Păculescu, *Lit. pop.*, 132, 133 (alături de *am făcut*); *Rev. p. ist. arh. fil.*, VII, 167; *Ion Creangă*, V, 335, 336.

¹³ D. Juncuș și Al. Danil, *l. c.*, I, 123.

Să rămie [cutare]
 Curat,
 Luminat,
 Ca argintul strecurat
 Ca maică-sa ce l-a fapt.
 Cum Dumnezeu pe pământ l-a lăsat¹

ne arată că unde altorii, în versuri asemănătoare, găsim a făcut forma originară a fost a fapt — astfel:

Să rămie curat,
 Luminat
 Ca argintul strecurat,
 Ca maică-sa ce l-a făcut,
 Ca Dumnezeu din cer ce l-a lăsat².

unde se vede bine că a fapt încheia versul al patrulea, asonând cu celelalte în -at, dar a fost înlocuit pe urmă cu forma nouă a făcut. Înlocuirea aceasta e străvezie la sfârșitul multor descânțec³ și uneori introducerea lui a făcut a dus la un vers pleonastic, dar versiunea primitivă poate fi reconstituită și în acest caz — d. e.:

Cum Dumnezeu l-a dat,
 Cum mă-sa l-a făcut
 Și l-a născut⁴.

¹ *Grăul nostru*, I, 395; cf. *Ion Creangă*, XIII, 78.

² *Grăul nostru*, I, 505.

³ *Apa*: Marian, *Descânțec*, 34, 157; *Naștoroa*, 380; G. Alexici, *Tarte din făt. pop.*, 211; D. Ionescu și Al. Daniil, *l. c.*, II, 84 (aici și *lămurat* a fost schimbat în *lămurit*); I. C. Beldie, *La cântă*, 91, 92, 93, 95; *Șoră-turca*, I, 83; X, 92; XIV, 101; XVIII, 159; *Ion Creangă*, I, 48; VI, 46; VIII, 248.

Altorii, căutându-se să se păstreze asonanța, s'a pus alt ceva în loc — astfel într'un descânțec dintr'o culegere înedită din Râmnicul-Sărat:

Să rămie...
 Curat
 Și lumbant
 Cum mă-sa l-a fătat.

⁴ Marian, *Descânțec*, 174; cf. 238. Comp. (în *Gaz. poporului*, Timișoara, III, n-rul 4):

Cum maică-sa l-a născut,
 Cum Dumnezeu l-a crescut.

Și forma veche de perfect simplu *face* pare că se ascunde într'un descăntece care începe astfel:

Sude rece, sude rece
Mare ospăt face¹,

unde înlocuind pe *face* cu *face* se restabilește rima.

Ca derivate vechi cu sufixe sînt de amintit citeva în -oai² din regiuni unde acest sufix apare înlocuit azi cu -oaiă; *lupoai*, *ursoai*, *zmeoai*, *Sancoai*³, *diavoloai*, *drăcoai*, *leoi*, *muroai*, *strigoai*⁴. Tot aici ar fi de relevat *boierănezele*⁵, dacă e de considerat ca forma feminină corespunzătoare vechiului *boierin*, nițuri de *boier*.

Urmile de morfologie veche prezentînd oarecare interes sînt relativ reduse — mai mult vom vedea că ne oferă în această privință lexicul.

OY. DENSUSIANU

¹ *Comana actelor*, II, 115.

² Marian, *Nașterea*, 377, 385.

³ C. Gheorghiu, *Ont. faunei superstițioase*, 122, 133, 174.

⁴ *Rev. p. ist. ark. fil.*, VII, 191.

CERCETĂRI ASUPRA GRAIULUI ROMÎNILOR DIN ALBANIA

II

GLOSAR

Glosarul acesta nu conține decât formele care mi s'au părut că prezintă interes din punct de vedere al sensului sau din punct de vedere fonetic. Sensul multor cuvinte e definit aici; în corpul lucrării sînt înregistrate numai răspunsurile la chestionar care, în unele cazuri, nu concordă exact cu întrebarea.

N'am indicat etimologia cuvintelor, pentru că n'am vrut să fac operă de istoric, într'o lucrare pur descriptivă.

Substantivele și adjectivele sînt citate la singular, adjectivele la masculin; verbele sub forma persoanei I-ii a indicativului prezent. Urmează, apoi, reproducerea formei respective, așa cum figurează în răspunsurile la chestionar.

Cifrele trimit la numerele de ordine, nu la pagini.

Pentru precizarea sensului unor cuvinte, m'am adresat D-lor T. Papalugi și V. Muși; amîndoi mi-au dat informații prețioase și li rog să găsească aici expresiunea recunoștinței mele.

a'çru 74, *sălbatec*.

aple'lou; *ind. pr. 3 sg.* apleu'kă

fo'ku 151, *sînge focul*.

atu'tă 4, *urîtă*.

usu'sură (de-) 337, *urîțul (la deul)*.

a'ŋă 219, *umidă*; e. yabă.

bu'pu'kă 275, *amoc de pîr*.

birbi'ño 355.4, *oiaia care are doi miei*.

bu'ŋa'să 192, *(apă) săcie*.

bâr 40, *munte* (af. bârnu obrino);
nume dat stincilor în formă de
heru care încercaseră sărful unu-
șilor.

bubuṛa't 44, *boudar.*

bubul'kâ 47, *muceș.*

bufa'r 355,1, *local unde se țin pî-*
nile.

bușul'yo: bușul'iy (pl.) 60, *peru*
(de pîn).

č'ngu 100, *cană.*

čyuyə'sku: *topf. 1 pl. čyuyə'm*
o'yle 355,3, pomezu oile.

da'kâ (cauj.) 14, *pentru oi.*

dîngu'sa 20, *dimineața.*

do'kâte (ring?) 57, L, *ghindă.*

džəndzern 48, *greier; v. kark-*
le'bu, kerkine'zu.

ing: h'hdute (pl.) 56, *fagi.*

le'ru 160, *floric.*

liturise'sku: *pl. 3 sg. liturisi' 60,*
istori; subj. pr. 3 sg. s lituri-
seu'skâ 75, ad. historeanu.

gâ'tu 24 (cf. 355,1), *local unde*
se face jidăia.

gl'ki'n 74, *o specie de prun.*

gista'ne: gista'ni (pl.) 57, *custano.*

grəu'su 11, *gras; gru'sâ 32, grasă.*

gyu'fka 21, *creasta (cocoșului).*

xi'mâ, (de-a) xi'muța 337, *acotar-*
izul (dealului).

i'tubru (pur) 74, (*prun*) *domestic,*
în opoziție cu pur a'ru, prun
sălbatic.

isâ: (do'm-šl'pi (pl.) 354,16, (*stă-*
pluți) *bușii.*

ka'fcllâ: ka'fclli (pl.) 261, *orbitole*
ochilor (văpuzul un concordă
cu întrebarea: afclclâ; persoana
interrogată a făcut o confuzie
zau n'a înțeles întrebarea).

ka'lar 354, 19, *băful care se apucă*
pe două furi și deaupra că-

raia se întinde un lăcetiș de
pâr de capră, elud se fac aten-
dele; v. v'gu.

kârinta'ma, kârinta're 21, *cioacul*
(cocoșului).

kerkine'zu, kine'su 48, *greier; v.*
džəndzoru, karkale'bu.

kine'fi 177, *heru.*

karkale'bu 48, *greier; v. džənd-*
dzoru, kerkine'zu.

kijina'k 165, *vas de lemn, cu*
capac, în care se țin heruzi; v.
kupa'k, pîna'k și qk'pidi'čə'ri.

kirkə'čy: kirkə'čə (pl.) 354, 17,
crăci.

kl'igu'ru 354, A, *bucăful de piete*
în care se țin riuza (chîngul)
de ied mic, nepărat.

kpa'ci: kon'čl (pl.) *legenda Il-*
15, flanelă.

komboli 354, B, *cașut, patură cu*
mingea, ce se scinde din strucu-
rătaure.

ko'su 200, *coș; v. kul'na, spo'tă.*

kre'sa 21, *creasta (cocoșului); v.*

kârinta'ma, gyu'fka.

kul'na 200, *coș; v. ko'su, spo'tă.*

kula're 354, 21, *pluși.*

kulčə'sku, *ind. pr. 3 pl. 24, (pî-*
nile) docest.

kulumbri' 99, *măceș.*

kurabi'bu 99, *măceșul; v. kulum-*
brî.

kunur'su 240, 3, *local unde se bogi*
iezii.

kupa'k 165, *v. kijina'k.*

kuri'ku 348 L, (*luna*) *indie.*

kūtsə'u 355, 2, *străchiul de lemn.*

h'dzinâ 353, 5 și 7, *cîmpie în*
padule munților, unde cloboșii
stăteau prindându-i a lună de
zile cu oile, înainte de a urca
la munte.

latură 304, constelație pe care am identificat-o cu «Balauș»; după informațiile culose de T. Păpăhagi, această constelație e formată din șase stele, ceea ce nu mai corespunde cu identificarea pe care am dat-o.

lilîștu'fa: lilîșten'li, lulûștu'fi (pl.) 83, fragi.

ma'yo'ku 31, coloi.

mana'ze: mana'zi, mîna'zi (pl.) 84, mure.

marama'uga, me'ima'ga 47, pă-izajea.

măru'pă 51, moșilipă.

ma'tsă 30, pisică.

mê'ndzu 5, mînz; v. pîk.

mătrî'ka: mătrî'se, mitri'tso (pl.) 19, (ai) fătătoare.

mîntăto'ru 354,5, bîful cu care se amestecă laptele în cazan, cînd fierbe.

ndro'le: ndro'li (pl.) 40, cerbii.

ngutea'dzâ unipers, ind. pr. 3 sg. 312, se întindec.

okliditôa'ri 105; v. kipina'k, ku-pa'k, pina'k.

otsi'pu: pf. 3 sg. (mi) tsăpă' 40, (mă) lașepă.

obla'ngu 138,3, obloc.

pa'llôn, v. pla'tân.

parama'badă 342, plug.

pă'sa 30, pisică; v. ma'tsă.

păš 5, mînz; strigat pentru a chema ulazul; v. mîntzu.

pato'k= 35, boboc de grăd.

pato's 245, grajd.

perego': peregya'dzi (pl.) 354,20, servitori în oi.

pasă'lr 138,2, (ar. pbrustar, în Pind, comunicat de T. Păpăhagi), bucla de lemn din fața sar-murului care cade pe gîta calu-

lui (v. T. Păpăhagi, *Bușagez d'éthnographie roumaine*, I, 144).

pikse'sku: pf. 3 pl. piksîtră 26, încetară.

pi' 355,5 (v. fig. 25), creștătură la urechea ouei.

plima'tsa 255, laba piciorului.

pina'k 105; v. kipina'k și okli-ditôa'ri.

pînteko'să 9, (seroafă) barfană.

pi'ru'pă 102, fureciță.

pištyama'li 168, proșop.

pla'tîn, pa'llôn 62, platan; v. ra'pu.

plea'nisă: ple'nisi (pl.) 245, grajd pentru cai și oi.

pl'o'tu 343, corcană.

pra'zgu 355,2, grășimea laptelui.

pro'fku 60, (lemn de) soc; v. so'k'u.

pro'zgu 354,2, grășimea laptelui.

pulea'ri 180,2, bîful ciobanului, terminal printu'cu cîrbii.

pu'gya'wă (legenda fig. 7), șorț (întrucîmintea femeierii).

rădzăli'nă 77, rădăcină.

ra'pu 62, platan; v. pla'tîn.

ri'pă: ri'pi (pl.) 352, 8, rîpi.

ros 30, răfoi; v. rușa'k.

rușa'k 30, răfoi; v. ros.

sab 14, E, slab.

șferi'ye 357,3, trîntă de pîr de capră.

șitri'ku (legenda fig. 13), flanelă de sub cămașe.

șk'i'muri, unipers, ind. pr. 3 sg. 314, harnițeară.

skute'lu 212, un bușal care con-duce 20-30 burme de oi.

so'k'u (lemn de) 60, (lemn de) soc; v. pro'fku.

spăteș^odză 355,2, bîful cu care se amestecă laptele în cazan, cînd fierbe.

- skopa'n 244, *stîlul*.
 sa'fâr 103, *mază*.
 sunkqa'dâ 142, *poftă*.
 suva'lsâ, suvu'lsâ 123, *suocru
 țerătorului*.
 šigâr 355,1, *omul care face
 țigări*.
 ško'šâ, škoz 63, *carpen*.
 špo'ttâ: špo'tta 200, *caș*; v. ko'šu,
 ku'f'nâ.
 štag, štok (lem di) 66, *țlema de
 soac*; v. so'k'u.
 štrâpo're (oa'yo) 354,13, *oală de 2
 ani*.
 taksê's: taksê'sâ 4, *uridă*.
 tapu'ngea 125, *pușcă*.
 taze'i: taze'ya 192, *proaspătă*.
 tâ'ra 206, *sosulată*.
 tsimb'i'âi 162, *furculiță*.
 tsin'gîi 354,15 (v. fig. 25), *creș-
 tatură la urechea azei*.
 vi'gu 355,6, *bațul care se ștează
 pe două furci și deasupra că-
 ruia se întinde un inel de
 păr de capră, clud se fac aten-
 delex*; v. ka'lar.
 vîrșea'nitsâ 156, P. 1, *depanător*.
 vâ'xâ 48, L., *miros*.
 yanu'râ 50, *vâstar de țig.*
 ya'li 210, *moadă*; v. a'li.
 vîrșe'li 148 (v. fig. 10 și 11),
butoiuș pentru apă.

AL. ROSETTI

ÎNSEMĂRI ȘI RECTIFICĂRI

SUR QUELQUES MOTS ORIENTAUX (TURCS, ARABES, PERSANS)
INTRODUITS EN ROUMAIN, SLAVE ETC.

TURC *ahlile n'ahlile*; AROUM. *arile-varile*

Cette expression est propre à la population roumaine de Bitolia et signifie „avec tout le bagage“. J'y vois le mot ture archaïque *ahlile n'ahlile*, signifiant littéralement „avec le conjoint et la famille“. Le changement de *l* en *r* a pu facilement se produire dans un élément étranger emprunté par l'aroumain.

TURC *amberdji*; AROUM. *ambirigi*

Toute la population chrétienne roumaine et slave, ainsi que les Turcs de Bitolia emploient, pour désigner un marchand en gros de boissons spiritueuses, le mot *ambirigi*, *amberdji*, inconnu partout ailleurs aux Turcs. Pour l'expliquer, il faut partir du vocable (arabe) *amber* signifiant „ambre, parfum d'ambre gris“. De celui-ci fut dérivé en ture *amberdji* avec un sens spécial, à cause de l'ingrédient aromatique dont on se servait à la fabrication de certaines boissons. *Amberdji* signifierait donc plutôt „marchand de liqueurs aromatiques“.

TURC *bahasizcha, pahasizcha*; ROUM. *bacca*

En roumain *bacca* est un terme de dédain appliqué à quelqu'un qui n'est plus en vigueur, qui trahit sa décrépitude

Toute personne connaissant le ture serait tentée de considérer *bacca* comme un dérivé du mot ture d'origine persane, très connu, *bahçe* „jardin“. Illusion étymologique, puisque ce dernier ne peut guère être rapproché par sa signification du mot roumain. En réalité, *bacca* remonte indirectement à un autre mot également persan, usité en ture et prononcé par les uns *baha*, par d'autres *paha* „prix, valeur“; de celui-ci on a formé un adjectif privatif, par l'addition régulière de la particule turque *-siz* „sans“ et, en même temps, de la terminaison adjectivale *-dja*, prononcée plus souvent *-tcha*. Donc, *bacca* veut dire, en réalité, „démonétisé, sans valeur“, et son équivalent ture *bahasiztcha* ou *pahasiztcha* a été emprunté par les Roumains comme une forme réduite, sans la syllabe *-siz*. D'ailleurs, cette syllabe est à peine perceptible dans la prononciation turque. Je suis arrivé à identifier le roumain *bacca* avec *bahasiztcha* lorsque j'ai entendu cette dernière forme dans le parler des Bulgares de Macédoine, quand ils voulaient dire qu'un objet était sans valeur.

TURC *batallama*; ROUM. *batalama*, *patalama*

Tous ceux qui emploient le mot *patalama*, avec le sens de „reçu, quitance“ et même parfois de „brevet“, s'imaginent qu'il s'agit d'un mot ture ayant exactement les mêmes acceptions. Or en ture *batallama* signifie simplement „annulation“. Il faut supposer qu'on a employé ce mot autrefois avec la signification „d'acte par lequel quelqu'un est libéré d'une dette“, c'est-à-dire „acte de décharge“. Je fais cette supposition parce que les dictionnaires n'enregistrent nullement ces sens de *batallama*, qui ont dû cependant avoir été connus dans la langue parlée.

PERSAN *buhārī*; AROUM. *buharē*; Néo-GREC *μιοχαρίς*

Dans le parler des Aroumains, ainsi que chez les Grecs de Zagore (Epire), subsiste encore un mot persan qui, excep-

tionnellement, n'est pas attesté comme emprunt en ture, mais qui doit avoir existé comme tel, puisque les Aroumains et les Grecs n'ont pu le connaître que par l'intermédiaire des Turcs. C'est *hubaré* et *πυροχάρις*, avec le sens de „partie de la cheminée qui commence à l'être et s'élève pour s'arrêter au toit“. En persan *huzari* signifie simplement „cheminée“.

TURC-PERSAN *bulbul*, *tchechni-bulbul*; AROUM. *hîbil'û*,
hîrbî'û

La forme aroumaine présente deux significations différentes: 1. „rossignol“; 2. „broc en porcelaine et à ornements pourvu d'une anse, vase pour y mettre du vin“. La première signification reproduit celle du ture *bulbul*, mais la deuxième provient du composé à la manière persane *tchechni-bulbul* „œil du rossignol“, usité jadis par les Turcs avec le même sens que le deuxième de la forme aroumaine. En adoptant le mot composé ture, les Aroumains l'ont réduit en supprimant son premier élément, comme cela est arrivé pour une autre expression *rukati-halkoum*, qui a été réduite à *lakoum*, en aroumain, de même qu'en ture moderne, et à *rubat* en dacroumain, pour désigner la confiture orientale bien connue.

TURC. *danda*, *dassar*; ROUM. *dambla*

Lorsque le mot roumain signifie „paralysie“, il est tout à fait explicable, puisqu'il dérive du ture *danda* „goutte“ et, en même temps, „apoplexie“, „paralysie“. De *dambla* on a formé aussi l'adjectif *damblagiu* „paralytique“, par l'addition du suffixe d'origine turque *-giu*.

Mais en roumain on emploie la forme *dambla* aussi avec le sens de „caprice, manie, folie“. Nous avons affaire dans ce cas à une corruption d'un autre mot ture, *dassar*. On est arrivé à cette confusion à cause de la première syllabe qui est identique dans les deux mots. Or, que signifie le

ture *damar*? Il a deux sens très connus, à savoir: l'un, propre, „veine” et l'autre, figuré, „caprice, manie, folie”. Nous avons donc emprunté *damar* avec les sens figurés, mais nous lui avons donné la forme de *dambila*.

TURC *falaa-fistik*; ROUM. *farafastic*

Le vocable roumain signifiant „babiole, futilité” passe pour une expression d'origine inconnue. Ceux qui ont étudié les mots roumains de provenance turque n'avaient pas le moyen de découvrir facilement dans les dictionnaires l'équivalent de *farafastic*. On arrive cependant à l'expliquer si on part des formes turques *falaa* „un tel” et *fistik* „pistache”. La juxtaposition arbitraire de ceux-ci a donné naissance à l'expression turque très usitée signifiant „de ceci, de cela”. La raison d'un pareil composé doit être cherchée dans une particularité du turc, d'après laquelle on combine un mot essentiel avec un autre pris arbitrairement et commençant par le même son, notamment lorsqu'on veut exprimer une généralité, une extension. Des formations semblables, ainsi que des combinaisons d'un adjectif avec une particule arbitraire commençant par le même son, apparaissent très souvent. Il suffit de rappeler des cas comme: *kub-kadjak* „vases et ustensils de cuisine”, *yem-yechil* „très vert”.

TURC *giaour*; PERS. *gebr*; ROUM. *ghiaur*

Un des termes injurieux des Musulmans à l'adresse des chrétiens est *giaour*. On l'a considéré bien des fois comme une corruption du mot arabe *kāfir*, prononcé *kiafir* par les Turcs. On ne saurait toutefois se reporter seulement aux significations communes à ces deux termes injurieux, qui sont employés comme mots distincts, en turc et en persan, pour rendre la même idée, celle „d'infidèle”, „payen” aux yeux d'un adepte de la religion de Mahomed. *Kāfir* (*kiafir*), d'où le mot européen *Cafre*, reste, par son phonétisme, tout à fait à part.

Le turc *gıncour* n'est, en réalité, que le persan *gıbr*, forme classique employée fréquemment surtout par le poète Cheikh Saadi, avec le sens de „payen“ et qui est facile à reconnaître dans le fr. *guèbre* „sectateur de Zoroastre“; pour *h* rendu par *ou*, à comparer l'arabe *tabl* „tambour“ devenu en turc *daoul*.

A rappeler que la forme populaire persane actuelle est *gıbr*, dont le phonétisme n'a plus besoin d'être expliqué.

TURC *haymana*; ROUM. *haimana*

Le turc *haymana* n'a jamais été enregistré par les lexicographes européens, bien qu'il soit employé, comme on peut s'en convaincre si on se reporte au dictionnaire turc de Sany Bey, où il est donné avec l'acception de „qui agit à sa tête, en toute liberté et indépendance“, en parlant des bêtes de somme laissées paître librement. D'ailleurs, il existe aussi une plaine connue sous le nom de *Haymane* ou *Haymana* dans le vilayet d'Ankara — nom de la division administrative de cette région —, donné en raison des bêtes de somme qui y paissaient librement.

En roumain ce même mot a le sens de „libre de toute dépendance“ et par extension „sans occupation“ ou „flâneur“.

L'étymologie non soupçonnée jusqu'ici de *haymana* est, à notre avis, la suivante.

Il s'agit d'un composé dont la première partie est le mot d'origine arabe *hakim* „maître qui décide seul de ses actions“, „libre“, „indépendant“ et par extension „prince“, „juge“; à celui-ci on a ajouté la terminaison adjectivale ou adverbiale persane *-ane*. La signification littérale et concrète de *hakimane* est: „à la façon d'un maître“, „en toute liberté et indépendance“.

Hakimane et *haymana* sont employés simultanément en turc, à cette différence près que personne ne s'est douté en turc ni de leur synonymie ni de leur communauté d'origine. Quant à la transformation du classique *hakimane* en *haymana*,

forme populaire, elle est des plus naturelles, attendu que le *k* est devenu *g*, comme on le voit, par exemple, dans le mot ture: *leyen* „cuvette“ en face de son équivalent grec *λεπίνη*; d'autre part, les voyelles ont suivi les règles de l'harmonie turque. Je dois ajouter que les Turcs emploient pour la même notion le mot éminemment ture *salma*, tout à fait expressif à côté du verbe dont il dérive.

TURC *kalk-cour*; ROUM. *calcaoură*

Parmi les débris archaïques tures je trouve en roumain l'expression *calcaoură* avec le sens de „gifle“. En Turquie, les gens du peuple qui parlaient une autre langue ont envisagé l'expression turque *kalk-cour* plutôt comme un terme de moquerie: en effet, toutes les fois qu'ils voulaient se moquer d'un enfant naïf, ils l'envoyaient à un magasin afin d'y acheter du *kalk-cour*, synonyme du grec moderne *σχοδόρη* signifiant littéralement „lève-toi et frappe“. *Kalk-cour* ne figure pas dans les dictionnaires tures, mais il est connu ou du moins saisi immédiatement par toute personne parlant le ture.

TURC *kati-umid-et*; AROUM. ET SLAVE *kaddémilet*

Cette expression, très curieuse, est familière aux Roumains et Bulgares de Bistolia et veut dire „c'est impossible, c'est exclu“. Il s'agit d'une forme turque contenant un impératif (2e pers. sg.) singulier et que je rétablis ainsi: *kati-umid-et*; elle signifie „coupe l'espoir“, c'est-à-dire „ôte ton espoir“; c'est ainsi qu'on répondait à quelqu'un pour lui dire qu'il devait renoncer à quelque projet. Cette expression, représentant une proposition entière, ne figure pas dans les dictionnaires tures, mais elle est courante dans la langue parlée.

TURC *kiarhane, kerhane*; ROUM. *cherhana*; NÉO-GREC

καρχανές

Parmi les nombreuses expressions turques composées avec le mot persan *kārah*, signifiant „maison, local, office“, donc

„lieu ayant une certaine destination“, celles données ci-dessus ont été considérées comme identiques, à cause de leur forme très ressemblante.

Kiarhane montre en persan et en ture les sens exclusifs de „fabrique, manufacture, atelier, usine“ — et à bon droit, puisque les éléments entrant dans sa composition lui donnent littéralement la signification de „maison de travail“ (*kîar* „travail“, *hane* „maison“). En roumain, il a pénétré avec ce même sens.

Kerhane qui a en ture la signification de „maison de tolérance“ — une signification absolument inconnue en persan, mais usitée aussi en grec moderne vulgaire — doit sûrement être séparé du précédent.

Considérant le sens de *kerhane* et nous basant sur les règles de l'harmonie vocalique turque, nous sommes d'avis qu'il s'agit dans ce cas d'un composé non soupçonné jusqu'ici: *hane* + le mot arabe *kerh* „répugnance“, composé qui donne la signification littérale de „maison de répugnance“. C'est une expression propre seulement au ture, formée exactement comme *selh-hane*, contractée en *selhane* et prononcée aussi *selhana* ou *zalthana*. Le composé *kerh-hane* a été contracté, lui aussi, en *kerhane*.

Si réellement il s'agissait, à l'origine, de *kîar*, cette syllabe dure n'aurait pu se transformer en *ker* sans qu'elle n'eût pas influencé sur la syllabe dure de *hane* pour faire aboutir tout le mot à *kerhane*, comme, par exemple, il est arrivé pour le mot persan *kîrgâh*, où la transformation de *kîr* en *ker* a entraîné aussi celle de *gâh* en *geh*, de sorte qu'on est arrivé à *gergef*, bien entendu après l'évolution connue des consonnes. Pour *kerhane*, il s'agissait du mot au son doux *kerh* lequel ne pouvait avoir aucune influence pour faire transformer en son doux la syllabe *han*; au contraire, *kerh* était susceptible d'être transformé en *kîarkh*, ce qui aurait changé tout le mot en *kîarkhana*, mais cela n'a pas eu lieu parce qu'on a voulu éviter l'homonymie avec l'autre mot *kîarhane* „atelier“ etc.

TURC *kătah, kătahdji*; ROM. *chiulaf, chiul, chiulangiu*

Le premier mot ture a comme correspondant en roumain *chiulaf* avec le sens de „bonnet”. Du second, *kătahdji*, on a dérivé, avec une légère altération, la forme roumaine *chiulangiu*, mais en lui réduisant l'emploi seulement à l'un des deux sens qui existaient en ture, à savoir celui, figuré, de „rusé, trompeur, aratteur”, et nullement le sens primitif de „fabricant de bonnets”.

Après que *chiulangiu* fut introduit en roumain, on s'est avisé d'en tirer une forme *chiul* exclusivement avec le sens figuré propre au premier et c'est ainsi que s'explique ce mot qui n'a pas d'équivalent en ture.

Georges Iovan

ROM. *imbălgina*

Este dat din Jina, de Șt. Pașca¹, cu sensul de „a holba ochii”. Nu poate fi decât un derivat din lat. *valgus* „îndoit, ieșit în afară”, și amune **in valginare*, cu *v* schimbat în *b*; înțelesul se explică ușor cînd chiar în latină se zicea *valga labra* „buze ieșite în afară” (Plaut).

ROM. *mozoc*

Cu înțelesul de „cine rău, mai ales despre cei dela stîină” e atestat din ținutul Hațegului². Prin Vileca se zice astfel despre cineva „cu gura ca botul de cine”³, iar în Bănat, la

¹ *Glossar dialectal*, 36.

² *Rev. crit.-lit.*, III, 161.

³ *Ion Crenguș*, XIII, 82.

Ciclova, aflăm că se întrebuițează în sensul de „mare”¹. Se explică atunci de ce *mozoc* e dat adeseori de ciobani ca nume cînilor dela stîmă². E un cuvînt care are la bază înțelesul de „mare” și proveniența lui nu poate fi decît alb. *mad*, cu aceeași semnificație³. Reflectat ca **maz*, cuvîntul pe care l-am împrumutat din albaneză a primit sufixul augmentativ -*oc*, de unde **măzoc* și, prin asimilare, *mozoc*. E un derivat identic cu *măroc*, din *mare*, cunoscut în graiul din Bihor⁴. Spre forma albaneză ne duce și un alt cuvînt, *mazun*, din Munții Sucevei, însemnînd „om puternic, zbravăn, cîrnia nimeni nu-i poate face nimic”⁵, rezultat din **maz* + -*un*.

În revista *Ion Creangă*, XIII, 115, se spune că *mozoc* e întrebuițat prin Vilcea și cînd se vorbește despre un copil care e tăcut. E o confuzie : nu *mozoc* e cunoscut astfel, ci *măroc*, care înseamnă într-adevăr „tăcut, închis”⁶. Originea acestuia nu e clară; amintește întru citra pe serbo-cr. *mrzak* „respingător, urîț” — să fie același cuvînt, dar cu fonetism schiubhat sub influența lui *poaze*?

¹ L. Costin, *Graiul blăgănețean*, Timișoara, 1926, 141.

² *Șezătoarea*, VIII, 116; XIV, 97; *Ion Creangă*, XIII, 115; Hasdeu, *Etym.*, 882; I. Popovici, *Rom. Dial.*, I, 59; Ov. Densusianu, *Graiul din Țara Huțegului*, 84; Șt. Pașca, l. c., 49.

³ Hasdeu, *Col. lui Traian*, V, 174-175, îl derivea dintr'un închipuit duciu **masaku* și greșea cînd pleca dela forma, inexistentă, *masoc* (ca a trecut la cîteva dicționare din *Lexiconul de Budă*, unde e dat *mosoc*, dar, cum se vede din transcrierea cu cirilice, trebuie celăl *mozoc*). Cîhac pleca tot dela *masoc* cînd îl punea alături cu rus. *maslén* și, ca să dau acestei etimologii aparența că poate fi adîncă, îl traducea prin „espèce de petit chien de berger” — termenul contrariu de ce este un *mozoc*.

⁴ *Conv. literare*, XX, 1013.

⁵ *Șezătoarea*, III, 79; e sau graiul tipărit în loc de *masun*, sau un fonetismul dialectal al lui *ă* rostit ca *a*.

⁶ A. Vîlcu, *Glossar de can. dial.*, 61; T. Paunfil, *Agricultura la Rom.*, 251.

Rom. *stînger*

E greu să-l privim ca rezultat din lat. *singularis* + *stînghe*, cum crede G. Giuglea¹ și tot așa S. Pușcariu²; amestecul formei din urmă ca să i se explice fonetismul rămîne neînțeles; de altă parte, *singularis* sau *singularius* dacă s'ar fi păstrat la noi, nu ar fi putut, prin semnificația lui, să se izoleze de *stîngur*, deci sincopa lui *u* nu s'ar fi putut întîmpla și am fi avut **sîngurar*.

Pentru că *stînger* e întrebuințat cînd se vorbește despre un bou care rămîne la o parte, neînjugat³, mi se pare că aici trebuie căutat înțelesul lui inițial și sîntem duși atunci spre un derivat **extra-iugularius*, adică „afară de jug, ne pus la jug”; cum iugum și derivate ale lui se știe că în latina vulgară au fost des influențate de *iungere*⁴ (comp. în clasică *disiungere boves*), forma dela care trebuie să plecăm e de fapt **extra-iugularius*; prin reducerea în latina vulgară a lui *ia* la *i* în silabă protonică, cum a arătat Candrea, și prin sincopa lui *u* s'a ajuns la **extraiuglaris*, de unde **stringlaris*, **stringleris*, **stringheris* și, prin disimilarea primului *r*, *stînger*. Deși un cuvînt din vocabularul dela țară, cu sens special la origine și extinzîndu-se mai tîrziu pînă la accepțiuni care abia lasă să se reconstruească cea primitivă. Cit despre *a stîngeri*, cu toate că semantismul lui, cum observă și Tiktin, s'ar părea că-l desparte de *stînger*, totuși își găsește legătura: „a lăsa la o parte, stînger” a putut evolua spre „a neliniști, a da nemulțumire, a turbura”.

Rom. *zăpăci*

Mai mult decît Cihac, care-l deriva — fără temei — din pol. *zapadziac*, nu a putut da nici Tiktin în dicționarul său

¹ *Dacoromania*, II, 901.

² *Idid.*, V, 778.

³ *Școlăreasa*, IX, 163; Tiktin citează un exemplu de junecul *stînger*.

⁴ Meyer-Lübke, *Rom. etym. Wb.*, 2161, 4820, 4821 (de adăugat term. *stînger* „matters il glogu”, *Studj rom.*, IX, 82); Candrea-Densulescu, *Dict. etim.*, 918.

ea să-î lămurească originea. Și forma și înțelesul îl apropie însă de *opăci*, care prin unele ținuturi e cunoscut cu sensul de „a face pe cineva să-și piardă mințea, a-l buimăci”¹. Cum acesta corespunde serbo-cr., *opaciti* și altor forme slave derivate din tema *(o)pak-* însemnând „a întoarce, a saci”, pentru *zăpăci* etimologia e clară: sl. *zapatiti*, și nu e nevoie să-l reconstruim, pentru că apare, ca reflexiv, în slovenă, dar cu sensul de „a se strîmba, a face grimase” (simplul *paciti* are semnificația de „a strîmba, a deforma” etc.). Sensul primitiv al lui *a zăpăci* a fost deci: „a strîmba, a saci mințea cuiva”.

ASUPRA UNUI PUNCT DE FONETICĂ ROMÂNĂ

Vorbind în vol. III (p. 451) al revistei de *Studii Istorice-Linguistice*, II, publicate de S. Pușcariu, observăm că nu ține seamă de unele fapte evidente din fonetica noastră și mă referam, în special, la explicația greșită pe care o da pentru *chem*, considerându-l ca rezultat normal din *clamo* prin trecerea lui *o* la *e* sub acțiunea lui *l* care-l precocă, pe cînd, în realitate, avem de a face cu o nivelare analogică (*chem* a înlocuit pe **clam* sub influența lui *chema* < **clăma*). Pușcariu răspunde la observațiile mele în *Dacoromania*, V, 790, și găsește că eroarea e de partea mea, deoarece — ca și alții — m’ăși fi oprit la o explicație „prea de tot neogramatică”. Punctul său de vedere îl apără astfel: „Noi stăruim a crede că *clă* în poziție moale a trecut în *che*, căci easuri ca *gheci*, *chei* ni se par hotărîtoare. Sau crede Densusianu că *e* din aceste cuvinte s’u refăcut din derivate ca *ghecian*, *cheiță*? Dar care ar putea fi derivatele accentuate pe sufix după care s’au orientat... *ungher*, *stîngher*?” Pușcariu modifică cu susținea în *Studii Istorice-Linguistice*, II, 318, unde se exprima astfel: „în grupele latine *cl* și *gl* sunetul *l* se moaie... și schimbă pe *a*... următor în *e*...: *clamo* > dacorom. *chem*”. Deci, pe

¹ În glosarul la *Genial din Turu Hațegului* am notat și adjectivul *opac* „nepoteput, necul, prost”; v. și A. Vîlcu, *Glosar de inv. dial.*, 63.

cînd aici admitea că *a* s'a putut schimba în *e* numai sub influența lui *l*, în *Dacoromania* susține că schimbarea a avut loc cînd în silaba următoare se găsea un element palatal („poziție moale“). Dacă — după cum crede acum Pușcariu, modificîndu-și părerea de mai înainte — *a* a putut trece la *e* în **chiamă* > *chemă*, *să chiamă* > *să chemă*, rămîne tot neexplicat *chem* și nu ajungem să înțelegem ce cronologiceste e bine confirmat. Forma *chem* apare însă în ca subj. *să chiamă* să se fi schimbat în *să chemă* — e fonetismul cunoscut în secolul al XVI-lea —, așa că, împotriva lui Pușcariu, fonetica acestui verb, ca și a altora analoge (*ingheța* etc.), trebuie interpretată astfel, ca să precizez mai mult ce am spus altădată: **chiam* a trecut la *chem* prin analogie cu *chemă* și înaintea schimbării lui *să chiamă* în *să chemă*. Schimbarea din urmă e paralelă celeia a lui *chiaz* în *chie* și mă miră că Pușcariu îmi atribuie presupunerea că *chie* s'ar explica prin derivatul *cheiță*, cînd știm, ca oricine familiarizat cu fonetica noastră istorică, cum trebuie privite formele vechi cu *ia...e* față de cele nouă cu *e...e*¹. Cît despre *ungher* etc., la care se referă Pușcariu ca să adauge o altă obiecțiune la părerea mea, niciodată nu am crezut că poate fi explicat altfel decît din *unghiaris* — *unghiere*, ca a trecut la *e* sub influența lui *ghi* și a vocalei palatale din silaba următoare — eas însă deosebit de al lui *chem*, pe cînd Pușcariu confundă fonetismul lor.

Ov. DENSUSIANU

¹ În *Hiat. l. romn.*, II, 28, unde se putea referi Pușcariu, spuneam limpede cum înțeleg fonetismul lui *chie* și a.

DĂRI DE SAMĂ

Actes du premier congrès international de linguistes, tenu à La Haye, du 10-15 avril, 1928; Leiden, A. W. Sijthoff's Uitgeverij-uitdatschappij N. V. : viii-198 pag.

Se glădeau numai vag câțiva dintre lingviști la posibilitatea întâlnirii lor din toate țările la un congres care să arate o problemă îi preocupă și ca indicații de cercetări viitoare s'ar putea desprinde din schimbări de vederi. Gândul acesta s'a putut realiza acum doi ani, după ce din inițiativa profesorilor C. Uhlenbeck și J. Schrijnen, s'a constituit un comitet pentru organizarea congresului. Volumul apărut anul trecut pune în lumină însemnătatea lui nu numai ca dată — fiind cel dintâi congres internațional de lingvistică —, dar și prin însemnătatea hotărârilor care au fost luate.

Printre altele, în urma propunerii lui A. Meillet, s'a decis să se aducă la cunoștința guvernelor din diferite țări și comisiunilor competente ale *Societății națiunilor* necesitatea unei anchete lingvistice generale, deoarece multe limbi și dialecte nu s'nt încă bine cunoscute și unele, amenințate să dispară, așteaptă anchete care să fixeze fonologia lor. Anchetori vor face, după un chestionar, explorările în diferite regiuni și din materialul adunat astfel se va putea alcătui un atlas lingvistic al lumii întregi.

Dificultățile unei asemenea întreprinderi le-a recunoscut și Meillet, iar în ce privește metoda s'nt, de sigur, rezerve de făcut. Pentru anchetele întinse sistemul lui Gilliéron, cu un singur anchetor și o singură persoană care să dea răspunsuri la întrebările din chestionar, poate să fie socotit practică, dar apare prea unilateral, implică multe lacune. S'a înțeles, de altminterou, după propunerea lui Uhlenbeck, necesitatea culegerii de texte originale și un desiderat al congresului a fost exprimat în acest sens. Geografil lingviști, cum am spus și altăori, greșesc dacă neglijează culegeri

sunt mai bogate de texte — și nu din cele convenționale —, fiind tocmai ele pot să înfățișeze înșiși viu și sub toate aspectele particularitățile unui grai: enlegeri de acestea și monografiile dialectale numeroase ar trebui să aducă o parte din elementele pentru atlase lingvistice, să fie socotite ca pregătirea pentru ele. Cît despre un atlas lingvistic al lumii întregi, nu se poate întrevăde precis ce ar putea să dea.

Jumătate din volum cuprînde comunicările făcute la congres — unele în resumat, altele numai indicate. Tipărirea nu a fost scutită de greșeli — probabil că și altora li s'a trimis numai o corectură, cum am primit și eu, așa că în comunicarea mea au rămas câteva erori (cea mai supărătoare aceea dela p. 173: *strange* în loc de *strangers*). În ordinea cum sînt date, după secțiuni, ne oprim la câteva din ele.

W. de Groot, *Le rythme et l'interdépendance des variations acoustiques*. Observațiuni cu privire la lungimea sau scurtimea silabelor, la intensitatea lor, și cu un caz de iluzie acustică se referă la ce se întîmplă în multe limbi indoeuropene: o silabă pronunțată sus tînde să fie intensificată; din experiențe ale lui Helmholtz reiese că din două sunete produse cu aceeași energie cel mai sus este și cel mai intens: de aici constatarea că în imitația lingvistică cel care vorbește tînde să întîrească silaba tonică. Cu bună dreptate de Groot insistă asupra influenței factorilor psihologici asupra transformărilor fonetice.

M. Bartoli, *Un fait statistique expliqué par le principe que deux langues semblables s'influencent plus profondément que deux langues présentant moins de ressemblance*. Inovațiunile mai rare în latina din peninsula iberică decît cele din Galia, Italia și provinciile răsăritene trebuie atribuite diferențelor mai accentuate pe care le prezintă iberica față de latină decît galica, celtica, traca etc. Prin asemănări mai mari ori mai mici se explică și de ce Italianii vorbind spaniola ori franceza le alterează mai des decît dacă se exprimă în limba germană. Constatări la fel se pot face și altori: Olandezii introduc particularități ale limbii lor cînd întredînușează limba germană, pe cînd franceza o redau mai corect. E de distins totuși dușii diferite aspecte ale exprimării: vocabularul, sintaxa, chiar morfologia, unei limbi mai departate de cea maternă pot să fie redată mai fidel, pe cînd accentul, ritmul, mai puțin. Un Italian sau un Român, vorbind francezele, chiar dacă lasă să se strecoare italianismul, rominismul, reușește în ce privește accentul să se exprime într-o franceză mai corectă. Tot așa un Olandez, oricît ar vorbi gramatical corect francezele, mai greu își însușește accentul francez — pe cel german dîmpotrivă.

Sunt gradări, nuanțări de care trebuie să ținem și aici saramă, și ar fi în această privință observații multe de făcut, după predispoziții colective, aptitudinilor individuale etc.

St. Mladonov, *Sur les lignes de limitation lexicologique (vocabulaire) en slave méridional et dans le domaine slave-iranien*. Accentuează necesitatea de a se distinge din termenul general de *isoglosă* acela de *isofon*, *isomorf*, *isolex* etc., după cum se referă la fonetică, morfologie, lexic. Sunt relevate câteva isolexe bulgare vechi și moderne etc. și în ce privește isolexa *dobitoc* observă că ea vine să explice pe rom. *dobitor*, care nu a putut fi împrumutat din sârbește, cum a susținut P. Skok.

J. Sarrailhand, *Remarques sur le verbe basque*. Aduce câteva obiecțiuni la păreri exprimate de J. A. Leumann cu privire la morfologia verbului baze, care se știu ca complicată și presintă. Forma din frazele abiective *eguin die* — cel [și] — a făcut-oa, întrebându-i în Sorle, Lalouet și Guipuzcoa, e urmărirea în legătură cu variante ale ei și, cu ajutorul geografiei lingvistice, după materiale adunate de G. Bühr, se poate stabili că este cea normală.

B. Hrozný, *Das keltische Mediapontienum*. Din comparația unor forme verbale din hitită cu cele indoeuropene se confirmă caracterul indoeuropean al acestei limbi; dacă presintă totuși multe discordanțe, aceasta se datorează împrăjării că ea s'a despărțit foarte de timpuriu de ramura indoeuropeană și a suferit multe încluzuri străine.

A. Meillet, *Caractères généraux de la langue grecque*. În acord cu păreri exprimate de Meillet și altele, caracterul apozitional al construcțiilor grecești este explicat ca reflex al organizației sociale indoeuropene, compusă din mici clanuri autonome. Concordanțe de felul acesta între fapte sociale și lingvistice sînt de sigur o problemă captivantă și, cum observă Meillet, ar putea fi urmărirea în diferite domenii. Ar fi de văzut însă dacă ele nu sînt mai vizibile în timpurile primitive decît în cele relativ mai noue.

T. E. Karsten, *Die Sprachentwicklung in Finnland*. În comunicarea aceasta, destinată întii să fie celii ca propunere, alături de altele, Karsten urată că de puțin sînt cunoscute unele țări mici, ca Finlanda. Aspectul lor lingvistic și etnografic rămîne străin celor mai mulți și cercetării ficute de savanții lor nu dacă pîdemînd tîni departe: sînt studii remarcabile de lingvistică, folklor și etnografie făcute de cîtiva ani, dar cîți le cunosc în strălăutate? Pentru înălțurarea acestei isobrii mijloace s'ar putea găsi, cum ar fi, alături de altele, înființarea de catedre și institute pe lîngă Universități care să întrețină interesul științific pentru țările mai mici.

Comunicări, cum se vede, foarte variate, arătând ca întinsă activitate se desfășură azi în lingvistică și că se poate aștepta de la viitoare congrese.

O. B.

AL. PHILIPPIDE, Originea Românilor, I, II; Iași, Tip. «Viața românească»: 1925, 1928; I - 880; 829 pag.

Aflăm sute de pagini prin dela sine intrabarea dacă se potrivește așteptărilor și aduce, înainte de toate, multe fapte nouă. Străbătându-le, recunoști cîtă muncă, de ani îndelungați, cuprind în ele, dar nu ești trei peste mai multe cu află o decepție se înșiră la alta. Filologia care și ea prezentări limpede, alegerea între ce merită să fie relevant și ce trebuie lăsat la o parte, desprinderi vii din noian de amănunte. Cele două volume își mîscă greu frazele, au însușitătoarea materialului nu bine cernut, sînt copșite de insistențe de pîșos și în ce privește noutatea constatărilor vom vedea la ce se reduce.

În primul volum sînt arătate izvoarele istorice care pot fi folosite pentru lămurirea originii noastre. Alături de citate multe din scriitori se dau liste lungi de nume după inscripții și unde nu le aștepti răsare cîtă o notă cu discuții pe pagini. Întregi — cum este aceea dela p. 349 urm., privilegiate în latina vulgară. Din monumentele epigrafice sînt relevate și formele latine vulgare (p. 475 urm.), dar fîră să fie toalesana just interpretate, fîră să se facă deosebirea între ele dacă redau particularități reale sau arată greșeli cum des le întâlnim în inscripții. Nu poate fi, de sigur, un caz de asimilație, cum crede Philippide (478), *corundum* în loc de *corundem*, nici „o contracție (asimilație progresivă)” ca pentru *ama* — sînt simple erori. Și acel *pueremus* (485) dintr'o inscripție din Dalmația poate fi considerat ca un exemplu de rotacism? — Într'adevăr presupunere că rotacismul nostru ar fi continuarea unui fenomen analog din latina vulgară. La p. 500 sînt grupate forme care se rapoartă propriu zis la lexie, dar printre ele sînt înregistrate câteva care privesc fonetica ori morfologia (*seror* = *soror*, *socra* = *socrus*) — lipsă de înfățișare sistematică pe care mereu o vedem repetindu-se.

Tot înșirări multe armoniză cînd sînt rezumate păreri istoricilor și filologilor care au scris despre originea Românilor. Preile de abundență bibliografică, dar și de apreenții care surprind cînd cercetările altora sînt reduse la nimic, pentru că Philippide se exprimă, într'adevăr, astfel asupra lor la p. 661-662: «Toți, ori au afirmat numai păreri fîră să le probeze, ori au argumentat

logic asupra celorva fapte izolate. Este un haos de argumentare pro și contra, ca la un proces cu advocați circuloși, literatura privitoare la originea Românilor. . . Faptele însuși, multe puțin, pe baza cărora s'a făcut argumentarea, au fost scoase la iveală mai numai de străini. Despre scriitorii români se poate spune că au luat laptele dela scriitorii străini și s'au mărginit numai la argumentare. De altfel chestiunea însuși a originii a preocupat puțin pe cercetători. Cu excepție de C. Jireček, pentru celălăți originea Românilor, ori a fost considerată în modul cel mai absurd posibil, ca datorită anume coloniștilor din Dacia. . . , ori a fost veșnic, și este și pînă astăzi, o nebulosă, mole se amestecă Carpații, Balcanii, Tracii, Ilirii (mai ales Ilirii slavi de o bună vreme la moia), apoi coloniști tunși, ba mai din alte provincii, ba mai din Italia. . . . Iar dacă pe lângă ceea ce apar licării de adevăr asupra originii însuși, acelea se datoresc gicirii și constănesc afirmații goale. Expeditivă decretare a înanității sunțiilor altora și îndreptă promărire a temeiniciei cercetărilor numai din *Originea Românilor*.

Într'un loc (771) e criticată și cartea mea, *Hist. l. rom.*, căreia i se găsește o gravă greșală: că neși fi confundat "reducerea în provincie romană cu romanisarea" — și condamnarea părerii mele vine după ce însuși Philippido reproduce, în traducere, aceste rînturi dela începutul cărții mele: «Peninsula balcanică era în mare parte romanisată în momentul cînd colonii lui Traian au venit să se stabilească în regiunea Carpaților. Iliria fusese cucerită în al doilea secol a. Chr. și devenise provincie romană în a doua jumătate a primului secol. Cu cucerirea acestei părți se făcuse primul pas către romanisarea peninsulei balcanice. . . ». Unde e confuzia ? Tot pasajul și mai ales fraza din urmă arată că nu am confundat cucerirea cu romanisarea. Critica de șicană, ce ar fi trebuit să fie absentă dintr'o carte de știință, dar pentru că Philippido are o deosebită predilecție, așa că observațiile pe care le face de multe ori la ce au scris alții dau impresia de cicăleli.

Mi se mai atribuie neînțelegere filologică atîncei cînd am căutat să fixez aproximativ cronologia schimbării *ch* în *gh* a lui *cl, gl* lat. în *cl', gl'* > *chi, ghi*. La pîrerea pe care am exprimat-o, că *chi, ghi* erau fixați în fonetismul nostru îneg. din secolul al xiii-lea, Philippido întreabă: «dar apoi ce faci cu *d'ann* din Praxitel dela Voroneț care l-a scăpat din vedere lui Densușianu, text din veacul al xvi-lea ori cel mult din veacul al xv-lea?» (772). Nu mi-a scăpat din vedere *d'ann* din *Codicele Voroneșean* și Philippido putea vedea în *Hist. l. rom.*, II, 128, ce am spus despre această

formă¹. La rîndul meu, pot adăuga că dînsul nu cunoaște forma *heje* — chiar din *Anonymus Caranseberiensis*, care ar putea fi oare socolită ca un exemplu de păstrarea lui *cl'* în dacoromână pînă în secolul al xvii-lea? Pentru că despre *Creasta* dintr'un document dela 1407 am spus că nu probează nimic — față de *Ughiel cu frasină* dintr'un document din 1362 — Philippide pune iarăși întrebarea: «este de admis într'o familie românească o tradiție cu privire la numele de familie care să dureze mai multe veacuri? De ce această mirare chină singur Philippide își scrie numele tot așa ca... Dimitrie Philippide, născut în secolul al xviii-lea și despre care chiar d-ssă ne spune (378) — amîndunt pe care a ținut să-l cunoaștem — că era sunchiul de pe lată al lumincului său?

Sînt și denaturări în feblul cum Philippide redă părerile altora. Chiar în chestiunea lui *chi, ghi* afirmă că în *Hist. L. romn.*, I, 286, așa fi admis că *cl'* devenise *ki* în românește încă din secolul al v-lea²; spunem însă acolo altceva: «Il se peut, en effet, qu'on ait eu, à l'époque où les Romains vivaient en contact avec les Slaves, cette dernière prononciation [k', g'] et que peu à peu les k', g' des mots formant l'ancien fonds de la langue aient avancé jusqu'à *chi, ghi*...» — și în alta parte (507), într'un adens de care Philippide nu ține seamă, spunem mai precis că sînt motive să admitem «que les Romains prononçaient encore *cl', gl'* lors de leurs premiers contacts avec les Slaves». Nicieri nu am afirmat că s'ar fi rostît *chi, ghi* încă din secolul al v-lea. Și încă o denaturare: la p. 772-773, ca urmare a argumentărilor pe o chestă falsă așa fi susținut, mi se spune, părerea resumată astfel: «Fiind că Rutenii au cuvîntul *dag* împrumutat dela Romîni, cu *cl'*, apoi ei au trebuit să fie în contact cu dacoromânii înainte de secolul al xiii-lea, probabil încă de prin secolele al v-lea ori al vi-lea». Despre *dag* am spus doar că a trebuit să fie luat dela noi de Ruteni înainte de secolul al xiii-lea, dar niciodată nu mi-a trecut prin minte — ar fi fost o enormitate — că el ar fi împrumutat chiar în secolul al v-lea cuvîntul românești.

Printre resumatate, statisticele și criticele intervin chiar în primul

¹ Sunt cărți și articole pe care Philippide nu le-a celtit sau lasă a se înșelăge că nu avea de ce să le utilizeze, pentru că... nu meritau. Uneori învonește senza că nu le-a putut da de urmă: în vol. II, 346, referindu-se la articolul meu despre Moși din *Vieșta nouă* spune că a aflat despre el numai dintr'un rezumat publicat în *Dacoromania* și din ce i-a comentat L. Mînea. Articolul acesta nu a apărut încă cîine gîic cînd și *Vieșta nouă* se găsește și în biblioteca Universității din Iași.

volum și cînd nu bănuiai—în vălmașagul cum e tipărit—cîteva precizări asupra felului cum Philippide își reprezintă originea Romanilor. La p. 518 (cf. 854) dezvoltarea poporului nostru e fixată pe teritoriul care se întinde adela, inclusiv, bassnul vestic al rîului Drîna spre răsărit și cuprinde, în nomenclatură antedeciosiană, extremitatea nordvestică a Dalmației, Moesia superior, Moesia inferior, Dacia și sudul Panoniei inferioare. Mai departe, despre elementul latin rămas la stînga Dunărei se spune că a fost foarte redus și că la el s'a adăugat dela o epocă cel propriu zis româneș, mai numeros, venit dela sud. Asupra celor două straturi din care și-ar fi luat naștere elementul dacoroman Philippide se exprimă astfel la p. 659: «Dacă această populație română rămasă locului de-a stînga Dunărei și-a păstrat limba romană pînă la venirea Romanilor și și-a schimbat-o cumva cu vre-o limbă barbară oarecare, nu se poate ști. În cas cînd ea și-a păstrat limba romană, și-a modificat-o prin imprimat după limba Romanilor imigranți. În cas cînd ea și-a pierdut limba romană și s'a desnaționalizat, a devenit o parte din acea sporadică populație barbară (probabil slavă și gepidă, dacă nu cumva și dacă pe alocuri) peste care au venit și au românisat-o Romanii. O nouitate — și sună așa de ciudat acea sau românisat-o Romanii. Cum alică? La nordul Dunării, începutul din secolul al III-lea d. Cr., s'ar fi păstrat un redus element roman, care, trăind izolat mai mult, ar fi fost întărit peste cîteva vocauri și *românisat* de cel venit dela sud? Dar cum își închipuște Philippide izolarea elementului dela nord de cel dela sud? Ar fi vorbit cel dintîi, timp îndelungat, o latină vulgară mult deosebită de a celui dela sud? Dar Dunărea nu a putut fi în vechime o graniță cum o presupune Philippide și de cînd am scris primele studii asupra felului cum îmi reprezintă formarea poporului nostru am căutat să evidențiez această părere, care cred că este adoptată azi de oricine înțelege realități ale trecutului nostru. Cînd continuități de viață și o dezvoltare lingvistică asemănătoare în multe privințe legă elementul latin oriental de cel din Dalmația—și Philippide nu poate contesta aceasta —, ar fi fost posibil ca elementul latin nord-dunărean să trăiască izolat de cel sud-dunărean? Și a doua ipoteză, aceea anume că Latinii rămași la nordul Dunărei ar fi dispărut printre năvălitorii care au trecut prin această regiune și Dacoromunii, deci, ar fi propriu zis numai Romanii veniți dela sud (la p. 854 Philippide ține să sublinieze părerea că din secolul al III-lea, al IV-lea, «românismul s'a dezvoltat numai la sud)... dar atunci de ce Philippide nu subscrie, și în întregime, teoria lui Rösler? Ipotezele sale au ceva de diplomație istorico-filologică.

În legătură cu romanitatea nord- și sud-dunăreană, Philippide discută la p. 950 chestiunea păstrării la noi a numelui etnie de *Romanus*. Explicarea ar fi că la sudul Dunărei alt nume nu ar fi putut fi ales cât timp acolo au trăit până la o epocă fel de fel de popoare vechi, Traci, Daciani etc., și mai târziu au venit barbari iarăși cu fel de fel de nume și nici unul din acestea nu putea să se impună față de *Romanus*. Cât despre posibilitatea păstrării lui *Romanus* în Dacia, Philippide spune: «dacă principatul leagăn al romanismului ar fi fost Dacia traiană, dacă actualii Români ar fi prin excelență descendenții Romanilor din Dacia traiană, ar fi fost de așteptat ca ei să se fi numit Daci și să fi păstrat acest nume până astăzi». Contrazicerea cu ceea ce singur Philippide afirmă în alta parte (641, 657), că în Dacia «există foarte puțină populație dacică și foarte multă populație iliră-panonă». De fapt—cum spuneam mai de mult într-o dare de samă a cărții lui Pirvan, *Contribuții epigrafice*.] — numele de *Romanus* s'a menținut la noi pentru că am fost în o extremitate a imperiului roman încunjurată de multe elemente alogene, cum și heteroromânii, așezați în o graniță asemănătoare, au păstrat până azi, în ce privește limba lor, pe *latins* și *romantice*, ca să o distingă astfel de limbi străine.

Asupra unor constatări din vol. I-ii Philippide revine în vol. al II-lea care poartă subtitlul: «Ca spun limbile română și albaneză». La p. 384-385, luând în considerare «completec unitate» a limbii române, susține că ea nu se poate înțelege decît admîțînd o strînsă convicțiune a elementelor constitutive ale poporului nostru și aceasta «nu s'a putut întîmpla decît în peninsula balcanică». Și după arătarea astfel a teritoriului de formare a naționalității noastre, în ce privește cronologia părerii s'a o că «pînă la anul p. Chr. 600 s'au produs în poporul românesc... sciziunile» (383); în altă parte (232) «otim iarăși: începutul secolului al vi-lea, ori mai precis anul 600, se poate considera ca granița dela care în jos s'a doborîcit limba română din sîmul limbii latinești». Curioasă precizare, ca și cînd în filologie s'ar putea proceda cu date așa de fixe — mod de a vedea cu totul neștiințific și care nu a pîmas fără contaminări, pentru că am văzut elevi ai lui Philippide spunînd că limba română... s'a născut în anul 600 d. Cr. Din multe reveniri, repetări, mai bine se poate înțelege cum își reprezintă Philippide sciziunile de care vorbea mai înainte, dacă ne raportăm la p. 404-407, unde se exprimă astfel: «în a doua jumătate a secolului al vi-lea s'au despărțit... Dacoromânii împreună cu Istroromânii, de o parte, de Macedoromânii, de altă parte, iar grupul format de Dacoromânii împreună cu Istroromânii... a căpătut el însuși, tot în a doua jumătate a secolului al vi-lea,

ori căpătase poate chiar mai dinainte, scisimii... Scisimile au fost foarte probabil însoțite de deplasări... De pe atunci dutează cea dintâi mișcare a Macedoromunilor spre sud, a Istroromunilor spre vest și a Dacoromunilor spre nord. Deci — alături de ultimela ci-tate — Philippide crede că în secolul al vi-lea limba romină era și bine diferențiată din latina vulgară și împărțită în dialectele ei. Altele sînt pe ne arată însă că dacă învasia Slavilor a produs o per-turbare în masa populațieii latine carpato-balcaneice, contactul între elementele ei a continuat încă mult timp — altfel asemănă-riile așa de caracteristice și numeroase între cele trei dialecte ro-mine ar rămînea o enigmă. Și căci Philippide vorbește de trecere Dacoromunilor dela sudul la nordul Dunării nu-și dă seamă că termenul este impropriu și — cum relevam mai sus — lasă în-ter'o ambușasă, cum a obiectat-o altora, elementul latin nord-dunărean. Despre Dacoromunii, ca urmare la pasajul reprodus, mai adăugăm: din migrația lor spre nord și spre răsărit Dacoromunii s'au despărțit în două ramuri. O ramură s'a răspîndit tot mai departe treptat peste Bănăt, teritoriul transcarpatin (afară de Țara Bircsei și Țara Oltului, sud-estul Transilvaniei), Bucovina, Mol-dova, Basarabia. Ală ramură s'a răspîndit peste Muntenia, Țara Bircsei și Țara Oltului, sud-estul Transilvaniei. Peste Olenia s'au revărsat și ramura hănato-transcarpatină și ramura muntenesească. Aici, ca și la p. 308, 307, Olenia e înfățișată ca avînd așeziri de Romînii mai nouă decît cele din Muntenia, căci totuși considerajii locuitorilor nu o pot isola de ținutul hănățean. Și cum ne putem reprezenta continuități lingvistice, pînă la o epocă, între elemen-tul român dela nordul și sudul Dunării, excludîndu-se Olenia, ală-turi de Bănăt?

Despre împrejurările care ar fi provocat distocările de popu-luțe rominească, și în special mișcările Istroromunilor spre vest, la p. 406 aflăm că acestea s'ar fi produs actul năvala Serbo-croaților, atrasă tot mai mult, de părțile din spre coasta Mării adriatice... a părăsit tot mai mult părțile răsăritone ale acestei provincii, iar despre înaintările «Dacoromunilor» peste Dunăre se spune imediat mai departe: «Cel mai vîdit gol a fost acul ocupat de Dacoromunii. Slavii părăsiau însă de mult țările de de-a-sînga Dunării și tot în mai mare număr se stabiliau în peninsula, unde-i adomenia Barbaecul bogățiilor din orașele ei, dar actul ză-gazul la moartea lui Mauricius a fost complet sfărîmat, ei s'au prăvălit peste Dunăre în mase enorme, s'ar putea zice că întreaga masă, și în locul lăsat de dinșii s'au scurs Dacoromunii. Dacă Istroromunii au trăit în un loc cu «Dacoromunii» și dacă strămutările unora și altora au fost determinate de înaintări ale Slavilor, de

ce care cel dinlău nu ar fi urmat drumul celorlalți, mai ales că acei mai vâlti goli lăsați de Slavi era la nordul Dunărei? Subreda ipotesează ca susținea Philippide și de data aceasta.

Formarea și răspândirea rominismului apar deci la Philippide cu imprecisiuni și imposibilități. Cuprinde totuși teoria sa un adevăr, anume că trecutul nostru nu poate fi lămurit dacă nu ținem samă de faptele ce ne duc spre sudul Dunărei. Aceasta nu e însă o noutate. Am exprimat aceeași părere în *Hist. L. rom.*, dar considerăm sudul Dunărei ca punctul de plecare al unor particularități evidente în limba noastră și care au radiat spre nord, spre teritoriul Daciei, unde rominismul nu a putut fi prea redus, pe cînt Philippide susține că în sul trebură căutat tot ce explică limba noastră, rămășițele de latinitate din nord neavînd de ce să fie luate în considerație.

Cătră afrișitul volucului al II-lea sînt studiate raporturile dintre romînă și albanesă. Multă îngemănădire și aici, interpretări contestabile și chiar este o contradicție. La p. 401, împotriva părerii că *am* ar putea fi influențat de alb. *kam* se spune: «Dacă *am* = *habeo* ar exista numai în macedoromînă... J, ar putea cineva să se gîndească la vre-o influență asupra verbului romînesc din partea celui albanos... Dar *am* = *habeo* există și în dacoromînă și în istoromînă, în acele dialecte romînești adică unde influența de împrumut din partea limbii albanese a fost minimă». Cum se înțapă cu ce se spune numai cu câteva pagini înainte (586-587), unde se relevază mai multe asemănări între albanesă și dacoromînă decît macedoromînă și sînt explicate prin faptul că «Albanesii au trăit odată mai în apropiere de Dacoromîni decît de Macedoromîni»! Avînd superstiția numerelor, Philippide procedează — de altfel, și aiurea — cu citiriri care în filologie nu au valoare. Găsind că albanesa se deosebește mai mult de romînă decît se asemănă cu ea, că în ce privește elementele latine proprii lor sînt mari divergențe, că împrumaturile dela una la alta sînt mai reduse — le reduce chiar foarte mult — decît au fost

¹ Așa scrie Philippide, nu: macedoromînă, dacoromînă. De ce nu sînt și: *romăla ori francea*, înțelegîndu-se limba romînă sau franceză? De altfel, tot serialul lui Philippide e împrăștiat de forme neliternre, multe moldovenisme (*videa, fuacie, pomîni, Ingiaji, istoromîni*, I, v, și... *să se amorizeze*, I, 785, etc.), ticuri ortografice cu istoriea, mitorica, *deplice, fuvencece* (de ce nu: *deindădăce*?), *citea* (pentru ce nu și: *citecîni, citodouăcîni*?). Filologia trebuie să dea și la o alegere a formelor, la stăpînirea limbii literare, dar Philippide, și alții din Iași, sînt în mîniș din care-și fac o originalitate.

dar albanesa, rezerve nu e un
etnografic?

admise de unii, ajunge la concluzia (751) că între Albaneși și Români legăturile sociale nu au fost prea strânse. Să probeze mai mult diferențele decât asemănările între albaneșă și română? Și mai ales asemănări caracteristice: în fonetism, în semantismul unor cuvinte. Philippide uită principiul lingvistic că un număr chiar restrins de fenomene tipice comune la două idioame și nepuținul îl explică decât prin contacte intense între ele probează mai mult decât șiruri de divergențe.

Ultimele pagini aduc o încercare de a explica originea Albaneșilor. Dină la o parte tot ce au scris specialiști și neținând seamă de articolul lui Jokl din *Reallexikon* (Ebert), I, 84, Philippide găsește că Albaneșii dacă nu sînt nici Traci, nici Iliri, nu pot fi decât Pannoni. O teorie care va trăi, de sigur, tot atîta ca și aceea a lui Hagedorn care le sînta strămoși printre Carpi.

Și în multe chestiuni de fonetică, în explicații etimologice etc. ar fi de subliniat păreri lipsite de tuncii, surprinzătoare chiar prin erorile filologice. Mă opresc numai la câteva.

Fonetismul lui *f* lat, precedat de *r* e prezentat astfel (II, 61): uneori ca *f* > *t*: *rid* (trebuia dat *rie*) < *rideo*, *ur* < *horrire* etc., alteleori — sau toată propagarea mare a fenomenului — în rîmna neschimbă, d. e. în *striso* < *extrico*, și în aceste exemple sînt adăugate altele cu *i* secundar: *biseria* < *basilica*, *perice* < *pulicem*. Întîi, punerea la un loc a acestor forme nu are nici un rost: pe urmă, nu se ține seamă de un fapt elementar din fonetica noastră, că *f* lat. s'a schimbat în *f* numai după *r* inițial ori *rr*.

La p. 105 se spune că *r* din elementele latine, precedat de vocală și urmat de *ia*, *ia* neaccentuați, imediat după silaba accentuată, și-a pierdut frumiereza ori a devenit *f*: *perco* > *peru* > *per* ori *pie*, etc.; explicație greșită cînd se știe — lucru elementar — că *perco* a dat normal *peria* și alături de acesta s'a zis *piei*, prin analogie cu *sai* < *salio*, analogia plecînd de la înțînirea lui *tu pieri*, *et pieri* cu *tu suri*, *et suri*; Philippide consideră pe *saria* ca reprezentînd direct pe *salio* (cf. 113), prin schimbarea lui *l* în *r* mai veche decât alte cazuri de *l* + *i* + vocală; *salio* însă nu a putut da decât *săia*, ca *filium* > *fiu*, iar *saria* > *sar* nu este la rîndul lui — iarăși lucru elementar — decât o refacere analogică după *peria* > *per*; mai adaugă Philippide că *r* s'a păstrat în sufixul *-ria* > *-ar* (*odnar*, *cădunar*) din cauza diferențierii — operenți că altfel s'ar fi alterat prin țara fisionomia sufixului —, pe cînd în realitate fonetismul lui *r* este absolut normal în acest caz și toamă derivatele cu acest sufix puteau să-i arate că *piei* < *perco* nu este decât analogic, ca și celelalte forme, prezentate fals și de tot confuz.

X. Nerotacisarea lui *n* în *an* < *annus*, *annus* < 'connoșcere' e contestată (129) că ar fi datorită lui *n* dublu (Philippide zice *ca* lung); e pusă la îndoială chiar existența în latina vulgară a acestui din urmă, în locul clasicului *connoșcere*, pe când ea e confruntată și de alte forme românece corespunzătoare. Cum s'ar explica altfel de cum se admite de toți nerotacisarea în aceste cuvinte și altele citeva — nu aflăm. De altminterea, o contradicție: la p. 577 Philippide recunoaște pentru albaneși posibilitatea nerotacisării lui *nn*.

Fonetismul lui *en* n a ajuns încă să fie futelea de Philippide, când nu face distincția pentru acest grup consonantic dacă se găsește după sau înaintea unei vocale accentuate: înșirind (173) ca-surile lui *corpă* < *coxa*, *toapă* < *toxicum*, relevază pe urmă seria: *duse* < *duxit*, *măsea* < *maxilla* etc., ca și cum s'ar abate dela schimbarea normală a lui *en* în *ps*; dar — cum știe oricine-i familiarizat cu fonetica românească — *adtea* etc. nu explică bine cât timp *en* e reflectat totdeauna prin *s* când se găsea dinaintea vocalei accentuate: iar cât despre *duse* etc. (în loc de '*dupse*'), el e datorit analogiei cu *duseși*, unde *ca* din *duxit* apare normal cu *s*.

Din Sanctus Iohannes se spune la p. 200 că ar fi rezultat *Szibin*; dar cum? când e știut că *n* nu trece în *t* înaintea lui *nn* (*nn* < *annus*).

Derivarea lui *striga* din striga e privită ca imposibilă (65), pentru că ar fi trebuit să avem '*striga*, cu *s* trecut în *ș* ca în *oștri*; acesta însă prezintă fonetism anormal, cum am arătat în *Bul. Soc. fil.*, 12. Și altă contradicție: singur Philippide admite în altă parte (61) etimologia *strica* < *extricare*.

Fapto din fonetica noastră stabilită, unele demult, i-au rămas streine lui Philippide, când le putea cunoaște bine și ne-am fi așteptat să le prezinte cum se împănă, nu cu desorientări și confuzii care aruncă altora umbre peste această carte ce prea puțin aduce față de intenția și proporțiile ei. Multă muncă, de sigur, stăruință de a găsi răspunsuri la probleme din trecutul nostru, dar cu mare nesigur, cu prea multe rătăcirii la metode învechite și prezentări de arădănie hărsulă. O carte greoaie, întrecușă — când ajungi la ultima pagină, ca și când ai ieși dintr'o catacombă. Și o covă tragic în ea: alina trează pierzându-se în multe zăbărnice.

D. DETSCHEW, Die dakischen Pflanzennamen: Sofia, Печати „Художникъ“; 1928; 50 pag. (extr. din Годнишникъ на Софийския Университетъ)

La problematica rezultate nu rămân încercările de mai înainte de a explica numele de plante păstrate dela Daci. Posibilitățile de comparație în domeniul indoeuropean erau relativ reduse acum câteva decenii și lipsiau adjuțiile critice ale scriitorilor care ne-au transmis aceste cuvinte dace. Folosind adjuțiile nouă publicate pentru Dioscoridos de M. Wellmann și pentru Pseudoapuleius de E. Howald și H. Sigerist, D. Detschew rezolvă problema și ne dă cea mai temeinică corectare pînă acum asupra celor cîțiva termeni botanici rămași dela Daci. Printre acești termeni apar cîțiva care, de fapt, nu aparțin limbii Dacilor (sau altor Traci), deoarece sînt împrumuturi din latină ori greacă, și Detschew arată care trebuie socotiți astfel.

Cu lămură metodică și multă perspicacitate sînt analizate formele pe care ni le dau cei doi scriitori și identificarea altorva din ele poate fi socotită ca deplin întemeiată. Toate nu puteau să fie bine lămurite și vor rămînea, de sigur, poate totdeauna enigmatice, fie din cauză faptului că nu ni s'au transmis, cu alterări, fie pentru că ne lipsește unele puncte precise de comparație.

δάκρυον «venetrum nigrum» e explicat prin termen *dak-* (gr. δάκρυ «mușcă») și, fiind vorba de alte nume ale acestei plante, ar fi însemnat *affundis*, hzw. *Wolfskraute*. În legătură cu această formă Detschew se ocupă de numele Dacilor, despre care crede că, totemistic, a fost ales de ei dela înțelesul de «dăp». Oricum ar fi de interpretat etimologia lui *Dak*, rămîne întrebarea dacă δάκρυa nu pleacă mai curînd dela sensul de «uscăți» asociat celui de «mușcă», deoarece aceeași plantă poartă la Dioscorides numele de *καρχίνος* < *κάρχη* «lanca». Și ne gândim atunci la acea formă **d a e n* (și derivatul ei **l a e n l a*) ce e presupusă pentru mai multe cuvinte române (v. dicționarul lui Meyer-Lübke, 2456, 2458¹) și ar fi însemnat «cuțit dăc, pumnal». Meyer-Lübke observă că e surprinzător că *d a e n s* nu este atestat cu semnificația cerută de formele române, așa că — însă a se înțelege — **l a e a* s'ar putea să nu aibă legătură directă cu *d a e n s*. Dar ce ar putea fi în cazul acesta **l a e a*? În latina vulgară a putut fi emosect ca un cuvînt reprezentîndu-l termen *dak-* și avînd înțelesul de «dăc, uscăți, tăios, cuțit» etc.; ca și alte cuvinte care pot fi atribuite latinei vulgare,

¹ Pentru alte păreri asupra formelor române în chestiune, v. Gamillscheg, *Etym. Wb.*, 288.

întimplarea face ca să nu fie atestat. Deci 'dacă nu ar avea nici o legătură directă cu *da c u s*.

Μιζγλα, însemnând 'cimbrius' — deci neputând explica pe al nostru *μαζβρα*, cum ar crezut unii — ar fi, după Detschew, compus din *μ*, corespunzător lat. *mittis*, și *ζγλα*. Întrudit cu sl. *zetyje*, așa că înțelesul lui ar fi acela de 'aplantă blândă', adică plăcută la miros, cum e socotit cimbrul de obicei. Explicația deparțo de a fi convingătoare. Forma dată de Dioscorides mi se pare că ne îndreaptă spre denumiri ale cimbrului care pleacă dela sensul de «crenguță» sau «unic»: în grecește nu i se zicea numai θύμας, ci și θύμακον, iar în bretonă e numit *manedie* «unic de toți»¹; semnificațiile acestora se întâlnesc în tema *tyma/ty-*, *tymyg-*; pol. *tymyka* «resingă subțire», norv. dial. *tymyr* «lucru de muncă măturată, de migăleală» etc.², așa că *μιζγλα* poate reproduce, cu sufix, tema *tymy-* și înțelesul lui ar fi fost acela de «crenguță».

Pentru *tyθouráctepa* un fel de doveditor Detschew propune să fie căuț fără *τ-* și fără *ρ* din penultimă, așa că forma autentică ar fi fost *θουράctepa și acesta ar fi întrudit cu lat. *ruta*. Oriente schimbării ar fi suferit în manuscrisele evlaviale date de Dioscorides, mi se pare prea forțată restabilirea unui *θουράctepa și, cu înțeles inițial, a greii de apropiat de *ruta*. Mai curios trebuie să ne raportăm la tema *(s)trut-*, însemnând «a se umfla» (comp. elon. *trytho*, cu același înțeles; vizl. *strūt* «umflătură, vârful unei pălării» etc.³); semanticosta⁴ tema aceasta explică bine evlavialul dac, admitând că forma adevărată este cea cu *ρ* în silaba inițială, așa cum o dau unele manuscrise; partea din urmă ne duce, firește, spre un sufix corespunzător lui, *-a s t a r*.

C. D.

A. GRAUR, *Nom d'agent et adjectif en roumain* — Paris, H. Champion; 1929; 142 pag.

Se poate vedea și din acest studiu, de bună orientare lingvistică, ce obscure sînt încă multe aspecte ale derivațiunii în limba noastră. Problema principală pe care a căutat să o lănu-

¹ E. Rolland, *Flore pop.*, IX, 27; cf. 34, 35.

² Walde, *Vergl. Wb. der indogerm. Spr.*, II, 680.

³ *Ibid.*, II, 634.

⁴ Comp. rus. *dynja umjono*, «lătuți de dudușja «a se umfla» (Barneker, I, 250); slo. *haffa udovlecan*, care se explică dintr-o temă însemnând tot «a se umfla» (Mayer-Lübke, *Rom. etym. Wb.*, 679); de asemenea turc. *hubug* (cf. Vămbéry, *Etym. Wb.*, 64-65).

rească Graur este aceea a dovezilor spre adjective a numelor indicial agentul, și expunerea sa are să bine cum s'a produs această transformare. În prima parte s'nt urmările derivatele cu -*nie* și -*ef*, alături de cele din slavă cu -*ostka*, -*ves*, și întrebunțarea lor ca adjective față de cele slave, care apar numai ca substantive, o explicată astfel: s'a zis lutii, d. e., *cutare e destoinie*, înțelegându-se cu om destoinic și pe urmă *destoinic* a devenit adjectiv. Poate ar fi de ținut în seamă și asocieri ca: *un nemernic* (la origine substantiv) cu *ef*, unde *nemernic* era ușor să se identifice cu un adjectiv, sub influența unor expresii ca: *un leacș cu ef*. Cu privire la -*ef* Graur o de părere că trebuie considerat ca reprezentând în toate cazurile pe sl. -*ves*: cred că proveniența lui nu numai din slavă, ci și din latină (-*iclus*), nu poate fi contestată: *pădureș* - cu toate cele spuse în p. 45-46 -, cu și *madreș* nu par de loc să cuprindă sufixul de origine slavă.

Cu multe observații juste e reluată problema originii lui -*ag*, -*eg*, dar, ținând seama de toate funcțiunile lor, recunoaște și Graur că ea nu apare deplin clară. Mai limpede i se pare, după îndăturarea explicațiilor încercate de alții, proveniența lui -*oi*, -*oie*: plechid dela forma feminină, după care ar fi fost reflectată con masculină, susține că ea nu prezintă nici o dificultate, pentru că -*o n e a*, -*o n i a* nu putea deveni decât -*oie* (100). E o imposibilitate, fiind știu că o fie din -*o n e a*, fie din -*o n e u s* trebuia să treacă la *x* sub acțiunea lui *n*: deci formele normale ar fi fost *-*oi*, *-*oie*; distincția pe care o admite Graur nu apare nici în cazul lui -*a n e u s*, -*a n e n* (comp. *ialli, iallie* < **a n t a n e u s*, **a n t a n e a*). De unde provine -*oi*, -*oie* rămâne tot o enigmă. O interpretare convingătoare e dată, în schimb, pentru sufixul -*tor*, -*toare*, în care s'nt de recunoscut înlocuirii ale lui -*tor*, -*trix* cu -*lor* și -*loria*.

E de rectificat ce se spune în p. 32 asupra lui -*atic*, alături de -*atec*, că s'ar explica apar la fermatare des atones en syllabe finale (pout-être aussi, partiellement du moins, sous l'influence de mots récemment empruntés, comme *simpatie*...); *sălbatic* își datorește pe *i* lui *sălbaticie, sălbătiei* (cu asimilarea *e-i* > *i-i*); e un caz, dintr-o serie întregă, al schimbării lui -*ev(a)* în -*ic(a)* prin asimilație ori disimilație (*biserica*, înlocuind pe *bisereca*, arată influența lui *bisericesc*, cu *i* rezultat prin disimilație).

La p. 83 *freier*, care un înseamnă spreto, ci om de nimic, pierde-vară, e explicat, cu necăcare îndoielit, din gema *Freier*, dar o de fapt *Freiherr* (cu degradarea înțelesului). Nu știu pentru ce *vădoi* < **vitulous* o contestat (95), fiind o singură etimologie acceptabilă.

Deși în unele părți arată mai mult pregătire de latinist decât

de romanist, cercetarea aceasta, de analiză pătrunzătoare, îndeamnă la reevaluări și face să reiasă din nou limpede un capitol din morfologia noastră.

O. D.

A. V. SAVA. Documente putnene; I. Vrancea (Odobești-Ciompaci); Focșani, Tip. Cartea Putnei; 1929; xli-223 pag.

Lăsată prea la o parte, Vrancea își câștigă acum locul cuvenit în cercetări și putem prevedea cite fapte nouă ne vor aduce dintr'un material nebănuit că ar cuprinde multe bogății. Cu magistral, dintr-o puțină care se interesează de tractul nostru și cu temeinice cunoștințe istorice, A. Sava a avut prilejul să cerceteze sute de documente putnene și cele pe care le publică în acest volum sînt numai începutul unei serii întregi. Tipărit cu îngrijire, cum nu se prea obișnuște în culegerile noastre de documente, ele sînt precedate de o introducere care e ca un scurt, dar bine documentat, istoric al Vrancei. Ținutul acesta, spune Sava, cu deplină dreptate, trebuie socotit ca locul din timpuri străvechi de păstori — așa-l arată și studiul lui I. Diaconu din acest număr al revistei —, așa că se poate înțelege, ca și altori cînd e vorba de păstori, de ce așezări din alte părți s'au întîmpat pe acolo: Vranceeni au strămuși veniți și de peste munți și din Muntenia.

De luat în seamă mai mult pentru onomastică ori toponimia, documentele acestea ne aduc cîteva particularități lingvistice interesante și din alte puncte de vedere.

În ce privește fonetica, de relevat pronunțarea lui *re* ca *re:* *carie* (p. 62), *cușperie*, *săpărare* (113), *Iturie* (110); pentru *ae* > *o/e* am avut ca exemplu *Niculae* (122), dacă nu este cumva o greșală. Nu știu dacă acest fonetism mai apare azi în Vrancea; chiar dacă nu, formele citate îl atestă pentru trecut. Rostirea lui *r* inițial ca *ʀ* apare în *Vale[ă]-rre* (*rră*) 40, 183; alte cazuri lipsesc și e întrebarea dacă *ʀ* nu s'a menținut mai mult timp într'un asemenea câmp care, pronunțat astfel, capătă mai multă expresivitate. Cu hiperurbanism, de notat *arfinandrit* (106). Pentru palatalizarea lui *p* e prețioasă mărturia documentului dela 1502 (p. 140, respărit cu rectificare la p. 200); găsim acolo *chiciorde*, *cheziș*, *cheșu* (= pișci), *prochi*.

Pentru lexie e semnalat la p. xxxvi, după un document nepublicat în întregime, înțelesul lui *bătră mare* de adreșator, căpitanie. *Timetie* (73: *gudecată... fără nici o timetie*) arată, ca și în alte texte vechi, că *timetie* și *temei* erau întrubunătăți fără distincțiunea de azi. *Hania* (15), dat cu nume de loc (rectificat însă

în indice), este bulg., serbo-cr., slov., *planina* sumite (pășune în munte și se pare că a circulat în graiul din această părți, deci nu ar fi numai un slavism cântăreșe.

Din folul cum sînt întrebuințate unele forme putem să ne lămurim mai bine istoria lor. Astfel cuvîntul se zice *zaplat* cel dea (117), vesela cum cuvîntul din urmă, substantival, a ajutat în vechiul românească să însemne «documente». Pentru *răzeș* sînt de relevat aceste pasaje: *am intratul lui răzeșii mei, care au moșle alături cu mine* (60); *Intrebând și pe răzeșii din Vrancea, avînd răzeșii ca tătăregii* (170); *altor frați și răzeși ai lor* (105); *Viețuți și cu alți răzeși ai lui* (126); apare clar aici, cum se confirmă și altfel, sensul primitiv al lui *răzeș*, «stăpîn pe o bucată de pămînt lângă alții, părăș la o proprietate». Și atunci etimologia lui nu mai poate fiuse îndoieli. Mai în urmă, G. Giuglea, urmind pe N. Iorga, care se glădisa la un derivat din *răza*, a căutat să-l explice din *răz* în *rus*, cu care credea că s'ar putea pune în legătură și *răzor* ('*răz* în *rus*), dar acesta e sigur de origine slavă. Nu-l putem privi astfel cîl timp nu avem nici un derivat în *-ș* (*-ș*) al cărui înțeles să nu apară în formă simplă, din latîna, care stă la baza lui (*răz* nu s'a păstrat, iar *răza* e necontenit cu sensul de amargine, brazdă, cum s'ar potrive pentru *răzeș*)¹. Aduclnd aceeași obiectiune etimologiei susținute de Giuglea, G. Nandriș² crede că *răzeș* poate fi pol. *rzecz* «călărețe», dar și fonetica și înțelesul se opun acestei derivări. Cînt avem dreptul să-l apropiem de ung. *rézecz* «parlăș la covac» < *rész* «parlăș» și etimologia aceasta e admisă de Tiktin. Fonetica împiedică însă derivarea directă a lui *răzeș* din *rézecz*: *-z* pentru *-sz* rămîne neexplicat. Trebuie atunci să ne îndreptăm spre vel. *rěza* «stătorărie» care, putînd însemna și «brazdă», prin adăugarea lui *-sz* a devenit **rězasz*, *rězesz*, *rězesz*, adică acel care stăpînește lângă alții o bucată de pămînt despărțită printr'o brazdă. E posibil, de altfel, ca ung. *rézecz* pătrunsul în noi să fi fost schimbat în *răzeș* prin asociere cu vel. *rěza* și alăturarea lui în derivatele în *-sz*. Oricum, numai îndreptîndu-ne spre slavă și ungară putem înțelege ce și din documentele din Vrancea reiese pentru acest cuvînt.

C. D.

¹ *Dumneavătră*, I, 496.

² Nu poate fi o dovadă pentru **răz* > *răzeș* acel se zădăreș citat de St. Longhassen, *Proc. Mold.*, V, dintr'un document dela 1783; forma aceasta nu mai apare nîchieri și trebuie să fie o greșită pentru se zădăreș.

³ *Revista filologică*, I, 326.

⁴ Forma primitivă trebuie să fie, în adăvăr, cea cu *-sz*, cum se mai vede ușori, și terminațiunea a fost schimbată sub influența unei forme ca *mezgysz*.

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

L. BIANU, *Lucrul apotollesc — Apostolul, tipărit de Diaconul Coresi în Brașov la anul 1563*; București, «Cultura națională»; 1930; XII-632 pag. (*Texte de limbă din secolul XVI*; vol. IV). — Chiar tipărirea cu cirilica a textelor noastre vechi nu poate da filologilor posibilități de cercetare ca edițiile în facsimile. Seria de asemenea ediții pe care, din inițiativa lui L. Bianu, o publică de câțiva ani Academia va înlesni astfel filologilor urmărirea textelor mai mult decât după înfățișări aproximative. Și o carte care aștepta să fie tipărită în facsimile a *Apostolul* lui Coresi. În întregime nu-l avem nici acum, pentru că în fiecare din cele trei exemplare găsite până acum sînt lipsuri și toate la un loc nu dau textul complet. Lacunele fosă — împlinite în câteva locuri cu copii manuscrise — se reduc la puține fol, așa că accuși cartea a lui Coresi poate fi cunoscută acum aproape cu tot cuprinsul ei și de alții decât cei care nu aveau la dispoziția lor exemplarele dela Academia.

Sînt de prețuit mult asemenea ediții, dar ele așteaptă să fie urmate de studii și glossare. Pe acestea am dori să le vedem înșirîndu-se și ele în publicațiile Academiei. — O. D.

S. PUȘCARIU, *Studii istoromine*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan. III; București, «Cultura națională»; 1929; 334 pag. (*Studii și cercetări*, XVI, publ. de Acad. rom.) — În urmarea studiilor asupra istorominei Pușcariu a știut să dea o bibliografie critică a publicațiilor consacrate acestui dialect și observațiile pe care le face în marginea lor vor folosi celor care vor recurge la ele. Cîteva adnotări se referă la ce am tipărit în *Gazeta noastră* și *Antologie dialectală* — reproduceri după materialul adunat de Weigand și Popovici; Pușcariu relevază înconșvențe în transcrierea pe care am dat-o, dar ele se explică; aveau destinație deosebită cele două cărți și dela una la alta a trebuit să schimb. În parte, sistemul de transcriere; lui mai atribue necesitatea. Înțelesului unor forme ca *bășeș*, *bîi*, dar chiar din glossar se vede că glian ce înseamnă; dacă redarea — Pușcariu zice «traducerea», dar din română în română nu... se traduce — unor pasaje în dacoromînă nu este exactă, inexactitatea vine dela interpretarea cum am dat-o enleghătorii pe care i-am urmat și nu am avut niciodată pretenția să stăpînesc dialectul istoromînă, fără să îl fi făcut măcar o călătorie în Istria; chiar Pușcariu dă un lung șir de rectificări la textele lui Belulovici pe care le-a tipărit cu multe greșeli.

Pe lângă bibliografie, volumul cuprinde material înedit adunat de Bartoli și Glavina — e un adaus prețios pentru cunoașterea istorominei. — O. D.

T. PAPARASI, *Images d'ethnographie roumaine*, t. II; București, Ateliers graphiques Socec; 1930; 230 pag. — Ca bogăție a materialului și ca înfățișare tipografică întrecând primul volum, acesta ne dă iarăși o imagine vie, cum nu am avut-o pînă acum, a altor aspecte etnografice dela noi. Se poate vedea, printre altele, cum unele motive caracteristice cunoscute mai înainte numai din anumite ținturi se găsească și altora. La p. 17 o fotografie din Țara Oltului ne arată cum femeile poartă pe cap o căiță cu un *frutar* deasupra căruia răsar urmele a două coarne; ar fi de studiat acest curios obicei și poate ar duce la constatări interesante cu privire la infiltrațiile de elemente străine la noi. Un *tutuz* din Țara Hațegului — ca o trompă întredubincată de boari — e dat la p. 76, și ea sînt *tatoloni* arată bine un clișeu dela p. 123 și alt clișeu (p. 60) precisează ce este *hotal* cu care se bate brîza în puțină.

Cum în acest volum respiră exploato regiuni prezentate în primul volum, ar fi fost de preferat o coordonare a materialului. Desorientează într-o oțeva aceste reveniri și numai un indice general va putea ajuta urmărirea diferitelor particularități etnografice din fiecare ținut. — O. D.

LECA MORARIU, *La frui nostru; Libru la Rumani din Istria, Cartea Rumănilor din Istria, Il libro degli Rumani istriani*; Suceava, ed. revistei *Făt-frumos*; 1928; 188 pag. — Față de textele istoromine, în general puțin variate, ce s'au publicat pînă acum (din ele sînt reproduse cîteva la început) este culesa de Leca Morariu — unele date mai înainte, cu adnotațiuni, în *Făt-frumos* ș. a. — apar mai interesante prin cuprinsul lor, care nu se mărginește numai la obișnuite teme de folclor, și ne face să cunoaștem unele aspecte ale vieții istoromînilor, cu amănunte chiar ce lipsesc din descrierile etnografice. Cele mai multe texte sînt din Șusnișvița și Jeian — mai ales această localitate, prea puțin cercetată, ajungem să o cunoaștem mai bine acum; vre-o oțeva sînt din Nosato, Hirlo, Letaj, Gradina, Grobnie.

Fără să fie transcrise riguros fonetic — culegerea nu se adresează numai specialiștilor — ele lasă să se vadă particularitățile istorominei, dar unele fantezii nu ar fi fost de prisos, cum ar fi fost bine să se dea la sfîrșit un glosar, cu formele nesemnălate pînă acum și cele care apar altfel decît în culegerile anterioare.

La p. 40 e dat *zencro* = ginaro, care confirmă ce am spus altădată (*Grăi și taifet*, II, 391-392) — împotriva părerii lui Pușcariu —, că avem de a face cu fonetism al lui influențat de ven. *zencro*. Tot așa trebuie interpretat *zrușini* = rugini (II, 120). Despre *baturę*, neînregistrat de alții, aflăm că înseamnă acu ce se sfărâmă piatra (56). De relevat și *se făręca* = se fărâcă (105), *notiřițe*, dim. al lui *notiř* = noatină (142). — O. D.

W. Giese, *Die baltische Zahlen*; San Sebastian, Imprenta de la Disputación de Guipúzcoa; 1929; 22 pag. (extr. din *Revista internacional de los estudios vascos*). — Originea numeralelor are pentru orice limbă însemnătatea ei, pentru că ne poate da indicații de filiație, și tocmai de aceea studiul lui W. Giese e de luat în seamă pentru precizări pe care le aduce cu privire la felul cum trebuie considerată basca. După ce elimită, cu bune temeiuri, explicații date de alții, Giese ajunge la concluzia că mai multe numerele din bască (*bet, bi, ira, boat, sei, zezpi, amar*) își găsesc echivalentele lor mai curând în limbile hamitice decât cele caucasice. Constatare care concordă cu altele; urmărind terminologia păstrează am ajuns și eu la aceeași părere. Afinitatea strânsă a bascaei cu limbile caucasice, cum o admitea Trombetti, trebuie redusă la asemănări indirecte, mai puțin caracteristice decât cele care reies din comparația cu grupul hamitic.

Cu privire la sistemul vigesimal (redarea numeralelor 40, 60, 80 prin „de două ori, de trei ori, de patru ori 20”), Giese îl urmărește, în legătură cu basca, și în alte limbi, arătând răspândirea lui, dar totodată o dă spre ipoteza că acest sistem de numărare care există în Galia și într-o parte din peninsula Iberică ar putea fi o urmă de influență iberică; în Galia punctul de plecare ar fi de căutat în sud, unde au locuit iberi, sau poate din limba acestora s'ar fi transmis în celtică o oscoțenească particularitate. De sigur, mai mult o întrebare, cum se gîndește și Giese — dovezii convingătoare lipsesc. — O. D.

Mitoseia, revistă regională de studii; Focșani, Tip. „Cartea Putnei”; 1930; anul I-II, nr. 1; 112 pag. — Cu numele care i s'a ales, vrea să cuprindă ținutul Putnei și al Rânicului-sărut. E un început dela care așteptăm înfățișarea vieții din trecut și de azi a acestor ținuturi de călărei care sînt în măsură să o cunoască bine. Articolele din primul număr ne dau această încredințare.

Toponimia putneană e cercetată de Al. P. Arbore. Pentru câteva nume lăstate nelămurite poate totuși ar fi de găsit o explicație. Arca cred că nu este forma primitivă, ci *Barca* și acesta

slă în legătură cu *hărăd* cunoscut prin unele părți cu sensul de «vie de șes»; etimologia lui ar fi de căutat atunci în term. slavă *gar-* «a arde» (Bernker, I, 294), reflectată cu fonetism nord-slavic (rut. *roz-harjontij*; *gariv* «a ustul» în slavă cu înțelesul de «ars, negru»); deci *hărăd* a însumat aloc despădurii prin ardere și se influențează astfel cu *arșifă*, *arșură* care se știe că apar des și în toponimie. *Yifla* (munți) trebuie considerat tot de origine slavă, partea luii putând fi identificată cu serbo-cr. *lit* «grasă», vsl. *lyti* «a se îngroșa» etc., nume de munți fiind adeseori derivate din noțiunea de «a crește, a se umfla, a se îngroșa» (comp. chiar în slavă forme toponimice derivate din *tlasta* «grasă»: Miklosich, *Die slav. Ortsnamen*, 329).

Despre folclorul vrincean vorbește I. Diaconu, arătând caracterul în primul rând liric al poeziei populare — genul epic, destul de bogat lituși, nedovedind originalitate, pentru că cuprinde motive transmise de altăce. O variantă a *Miorișei* se adaugă la cele care se vor putea vedea în primul volum despre Vrincea pe care I. Diaconu îl are în curs de tipărire. E o variantă care arată cum un cântec spus de unul și același la intervale suferă schimbări, constatare care ar trebui urmărită pentru altele toamă folclorice, pentru că astfel s'ar ajunge la precisări în ce privește prefacerea lor. — O. D.

BCU IAST / CENTRAL U

INDICE

ROMÂNĂ

Dacoromână¹

adus 361
adusătură 361
agust 90
anaregitori 371
apă-botează 152
aplecătură 361
apoplectie 152
apuzul 361
apucătură 361
ara 87
arătură 87
afirmându 403
aruncat 361
aruncătură 361
acere 90
anul 90
bacca 301
baci 149
bărbănuș 152
barză 95
Băsarab, Băsarabă
 147
batalaman, patalaman 322
bătrîn 86, *bătrîn*
mare 403
baa 89
beat mort 186
berbec 92
bităneală 361
biserici 402
bolș, bolșetic 152
Bobotează 152

Bobocajen 152
bolerăcoac 376
boureyti 373
brăbeți 152
brumar 90
brumărel 90
bucurie 95
cal 92
călcăt 361
călcătură 361
căleșmară 386
cărlindar 90, 91
ceafă 96
chem 391
chîrhană 386
chiul 383
chiuluf 383
chintanpia 383
cîrșar 90
coadă 92
coamă 92
coastă 94
coif 153
conișă 318
conișas 318
conișă 92
creștel 94
cricîmă 192
crimpîșe 363
culme 94
cuptor 90
cuteza 87
dambiu 383
damblygu 383
dăță 361
dățătură 361

dent 94
des 86
descătece 91
desfăcătura 360
desvolte 193
diacotonic 376
din-de-acare 360
din-de-ctut 360
dtusul 139
donie (să) 374
dornii: doarme hu-
tu, doarme dus,
doarme tun 186
drăweie 376
drug 12
dragoste 89
dreu 404
duc (mă) 87
făcătura 360
face: am fapt 374,
o fi fapt 374, *face*
 376
facea 361
făcut 361
faptă 361
făptură 361
farofastic 384
fărniătură 362
făt 87
fărar 90
flărar 90
fraier 402
franco 86
ghelă 316
ghelșă 318
ghinur 384

¹ V: și glosarele dela p. 128, 200, 305.

trimisătură 361
ună 94
ursoaică 376
vai 153
văbute 132
zăbur 316
zăpăci 390
zdroacă 193
zmeură 376
zidul 193, 365

Istoriomiiă

hătură 411
fărăci 412
notărie 412
zarăzini 411
zeneră 411

Aromiiă¹

airare 87
ambăriji 321
arătură 87
artile-carile 381
arumii 169
ară 86
ară 86
birbii, *birbii* 383
buhăre 382
buhăre 239
căstăle 94
codru 91, 92, *codru*
di pline 92
doi 197
dzeand 94
elinica-zoifia 166
fată 87
flamii 165
fulă 89
gărunie 240
heamă 167
heamă(ă) 167
hăcă 94
hăma 165
hămos 167
hămănie 166
hămănescu 165, 166
isăji 87
isăfruşe 239

hădăntăle 386
Idălgare 96
inducă, *mănu-*
clă 95
măruă 169
mesă 184
mlă 252
mănar 138
moc 252
moră 165, 169
muşcat 86
năsă 88
oaspe 90
pahtate 240
sămar 89
sar 256
scălcăre 87
sine 87
sar 241
speă 86
feştire 94
tine 87
fă 83
teapă 87, 169
trellă 197
tu 87
ţara 256
ţeamă 167
ţeamă(ă) 167
hăma 166
hămănescu(mi) 166
ungurea 240
zărumii 169

ITALIANĂ

bajfa 401
bravo fradicio 106
funger 390
innamurato tutto
 106
tukă 143
esplare 154

SRBĂ

raglit 138

FRANCEZĂ

bouche 174

guêre 384
guêre 174
ice 174
juvent 174

PROVANSALĂ

campagno 141
fouci 143
loucous 143

PORTUGHEZĂ

maneiro 139

LATINĂ

ager 141
agere 144
agustus 90
aperire 86
aprilis 90
ardes 95
**audicare* 87
augare 87
**ausicare* 87
basillia 91
bucca 174
caccia 96
cacous 96
campus 93
caper 92, 93
capro 92
carpere 86
carrus 88
carrus 88
castanea 94
cicer 94
cicatio 95
cohors 137
colubus 173
collina 94
collis 94
coma 92
compellere 144
consobrinus 89
**daco* 400
**dacula* 400
dicere 186
duxere 144

¹ V. și glosarele dela p. 243, 377.

ecclesia 91
equa 174
'extra-ia' i'gnita-
rius 390
ex-'corpore 86
facere 186
februarius 90
femina 86, 167
fiens 94
flamen 86
fusa 96
fossatum 96
'genus 94
gula 174
hircus 92, 90
'hippudala 93
horari 137
hortari 137
innus 86, 167
incendere 87
infama 167
inigere 143
'inigorare 96
'involpinare 383
ire 87
isurum 93
laborare 96
'laboratoria 96
manus 90
manducare 89
mansuetas 123
martius 90
medicaris 139
mensis 86
'micius 90
minare 143
minari 143
mons 93
mundus 86
ocris 139
os 174
'quadratum 91
pubulum 139
pellere 144
peragrarare 139
pereger 139
peregrinus 139
petulans 141
petulantia 142
petulans 141
plagiarius 93
posna 173
pratum 142
praeus 142

propellere 144
raptio 91
rota 188
seruare 142
seruus 142
sessus 91
sillura, siflura
 174
singularis 390
situs 154
soror 241
sufflare 174
uber 143
ubertus 142
uxor 96
'negutara 134
calgus 389
'calliare 154
callis 93
sigint 86
vibere 86

GRECĀ

ἀγρία 141
ἀγρός 141
δακτυλός 186
ἑύρατον 401
λογγίαις 405
χαίρας 137
χώρα 165
χαμίζα 165

Neogreacā

ἑθάρμοσα 167
ἑθάρμος 256
ἑορῶν 166
ἑυμάς 166
κερχανίς 386
λεκάνας 382
ματάρις 149
μπαρογάρς 382
ἡρωσάροι 240
σικοβάρη 386
χιρμονίαν 166

CELTICĀ

trifhu 406
manendic 406

SLAVĀ

bačo 149
babyty 151
baezyc 151
barinnak 152
Elisarap 147
Basarbömi 147
bu'do 149
дѣла 94
chapsy 153
chapsa 153
chopits 153
chopov 153
clut 401
dygja 401
kadämida 366
'kolci 153
kräema 192
luna 183
mšecet 183
mošija 389
opacits 390
pačiti 390
planina 401
'Preobrazenijs 153
puška 192
ruca 192
räza 404
rycora 404
šmiga 401
tät 413
tyti 413
vabac, vabco 152
vabč 153
vabiti 152
vabja 152
vabjot 152
vabjati 152
vabjonijs 152
vahny 153
započiti 390
zupodžac 390

LIMM GERMANICK

akra 141
Freiherr 402
gairnjan 137
migr 401
strättr 406
tūhan 144
treiben 141
Trift 141

ALBANESĂ

barë 95
bete 149
maë 289

ARMEANĂ

art 140

LIMBI ROMÂNICE

arșun 146
așa 146
câșan 146
'Elișaraios 147
bucuri 302
gebr 304
hurs 142
harutar 142
haurca 142
pashë 146
pasas-haurca 142
șay 154
șidehgar 146

TRACĂ, DACĂ

Bessarabia 147
dărua 405
ziș-șin 406
zișoutșarșar 406

LIMBA TIGANILOR

eritca 192
kartașiana 192
pucitca 192

UNGARĂ

bács 149
bályu 149
pasha 192
részos 404

LIMBI TURCO-TĂTARE

aba 148
Abaka 148
ahille o'ayalife 301
apbarçji 301
are, arā, ary 148,
149
baçhibozuak 151
baha 302
bahasiçtca 301
bahıca 302
Bai-apa 140
baldı 151
balkçı 151
bās 148
basar 140
batallıma 302
bey-ari 150
bozuak 155
bulbul 302
damar 303
danta 303
detoul 305
fulan-fistik 304
gincor 304
gürätti 240
çh-yıl 143
hakiımanı 305
hoymana 305
Hıymane 305
kabay 406
kalk-ımar 306
kalt-ımarlı-ı 306

kerhane 306
khalcan 155
khalcanı 155
khan 155
kierhane 307
kılbal 306
kılbalçji 306
Kütlüg-apa 148
kayan 3086
pafta 240
rahati-hakozm 102
Sabık-basar 148
Takaaba 147
tapca 157
tehaucak 157
tehaucakı - lullul
302
Törpā 148
ustabacı 155
usta-hacı-bozuak
155

LIMBI SEMITICE

kar 140
kefir 304
kerh 307
tabi 305

RUSĂ

kampa 140
kampa-eder 140
kampa-gari 140
kampafofa 140
karpatar 140
landa 140
landaratu 140

LIMBI AMERICANE

ay 106

BCU IASI / CENTRAL J

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
COCULESCO S. P., Sur les méthodes de critique textuelle du type Lachmann-Quentin	97
DESSUCIARIU OV., Cuvinte latine cu semantism păstoresc, II . . .	137
Limba descultecilor	351
DIACONU ION, Păstoritul în Vrancea	257
LETRAŢESCU Alexandrina, Texte populare din județul Prahova	108
MURDARIU Elena, Din ținutul Săcesilor	310
PAPADACI T., Dispariții și suprapuneri lexicale, II	84
{Originea Maloviștenilor și Gopeșenilor în lumina unor texte	140-195
ROSETTI ALX Cercețări asupra graiului Românilor din Albania I,	377

INSEMĂRI ȘI RECTIFICĂRI

DESSUCIARIU OV.	Scitienul <i>Ἐσκαριτός</i>	146
	Originea Basarabilor	147
	Rom. <i>baci</i>	149
	Rom. <i>boblet</i> , <i>bobletic</i>	152
	Rom. <i>hoș</i>	153
	Rom. <i>șoi</i> și proveniența lui iranică	153
	Rom. <i>imbălgina</i>	388
	Rom. <i>mozoc</i>	388
	Rom. <i>stingher</i>	390
	Rom. <i>zăpaci</i>	390
IUSU G.	Asupra unui punct de fonetică română	391
	Remarques sur l'étymologie et la signification de quelques mots turcs	154
	Sur quelques mots orientaux (turcs, arabes, persans) introduits en roumain, slave etc.	381

**BIBLIOTECA
UNIVERSITĂȚII
- I A Ș I -**

422

CUPRINSUL

		Pag.
⚡ PAPAHAGI T.	• În jurul formelor aromânești <i>flumia</i> , <i>limu</i> , <i>meru</i>	165
ROSETTI AL.	Note complementare asupra trata- mentului lui <i>u</i> + consonanță în limba română	158
	Asupra palatalizării labialelor	161

DĂRI DE SAMĂ

<i>Actes du premier Congrès de Linguistes</i> (O. D.)	303
Delschew D., <i>Die dakischen Pflanzennamen</i> (O. D.)	405
Gratu A., <i>Nom d'agent et subjectif en roumain</i> (O. D.)	408
Jahrg K. u. Jud. J., <i>Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz</i> (Al. Rosetti)	175
Jud J. v. Jahrg	
Mellot A., <i>Esquisse d'une histoire de la langue latine</i> (O. D.)	171
Niederle L., <i>Manuel de l'antiquité slave</i> (T. Papahagi)	181
Philippide A., <i>Originea Românilor</i> (O. D.)	306
Sava A., <i>Documente pituene</i> (O. D.)	408
Spitzer L., <i>Silbstudien</i> (O. D.)	184

Indicații bibliografice

Bianu I., <i>Lucrul apostolice — Apostolul lui Corintii</i>	410
<i>Bibliothèque de l'Institut français de Hautes Études en Roumanie</i>	180
Clașșaru G., Fira G. și Poposeu G., <i>Culegere de folklor din jud. Vâlcea</i>	163
Corso R., <i>Reste scizzese: Studi di trad. pop. ital.</i>	191
Ducanatz B.-J., <i>Curiosités du Pays basque</i>	191
Dier A., <i>Einführung in das Studium der kaukasischen Sprachen</i>	188
Fira G., v. Clășșaru	
Georgescu-Tistu N., <i>Folklor din jud. Buzau</i>	192
Giese W., <i>Die baskischen Zahlen</i>	412
<i>Instructions d'enquête linguistique</i>	188
<i>Milcovia</i>	412
Morariu L., <i>Lu frați naștri</i>	411
Olsen H., <i>Étude sur la syntaxe des premiers personnels et ré- flexifs en roumain</i>	189

	<u>Pag.</u>
Populangi T., <i>Images d'ethnographie roumaine</i> , II	411
Popescu C., v. Clăuşeni	
Puşcariu S., <i>Studii istorice</i>	410
Tagliavini C., <i>Un frammento di terminologia italo-rumena</i> . . .	190